
NOV: ANGL: 1650: SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB:
CHRISTO ET ECCLESIAE
N. Hurd Sc.
BOSTON

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM.

Imperfect: - pp. 409-416 are wanting.

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM

CONSCRIPTA

A

IOSEPHO ECKHEL

THESAVRO CAESAREO NVMORVM, GEMMARVMQVE VETERVM, ET REI ANTIQVARIAE IN VNIVERSITATE VINDOBONENSI DOCENDAE PRAEFECTO.

PARS II.

DE

MONETA ROMANORVM.

VOLVMEN VI.

CONTINENS

NVMOS IMPERATORIOS A IVLIO CAESARE VSQVE AD HADRIANVM EIVSQVE FAMILIAM.

VINDOBONAE.

SVMPTIBVS IOSEPHI CAMESINA ET SOC.

IMPRESSVM TYPIS KVRTZBEKIANIS.

MDCCXCVI.

PRAEFATIO.

Rem monetariam imperii Romani explicare aggredior, quo nullum hactenus orbis vidit augustius, nullum famae magis porrectae, et quadam nominis superstitione magis consecratum. Tamen amplissimum istud meritum parum ad institutum meum pertineret, nisi, quantum vetera imperia excessit potentia et majestate, tantum etiam monetae superstitis et copia, et praestantia, et varietate anteiret. Monetae consularis tametsi incredibilis numerus ad nostram usque aetatem duravit, tamen parum illo satisfactum nobis putamus. Principio solum aes ad incudem vocatum, argenti usu nonnisi sero invecto, auri fere ignoto, nulla tum adhuc in utroque metallo typorum varietate, donec praefectorum monetae vanitas, et jactandi generis libido veteris simplicitatis fastidium levavit. Sed neque sic impetravere, ut non alia desideraremus posteri. Gratius enim nobis accidisset, prae factis antiquis, iisque plerumque fabulosis, videre in moneta publice imperata res gestas eo tempore, quo signata ipsa fuit, et aliquam saltem fuisse adstitutam notam chronologicam, quae numi percussi aetatem, si non certam definitamque, at saltem vicinam edoceret. Alia sub imperatoribus monetae facies. Praeter promiscuum triplicis metalli usum habita etiam ratio praesentis fortunae, rei domi forisque insigniter gestae, officiorum principis in populum, et vicissim, et quaecunque in

amplo imperio ad memoriam digne geri consuevere. Qua illa laude praecedentium regnorum, etsi clarissimorum monetam longe superat, quae vix ullo ad historiam subsidio eodem fere tantum argumento occupatur, sic ut conspecto uno ejusdem regis numo te ejus omnes vidisse possis arbitrari. Confer numos Philippi II., Alexandri M., Ptolemaeorum, Lysimachi, aliorumque. Aetatem vero numorum, etsi non semper ipsum annum tenemus, sic tamen habemus definitam, ut certi esse possimus, eorum natales coercendos intra tempus, quo is imperio praefuit, cujus in iis imago exhibetur. Sed et istud animo, qui veteris aevi recordatione suaviter adficitur, non vulgarem debet adferre voluptatem, quod haec principum Romanorum series inde a Iulio Caesare usque ad postremum Constantinum per saecula omnino XV. porrigitur, et singulorum offert imagines, et ipsa oculis fidele, incorruptumque testimonium objicit maximi olim per orbem imperii paullatim mole sua laborantis deficientisque, ac denique in extremam barbariem, artisque veteris oblivionem prolapsi.

Atque haec tam vasta, tam late patens monetae veteris classis cum non modo philologiae studiis amplissima adferat subsidia, sed etiam antiquitatis cognitione delectet animum, incredibile dictu, quanta cupiditate inde a renatis literis non principes modo, sed privati quoque comparandis his Romanae vetustatis reliquiis operam, sumptusque impenderint, et quod magis mirum, vix imminuto a tot jam saeculis in hodiernum usque diem adversum eas adfectu. Horum honestissimis studiis, atque indefesso conatui debemus locupletes, et illustres series ab eo tempore cognitas, et in literarum incrementa cum orbe erudito communicatas, ex quibus eas, quae illustrioris sunt per Europam famae, alibi enumeravi. a) Praeclaris his cimeliis conquirendis

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIII.

inferendisque cum ſuas viri beati partes abunde impleviſſent, nolebant ſuis deeſſe viri eruditi, ſive cum eorum nobis perpetuos catalogos inſtruerent, ſive explicarent argumenta, ſive probos falſosque diſtinguere docerent, quae quidem cura in hujus ſtudii curriculo e praecipuis una fuit. Etenim, quod fieri conſuevit, ut, ubi avidus eſt emptor, ibi mala fides mercem corrumpat, factum magno artis noſtrae incommodo, ut jam a primis ejus incunabulis turpis quaeſtus ad vitiandam prae aliis omnibus Auguſtorum monetam omne ſuum ſtudium conferret, quae labes ſucceſſu temporis adeo invaluit, ut monetae hujus claſſis falſae non multo minor ſit numerus, quam primaevae, et genuinae, tantumque fere ſtudii impendendum illi parti, quae diſcernere utramque docet, quantum ipſi ſcientiae, et doctrinae ex ejus uſu percipiendae. Quam quidem poſtremam partem hoc loco indicaſſe ſatis fuerit; nam varios monetae adulterandae modos alibi copioſe ſumus perſecuti. [a]) Sed neceſſarium omnino eſt, in judicium vocare cognitos hactenus monetae Auguſteae catalogos, et in hanc eruditorum commentarios, ut, quantum ab iis veri, ſincerique ſubſidii poſsit exſpectare philologia, planiſsime intelligamus.

Primus fuit HVBERTVS. GOLTZIVS, qui primum in ſuis *Faſtis magiſtratuum et triumphorum R.* inſignem numerum numorum Iulii Caeſaris, Auguſti, virorumque principum, qui his coaevi fuere, vulgavit, deinde in *Theſauro rei antiquariae huberrimo* imperatorum, Caeſarumque, et Auguſtarum titulos, nomina, et epitheta a Iulio Caeſare usque ad Heraclium ex numis, ut ajebat, deſcripſit. Ab examinandis his ejus operibus poſſum nunc jure abſtinere, quia iſtud multo adcuratius, quam hactenus a quocunque alio factum, a me alibi praeſtitum eſt, [b]) cujus ſumma haec eſt: numos omnes ab uno hoc viro pro-

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIX. b) Vol. I. Proleg. gen. p. CXLI.

mulgatos aut putandos esse confictos, et saepe quidem erudite, aut vafre ac subdole descriptos, aut, si qui fraude carere videantur, saltem suspectos tamdiu, donec aliorum testium accedat auctoritas. In praesente ergo examine hominem inde ab exortu suo veritatis numismaticae sicarium, ut alibi semper, procul habebimus.

At in recensendis, ordinandisque monetae Augusteae numis inde a duobus saeculis, et amplius maxima laus fuit ADOLPHI OCCONIS medici Augustani, cujus habemus opus tenue primum, et hoc nomine editum: *Impp. Romanorum numismata a Pompejo M. ad Heraclium. Antverpiae M. D. LXXIX. in 4to.* Ab ipso auctore emendatum, locupletatumque iterum prodiit Augustae Vindelicorum anno M. DC. I. Recusum Antverpiae M. DC. XXV. testatur Fabricius. a) Si laudanda jure est praestantis viri diligentia, et consilium, quod primus fuit, qui colligere Augustorum numos omnes tum cognitos, et in temporum rationem distribuere tentaverat, tamen nostra hac aetate, qua non modo multo habemus auctiorem ejus monetae numerum, sed hanc etiam multo adcuratius descriptam, vulgatamque, opus istud ab iis, quorum interest, vix amplius in consilium adhibetur. Nihilominus hunc industriae suae tulit fructum, ut, qui deinceps eodem in argumento versati sunt, Occonis vestigiis insistendum ducerent, atque profiterentur ipsi, nihil sibi aliud fuisse propositum, quam ut Occonis catalogum amplificarent, et si qua peccatum esset, sanitati restituerent.

Et hanc quidem provinciam post annos centum in se suscepit FRANCISCVS MEDIOBARBVS BIRAGVS S. R. I. Comes, et regiae civitatis Papiae decurio, edito justi voluminis opere, sic inscripto:

a) ad Bibl. num. Band. p. 36.

PRAEFATIO.

Imperatorum Romanorum numismata a Pompejo Magno ad Heraclium ab Adolfo Occone olim congesta, nunc Augustorum iconibus, perpetuis historico-chronologicis notis, pluribusque additamentis illustrata, et aucta. Mediolani. MDCLXXXIII. fol.

Opus istud simul lucem vidit, simul omissis Occonis exemplaribus avide arreptum, unumque fuit in manibus eorum, qui enucleandae Augustorum historiae, et chronologiae seriam, solidamque operam impenderunt. Et vero insignia sibi ad propositum accessisse subsidia, jure sibi videbantur posse gratulari, cum viderent Occonis opus tam laeta, et copiosa numorum accessione auctum, amplificatumque, numos ipsos meliore, et magis conspicuo ordine descriptos, et per annales secundum tempora, quibus cusi videbantur, distributos. Quapropter mirum non est, perspecta ejus operis opportunitate, accedente praeterea Mediobarbi auctoritate, et nullatenus suspecta fide, jam inde a tot annis ad hoc ejus opus fuisse provocatum, numosque in hoc descriptos velut incorruptos illius aevi testes ad confirmandam rerum gestarum, temporumque fidem adsidue compellatos. Ergo cum hic Mediobarbi catalogus tam late porrecti sit usus, et unus maxime in consilium soleat adhiberi, mearum in praesente instituto partium sane est, quod meum sit de universo hoc opere judicium, longo edoctum usu candide aperire.

Quod necesse cumprimis est, cum quis operis, praeclaram ab ipsa aetate, et virorum excellentium judicio opinionem nacti, cogitur elevare auctoritatem, solicite commonere lectorem, atque indicare, quid de eo viri alii magnum ab illa arte nomen, famamque nacti, et quidem in hodierni aevi artium omnium perfectione sense-

rint, ne is ſolus videatur agnitis dudum, confeſsisque auctoris laudibus obtrectare, iſtud mihi in praeſentis operis criſi propter creditam diu ejus praeſtantiam anxie, et religioſe curandum video. Et reperi ὑπερασπιστην virum, cujus nemo in re numismatica uſum, et praeſtantiam, in ferendo judicio circumſpectionem, et inſignem candorem animi poſſit in dubium vocare, Bimardum intelligo baronem de la Baſtie. Eruditus hic cenſor poſteaquam edixit, Occonis catalogum propter vitia, quae commemorat, nullam jam promereri fidem, continuo ſubjicit: [a]) „ Scripſit comes Mediobarbus illa aetate, qua antiquitatis ſtu-
„ dia magnos jam fecere progreſſus, et numorum ſcientia voluptati
„ vulgo fuit. Tamen ejus catalogus non multum praeſtat Occoniano,
„ quem is tantum augere inſtituit. Ergo magis ſolicitus, ut opus ſu-
„ um diſtenderet inſerendo numos omnes, quorum potuit obtinere de-
„ ſcriptionem, quam ut eos tantum vulgaret, qui certae eſſent fidei,
„ omnia nullo dilectu intulit numorum indicia, quae ſecum commu-
„ nicata fuere, et quae ex miſsis ſibi catalogis potuit excerpere, con-
„ tentus, illa omiſſo omni examine diſponere ſecundum legem, quam
„ ſibi ſequendam praefixerat. Ex quo factum, ut ſaepe propinaret
„ numos falſos, typos informes, et inſcriptiones luxatas, ſic ut ejus
„ operis nullam poſsis oſtentare paginam, quae non mendis referta
„ ſit. Quapropter ex ejus unius praeconio nullum exiſtima numum
„ vere antiquum, cum hic inſolentius quid offert, et antequam is ad
„ confirmandam hiſtoriam advocetur, certum te reddi oportet, talem,
„ qualem deſcripſit, in muſeo quopiam exiſtere. „ Hucusque Bimardus, cum cujus judicio conſentit aliud multo vetuſtius praeclari Iobertí. [b]) Sed et pridem cl. de Valois eruditam coepit ejus operis adornare cenſuram, qua inde ab Auguſto usque ad Hadrianum multorum nu-

---

a) B. L. Tom. XII. Mem. p. 381. b) Science des méd. T. I. p. 109.

morum eo contentorum aut ſpurios natales, aut falſam lectionem, aut alia vitia idoneis argumentis demonſtrat. a)

Haec quiquis legerit, facile ipſe intelliget, cum edixero, non modo parum iſto Mediobarbi catalogo conſultum philologiae, ſed etiam, ſi ſequare, graviſsimis te quaquaverſum offenſionis periculis occurſurum, nihil me amplius adſerere, niſi quod a praeſtantibus iis viris pridem fuit conſtitutum. Enimvero antequam Mediobarbus ad conſcribendos imperatorum numos appelleret animum, multa illi antea fuere providenda, magni faciendi apparatus, quibus omiſsis curis tantum abfuit, ut ſana eruditioni alimenta, et in incrementum profutura pararet, ut etiam, cum recte ipſa valeret, morborum examen induceret, et, ſi opis indigeret, contrariis remediis ſalutem redderet impeditiorem. Oportebat primum, non recipere in catalogum, niſi numos, quorum antiquitatem verumque ſtatum aut adprobaſſet ipſe, aut nonniſi a viris in arte noſtra praeſtantiſsimis adprobatam noviſſet. Atqui in horum numero non fuiſſe Occonem ſuum, intelligere ipſe facile potuit. Vt enim in quavis arte prima experimenta fallacia ſunt, ita non poſſunt Occonis commentarii, qui aliud non ſunt, niſi primum artis noſtrae tentamen, variis modis non frequenter, graviterque peccare, quos ſi cum aetatis ſuae opibus contendere libuiſſet, reperiſſet continuo, majorem numorum, quos ii continent, partem aut eſſe falſam, aut ſpectata epigraphe, typis, aliisque cauſis graviſsimis a vero magnopere abludere. At vero hujus naturae non modo ſunt, quos Mediobarbus in catalogum ſuum recepit, numi Occoniani, et qui his permixti ſunt, Goltziani, ſed etiam, quos ipſe nullo dilectu ex communicatis ſecum catalogis, ſchedisque corraſit, et in ſuum Amaltheae

a) B. L. Tom. XII. Hiſt. p. 309. Tom. XIV. Hiſt. p. 116. Tom. XVI. Hiſt. p. 145.

cornu conjecit. Percurre, si lubet, fontes, unde is sua hausit, et quos ipse in fine operis sui indicavit, et reperies in his aut obsoletos illos Levinum Hulsium, Tristanum, Angelonum, Smetium, aut, quibus nulla plane habenda fides, Ligorium, numos Arscotanos etc. aut catalogos contextos ab auctoribus, quorum nomina reip. literariae ignota semper fuere. Atque ex his praeconiis cum maximam supplementorum suorum partem legeret, factum necessario, non modo ut spuriorum copiam inferret, numosque repraesentaret eo cultu, quem antiquitas inficiatur, sed etiam ea praeteriret, quae ad verum ex numis capiendum fructum praetereunda minime fuerunt. An enim toto illo opere vel semel commonitus est lector, argenteum quempiam numum esse ex subaeratorum genere, aut praeter morem majore vilioris metalli accessione depravatum, aut cujuscunque metalli numum fabricae esse rudioris, aut saltem a solito statu abludentis, certo commatis peregrini, aut plane barbari argumento? quas quidem omnes causas penitus nosse quantum intersit, aut diximus alibi, aut deinceps, cum occasio tulerit, docebitur. Quanta sit praecipue in moneta Romana subaeratorum copia, et quam turpia in his mendacia, olim late explicavimus. a) Ad alterum quod attinet, monendum v. c. in Augusto, aliisque fuerat, certos quosdam consecrationis numos esse argenti vilioris, et operis minus elegantis, signatos ergo inclinante imperio, neque synchronos iis, quorum exhibentur capita. Denique si numum Romanum putabimus, qui, etsi Latine inscriptus, tamen ab urbe Graeca, vel colonia, vel ipsis etiam barbaris signatus est, iniquum de eo plerumque erit nostrum judicium. Exstant aenei Othonis numi cum epigraphe Latina, et in aversa S. C. Eorum inspecta fabrica, modusque facile persuasit eruditis, fuisse extra urbem, et quidem, quod hodie satis constat, Antiochiae Syriae percussos. Hanc peristasin cum

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIX.

docere lectorem negligeret Mediobarbus, fecit, ut non modo id genus numi crederentur commatis Romani, sed confirmarent etiam judicium eorum, qui sibi persuasere, numos aeneos Romae cum Othonis capite fuisse signatos.

At enim variae hae causae, quas modo commemoravi, non solae sunt, quae religiosum catalogi architectum, cujusque praeconiis philologia confidenter uti possit, impellere debuerant, ne parceret utilibus monitis, indiciisque, et saepe necessariis. Exstant in omnibus museis numi certae antiquitatis, neque tamen subaerati, in quibus, sive scripturae legem spectes, sive notas chronologicas, sive anticae cum aversa societatem, sive quidquid aliud a cognitis legibus diversum, aut peccatur, aut saltem peccari videtur. Non postulabimus tum ab auctore, ut ejus dissensus causam exponat, eumque aut incuriae monetariorum, aut permutationi matricum, aut certae rationi, sed nobis minus cognitae, imputet; at postulabimus, ut eum dissensum habeat perspectum, ac tum indicare non negligat, numum esse vere antiquum, ad haec sanum et illaesum, nihilque, in quo dissentit, anceps et ambiguum. Quo pacto obtinebimus, non modo ut rei insolentiam vocare in dubium non possimus, sed ut omnis etiam tollatur suspicio, illud, quod insolens videtur, ex typographi potius incuria fluxisse. Quam quidem cautionem ut jure in Mediobarbi catalogo desideramus, ita e converso experimur, si qui numi repugnare rationibus chronologicis videbantur, eorum illum mentione studiose abstinuisse. Exstant numi Philippi junioris inscripti: P. M. TR. P. VI. COS. P. P., iique tanto numero, ut verisimile non sit, eos viri, qui omnem suam operam conquirendae monetae R. addixit, fugere diligentiam potuisse. Tamen eorum nullum in ejus Augusti moneta descriptum reperias, haud dubie, quod monetariorum iu iis feriundis lapsum est suspicatus,

qui averſam, quae patris eſt, filio adfinxerint, aut quod eos omnes eſſe patris Philippi putavit, etſi facies juvenilior nullum relinquat dubium, filii in iis caput eſſe propoſitum. Addo veterem, juſtamque eruditorum querelam, in eo catalogo mentionem quidem metalli factam, at omiſſam fuiſſe eam, quae numorum magnitudines explicaret, quarum tamen indicium, praecipue in moneta aenea, ad varias res cognoſcendas magnas adfert opportunitates.

Multa adhuc dicenda forent de ſphalmatis paſsim obviis, quorum magna pars non poterat niſi ab auctoris feſtinatione, et opera perfunctoria proficiſci. Ait v. c., M. Antonium dictum fuiſſe imperatorem *allato in urbem Catilinae capite*, citatque ejus teſtem Dionem. (Pag. 14.) Verum Dio longe aliud docet, ut dicemus in ejus IIIviri numis. Ait, (Pag. 63.) Tiberium ſtatim mortuo Auguſto dictum fuiſſe *patrem patriae*, qnod ab eo ſcriptum tanto magis lubet mirari, non modo quod auctores omnes conſpirant, a Tiberio hunc honorem conſtanter fuiſſe repudiatum, ſed etiam quod ipſe nullum repraeſentavit numum, in quo Tiberius P. P. appellaretur. Ait, (Pag. 64.) Tiberium V. C. 769 imperatorem VIII. ab exercitu fuiſſe ſalutatum, et tamen per plures deinceps adhuc annos profert numos inſcriptos IMP. VII. Ait, (Pag. 151.) Trajanum V. C. 956 (lege 856.) dictum fuiſſe *Dacicum*, et tamen jam ad V. C. 853 deſcripſit numos, in quibus is dicitur GER. DAC. Nolo cumulare exempla, quorum juſtum numerum in ſequentibus commentariis dabimus, atque iſtud ad hactenus dicta addidiſſe ſufficiat, catalogum hunc, ut a Mediobarbo vulgatus exſtat, non modo illos, qui uti volunt, in avia ducere, ſed et magnopere impedire. Quod ſi Pagius in ſua Baronii Critica non raro quaevis alia monumenta numorum auctoritati anteferenda putavit, ad iſtud ſe judicium neceſsitate compulſum vidit, quia alios numos in conſilium

non adhibuit, nisi quos ab Occone, et Mediobarbo descriptos reperit. Atqui testari ipse possum, quo tempore ad ordinandos, explicandosque Augustorum numos accessi, cum eodem Mediobarbi catalogo nondum satis explorata ejus natura uti inciperem, sensi me laqueis undique irretitum, ex quibus me antea expedire non potui, quam ego fallacia ea testimonia aspernatus unius musei Caesarei numos, aliosque, quos a viris fide dignis vulgatos noveram, sequendos, audiendosque duxi. Ergo quicunque explicandae monetae Augusteae dabit operam, tantum jubebo diffidere Mediobarbo, quantum Goltzio, cum inter utrumque aliud discrimen non reperiam, nisi quod Mediobarbus nimium saepe credulus, saepe etiam minus attentus, bona tamen fide numos aut falsos, aut male descriptos promulgavit, at Goltzius mala fide aut numos totos, aut varias eorum peristases confinxit, quod alibi a me invicte demonstratum fuit. Qua in causa illud sane est multo molestissimum, quod uterque rara fortuna amplissimam sibi apud aequales posterosque fidem comparavit, quam deinde inolitam, inveteratamque si quis cordatus convellere cupit, tanto plus experiatur difficultatis, quanto illa altiores durando radices egit. Verissime adeo dictum Dioni Chrysostomo: [a]) *cumque res sit difficilis docere, tanto est difficilior dedocere, praecipue cum qui ex longo tempore mendacia imbiberunt, neque solum decepti sunt ipsi, sed patres quoque eorum, avique, et paene majores omnes.*

At erunt haud dubie, qui sibi persuadebunt, haec Mediobarbi vitia aut penitus, aut magna sui parte sublata fuisse in postrema ejus editione, quae inscribitur:

Imperatorum Romanorum numismata etc. a Franc. Mediobarbo Bi-

a) Orat. XI. p. 152.

rago illustrata, nunc vero ab innumeris mendis expurgata, additionibus usque hac desideratis, criticisque observationibus exornata curante Philippo Argelato Bononiensi. Mediolani MDCCXXX. fol.

Mearum partium est inquirere, quantum post ampla haec promissa ei operi castimoniae, et puritatis accesserit. Ad eam procurandam parum operae studiique fuisse collatum, argumento esto, quod eadem haec vitia, quae paullo supra tanquam exiguam totius partem ex Mediobarbo recitavi, ejusque sunt naturae, ut suapte in seduli censoris oculos incurrant, in nova hac editione prorsus intacta permansere, et totus ille numorum grex, qui aut aperte falsi sunt, aut jure suspecti, quorum copia praecipue Trajani imperium maculavit, suam adhuc stationem occupat, nulla adjecta animadversione, quae de eorum fide dubitare jubeat, aut quae veram monetam a contorniatorum sordibus discriminet. Factum etiam nonnunquam, ut adderentur observata falsa, quibus caret prima editio. Sic pag. 313 legas monitum: *Numi Elagabali cum* TR. P. V. COS. IIII. *vel mendosi, vel adulterini putantur*, de quorum dubitare numorum veritate. qui obvii sunt, auctorem arguit sane imperitum. Denique exiguam hercle a nobis editor inivit gratiam, quando intactis auctoris sui mendis non curavit inserere numos praestantissimos, qui inde a vulgato Mediobarbi catalogo lucem videre, a viris illustribus, Morellio in Specimine, Haymio, Bandurio, aliisque cum erudito orbe communicati. Ex quo apparet, quam futilia sint illa promissa, quae Argelatus in Mediobarbi sui redivivi fronte tanto cum hiatu lectori exposuit, quamque parum novo hoc apparatu promovendis scientiae nostrae commodis consultum fuerit.

Non majorem Mediobarbo fidem merentur ii, qui numos Augustorum aut ex corruptis, aut saltem valde suspectis fontibus hausere,

videlicet ex Goltzio, Pyrrho Ligorio, Iacobo, et Octavio de Strada, et similibus, quos inter fuere Sebastianus Erizzus, Carolus Patinus in Suetonio suo, Ioachimus Oudaanus, et qui in hujus tabulas commentatus est, Iacobus Oiselius, quibus adde IVviros Ioannem Hemelarium, Albertum Rubenium, Iacobum Biaeum, Laurentium Begerum, qui numos, ut ajunt, a Carolo duce Croyaco et Arschotano congestos, edidere, quod adsertum mihi plane mirabile videtur, quia hos inter multos reperias mere Goltzianos. Atque horum opera tanto pronius possunt in fraudem inducere, quia omiserunt indicia, quibus possemus certiores reddi, quos numos viderint ipsi, quos aliorsum, et a quibus sint mutuati. Sic v. c. ignorarem, unde Oudaanus suos hauserit numos, nisi Oiselius eorum interpres in praefatione dejeraret, ex probatissimis illos fide dignorum antiquariorum operibus fuisse selectos, quos inter nominat Goltzium, Aeneam Vicum, Octavium de Strada, thesaurum ducis Arschotani, Pignorium etc. omnes optimo jure suspectos. Olim vix tandem elicui, Erizzum in numos Fastorum Goltzii fuisse commentatum, de quo egi alibi. a) Exstant praeterea opera virorum plane eruditorum, quo in numero jure censemus Franciscum Angelonum, Ioannem Tristanum, aliosque, sed quorum indicatis numis non nisi cautissime utere, etsi non vulgaverint, nisi a se conspectos. Scripserunt illi ea aetate, quae nondum tot subsidiis artis nostrae, nondum necessaria illa numos plures contendendi facultate instructa fuit; ex quo factum, ut, quae nobis dedere, numorum indicia etiam in gravioribus causis a vero frequenter longissime aberrent.

Tandem multo tutius, expeditiusque iter per vias, quas sequentis proxime aevi conatus inde ab exeunte saeculo XVII. ad nostra us-

a) Vol. I. Proleg. gen. p. CLIII.

que tempora munivere. Iam nunc ſeveriorem in adprobandis numis videmus exercitam cenſuram, excludi, aut palam reprobari numos falſos, aut ſi ſuſpecti videbantur, eorum ſaltem indicari praecones, ut ex horum fide arbitrari lector de numis ipſis poſſet, jam certiorem nobis, minusque corruptum offerri numorum ſtatum. Ex iis, qui hanc ſibi laudem jure vindicant, commemorandi ſunt Ioannes Vaillantius, quo nemo hactenus ſanius, purgatiusve de numorum veterum fide judicavit, hoc uno hercle culpandus, quod in deſcribenda Auguſtorum moneta (de hac una mihi tantum ſermo) partium adverſarum indicare ſtatum neglexit, tanquam eum noviſſe parum interſit, quod funeſtum arti noſtrae inſtitutum in numorum veterum praeconibus pridem perſtrinxit Pagius. „*Ex quibus intelligis*, inquit, [a]) *quantum reprehenſione digni ſunt antiquarii, qui numismata mutilata, ac detruncata nobis obtrudunt, quaſi antica eorum pars, quae ad nundinandum non neceſſaria, eruditioni etiam inutilis eſſet, et numismatographia nonniſi ad vendendum inſtituta eſſet.* Accedunt Ioannes Harduinus vir gravis et verax, cum ſapere libuit, Carolus Patinus in numis, quos ipſe vidit, Laurentius Begerus in Theſauro Brandenburgico, Paulus Pedruſius in Muſeo Farneſio, Anſelmus Bandurius, et qui ejus catalogum auxit, Hieronymus Taninius, Chriſtianus Liebe in Gotha numaria, auctor Muſei Theupoli, Thomas comes Pembrock in editis inſignioribus muſei ſui numis, Franciſcus Wiſe in Muſeo Bodleiano, auctor muſei reginae Chriſtinae ab Havercampo illuſtrati. Nolim adfirmare, in his, quos modo recitavi, catalogis non etiam reperiri numos ſpurios, neque eorum auctores aliquid humani paſſos, cum ipſe non ſemel coactus fuerim, nonnullorum fidem in dubium vocare. Iſtud tamen certum, in ſtabilienda numi antiquitate rarius fuiſſe lapſos, etſi frequentius in recitanda numorum epigraphe, aut deſcribendis typis, praecipue cum

a) Crit. Baron. ad ann. Chr. 269 § 6.

minus integri fuere, peccaverint. Ex catalogis monetae Augusteae hucusque vulgatis haud dubie amplissimus is est, qui numos musei Caesarei Vindobonensis complectitur, in quo edendo omnem dedi operam, ut lectori nonnisi mercem sinceram offerrem, ac sedulo monerem, si qui numi aut fraudis veteris, aut noviciae ignominia notati sunt. Enarravi hactenus opera, quae aut omnes, aut plures hujus monetae classes continent. At sunt praeterea, quae certam tantum classem sistunt, ac praecipue numorum maximi moduli, inter quae commendari merentur numismata hujus classis, quae fuere in museo cardinalis Carpegna a Philippo Buonarroto immensae eruditionis viro explicata, cardinalis Albani in lucem data a Rodulphino Venuti, musei Pisani ab Alberto Mazzoleno. Cautius adhibeto numismata moduli maximi ex cimeliarchio Ludovici XIV. tabulis XLI. exhibita, quorum partem fusam, et adulterinam, partem male lectam, partem per incuriam alienis imperatoribus tributam testatur Bandurius. [a]) Idem fere judicium de numis ejusdem classis musei Medicei a Gorio editis, de quorum fide egi alibi. [b])

Postremum mihi judicium erit de copiosis tabulis aeneis, quae monetam priorum XII. imperatorum ipsius Morellii manu delineatam complectuntur. In parandis his tabulis mirabile fuit, et, qui iis uti volunt, permolestum celebris ejus viri institutum. Praecedunt more Goltziano capita singulorum Augustorum, sequuntur partes aversae pro discrimine metallorum, et magnitudinum dispositae. Claudunt agmen numi ex Goltzio, ejusve MSS. capti. Bono quidem consilio plerisque partibus aversis adstituit notam aliquam, v. c. lilium, leonem, colubrum, coronam, etc., ut, ex quo numi essent museo petiti, continuo

a) Bibl. num. sub Seguino in fine. b) Vol. I. Proleg. gen. p. CLXII.

intelligeretur; at istud profecto mirum, quod his quoque immiscuerit numos Goltzianos, etsi hos addito signo distinguat, cum tamen, ut supra dixi, Goltzianam mercem in separatas tabulas conjecerit. Atque hanc ille curam cum impenderit partibus aversis, vituperandus sane, quod fontes, unde partes anticas hausit, adscribere plane neglexit, tanto justiore querela, quod in compluribus, utrum sincerae sint, et in numis vere existant, jure possumus dubitare. Operae pretium me facturum existimo, si capita, et adjectas iis inscriptiones, quas in probis auctoribus, sincerisque catalogis hactenus videre non licuit, et vere adeo Goltzianas suspicor, ex his Morellii tabulis indicavero.

Ex tabulis Iulii Caesaris.

CAESAR. DICT. TERT. PONT. MAX. Tab. I. n. 33.

CAESAR. DICTATOR. vel addito praenomine C. Tab. I. n. 29. 30.

CAESAR. COS. QVINT. DICT. PERP. Tab. II. n. 38.

CAESAR. IMP. AVGVR. P. M. Tab. V. n. 16.

CAESAR. IMP. SEX. DICT. QVART. Tab. V. 19. 20.

CAESAR. IMP. QVART. Tab. I. n. 31.

CAESAR. AVGVR. PONT. MAX. Tab. I. n. 32.

CAESAR. AVGVR. IMP. QVIN. COS. QVAR. Tab. II. n. 37.

CAESAR, AVGVR. IMP. SEXT. COS. QVINT. Tab. II. n. 39.

C. CAESAR. COS. TER. scriptum juxta ejus caput laureatum velatum. Tab. II. n. 29.

Γ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΟΥΠΑΤΟΣ. Β. Tab. II. n. 67.

Ex tabulis Augusti.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. V. P. P. IMP. VII. Tab. II. n. 61.

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ. Tab. I. n. 5.

IMP. CAESAR. PONT. IMP. ITER. IIIVIR. ITER. R. P. C. Tab. I. n. 24.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. TER. IIIVIR. TER. R. P. C. Tab. I. n. 29.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΚΑΙϹΑΡ. ΘΕΙΟΥ. ΥΙΟϹ. Tab. I. n. 34.

IMP. CAESAR. DIVI. F. PONT. IMP. TER. COS. ITER. ET. TER. DES. Tab. II. n. 57.

CAESAR. DIVI. F. AVGVR. PONT. IMP. QVAR. COS. TER. Tab. II. n. 57.

CAESAR. DIVI. F. IMP. V. COS. IIII. Tab. II. n. 58.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. V. IMP. VI. Tab. II. n. 59.

CAESARI. DIVI. F. COS. V. IMP. VII. Tab. II. n. 60.

DIVI. F. P. P. Tab. II. n. 63.

IMP. CAESAR. AVG. P. P. Tab. II. n. 68. 69. 70.

CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. COS. VIII. P. P. IMP. VII. Tab. V. n. 174.

AVGVSTVS. COS. VIII. Tab. VI. n. 176.

AVGVSTVS. P. P. COS. X. Tab. VI. n. 177.

AVGVSTVS. DIVI. F. COS. IX. IMP. VIII. Tab. VI. n. 194.

AVGVSTVS. DIVI. F. COS. XI. TR. P. II. IMP. VIII. Tab. VI. n. 195.

Desino congerere plura exempla alia, et etiam ex sequentium imperatorum moneta, ex quibus solis jam satis perspicimus, quam periculosum sit, in consilium adhibere imagines numorum, quae tot historicis, et chronologicis mendis refertae sunt. An satis Morellius artis nostrae commodis prospexit, quando partium quidem aversarum fidem definivit, partibus interim anticis impune, et cum veritatis internecione mendacibus? Quid quod numos etiam obtulit, quos haud difficulter in spuriorum numerum referimus. Ejus exemplum dabimus in numis D. Liviae Augusti uxoris. Qui ergo tabulis his uti volet, dabit operam, ut fidem non habeat, nisi numis iis, quos additae museorum notae distinguunt, signo evidente, eos a Morellio ex arche-

typis ipsis captos, delineatosque, neque ex incertis, suspectisque fontibus fuisse petitos.

Hactenus de monetae Augusteae fide, praecipua sane artis numismaticae parte, disseruimus. Agendum etiam de eorum merito, quorum opera in illa illustranda, explicandaque versata est. Has quidem partes jam occupavi in generalibus ad hoc opus Prolegomenis toto capite XXII., tamen hoc loco nonnulla privatim monenda restant. Generatim non nisi caute utendum veteribus artis nostrae magistris, ut: Tristano, Spanhemio, Begero, quorum etsi incredibilis fuit eruditio, tamen nimiá facilitas partim in adprobandis numis, qui spurii sunt, aut saltem jure suspecti, partim in recipiendis illis eo modo, quo ab aliis vulgatos repererunt, cum non magnopere in verum numorum statum curarent inquirere. Quae fuerint alia eorum aut vitia, aut etiam illustria merita, tum et illorum, qui hos secuti sunt, in iisdem Prolegomenis compendio dixi. In hunc tamen locum reservavi judicium de amplis commentariis, quos ad explicandas tabulas Morellii duodecim imperatorum numos complexas, de quibus paullo altius egimus, elucubrati sunt IIIviri magni ab eruditione nominis Christianus Schlegelius, Sigebertus Havercampus, et Franc. Ant. Gorius. Horum primae partés cum essent, de singulorum numorum fide certos nos reddere, neglecta ea cura amplum nobis testimoniorum apparatum, nimirum veterem cantilenam toties ad fastidium auditam, obtrudunt, et ne nescii videantur, in quorum operibus nidulentur numi singuli, primum Goltzianam mercem quater nobis obtrudunt, ex Goltzio ipso, deinde ex Nonnii collectione, tum ex Vaillantio, denique ex Morellii numis restitutis; his conjungunt artis nostrae atavos, Erizzum, Occonem, Hemelarium, Oudaanum, aliosque, quos non vades idoneos, sed serva Goltzii pecora aptius appellaveris. Verum

nisi institutum istud placuisset, quomodo enasci potuisset magnum illud volumen, magnum scilicet malum? Atque haec ut molesta sunt, ita aliud multo perniciosissimum. Dixi supra, in Morellianis his tabulis Goltzii exemplo partes anticas, sive capita ab aversis seorsim exhiberi. Ad hos ergo censores cum pertineret, cum partibus aversis nonnisi veras, probatasque partes anticas componere, parum religiosi cum illis anticas etiam mere Goltzianas junxerunt. Ita Schlegelius numum Iulii Caesaris tab. IV. num. 31 sic describit: (Pag. 63.)

Caput Caesaris laureatum, vel: C. CAESAR. DICTATOR.
Caput Caesaris laureatum.

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Taurus cornupeta.*

Altera antica conjuncta cum hac aversa Goltziana est, religiosi antiquarii tantum priorem noverunt. Cur ergo antica suspecta jungitur cum aversa sincera in eo tractatu, in quo de genuinis tantum agitur? aut si istud placuit, cur non addito signo monetur, eam antiquam reperiri in uno Goltzio? An perinde habendum, quaecunque demum antica cum aversa sociatur? Morellius ad iconem hujus numi anticam citat aliam, sed quae item in genuinis nunquam cum hac aversa comparet.

Aliud exemplum luculentius: Ad numum M. Mettii tab. IV. n. 32 pag. 63 citat Schlegelius tres varias anticas, inter quas postrema cum epigraphe: CAESAR. COS. QVINT. DIC. PERP. Citat hujus numi indices Vrsinum, Patinum, Morellium, Vaillantium. Quis non crederet, apud eosdem auctores exstare etiam hunc numum cum dicta epigraphe? et tamen apud unum Goltzium reperias.

Plura exempla ex copiosa silva comportet, cui operae pretium

visum fuerit. Ceterum ex his, quae modo exposui, intelligere quivis potest, quanta in universo hoc opere, seu tabulas spectes, numorumque ordinem, seu commentarios, regnet rerum omnium confusio, in qua discernere verum a falso, certum ab incerto, utile a damnoso, nisi multo adhibito labore non possis, ut adeo unicum praegrandis operis meritum sint imagines numorum, quos Morellius ipse vidit, magna et cura, et veritate pro ejus viri more delineatae, quanquam et in his cautione opus sit; nam deperditis casu tabulis Morellianis, quae continent numos Titi aureos argenteosque, jacturam supplevit Gorius, qua fortuna, monebimus in ejus Augusti moneta.

Atque isto quidem modo hactenus cum nobilissima hac monetae veteris classe actum fuisse, nemo est, qui ignoret, ad quam ego explicandam cum accederem, facile intellexi, ut labor utilis evaderet, haec potissimum esse spectanda, ejus puritatem, ordinem, et commentarios, de quibus omnibus generatim a me actum jam est volumine I. in praefatione ad universum hoc opus, quibus quod addam, vix habeo. Ac puritatem quidem numorum constituit scientia, aut prudens judicium, qui numi putandi genuini, qui spurii, seu vetus eos fraus, seu moderna parturivit. Diximus, quanta in hac praecipue monetae veteris classe mercis alterutro hoc modo adulteratae sit eluvies, quae proinde nisi resecetur, aut adposito signo distinguatur, quod praecipue ob causas cognitas in subaeratis omittendum non est, non modo inutile est numorum veterum studium ad historiam, et chronologiam Augustorum, sed plane pestiferum. Quorum opera hoc contagio infecta, et aut vitanda, aut caute consulenda sint, altius indicavimus. In praesente instituto numos hujus naturae omnes negligendos duxi, nisi cum eos recitandi certa adfuit causa, placuitque istud, non modo ut consuleretur brevitati operis, verum etiam, ut aliquando hae artis nostrae

vomicae elegantias nostras inquinare desinant. Interim noverit eruditus lector, si quem numum rarioris, insolentiorisve argumenti in his meis commentariis desiderari intelliget, jam vel ideo a me condemnatum, quia omissum. Altero modo procurare puritatem adlaboravi, revocando ad sanitatem numorum aut epigraphen, aut typorum statum, in quibus promulgandis quam graviter saepe ab antiquariis peccatum fuerit, commonere necesse non est, et sine quibus ad veritatem restitutis fieri non potest, ut ars numismatica eos rependat fructus, quos ab ea ob multiplices causas philologia potest exspectare. Qui commentarios hos pervolverit, continuo perspiciet, me in numis adprobandis, restituendisve summa cum religione, et circumspectione fuisse versatum.

Ad ordinem quod attinet, constat, in conscribendis, ordinandisque Augustorum numis alium aliis placitum fuisse. Alibi dixi, [a]) omnium praestantissimum, utilissimumque videri ordinem chronologicum, attulique rationes graves, quas recoquere otiosum foret. Neque amplius addam ad ea, quae in praefatione ad praesens opus de moderandis commentariis praecepi. Nimirum quam hactenus legem sequendam duxi, eidem me deinceps quoque inhaesurum, quod istud eaedem causae exigunt, inspicienti patebit.

---

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIV.

viſum fuerit. Ceterum ex his, quae modo expoſui, intelligere quivis poteſt, quanta in univerſo hoc opere, ſeu tabulas ſpectes, numorumque ordinem, ſeu commentarios, regnet rerum omnium confuſio, in qua diſcernere verum a falſo, certum ab incerto, utile a damnoſo, niſi multo adhibito labore non poſsis, ut adeo unicum praegrandis operis meritum ſint imagines numorum, quos Morellius ipſe vidit, magna et cura, et veritate pro ejus viri more delineatae, quanquam et in his cautione opus ſit; nam deperditis caſu tabulis Morellianis, quae continent numos Titi aureos argenteosque, jacturam ſupplevit Gorius, qua fortuna, monebimus in ejus Auguſti moneta.

Atque iſto quidem modo hactenus cum nobiliſsima hac monetae veteris claſſe actum fuiſſe, nemo eſt, qui ignoret, ad quam ego explicandam cum accederem, facile intellexi, ut labor utilis evaderet, haec potiſsimum eſſe ſpectanda, ejus puritatem, ordinem, et commentarios, de quibus omnibus generatim a me actum jam eſt volumine I, in praefatione ad univerſum hoc opus, quibus quod addam, vix habeo. Ac puritatem quidem numorum conſtituit ſcientia, aut prudens judicium, qui numi putandi genuini, qui ſpurii, ſeu vetus eos fraus, ſeu moderna parturivit. Diximus, quanta in hac praecipue monetae veteris claſſe mercis alterutro hoc modo adulteratae ſit eluvies, quae proinde niſi reſecetur, aut adpoſito ſigno diſtinguatur, quod praecipue ob cauſas cognitas in ſubaeratis omittendum non eſt, non modo inutile eſt numorum veterum ſtudium ad hiſtoriam, et chronologiam Auguſtorum, ſed plane peſtiferum. Quorum opera hoc contagio infecta, et aut vitanda, aut caute conſulenda ſint, altius indicavimus. In praeſente inſtituto numos hujus naturae omnes negligendos duxi, niſi cum eos recitandi certa adfuit cauſa, placuitque iſtud, non modo ut conſuleretur brevitati operis, verum etiam, ut aliquando hae artis noſtrae

vomicae elegantias nostras inquinare desinant. Interim noverit eruditus lector, si quem numum rarioris, insolentiorisve argumenti in his meis commentariis desiderari intelliget, jam vel ideo a me condemnatum, quia omissum. Altero modo procurare puritatem adlaboravi, revocando ad sanitatem numorum aut epigraphen, aut typorum statum, in quibus promulgandis quam graviter saepe ab antiquariis peccatum fuerit, commonere necesse non est, et sine quibus ad veritatem restitutis fieri non potest, ut ars numismatica eos rependat fructus, quos ab ea ob multiplices causas philologia potest exspectare. Qui commentarios hos pervolverit, continuo perspiciet, me in numis adprobandis, restituendisve summa cum religione, et circumspectione fuisse versatum.

Ad ordinem quod attinet, constat, in conscribendis, ordinandisque Augustorum numis alium aliis placitum fuisse. Alibi dixi, a) omnium praestantissimum, utilissimumque videri ordinem chronologicum, attulique rationes graves, quas recoquere otiosum foret. Neque amplius addam ad ea, quae in praefatione ad praesens opus de moderandis commentariis praecepi. Nimirum quam hactenus legem sequendam duxi, eidem me deinceps quoque inhaesurum, quod istud eaedem causae exigunt, inspicienti patebit.

---

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIV.

CONSPECTVS VOLVMINIS VI.

Iul. Caesar. Pag. 1.
M. Brutus. Pag. 19.
C. Cassius. Pag. 25.
Sex. Pompejus. Pag. 27.
Lepidus IIIvir. Pag. 34.
Antonius IIIvir. Pag. 35.
Antonius IIIviri fil. Pag. 68.
C. et L. Antonius IIIviri fratres. Pag. 68. 69.
Augustus. Pag. 69.
Livia Augusti. Pag. 146.
Octavia Augusti sor. Pag. 159.
Marcellus Octaviae fil. Pag. 161.
M. Agrippa. Pag. 162.
Iulia Augusti fil. Pag. 167.
Cajus et Lucius Agrippae filii. Pag. 169.
Agrippa Postumus. Pag. 174.
Drusus senior. Pag. 175.
Antonia Drusi. Pag. 178.
Tiberius Aug. Pag. 182.
Drusus jun. Ti. fil. Pag. 202.
Tiberius et N. gemelli Drusi jun. filii. Pag. 207.
Germanicus. Pag. 208.
Agrippina Germanici. Pag. 212.
Nero et Drusus Germanici filii. Pag. 216.
Caligula. Pag. 218.
Drusilla Caligulae sor. Pag. 231.
Livilla Caligulae sor. Pag. 232.
Claudius (Ti.) Pag. 233.
Antonia Claudii fil. Pag. 251.
Messalina Claudii. Pag. 251.
Britannicus. Pag. 253.
Agrippina Claudii. Pag. 255.
Nero. Pag. 260.
Octavia Neronis. Pag. 285.
Poppaea Neronis. Pag. 286.
Claudia Neronis filia. Pag. 287.
Messalina Neronis. Pag. 287.
Claudius Macer. Pag. 288.
Galba. Pag. 290.
Otho. Pag. 300.
Vitellius. Pag. 308.
Vespasianus. Pag. 319.
Domitilla Vespasiani. Pag. 345.
Domitilla Vespasiani filia. Pag. 349.
Vespasia Polla Vesp. mat. Pag. 349.
Titus. Pag. 350.

CONSPECTVS VOLVMINIS VI.

Iulia Titi filia. Pag. 365.
Domitianus. Pag. 367.
Domitia Domitiani. Pag. 399.
Vespasianus junior. Pag. 402.
Nerva. Pag. 403.
Trajanus. Pag. 411.
Plotina Trajani. Pag. 465.
Marciana Trajani sor. Pag. 467.
Matidia Marcianae fil. Pag. 469.
Hadrianus. Pag. 473.
Sabina Hadriani. Pag. 519.
Aelius Caesar. Pag. 524.
Antinous. Pag. 528.

MONETAE ROMANORVM

PARS II.

COMPLECTENS
NVMOS AVGVSTORVM, CAESARVM, TYRANNORVM.

C. IVLIVS CAESAR.

Natus Romae patre C. Iulio Caesare, matre Aurelia. De anno litigatur. Alii natum C. Mario VI. et Flacco cos. adserunt, seu V. C. 654, quae fuit mens Petavii, et plererumque; alii, sed quae sententia minus verisimilis, anno sequente. Mensem, quo natus est, plures prodidere, nempe Quinctilem, qui deinceps in ejus honorem *Iulius* dictus est. a) Diem Macrobius statuit IV. Id. Quinctiles, b) cum quo consentit vetus Kalendarium a Lambecio editum, in quo: *IV. idus I. Caesaris natalis.* Vide plura apud Norisi-

a) Suet. c. 76. Dio L. XLIV. c. 5. Florus L. IV. c. 2. b) Saturn. L. I. c. 12.

um, a) ac praecipue Fogginum. b)

Exofus jam puer L. Sullae fuit cum ob necefsitudinem cum C. Mario, nam ejus amita Iulia huic nupta fuit, c) tum quod Corneliam Cinnae filiam, quam uxorem duxit, nullo pacto, ut repudiaret, permoveri potuit, ac denique quod multos ei Marios, nimirum multum popularis aurae ineffe videret. Ejus metu Roma profectus apud Nicomedem Bithyniae regem non fine rumore, ut ait Suetonius, proftratae regi pudicitiae defedit. Magnum juvenis prompti et intrepidi animi fpecimen dedit, cum captus a piratis ac pecunia redemptus comparata celeriter claffe eos ex improvifo adortus eft, captosque in crucem egit. d) Romam reverfus primum tribunus militum populi favore creatus, dein quaeftor in Hifpaniam profectus Gadibus confpecto Alexandri M. figno notas illas, atque ambitiofas lacrimas flevit. Redux creatus aedilis populum fibi ludorum magnificentia demeruit.

V. C. 691 A. X. 63. *M. Tullio Cicerone, C. Antonio cos.* mortuo Metello Pio dicitur pontifex maximus profufis in populum largitionibus, cum praedixiffet matri, quo die ad comitia defcenderat: *hodie filium aut pontificem maximum, aut exulem videbis.* e) Fuit autem jam ante in pontificum conlegium cooptatus, cum in Afia abeffet. f)

V. C. 692 A. X. 62. *D. Iunio Silano, L. Licinio Murena cos.* praetor urbanus. Ex praetura proconfule in Lufitaniam abit, ibique

V. C. 693 A. X. 61 *M. Pupio Pifone Calpurniano, M. Valerio Meffalla cos.* domitis, quos quidem non reperit, fed per cupiditatem triumphi et praedae fecit, hoftibus dicitur imperator. g)

V. C. 694 A. X. 60. *L. Afranio, Q. Caecilio Metello Celere cos.* in urbem ad comitia reverfus fimul triumphum, fimul confulatum petit, quod cum utrumque obtinere non poffet, (non enim, nifi praefens effet, candidatus effe confulatus potuit, et fi urbem privatus ingreffus effet, poftea ex lege triumphare non licuit) abjicit triumphum, creatusque in annum

V. C. 695 A. X. 59. *conful conlega M. Bibulo,* legem agrariam per vim perfert, obtinetque a fenatu Illyricum, Galliamque citeriorem et ulteriorem proconfule in quinquennium, quo elapfo adjutus opera Cn. Pompeji M., et M. Crafsi aliud fibi quinquennium extorquet. Ejus per hoc tempus victoriae de Helvetis, Germanis, Gallis, Britannis cognitae.

V. C. 705 A. X. 49. *C. Claudio Marcello II. L. Cornelio Lentulo cos.* bellum civile cum Pompejo coeptum. Tranfito Rubicone, Pompejoque cum Marcello et Lentulo cos. in Graeciam profugo Romam adit, et aerarium perfringit. Inde in Hifpaniam profectus Petrejum et Afranium Pompejanarum legionum duces, ut nihil a tergo intutum haberet, ad deditionem cogit die II. Sextilis, h) expugnataque Mafsilia in urbem redit, cum adhuc abfens dictator

a) Cenot. Pif. diff. II. c. 6. b) Fafti Verrii p. 123. c) Plut. in Caef. d) Sueton. Plut. e) Plutarch. in Caef. f) Velleius L. II. c. 43. g) Plutarch. h) Kal. marm. Capran.

comitiorum habendorum causa dictus esset, quo tamen se munere post dies XI. abdicat. [a])

V. C. 706 A. X. 48. *consul II. conlega P. Servilio Vatia Isaurico* ad Dyrrhachium victus primum, mox ad Pharsalum Thessaliae adversas partes atterit V. idus Sext., qui dies in anno proleptico Iuliano cadit in mensem Iunium. Vide dicta ad aeram Caesarianam Vol. IV. p. 400. Ea victoria Romae audita creatur dictator in integrum annum, qui honos singulis deinceps annis est renovatus. Continuo fugientem Pompejum persecutus in Aegypto caesum reperit, ibique amoribus Cleopatrae irretitus temerarium pro amasia Aegypto praeficienda bellum cum ejus fratre Ptolemaeo suscipit.

V. C. 707 A. X. 47. *Q. Fusio Caleno, P. Vatinio cos.* Alexandriam capit die XXVII. Martii. [b]) Caeso Ptolemaeo hujus sorori Cleopatrae Aegyptum tribuit. Militem contra Pharnacem Bospori regem rapit, eumque ad Zielam Cappadociae vincit die II. Sextil. [c]) Reversus in urbem compositis in hac turbis accingit se ad bellum Africanum a Pharsali reliquiis, sed per Iubae Numidiae regis accessionem metuendis conflatum, et circa solstitium brumale, sed ante hoc, in Africam trajicit. [d])

V. C. 708 A. X. 46. *consul III. conlega M. Aemilio Lepido* Scipionem, Iubam, Petreium ad Thapsum Africae vincit VIII. id April. [e]) Reversus in urbem triumphat quatuor diebus quaternis triumphis de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba. Correctis anni rationibus bellum Hispaniense adversus Pompeji M. liberos apparat, idque sub ipsam hyemem gerit.

V. C. 709 A. X. 45. *consul IV. sine conlega* hostes veris tempore, et ipsis quidem Liberalibus apud Mundam difficili Marte superat, [f]) victoriae nuncio pridie Parilium Romam perlato. [g]) Reversus de victis civibus, quod nunquam antea, triumphat. Ostentata regni cupiditate, et admissis honoribus plusquam mortalem deceret, omnium invidiam et odium incurrit.

V. C. 710 A. X. 44. *consul V. conlega M. Antonio* bellum in Getas, et Parthos meditans idib. Martiis in senatu XXIII. vulneribus Bruto et Cassio conjurationis auctoribus conficitur.

Vir ad omnes pacis bellique artes, si quis alius, ad miraculum excultus, cui quem praeferre posset, non habet antiquitas. Ingenium acre, eloquentia cum nativa, tum literarum studiis expolita, animus tam ad audendum promptus, quam in adversis praesens et intrepidus, sagacitas summa in praevidendo aeque ac explicando, cum maxime constrictus teneretur, par ad aggrediendum impetus, ad perficiendum patientia, felicitas plus quam humana, quae ei praesto semper fuit, etiam cum plurima temere, et inconsulto susciperet. Ad haec comitas singularis, mores fa-

---

a) Caesar de Bell. civ. b) Kal. marm. Maffei. c) Kal. marm. Amitern. d) Cyprian. de idol. vanit. Plut. in Caes. cap. 52. Minucius in Octavio c. 26, Cic. de Divin. L. II. e) Fast. Verrii. f) Auct. belli Hisp. c. 31. g) Dio L. XLIII. § 42.

ciles, ac praesertim in victos clementia incredibilis, sic ut sanguinem nisi obsistentis non effunderet. In pugna ad Pharsalum, ut parceretur civibus, praeconis voce edixit, posita simul cum armis odia, cum victis non in gratiam modo rediit, sed opes etiam et honores communicavit. Praeter libidinis infamiam, quae tanta fuit, ut omnium virorum mulier, omnium mulierum vir diceretur, alterum habuit vitium multo pestilentius ambitionem, qua inde a teneris orbis terrarum imperium complexus est. Huic ut litaret, multa, quibus per naturam abstinuisset, agenda fuerunt injuste, faciendi sumptus ingentes, ut populi beneficio honores aut maturarentur, aut prorogarentur, sollicitandae gentes etiam pacatae, ut triumphis materiam sufficerent, vexandae urbes sociae et amicae, diripienda fana, et aeraria publica, ac denique in ipsos cives arma vertenda. Sane omnium confessione princeps fuisset eo fastigio dignissimus, et omnibus, quotquot fuere, anteferendus, si imperium hereditatis jure adivisset, et non fuisset armis parandum.

Vxores duxit I. *Cossutiam* adhuc praetextatus, sed quam mox dimisit. II. *Corneliam* Cinnae quater consulis filiam, ea mortua III. *Pompejam* Q. Pompeji filiam Sullae neptem, quam repudiavit suspectam adulterii cum P. Clodio. IV. *Calpurniam* L. Pisonis filiam in consulatu. a)

Filiam *Iuliam* ex Cornelia genuit, quam consul Pompejo M. collocavit, quae obiit V. C. 700. b)

Ex Cleopatra *Caesarionem.*

Numi

signati usque ad annum V. C. 706.

Caput Veneris.

CAESAR. *Aeneas gradiens d. Palladium, s. Anchisen gestat.* AR. Restitutus etiam a Trajano.

Venus obvius in Caesaris numis typus. Passim creditum, Iuliam gentem ad Iulum Aeneae filium, Veneris nepotem, genus suum referre. Ipse Caesar teste Suetonio c) in laudatione funebri amitae Iuliae hoc decus palam jactavit: *Amitae meae Iuliae maternum genus a regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum est. Nam ab Anco Marcio Marcii sunt Reges, quo nomine fuit mater; a Venere Iulii, cujus gentis familia est nostra.* Quare Veneri, genitricis nomine, per omnem vitam maxime fuit devotus, cui ante pugnam Pharsalicam templum vovit, ac postea dedicavit. d) Aversam obtinet Aeneas Veneris filius gentis Iuliae per Iulum filium auctor. Ovidius: e)

Hinc videt Aeneam oneratum pondere charo,
Et tot Iuleae nobilitatis avos.

Reliqua innumera testimonia de Iuliorum ex Venere, et Anchise prosapia vide apud Schlegelium in Impp. Morellii Tom. I. p. 36 et 58. Aliam genealogiam struxit auctor epigrammatis, quod Ephesi reperit Pocockius, vulgavitque. f)

---

a) Sueton. capp. 1, 6, 21. b) Dio L. XXXIX. c. 64. c) Cap. 6. d) Appian. Bell. civ. L. II. e) Fast. L. V. v. 563. f) Inscr. ant. p. 18.

κι ΠΟΛΕΙΣ. ΑΙ. ΕΝ. ΤΗΙ. ΑΣΙΑι. ΚΑΙ. Ο - - -
ΚΑΙ. ΤΑ. ΕΘΝΗ. ΓΑΙΟΝ. ΙΟΤΛΙΟΝ. ΓΑΙΟυ υιοΝ.
ΚΑΙΣΑΡΑ. ΤΟΝ. ΑΡΧΙΕΡΕ. ΚΑΙ. ΑΤτοΚΡΑΤΟΡΑ.
ΤΟ. ΔΕΤΤΕΡΟΝ. ΤΠΑΤΟΝ. ΑΠΟ. ΑΡΕΩΣ. ΚΑΙ.
ΑΦΡΟΔΕιΤΗΣ. ΘΕΟΝ. ΕΠΙΦΑΝΗ. ΚΑΙ. ΚΟΙΝΟΝ.
ΤΟυ. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΤ. ΒΙΟΤ. ΣΩΤΗΡΑ.

Vrbes Asiae, et - - - et gentes C. Iulium C. F. Caesarem pontificem maximum, et imperatorem iterum, consulem, a Marte et Venere oriundum, deum manifestum, et communem humani generis servatorem.

* * *

CAESAR. *Elephas priore pede serpentem calcans.*

Simpulum, aspergillum, secespita, apex. AR. Restitutus etiam a Trajano.

Denarius, ut praecedens, obvius. Variae sunt eruditorum de elephanti typo sententiae, quas fuse enumerat Schlegelius. [a]) Alii ad devictos Iubam et Scipionem in Africa, cujus regionis id animal symbolum est, referunt. Alii, quod I. Caesaris avus prodentibus Servio, [b]) Spartiano [c]) et novissime Laurentio Lydo [d]) elephantum in Africa, qui Punice *Caesar* dicitur, occiderit, ex quo genti hoc cognomen adhaeserit. Verum jam ante hunc avum apud Livium reperitur Caesaris cognomen. Si verum est, quod refert Constantinus Manasses, Καισαρες γαρ ἐλεφαντες τοις Φοινιξι καλουνται, *Caesares enim elephanti a Phoenicibus vocantur*, quod, ut diximus, confirmant quoque Servius, et Spartianus, hic elephas esset adlusio ad nomen, et cum praeterea serpentem calcet, cum quo animali teste Plinio elephantis perpetua est dimicatio, constet etiam ex Artemidoro, [e]) elephantum in Italia significare δεσποτην, και βασιλεα, και ἀνδρα μεγιστον, habemus faventem Caesaris ambitioni typum, quo debellatos a se barbaros, et gloriae suae invidos volebat indicari. Quidquid erit, potuit hic typus futurae potentiae omen videri. Elephas enim apud Romanos extra belli et amphitheatrorum usum certa fuit seu honoris seu arrogantiae significatio. Teste Suetonio [f]) Cn. Domitius Neronis atavus victis in consulatu Allobrogibus elephanto per provinciam vectus est, turba militum, quasi inter solennia triumphi, prosequente. Cornuficius ob servatos in Sicilia milites tantos spiritus sumpsit, ut Romae, quoties foris coenaret, elephanto domum reveheretur. [g]) Ipse Caesar noster confectis jam bellis animo elatior adscendit Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. [h]) Denique elephantorum nullus publice usus, nisi ad vehendas Caesarum thensas, aut eorum sive triumphantium, sive in consulatu procedentium ducendos currus. Iure igitur

---

a) l. c. pag. 60. b) ad Aen. I. 286. c) in Aelio c. 2. d) Περι Μηνων in Iulio c. 1. e) Onirocr. L. II. c. 12. f) in Nerone c. 2. g) Dio L. XLIX. § 7. h) Sueton. in I. Caes. c. 37.

Iuvenalis hos fervidi ſolis incolas vocavit [a])

Caeſaris armentum, nulli ſervire paratum
Privato.

Idem typus reſtitutus eſt in numo Auguſti Hadrumeti Africae ſignato.

* * *

Caput Veneris adhaerente collo Cupidine.

CAESAR. *Tropaeum inter duos captivos barbaros humi ſedentes.* AR. obvius.

Caput Veneris.

CAESAR. IMP. *Tropaeum inter ſtruem armorum.* AR. (Morelli.)

IMP. ITER. *Caput Veneris.*

C. CAESAR. C. F. *Tropaeum, juxta quod captivus ſtans, inde currus falce ſerrata munitus.* AR. (Morelli.)

IIT. *Caput Veneris*, in aliis: *caput muliebre velatum.*

CAESAR. *Tropaeum, juxta ſeceſpita*, in alio: *Captivus humi ſedens.* AV. (Muſ. Farnes. et Barthelemy ex muſ. reg. Gall. B. L. Tom. XXX. p. 374.) AR. obvii.

Typi Caeſaris victorias praedicant. In numo II. Caeſar nude IMP. dicitur, in III. autem IMP. ITER., de quo vario modo agemus infra ſub titulo *Imperator.* Veriſimile eſt, quod obſervat Vaillantius, tropaeum numi III. referendum ad victoriam Gallicam, et adſtantem captivum eſſe Vercingetorigem regem, qui Alexia capta in Caeſaris poteſtatem venit, a quo ad triumphum reſervatus, ac poſt eum V. C. 708 necatus eſt. [b]) Literae IIT. numi poſtremi aenigma offerunt. Eas Vaillantius, aliique interpretantur II. *Tropaeum*, et conjiciunt, notari id, quod narrat Dio, Caeſarem victo Pharnace eo loco, quo ante annos plures Triarius a Mithridate victus erat, cum per religionem non auderet regis tropaeum, quippe Marti ſacrum, loco movere, alterum Romanorum tropaeum juxta ſtatuiſſe, quod adeo τῳ IIT. indicaretur. At tum hae literae potius tropaeo, non Veneris capiti fuerant adſtituendae. Havercampus in hoc tropaeo arma potius Hiſpanienſia videt, ac propterea referendos potius hos numos ad victoriam de Hiſpanis relatam, cujus ſententiae accedit quoque Barthelemyus. [c]) Nihil hactenus expeditum. Forte verius ſignificant id, quod in numo praecedente plenius ſcriptum eſt: IMP. ITER. Vide plura infra ad titulum *Imperatoris.*

V. C. 707. A. X. 47.
COS. II. DICT. I. II.

C. CAESAR. IMP. COS. ITER.

Caput Veneris.

A. ALLIENVS. PRO. COS. *Vir nudus d. pede prorae navis inſiſtens d. triquetram tenet.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De parte averſa egimus in numis Allieni.

* * *

Alios hujus anni certos numos non habemus. Quos Mediobarbus huc vocat, aut Goltziani ſunt, aut certum pro hoc anno criterium non ſuppeditant. Quem Oiſelius citat inſcriptum DIC. ITER. (Tab. 95 n. 7.) huc pertineret quidem, ſed eum nusquam alibi deſcriptum invenio, et forte ſic inique lecta

a) Satyra XII. v. 106. b) Plutarch. Dio. c) l. c.

epigraphe pro DICT. TER.

V. C. 708 A. X. 46.
COS. III. DICT. II. III.

C. CAESAR. COS. TER. *Caput muliebre velatum.*
A. HIRTIVS. PR. *Instrumenta pontificalia.* AV. obvius.

Caput muliebre partis anticae Pietatis esse videtur. In numis musei Caesarei fingitur varia aetate, in aliis juvenili, in aliis media, in aliis decrepita. De A. Hirtio actum in gente Hirtia.

* * *

COS. TERT. DICT. ITER. *Caput Cereris.*
AVGVR. PONT. MAX. *Instrumenta pontificalia.* AR. obvius.

C. CAES. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
L. PLANC. PR. VRB. in aliis: PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. obvius.

Caesarem augurem probabimus infra in ejus titulis. De L. Munatio Planco PRAEF*ecto* VRB*is* egimus in gente Cestia. Numus similis, sed inscriptus IMP. QVART. videtur Goltzianus, etsi non repugnet historiae, et rationi temporum.

* * *

CAESAR. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
C. CLOVI. PRAE. *Pallas gradiens cum tropaeo, clypeo Medusae, et gaesis Hispanicis.* AE. II. obvius.

De Clovio praefecto egi in numis gentis Cloviae, et Cestiae.

* * *

Consulem III. etiam prodit numus restitutoris Trajani, quem explicabimus infra in numis restitutionum I. Caesaris.

V. C. 709. A. X. 45.
Cos. IV. DICT. III. IV.

Caput I. Caesaris laureatum.
L. FLAMINIVS. IIIVIR. *Mulier stans d. caduceum, s. hastam.* AR. (Morelli.)

Iam nunc ejus caput in moneta comparere incipit. Refert Dio: [a]) *προς τε τȣτοις τοιȣτοις ȣσι, πατερα τε αὐτον της πατριδος ἐπωνομασαν, και ἐς τα νομιςματα ἐνεχαραξαν*, *haec cum ita essent, patrem eum patriae appellaverunt, et in numis signaverunt.* Oratio nonnihil ambigua, quam iisdem verbis restituit Zonaras,[b]) quo factum, ut ea duplici modo ab eruditis explicaretur. Alii censuere, hac sententia innui, decretum fuisse a senatu, ut I. Caesaris caput monetae inferretur, alii, ut tantum titulus patris patriae numis inscriberetur. Tamen spectatis verbis prior sententia verisimilior est, et verbum *αὐτον*, *illum*, procul dubio ad alteram quoque sententiae partem pertinet. Ad haec titulum semel a senatu concessum inscribi monetae insolens prorsus non est, verum quod antehac indultum nunquam fuerat, ipsum viventis caput in numis exhiberi, is honos novus exstitit, et dignus adeo, qui ab historico memoraretur. Dio istud decretum inter senatus acta anni 710 refert, at verisimilius mihi videtur, eam legem hoc anno latam, nempe

a) L. XLIV. § 4. b) L. X. c. 12.

post victoriam Mundensem, postquam constat, nihil fuisse honorum, quos senatus non impertiret ei, cui jam nemo qui resisteret, superfuit. Hanc sententiam nisi malimus, necesse erit statuere, numos omnes Caesaris capite insignes intra binos fere tantum menses, quibus vivere ei per hunc annum licuit, fuisse percussos, quod vix verisimile. Ceterum nullus certus exstat numus cum capite Caesaris, qui ad priorem aliquem annum possit referri. Quos Mediobarbus V. C. 708 signatos censet, aut sunt Goltziani, aut caput Caesaris non offerunt, aut post ejus omnino mortem signati sunt, ut numus cum capite hinc I. Caesaris, illinc M. Antonii, de quo pluribus agemus in numis hujus IIIviri, et alter restitutoris Trajani, de quo infra differemus.

*

CAESAR. IMP. *vel* IMPER. *Caput Caesaris laur.*

M. METTIVS. *Venus Victrix stans d. Victoriolam, s. hastam transversam, et simul clypeo innititur, qui globo impositus est.* AV. AR. (Morelli, Mus. Caes.)

Teste Dione a) Caesaris annulo insculpta fuit Venus armata, et teste Appiano b) Caesar ante pugnam Pharsalicam tesseram dedit *Venerem Victricem*, et iterum Venerem ante praelium Mundense, cum Pompeius Pietatem mallet. c) Hic Veneris Victricis typus frequens est in numis M. Mettii, et L. Munatii Planci IIIvirorum monetalium hujus aetatis, aliorumque.

* * *

CAESAR. DICT. QVART. *Caput I. Caesaris laur.*

M. METTIVS. *Iuno Sispita in bigis.* AR. (Morelli.)

CAES. DIC. QVAR. *Protome Victoriae.*

L. PLANC. PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. (Morelli Impp. Tab. III. n. 13.)

Aversas vide explicatas in numis gentium Mettiae, et Munatiae.

V. C. 710. A. X. 44.
COS. V. DICT. IV. deinde PERPETVO. PARENS PATRIAE.

Non adfirmo, numos omnes, quos hoc articulo propono, vivo adhuc Caesare fuisse cusos. Tamen in hunc locum conferre placuit, quia nihil in se continent, quod Caesaris jam mortui tempora respiciat.

CAESAR. DIC. QVAR. *Protome Veneris.*

COS. QVINQ. *intra lauream.* AV. (Mus. Caes.)

CAESAR. DICT. PERPETVO. *Caput I. Caesaris laur.*

L. BVCA. *Caduceus, et fasces decussati, in area dexterae junctae, globus, et secespita.* AV. AR. (Morelli.)

CAESAR. *Caput idem.*

L. AEMILIVS. BVCA. IIIIVIR. *Duae dexterae junctae.* AR. (Morelli.)

Quamcunque alii hunc typum de concordia Caesaris cum senatu capiant, ego judico referendum eo, quod narrat Appianus, d) *Templa multa tanquam deo ex S. C. decreta sunt, et in his unum ipsi*

a) L. XLIII. § 43. b) Bell. civ. L. II. c. 76. c) ibid. c. 104. d) Bell. civ. L. II. c. 106.

et Clementiae nomine, in quo simulacra eorum jungerent dexteras.

CAESAR. IMP. P. M. *Caput laureatum, pone lunula.*

L. AEMILIVS. BVCA. *Venus Victrix stans d. Victoriolam, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

CAESAR. DICT. PERPETVO. *Caput laureatum velatum.*

C. MARIDIANVS. *Venus Victrix stans, ut supra in numo Mettii.* AR. (Mus. Caes.)

In simili, quem ex museo suo protulit Sanclementius, a) est singularis capitis epigraphe: DICT. IN. PERPETVVM.

* * *

CAESAR. PARENS. PATRIAE. *Caput laur. velatum.*

C. COSSVTIVS. MARIDIANVS. A. A. A. F. F. *sine typo.* AR. (Mus. Caes.)

De titulo *parentis patriae* agemus infra in ejus *honoribus.*

* * *

CAESAR. IMP. *vel* IMPER. *vel* DICT. PERPETVO. *Caput simile.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Venus Victrix stans, ut supra in numis Mettii.* AR. (Mus. Caes.)

CLEMENTIAE. CAESARIS. *Templum 4 columnarum.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Desultor binos equos agens, in area palmae ramus, et corona.* AR. (Mus. Caes.)

Ad annum hunc refert Dio, b) decretum fuisse, ut templum Caesari, et *Clementiae Iuliae* dedicaretur, huicque sacerdotio M. Antonium velut Flaminem Dialem praefectum fuisse. Appiani locum, qui huc pertinet, continuo adduximus. Factum etiam attingit Plutarchus, c) additque, decretum istud, quod hostibus suis non veniam modo, sed et honores impertivit. Fuisse autem clementem habitum non aequalium adulatione, sed posteritatis etiam praeconio, docet Plinius: d) *Caesaris proprium et peculiare sit clementiae insigne, qua usque ad poenitentiam omnes superavit.* Vere istud, nam statim ab ejus caede palam jactatum, *clementiam illi malo fuisse, qua si usus non esset, nihil ei tale accidere potuisse.* e) Et M. Aurelius in epistola ad Faustinam uxorem, quam conservavit Vulcatius Gallicanus: f) *haec* (Clementia) *Caesarem deum fecit.* Elato exemplo laus clementiae celebrata etiam fuit in Caesaribus crudelissimis. Tiberii Clementiam, et Moderationem celebrant numi, et jussit senatus sacrificari Caligulae Clementiae. g) Ceterum ut factum istud ad annum praesentem pertinet, ita non consequitur, hos quoque Sepullii denarios eodem hoc anno fuisse signatos. Nam Caesaris caput etiam post ejus necem saepe denariis est illatum. Vide gentem Sepulliam.

---

a) de vulg. aera pag. 37. b) L. XLIV. § 6. c) in Caesare. d) H. N. L. VII. § 6. e) Cic. ad Attic. L. XIV. ep. 22. f) in vita Avid. Cassii. g) Dio L. LIX. § 16.

Numi Iulii Caesaris post ejus mortem signati.

C.CAESAR.DICT.PERP.PONT. MAX. *Caput laureatum I. Caesaris.*
C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput Octaviani nudum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

AVG. partis averſae eſt AVG*ur*, ut dicetur in numis Octaviani.

* * *

CAESAR. DIC. *Caput laureatum I. Caeſaris, pone urceus.*
M.ANTON.IMP. *Caput nudum modice barbatum M. Antonii, pone lituus.* AR. obvius.

Alius, ſed epigraphe averſae:
M. ANTON. IMP. R. P. C. *Caput idem.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Vaillantius et Havercampus binos hos numos ſignatos cenſent V. C. 706, ſed horum ſententiam refellemus proxime in numis M. Antonii ad annum V. C. 711.

* * *

Caput I. Caeſaris laureatum.
L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Bos cornupeta.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc denarium Caeſare jam mortuo ſignatum cenſeo, nam habemus quoque numos cum capite omnium IIIvirorum, et inſcripto Regulo, niſi forte hic diverſus ab illo fuit. Idem ſenti de numis: L. MVSSIDIVS. LONGVS.

CAESAR. IMP. *Caput I. Caeſaris laureatum.*
P. CLODIVS. M. F. *Mars nudus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* AR. (Morelli.)

Hic quoque numus mortuo Caeſare lucem vidiſſe videtur, nam exſtat numus M. Antonii cum eadem omnino averſa, aliique denarii cum capite Octaviani, et inſcripto eodem P. Clodio.

Caput I. Caeſaris laureatum.
T. SEMPRONIVS. GRACCVS. Q. DESIG. S. C. *Aquila legionaria, ſignum militare, aratrum, decempeda.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles numi alii cum capite Octaviani; quare praeſens in dictatoris jam mortui memoriam percuſſus haud dubie eſt. De typo averſae actum in Sempronia.

CAESAR. DIC. PER. *in aliis:*
C. CAESAR. DICT. PERPET.
EX. S. C. *inſcriptum ſellae curuli, ſupra quam laurea.*
CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *in aliis:*
CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.* AR. (Morelli Fam. Iul. tab. 7.)

Typum explicat Dio, narrans, [a]) inter alia decretum a ſenatu, *ut in theatra ſella ejus aurea, et corona auro et gemmis inſignis, deorumque coronis par inferretur.* Apertius Appianus, [b]) paullo poſt Caeſaris necem imminentibus ludis Octavianum *patri ſellam auream et coronam paraſſe, id quod illi ex S. C. in perpetuum ludis omnibus decretum erat.* Iſtud quidem quo minus perficeret, prohibuit Antonius, ut ibi proſequitur Appianus, et confirmat Dio, [c]) at quo minus hos patris honores monetae inferret, ut ex his numis perſpicimus, prohibere non potuit. Fuiſſe ſellam hanc aliquod indicium divinitatis, colligo praeterea ex Plinio juniore: [d]) *Horum unum ſi praeſtitiſſet alius, illi jam dudum radiatum caput, et media inter deos*

---

a) L. XLIV. § 6. b) Bell. civ. L. III. c. 28. c) L. XLV. § 6. d) Panegyr. c. 52.

ſedes auro ſtaret, aut ebore, auguſtioribusque aris, et grandioribus victimis invocaretur.

Divus Iulius.

Caeſari, cui adhuc vivo teſte Suetonio [a]) *thenſa et ferculum Circenſi pompa, templa, arae, ſimulacra juxta deos, pulvinar, flamen, Luperci* a ſenatu decreti fuere, idem veros *divi* honores poſt violentam ejus mortem conſtituit; unde Plutarchus: [b]) Καισαρα μεν ὡς θεον τιμαν ἐψηφισαντο, *decretum, ut Caeſari divini honores haberentur.* Plura teſtimonia collecta vide a Schlegelio. [c]) Obvium igitur apud hiſtoricos, in marmoribus et numis *Divi* epitheton Iulio tributum.

DIVOS. IVLIVS. *Caput laur., hinc apex, illinc lituus.*

DIVI. FILIVS. *Caput Octaviani nudum.* AV. (Muſ. Caeſ.) Sunt etiam numi ſimiles obvii Aenei II. formae.

IMP. CAESAR. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *Templum 4 col., cujus epiſtylio inſcriptum:* DIVO. IVL. *Iulius intus ſtans, in aliis ſedens, augurali habitu, in area luculenta ara.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Templum Iulio fuiſſe erectum praeter alios, quos a Schlegelio citatos vide, [d]) teſtatur Appianus: [e]) *quo loco deinde ara primum exſtructa eſt, nunc templum eſt ipſius Caeſaris, ubi divinis honoribus colitur.*

DIVVS. IVLIVS. *Cometes.*

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Auguſti laureatum.* AV. AR. (Morelli.)

Partem adverſam explicat Suetonius: [f]) *In deorum numerum relatus eſt non ore modo decernentium, ſed et perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit exoriens circa undecimam horam, creditumque eſt, animam eſſe Caeſaris in coelum recepti, et hac de cauſa ſimulacro ejus in vertice additur ſtella.* Plura vide apud Schlegelium in Impp. Morellii Tom. I. p. 179.

DIVI. IVLI. *Caput laureatum, cui cometa imminet.*

CAESAR DIVI. F. *Caput Octaviani nudum.* AV. Similis antica eſt etiam in numis gentis Sanquiniae.

Rationem ſtellae Caeſaris capiti imminentis paullo ante in Suetonio vidimus. Addendus Dio: [g]) *Ea re* (nempe cometa exorto) *Octavianus animo confirmato ſtatuam patris aeream cum ſtella ſupra caput in Veneris templo poſuit.* Ipſe Auguſtus de ſe teſtatur apud Plinium: [h]) *Iis ipſis ludorum meorum diebus ſidus crinitum per ſeptem dies in regione coeli, quae ſub ſeptemtrionibus eſt conſpectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque, et omnibus e terris conſpicuum fuit. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit, Caeſaris animam inter deorum immortalium numina receptam, quo nomine id inſi-*

a) cap. 76. b) in Caeſare. c) in Impp. Morellii T. I. pag. 26. d) Morelli Impp. T. I. pag. 181. e) Bell. civ. L. II. c. 148. f) cap. 88. g) L. XLV. c. 7. h) H. N. L. II. § 23.

gne ſimulacro capitis ejus, quod mox in foro conſecravimus, adjectum eſt. In eandem ſententiam Zonaras, [a]) et Servius ad v. 47 eclogae IX. *Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum.* Etiam in numo Antiochi II. Syriae regis, niſi quarti eſt, capiti imminet ſtella, adludendo nempe ad cognomen *Dei.*

DIVOS. IVLIVS. *intra lauream.*
DIVI. F. *Caput Octaviani nudum.* AE. II. Obvii.

DIVOS. IVLIVS. CAESAR. *Caput radiatum.*
PROVID. S. C. *Ara ignita.* AE. II. (Pellerin Mel. I. p. 196.)

Providentiam fere diis ſolum tributam conſtat. Interea falſum, quod ibi adſerit Pellerinius, vocem *Providentiae* conjunctam cum ara fuiſſe ea aetate ſignum conſecrationis; nam utrumque conjunctum videmus etiam in numis Galbae, et Vitellii. Haec averſa in hoc tantum numo hactenus comparuit, ſed obvia eſt in aeneis D. Auguſti.

* * *

DIVO. IVLIO monetam quoque conſecravere propoſito ejus capite M. Antonius, et Lepidus IIIviri, M. Agrippa, Voconius Vitulus, aliique monetales.

* * *

Numi reſtitutionum.

Hos jam deſcripſi in Prolegomenis ad numos familiarum capite XVII. Ex his tamen revocandi ſunt bini aurei, quia ad alios I. Caeſaris numos illuſtrandos valent.

C. IVLIVS. CAES. IMP. COS. III. *Caput Iulii nudum.* In aliis: DIVVS, IVLIVS. *Caput laureatum, et in nonnullis juxta cometa.*
IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Venus ſeminuda, et averſa ſtans ſiniſtro cubito columnae innixa d. galeam, ſ. haſtam transverſam, pro pedibus clypeus.* AV. (Morelli Impp. in Caeſ. tab. III. Muſ. Caeſ. le Beau in B. L. Tom. XXI. Mem. p. 354. 355.

Varia in his inſolita occurrunt. Caput Caeſaris, quod in aliis conſtanter laurea redimitur, in horum aliquibus nudum eſt, atque, ut re ipſa fuit, recalvaſtrum; ad haec lineamenta, ſaltem in exemplari muſei Caeſarei, nihil habent I. Caeſaris. Etiam prior capitis epigraphe citra aliarum morem. Nullum enim certum habemus hujus dictatoris numum, qui eum ante conſecrationem *Iulium* diceret. Quid quod hactenus alium numum nacti non ſumus, qui doceret, Caeſaris caput jam in conſulatu III., ſeu anno V. C. 708 numis fuiſſe illatum. Typus etiam averſae, qui in Auguſti numis obvius eſt, in moneta I. Caeſaris hucusque conſpectus non eſt. Quibus omnibus expenſis neſcio, an unicus hic numus, isque a Trajano ſignatus, contra legem ſupra a me conſtitutam probare ſatis queat, jam in conſulatu III. permiſſum, ut Caeſaris caput in moneta proponeretur.

* * *

DIVVS. IVLIVS. *Caput laureatum.*
Eadem Trajani epigraphe. Mulier alata gradiens d. veſtem a pectore ad os admovet, ſ. caduceum, pro pedibus ſerpens. AV. (Muſ. Caeſ.)

a) Ann. T. II. P. 135.

Neque hic averſae typus hactenus in Iulii numis compertus, etſi obvius ſit in numis Claudii, unde ejus explicationem pete. Etiam antica quid offert a numis Caeſaris omnino alienum, nimirum diadema poſt ejus caput defluum, quo Iulium nunquam uſum infra in ejus *Attributis* monebimus.

Numi commatis peregrini.

Imperatorii.

Theſſalonica Macedoniae ejus caput dedit in numis apud Vaillantium, et Morellium, [a]) ſed et hi poſt ejus mortem ſignati ſunt, ut docet additum ΘΕΟΣ. Alterum, quem Pergamenum dixit Vaillantius, alii Nicaeenſem, alii Nicomedenſem ſtatuunt, ut dixi in Prolegomenis ad numos Bithyniae Vol. II. p. 397. In muſeo Theupoli proponitur numus apud Mytilenen ſignatus, in quo etiam ejus capiti additur ΘΕΟΣ.

Coloniarum.

Hujus generis plures ſuppetunt cum capite I. Caeſaris ſignati Beryti, Corinthi, Copiae ſeu Lugduni, Sinope, Viennae, quanquam et horum pleroſque ſatis probabile ſit in ejus memoriam ſignatos. Quem Vaillantius Carthaginem vocavit, eſt Sinopes, quem Valentiae, verius Viennae, ut in harum coloniarum numis dictum.

Numi ſpurii.

In horum numero, quod ad reliquorum etiam imperatorum numos valeat, eos puto, qui a viris eruditis pro genuinis editi ſunt, et propter hanc ipſam eorum auctoritatem imponere minus exercitatis poſſunt. Eam ob cauſam non hic recenſebo numos illos, quorum ignominioſus partus ſuapte in oculos incurrit, ut eſt notus ille Caeſaris noſtri: VENI. VIDI. VICI, aut eos, quos Patavinos dicimus, qui collecti, et aeri inciſi exſtant in Muſeo Genovevae, aut eos, qui a falſariis ſecundum iconiſmos Goltzianos effigiati ſunt.

DIVI. IVLI. *Caput I. Caeſaris nudum, pone lituus.*

S. C. *Caeſar paludatus ſedens dextera capiti admota, ad quem a milite deducitur captivus manibus retro ligatis.* AV.

Numum edidit Begerus in Thes. Palat. pag. 290, additque, eum electori Palatino Car. Ludovico quatuor millibus thalerorum fuiſſe aeſtimatum, qua pecunia tam male collocata, et vel ſola, quam facile juſtum monetae genuinae agmen comparari poterat!

IVLIVS. CAESAR. *Caput laureatum, juxta lituus.*

M. BRVTVS. *Caput M. Bruti nudum, pone pugio.*

Editus a Maffeio in *Verona illuſtr.* Part. III. p. 235. Hujus numi malam fidem ſatis jam comprobavit Bimardus. [b])

MAGISTRATVS ET HONORES.

Conſul.

Conſul quinquies proceſsit ea lege, quam ſupra deſcripſi. Non omnes conſulatus toto anno geſsit, verum ut plures ſibi devinciret, aut gratiam refer-

a) in Impp. b) ad Iobert. Tom. I. p. 122.

ret, primus contra majorum exempla intra annum aliis hunc magistratum cessit, quod mox imitati sunt IIIviri, ac deinceps Augusti. Illud risu exceptum, quod in locum Q. Fabii Maximi, qui et ipse consul suffectus postremo die anni V. C. 709 mortuus est, in residuas horas suffecit C. Caninium Rebilum. Vnde facete pro more Cicero: [a]) *Ita Caninio consule scito neminem prandisse. Nihil tamen eo consule mali factum. Fuit enim mirifica vigilantia, qui suo toto consulatu somnum non viderit.*

Dictator.

Dictaturae, quam testibus historicis et numis perinde ac consulatum iteravit, ratio nonnihil implexa. Auctores veteres videntur innuere, Caesarem eodem tempore, quo consulatus renovavit, renovasse etiam dictaturas. Ita Suetonius: [b]) *Tertium et quartum consulatum titulo tenus gessit contentus dictaturae potestate decretae cum consulatibus simul.* Et Dio: [c]) *Anno insequente* (V. C. 708.) *simul dictator, simul consul fuit, tertium utrumque.* Et alio loco: [d]) *Anno sequente* (V. C. 710.) *Caesar et dictator V. fuit, et consul V.* Quin in synopsi quoque praefixa libris XLII. et XLIII. sine restrictione dictaturas II. III. IV. V. conjungit cum consulatibus II. III. IV. V. Verum hanc sententiam evertunt marmora et numi certae fidei. Obvii sunt denarii, quos ad annum V. C. 708 dedi, inscripti: COS. TERT. DICT. ITER., qui adeo docent, serius Caesarem iterasse dictaturam, et non eodem tempore cum consulatu. Quare vel ex his numis refellitur Dio scribens de eodem hoc anno 708: *anno insequente simul dictator, simul consul fuit, tertium utrumque,* si his verbis intelligi vult, Caesarem uno eodemque tempore utrumque magistratum iterasse. Alter insignis aureus anni V. C. 710 haec ait: CAES. DIC. QVAR. COS. QVINQ. Ergo Caesar illo anno, quo consul V. processit, fuit adhuc dictator IV. Cum hoc numo conspirant etiam fragmenta Capitolina, [e]) in quibus legitur:

C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR.
VI. DICT. IIII. OVANS. EX MONTE. ALBANO. VII. KAL.
FEBR.

Fuit haec ovatio velut triumphus Caesaris VI. post priores quinque de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba, et Hispanis a senatu, nulla relata victoria, sola adulatione suadente ei decretus, cujus meminit et Dio: [f]) *ut ipse feriis Latinis peractis ex Albano in urbem equo inveheretur,* et obiter Suetonius. [g]) Hanc ovationem ipse Dio inter acta anni V. C. 710 memorat, et fragmentum diem ipsum prodit, nempe VII. Kal. Febr. Ergo etsi jam tum consul V., tamen fuit adhuc dictator IV. Ergo quod idem ait ad hunc eundem annum: *anno sequente Caesar et dictator V. fuit, et consul V*, verum esse nequit in hoc sensu, quasi iisdem Kal. Ian., quibus processit consul, iteraverit etiam dictaturam. Horum igitur monumentorum testimonio indubitatum est, Caesarem ab inito

a) ad Fam. L. VII. ep. 30. b) Cap. 76. c) L. XLIII. c. 1. d) L. XLIII. c. 49.
e) Gruter p. 297. f) L. XLIV. § 4. g) Cap. 79.

consulatu aliquanto post tempore supremum illud munus iterasse. Quare alter repetitae dictaturae statuendus ordo, quem hic proponam, et qui concordat cum numis, neque repugnat historicis, atque commode ex ratione iteratae deinceps tribuniciae potestatis illustratur. Facem praefert ipse Dio, cum narrat ad annum V. C. 706, a) decretum fuisse Romae audita pugna Pharsalica, *ut Caesar quinque annis continuis esset consul, et dictator non ad semestre tantum spatium, sed in integrum annum.* Pugna ad Pharsalum commissa fuit circa aestatem, ut probat Norisius, b) ergo ex S. C. primus dictaturae annus exivit in aestate anni sequentis 707, ac tum coepit annus dictaturae alter, et sic porro. Non repugnare hanc sententiam testimoniis historicorum, ex adnexo infra canone patebit. Illustratur vero haec sententia ex lege iteratae trib. potestatis, juxta quam videmus, binas numero diversas, v. c. tertiam et quartam saepe conjungi cum eodem consulatu. Est ergo iterati hujus magistratus sequens ratio probabilis.

V. C. 705. victis in Hispania Petreio et Afranio Romam reversus iniit dictaturam comitiorum habendorum causa, at eo se munere post dies XI. abdicavit. c) Temporariae hujus dictaturae Caesar in ejus iteratione rationem non habuit.

V. C. 706. DICTATOR. I. COS. II. Romae percepta ad Pharsalum victoria decretum, ut Caesar *quinque annis continuis esset consul, dictator non ad semestre tantum spatium, sed in annum integrum.* d)

V. C. 707. DICTATOR. I. II. COS. II. Sic Dio de Caesare post victum Pharnacem Romam reverso: e) *haec a Caesare eo anno gesta sunt, quo re ipsa imperium dictator iterum gessit*, sed intellige, inde ab aestate. Et Plutarchus: f) victo Pharnace *Romam profectus est circumagente se anno, in quem dictus est dictator iterum, cum hic magistratus nunquam antea annuus esset.*

V. C. 708. DICTATOR. II. III. COS. III. Dio: g) *sequente anno dictaturam simul, et consulatum, utrumque tertia vice gessit*, sed rursum intellige, inde ab aestate, et mox infra: h) *Dictator in decennium* victo Iuba *constitutus est.* Cum in Hispaniam contra Pompeji liberos moveret, quod accidit anno hoc inclinante, recte eum auctor incertus i) vocat dictatorem III. designatum IV. Ad hunc ergo annum, sed ejus partem priorem pertinent numi: COS. TERT. DICT. ITER.

V. C. 709. DICTATOR. III. IV. COS. IV. suadente istud analogia, etsi numi certi, qui istud confirment, deficiant.

V. C. 710. DICTATOR. IV. deinde PERPETVO. COS. V. Dictatura IV. principio hujus consulatus probatur ex numis: DIC. QVAR. COS. V., et ex fragmento Capitolino supra probavi, fuisse Caesarem dictatorem IV. adhuc VII. Kal. Febr. ejus anni. At necesse est, eum paullo post creatum dictatorem perpetuo, quod quidem tempus ad-

a) L. XLII. c. 20. b) Epoch. Syromac. p. 162. c) Dio, Plut. Appian. d) Dio L. XLII. § 20. e) L. XLII. § 55. f) in Caes. p. m. 731. F. g) L. XLIII. § 1. h) § 14. i) de bell. Hisp. c. 2.

curate non definiunt ſcriptores, tamen ex Ciceronis teſtimonio conficitur, eum per proxima ſequentis Februarii Lupercalia hunc honorem jam tuliſſe. Sic enim ille: [a]) *At etiam adſcribi juſſit in faſtis ad Lupercalia: C. Caeſari dictatori perpetuo M. Antonium conſulem populi juſſu regnum detuliſſe, Caeſarem uti noluiſſe.* Peragebantur Lupercalia XV. Kal. Mart. teſte Ovidio. [b]) Ergo ex Ciceronis verbis Caeſar hac die dictator perpetuo jam fuit. In edicto I. Caeſaris apud Ioſephum legitur: [c]) Γαιος Καισαρ ἀυτοκρατωρ, δικτατωρ το τεταρτον, ὑπατος τε το πεμπτον, δικτατωρ ἀποδεδειγμενος δια βιυ. *C. Caeſar imperator dictator IV. conſul V. dictator deſignatus perpetuo.* Numi igitur hoc honore inſcripti inter poſtremos Caeſaris locandi, etſi dubium non ſit, eorum complures etiam eo jam e vivis erepto fuiſſe ſignatos.

Imperator.

In numis Caeſaris et ſucceſſorum duplex eſt ratio tituli imperatoris.

I. Natus is eſt ab acclamatione militari, et repetitus ſaepius, ut aut militibus libuit, aut duci acceptare placuit.

II. Sumendus eo modo, quo ſubinde iis, qui ſummum imperium obtinebant, tanquam nomen aliquod proprium delatum fuit, et quo revera primum huic Caeſari fuiſſe delatum diſerte teſtatur Dio, [d]) et Suetonius: qui memorat, [e]) eum acceptaſſe *praenomen imperatoris*, idque inter cauſas adornatae adverſus eum conſpirationis refert. Sed de hoc titulo curatius agetur in tractatu peculiari.

Ad primam rationem pertinet numus Allieni inſcriptus: C. CAESAR. IMP. COS. ITER., quem dedi ad annum V. C. 707. Caeſar conſul II. erat annis 706 et 707, quibus Allienus pro conſule Siciliam rexit, ut dixi in hujus numis. Quare τo IMP. notare nequit ſupremam poteſtatem altero, ut dixi, modo acceptam, nam hac teſte Dione donatus primum fuerat poſt victoriam Hiſpanienſem. Alium inſcriptum CAESAR. IMP. protuli inter numos ſignatos usque ad annum 706, et eodem loco alium: IMP. ITER. Ceterum dubitari poſsit, utrum numi inſcripti IMP. ITER. ad iſtud aevi, quorſum pertinere cenſui, et non poſterius aliud pertineant, cum in numo Allieni anno V. C. 706 vel 707 cuſo legatur tantum IMP. ſine iteratione. De modo et tempore hujus iterationis nihil eruo e veteribus. Solus Plutarchus narrat, eum ex bello, quod V. C. 693 pro conſule cum Luſitanis geſſerat, acclamatum imperatorem, et eundem illi honorem delatum capta Ategua XI. Kal. Mart. V. C. 709 narrat auctor incertus. [f]) Multa in hac cauſa ſunt incerta. Marmor Pokockii Graecum, quod ſupra in numis recitavi, conſulatum ſimplicem cum imperatore iterum conjungit. Sed conſtat etiam, ejus viri epigrammata infinitis mendis ſcatere, unde parum ab his ſubſidii.

Alii numi certae fidei non exſtant,

a) Philipp. II. c. 34. b) Faſt. II. v. 267. c) Ant. Iud. L. XIV. c. X. § 7. d) L. XLIII. § 44 et L. LII. § 41. e) Cap. 76. f) de bell. Hiſp. c. 19.

qui iteratum saepius hunc honorem proderent. Citantur quidem etiam numi inscripti: IMP. III. IMP. IIII. IMP. QVIN. IMP. SEXT., verum tales non inveni, nisi apud Goltzium, et eos, qui Goltzii scrinia expilarunt, videnturque ab hoc conficti pro numero VI. triumphorum, quos egisse Caesarem continuo supra dixi. Vide, quae huc pertinentia indicavi in praefatione ad praesentes imperatorum, Augustorumque numos.

Ad secundam rationem videntur pertinere numi ab anno V. C. 709 signati cum epigraphe CAESAR. IMP. vel IMPER., etsi το IMP. praenominis modo non praeponatur, sed sequatur, de quo lege, quae disputabimus in tractatu de titulo *Imperatoris*, quem in volumine VIII. hujus operis dabimus.

Pontifex Maximus.

De hoc magistratu egi supra in annalibus. Legitur etiam aliquoties in numis, scripto P. M. vel PONT. MAX. deinceps in principum numis obvio.

Augur.

Fuisse Caesarem inter augures unum, probant primum scriptores. Dio: [a]) *Pontificibus, AVGVRIBVS, ex quibus et ipse erat, quindecumviris, singulis unum addidit.* Et Cicero: [b]) *Sperare tamen videor, Caesari, collegae nostro, fore curae etc.* Fuere autem Cicero, et Servilius, ad quem epistolam scripsit, augures. Deinde etiam denarii ejus obvii inscripti: AVGVR. PONT. MAX. Auguratum etiam probat lituus, qui nonnunquam ejus capiti adstituitur, quin et in consecrationis numis proponitur ipse velatus lituum dextera tenens, quo modo M. Antonius quoque in denariis proponitur.

Parens Patriae.

Honorificum hunc titulum, de cujus significatione olim agemus in tractatu peculiari, I. Caesar sibi delatum vidit post victoriam Hispaniensem testibus Dione, [c]) Appiano, [d]) Suetonio. [e]) Continuatus etiam is fuit post mortem; nam referente Suetonio [f]) *eo caeso populus solidam columnam prope XX. pedum lapidis Numidici in foro statuit, scripsitque: PARENTI. PATRIAE.* Idem factum narrat Cicero, sed causam in Antonium transfert: [g]) *Auget tuus amicus* (Antonius) *furorem indies; primum in statua, quam posuit in rostris, inscripsit: PARENTI OPTIME MERITO.* Quare et ejus percussores *parricidae* per invidiam passim dicti sunt, [h]) et ipsae idus Martiae, quibus caesus est, *parricidium.* [i]) Confirmat hunc titulum denarius anni V. C. 710 supra descriptus.

Attributa Iul. Caesaris.

Laurea. Hac fere constanter ejus caput redimitur. Fuit etiam hic honos inter alios in victorem Caesarem prodige collatos. Et vero teste Suetonio [k]) *ex*

a) L. XLII. § 51. b) Ad Famil. L. XIII. ep. 68. c) L. XLIV. § 4. d) Bell. civ. L. II. c. 106. e) Cap. 76. f) Cap. 85. g) ad Famil. L. XII. ep. 3. h) Cicero l. c. i) Suet. c. 88. k) Cap. 45.

omnibus non aliud aut recepit, aut uſurpavit libentius, quam jus laureae perpetuo geſtandae. Nam quod recalvaſter erat, ad tegendam calvitiem, cujus eum ſuppudebat, non aliud praeſto eſſe poterat ſubſidium opportunius; quae cauſa fuit, cur olim rex quoque Agathocles coronam geſtaret. a) Idem de Caeſare teſtatur Dio quoque: b) ſcilicet, *ſemper et ubique laurea eum corona fuiſſe ornatum, objecta cauſa, quod calvus eſſet.* Sed animadvertendum, lauream, qua I. Caeſar uſus eſt, fuiſſe diverſam ab ea, qua uſi ſunt ejus ſucceſſores Auguſti; nam horum laurea intexta fuit diademati, cujus extremae faſciae in numis conſpiciuntur poſt occiput ex nodo dependere. At I. Caeſaris laurea hoc diademate conſtanter deſtituitur, neque id unquam ei a populo permiſſum fuit, cum diadema regiae poteſtatis Romanis tantopere exoſae eſſet indicium. Narrat Suetonius, c) aliquando quemdam e turba ſtatuae Caeſaris coronam lauream candida faſcia praeligatam impoſuiſſe, at eam continuo Epidii Marulli, et Caeſetii Flavi tribunorum juſſu detractam fuiſſe. Idem adfirmant Appianus, d) et Dio. e) Refert etiam Plutarchus bis, f) M. Antonium inter Lupercalia obtuliſſe Caeſari pro roſtris ſedenti, et ſpectanti diadema lauri corona exornatum, at rejectum a Caeſare, quod graviter iſtud ferre populum animadvertit. Cujus naturae videatur fuiſſe diadema laureatum, quo ſucceſſores Caeſares uſi ſunt, examinabimus inſra in nummis Auguſti ad annum V. C. *726.*

Caput *velatum*, ſignum auguratus, ut dictum ſupra ſub *Augure*, quorſum etiam pertinet *lituus*.

Aſtrum nonnunquam juxta Caeſaris caput ponitur, quod forte indicat aſtrum Veneris matris Aeneae, aut annum ad ſolis curſum aptius revocatum. *Lunae*, quae item juxta ejus caput nonnunquam viſitur, incerta ſignificatio, niſi forte annum quoque correctum reſpicit.

PRETIVM.

Cl. Beauvais in opere ſuo, quod *Hiſtoire abregée des Empereurs* inſcribitur, ſingulis imperatorum vitis ad calcem adjecit ſuas de numorum uniuscujusque Auguſti pretio conjecturas. Vt rem gratam feciſſe viſus eſt iis, qui colligendis numis veteribus dant operam, ne iis emendis in fraudem inducantur, dubitant tamen plurimi, utrum univerſim ejus judicio tuto ſtari poſſit. Nam primum generatim loquendo nimium videtur eorum valor exaggeratus; deinde fruſtra eſt, cum numorum, quorum per omnia Europae muſea unicum, aut forte duo tantum exſtant exempla, certum figit pretium; cum e. c. aureum Peſcennii numum, qui unicus eſt, 1200 libris Gallicis aeſtimat. Poterat eodem jure ejus pretium duplo augere, cum res, quae pecunia parari vulgo non poſſunt, quantivis ſint pretii. Mihi hoc loco aliud propoſitum non eſt, quam in genere lectorem raritatis gradum pro

a) Diod. Sic. L. XX. c. 54. b) L. XLIII. § 43. c) Cap. 79. d) Bell. civ. L. II. c. 108. e) L. XLIV. § 9. f) in Caeſ. et M. Anton.

vario metallo edocere, liberum cuivis relinquens, quod singulis pretium, quod plerumque a fortuna pendet, velit constituere. Quod ad singulos numos attinet, quo loco eos describam, monere non negligam, si qui eximia sunt raritate, et typo erudito, neque facile obvio.

Aurei sine capite I. Caesaris	C.
cum ejus capite	RR.
Argentei sine ejus capite	C.
cum ejus capite	R.
Aenei I. et II. formae, in quibus hinc caput I. Caesaris, illinc Augusti, videntur esse commatis peregrini, suntque	C.
Aenei III. formae, et maximae	O.

De numis Graecis, et coloniarum actum supra.

M. IVNIVS BRVTVS IMP. qui et Q. CAEPIO.

In funesto reip. dissensu Cn. Pompeji M. partes secutus, quod libertatis ille causam obtenderat, post cladem ad Pharsalum non modo venia a Caesare donatus, sed amplissimis etiam honoribus adfectus. istud tantis ejus meritis rependit, ut ejus occidendi princeps cum C. Cassio auctor esset. Atque horum recordatio beneficiorum in ipso caedis tumultu magnum advertit Caesaris animum, sic ut Bruto in percussorum turba conspecto in haec verba prorumperet: *tune etiam inter hos es, fili?* Patrato parricidio in provinciam Macedoniam profectus, cum lege Pedia conjurationis sociis bellum indictum intelligeret, non jam reip. solum, sed suae etiam salutis causa ad vim repellendam conversus, verum ad Philippos Macedoniae ab Antonio et Octaviano victus mortem sibi ipse conscivit annum agens septimum, et tricesimum, integerrimae vir vitae, nullisque aut voluptatis, aut avaritiae corruptelis pervius, quemque unum virtutis, et honesti causa ad interficiendum Caesarem compulsum communis ferebat opinio, cum ceteris omnibus alia fuissent proposita. At enim multum a vera laude detraxit, non tam, quod decreta Caesaris nece pius in patriam esse non poterat, quin sese in parentem alterum comprobaret impium, quam quod obversari animo debuit, inutilem eam fore, inconsultamque pietatem, multis pro uno in ea morum corruptela paratis Caesaribus, et quod eventus docuit, multo superbius atrociusque victoria usuris. Confer insigne Senecae hoc super argumento judicium. [a]) At idem aeternam vitae suae inussit maculam, quando concepto vitae abjiciendae proposito illud Herculis palam professus est: [b])

a) de Beneficiis L. II. c. 20. b) Dio L. XLVII. c. 49.

Ω τλημων ἀρετη, λογος ἀρ' ἠσθ'. ἐγω δε σε
Ως ἐργον ἠσκυν. συ δ' ἀρ' ἐδυλευες τυχῃ.
Ah misera virtus, verbum nempe eras, ego vero te
Tanquam rem colebam; at tu serviebas fortunae.

Ex quo maxime patuit, cum virtutem sequeretur, virtutem ipsam omisisse. Vide Appianum, Florum, Dionem, ac praecipue Plutarchum in ejus vita.

Numi:

BRVTVS. *Caput L. Bruti nudum barbatum.*

AHALA. *Caput Servilii Ahalae nudum barbatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

M. BRVTVS. IMP. COSTA. LEG. *Caput M. Bruti modeste barbatum intra coronam quernam.*

L. BRVTVS. PRIM. COS. *Caput L. Bruti nudum barbatum intra coronam quernam.* AV. (Mus. Caes.)

LIBERTAS. *Caput Libertatis.*

BRVTVS. *Consulis processus inter duos lictores praeeunte accenso.* AR. (Mus. Caes.) Restitutus etiam a Trajano.

Aquila d. crure lauream stringens.

ΚΟΣΩΝ. *Consul procedens inter duos lictores, in nonnullorum area monogramma ex literis* LB *conflatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Multa ad praeclaros hos numos observanda, et digno operae pretio. Omnes aut caput vetusti illius L. Iunii Bruti, qui reges urbe exegit, primusque in libera civitate consul fuit, aut argumentum offerunt, quod ad eum pertineat. Iure hoc loco quaeritur, utrum a vetere illo L. Bruto noster M. Brutus genus duxerit. Erant inter ipsos veteres, qui adfirmarent, et qui negarent. Inter hos princeps Dionysius Halic. a) testatus nobilissimos rerum Rom. scriptores negat ullos Lucio relictos liberos seu mares, seu feminas, caesis nempe ab ipso patre geminis filiis, quod cum Tarquiniis colluserant. Addit argumentum, cui, ut putat, contradici nequeat, Lucium fuisse generis patricii, at Iunios, et Brutos, qui se ab eo profectos gloriantur, omnes fuisse plebeios, et obivisse plebeiorum magistratus. Similia praedicat Dio forte ex Dionysio hausta, b) additque, a multis de industria in vulgus sparsum, Marcum a Lucio descendere, ut recordatione generis ad evertendum quoque Caesarem tyrannum excitaretur. Ab his diversi abeunt alii. Etenim Plutarchus advocato teste Posidonio duos quidem filios ait a L. Bruto securi percussos, sed relictum tertium adhuc infantem, qui genus propagavit. Nonnullos etiam eorum, qui ex gente Iunia fuerunt, eodem teste repraesentasse facie Bruti statuam. c) At multo hoc gravior Cicero testis sic in patrum senatu locutus est: d) *Fuerit ille L. Brutus, qui et ipse regis dominatu remp. liberavit, et ad similem virtutem, et simile factum stirpem in prope quingentesimum annum propagavit.* Luculentius alibi de Decimo, et Marco Brutis conjurationis auctoribus agens: e) *Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imagi-*

a) L. V. p. m. 292. b) L. XLIV. c. 12. c) in Bruto sub init. d) Philipp. I. c. 6.
e) Philipp. II. c. 11.

um quotidie videret, *alter* (Marcus) *etiam Ahalae?* Plura hujus oratoris testimonia idem probantia videsis in commentariis Havercampi ad Morellii familias pag. 220. Haec veteres, quo in dissidio potius adducor, ut credam, adfictam eam fuisse originem, nota illo aevo hominum vanitate vetustas origines venantium, quorum copiosa exempla ipsi numi ex Calpurniis, Marciis, Pomponiis suppeditant, ut taceam fabulosa Iuliorum, Antoniorum, Mamiliorum, Fabiorum. Quod ipsum conquestus Livius *vitiatam*, ait, [a]) *memoriam funebribus laudibus reor*, *falsisque imaginum titulis*, *dum familia ad se quaeque famam rerum gestarum*, *honorumque fallente mendacio trahunt*. *Inde certe et singulorum gesta*, *et publica monumenta rerum confusa*. Huc refer, quae dixi in Prolegomenis ad numos familiarum cap. XII. Fecerit vero similitudo nominum, et facti seu desiderati, seu deinde patrati, ut cognationem hanc veram cuperent, quibus tum rerum status non adrisit, quoniam ita sumus a natura comparati, ut, quod volumus, libenter credamus. Auxerit superstitionem, quod *gentiles* non modo vocabantur ii, qui ex eadem gente fuere, sed etiam, qui eodem tantum nomine. Cicero: [b]) *Gentiles sunt*, *qui inter se eodem sunt nomine*. Iure adeo idem dixit alibi: [c]) *Pherecydes Syrius primum dixit*, *animos hominum esse sempiternos; antiquus sane*, *vixit enim meo regnante gentili*, nempe Servio Tullio, cui tamen cum Tullio nostro Cicerone nihil commune praeter nomen fuit. Sed et ad eundem modum Festus: [d]) *Gentilis dicitur et ex eodem genere ortus*, *et is*, *qui simili nomine appellatur*, *ut ait Cincius: gentiles mihi sunt*, *qui meo nomine appellantur*. Quare qui gentilis fuit nomine, potuit facile cupientibus videri gentilis sanguine quoque. Qui Dionysii auctoritati conjecturam opponunt, posteriores Iunios a patriciis ad plebeios transivisse, effugium ut quaesitum, sic necessarium nobis narrant. Non injucundum animadvertere, eandem fabulam jam primis reip. temporibus actam a quodam L. Iunio plebeio, ac ignobili, qui ut populi in montem sacrum secedentis adversum patres iras efficacius posset intendere, *Bruti* sibi cognomen indidit, primus subinde tribunus plebis creatus. [e]) Haec utcumque erunt, hac fiducia non destitere multi missis in vulgus libellis Brutum ad avita facta hortari. Et vero circa tribunal M. Bruti (nam praeturam ipso caedis anno gerebat) repertae literae hoc argumento: *dormis*, *Brute!* et: *non es Brutus*. [f]) Sane tollere reges Brutorum proprium est habitum; unde jocus Persii apud Horatium coram praetore M. Bruto, qui tum post Caesaris necem in Asia versabatur, sic in Rupilium cognomento Regem invecti: [g])

> *Per magnos*, *Brute*, *deos te*
> *Oro*, *qui reges consueris tollere*, *cur non*
> *Hunc Regem jugulas? Operum hoc*, *mihi crede*, *tuorum est*.

---

a) L. VIII. c. 40. b) in Topic. c. 6 c) Tuscul. disp. L. I. c. 16. d) in Gentilis. e) Dionys. Hal. L. VI. c. 70. f) Dio L. XLIV. § 12. Appian Bell. civ. L. II. c. 112. g) L. I. Sat. 7.

Haec in genere ad descriptos hic numos fuere observanda, descendamus ad singulos.

Numus prior hinc caput L. Bruti, inde Ahalae offert, quae ipsa utriusque capitis societas numos hos huic M. Bruto invicte vindicat. Nam, ut per patrem ad L. Brutum genus suum referre credebatur, ita per matrem Serviliam Servilium Ahalam in certis majoribus habuit, qui et ipse Sp. Melium tyrannidem adfectantem propria manu interfecit. Vide Plutarchum. [a]) Praeclare numum hunc explicat Cicero verbis supra laudatis: *Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter* (Marcus noster) *etiam Ahalae?*

Numus alter imaginem iterum veteris hujus Bruti adscripto: L. BRVTVS. PRIM. COS., et tertius ejusdem processum consularem sistit. Vterque typus ad praesentem reip. statum adludit; namque ut L. Brutus pulsis regibus ipse PRIM*us* CO*n*S*ul* fuit, cumque consulibus libertatem invexit, ita M. Brutus caeso dictatore veterem dignitatem restituit, et una reip. libertatem, quae in II. numo typo coronae quernae, in III. ipso capite Libertatis indicatur. Praeclare numum hunc illustrat Suetonius, qui perhibet, [b]) hanc orationem Caesaris statuae fuisse inscriptam: *Brutus, quia reges ejecit, consul primus factus est; hic consules ejecit, rex postremo factus est.*

Idem numus alter nostri quoque M. Bruti imaginem exhibet, eamque valde macilentam. Et tali fuisse eum corporis habitu, ipsius Caesaris verbis comperimus. Nam cum ad eum deferrentur M. Antonius, et Dolabella, ut qui rebus novis studerent, negabat timere sese obesos illos, et crinitos, sed pallidos hos, et macilentos, Brutum et Cassium notans. [c]) Barbam modicam adpendit, nimirum propter reip. calamitatem sordes, et squalorem professus, de quo more plura disseram in moneta Augusti ad annum V. C. 717. Ceterum mirum videatur, ejus caput illatum monetae, qui libertatis sese vindicem propalam ferebat, quando istud libera rep. nunquam fuit permissum, atque istud demum P. Caesari inter immodicos alios congestos honores. Videri posset, imprudente istud Bruto attentatum ab ejus legatis, quorum plerumque nomina ejus monetae inscripta leguntur. At si fides Dioni, cujus verba infra recitabo, factum istud volente, ac praecipiente Bruto.

IMP*erator* in eodem denario, et frequenter alias inscribitur. Ejus accepti tituli et tempus, et caussam prodidit Dio, [d]) nimirum in Thracas Bessos eum profectum, *cum ut eorum maleficia vindicaret, tum ut nomen sibi dignitatemque* imperatoris *pararet*, *quo facilius contra Caesarem et Antonium bellum gerere posset, et utrumque perfecisse.* Secundum Plutarchum ipse una cum Cassio apud Sardes ab exercitu acclamatus est imperator. [e])

Restat numus IV., cujus generis magna superest copia, sic tamen, ut ar-

a) in Bruto sub init.
b) in Caesare c. 80.
c) Plut. in Caes. M. Anton. et Bruto.
d) L. XLVII. c. 25.
e) in Bruto c. 34.

gentei rariores sint aureis. Pondere fere conspirant cum aureis imperatorum primi aevi, fabrica satis hiulca. In hos post alios liberalius commentati sunt Liebeus, [a]) serius Havercampus, cujus sententia est in compendium redacta, [b]) signatos videri Cosis Etruriae, cumque haec urbs deducta sit colonia V. C. 480, ut docet Velleius, necesse esse, cusos ante istud tempus, quia Graeca lingua inscripti sunt, qua Etrusci veteres, antequam Romanis subjicerentur, usi sunt; propositos vero in numo lictores cum fascibus, et aquilam, nempe insignia imperii Etruscis pridem cognita, atque ab his Romam volente Romulo traducta. Secutus est Havercampus hac in sententia antesignanos Tristanum, et Patinum. [c]) Molestum tamen fuit viro erudito scriptum in typis Morellianis ΚΩΣΩΝ, cum ΚΟΣΩΝ scribi oporteret, si urbem Cosas epigraphe indicaret, deinde quod temporibus istis moneta aurea nondum signata est in Italia. Quare verisimile quoque visum, vocabulum ΚΩΣΩΝ *nomen magistratus urbis Asiae vel Graeciae esse, quae tempore Cassii et Bruti numum cuderit, literas monogrammatis* ΛΒ *initiales esse primi consulis L. Bruti.* Haec Havercampus, qui tamen frustra se turbari passus est Morellii iconismis; nam in archetypis omnibus, quorum magnam copiam vidi, nunquam ΚΩΣΩΝ, semper ΚΟΣΩΝ scriptum legi. At expendendum primum fuerat Havercampo, omnibusque, qui numos hos Cosis tribuerunt, sitne verisimile, urbem exigui nominis, et de cujus opibus non constat, tanta copia aureos feriisse, quanta Graecarum urbium nullam, ne potentissimas quidem Syracusas ex hoc metallo fudisse novimus? an tantos proventus dabimus urbeculae Etruscae, cum alias ejus gentis urbes opibus multo superiores monetam auream nunquam signasse ex ipso ejus defectu jure arguamus? Multo igitur magis probabilis altera sententia, quae cusos eos imperante Bruto in urbe quapiam Graeca, Cosone operi praefecto, conjicit. Praeterquam enim quod typus proxime cum reliquis Bruti numis conspirat, animadvertendum etiam, ipsam fabricam rudiorem opus tumultuarium, et per subitas causas imperatum testari. Deinde non parum sententia haec juvatur oratione Appiani narrantis, [d]) Polemocratiam reguli cujusdam Thracii uxorem caeso ab inimicis marito, cum filio suo metueret, ad Brutum profectam, et filium ei suum commendasse, et mariti thesauros tradidisse, magnam in his repertam auri argentique copiam, unde, addit, signatum a Bruto numisma. Non metuo levis, aut inconsultae conjecturae notam, si numos hos eosdem esse putem, quos hoc loco indicavit Appianus, praecipue cum eam temporis, locique peristases multum adjuvent. Et vero testari ipse possum, frequentes id genus numos nobis ex Dacia, et inferiore Hungaria adferri, quo ipso alveo tot ad nos Philippi, Alexandri, Lysimachi adfluunt, ex quo ipso facile intelligas, signatos in tractu vicino hos

a) Goth. num. p. 15. b) ad Famil. Morellii p. 213. c) Num. fam. p. 140. d) Bell. civ. L. IV. c. 75.

numos, dispensatosque, ubi et bellum civile gessit Brutus, frequentiusque propterea nunc ibi reperiri. Signatae quoque Bruti et Cassii nomine monetae ex collatitio auro, et argento alibi meminit Appianus. a) Denique additum monogramma L B facile L. Brutum primum consulem inter lictores procedentem indicat. Quibus expensis causis jure numos hos Cosis Etruscis ademptos genti Iuniae restituimus. Neumannus eos posse tribui *Cosseae* Thraciae urbeculae, quam memorat, Stephanus, conjecit, sed sic, ut facile pateat, eum ad hanc opinionem necessitate adactum inclinavisse. b)

*

BRVT. IMP. L. PLAET. CEST. *Caput M. Bruti nudum modeste barbatum.*

EID. MAR. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. (Mus. Caes.)

LIBERTAS. *Caput Libertatis.*

P. R. REST. *in aliis:* RESTITV. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. (Mus. Caes.)

En pugiones, funestae caedis instrumenta, in rarissimis his denariis propositos, quos libertatis obtentu non dubitavit Brutus, Caesaris, quod ad se attinebat, de se optime meriti sanguine cruentare *facto pius, et sceleratus eodem.* Denarium priorem jubente ipso Bruto percussum tradidit Dio, cujus verba, quoniam cimelium istud secundum omnes modos graphice describunt, placet utraque lingua proponere: *και ἐς τα νομισματα, ἁ ἐκοπτετο, ἐικονα τε ἁυτȣ, και πιλιον, ξιφιδια τε δυο ἐνετυπȣ, δηλων ἐκ τε τȣτȣ και δια των γραμματων, ὁτι την πατριδα μετα τȣ Κασσιȣ ἠλευθερωκως ἐιη, etiam numis, quos feriundos curavit, imaginem suam, pileumque, et duos pugiones impressit, typo hoc et inscriptione declarans, sese una cum Cassio patriam liberasse.* c) Epigraphe EID. MAR. feralem diem *idus Martias* eloquitur, quo triste parricidium perfectum est. In denario altero utriusque faciei epigraphen conjungendam patet, nimirum ut sensus sit: *Libertas populi R. restituta.* Has idus Martias appellatas fuisse *parricidium*, dixi supra in titulis I. Caesaris.

*

Q. CAEPIO. BRVTVS. IMP. vel PROCOS.

His nominibus M. Iunius Brutus noster frequenter in numis notatur, quae etiam a veteribus confirmantur. Omnium princeps testis esto Cicero, qui eum in fine Philippicae X. repetitis vicibus *Q. Caepionem Brutum proconsulem* appellat. Ex quo certum fit, adoptatum eum fuisse a Q. Servilio Caepione, qui fuit ejus per Serviliam matrem avunculus. At non more consueto, producto nempe gentis nomine, se dixit *Iunianum*, forte quod eodem tempore jam fuit Crassus Iunianus, sed adoptantis cognomen *Caepio* sede motum in nomen vertit, retento suo Bruti cognomine. Advertit etiam istud auctor *de Ratione nominum*, qui Val. Maximo subjici solet, d) *quin etiam*, inquit, *quaedam cognomina in nomen versa sunt, ut Caepio, namque hoc in Bruto nominis locum*

---

a) Bell. civ. L. V. c. 6. b) Num. pop. P. II. p. 128. c) L. XLVII. § 25. d) pag. m. 877.

obtinuit. Dioni dicitur ὁ Κασσιων ὁ Βρυτος ὁ Μαρκος. a)

Nominis IMP. causam supra exposui, PROCOS. dicitur, quia Macedoniam provinciam proconsulari potestate rexit.

Numos sic inscriptos latius hoc loco enarrare supervacaneum puto; nam cum plerique a quopiam Bruti legato, vel proquaestore signati sint, in horum ipsorum moneta descripti jam sunt. Sunt autem: M. SERVILIVS. LEG. — L. SESTI. PROQ. — L. PLAET. CEST. — LENTVLVS. SPINT. Corneliae, — COSTA. LEG. Pedaniae — CASCA. LONGVS. Serviliae — C. FLAV. HEMIC. LEG. PROPR.

Typi in his nihil magnopere memorabile offerunt, et qui ad ipsos Bruti legatos pertinent, eos in singulorum denariis explicatos habes. Instrumenta pontificalia saepe Bruto tribuuntur. Et vero fuisse eum pontificem, innuit Cicero in epistola V. et XV. ad hunc Brutum.

PRETIVM.

Aurei cum Bruti capite	RRRR.
Argentei cum eodem	RRR.
Argentei sine hoc	R.
Aenei	O.

C. CASSIVS IMP.

C. Cassius Longinus magni in hujus aevi historia nominis; sed famae ambiguae, notatus praecipue a crudelitate, qua in victos usus est. M. Crassum ad bellum Parthicum pro quaestore secutus rem Romanam ducis temeritate in Oriente perditam praeclare restituit, Syriamque exactis Parthis vindicavit. In bello civili partes Pompeji amplexus, et hoc victo venia donatus a Caesare, et una cum Bruto ad praeturam promotus, auctor ipse huic conjurandi in Caesarem fuit. Hujus caede perpetrata in Syriam sibi pridem decretam contendit, mox a senatu confirmatam addito imperio. Victis in Asia Dolabella, Rhodiisque, et junctis cum Bruto copiis ad Philippos cum M. Antonio, et Octaviano signa confert, victusque caput servo amputandum praebet V. C. 712.

C. CASSEI. IMP. *Caput muliebre laureatum.*

M. SERVILIVS. LEG. *variis typis, quos explicatos vide in gente Servilia.* AV. AR. (Mus. Caes. Morelli in fam. Cass.)

C. CASSI. IMP. LEIBERTAS. *Caput muliebre nimbo redimitum, in aliis praeterea velatum.*

LENTVLVS. SPINT. *variis typis, quos explicatos vide in Cornelia.*

a) L. XLI. § 63.

Addita vox IMP. confirmat, quod referunt rei Rom. ſcriptores, Caſsium cum imperio in Syriam miſſum. Sed et Sardibus una cum Bruto ab exercitu acclamatum imperatorem, narrat Plutarchus. a) Libertatis caput jure in his numis praefulget, quoniam ejus obtentu arma ſumpſit. Facile patimur, ſcribi LEIBERTAS pro LIBERTAS, at durius eſt ſcriptum CASSEI pro CASSI., quanquam et hoc excuſavimus in Prolegomenis ad numos Familiarum cap. VII. § 3.

M. AQVINVS. LEG. LIBERTAS. *Caput muliebre nimbo redimitum.*

C. CASSI. IMP. *Tripus impoſita cortina.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum jam dedimus in gente Caecilia.

PRETIVM.

Aurei	. . . .	RR.
Argentei	. . . .	R.
Aenei	. . . .	O.

SEX. POMPEIVS IMP.

Pompeii M. filius natu minor victo caeſoque patre in Hiſpanias cum fratre ſeniore Cnaeo profectus univerſam eam regionem propter veterem gentis in patrem adfectum facile in armorum ſocietatem pertraxit, ſed victus a I. Caeſare ad Mundam V. C. 709, caeſoque fratre Cnaeo jam unus ſuperſtes latebris aliquamdiu ſalutem texit. Confirmatis interim partibus prodire auſus, et ſeſe Pompeium profiteri, interempto pauſlo poſt Caeſare in bona etiam paterna ſucceſsit, et praefecturam claſsis, et orae maritimae decernente ſenatu abſtulit, cum repente proſcriptum ſe lege Pedia, tanquam conſcius caedis Caeſarianae fuiſſet, intellexit. Tum vero ad vim converſus, Sicilia, quam tenuerat, praeſidiis munita, receptisque plurimis, quos fortuna proſcriptioni eripuit, usque eo maria claſſe infeſta reddidit, ut urgente urbem fame Antonius, et Octavianus V. C. 715 pacis cum eo conditiones inire cogerentur, qua Sicilia, Sardinia, Corſica, et Achaia ejus imperio ſubjiciebantur. Anno ſequente rupta iterum pax, victoque aliquoties mari Octaviano ducibus Mena, et Menecrate libertis paternis, cum fortuna neque uti ſciret, neque per elatos immodice animos poſſet, V. C. 718 III. non. Sept. ab Octaviano navali praelio fuſus fugatusque, et in Aſiam elapſus, juſſu M. Antonii apud Midaeum Phrygiae, ut refert Dio, vel ſecundum Strabonem b) et Appianum c) apud Miletum occiſus eſt V. C. 719. conſulibus L. Cornuficio, et Sex. Pompeio Sex.

a) in Bruto cap. 34. b) L. III. p. m. 209. c) Bell civ. L. V. c. 144.

F., qui diversus fuit a Sex. Pompeio nostro, ut diserte Dio, a) nam eodem teste consulatus, qui destinatus illi fuit, orto inter aemulos bello abrogatus est. b)

Ejus ingenium his verbis descripsit Velleius: c) *Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, servorumque servus, speciosis invidens, ut pareret humillimis.*

Numi:

SEX. MAGN. PIVS. IMP. *Caput Cn. Pompeji patris, infra quod* SAL.

PIETAS. *Mulier stans d. ramum, s. hastam.* AR. (Morelli in fam. Pomp.)

MAGN. *Caput Iani gemini imberbe.*

PIVS. IMP. *Prora navis.* AE. I. obvius.

Frequenter in numis suis patris Magni caput proposuit Sextus. Caput istud ambiguum non est; nam eadem ejus sunt lineamenta in numis Pompejopolis Ciliciae, quae et Solopolis, cujus is conditor est habitus, ut dictum ad hujus urbis numos. Suffragatur etiam oratio Plutarchi, qui, dum ejus formam describit, memorat quoque ἀνασολην της κομης ἀτρεμα, *comam nonnihil sursum projectam,* d) ipsum vero plenum majestatis, gravitatisque, ac propterea Alexandri M. similem habitum. Adde, quod Lucanus de Pompeji M. crinibus memorat: e)

illa verenda
Regibus hirta coma, et gene rosa fronte decora
Caesaries compressa manu est.

Et Silius Italicus: f)

Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput.

Adstituitur plerumque lituus signum auguratus, de quo infra.

Epigraphe capiti Pompeji M. addita ad Sextum pertinet, quem morem hic constanter tenuit, saltem in numis, quos haud dubie ab eo signatos constat. Dicitur in denario IMP*erator*, de quo titulo agam in sequentibus. Singulare est το SAL, Pompeji capiti subjectum. Fuere, qui literas has legendas SAL*duba*, quod fuit vetus Caesaraugustae nomen, existimarunt, quos inter fuit Iobertus, g) sed quam ibi sententiam jure explosit Bimardus, qui ejus loco legendum SAL*us* conjecit, sed quod ipsum quoque propter multas causas non satis adridet. Ingeniosa est Vaillantii explicatio, qui citat Appianum, cujus verba sunt Latine reddita in editione Henr. Stephani pag. 729. Sextus *tantum Neptuni sacris operabatur et SALATIAE, quorum etiam filium appellari se sustinuit.* De hac Salacia Festus: *Salaciam dicebant deam aquae, quam putabant salum ciere, hoc est, mare movere.* Ejus meminit quoque Varro, h) *Salacia Neptuni ab salo*, et Cicero i) narrat creditum aliquibus, *Oceanum, Salaciamque Coeli*

a) L. XLIX. § 18. b) L. XLVIII. § 54. c) L. II. c. 73. d) in Pompeio sub init. e) Phars. L. VIII. v. 679. f) Punic. L. XIII. v. 861. g) Tom. II. p. 165. h) de L. L. lib. IV. i) in fragmento Timaei cap. XI.

fatu, *Terraeque conceptu generatos editosque.* Servio fuit cognomen Thetidos,[a]) alibi eadem cum Venilia,[b]) alibi idem narrat, factam ex Neptuno Tritonis matrem. [c]) Appuleius eam in numero deorum marinorum recenset. [d]) Denique bis eam prodidit D. Augustinus, dixitque Neptuni sponsam, [e]) numen igitur per tot veterum praeconia nobile, et illustris nominis. Existimat ergo Vaillantius, quemadmodum Sextus se in denariis aliis, quos proxime recensebimus, Neptuni filium dixit, ita in hoc se Salaciae filium profiteri. Res dubio non careret, nisi obturbaret textus Graecus Appiani, in quo sic legitur: [f]) ἀλλ᾽ ἔθυε μονον θαλασσῃ και Ποσειδωνι, και ὑιος ἀυτων ὑφιστατο καλεισθαι, nimirum pro Σαλατιᾳ scribitur θαλασσῃ, quam difficultatem jam vidit Havercampus in suo ad Morellii familias commentario. At cum interpres Appiani in editione Henr. Stephani tam confidenter verterit *Salatiae* pro *maris*, verisimile est, eum exemplar prae manibus habuisse, in quo revera legebatur Σαλατιᾳ, quod librarii parum eruditi, quibus de Salacia dea nihil constiterit, in adfinem vocem θαλασσῃ, proniore, ut putaverint, sensu correxerint. Voci Σαλατιᾳ suffragatur etiam, quod secus oratio veram tautologiam includeret: *sacrificare mari et Neptuno, esse filium maris, et Neptuni.*

MAGNVS dicitur in numis Sextus, quod nomen a patre hereditarium habuit, deinde PIVS, cum quod in patriam videri pius volebat receptis civibus proscriptis, et ex Philippensi clade elapsis, tum quod patris mortem inter maxima pericula ultum ibat. Pompeiorum item in pugna ad Mundam tessera fuit *Pietas*. [g]) Ad cognomen istud etiam typo Pietatis, et fratrum piorum adluditur, ut dicetur.

Ad numum alterum aeneum advertit Havercampus, in similibus capita Iani ad omnia Cnaei patris lineamenta formata esse, quod verum esse, ex similibus musei Caesarei colligo. Typi ex Romanorum assibus cogniti sunt.

* * *

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Pompeji patris, prae quo lituus, pone urceus.*

PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Neptunus nudus d. acrostolium dextero pede prorae navis insistit, hinc et illinc fratres pii parentes efferunt.* AR. (Mus. Caes.)

MAG.PIVS.IMP.ITER. *Triremis, supra quam turricula rotunda fenestris patens, cui superne insistit Neptunus d. hastam, s. delphinum, s. pede prorae navis imposito, juxta proram aquila legionaria, pro puppi thyrsus et tridens.*

PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Scylla canibus succincta sublato remo ictum intentat.* AR. (Mus. Caes.)

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Neptuni, pone tridens.*

PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Tropaeum navale Scyllae cani-*

---

a) ad Georg. I. 31. b) ad Aen. X. 76. c) ad Aen. I. 144. d) Metam. L. IV. p. m. 81, et Apolog. p. m. 279. e) de Civ. dei L. IV. c. 10, et L. VII. c. 22. f) B. C. L. V. c. 100. g) Appian. Bell. civ. L. II, c. 104.

bus horrens. AR. (Muf. Caef.)

NEPTVNI. *Caput Pompeji patris, prae quo tridens, infra delphinus.*

Q. NASIDIVS. *Navis turgente velo, juxta astrum.* AR. (Muf. Caef.)

In his numis jam fe IMP*eratorem* ITER*um* appellat. Imperator *primum* dictus videtur ex rebus adhuc in Hifpania praeclare geftis. Nam cum poft cladem Mundenfem vires iterum collegiffet, cum Afinio Pollione congreffus, quem L Caefar ad tuendam Hifpaniam miferat, infignem victoriam retulit. a) Auctus deinde numerus ex aliqua victoria maritima, quarum plures de Octaviani clafsiariis retulit, de quibus infra. Non omittendus hoc loco numus Morellianus, in cujus antica idem eft typus, qui in denario ex citatis III. addito etiam IMP. ITER., in averfa: IMP. TER. Tropaeum. Eum Havercampus refert ad victoriam ad Tauromenium, ex qua, ut illi videtur, IMP. TER. fuerit compellatus. At mirum, Sextum in eodem numo dici IMP. ITER. et IMP. TER. Si reflexiffet animum ad numum VIII. tabula V. gentis Antoniae apud Morellium, vidiffet, averfam hujus denarii ad M. Antonium pertinere, quem adeo vix dubitem ex fubaeratis unum effe. Non ergo ex hoc numo argui poteft, Sextum tertio fuiffe acclamatum imperatorem.

PRAEF*ectus* CLAS*fis* ET ORAE MARIT*imae* EX. S. C. in plerisque fuis numis dicitur. Nimirum victo poft Caefaris necem Afinio Pollione, ut fupra diximus, cum augeretur ejus potentia, perfecit, ut ex S. C. non modo fua fibi bona redderentur, fed etiam clafsis imperium committeretur, quo etfi fubinde agente Octaviano privaretur, claffem retinuit tamen, cumque fefe paullo poft profcriptum intelligeret, occupata continuo Sicilia vim oppofuit, fuasque fortiter ultus injurias feu interceptis navibus frumentariis, feu multata aliquoties Octaviani claffe perfecit denique, ut Illyiri pacis cum eo conditiones inire cogerentur, ut principio dixi. Cum igitur Sextus priore fenatus confulto ftaret, perrexit praefecti clafsis titulum numis fuis infcribere. Vide de his Dionem, b) et Velleium. c) Ad hoc maris imperium, tum et victorias mari relatas adludit frequens in Sexti denariis typus Neptuni, aut navis.

NEPTVNI fcriptum juxta caput Pompeji M., et legendum NEPTVNI *filius*, quem fe effe profeffus eft Sextus. Enimvero tefte Dione d) et Appiano e) ex aliquot fecundis mari adverfus Octavianum fuccefsibus adeo animos extulit, ut Neptuni fe filium palam ferret, praecipue quod et pater ejus imperium quondam maritimum habuiffet, pro puniceo caeruleum paludamentum fumeret, et equos virosque vivos in mare abjiceret. Ad hanc ejus animi impotentiam adlufit Horatius: f)

Vt nuper actus cum freto NEPTVNIVS
DVX fugit uftis navibus.

Eadem infania jam olim Clitus, poftea-

a) Dio L. XLV. § 10. c. 73. b) L. XLV. 10. d) L. XLVIII. § 19 et 48. L. XLVII. 12. L. XLVIII. 17. e) Bell. civ. L. V. c. 100. c) L. II. f) Epod. IX. 7.

quam apud Amorgum aliquot triremes depressit, Neptunum se appellavit, et tridentem gestavit. [a])

Denarius I. praeter Neptuni typum habet fratres pios Catanenses, qui nempe ad cognomen *Pii* adludunt. Horum unus est etiam in numis gentis Herenniae, uterque in numis Catanae, ex quibus nobilis hujus fratrum paris historiam pete. Denarius II. turriculam triremi imminentem exhibet, quam Vaillantius propugnaculum navi more veterum impositum, Havercampus monumentum in Neptuni honorem in litore erectum existimat. Vtrumque incertum. Ejus aversa Scyllam horrido cultu, et adducto remo obvia pulsantem exhibet, quo Sextus detrimenta, quae Octavianus in freto Siculo eo ipso loco, quo Scyllae cubilia fuere, accepit, proposita ejus monstri imagine ob oculos ponit. Vide hanc Octaviani cladem apud Appianum. [b]) Ad eandem pertinet quoque tropaeum navale denarii III. Istud Scylla monstrum marinum jam ex Homero cognitum, [c]) sed qui illi pedes XII., et sex colla praelonga totidem capitibus praefixa tribuit dissimulata virginis forma, quam haud dubie Graeci posteriores elegantiae magis studiosi addiderint, ut argumentum gratius variarent. Scyllae imago, quam Virgilio debemus, qui eam non multis post cusos hos numos annis pinxerat, magis cum numis conspirat: [d])

Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus, postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas utero commissa luporum.

Lupos appellat, quos a canibus una feritas distinguit. Serius Ovidius: [e])

Illa feris atram canibus incingitur alvum,
Virginis ora gerens.

Haec etsi nota, commemoranda tamen videbantur, ut artificum a vetustissimis poetis discrepantia in nonnullis intelligatur, quam in fingenda eadem hac Scylla jam advertit Themistius. [f]) Simillimam Scyllae imaginem habet etiam numus Tarsi Ciliciae, ac praecipue numi contorniati, Vlyssis per fretum Siculum iter, sociorumque jacturam graphice exprimentes, et similis perelegans exstat inter picturas Herculanenses. [g]) Scyllae effigiem remum alte jactantis artifices cum poetis communem habuere. Sic nempe etiam Silius Italicus: [h])

Scylla super, fracti contorquens pondera remi,
Instabat, saevosque canum pandebat hiatus.

* * *

S. POMP. *Caput nudum barbatum.*

Sine epigraphe. Navis turgente velo, in area triquetra. AV. Quin. (Mus. M. Ducis.)

MAG. PIVS IMP. ITER. *Caput nudum modeste barbatum intra coronam querneam.*

PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT.

a) Plut. de fort. Alex. or. 2. b) Bell. civ. L. V. c. 81. c) Odyss. M. 85. d) Aen. III. 428. e) Metam. XIII. 732. f) Orat. XXII. p. 279. g) Tom. III. tab. 21. h) Punic. V. 135.

EX. S. C. *Caput nudum Pompeji patris, pone lituus, cui adversum est caput alterum nudum modice barbatum, pone tripus.* AV. (Mus. Caes.)

Eadem epigraphe. Caput Pompeji patris nudum.

Eadem epigraphe. Capita duo nuda adversa, quorum dextero adstituitur lituus, sinistro guttus. AV. (Liebe Goth. num. p. 29.)

Numum ex his primum olim edidi, et pictum stiti, [a]) in quo veram exhiberi Sexti effigiem verisimile est, etsi lineamenta multum differant a capitibus numorum sequentium, in quibus probabile item est, ut dicetur, ejus offerri imaginem. Numi II. et III. multum facessunt molestiae. Mitto brevitatis causa, quae eruditi varii ad eos explicandos protulere, et ea, quae verisimilia videntur, solum persequar. Caput anticae numi II. esse ipsius Sexti, omnia persuadent. Barbam modice promittit sueto ejus aetatis cultu; nam eam aluerunt etiam saltem aliquamdiu Octavianus, M. Antonius, Brutus, cujus causa fuere aut luctus privatus ob violentam patris, aut benefactoris mortem, aut publicus ob reip. calamitates, ut in singulorum numis observamus. In Sexto nostro honesta quidem, sed tamen adfectata continuati luctus causa esse potuit bellum cum Octaviano repetitum, quasi nimirum invitus vetera reip. vulnera refricare cogeretur. Eadem etiam de causa Octavianum ultra praefinitum tempus promisisse barbam, in ejus moneta ad annum V. C. 717 verisimile dicam. Sexti caput ambit corona querna, qua quidem jure gloriari poterat, quod ea servatorum civium decus habita est, ipse vero copiosis, qui proscriptionis vim evaserant, perfugium praebuit, eosque, cum primum facultas dabatur, cum IIIviris reconciliavit, patriaeque reddidit. [b]) Pars aversa ad latus dexterum luculentum exhibet Pompeji patris caput, ut praeter exemplar Morellianum docent similes duo integerrimi numi musei Caesarei. Pone adstituitur lituus, quia fuit augur docente ipso Cicerone. [c]) Quod huic opponitur caput, secundum plerosque est Cnaei filii, qui Sexti frater natu major fuit, et in Mundensi praelio occubuit, atque verum ut fatear, cujus alterius esse possit, ignoro. Barbam ut promitteret, impulit luctus patris ulciscendi causa advocatus. De tripode pone ejus caput posito agetur continuo.

Numus III. caput Pompeji patris in anticam trajicit. Quae sint capita aversae, inquirendum. Nemo erit, qui non primo aspectu ea Cnaeo et Sexto filiis esse propria velit, sic ut quod ad dexteram est, sit Cnaei, quod ad sinistram, Sexti. Sed tamen est magni momenti causa, quae sententiam hanc graviter ferit. In numo praecedente vidimus, capiti, quod esse Cnaei putamus, adstitui tripodem, in hoc videmus lituum. Esse hunc auguratus certum indicium, quis nescit? Sed neque auguratui repugnat tripus secundum verba Martiani Capellae: [d]) *Oeonistice tertia est, per quam tripus illa ventura denunciat, atque omnis eminuit nostra cortina etc.* Secundum ergo hos numos habebimus

a) Num. vet. p. 312. b) Dio L. XLVIII. § 36. c) Philip. XIII. c. 5. d) L. VIII.

Cnaeum augurem. At eum hoc sacerdotio fuisse insignem, non modo veterum nemo prodidit, sed neque ex instituto Romanorum, et per ipsas ejus temporis causas esse potuit. Enimvero aut patre vivo, aut mortuo in augurum conlegium fuisset cooptatus. Non patre vivo, nam ex luculento Dionis testimonio, quod totum in numis Lentuli Spintheris recitavi, lex aperte prohibebat, ne duo ex una gente idem sacerdotium haberent. Vtrum in hac observanda satis semper diligentes fuerint Romani, non inquiro. Istud certum, non occurrere exemplum rep. integra (nam aliud paullo post imperatoribus placuit) sacerdotii duobus, saltem ex eadem familia, simul vivis delati, de quo lege disserentem copiose Norisium. a) Sequitur ergo, quamdiu in vivis fuit pater, quoniam hic, ut diximus, augur jam fuit, in filium conferri auguratum non potuisse. At videri possit caesi patris honorem ipse adeptus. Quo conferente? certe non I. Caesare, cujus ille inimicus fuit, quique deinceps honores omnes iis, qui de se bene meriti fuere, elargitus est. Ergo si caput illud est Cnaei filii, quid ad eum lituus? sin non est hujus Cnaei, cujus erit? Ardua res, fateor, hunc amoliri lapidem, etsi nihili is labor visus Havercampo. *Sed facile*, inquit, *dispelli potest haec objectio. Patre Cnaeo defuncto honor iste conveniebat Cnaeo ut filio majori, ideoque ad ejus faciem signatus a Sexto; Cnaeo occiso heres paterni honoris erat Sextus.* Eugepae! ergo sacerdotia ut hereditates ad filios transivere, atque ut in nomen Magni, sic et in auguratus honorem utrique filio jus fuit? Sin istud, cur necesse fuit Ciceroni, hortari populum R., ut Sextum in augurum conlegium cooptarent, si per Cnaei fratris mortem auguratum jam adivit? b) Vtrum haec longius refutanda? Addit continuo: *Sextum non tantum augurem, sed et pontificem fuisse.* Novi, antiquitus quoque utrumque sacerdotium uni eidemque delatum. Sic Q. Fabius Maximus, is, qui Cunctator dictus est, una augur, una pontifex fuit teste Livio. c) An vero et simile jus delatum Sex. Pompejo? Quid quod Sextus neque augur, neque pontifex unquam fuit, aut augur esse potuit. Mirabitur istud Havercampus, et qui haec inconsultius adseruere, sed facile sententiam tuebimur. Fuisse augurem, probant ex Cicerone: d) *in primis paternum auguratus locum, in quo eum* (Sextum) *mea nominatione COOPTABO.* An vero etiam tum cooptatus? Sin istud, quae causa fuit, cur ei quadriennio serius, ut mox patebit, auguratus decerneretur? V. C. 715 conventum inter Sextum, et IIIviros, Sextum ὑπατον τε ἁιρεθηναι, και οἰωνιστὴν ἀποδειχθηναι, *consulem creari, et augurem DESIGNARI*, ut narrat Dio, e) quod idem his verbis Appianus refert: f) και της μεγιστης ἱερωσύνης ἐς τους ἱερεας ἐγγραφηναι, *et ut inter pontificatus maximi sacerdotes cooptaretur.* Quod vero non statim cooptatus est, in causa fuerit, quod plenus jam esset augurum

a) Cenot. Pis. diss. II. c. 7. b) Philip. XIII. c. 5. c) L. XXX. c. 26. d) l. c.
e) L. XLVIII. § 36. f) Bell. civ. L. V. c. 72.

numerus, quem augere per leges non licuit, ac proinde mors unius exspectanda. Quod vero maxime probat, eum auguratum nunquam consecutum, est alterum Dionis testimonium, quo refert, [a]) IIIviros ortis iterum V. C. 717 novis irarum causis *Sex. Pompejo consulatum, et sacerdotium, quae ei DESTINATA fuerant, ademisse*, τον μεν Σεξτον της τε ἱερωσυνης ἁμα, και της ὑπατειας, ἐς ἡν ἀπεδεδεικτο, ἐπαυσαν. Enimvero si auguratum jam suscepisset, qua is ratione etiam ab iratis adimi potuisset, cum sacerdotium illud ex vetere instituto perpetuum fuerit? [b]) Plinius junior auguratum vocat *sacerdotium cum priscum et religiosum, tum hoc quoque sacrum plane et insigne, quod non adimitur viventi*, et diserte Plutarchus [c]) nunquam auguri, etsi summorum flagitiorum comperto, abrogari sacerdotium, aliumque in ejus locum fieri testatur, etsi istud contingat alterius ordinis sacerdotibus. Sane si adimi sacer hic magistratus potuisset, et reipsa Sexto tum ademptus fuisset, non dubitasset Octavianus aliquot post annis eundem quoque auferre M. Antonio, quem non dubitavit consulatu designato, ac reliqua potestate omni privare.[d]) Eadem de causa Lepido, etsi imperio eum exuisset, in exilium ejecisset, et omnibus modis vexasset, tamen pontificatum maximum, quoad vixit, non ademit, etsi, ut eum susciperet, saepius a populo interpellatus, quia hic quoque perpetuus fuit, et viventi adimi non potuit. Ex quibus et testimoniis, et exemplis certum utique, Sexto nequaquam auguratum, sed jus, quod ad illum per nominationem, et pacta obtinendum habuit, fuisse abrogatum.

Ex his ergo, quae fusius, ac forte non inutiliter disputavi, liquet, quam difficile sit, de utroque aversae capite certi quid constituere, cum certum sit, Pompeji M. liberos nunquam auguratus honorem esse consecutos. Si caput numi postremi ex latere sinistro positum vere est Sex. Pompeji, ut creditur, minus laboro propter adstitutum guttum, quem esse perinde, ac lituum auguratus insigne, docent obvii quinarii M. Antonii, et denarii L. Sullae. Tum enim dici potest, eum προληπτικως gloriatum dignitate, quam quidem nondum adivit, sed quae tamen sibi destinata fuit, ut passim consulatus designatos memorari in numis videmus.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	R.
Aenei assis forma	C.

a) L. XLVIII. § 54. b) Liv. L. I. c. 18. Dionys. Hal. L. II. c. 21. c) in Quaest. Rom. d) Dio L. L. § 4.

M. AEMILIVS LEPIDVS IIIVIR.

In dissidio civili partes I. Caesaris secutus, V. C. 708 illius in consulatu conlega, anno sequente magister equitum creatus est, mox vacuum caede Caesaris pontificatum maximum abstulit. Profectus in provinciam Galliam Narbonensem, fervente tum maxime bello Mutinensi in Gallia transalpina tantisper adhaesit, jussus a senatu M. Antonium bello persequi. Verum cum huic apud Mutinam victo, et in Galliam profugo sive perfidia, sive inconsulto metu legiones suas commisisset, hostis primum a senatu judicatus, mox a coeuntibus in amicitiam Antonio, et Octaviano in IIIviratus societatem adscitus est V. C. 711, cujus fine anni Romam ingressus de Hispanis triumphum egit. In provinciarum sortitione nactus Hispaniam, Galliamque Narbonensem, et consul iterum V. C. 712, Antonio et Octaviano ad M. Bruti bellum egressis Italiae interim custodiam habuit. Ceterum propter socordiam contemptui habitus ab Octaviano pro Gallia, Hispaniaque biennio post provinciam Africam accipit. Accitus deinde ad bellum cum Sex. Pompejo gerendum, hoc fuso fugatoque cum animos stolide efferret, ab Octaviano legionibus, provincia, IIIviratu exutus V. C. 718 apud Circejos deinceps privatus vitam exegit, mortuus V. C. 741. Vide haec apud Dionem, Appianum, Velleium, aliosque.

Numi:

M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Lepidi nudum.*

Caput M. Antonii, vel Octaviani. AR. In aliorum aversa: *varii IIIviri monetales*, *Mussidius Longus*, *Livineius Regulus etc.* AV. (Mus. Caes.)

M. LEPID. COS. IMP. *Capeduncula*, *aspergillum*, *secespita*, *apex.* M. ANTON. COS. IMP. *Lituus*, *praefericulum*, *corvus.* In denariis, et quinariis. (Morelli in fam. Anton. tab. 5.)

IMP*erator* in numo altero inscribitur Lepidus, qui, antequam id genus numi ferirentur, imperator iterum dictus jam fuit teste ipso Cicerone, a) et binis epistolis, quae sunt inter familiares Ciceronis L. X. 34. 35. Neque vero solum legiones sub se habuit, sed bis triumphavit etiam, etsi ex nulla bellica laude, primum V. C. 708 ex Hispania citeriore favente I. Caesare, cum non haberet, quod in triumpho inferret praeter ademptas sociis pecunias. b) Triumphus alter ei a senatu V. C. 711 nondum IIIviro R. P. C. decretus, quod reconciliato cum rep. Sex. Pompejo Hispaniam sine sanguine recuperavit. c) Ipse pontifex maximus instrumenta pontificalia in numo ostentat, ut Antonius augur auguralia.

Numi commatis peregrini.

Vrbis liberae Graecae numi cum capite Lepidi sunt rarissimi. Antipolis

a) Philip. XIII. c. 4. b) Dio L. XLIII. § 1. c) Cic. Phil. XIII.

Narbonensis habemus unum, quem descriptum vide in moneta hujus urbis. Alium urbis ignotae edidit Vaillantius. Alius cum ejus capite a Cois signatus fertur, sed de cujus fide lubet dubitare, ut adverti in horum moneta.

Colonia Cabellio ejusdem Narbonensis ut IIIvirorum omnium, sic et Lepidi nomen aeri suo intulit.

PRETIVM.

Commatis Romani.

Aurei	. . . .	RRR.
Argentei	. . . .	R.
Aenei	. . . .	O.
Commatis peregrini, ut mox dictum,	. . . . . .	RRR.

M. ANTONIVS.

Natus avo M. Antonio oratore insigni, patre M. Antonio Cretico, unde in numis *Marci Filius Marci Nepos* dicitur. Prima stipendia sub Gabinio in Syria meruit, cui V. C. 699 in reducendo in regnum Ptolemaeo praesto fuit. [a]) Ad I. Caesarem in Gallias transgressus, cum se illi prompta fidelique opera commendaret, eo agente V. C. 705 creatus tribunus plebis intercessit senatus consulto, Caesarem legiones dimittere jubenti. Qua de causa cum vim sibi intentari videret, relicta urbe ad Caesarem fugit. V. C. 706 in acie Pharsalica sinistro cornui praefectus rem praeclare gerit. V. C. 707 a Caesare magister equitum adlectus eo in Aegypto Asiaque absente res in urbe procurat. V. C. 710 consul conlega Caesare dictatore. Interfecto idib. Martiis Iulio suae primum vitae metuens percussorum causam suscipit, lataque lege dictaturam in perpetuum abolet, mox in eosdem populum lecto Caesaris testamento, ejusque cadavere palam ostenso concitat, Octavium Caesaris heredem, et ex testamento filium omnibus modis oppugnat, D. Bruto Galliam citeriorem extorturus ex urbe proficiscitur, eumque Mutinae obsidet. V. C. 711 ob apertam vim hostis a senatu judicatur. Caesar Octavianus cum Hirtio et Pansa cos. ex S. C. ad liberandum D. Brutum missi. Cum his aliquoties prospero Marte confligit Antonius, versa fortuna victus ad M. Lepidum in Galliam Narbonensem fugit, qui a propriis legionibus solicitatus contra datam reip. fidem se cum Antonio conjungit. Auctus igitur copiis, plusque quam antea metuendus cum faciliorem jam haberet Octavianum, cum hoc in agro Bononiensi congressus, adjuncto Lepido celebrem IIIviratum causa reip. constitu-

a) Plut. in Anton.

endae init ex A. D. V. Kal. Decembres, ut probabitur in numis Augusti.

V. C. 711 A. X. 43.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

In provinciarum divisione Antonius Galliam novam, et Cisalpinam aufert, vetere seu Narbonensi Lepido una cum Hispania tributa. Bellum in Brutum, et Cassium comparat. (Dio, aliique.)

Numi:

M. ANTON. IMP. *in aliis:* M. ANTON. IMP. R. P. C. *Caput Antonii nudum barbatum, pone lituus.*

CAESAR. DIC. *Caput I. Caesaris laureatum, pone urceus.* AR. (Mus. Caes.)

Visum Vaillantio, aliisque, signatos hos numos anno V. C. 706, vel sequente, quando post pugnam Pharsalicam I. Caesar appellatus dictator M. Antonium sibi magistrum equitum adscivit. Quo vero minus mortuo eos Caesare signatos putarent, causae fuere primum, quod in his Caesar simpliciter DIC*tator* dicitur, cum sane *dictator perpetuo* dicendus fuisset, aut etiam *divus*, aut aliqua saltem ejus consecrati nota addenda; deinde, quod in his Antonius dicitur: IMP. R. P. C., at vero si denarii hi cusi fuissent post Caesaris necem in Antonii IIIviratu, scribendum fuerat IIIVIR. R. P. C. more omnium aliorum ejus numorum in IIIviratu percussorum. Haec ergo dignitas cum absit, verisimile existimant, Antonium in suo equitum magisterio sic fuisse dictum imperatorem R. P. C., ut Caesar dictus erat dictator R. P. C. Speciosa haec videri possunt, sed tamen aut falsa sunt, aut parum valida. Etenim, ut supra in Caesare diximus, ne huic ipsi quidem permissum fuit ante annum V. C. 709 imaginem suam monetae inferre; qua ergo fiducia adseri potest, jus istud a Caesare jam V. C. 706 fuisse occupatum, atque ut demus indultum Caesari dictatori, an etiam Antonio magistro equitum? Abest titulus dictatoris perpetui, et consecrationis indicium; verum haec absunt quoque in pluribus aliis numis, quos supra in Divo Iulio recitavi. Quod ad praetensum imperatoris R. P. C. titulum attinet, novimus apud Romanos et dictatores, et IIIviros causa reip. constituendae, at fuisse etiam imperatores R. P. C., in omni antiquitate non novimus. Fuit imperatoris titulus tum adhuc totus militaris, at constituere remp. ad togam pertinuit. Perinde igitur in his numis omissa est dignitas IIIviri, atque in denario gentis Calpurniae, qui inscribitur: PISO. CAEPIO. AD. FRV*mentum* EMV*ndum*, omissa est dignitas IIviri, vel quaestoris. Quod si, ut passim creditur, Antonius barbam aluit ob luctum caesi dictatoris, de quo mox agemus, quoniam in omnibus his denariis Antonius luculentam barbam habet, necesse est, eos esse Antonii demum IIIviri. Denique adversam sententiam evertit, quod in omnibus his denariis Antonius dicitur IMP*erator*, quam illi dignitatem nonnisi V. C. 710 fuisse delatam, ad calcem numorum hujus IIIviri probabimus.

Agendum jam etiam de barba, quae in omnibus numis, quos ad hunc annum recito, Antonii genas vestit. Re-

fert Plutarchus, [a]) in Antonio fuisse excellentem quandam formae dignitatem, quam etiam adjuvabat *barba quaedam generosior*, πωγων τις ευ αγεννης. Verum haec laus fuerit forte Antonii juvenis, nam adolescentes Romani ultra ipsum etiam aetatis annum XX. barbam alere sunt soliti, ut prolixius docebo in numis Augusti ad annum V. C. 717. Eodem teste Plutarcho [b]) Antonius post cladem Mutinensem comam, barbamque promisit. Sed istud factum est praesentis luctus causa, quem mox absterfit inita cum Octaviano, aliisque ducibus concordia. Cum jam pridem apud Romanos mos invaluisset, ut barbam raderent testantibus istud luculente numis, in quibus passim videas imberbes propositos Marcellum quinquies consulem, Coelium Caldum, Sullam, ejusque in consulatu collegam Pompejum Rufum, Pompejum M., I. Caesarem, quaeri jure potest, quae causa sit, cur modo viri Romae illustres, M. Antonius, Sex. Pompejus, M. Brutus, Octavianus, Lepidus, Domitius Ahenobarbus, Labienus, ut numi iterum docent, barbam promiserint. Ejus ego instituti aliam causam non reperio, quam aliis istud suasisse luctum reip. publicum, cujus infra in Augusto copiosa proferam testimonia, aliis vindictae de hostibus sumendae studium, cujus illustre exemplum de I. Caesare refert Suetonius, [c]) audita eum clade Tituriana barbam, capillosque summisisse, nec antea dempsisse, quam vindicasset. Eodem et Antonius consilio tamdiu barbam nutriverit, donec de Caesaris sicariis, in quorum perniciem conjuraverat, sumptum fuisset supplicium. Praeclare istud confirmatur eo, quod expleta per Bruti, et Cassii necem, quae anno sequente contigit, vindicta ad cultum priorem redivit, quod testantur numi anno sequente 713 signati, qui ejus genas jam laeves exhibent; neque deinceps barbatum videas Antonium in numis, qui per certa indicia posteriori cuipiam anno debentur. Ad hanc causam cum non satis animum adverterent eruditi, factum, ut saepe numos Antonii barbati annis consequentibus, imberbis anno praesenti inique adfigerent.

* * *

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *addito in aliis* AVG., *vel ejus vice lituo. Caput Antonii nudum barbatum.*

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum barbatum.* AV. (Mus. Caes.)

IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre velatum.*

M. ANTON. — CAESAR. *Duae dexterae caduceum sustinent.* Quin. (Mus. Caes.)

M. ANTON. IMP. *vel:* M. ANTON. COS. IMP. *Lituus, praefericulum, corvus.*

M. LEPID. IMP. *vel:* M. LEPID. COS. IMP. *Capedancula, aspergillum, secespita, apex.* In denariis, vel quinariis. (Morelli.)

Omitto denarios alios, qui IIIviros sociant, cognito jam argumento. Tribuuntur Antonio instrumenta auguralia quippe auguri. Quae causa corvum au-

a) in Anton. p. 917. C. b) ibid. p. 923. C. c) in I. Caes. c. 67.

gurio subjiciat, explicabitur in numo Vitellii: XVVIR. SAC. FAC. De Antonio augure infra.

* * *

Caput Antonii barbatum velatum, prae quo lituus, pone praefericulum.

P. SEPVLLIVS. MACER. *Desultor binos equos incitans.* AR. (Muf. Caef.)

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

L. Mussidii Longi, vel: *P. Clodii*, vel: *Vibii Vari etc.* quos vide descriptos in singulis familiis.

* * *

M. ANTONI. IMP. *Caput Antonii barbatum.*

IIIVIR. R. P. C. *Protome Solis intra templum distylum.* AR. (Muf. Caef.)

Caput Antonii barbatum, pone lituus.

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Solis radiatum.* AV. (Muf. Caef.)

Si Vaillantium, et Mediobarbum audias, fingitur in his numis Sol, quod M. Antonius Osirim, qui Aegyptiis sol est, se dici voluit. Havercampus typum ad bellum Parthis illatum, et opera Ventidii confectum revocat, ex quo Orientis, cujus sol symbolum fuit, domitor videri voluit. Verum omnes has conjecturas liquido refellit barba, quae Antonium in hujus solum, et sequentis anni denariis honorat, quo is tempore necdum Osiris videri voluit, necdum de Parthico bello cogitavit. Videtur ergo hunc typum legisse Antonius, quod esset augur, cujus erat de coelo servare, vel quod Apollo augurii praeses est, quod ipsum confirmatur numo, quem dabimus ad annum V. C. 718, in quo hinc Antonius habitu augurali procedens, illinc caput Solis finguntur.

* * *

Protome Victoriae alata.

LVGVDVNI. A. XL. *Leo gradiens.* Quin. (Muf. Caef.)

IIIVIR. R. P. C. *Protome Victoriae alata.*

ANTONI. IMP. A. XLI. *Leo gradiens.* Quin. (Muf. Caef.)

Vtrumque hunc quinarium signatum Lugduni, celebri jam olim Galliae urbe, ipsa epigraphe LVGVDVNI manifestat. Ea hoc ipso anno, in quo sumus, V. C. 711 jussu senatus deducta est colonia a L. Munatio Planco, testibus Dione, a) Seneca, b) et marmore Gruteri, c) et paucis post mensibus M. Antonii imperio subjecta, cui in provinciarum divisione a IIIviris constituta cessit Gallia nova, in qua situm Lugdunum. Ergo nova haec colonia continuo fidem suam commendare satagebat Antonio, cum numos feriret ejus nomine insignes. Alioqui ab ea non Plancum, sed M. Antonium nostrum observantiae causa conditorem agnitum, colligo ex Senecae ludo de morte Claudii Augusti, in quo Febris ad Herculem haec de Claudio: *Lugduni natus est*, (ex Antonia M. Antonii filia) *Marci municipem vides*, quo nomine haud sane alius intelligi potest, quam noster *Marcus* Antonius, quod ex sequentibus amplius patebit. Primi ergo sunt hi numi, qui officinam Lugdunensem commen-

a) L. XLVI. § 50. b) Epist. 91. c) Pag. 439. n. 8.

dant, cujus deinde progreſſum praedicat Strabo, cum refert, ſua ibi aetate a praefectis Romanis monetam cum auream, tum argenteam cudi. [a]) Typus in his Victoriae nequaquam neceſſario, quod plerisque eruditis viſum, relatam aliquam victoriam innuit, cum ea ſit typus obvius in Romanorum quinariis, cum quibus hi pondere conſpirant. Qua ratione leo ad Antonium pertineat, dicetur infra ad annum V. C. 715. Ex hoc in Antonium adfectu Vaillantius leonem, qui hodieque urbis inſigne facit, tum et ipſam urbis appellationem *Lion* derivat.

Inſcripti anni XL. XLI. uberius merito examen poſtulant, quod antequam exordior, inquirendum, quibus urbis conditae annis poſsint reſpondere. Iſtud certum, eos intra annos V. C. 711, et initium 714 conſtringendos. Nam anno demum 711 Lugdunum, ut dixi, deducta colonia, et eo ad finem vergente Antonio permiſſa Gallia nova, in qua ſitum Lugdunum, et ipſe IIIviratum adivit. Poſtea initio anni 714 Octavianus in Gallias profectus exercitum, qui ibi ſub Fuſio Caleno Antonii legato ſtabat, atque ipſam Antonii provinciam Galliam occupavit, [b]) ex quo tempore veriſimile non eſt, Antonii nomine ſignatam Lugduni pecuniam. Ergo annos XL. retrorſum gradiendo, annus I. pendebit ab annis V. C. 672, 673, 674 tanquam initio epochae, in cujus conſtitutae cauſam modo inquirimus.

Eam Vaillantius ſic exponit: [c]) Gallia Transalpina facta eſt provincia Romana V. C. 634. Lugdunum tunc eſſe coepit ſub Romanorum poteſtate. Iam vero M. Antonius IIIviri pater V. C. 674 L. Manilio in Gallia Narbonenſi fuit legatus proquaeſtore, qui Lugdunenſibus ſenatus conſultum, quo municipes eſſent, attuliſſe videtur. Pro quo adeo beneficio Lugdunenſes ab hoc anno 674 aeram numerare coeperunt.

Omnis haec Vaillantii oratio partim aperte falſa, partim ambiguis nixa vel hoc uno refellitur, ſi negem, Lugdunum aut anno V. C. 634, aut 674 fuiſſe in Romanorum poteſtate. Per id tempus Romanis ea tantum Galliae pars paruit, quae ſerius Narbonenſis, at tum Gallia Transalpina dicta fuit, ad quam nullo pacto pertinuere Seguſiani, in quibus ſitum Lugdunum. En ejus luculentum teſtem Caeſarem: [d]) *Seguſianisque, qui ſunt finitimi Provinciae etc.* ſi finitimi, ergo non in Provincia. Alibi: [e]) *Ab Allobrogibus in Seguſianos exercitum ducit; hi ſunt extra Provinciam trans Rhodanum primi.* Si ergo Caeſaris adhuc aetate Lugdunum fuit liberum, multo magis id fuit annis retro XX., et quod ſequitur, municipium Lugdunum conſtitui non potuit ultra imperii fines tum adhuc poſitum. Neque vero etiam plus valeat, quae ibi de M. Antonio IIIviri patre L. Manilii in Gallia Narbonenſi proquaeſtore ex Livii breviario libri XC. Pighium ſecutus, ut fere ſemper, diſſerit. Pridem eruditi hunc locum luxatum viderunt, et pro *Antonius* reponendum *Domitius*. Parum

a) L. IV. p. 292. b) Appian. Bell. civ. L. V. c. 51. c) Num. fam. p. 91. e) Bell. Gall. L. VII. c. 64. d) ibid. L. I. c. 10.

ergo proſpere, ut et hoc perſtringam, eodem loco edixit Vaillantius, a Seneca citatis ſupra verbis: *Marci municipem vides*, non intelligi M. Antonium IIIvirum, ſed M. Antonii patrem, praetenſum ſcilicet Manilii proquaeſtorem, quod eum ea tempeſtate fuiſſe in Gallia nulla certa fide conſtat. Ad haec cum Seneca ſolo praenomine *Marci* utatur, neceſſe eſt, eo intelligi virum aliquem ex illuſtriſsimis unum, quam laudem multis ſane cauſis emeruit Antonius IIIvir, at omnium minime Antonius pater, quem diſſolutum, prodigum, ignavum ſcriptores perhibuere. Eodem modo etiam M. Aurelium Auguſtum ſcriptores ſaepe uno Marci nomine indicavere. Operae pretium putavi huic ſententiae refutandae diutius immorari, quod eam ab ipſo etiam Havercampo liberaliter collaudatam, erroremque adeo hujus etiam auctoritate propagatum video.

Profligata hac ſententia nolim a me quis requirat, ut certiorem aliam de cauſa conſtitutae aerae adferam, quando hujus indolis nullam ſuppeditant veterum monumenta. Quid ſi A. XL. — A. XLI. aliud eſſent, quam quod vulgo credimus, epochae argumentum? Enimvero mirum videatur, Lugdunum, oppidum, antequam colonia deduceretur, ſic obſcurum, ut ejus ne meminerit quidem in commentariis ſuis Caeſar, reperiſſe in ſua egeſtate dignum aliquid, unde epocham duceret, eamque canore adeo promulgaret. Mirum etiam videatur, novos colonos ex vicina Vienna huc advectos, ut diſerte teſtatur Dio, maluiſſe epocham ex ignobili aliquo veteris Lugduni eventu, et a ſe penitus alieno ducere, et non potius, quod ad eos pertinuit, a coloniae ſuae natali, quod fecere Sinopenſes Paphlagoniae, Viminacienſes Moeſiae, et provinciales Daciae. Veriſimile videri poſsit, cum et epigraphe, et typus ad unum M. Antonium pertineant, ipſi vero Lugdunenſes tantum debuerint Antonio, ut etiam *Marci municipes* dicerentur, hos etiam annorum numeros aliquid ad Antonium pertinens indicare. Quod ſi eſſet exemplum, ejus, cujus nomen, aut effigiem praefert numus, commemorari etiam aetatem, crederem, his, de quibus agimus, notis indicari Antonii annos vitae. Teſte Plutarcho Antonius anno V. C. 724, quo mortem ſibi conſcivit, ex nonnullorum ſententia egit annum LIII. [a]) ergo is anno V. C. 711, quo fere tempore id genus numos feriri coeptos diximus, annum egit XL. Sed manum a tabula, ne conjectura usque eo, quod libenter fateor, inſolens in aegri ſomniis putetur, tametſi, ſi quid in ea videatur abſurdi, tueri me poſsim auctoritate Frölichii, ſimilem explicationem ad numos Pythodoridis Ponti reginae tentantis.

V. C. 712. A. X. 42.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Vna cum Octaviano Brutum et Caſſium apud Philippos vincit.

Numi:

C. ANTONIVS. M. F. PRO. COS. *Protome muliebris pileo tecta.*

a) in Anton. pag. 955.

PONTIFEX. *Securis, et duo simpuvia.* AR. (Muf. Caef.)

Lis eft inter antiquarios, utri ex binis Antoniis, quibus in praefentem denarium jus eft, denarius hic tribuendus fit. Horum unus eft C. Antonius Marci frater, de quo Cicero: [a]) *erat ei* (M. Antonio) *fpes una in C. Antonio, qui duorum fratrum* (Marci et Lucii) *aetatibus medius interjectus vitiis cum utroque certabat, qui tanquam extruderetur a fenatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur, ita cucurrit.* V. C. 710 fratre Marco confule, fratre Lucio tribuno pl. ipfe praetor fuit. [b]) Caefo dictatore Marcus, quoniam provinciam Galliam D. Bruto praeripere meditabatur, decretam fibi Macedoniam fratri Caio cefsit, ad quam is occupandam ftatim profectus, fed a M. Bruto exclufus captusque, hujus juffu, quo IIIviris in D. Brutum, Ciceronem, aliosque faevientibus vicem rependeret, interfectus eft anno hoc, aut praecedentis exitu. Vide rerum R. fcriptores.

Alter C. Antonius Hybrida Ciceronis in confulatu collega, et IIIviri patruus. Hic quoque cedente Cicerone fortitus provinciam Macedoniam, eam per annos V. C. 692, 693 pro confule rexit; verum re cum Dardanis aliquoties male gefta, et compertus avaritiae fucceſforem nactus, in exilium miffus diu poft a IIIviro nepote fublevatus eft, de quo vide plura apud Glandorpium. [c])

Anceps nonnihil controverfia, utri denarius hic adjudicandus videatur, cum uterque et proconful, et uterque in Macedonia fuerit. Tutius tamen videtur inhaerere fententiae communi, quae IIIviri fratri numum largitur; nam hujus aetate major fuit licentia monetae magiftratuum nomine cudendae, uti et copiofos alterius fratris Lucii numos habemus, de quibus ad annum fequentem. Neque obeft, eum a Bruto exclufum provinciam nunquam tenuiffe; nam ad eam, etfi per nefas decretam, jus habuit, ad eamque regendam urbe exivit, et conftat ex Cicerone, [d]) hunc C. Antonium femper provinciam Macedoniam in ore habuiffe.

Etiam caput muliebre pileatum, quod offert numi antica, in contrarias fententias eruditos diftraxit, quas videre potes apud Havercampum ad hunc Morellii numum. Praeplacet judicium Morellii, qui ex numis Hadriani, infcriptis: ADVENTVI. AVG. MACEDONIAE, in quibus genius Macedoniae fimili pileo tegitur, feliciter auguratus eft, etiam hujus denarii capite exhiberi genium Macedoniae, cujus C. Antonius fuit proconful. Vide Havercampum ad denarium gentis Planciae. Pileus, quo mulier tegitur, haud dubie eft caufia familiare Macedonum geftamen, de quo vide plura a me difputata in numis Antigoni I Macedoniae regis. Dicitur C. Antonius PONTIFEX, quam dignitatem videtur nactus a I. Caefare, cum is facerdotia augeret.

---

a) Phil. X. c. 5. b) Dio L. XLV. § 9. c) Onomaft. p. 75. d) Phil. III.

V. C. 713 A. X. 41.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Antonius ad cogendas promissas militibus pecunias in Asiam proficiscitur, et Cleopatram ad se in Ciliciam evocatam amare occipit. Eo absente frater Lucius cos., et uxor Marci Fulvia bellum, dietum Perusinum, conflant, concitando in Caesarem populos, quorum is ademptos agros veteranis divisit. Obsesso, captoque Perusiae Lucio bellum finitum.

Numi:

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. NERVA. PROQ. P. *in aliis:* M. BARBAT. Q. P. *Caput nudum imberbe M. Antonii.*

L. ANTONIVS. COS. *Caput L. Antonii nudum.* AR. (Morelli.)

ANT. AVG. IMP. IIIVIR. R. P. C. *aut similiter. Caput ejusdem nudum imberbe.*

PIETAS. COS. *Mulier stans d. gubernaculum, s. cornucopiae.* In aliis praeterea *quo pedibus adstat ciconia.* In aliis: *Mulier stans d. arulam accensam, s. cornucopiae.* AV. AR. (Morelli, Mus. Caes.)

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. BARBAT. Q. P. *Caput nudum imberbe.*

CAESAR. IMP. PONT. COS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum barbatum.* AV. (Pembrock Part. I. tab. 12.) AR. (Mus. Caes.)

Denarii primo, et secundo loco descripti praeter caput M. Antonii etiam caput vel epigraphen fratris L. Antonii sistunt. Hic V. C. 710 fratre consule fuit tribunus pl. a) Consul anno praesente 713 fratris in Asia absentis res procuravit. Conflato adversus Octavianum bello, ut mox diximus, Perusiae captus, liber tamen dimissus, et ab Octaviano honoris specie Hispaniae praefectus est. b) Quem deinde habuerit vitae exitum, non constat. Eum Cicero mirmillonem, gladiatorem, crudelem, vinosum, verbo: fratri simillimum appellat, c) narratque, eum equestri suae statuae inscribendum curasse: *quinque et triginta tribus patrono.* d) Mitior Appianus in eo patriae, et libertatis adversus ipsum fratrem amorem liberaliter collaudat. e)

Animadvertenda in numis alterius loci epigraphe: PIETAS. COS. Esse in his vocabulum PIETAS verum cognomen a Lucio adscitum, docebit Dio addita causa: f) δια γαρ την προς τον ἀδελφον ἐυσεβειαν και ἐπωνυμιαν ἑαυτῳ ΠΙΕΤΑΝ ἐπεθετο, *propter suam enim in fratrem pietatem cognomen sibi PIETAS sumpserat.* Ab eodem Dione in breviario L. XLVIII. ad annum V. C. 713 ponitur consul: Λ. Αντωνιος Μ. ὑιος Πιετας. Quoniam a genio linguae Latinae videtur abhorrere, ut cognomen cuipiam non *Pii*, sed *Pietatis* tribuatur, suspicatur Fabricius ad hunc Dionis locum, Dionem istud inspectis his denariis temere adseruisse. At non adver-

a) Dio L. XLV. § 9. b) Appian. B. C. L. V. c. 54. c) Phil. III. c. 5. d) Phil. VI. c. 5. e) Bell. civ. L. V. c. 54. f) L. XLVIII. § 5.

tit vir praeftans, Vitellium quoque, cum quietem publicam, et concordiam praeferret, *Concordiae* cognomen fumpfiffe. [a]) Quid quod etiam in faftis Idatio tributis legatur: *Antonio Pietate, et Isaurico.* Typus fub eadem imagine et Fortunam, et Pietatem fociat. Fortunam faciunt gubernaculum, et cornucopiae, Pietatem ciconia, et ara ignita, ut notum ex numis familiarum fpeciatim in Caecilia Metelli Scipionis, tum et fequentium imperatorum.

In numis I. et III. fedis legitur M. BARBAT. Q. P. Eos jam propofui in gente Valeria, quia funt, qui credunt, hoc nomine intelligendum Barbatum Meffallam. Sed adverti ibi quoque, fub eadem haec tempora ab Appiano memorari Barbatium quemdam Antonii quaeftorem, Βαρβάτιος δε ὁ Αντωνιυ ταμιας, [b]) fic, ut verifimile fit, vocem truncam legendam BARBAT*ius*, non BARBAT*us*. Iftud fi verum, citati hi denarii ultra hunc annum moveri non poterunt; nam addit ibidem Appianus, Barbatium eodem hoc anno ab Antonio defciviffe.

V. C. 714. A. X. 40.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Irritatus a Fulvia uxore adverfus Octavianum M. Antonius in Italiam revertitur, et bellum res fpectabat, cum opportune morte Fulviae reftituta pax, qua Oriens Antonio permiffus, eique denupta Octavia Caefaris foror. Antonius Ventidium in Parthos praemittit, qui duce Labieno ad eos transfugae Afiam late vaftabant.

Numi:

M. ANTON. IMP. AVG. III-VIR. R. P. C. *Lituus et guttus.*
L. PLANCVS. PRO. COS. *in alio:* IMP. ITER. *Guttus inter fulmen, et caduceum.* AR.

Denarios hos explicatos jam habes in gente Munatia, ex qua fuit Plancus. Hoc anno Afiae proconful ab Antonio conftitutus eft Plancus, [c]) cum anno praecedente bello Perufino pro L. Antonio interfuiffet. [d])

ANT. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum, pone lituus.*
CN. DOMIT. AHENOBARBVS. IMP. *Prora navis, fupra quam aftrum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Hoc anno Domitius Ahenobarbus ad M. Antonium, fuum prius hoftem, tradita ei claffe transivit. Reliqua ad hunc denarium pertinentia occupavi in numis gentis Domitiae.

V. C. 715. A. X. 39.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Confules in annos VIII. defignantur, et Antonius quidem in annos V. C. 720 et 723. Ventidius Labienum, Parthosque in Cilicia internecione caedit.

a) Suet. in Vitell. c. 15. b) B. C. L. V. c. 31. c) Dio L. XLVIII. § 24. d) Appian. B. C. L. V. c. 50.

Sub anni exitum Antonius cum uxore Octavia Roma proficiſcitur, et Athenis hibernat.

Numi:

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVG. IMP. ITE. *Antonius paludatus ſ. pede prorae navis inſiſtens, d. haſtam, ſ. parazonium.*
IIIVIR. R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Leo gradiens d. pede pugionem, ſuperne aſtrum.* AV. (Morelli.)

Illuſtrem, ac ſingularem hunc numum hoc loco ſiſtere placuit, non quod certe ſit hujus anni, ſed quod propter titulum *conſulis deſignati iterum et tertium* hoc anno maturius ſignari non potuit. Neque etiam certum, utrum hoc anno imperatoris titulum iteraverit, etſi cauſam ejus ſpecioſam habuit victoriam de Labieno, et Parthis ſuis auſpiciis partam, de quibus dubiis agam uberius infra in titulis Antonii.

Pars adverſa Antonium militari cultu conſpicuum ſiſtit. Pedem prorae imponit, quo maritima potentia indicatur. Alibi dixi, (Choix de pierr. grav. p. 10.) pedem rei cuipiam impoſitum indicare ejus ipſius rei poſſeſsionem, aut in eam jus, aut teſtimonium, quempiam ea in re excellere, multumve poſſe. At magis ad Antonii hiſtoriam illuſtris eſt partis averſae leo, quem jam in ejus numis vidimus ad V. C. 711 propoſitis. Pertinuiſſe aliquo modo leones ad Antonium, certum eſt praecone ipſo Tullio ſic ad Atticum ſcribente: [a]) *tu Antonii leones pertimeſcas cave.* Pertinuit autem ad Antonium ferum iſtud animal, quod ab Hercule genus ducere credi voluit. Teſtatur Plutarchus, [b]) Antonium barbae decore, frontis amplitudine, naſo adunco Herculis ſimulacris germanum viſum, et fuiſſe veterem famam, Antonios ab Hercule genus ducere, prognatos quippe ab Antone Herculis filio. Apud Appianum Octavianus aperuit Antonio, de eo ſucceſſore deſignando deliberaſſe I. Caeſarem, atque illud unum obſtitiſſe, quod dubitaret, aequo eum animo ex Heraclidarum gente ad Aeneadas tranſiturum. [c]) Hoc fretus auſus fuerit, quod a nemine hactenus Romae tentatum, tempore belli Pharſalici junctis currui leonibus in urbe progredi, quod teſtantur Plinius, [d]) et Plutarchus, [e]) atque ex eadem cauſa Herculis cultum praeferens proponitur in numis Alexandrinis, et contorniatis, quos vide ſuis locis. Quod vero Antonianus hic leo pugionem pede ſtringit, ut ejus cauſa in incerto eſt, ſic mirum ſane, eandem prorſus imaginem fuiſſe in annulo Pompeji M., nam teſte Plutarcho ei inſculptus erat λεων ξιφηρης, *leo enſem tenens.* [f])

V. C. 716 A. X. 38.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Per C. Soſium legatum Antigonum Iudaeae regem ſuperat, et virgis caeſum ſecuri percutit Herode M. in regno confirmato. Ventidius victis iterum Parthis, et Pacoro Orodis regis filio in a-

a) L. X. ep. 13. b) in Anton. p. 917. C. c) B. C. L. III. c. 16. d) L. VIII. § 21. e) in Anton. f) in Pomp. ſub fin.

cie caeſo fine anni de Parthis primus triumphat. [a])

Numi:

Caput M. Antonii nudum.

C. SOSIVS. IMP. *Tropaeum, ad cujus imum mulier moeſta ſedens, et vir nudus revinctis manibus.* AE. III.

Numum hunc explicatum vide in gente Sosia.

* * *

M. ANT. - - - R. P. C. *Caput M. Antonii nudum barbatum.*

P. VENTIDI. PONT. IMP. *Vir nudus ſtans d. haſtam, ſ. ramum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc item explicavimus in gente Ventidia.

V. C. 717 A. X. 37.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Antonius Romam venit per ſpeciem ferendi Octaviano auxilii contra Sex. Pompejum, revera explorandi cauſa, renovatoque cum eo foedere obtentu belli Parthici in Syriam meditans, Octaviam in Corcyram appulſus redire Romam jubet, ne periculi, quod cauſabatur, in bello conſors eſſet, revera in Cleopatrae gratiam.

Numi hujus anni certi deſunt.

V. C. 718 A. X. 36.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. III.

Hujus anni initio per Canidium Craſſum legatum Iberos vincit, ipſe Mediam ingreſſus magnis acceptis a Parthiae et Mediae regibus incommodis aegre evadit. Redux in Aegyptum ſuis ex Cleopatra natis liberis varias urbes diſtribuit, quo Romanos graviter offendit.

Hoc anno, ſed quod non ſatis certum, Antonius videtur imperator III. dictus, de quo vide plura infra in titulo *imperatoris*. Quare numos hoc notatos nunc procedere jubeo.

Numi:

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TER. *Antonius velatus gradiens d. lituum praefert.*

IIIVIR. R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Caput Solis radiatum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vtraque denarii hujus pars ad Antonii auguratum pertinet, ut jam innui in numis V. C. 711. De ejus auguratu vide infra ſub *Augur*.

* * *

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TERT. *Caput nudum.*

IIIVIR. R. P. C. IMP. TERTIO. *Tiara Armeniaca cum transverſo arcu, et ſagitta.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Niſi ſatis conſtaret, Vaillantium et Havercampum commentarios in familiarum numos ſcribere conſtituiſſe, ut timere viderentur, ne ſatis cito coronidem operi imponerent, mirarer, quo pacto typum averſae ad captam Armeniam, actumque de ea triumphum

a) Plut. in Anton. p. 931. Fragm. Capitol. apud Gruter. p. 297.

possent referre, quando ipsi patrata haec omnia ad annum V. C. 720, et recte quidem referunt. Verum illo anno Antonius neque fuit, neque adeo dici amplius potuit COS. DES. ITER. sed COS. DES. III. Necesse ergo est, denarium praesentem aut anno, in quo sumus, 718, aut proxime sequente, certe ante 720 malleum expertum. At quoniam tantum aberat, ut hoc anno Antonius victoriam sibi in Armenia partam posset arrogare, ut etiam a Parthiae, Mediaeque regibus undique petitus, atque obsessus velut desperabundus celebratum illud ὦ μυριοι saepe cogeretur proferre, ac denique aegre admodum amissis viginti suorum millibus sese explicaret, videtur sane Armeniaco hoc typo sola in Armeniam hoc anno suscepta expeditio indicari.

* * *

ANT. AVGVR. (*vel* AVGV.) IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum.*
IMP. TER. *Tropaeum, humi duo clypei, vel clypeus unus, et prora navis.* AR. (Mus. Caes.)

Incerta victoria, quae tropaeum istud extulit, et ex qua verisimile est, Antonio IMP. TER. titulum partum. Forte propter navis proram intelligenda navalis de Sex. Pompejo victoria, cujus etiam particeps fuit missis ad id bellum navibus. In antica numi similis apud Vrsinum leguntur tituli IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. Epigraphe singularis propter praepositum IMP. instar praenominis, de quo modo insolente agemus infra sub titulo *imperatoris.*

* * *

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TIIRT. *Caput nudum.*
COS. DIISIG. ITIIR. IIT. TIIRT. IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre colligatis retro in nodum crinibus.* AV.

Illustrem hunc numum ex museo Antonii le Froi Angli protulit Philippus de Venutis in opella Liburni edita. Vir eruditus in postica proponi Cleopatram adserit, mallem Octaviam secundum ea, quae infra in numis aeneis praefectorum Antonii differam. Adverti meretur ad elementum II positum constanter pro E. Venutus hanc ejus formam in pluribus marmoribus observavit, sic: PARIINTIIS pro PARENTES, [a]) BIINII. MIIRIINTI pro BENE. MERENTI. [b]) Addi possunt plura alia ex indice Gruteri pag. LXXXIX. Addo propius exemplum ex numis, quorum complures, etiam denarios, Morellius in gente Carisia vulgavit, suntque similes in museo Caesareo, qui offerunt scriptum IIMIIRITA pro EMERITA, quae fuit Hispaniae urbs. Addo denique illustre exemplum ex marmore, quod edidit Maffeius: [c])

TII LAPIS OPTIISTOR LIIVITIIR
SVPIIR OSSA RIISIDAS.

Atque haec scribendi lex barbara videri possit, et sapere vel Hispanos, vel Aegyptios linguae Romanae rudes. Verum exstant inscriptiones in ipsa urbe exaratae, non quidem auctoritate publica, sed privatis dictantibus, in quibus obvium est II pro E. Sic in copiosis urnis cinerariis prope Romam in via Appia erutis, quas descriptas habes

a) Maffei Mus. Veron. p. 156. b) Reines. Cl. XIIX. n. 30. c) Mus. Veron. p. 258. 3.

in *Saggi di Cortona* Tomo II. p. 151, passim legas IIIDVS, VALIIR. etc. pro EIDVS, VALER., et tamen certa in his adsunt indicia, eas I. Caesaris imperium praevertere. Ex quo apparet, hunc scripturae modum, etsi a claris monumentis extorrem, fuisse tamen florente adhuc rep. vernaculum, et usurpatum a monetariorum grege in provinciis Romanis ad monetae negotium adhibito.

V. C. 719 A. X. 35.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. III.

Sex. Pompejum anno praecedente ab Octaviano victum, et per Asiam vagum Midaei in Phrygia occidi jubet. Regi Armeniae bellum facturus Aegypto egressus, verum audito, Octaviam ad se venire, Cleopatrae precibus persuasus mittit Athenas, qui eam Romam repetere juberent, ipse mox in Aegyptum rebus infectis in Cleopatrae amplexus redit.

Numi:

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TER. *Caput Antonii nudum.*
M. SILANVS. AVG. Q. PRO. COS. *sine typo.* AR. (Morelli.)

Denarium hunc anno praesenti adfigo, quia exstat simillimus alter, sed per Antonii consulatum II. anni sequentis. De M. Silano augure vide in gente Iunia Silanorum.

V. C. 720 A. X. 34.
IIIVIR. R. P. C. COS. II. DES. III. IMP. III.

Consul II. procedit Alexandriae, sed continuo in locum suum fecit L. Sempronium Atratinum. Initio veris in Armenia ipse praesens Artavasdem regem dolo captum cum conjuge et liberis in triumphum Alexandriam ducit, et Cleopatrae ejusque cum ex superiore Caesare, tum se liberis pulcherrimas Asiae Africaeque provincias addicit.

Numi:

ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum.*
M. SILANVS. AVG. Q. PRO. COS. *sine typo.* AR. (Mus. Caes.)
Eadem adversa.
ANTONIVS. AVG. IMP. III. *sine typo.* AR. (Mus. Caes.)

Similem Silani denarium, alio tantum Antonii consulatu, ad annum praecedentem vidimus.

* *

ANTONI. ARMENIA. DEVICTA. *Caput Antonii nudum, pone tiara Armeniaca.*
CLEOPATRAE. REGINAE. REGVM. FILIORVM. REGVM. *Caput Cleopatrae diadematum, prae quo prora navis* AR. (Mus. Caes.)

Vtraque numi hujus superficies res hoc anno gestas commemorat, et a scriptoribus traditas confirmat. Pars adversa *Armeniam*, ut in annalibus diximus, modo *devictam* praedicat, cujus causa et tiara, Armeniae symbolum apponitur, quam Havercampus, nescio quid passus, pharetram appellat. Alterius partis oratio plena fastus, cum Cleopatram appellat *reginam regum*, et *filiorum regum* scilicet matrem, etsi vere ad historiam. Diserte enim Dio ad

hunc annum: [a]) Antonium habita ad populum Alexandrinum oratione Cleopatram reginam regum, Ptolemaeum Caesaris superioris ex Cleopatra filium, qui et Caesarion, regem regum appellari jussisse attributa iis Aegypto et Cypro. Tum suis ex Cleopatra natis liberis, Ptolemaeo Syriam, omnesque ad Hellespontum regiones, Cleopatrae Cyrenaicam, Alexandro Armeniam, et quidquid trans Euphratem armis capturus fuerat, elargitum. Vide similia apud Plutarchum. [b]) Cum ejus capiti prora navis additur, verisimile est, ea indicari maritimas mulieris vires. Si fides Servio, denarii hi signati videri possunt Anagniae Latii urbe. Ait enim: [c]) *Antonius Augusti sorore contempta, postquam Cleopatram duxit uxorem, monetam ejus nomine in Anagnia civitate jussit feriri.* Verum non omnibus ejus grammatici ceterum praeclari narratis subscribendum censeo.

V. C. 721. 722. A. X. 33. 32.
IIIVIR. R. P. C. COS. II. DES. III. IMP. III.

Gliscit bellum civile Antonium inter, et Octavianum, ac demum apertae inter utrumque querelae. Antonius Octaviam repudiat, mittitque Romam, qui eam domo sua exturbarent. Ei Romae abrogatur consulatus designatus in annum sequentem, suffecto in ejus locum Messala Corvino.

Numi horum annorum certi desunt.

V. C. 723 A. X. 31.
IIIVIR. R. P. C. COS. III. IMP. III.

Lege contempta procedit consul III, ut docent numi. IV. Non. Sept. ad Actium navali praelio cum Cleopatra victus in Aegyptum refugit.

Numi:

M. ANTO. COS. III. IMP. IIII.
Caput Iovis Ammonis.
ANTONIO. AVG. SCARPVS. IMP. *Victoria gradiens d. lauream porrigit, s. palmam.* AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.
SCARPVS. IMP. LEG. VIII. *Aquila legionaria inter duo signa militaria.* AR. (Pembrock P. III. tab. 13.)

M. ANTONIVS. AVG. IMP. IIII.
COS. TERT. IIIVIR. R. P. C.
Caput nudum Antonii.
D. TVR. *Victoria gradiens d. coronam lemniscatam porrigit, s. palmam, omnia intra lauream.* AR. (Mus. Caes.)

Alius, sed nulla in aversa epigraphe. AR. (Mus. Caes.)

Scarpi denarios explicatos jam habes in gente Pinaria. Is exercitui in Africa ad tuendam Aegyptum excubanti praefectus audito fato Actiaco profugum ad se Antonium non recepit, quod jam sequi Octavianum constituerat. In denario III. legitur D. TVR., quod forte explendum: D. TVR*ullius*. Fuit Turullius quidam unus ex praefectis M. Antonii, inter Caesaris percussores habitus, et ab Antonio rebus suis prostratis Octa-

a) L. XLIX. § 41. b) in Anton. p. 941. c) ad Aen. L. VII. v. 684.

viano proditus, et mox neci datus, de quo vide Dionem. a) Verum, cum hic Dioni *Publius* dicatur, non *Decimus*, conjicit Havercampus, hunc fuisse Publii fratrem. b)

V. C. 724 A. X. 30.

Octavianus Antonium in ipsam Aegyptum insequitur, urgetque. Desperata venia, et meliore fortuna violentas ipse sibi manus infert.

Fuit vir et virtutibus, et vitiis summus, sic tamen, ut principio praevalerent virtutes, deinde vitia. Inde a juventute sic indulsit commissationibus, jocis, muliercularum amoribus, ut haec continuo seponeret, cum serio quid agendum esset. Ergo idoneus habitus, cujus fidei, et consiliis rei summam saepe committeret I. Caesar, credito illi sinistro cornu in acie Pharsalica, qua de imperio dimicatum est. Caeso dictatore invasit remp., non tam ambitione, quam ut intempestivis conviviis, et liberalitatibus sumptus ne deessent. Inito IIIviratu victis sua unius virtute ad Philippos Bruto et Cassio propter belli scientiam haud dubie principe inter collegas loco fuerat, nisi Cleopatrae paullo post amoribus irretitus imperatorias virtutes, et sanitatem ipsam dedidicisset. Quae se duce subinde gesta sunt, infauste omnia cecidere, et si quid insigniter patratum, suorum virtuti legatorum, et incredibili militum in se adfectui, fideique debuit. Extremum alienati animi documentum in praelio ad Actium dedit, quando nullo adhuc graviore incommodo accepto, et si quod mari acceptum foret, tuto ad legionum robur persugio, facto a Cleopatra fugae initio ipse continuo praelio excessit, imperiumque orbis, pro quo totius Orientis vires excivit, et salutis propriae arbitrium aemulo permisit, Ejus vitam eleganter scripsit Plutarchus, tum varia apud Dionem, Appianum, aliosque historiae R. scriptores, coaevos item auctores reperies, quos inter cave Ciceronem audias, qui in Philippicis sibi denique fatalibus privato odio ductus veras Antonii laudes dissimulavit, vitia aut adfinxit, aut in majus auxit.

Vxores illustriores: FVLVIA, P. Clodii primum, dein Curionis vidua. Ex ea nati M. ANTONIVS, Graecis ANTYLLVS, ab Octaviano caesus non diu patri superfuit. Ejus vitam et numum infra dabimus. IVLVS ANTONIVS a victore non servatus modo, sed honoribus etiam auctus, vitiata Caesaris filia Iulia exitium sibi maturavit.

OCTAVIA Octaviani soror, ex qua natae ANTONIA major, nupta Druso seniori. Ejus numi infra post hunc Drusum describentur. ANTONIA minor L. Domitio Ahenobarbo juncta.

CLEOPATRA Aegypti regina. Ex hac nati: ALEXANDER et CLEOPATRA gemelli, et PTOLEMAEVS. Cleopatra Iubae II. nupta suos habet numos, quos vide in numis regum Mauretaniae. Ejus arbitrio permissi Alexander, et Ptolemaeus fratres. c) Vterque numis certis caret, ex quorum nu-

a) L. LI. § 8. b) ad Morelli fam. p. 24. c) Dio.

mero certe non est is, quem Alexandro tribuit Tristanus, [a]) inique ademptum Alexandro Syriae regi. Veniam damus veteri, bonoque Tristano, at non aeque Spanhemio ejus judicium adprobanti. [b])

Numi.

Aut nulli jam hoc anno, quippe post perditas res, signati sunt, aut non exstant certi, qui huic anno debeantur.

Numi legionum, et cohortium.

Amplam et illustrem monetae Antonianae partem constituunt numi, qui legionum, cohortiumque, quas sub signis habuit, nomina inscripta offerunt. Eorum ut incredibilis numerus ad nos pervenit, sic legiones aliae rariores, aliae rarissimae, aliae unicae. Est haec classis argentea tota, demptis binis aureis. Nequaquam hoc loco omnia ea persequar, quae de legionibus Romanis ex numorum doctrina disputari, animadvertique possunt, quem ego tractatum in eum locum rejicio, quo numos legionum nomine insignes ex toto regno monetario vetere collectos ob oculos sistam. Hoc loco recitatis omnibus Antonii numis legionariis nonnisi paucas notas adspergam, quas ad eos illustrandos opportunas duxero.

* * *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C.
Navis praetoria.

LEG. *addito numero.* *Aquila legionaria inter duo signa militaria.*

Sunt argentei omnes dempto aureo legionis XIX. Ad typos quod attinet, partis aversae aquila, legionum notum insigne, inter duo signa militaria, explicatione non eget. Hunc quoque typum legit Severus in suis legionum numis, tum et Clodius Macer, aliique. In parte adversa eruditi navim praetoriam ex elato in prora vexillo agnoscunt, de quo lege differentem cl. Paciaudum. [c]) Ejus in hos numos vocatae caussa minus certa. Existimat Paciaudus, [d]) Antonium hoc typo usum in Cleopatrae gratiam; nam teste Plutarcho usque adeo is mulieri sese addixit, ut, cum valeret plurimum terrestribus copiis, ejus gratia victoriam navalem concupisceret. Verum Plutarchus istud tantum de postremo Antonii bello intelligit, quo is in Cleopatrae gratiam malebat mari, quam terra fortunam experiri; at enim id genus denarios multo jam ante signari coeptos facile quivis sibi persuadebit. Magis sane verisimilis eorum est sententia, qui opinantur, voluisse Antonium utroque typo jactare vires suas tam maritimas, quam terrestres. Quod vero legiones suas numis inscripsit, istud videtur fecisse, ut earum captaret benevolentiam. Cujus quidem in milites suos adfectus cum saepe alias uberes tulit fructus, tum praecipue post fatalem ad Actium pugnam. Etenim XIX. legiones, quae integrae tum in litore excubabant, Antonio etiam comperta ejus fuga tantam praestitere fidem, ut, cum alicunde eum appariturum sperarent, diebus VII. cohaererent, missosque ad

a) Comment. hist. T. I. p. 60. b) Tom. II. p. 316. c) Animadv. phil. p. 23. d) l. c. p. 21.

ſe a Caeſare legatos repudiarent, neque deditionem facerent, quam a Canidio duce ad Caeſarem transfuga proditos ſeſe intellexerunt. [a])

En legiones Antonii ſecundum legem arithmeticam progredientes:

LEG. I. Numus integerrimus, et ſincerus, hactenus ex ſolo muſeo Caeſareo cognitus, niſi addere velis ſimilem in catalogo muſei Lefroyani Liburni edito, et quem ex Gorleo citat Mediobarbus. Alii inſcripti LEG. PRI. et LEG. PRIM. ANTIQVAE ſolum Goltzium auctorem habent.

LEG. II. — LEG. III. — LEG IIII. vel IV. — LEG. V.

LEG. VI. numus obvius. Rarior eſt idem reſtitutus hoc modo: ANTONIVS. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.* ☧ LEG. VI. ANTONINVS. ET. VERVS. AVG. REST. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Muſ. Caeſ.) Cur unum legionis VI. numum ex tot aliis reſtituerit M. Antoninus, nemo, quod norim, hactenus adſecutus eſt. In typo Morelliano ſignorum unum dexteram arrectam praefigit, ſed quem modum numi ſimiles bini muſei Caeſarei non confirmant.

LEG. VII. — LEG. VIII. — LEG. VIIII. vel IX. LEG. X. — LEG. XI.

LEG. XII. vel: LEG. XII. ANTIQVAE. Legionis ſic dictae nusquam alias ſit mentio.

LEG. XIII. — LEG. XIIII. vel XIV. (Muſ. Caeſ.) LEG. XV. — LEG XVI.

Morellius in familia Antonia tab. XI. n. 4. quinarium obtulit: *Caput Auguſti nudum.* ☧ LEG. XVI. *Leo currens.* Iam miratus eſt Havercampus, Auguſti numum inſertum numis M. Antonii. Videtur Morellius quinarium hunc hauſiſſe ex muſeo electoris Brandeburgi, nam eundem ſtitit et Begerus. [b])

LEG. XVII. vel: LEG. XVII. CLASSICAE. Neque legionis cum hoc cognomine ſtante rep. alibi mentio occurrit. Dubium non eſt, eam claſsi fuiſſe deſtinatam, et ab hac appellationem traxiſſe.

LEG. XVIII. vel LEG. XVIII. LYBICAE, ſic dictae, ſeu quod Libyes fuere, qui eam conſtituerant, ſeu quod in Libya excubabat. Revera Antonius in ea Africae parte, quae Marmaricam, et Pentapolin complexa Libya proprie a Romanis dicebatur, exercitum habuit praefecto Pinario Scarpo, ut ſupra ad annum V. C. 723 diximus. Adverte ad perverſam ſcripturam LYBICAE pro LIBYCAE, cum Latini juxta Graecum ΛΙΒΥΑ ſemper ſcripſerint LIBYA.

LEG. XIX. denarius obvius in argento, ſed aureus unicus in muſeo regis Galliarum teſte Pellerinio. [c])

LEG. XX. denarius notus, ſed robur LEG. XX. HISPANICAE ſolus Goltzius conſcripſit.

LEG. XXI. — LEG. XXII. — LEG. XXIII.

LEG. XXIV. numus rariſsimus, neque ante Patinum cognitus. Eum recitat quoque Morellius. Similis exſtat etiam in Caeſareo, ſed certis admoti ſcalpri indiciis, quae fraus frequenter hos legionum numos corrupit; nam ad-

a) Plut. in Ant. p. 947. b) Theſ. Brand. T. II. p. 538. c) Mel. I. p. 165.

dito, vel dempto numero facile est ex denario obvio facere rarum.

LEG. XXV. hactenus uni se Goltzio indulsit.

LEG. XXVI. Vnicum hunc numum, et fraudis suspicione liberum primus vulgavit Khellius ex museo olim comitis Ariosti, nunc Caesareo. (Supplem. ad Vaill. p. 6.)

LEG. XXVII. Hujus fides solo testimonio Goltzii, et cl. Beauvais nititur, qui hanc legionem exstare adserit, sed non indicatis stativis. (Abrégé p. 33.)

LEG. XXVIII. et XXIX. nondum emersere, nisi ex Goltzii officina.

LEG. XXX. numus insignis, et fidei indubitatae, qui multis jam annis in museo com. Ariosti servabatur, nunc in Caesareum translatus. Serius similis in museo comitis Roncalli repertus invitavit cl. Paciaudum, ut elegantem dissertationem conscriberet, quam *Animadversiones philologicas* inscripsit. Alium citat museum Lefroyanum supra laudatum. Ignoravit haec cl. Beauvais, qui denarium similem tanquam unicum exstare in museo Enneryano adfirmavit. (l. c.)

Hac legione XXX. posterior alia reperta nondum est. Atque ex irrefragabili hoc numorum testimonio docemur, Antonio saltem tot legiones paruisse, quot hi denarii praedicant. Quibus nimio auctus hic numerus visus est, nixis potissimum Dionis oratione, Augusti aetate quinque tantum et viginti legiones constitisse adfirmantis, [a]) aliorum testimonia auctorum aut non viderunt, aut negligenda duxerunt. Teste Appiano Octavianus biennio post pugnam Philippensem sub signis habuit legiones XL. plures, [b]) qua fiducia negabimus Antonio legionum, quas numi memorant, numerum? Legionis XXX, quin et XXXV. meminit Cicero in variis suis epistolis, et Philippicis, quae copiosius enarrata vide apud Paciaudum. [c]) Quo tempore ad Actium pugnavit Antonius, teste Plutarcho in litore stetere legiones XIX., in navibus viginti millia peditum, duo sagittariorum. Adde exercitum Africanum Scarpo commissum, et sparsa per tot provincias praesidia, atque tum aude Antonio legiones XXX. negare. Tantum ad explicandos hos Antonii denarios satis esto, nam alias eorum redibit mentio, quo loco totum numorum legionariorum agmen in unum cogam.

*

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria*.

CHORTIVM. PRAETORIARVM. *Aquila legionaria monili ornata inter duo signa militaria*. AV. (Pellerin Mel. I. p. 165.) AR. (Mus. Caes.)

De cohorte praetoria haec Pomp. Festus. [d]) *Praetoria cohors est dicta, quod a praetore non discedebat. Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque delegit, qui ab eo in bello non discederent etc.* Idem institutum placuit imperatoribus, qui successere. I. Caesar auctore Dione [e]) decimam legionem cohortem praetoriam sibi delegit, quod confirmat ipse Caesar in suis Commentariis, suorum ignaviam militum his verbis perstrin-

a) L. LV. § 23. b) Bell. civ. L. V. c. 53. c) l. c. sect. 3. d) in Praetoria.
e) L. XXXVIII. § 47.

gens: [a]) *quod si praeterea nemo sequatur, tamen se cum sola decima legione iturum, de qua non dubitaret, sibique eam praetoriam cohortem futuram.* Atque hoc modo Catilinae quoque cohortem praetoriam tribuit Cicero, sed ex scortis conflatam. [b]) De Antonii cohorte praetoria non uno loco mentio apud Appianum. V. C. 710, cum jam bellum civile animo volveret, delegit sibi ex omnibus, qui corpore, aliisque modis praestabant, in cohortem praetoriam optimum quemque, *ἐπιλεξαμενος ἐκ παντων στρατηγιδα σπειραν ἀνδρων, ἀριστων τα τε σωματα, και τον τροπον.* [c]) quam deinde *cohortem regiam*, *σπειραν βασιλικην* invidiose appellavit Cicero. [d]) Alibi milites emeritos ab Octaviano, et Antonio cohortibus praetoriis adscriptos idem Appianus refert. [e]) Octavia, ut Antonium sibi demereretur, ad maritum iter ingressa secum duxit *ἐπιλεκτους στρατιωτας δισχιλιους εἰς στρατηγικας σπειρας κεκοσμημενους ἐκπρεπεσι πανοπλιαις*, *delectorum militum duo millia in praetorias cohortes omni armorum genere insigniter ornata.* [f]) Habet Antonii cohors praetoria in denario aquilam legionariam, sed eandem cohortem dictam quoque fuisse *legionem*, mox ex Dione, et Caesare vidimus. Habet denarius *ἀρχαϊκον* CHORTIVM pro COHORTIVM, quo et utitur marmor Gruteri, [g]) in quo Marcianus dicitur miles CHORT. XII. Valuit deinceps *chors*, vel *cors* in re rustica ad designanda villarum septa, at in re militari priore obliterato tantum *cohors*. Sic et in numis legionum sub Gallieno percussis: COHH. PRAET. VI. P. VI. F. Monilis, quo harum cohortium aquila in hoc denario ornatur, causam ignoro. Certe ipsarum legionum aquilae illo carent.

* * *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.*

CHORTIS. SPECVLATORVM. *Tria signa militaria, aut verius hastae coronis exornatae, et navium proris infixae.* AR. (Mus. Caes.)

De speculatoribus veterum multa praeclare collecta vide in dissertatione Christiani Schwarzii de hoc argumento, ex cujus industria haec tibi in pugnum contracta sisto. Speculatorum varia apud veteres munia, et notio. Speculatores fuere iidem, qui exploratores, Graecis *ὠτακουσται, ἐποπται*, eorumque opera valuit non modo in re militari ad deprehendenda hostium consilia, sed et civili, ac tum a delatoribus non differebant. Varro: [h]) *Speculator, quem mittimus ante, ut respiciat, quae volumus.* Ex causa simili sic dicebantur etiam homines curiosi, et intima rimantes. Speculatores in re item militari appellabantur etiam, qui ex speculis, seu locis editis hostium motus et incursus explorabant, speculabanturque, et excitato igne procul significabant, dicti Graece *κατασκοποι, διοπτηρες*, cumque ad eosdem pertineret etiam, curriculo, quae e re forent, nunciare, dicti et hemerodromi, ingens die uno emetientes cursu spatium teste Livio. [i]) Secundum Fe-

a) B. Gall. L. I. c. 40. b) in Catilin. II. c. 10. c) B. C. L. III. c. 45. d) Appian. l. c. c. 52. e) L. V. c. 3. f) Plut. in Ant. p. 940. g) pag. 538. 8. h) de L. L. Lib. V. i) L. XXXI. c. 24.

ſtum [a]) *Speculator ab exploratore hoc diſtat, quod ſpeculator hoſtilia ſilentio perſpicit, explorator pacata clamore cognoſcit.* Imperatorum aetate fuere ſpeculatores quaſi apparitores, et cuſtodes corporis, unde Tacitus conjunxit manum *praetoriarum cohortium, et ſpeculatorum,* [b]) et Suidas: Σπεκȣλατωρος, τȣ δορυφορȣ. Quare ſaepe in marmoribus ſpeculatores cohortibus praetoriis immixtos videas, ut: SPEC. COH. IIII. PR. Speculatores denique dicebantur etiam, quorum erat, capite damnatos ſupplicio adficere, cujus illuſtre exemplum ſuppeditat Seneca. [c]) Vnde in gloſsis Graeco-barbaris ſpeculator idem, quod carnifex, Graece, ὁ δημιος, ἀποκεφαλιϛης. Hujus naturae, niſi forte regius fuit apparitor, erat is, quem Marcus evangeliſta ad amputandum Ioanni caput miſſum narrat, [d]) και ἐυθεως ἀποϛειλας ὁ ϐασιλευς σπεκȣλατωρα κ. τ. λ. Latina vulgata vertit *ſpiculator*, quaſi ea vox derivanda eſſet a geſtato ſpiculo. Perperam, nam in vocabulo σπεκȣλατωρα nullus hactenus deprehenſus codicum diſſenſus.

At vero cohortem ſpeculatorum, quam denarius hic offert, ad rem maritimam pertinuiſſe, defixae navium prorae abunde indicant. Non eodem ſtudio video praeſtantem Schwarzium in iſtud rei navalis munus inquiſiviſſe, contentum fere, Vaillantii in hunc nummum commentarium recitare. Iam vero ſpeculatores maritimi idem in mari munus obibant, quod ſpeculatores in terra ex locis editis, exploratores, et quos dixi, hemerodromi. Inſigne ejus teſtimonium exhibet Vegetius: [e]) *Scaphae tamen,* inquit, *majoribus Liburnis EXPLORATORIAE ſociantur - - - per has et ſuperventus fieri, et commeatus adverſariorum navium aliquando intercipi aſſolet, et SPECVLANDI ſtudio adventus earum, vel conſilium deprehendi. Ne tamen exploratoriae naves candore prodantur, colore Veneto, qui marinis eſt fluctibus ſimilis, vela tinguntur et funes, cera etiam, qua ungere ſolent naves, inficitur. Nautae quoque, vel milites Venetam veſtem induunt, ut non ſolum per noctem, ſed etiam per diem facilius lateant explorantes.* Teſte Polybio Scipio in Hiſpania Poenos aggreſſurus *praemiſit binas Maſſilienſium celoces ſpeculatorias*, προαπεϛειλε κατασκεψομενας δυο ναυς ταχυπλοȣσας Μασσαλιωτικας. [f]) Id genus naves etiam Cn. Pompejum ad bellum civile contraxiſſe, docet Plutarchus: [g]) ἠσαν δε πεντακοσιων μεν ȣκ ἐλαττȣς ἀι μαχιμοι, Λιϐυρνικα δε και ΚΑΤΑΣΚΟΠΙΚΑ και ἀφρακτα παμπληθη, *erant naves bellicae haud infra quingentas, Liburnicarum, SPECVLATORIARVM, et apertarum immenſus numerus.* Huc pertinuit M. Staberius, qui in marmore Muratorii dicitur centurio COH*ortis* VI. SPECVLAT*orum* CLAS*ſis* MISEN*enſis*. [h]) Igitur quemadmodum Antonius, ut ad nummum praecedentem diximus, ex militibus optimum quemque ſelegerat, ex quibus praetoriam ſuam cohortem conflaret, ita veriſimile eſt, eum ex optimis quibusque claſsia-

a) in Explorare. b) Hiſt. II. c. 33. c) de Ira L. I. c. 16. d) Cap. VI. v. 27. e) L. IV. c. 37. f) Hiſt. L. III. c. 96. g) in Catone min. c. 54. h) pag. 855. 3.

riis selegisse cohortem, quae sese in navalibus suis expeditionibus stiparet, et esset cohortis instar praetoriae maritimae, in multiplicibus maris periculis propter rei navalis peritiam usui futurae. Cumque utriusque generis cohortes, illae *praetoriae*, et hae *speculatorum* magno essent in honore, quod eorum fidei salutem suam commiserat, factum observantiae causa, ut eorum etiam nomina huic numerum suorum classi inscriberet. Tres navium prorae, quae hastis adfixae in his denariis conspiciuntur, rostris carent, sed quibus naves speculatorias caruisse revera testatur Livius : a) *Livius una et octoginta rostratis navibus, multis praeterea minoribus, quae aut apertae rostratae, aut sine rostris speculatoriae erant, Delum trajecit.*

NVMI AENEI
Praefectorum M. Antonii.

Copiosa haec quoque monetae Antonianae classis, et quia rite proposita explicataque ejus aevi historiam multum illustrat, placuit hujus argumenti numos in unum conferre subjectis commentariis, quibus majorum nostrorum de iis opiniones aut stabilire, aut refellere adlaborabimus.

* * *

M. Fonteius Capito.

M. ANT. IMP. COS. DES. ITER. ET. TERT. III - - - *Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.*

C. FONTEIVS. CAPITO. PROPR. - - - *Navis cum velo.* AE. II. III. (Morelli, Vaill.)

De hoc Fonteio Antonii amico actum in gente Fonteia.

M. Oppius Capito.

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Duo capita virilia nuda jugata, quorum anterius est Antonii, posterius juvenile, quibus adversum est tertium muliebre nudum.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAE. CLASS. *Navis cum velo, infra* Γ, *et triquetra.* AE. m. m. (Mus. Pisani tab. III.)

Alius, sed in quo tertium caput muliebre diademate redimitur. AE. m. m. (Morelli in fam. Oppia.)

Eadem epigraphe. Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. F. C. *Navis cum velo, infra* A *et globus.* AE. III. (Morelli, et Vaill. in Oppia.)

Eadem epigraphe. Capita se respicientia, Antonii nudum, et muliebre diadematum.

M. OPPIVS. CAPITO. PRAEF. C - - - *Navis sine velo, infra* B. AE. III. (Morelli in Oppia.)

M. ANT. IMP. IT. COS. DESIG. IT. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, muliebre alterum, pone quod prora navis.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAE. CLASS. F. C. *Navis cum velo, infra* B. AE. II. (Vaill. Morelli.)

a) L. XXXVI. c. 42.

M. ANT. IMP. ITER. COS. DESIG. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata Antonii nudum et muliebre.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo, in imo* A. AE. III. (Theupoli pag. 7 collata correctione fub fin. Tom. II.)

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo fe refpicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. F. C. *Duae figurae, togata una, ftolata altera in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* ΔI. *et arula.* AE. m. m. (Morelli in Oppia.)

M. ANT. IMP. COS. DES. IIIVIR. R. P. C. *Capita tria, ut fupra in numo hujus Oppii primo.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo, infra* Γ, *et triquetra.* AE. I. (Pembrock P. II. tab. 58, et P. III. tab. 46.)

Si hujus infcriptio numi talis eft, qualis perhibetur, neceffe eft, notam III bis accipiendam, fic ut primum efficiat: COS. DES. III., deinde IIIVIR. R. P. C. Etenim Antonius COS. DES. non fuit, nifi anno V. C. 709, fed quo is tempore IIIVIR nondum fuit.

De hoc Oppio Capitone Antonii praefecto nihil fuppeditat hiftoria vetus. M. Oppium quendam aetate IIIvirorum memorat Dio. [a]) Oppium Statianum Antonii in bello Parthico ducem, fed a Parthis V. C. 718 caefum narrant Dio, aliique.

* * *

L. Sempronius Atratinus.

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo fe refpicientia, Antonii nudum, muliebre diadematum.*

L. ANTONIVS. AVGVR. PRAEF. CLASS. F. C. *Duae figurae, togata una, ftolata altera in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* Δ *et arula.* AE. I. (Morelli in Anton. et Sempron. Vaill. Hift. Ptolem. p. 195.)

Eadem epigraphe. Capita duo fe refpicientia, Antonii nudum, muliebre nudum.

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DESIG. *Navis cum velo, fupra duo pilei Diofcurorum, infra* B. AE. I. (Muf. Caef.)

M. ANT. IMP. TER. COS. *Capita duo fe refpicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DES. *Navis cum velo, infra* B. AE. II. (Morell.)

Eadem epigraphe. Capita duo virilia nuda jugata, quorum anterius eft Antonii, pofterius juvenile, ex adverfo tertium muliebre.

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DESIGN. *Navis cum velo, in imo triquetra, et* Γ. AE. I. (Muf. Theup. p. 8.)

M. ANT. - - - - IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata Antonii, et muliebre.*

- - - TINVS. AVGVR. *Navis cum velo, in imo* A. AE. II. (Ibid.)

L. Sempronium Atratinum magna fuiffe apud Antonium auctoritate, inde

a) L. XLVIII. § 53.

liquet, quod Antonius jam inde a quinquennio designatus consul iterum, quem magistratum iniret V. C. 720, eodem die, quo processit, Atratinum pro se consulem suffecit. a) Quare jam ante ab Antonio designatus jure se in numis vocat *consulem designatum.* Fuisse augurem, ex solis his numis docemur.

* * *

L. Calpurnius Bibulus.

M. ANT. IMP. TER. - - - *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

L. BIBVLVS. M. F. PR - - - *Duae figurae, togata una, stolata altera, in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* Δ *et arula.* AE. m. m. (Mus. Caes.)

M. ANTONIVS. M. F. COS. ITER. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum.*

L. BIBVLVS. M. F. PRAE. CL. F. C. *Prora navis.* AE. III. (Morelli.)

M. ANT. IMP. TER. COS. DESIGN. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, muliebre diadematum,* In alio: *Capita similia, sed jugata.*

L. BIBVLVS. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo.* AE. I. (Vaill. Hist. Ptol. p. 197.)

Eadem epigraphe. Capita duo jugata, Antonii nudum, muliebre diadematum.

L. BIBVLVS. M. F. PRO. SIC. *Navis cum velo.* AE. II. (Vaillant in fam. Anton. et in Hist. Ptol. p. 197, at idem in eodem numo in gente Calpurnia legit PROC. SIC. id est: *Proconsul Siciliae*, et quam esse veram lectionem, in ejus numi explicatione tuetur.

- - - AVG. IIIVIR. R. P. C. *Capita tria, ut in numo primo Oppii Capitonis.*

L. BIBVLVS. M. F. PR. DESIG. *Navis cum velo, in imo triquetra et* Γ. AE. I. (Theupoli.)

L. Bibulus, filius haud dubie ejus M. Bibuli, qui primum I. Caesaris in consulatu conlega, deinde in bello civili hostis attritis indefesso labore viribus mortuus est V. C. 706. b) De nostro L. Bibulo haec refert Appianus, quibus praeterea praesentes numi praeclare illustrantur, c) fuisse in proscriptorum numero, sed in gratiam receptum, subinde ab Antonio *praefectum classi*, pacis conditionum inter Antonium, Caesaremque saepe fuisse internuncium, denique Syriae ab Antonio praefectum in hac provincia decessisse. De epigraphe PROC. SIC. agam infra in commentariis.

* * *

L. Pinarius Scarpus.

M. ANTON. IMP. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.*

L. PINAR. SCARPVS. IMP. *Navis cum velo, infra* AF. AE. I. (Angelloni

a) Dio L. XLIX. § 39. b) Caesar de B. C. L. III. c. 18. Dio L. XLI. § 48. c) B. C. L. IV. c. 38.

Hiſt. Aug. poſt pag. 19 num. 10. 11.)

De hoc Scarpo Antonii ſocio, et exercitui Africano praefecto, et ejus denique proditore vide, quae diximus in numis gentis Pinariae.

* * *

Pacuvius, vel Q. Paquius Rufus.

De hoc vide numos gentis Pacuviae.

* * *

Praefectus incertus.

M. ANTON. - - - CLEOPATRA. *Capita jugata Antonii et Cleopatrae.*

- - - PRAEF. CLASS. *Navis cum velo.* AE. I. (Morelli et Vaill. in fam. Anton.)

* * *

In hanc numorum claſſem copioſe commentati ſunt Seguinus, a) Panelius, b) Vaillantius, c) Havercampus, d) aliique pauci. Noviſsime eam illuſtrandam ſuſcepit eruditus Abbas Mazzolenus contexta larga diſſertatione, quam reperias in ejus Animadverſionibus in numos muſei Piſani pag. 163. At vero in omnibus his eruditorum tentaminibus plus conatus, quam profectus reperio. In cauſa eſt, cum quod aliorum ſimilium ſubſidio nobis opus adhuc eſt, tum quod ii, qui ad nos pervenere, male plerumque ab aevi injuriis habiti ſunt. Quo factum, ut non modo auctores hi inter ſe, ſecumque ipſis ſaepe diſſentirent, ſed et eorum decreta in conjecturas denique abeant. Quare conſultius puto, ut legentium taedium ſublevem, in iis commemorandis, tum et elevandis, ſtabiliendisve tenere modum, atque iſtud ſatagere - tantum, ut, quae certa ſunt, quaeque adhuc dubia, intelligamus.

Potior controverſia in definiendo capite muliebri, quod Antonii capiti ſociatur, quod plerique eſſe Cleopatrae exiſtimant, at Mazzolenus in adſerenda Octavia Octaviani ſorore, Antonii uxore totus eſt. Controverſum etiam, cujus ſit caput juvenile, quod in nonnullis numis, primo Oppii, quarto Atratini, quinto Bibuli cum Antonii capite jugatur, Vaillantio, aliisque in Caeſarionem I. Caeſaris ex Cleopatra, vel Antyllum Antonii filium inclinantibus, dum Mazzolenus ipſum in eo Octavianum videt, additamque juxta Octaviam, quae Antonium maritum, et Octavianum fratrem reſpicit. Mazzoleni argumenta praecipua ſunt: Ex ipſo, inquit, ſignatae hujus monetae tempore conſequi, capita haec Cleopatram referre non poſſe. Nam cum horum nonnulli ſignati jam ſint inde ab anno V. C. 715, quod ex literis A. B. Γ. Δ colligitur, quibus indicari annos praefecturae in ſingulis praefectis ſtatuit, veriſimile non eſſe, quo tempore magna conſtabat amicitia Antonium inter ac Caeſarem, agente potiſsimum Octavia, auſurum fuiſſe Antonium poſthabita legitima uxore pellicis Cleopatrae vultum cum ſuo in numis ſociare, neque eam cum Antonio conjunctam, niſi anno

a) Sel. num. p. 106. b) Num. ciſt. p. 68. c) Hiſt. Ptol. et in Num. fam. d) ad Fam. Morell.

demum V. C. 722, quo uterque IIIvir rupta concordia bellicum ſonuit. Ad haec cum in nonnullis ex horum genere videatur triquetra, certum, ut ait, Siciliae ſymbolum, quin et ipſe Bibulus dicatur proconſul Siciliae, et conſtet, pulſo Sex. Pompejo Siciliam omnem in poteſtatem Octaviani veniſſe, quin ullam ejus partem obtineret Antonius, veriſimile rurſum non eſſe, praetores ab Octaviano conſtitutos, quos inter fuiſſe Bibulum numus docet, Antonium cum Cleopatra, praeterita Octavia, voluiſſe in moneta proponere, certa Octaviani offenſione. Vultus, inquit, ſi ſpectentur, juvenilem cum Antonio conjunctum omnino referre Octavianum, muliebrem autem Octaviae nullo pacto convenire. Quocirca nullum in hos numos jus eſſe aut Cleopatrae, aut Caeſarioni, aut Antyllo. En ſumma Mazzoleni capita.

Verum in hac viri eruditi doctrina complura video non ſatis ſtabilita, nonnulla etiam falſa. Ait I., adverſari Cleopatrae tempora, quibus hi ſignati numi; at haec ille computat ex literis ſolitariis A, B, Γ, Δ, quibus non dubitat indicari annos praefecturae, quo admiſſo certum utique foret, horum numorum complures anno V. C. 715, conſtante adeo inter utrumque IIIvirum amicitia, cuſos eſſe. Exemplo eſto numus I. Atratini cum litera Δ, ſive anno IV. Quoniam in hoc numo Antonius dicitur COS. DES. ITER. ET. TER., ſignari non potuit poſterius anno V. C. 719, nam anno proximo, quo conſul II. proceſsit, dici coepit COS. DES. TER. Si ergo Atratini annus Δ coincidit cum anno 719, neceſſe eſt, ejusdem annum A, quem habet numus quintus Atratini, incidere in annum 715, quo tempore nupta Antonio recens Octavia Cleopatrae in aere publico vultum merito excludit. At enim facile eſt, ſententiae hujus fallaciam oſtendere. In omnibus Atratini, Oppii, Bibuli numis, qui in antica habent tria capita, in averſa triquetram, alia litera non legitur, quam Γ, ergo omnes hi praefecti nonniſi tertio ſinguli ſuae praefecturae anno velut certa quadam praefixa regula eundem ſibi typum legerunt? Deinde in omnibus eorundem praefectorum numis, qui habent ſingularem typum duarum figurarum hippocampis vectarum, exſtat litera Δ, ergo idem ſingulis placuit quarto demum praefecturae ſuae anno? Quid vero literae ΔI. in numo VII. Oppii? an et hinc annum XIV. exſculpes? Advertit hic nodus Mazzolenum, verum cum ſolvere facile non poſſet, effugio uſus eſt parum idoneo. [a]) Harum ergo literarum ſenſum aeque incertum puta, atque earum, quas in aeneis Lollii, tum et urbium Thraciae, Syriae, aliarumque regionum magno numero obvias habemus. Sane numi praeſentis argumenti aliud certum natalium ſuorum tempus non manifeſtant, quam illud, quod ex Antonii inſcripto conſulatu petitur, nimirum hos cuſos ante aditum conſulatum II. V. C. 720, alios deinceps. Vacillat ergo argumen-

---

a) pag. 168.

tum, quod in Octaviae favorem a tempore ſignatae hujus monetae petitur.

Ait II., praetores in Sicilia poſt exactum Pompejum ab Octaviano conſtitutos auſuros non fuiſſe cum Antonio ſociare Cleopatram neglecta Octavia patroni ſui ſorore. Hos ipſos autem praetores fuiſſe Siciliae praefectos, arguere triquetram, numumque, in quo Bibulus dicitur PROC*onſul* SIC*iliae*. Omnia in hac oratione male cohaerentia, tum aperte falſa. Trium, ut in praefixo catalogo vidimus, habemus praetorum numos triquetra inſignes, Oppii, Atratini, Bibuli, quos omnes ſi praetores Siciliae ſtatuas, neceſſe erit ſtatuere etiam, fuiſſe omnes tres ejus provinciae praetores uno eodemque anno V. C. 719, non prius, nam Sex. Pompejus nonniſi exeunte anno praecedente 718 victus per ſuos antea homines inſulae res procuravit, non poſtea, nam anno ſequente Antonius jam proceſsit conſul II.; at in omnium horum trium numis notatur conſulatus II. nondum initus, nempe COS. DES. ITER. ET. TER. In unum vero annum tres varios compingi praetores, an non abſurdum? At, inquit, triquetra Siciliae praetores haud dubie arguit. En tibi ſymbolum hocce fatalem illum ſcopulum, in quo navim adliſere viri ſummi, Spanhemius, Vaillantius, Havercampus, Mazzolenus, aliique omnes, dum eo duce numis his Siciliam natale ſolum imputant. Novi, triquetram eſſe vulgatum Siciliae ſymborum, at non ſolius, niſi et numos Sueſſae Campaniae, Metaponti et Veliae Lucaniae, Aſpendi Pamphyliae, Selges Piſidiae, principum Olbenſium Ciliciae velis in Sicilia eſſe ſignatos, in quorum omnium numis, ut ſuo loco diximus, luculentam, et Siculae ſimillimam habemus triquetram. Novi, eam in Siculis notare tria inſulae promontoria, at idem ſymbolum in aliarum regionum numis aliud notare poteſt, ac debet. Sic monogramma XP. in numis inferioris aevi notare Chriſtum, confeſſum eſt, at idem in numis Ptolemaeorum aliud notare debere quis dubitabit? Ex quo apparet, triquetram nimium fallax eſſe monetae Siculae argumentum. At Bibulus in numo ſimili dicitur PROC*onſul* SIC*iliae*, magiſtratum ergo hi in Sicilia obtinebant. Iſtuc ibam. Mirum, in quae abſurda numus hic a Vaillantio promulgatus eruditos averterit. Primum Vaillantius patere ex hoc numo ait, Siciliam fuiſſe in Antonii poteſtate, quod ipſum Dionis quoque verbis confirmat. Fuiſſe ergo Bibulum ab Antonio in Sicilia conſtitutum proconſulem, et ab hoc praeſentem numum in Sicilia cuſum. a) Vaillantium temere ſecutus eſt Havercampus. b) Non immorabor inconſultae huic orationi, quando jam Mazzolenus abunde probavit, nunquam Antonio jus ullum in Siciliam fuiſſe, et Dionis locum male Vaillantio intellectum. Aliter ergo aenigma explicat Mazzolenus, ſed et aliter peccat. Ait, Bibulum pro Caeſare fuiſſe Siciliae proconſulem, ſignaſſe tum in ea inſula hunc numum juncta cum Antonio, quod aliter fieri non poterat, Octavia. Subinde V. C. 722 Bibulum a Caeſare ad An-

a) in Fam. Anton. p. 220. b) ad Morell. fam. p. 25.

tonium transivisse, ejus copias navibus contra Caesarem transvexisse, acceptaque provincia Syria paullo post in ea mortuum, quae omnia testimoniis Dionis et Appiani comprobata putat. a) At perperam: falsum enim, aut certe nullo auctore probari potest, Bibulum unquam Caesari adhaesisse. Dio, qui V. C. 722 permissum a Caesare suis ad Antonium transitum memorat, nihil de transgresso ad Antonium Bibulo pronunciat, quem tamen Dionis locum citat vir eruditus. Appiani verba pessime intellecta Mazzoleno. Is cum in actis anni V. C. 711 aliquot exempla enarrasset virorum illustrium, qui a IIIviris proscripti insperato salutem reperere, haec de Bibulo item proscripto tradit: b) *eum una cum Messala in gratiam receptum, et classi praefectum ab Antonio, conditionum pacis inter Antonium, Caesaremque saepe fuisse internuncium, denique Syriae ab Antonio praefectum in hac provincia mortuum.* Nihil hic Appianus de Bibulo Caesari adhaerente, nihil de eo ad Antonium transgresso, nihil de ductis ab eo V. C. 722 contra Caesarem copiis commemorat; quin ut Appiani verba accipienda omnino sunt, patet, Bibulum inde ab anno V. C. 711, quo IIIviris reconciliatus est, constanter Antonio adfixum in ejus fide ad extremum perseverasse. Absurdum praeterea videri possit, si Caesaris fuit Bibulus in Sicilia proconsul, eum proconsulatus sui numis caput non Caesaris, cui paruit, sed Antonii alieni potius intulisse. At, inquies, si Bibulus non fuit praefectus Caesaris, cui paruit Sicilia, fuit autem praefectus Antonii, ad quem Sicilia non pertinuit, quis deinde erit hujus numi explicatus? Opinare, numi epigraphen male a Vaillantio lectam, quod factum saepe alias, sublata est omnis difficultas. Ejus vero opinandi ratio non simplex, I. numus, in quo Bibulus dicitur proconsul Siciliae, a nemine alio editus reperitur. Eum Vaillantius citat ex museo regio, c) ac tum mirum, cimelium tam rarum fugisse Morellii in perquirendo industriam. II. nullum aliud novi exemplum in numo seu Latine, seu Graece inscripto, proconsulem, seu propraetorem adscripsisse nomen provinciae, in qua magistratum gessit, ut in praesente PROC. SIC. Denique III. videtur numus hic eandem habere inscriptionem, quam praefert Theupolianus, quem in Bibuli numis postremum proposui, in quo is dicitur PR. DESIG., pro quo Vaillantius facile legere poterat PROC. SIC.

Ex his ergo, quae modo disputavi, nequaquam sequitur, agnoscendam in his numis Octaviam propterea, quod non modo temporis ratio, quo signati hi numi, sed et praetores Caesaris, a quibus cusi in Sicilia ferebantur, Cleopatram cogant inficiari. Reliqua ergo disputatio ad vultus lineamenta, et capitis cultum redit. His in consilium vocatis adfirmat Mazzolenus, I., faciem muliebrem in his numis multum abludere ab ea, quam in certis Cleopatrae numis intuemur, II. in omnibus id genus numis, qui sibi ob oculos venere, nunquam sibi caput illud muliebre visum diademate revinctum. Vni ergo in

a) Pag. 173 seq. b) B. C. L. IV. c. 38. c) Hist. Ptol. p. 197.

hos numos Octaviae jus esse. Argumento a lineamentis petito non immorabor, cum quod haec, praecipue in numis externis, sint fallacia, tum quod dempto numo unico, quem in ejus moneta dabo, monumentum aliud non habemus, quod indubitatam nobis Octaviae effigiem offerat, cum qua adeo praesentium numorum vultus possimus conferre. Ad capitis cultum quod attinet, vidimus in praefixo catalogo, ex auctorum indicio saepe caput illud adseri diademate redimitum; quod si verum, quis Cleopatram inficiabitur? Sed Mazzoleno judice temere illud ornamentum a Morellio, aliisque adfictum est, quam quidem ego sententiam calculo meo neque repudiare possum, neque approbare; non hoc, quia tot testes diadema stabiliunt, non illud, quia et ipse experientia doctus cogor profiteri, nonnullos eruditos revera mulieri diadema praeter veritatem adfinxisse, credo, quod mulierem, quam esse Cleopatram citra dubium dixerunt, esse diadematam oporteret. Si istud in Morellio probavero, cujus celebrata est in numorum pictura adcuratio, multo magis suspicio feriet solutiores alios. Video nimirum, in binis Cistophoris, quos Morellius in familia Antonia tab. 2 sistit, additum caput muliebre cinctum diademate, quo tamen illud caret in numis iisdem, atque integerrimis musei Caesarei, musei Albani, et quos exhibet Panelius. a) Si sic peccatum in numis, qui per volumen, et metallum minus detrimenti accepere, jure possumus suspicari, in aeneis, qui corruptioni plus patent, et quorum multi exiguo sunt volumine, diadema quoque ab antiquariis de suo, et ex praejudicata opinione fuisse additum.

Atque his perpensis omnibus apparet, quam sit difficile, in hoc dissidio seu Octaviae, seu Cleopatrae partes tueri. Vt tamem meam hac quoque in causa conjecturam proferam, non magnopere alienum me a Mazzoleni sententia profiteor, opinantis, muliebri huic capiti in nullo id genus numo additum diadema. Istud si verum, quoniam Cleopatra vere regina fuit, et in certis ejus numis, in quibus praecipue denarium puto, quem in moneta Antonii ad V. C. 720 descripsi, ejus caput constanter habetur diadematum, videtur etiam consequi, si caput in hujus, de qua agimus, classis numis esset Cleopatrae, non debere regio isto, sibique debito insigni carere. Equidem video, objici mihi posse aeneum Oppii, quem Vaillantius in Antonia tab. XV. n. 47, Morellius tab. XI. n. 2 edidere, in quo pone caput muliebre non diadematum est prora navis, quod attributum certam nobis Cleopatram facit, ut videre est ex eodem denario a me ad annum 720 producto. At enim quemadmodum, ut continuo diximus, peccatum ab antiquariis addendo diadema, quo loco abesse debuit, sic peccari facile potuit omittendo, praecipue cum is, quem Morellius sistit, insignia ab aevo vitia fecerit. Quod si in horum nonnullis vere est caput diadematum, atque adeo Cleopatrae, ejus reginae in his numis propositae duplicem video ad-

a) Num. Cistoph. p. 69.

ferri posse causam. Primam, quod ex Dione video, [a]) Antonium jam anno V. C. 718, et quod sequitur, amico adhuc Caesare, sic Cleopatrae amore insanivisse, ut non dubitaret, natis ex se, et Cleopatra liberis multas Arabiae, Phoenices, Palaestinae, Cretae partes, ipsam etiam Cyrenen, et Cyprum, Romanas nempe provincias elargiri, mox V. C. 720, ut ad hunc annum dixi, pulcherrimas iisdem Asiae, Africaeque provincias addicere. Tantum facinus qui ausus erat palam atque in luce attentare, levius certe aliquid ausus est, cum in moneta hac aenea atque ignobili reginam pellicem sibi sociari est passus, neque necesse est cum Mazzoleno statuere, non posse Antonium cum Cleopatrá componi ante annum V. C. 722, quo tandem rupta inter utrumque IIIvirum pax, quando multo ante Antonium graviora ausum videmus. Altera causa peti potest a libidine praefectorum. Constat, horum alios, quos reverentia Romani nominis tenuit, graviter tulisse immoderata haec Antonii in Cleopatram studia, et fuisse etiam, qui hac una de causa ad Caesaris partes transirent. At fuere etiam, qui turpis quaestus causa eam insaniam aut ferebant, aut etiam approbabant. Ex horum numero fuisse Canidium Crassum, unum ex praecipuis Antonii ducibus, numi ipsi docent; nam non erubuit homo impurus, numo Aegyptio Cleopatrae solius, quem in hujus reginae moneta descriptum dedimus, nomen suum inscribere, nimirum ut queritur Horatius: [b])

Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus feminae
Fert vallum, et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest.

Atque huc vere pertinet, quod refert Dio, [c]) Cleopatram ita sibi Antonium, et ceteros, qui in aliqua apud eum existimatione fuerant, velut incantatione quadam devinxisse, ut sibi imperium in Romanos ipsos auderet polliceri. Horum ergo alii, qui magis sobrii fuere, poterant Antonio Octaviam conjugem legitimam, alii Cleopatram adulteram sociare. Sed haec copiosius illustranda permittamus tempori, quod forte aliquando plures hujus argumenti numos, eosque magis integros spectandos dabit.

Supersunt explicanda aliqua, quae ad inscriptiones, et typos spectant.

In nonnullis post omnes praefecti titulos adduntur literae F. C. Novam sententiam commentus est Panelius, eas explicans: PRAEF*ectus* CL*assi* F*oederatarum* C*opiarum*, quam refutare piget. Eas literas jam habuimus in numis Vticae, et in denariis Eppii, in quorum examine diximus, eos significare: F*landum*, vel F*eriundum* C*uravit*, quam explicationem maluit quoque Bimardus. [d]) Literas in his numis solitarias A, B, Γ, Δ, ΔI non posse indicare annos praefecturae, sed notare aliquid incertum, supra in ipsis his commentariis diximus. Ignota etiam significatio literarum HS, quae sunt in nonnullis aeneis majoris formae. Havercampus simili nota in numo Atratini putabat in-

a) L. XLIX. § 32. b) Epod. Od. IX. v. 11. c) L. L. § 5. d) ad Iobert. T. II. p. 136.

dicari museum ad socios Iesu spectans,[a]) quod absurdum laboriosus hic, at parum adcuratus scriptor non dixisset, si reflexisset animum ad similem numum Oppii apud eundem Morellium.

Singularis typus in numis Oppii, Atratini, et Bibuli; *figurae duae, togata una, stolata altera in hippocamporum quadrigis vectae.* Vaillantius in his Antonium, et Cleopatram agnoscit, putatque, hoc typo adludi ad triumphum de capta Armenia, ejusque rege Artavasde. Ignoscendus hic error Vaillantio, cujus numus vitiatus fuit, at non perinde Havercampo idem cum Vaillantio sentienti; [b]) nam nactus numum integrum, in quo Antonius dicitur COS. DES. ITER. ET. TER., intelligere debuit, eum signatum, antequam Antonius de Armenia triumpharet. Allegoricus certe est typus, sed cujus ego, parum in obscuris audax, explicationem non tento.

De typo triquetrae egi in ipsis commentariis.

* * *

Inter duces M. Antonii commemorandus hic foret P. CANIDIVS. CRASSVS. LEG. A. P., vel, ut Mediobarbus legit: LEG. AF. [c]) unde Spanhemius LEG*atum* A*rmeniae* P*rovinciae* conficit, [d]) Mediobarbus LEG*atum* AF*ricae.* Verum cum hic numus certa sit merx Goltziana, negligendum puto, donec a viris idoneis adprobatum videro.

* * *

Numi alii commatis peregrini.

M. ANTONIVS. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Caput Antonii hedera redimitum, infra lituus, omnia intra coronam hederaceam.*

IIIVIR. R. P. C. *Cista Bacchi inter duos serpentes, cui imminet caput muliebre nudum.* AR. m. m. (Mus. Caes.)

Eadem epigraphe. Capita jugata, Antonii hedera redimitum, et muliebre nudum.

IIIVIR. R. P. C. *Cista Bacchi inter duos serpentes, cui insistit Bacchus stolatus d. cantharum, s. thyrsum.* AR. m. m. (Mus. Caes.)

Est uterque hic numus ex Cistophororum genere, de quorum natura typisque hic non agimus, contenti, ea solum attingere, quae in his ad Antonium pertinent. Quem in numo anni V. C. 715 Antonium Herculem vidimus, nunc ex corona hederacea agnoscimus Bacchum, copiosis veterum testimoniis hanc ejus apotheosin confirmantibus. Refert Dio, [e]) et Seneca, [f]) Antonium V. C. 715 ex Italia in Graeciam reversum Bacchum se alterum nominasse, hoc quoque statuis nomine subscripto, illudque ab aliis sibi tribui voluisse. Cumque obviam progressi Athenienses Liberum eum salutarent, quem honorem teste Diogene Laertio [g]) jam antea Alexandro quoque M. detulerant, rogarentque, ne gravaretur,

a) Pag. 26. b) ad Morell. p. 26. c) Pag. 18. d) Tom. II. p. 178. e) L. XLVIII. § 39. f) in Suasor. I. g) L. VI. § 63.

ſuam ſibi Minervam in matrimonium deſpondere, probare ſe iſtud dixiſſe, at dotis nomine exegiſſe IIS. quadragies. Addit Seneca, cum nimis iſtud durum videretur, Graeculorum quempiam dixiſſe Antonio: κυριε, ὁ Ζευς την μητερα σȣ Σεμελην ἀπροικον ἐιχε, *domine! Iuppiter matrem tuam Semelen indotatam duxit.* Teſte Socrate Rhodio apud Athenaeum [a]) Antonius ipſe inter pompam Bacchicam ſe praeconis voce Bacchum proclamari juſsit. Quae in eadem cauſa refert Plutarchus, biennio ante accidere. Narrat enim, [b]) eum victo Bruto in Aſiam profectum, Epheſumque ingreſſum, exceptum a feminis Baccharum, a viris puerisque Satyrorum, et Panum ornatu, appellatum palam Bacchum benignum, ac blandum, urbemque totam hedera, thyrſis, pſalteriis, fiſtulis, tibiis repletam. Hoc de Epheſo teſtimonium tanto plus valet, quod numi hi, qui Antonium nobis Bacchum exhibent, ſignati ſunt in provincia Aſia, in qua Ciſtophoros omnes lucem vidiſſe certum eſt. At conſtat etiam, non primum fuiſſe Antonium, cui iidem Aſiani Bacchi honores omnes detulere; nam iidem et Mithridatem Ponti regem Bacchum dixere; ut ejus regis moneta docet. Neque vero deinceps etiam Antonii ceſſavit inſania perhibente Velleio, [c]) eum *redimitum hederis coronaque velatum aurea, et thyrſum tenentem, cothurnisque ſuccinctum curru velut Liberum patrem vectum eſſe Alexandriae*, quem furorem aeterno etiam monumento confirmatum vide in moneta Balaneae Syriae. Ne vero et Cleopatrae ſuae coeleſtes deeſſent honores, ſeſe in Aegypto Oſiridem et Liberum patrem, illam Lunam et Iſidem profeſſus eſt. Ex ſucceſſoribus Romanis habemus etiam Bacchum Caium cognomento Caligulam teſte Athenaeo. [d])

De utriusque hujus numi aetate aliud dici nequit, niſi ſignatos fuiſſe ante annum V. C. 720, quod docet inſcriptus conſulatus. De controverſo capite muliebri utriusque numi, ſitne Octaviae, an Cleopatrae, proxime diſputavimus.

* * *

M. ANTωNIOC. AΥTOKPAΤωP. TPITON. TPIωN. ANΔPωN. *Caput nudum.*

BACIΛICCA. KΛЄOΠATPA. ΘЄA. NЄωTЄPA. *Caput Cleopatrae diadematum.* AR. m. m. (Morelli, Vaill. Hiſt. Ptol.)

ANTω. ΥΠA. Γ. *ſine typo.*

BACIΛ. ΘЄA. NЄA. *ſine typo.* AE. II. (Haym.)

Addi his poſſunt: numus urbis incertae cum anno epochae incertae: Є. TOΥC. K͞AΤOΥ. KAI. C̄., quem vide in numis Cleopatrae. Alter Theſſalonicae Macedoniae in conſortio cum Octaviano, coloniae Corinthi, aliique pauci. Signatum haud dubie Alexandriae inſcripto ΡΩΜΗΣ vide in numis Alexandrinis. Exſtat etiam Antonii caput in numo Polemonis I. Ponti regis cum epigraphe: M. ANTΩNIOC. AΥT. TPIΩN. ANΔPΩN.

---

a) L. IV. p. m. 148. b) in Anton. p. 926. c) L. II. c. 82. d) L. IV. p. m. 148.

Numus spurius.

Copiosi circumferuntur numi tam argentei, qnam aenei: M. ANT. ΑΡΜΕΝΙΑΝ. ΚΑΤΑΔΟΥΛΟΣ. *Caput Antonii.* ℞ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. ΑΡΜΕΝΙ. ΑΙΓΥΠ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. *aut similiter. Caput Cleopatrae.* Primus similem vulgavit Goltzius, atque ab hujus ficto archetypo fluxerunt alii omnes ejusdem farris. Similem vulgavit et Frölichius, [a]) qui nunc est in museo Caesareo, sed hic certe spurius. Malam horum numorum fidem jam comprobavit B. Bimardus.[b])

TITVLI M. ANTONII.

Augur.

Auguratum agente Caesare obtinuit V. C. 705 teste Plutarcho, [c]) ergo in hoc sacerdotio collega Ciceronis, qui eum in Philippicis augurem saepe appellat, sed et perversa ab eo auguria criminatur. Ejus mentio in Antonii numis fere constans, inscripto AVG. AVGV. AVGVR., et ad auguratum pertinent adstitutus saepe lituus, caput velatum, aut ipse velatus gradiens, et lituum praegestans. Graecum *auguris* nomen ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ in folis Goltzianis legitur. Quare jure suspectum puto numum Longostaletorum Laconiae, quem dedit abbas Sestinius, in quo legitur: M. ΑΝΤΩΝΙΟC. ΑΥΤΟΚ. ΟΙΩΝΙCΤ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡ., ut observavi in hujus urbis numis.

Consul, IIIvir R. P. C.

De utroque munere ad ipsos numos egimus. IIIviratus dignitatem ad extrema usque tempora numis sedulo inscripsit, cum eam collega Octavianus satis mature negligeret. At constat etiam ex Plutarcho, [d]) et Dione, [e]) inique tulisse Antonium, Lepido a Caesare IIIviratum per vim fuisse ademptum. In numis Graecis ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ, sed et hoc perrarum demptis Goltzianis, ut vidimus in numis commatis peregrini.

Imperator.

In Antonii numis legitur IMP. solum, IMP. ITER., IMP. III. et IMP. IIII. Quo tempore imperatoris titulum adeptus sit, quove singulos multiplicarit, ardua est quaestio. Parum ad id conferunt historici. Solus Dio, sed indefinite, eum testatur fuisse πολλακις αὐτοκρατορα, *imperatorem saepius.* [f]) Mediobarbus dictum fuisse imperatorem primum ait V. C. 710 allato Catilinae capite, [g]) atque istud parachronismi portentum video placuisse etiam Vaillantio, [h]) et quod magis mirum videatur, uterque Dionem testem advocat, qui tamen eo loco adlatum Catilinae caput non a Marco nostro, sed C. Antonio consule, Ciceronis in consulatu conlega, Marci patruo, quod debuerat, recte statuit. [i]) Addit Vaillantius conjecturam aliam: *quum ad exercitum circa Mutinam profectus est,* sed nullo istud argumento probat. Mense Sextili V. C. 710 nondum fuisse imperatorem, patet ex epigraphe literarum, quas ad eum

a) IV. Tent. p. 153. b) ad Iobert T. II. p. 168. c) in Anton. p. 917. d) in Anton. p. 941. e) L. L. § 1. f) L. L. § 25. g) pag. 14. h) Hist. Ptol. p. 190. i) L. XXXVII. § 40.

dedere Brutus et Cassius praetores, in quibus Antonius tantum consul appellatur. [a]) At paullo post illi oblata est ex S. C. haec dignitas; nam deceptis artificio patribus, ut testatur Appianus, [b]) ἡρεθη της ἐν Μακεδονιᾳ δυναμεως ἐιναι ςρατηγος ἀυτοκρατωρ, *creatus est imperator Macedonici exercitus.* Deinceps certe eum tulisse imperatoris nomen, patet ex Cicerone, qui dum ejus ad Hirtium, et Caesarem literas recitat, quarum exordium fuit: *Antonius Hirtio et Caesari,* haec continuo subjicit: [c]) *Neque se imperatorem, neque Hirtium consulem, nec propraetore Caesarem. Satis hoc quidem scite. Deponere alienum nomen ipse maluit, quam illis suum reddere.* En *alienum* vocat imperatoris nomen, quia fraude acquisitum, sed tamen ab Antonio usurpatum.

IMP. ITER. rarius occurrit, et tum jungitur cum COS. DESIG. ITER. ET. TERT., quae formula coepit V. C. 715. Verisimile, Antonium eodem hoc anno dictum imperatorem iterum ex victoria suis auspiciis de Labieno, Parthisque relata.

IMP. III. Quo tempore hoc titulo uti coeperit, justa controversia. Qui putant hunc captum ex victoria Armeniaca, quos inter Vaillantius, Havercampus, aliique passim, non adverterunt, exstare magna copia Antonii numos inscriptos: IMP. III. COS. DES. ITER. ET. TERT., ergo signatos ante consulatum ejus II., et annum V. C. 720. Verum Antonius nonnisi hoc anno initoque jam consulatu II. in vere ingressus est Armeniam, eamque subegit, et quod sequitur, jam ante hanc victoriam fuit imperator III. Idem probatur ex numo II. Atratini supra descripto, in quo hic dicitur COS. DESIG*natus*, et Antonius IMP. III. Atqui Atratinus nonnisi usque ad Kal. Ian. V. C. 720 fuit consul designatus, ergo Antonius jam ante annum hunc ineuntem fuit imperator III. Quapropter necesse est eum sic appellatum ex priore aliqua victoria, forte ea, quam Canidius Crassus V. C. 718 de Iberis retulit, aut qua eodem anno victus est Sex. Pompejus, qui habebatur communis et Octaviani, et Antonii hostis, et contra quem et ipse naves misit.

IMP. IIII. jungitur cum COS. III., sunt adeo hi numi cusi inde ab anno V. C. 723, quo consul III. processit. Quae fuerit ea victoria, ob quam titulum auxit, mihi incompertum, nisi jactatio potius fuit de victoria inani spe occupata, quam spem lepidam revera innuit Dio. [d])

Videor mihi posse conjicere, in Antonii numis imperatoris titulo non semper numerum additum, eumque saepe, praecipue in Cistophoris, et aeneis praefectorum dici tantum IMP., cum IMP. ITER. vel TER dicendus fuerat.

Singularis est numus apud Vrsinum in Antonia tab. VI. n. 5, in quo circum Antonii caput est epigraphe: IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. In hac titulus IMP. ad victorias referri nequit,

---

a) Cic. ad Famil. L. X. ep. 3. b) B. C. L. III. c. 25. c) Phil. XIII. c. 10. d) L. L. § 7.

quia is jam memoratur in ejusdem numi aversa scripto IMP. TER. An ergo Antonius titulo imperatoris tanquam praenominis usus quoque est aemulatione Octaviani, qui eadem jam aetate scripsit etiam IMP. CAESAR? an vitiose ex numo epigraphen excepit Vrsinus? Sane in alio numo Antonii, si Goltzianos demas, praefixum IMP. non reperi.

PRETIVM.

Commatis Romani.

Aurei	RR.
Argentei	C.
Aenei	O.

Commatis peregrini.

Argentei max. mod.	RR.
Vrbium liberarum, et coloniarum	RR.
Alexandrini	RR.

M. ANTONIVS IIIVIRI FILIVS.

M. Antonii ex Fulvia filius natu major, auctoribus Graecis passim dictus *Antyllus*, nempe ὑποκοριςικῶς. Ei pater a clade Actiaca in Aegyptum reversus continuo togam virilem dedit, ut, si quid sibi accideret, Aegyptiis vir rex ne deesset. Sed id ipsum misero exitium maturavit; nam eum postea Octavianus ad D. Iulii simulacrum profugum jugulari praecepit. a)

Numus:

M. ANTONIVS. M. F. -- *Caput filii nudum.*

ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIV. R. P. C. *Caput patris nudum.* AV.

Hujus numi duo exstant exemplaria, unum est in museo Caesareo, alterum fuit in museo Petri Seguini, et ab hoc vulgatum, b) postea in museum regis Galliarum translatum. Singulare in utroque, non tam, quod alterum alteri ut gutta guttae simillimum est, quam quod utrumque eodem plane loco in parte antica vitium fecit. An propterea fraudis in ambobus suspicio? Sane exemplar Vindobonense habet nonnulla, quae peritioribus minus possint adridere.

C. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarium vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 712.

---

a) Dio L. LI. § 6 et 15. Sueton. in Aug. c. 17. b) Sel. num. p. 112.

CAESARVM.

VGVSTVS

uxor altera
Livia
cujus prior maritus
Ti. Nero.

e.

M. ... rippa ... esar ... mus.

Agrippina
uxor
Germanici.

TIBERIVS AVG.
Vxor
Vipsania
Agrippina.

Drusus
Caesar.
uxor
Livia Germanici soror.

Tiberius.

Nero Claud.
Drusus.
uxor
Antonia minor.

Germanicus Caes.
uxor
Agrippina
Agrippae F.

CLAVDIVS AVG.
uxor
Val. Messalina

Britannicus

Octavia
uxor
Neronis.

Drusus Caesar.

C. CALIGVLA.

Agrippina
uxor
Cn. Domit. Ahenob.
et
Claudii Aug.

L. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarios vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 713.

AVGVSTVS.

Octavia gens, ex qua is oriundus fuit, Velitris Volſcorum floruit, olim patricia, ſed ad plebem ſerius ſe contulit, reſtituta in patriciam a I. Caeſare. Ea ſtirps, quae Octavium noſtrum protulit, equeſtri dignitate contenta fuit usque ad C. Octavium ejus patrem, qui egregiis opibus, et indole primus ad remp. acceſsit, et inter ſenatores adlectus pace et bello conſpicuus fuit. Duxit is primum Anchariam, ex qua ſibi nata Octavia major, deinde Atiam filiam M. Atii Balbi domo Aricini, et Iuliae I. Caeſaris ſororis, ex qua natus C. Octavius Caepias noſter, [a]) et Octavia minor, [b]) ut adeo ejus ſtirpis perbreve ſchema ſit:

M. Atius Balbus, *uxor* Iulia I. Caeſaris ſoror.

|

Atia, *uxor II.* C. Octavii.

|

C. Octavius, ſubinde Auguſtus.

Fuit igitur I. Caeſar Auguſti avunculus major. Haec ex Suetonio. [c])

Quoniam ad intelligendam hujus aevi hiſtoriam permagni intereſt, Caeſareae ſtirpis cognationes, adfinitatesque noſſe, adjicere ad hunc locum Caeſarum ſtemma placuit, ſed contractius, quod omnium illorum nomina contineat, quorum exſtant numi. Porrectius aliud, nimirum hiſtoriae cauſa contextum dedit Gabriel Brotierus, et erudite explicavit in Tacito ſuo. [d])

Natus eſt Velitris IX. Kal. Octob. V. C. 691 A. X. 63. *Cicerone*, *et C. Antonio cos.* Multa iſtud teſtimonia confirmant, quae vide collecta a Schlegelio. [e])

V. C. 706 A. X. 48. *C. Iulio Caeſare II. P. Servilio Vatia Iſaurico cos.* ſumit togam virilem, [f]) et quidem die XVIII. Octobris. [g])

V. C. 709 A. X. 45. *C. Iulio Caeſare IV. cos. ſine collega.* I. Caeſarem in Hiſpaniam comitatus victis Pompejis et finitis bellis civilibus omnibus Apolloniam Illyrici ſtudiorum cauſa abit.

V. C. 710. A. X. 44. *C. Iulio Caeſare V. M. Antonio cos.* In hunc annum a I. Caeſare dictatore deſignatus magiſter equitum, quod munus iniret, cum M.

---

a) Dio L. XLV. § 1. b) Suet. in Iulio c. 27 et Aug. c. 4. c) in Aug. c. 1 — 4. d) T. I. p. 461. e) ad Morellii Impp. p. 115. f) Suet. c. 8. g) Kalend. Antiat.

Lepidus paludatus in Galliam et Hispaniam exiisset. [a]) Sequentibus idib. Martiis occiditur Caesar. Audita avunculi morte C. Octavius confestim ex Illyrico Romam revertitur, et Caesaris testamento heres ex semisse, et in nomen adoptatus se dixit C. IVLIVM CAESAREM OCTAVIANVM. Tum turbae cum M. Antonio, qui cum alias per vim omnia gereret, ausus est etiam pro decreta sibi a senatu Macedonia provincia D. Bruto Cisalpinam Galliam illi a Caesare dictatore adsignatam et a senatu confirmatam attentare, ipsumque Brutum se adversus vim armantem Mutinae obsidere. Communi Antonii odio prudenter usus Octavianus patris legiones sibi devincit.

V. C. 711 A. X. 43. *A. Hirtio, C. Vibio Pansa cos.* Antonius hostis a senatu judicatur. Adversus eum mittuntur consules Hirtius et Pansa, eisque ut Octavianus pro praetore adesset, decernitur. Sancitum istud VII. idus Ian., et quoniam permissa tum illi ea potestas prospere cessit, factum, ut deinceps *hac die primum imperium orbis terrarum auspicatus* diceretur, ut docet insigne marmor Narbonense, [b]) et Fogginius. [c]) Ex primo secundo praelio Octavianus Caesar una cum consulibus dicitur IMPERATOR. Altero apud Mutinam praelio XVIII. Kal. Maji [d]) cogitur Antonius in Galliam ad M. Lepidum procos. fugere, sed uterque consul paullo post victoriam ex vulneribus obit. Consulatum in locum Pansae repugnante primum senatu, mox admotis ad urbem legionibus coacto sibi extorquet, eumque adit nondum exacto vigesimo aetatis anno mense Sextili, ut diserte Macrobius, [e]) et Dio, [f]) et quidem die XIX. Augusti testibus Dione [g]) et Tacito [h]) contra Velleium, qui die XXII. Sept. initum ab eo hunc magistratum tradit. [i]) Atque ille jam tum summae rei intentus cum Antonio et Lepido prope Bononiam congressus ac conciliatus concordiam his legibus sancit, ut in quinquennium aequa potestate essent IIIviri reip. constituendae, Caesar Africam, Siciliam, Sardiniam, Lepidus Hispaniam cum Gallia Narbonensi, reliquas Gallias Antonius obtinerent, ad haec Lepidus consul anni sequentis provideret Italiae, Caesar et Antonius Brutum Cassiumque bello persequerentur. Proposita mox infamis proscriptionis tabula. Quo die coeperit hic IIIviratus, et quo tempore exiverit, diserte docet marmor Collotianum: [k])

- - AEMILIVS. M. ANTONIVS.
IMP. CAESAR.
IIIVIR. R. P. C. EX. A. D. V. KAL.
DEC. AD. PR. KAL. IAN.
SEXT.

Ergo designati fuere IIIviri a die V. Kal. Dec. V. C. 711 usque ad diem pridie Kal. Ian. V. C. 716.

V. C. 712 A. X. 42. *M. Aemilio Lepido II. L. Munatio Planco cos.* Antonius, et Caesar Brutum, et Cassium apud Philippos Macedoniae vincunt, quorum uterque mortem sibi conscíscit. Postea

a) Pighius. b) Gruter pag. 229. c) Fast. Verrii pag. 5. d) Ovid. Fast. IV. 627.
e) Saturn. L. I. c. 12. f) L. LV. § 6. g) L. LVI. § 30. h) Ann. L. I. c. 9.
i) L. II. c. 65. k) Gruter p. 298.

Caesar sibi Hispaniam, et Numidiam, Antonius Galliam, et Africam designant.

V. C. 713 A. X. 41. *L. Antonio, P. Servilio Vatia Isaurico cos.* M. Antonio in Asiam ad cogendas pecunias profecto ejus frater L. Antonius Pietas cos. et M.' Antonii uxor Fulvia Italos, qui agros suos veteranis cedere jussi fuerant, adversus Caesarem concitavere. Hinc bellum, dictum Perusinum, exortum Caesarem inter et L. Antonium, quod finitum fuit hoc Perusiae obsesso, et ad deditionem coacto. Vide de hoc bello praecipue Dionem, [a]) et Appianum. [b])

V. C. 714 A. X. 40. *C. Asinio Pollione, Cn. Domitio Calvino cos.* Octavianus sibi a M. Antonio ob vim fratri factam metuens Sex. Pompejum Magni filium natu minorem, qui elapsus e praelio Mundensi mortuo dictatore iterum emersit, et comparata classe, receptisque proscriptis, et occupata Sicilia satis validus Italiae oram vexavit, in partes suas pertrahere conatus est ducta eum in finem Scribonia sorore Scribonii Libonis, patrisque alterius Scriboniae Sex. Pompeio in matrimonium collocatae. Ast irritum cecidit artificium. Revera M. Antonius ex Aegypto in Italiam appulsus Brundusium per vim cepit, cum mortua improviso Fulvia totius belli face in concordiam uterque rediit ea lege, ut Oriens M. Antonio cederet, Lepido Africa, Octaviano Gallia, Hispania, Dalmatia, Sardinia, atque hic bellum Sex. Pompeio, Antonius Parthis faceret. Ea pax magis firmata Octavia Caesaris sorore Antonio in matrimonium data.

V. C. 715. A. X. 39. *L. Marcio Censorino, C. Calvisio Sabino cos.* Sex. Pompejo litora omnia Italiae infestante, et crescente in urbe fame Antonius et Caesar ad mitiora compulsi consilia cum Pompejo prope Misenum congressi sunt, quo in colloquio sancitum, ut Pompejus Achaiam, Siciliam, Sardiniam in quinquennium teneret. Designati praeterea in VIII. annos consules, et quidem ut Caesar anno V. C. 721 esset consul II., 723 consul III. [c]) Caesari ex Scribonia nascitur Iulia.

V. C. 716. A. X. 38. *Appio Claudio Pulchro, C. Norbano Flacco cos.* Pax Caesarem inter et Pompejum rupta, et pugnae maritimae vario eventu. Exeunte hoc anno IIIviratus quinquennio eundem sibi honorem in aliud quinquennium prorogant IIIviri. Caesar repudiata Scribonia Liviam ducit abductam marito suo Ti. Claudio Neroni, et tum Druso gravidam.

V. C. 717. A. X. 37. *M. Agrippa, L. Caninio Gallo cos.* Magni Caesaris ad bellum contra Sex. Pompejum apparatus Agrippa summae rei praefecto. Romae Pompejo sacerdotium designatum, et consulatus designatus abrogantur. (Dio, Appianus.)

V. C. 718 A. X. 36. *L. Gellio Poplicola, M. Cocceio Nerva cos.* Sex. Pompejus post varias vices demum navali praelio victus in Asiam profugit. Commissa pugna III. non Sept. docente istud Kalendario Amiternino: FER. ET. SVP-

---

a) L. XLVIII. § 5 seq. Appian. B. C. L. V. c. 73.

b) Bell. civ. L. V.

c) Dio L. XLVIII. § 35 et lib. L. § 10.

PLICATIONES. APVD. OMNIA PVLVINARIA. QVOD. EO. DIE. CAES. DIVI. F. VICIT. IN. SICILIA. CENSORIN. ET. CALVIS. COS. Dubium non eſt, his verbis intelligendam poſtremam Octaviani de Sex. Pompejo victoriam; nam et Dio refert, [a]) hujus cauſa victoriae illi decretam fuiſſe ἱερομηνιαν αἰδιον, *ſupplicationem perennem*, nimirum quotannis repetendam, quam illa ob cauſam in Kalendario quoque notata fuit. Etiam Appianus decretae hujus ἐτησιν ἱερομηνιας, *annuae ſupplicationis* meminit. [b]) Haec opportune. Sed mirum Kalendarii parachronismum excuſare non poſſum, dum hanc victoriam, quae certe fuit anni praeſentis, per conſules Cenſorinum, et Calviſium ad annum V. C. 715 retrahit. Caeſar tota Sicilia potitur. M. Lepido ſibi adverſanti exercitum, imperium, et provinciam Africam extorquet, et IIIviratu ſpoliat. Ex S. C. urbem ovans ingreditur. Vide numos anni V. C. 719.

Numi
ab anno V. C. 711 A. X. 43 usque V. C. 718 A. X. 36.

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. PONT. COS. DES. II. III. IMP. I. II. III. IV.

Omnes horum annorum numi, qui caput Octaviani offerunt, illud barbatum exhibent, cujus cauſam continuo infra expediemus.

* * *

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*
TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIIVIR. Q. DESIG. *Typos vide in gente Sempronia.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*
Q. VOCONIVS. VITVLVS. *Vitulus ſtans.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles denarii alii et Sempronii, et Voconii, ſed qui in antica habent caput I. Caeſaris, ex quo jure arguimus, hos quoque poſt hujus mortem ſignatos honore inter patrem filiumque diviſo. Fuit hic Sempronius haud dubie IIIIVIR. A. A. A. F. F. et deſignatus ad capeſſendam quaeſturam. Idem dici debet de Voconio, nam et hic in denariis, ſed cum capite I. Caeſaris, addit Q. DESIG. Havercampus Vaillantium ſecutus hos numos poſt M. Antonii mortem ſignatos cenſet, quia tum demum *divi filius* in denariis dici coepit. [c]) Vtrumque falli apparebit mox infra ex numis, in quorum averſa eſt: M. AGRIPPA. etc. vel COS. ITER. ET. TER. etc. Ad haec in omnibus hujus generis numis mentum Octaviani barbatum eſt, quae periſtaſis usque ad eam aetatem non porrigitur.

* * *

C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput nudum barbatum.*
C. CAESAR. DICT. PERP. PONT. MAX. *Caput I. Caeſaris laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Nunc primum conſulatus fit mentio, quem ſibi V. C. 711 per vim extorſiſſe, et iniviſſe menſe Sextili diximus. Quoniam in hoc denario non fit mentio IIIvi-

a) L. XLIX. § 15. b) B. C. lib. V. c. 130. c) ad Famil. Morell. p. 379.

ratus, existimat Havercampus, eum casum intra hunc Sextilem, et finem Novembris, quo eum magistratum inivit. [a]) Verum constat ex numis annorum vicinorum, eam dignitatem non fuisse semper monetae inscriptam, et vix existimo, IIIviros, antequam hoc munus sibi extorsere, ausos fuisse, suo nomine et imagine ferire monetam.

PONT*ifex* dicitur in hoc numo, et consentit Cicero, qui in Philippica V., dicta, antequam Caesar cum consulibus contra Antonium Mutinam exiret, eum vocat *pontificem*, *propraetorem*.[b]) Apertius testimonium suggerit Nicolaus Damascenus narrans, [c]) Octavium *annos natum circiter XIV. in locum L. Domitii* (in acie Pharsalica caesi) *in conlegium pontificum adscriptum fuisse.* Ergo honorem hunc abstulit V. C. 706. Erravit tamen Nicolaus annum aetatis XIV. adsignando, cum Octavius tum annum XVI. auspicatus jam sit, quod et observavit Norisius. [d])

AVG*ur*. Ergo is una pontifex, et augur, ex quo patet, eum serius in augurum quoque conlegium fuisse cooptatum, etsi de hac dignitate apud auctores nihil distincte memorari videam. Paullo infra eum praeferre lituum videbimus, et hunc praefert quoque in insigni gemma musei Caesarei, quam olim vulgavi. [e])

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

CAESAR. DIC. PER. *inscriptum sellae curuli, supra quam laurea.* AR. (Mus. Caes.)

Explicationem vide in numis I. Caesaris post ejus mortem signatis.

* * *

CAESAR. IMP. PONT. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

M. ANTON. IMP. IIIVIR. R. P. C. AVG. *Caput M. Antonii barbatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Alios Caesaris et Antonii denarios vide in numis M. Antonii.

* * *

CAESAR. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *in aliis additur* PONT. MAX. *Caput Lepidi.* AR. (Mus. Caes.)

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

POPVL. IVSSV. *Caesar paludatus in equo citato.* AR. (Mus. Caes.)

Censent eruditi, esse hanc illam statuam equestrem, quae Caesari S. C. posita fuit, cum adversus M. Antonium ad bellum Mutinense exiret, de qua loquitur Velleius. [f])

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Victoria stans.* AR. (Mus. Caes.) vel: L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Aeneas Anchisen efferens.* AV. (Pembrock, Khell Suppl. ad Vaill. p. 8.)

---

a) ad Famil. Morell. p. 216. b) Cap. 17. c) de educat. Aug. d) Cenot. Pis. diss. II. c. 4. e) Choix de pierr. grav. p. 9. f) L. II. c. 61.

Numus spurius.

Copiosi circumferuntur numi tam argentei, qnam aenei: M. ANT. ΑΡΜΕΝΙΑΝ. ΚΑΤΑΔΟΤΛΟΣ. *Caput Antonii.* ℞ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. ΑΡΜΕΝΙ. ΑΙΓΥΠ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. *aut similiter. Caput Cleopatrae.* Primus similem vulgavit Goltzius, atque ab hujus ficto archetypo fluxerunt alii omnes ejusdem farris. Similem vulgavit et Frölichius, [a]) qui nunc est in museo Caesareo, sed hic certe spurius. Malam horum numorum fidem jam comprobavit B. Bimardus.[b])

TITVLI M. ANTONII.

Augur.

Auguratum agente Caesare obtinuit V. C. 705 teste Plutarcho, [c]) ergo in hoc sacerdotio collega Ciceronis, qui eum in Philippicis augurem saepe appellat, sed et perversa ab eo auguria criminatur. Ejus mentio in Antonii numis fere constans, inscripto AVG. AVGV. AVGVR., et ad auguratum pertinent adstitutus saepe lituus, caput velatum, aut ipse velatus gradiens, et lituum praegestans. Graecum *auguris* nomen ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ in foliis Goltzianis legitur. Quare jure suspectum puto numum Longostaletorum Laconiae, quem dedit abbas Sestinius, in quo legitur: M. ANTONIOC. ΑΥΤΟΚ. ΟΙΩΝΙCΤ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡ., ut observavi in hujus urbis numis.

Consul, IIIvir R. P. C.

De utroque munere ad ipsos numos egimus. IIIviratus dignitatem ad extrema usque tempora numis sedulo inscripsit, cum eam collega Octavianus satis mature negligeret. At constat etiam ex Plutarcho, [d]) et Dione, [e]) inique tulisse Antonium, Lepido a Caesare IIIviratum per vim fuisse ademptum. In numis Graecis ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ, sed et hoc perrarum demptis Goltzianis, ut vidimus in numis commatis peregrini.

Imperator.

In Antonii numis legitur IMP. solum, IMP. ITER., IMP. III. et IMP. IIII. Quo tempore imperatoris titulum adeptus sit, quove singulos multiplicarit, ardua est quaestio. Parum ad id conferunt historici. Solus Dio, sed indefinite, eum testatur fuisse πολλάκις αὐτοκράτορα, *imperatorem saepius.* [f]) Mediobarbus dictum fuisse imperatorem primum ait V. C. 710 allato Catilinae capite, [g]) atque istud parachronismi portentum video placuisse etiam Vaillantio, [h]) et quod magis mirum videatur, uterque Dionem testem advocat, qui tamen eo loco adlatum Catilinae caput non a Marco nostro, sed C. Antonio consule, Ciceronis in consulatu conlega, Marci patruo, quod debuerat, recte statuit. [i]) Addit Vaillantius conjecturam aliam: *quum ad exercitum circa Mutinam profectus est,* sed nullo istud argumento probat. Mense Sextili V. C. 710 nondum fuisse imperatorem, patet ex epigraphe literarum, quas ad eum

a) IV. Tent. p. 153. b) ad Iobert T. II. p. 168. c) in Anton. p. 917. d) in Anton. p. 941. e) L. L. § 1. f) L. L. § 25. g) pag. 14. h) Hist. Ptol. p. 190. i) L. XXXVII. § 40.

dedere Brutus et Cassius praetores, in quibus Antonius tantum consul appellatur. [a]) At paullo post illi oblata est ex S. C. haec dignitas; nam deceptis artificio patribus, ut testatur Appianus, [b]) ἡρεθη της ἐν Μακεδονιᾳ δυναμεως ἐιναι ϛρατηγος ἀυτοχρατωρ, *creatus est imperator Macedonici exercitus.* Deinceps certe eum tulisse imperatoris nomen, patet ex Cicerone, qui dum ejus ad Hirtium, et Caesarem literas recitat, quarum exordium fuit: *Antonius Hirtio et Caesari,* haec continuo subjicit: [c]) *Neque se imperatorem, neque Hirtium consulem, nec propraetore Caesarem. Satis hoc quidem scite. Deponere alienum nomen ipse maluit, quam illis suum reddere.* En *alienum* vocat imperatoris nomen, quia fraude acquisitum, sed tamen ab Antonio usurpatum.

IMP. ITER. rarius occurrit, et tum jungitur cum COS. DESIG. ITER. ET. TERT., quae formula coepit V. C. 715. Verisimile, Antonium eodem hoc anno dictum imperatorem iterum ex victoria suis auspiciis de Labieno, Parthisque relata.

IMP. III. Quo tempore hoc titulo uti coeperit, justa controversia. Qui putant hunc captum ex victoria Armeniaca, quos inter Vaillantius, Havercampus, aliique passim, non adverterunt, exstare magna copia Antonii numos inscriptos: IMP. III. COS. DES. ITER. ET. TERT., ergo signatos ante consulatum ejus II., et annum V. C. 720. Verum Antonius nonnisi hoc anno initoque jam consulatu II. in vere ingressus est Armeniam, eamque subegit, et quod sequitur, jam ante hanc victoriam fuit imperator III. Idem probatur ex numo II. Atratini supra descripto, in quo hic dicitur COS. DESIG*natus*, et Antonius IMP. III. Atqui Atratinus nonnisi usque ad Kal. Ian. V. C. 720 fuit consul designatus, ergo Antonius jam ante annum hunc ineuntem fuit imperator III. Quapropter necesse est eum sic appellatum ex priore aliqua victoria, forte ea, quam Canidius Crassus V. C. 718 de Iberis retulit, aut qua eodem anno victus est Sex. Pompejus, qui habebatur communis et Octaviani, et Antonii hostis, et contra quem et ipse naves misit.

IMP. IIII. jungitur cum COS. III., sunt adeo hi numi cusi inde ab anno V. C. 723, quo consul III. processit. Quae fuerit ea victoria, ob quam titulum auxit, mihi incompertum, nisi jactatio potius fuit de victoria inani spe occupata, quam spem lepidam revera innuit Dio. [d])

Videor mihi posse conjicere, in Antonii numis imperatoris titulo non semper numerum additum, eumque saepe, praecipue in Cistophoris, et aeneis praefectorum dici tantum IMP., cum IMP. ITER. vel TER dicendus fuerat.

Singularis est numus apud Vrsinum in Antonia tab. VI. n. 5, in quo circum Antonii caput est epigraphe: IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. In hac titulus IMP. ad victorias referri nequit,

a) Cic. ad Famil. L. X. ep. 3. b) B. C. L. III. c. 25. c) Phil. XIII. c. 10.
d) L. L. § 7.

quia is jam memoratur in ejusdem numi aversa scripto IMP. TER. An ergo Antonius titulo imperatoris tanquam praenominis usus quoque est aemulatione Octaviani, qui eadem jam aetate scripsit etiam IMP. CAESAR? an vitiose ex numo epigraphen excepit Vrsinus? Sane in alio numo Antonii, si Goltzianos demas, praefixum IMP. non reperi.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei	RR.
Argentei	C.
Aenei	O.
Commatis peregrini.	
Argentei max. mod.	RR.
Vrbium liberarum, et coloniarum	RR.
Alexandrini	RR.

M. ANTONIVS IIIVIRI FILIVS.

M. Antonii ex Fulvia filius natu major, auctoribus Graecis passim dictus *Antyllus*, nempe ὑποκοριστικως. Ei pater a clade Actiaca in Aegyptum reversus continuo togam virilem dedit, ut, si quid sibi accideret, Aegyptiis vir rex ne deesset. Sed id ipsum misero exitium maturavit; nam eum postea Octavianus ad D. Iulii simulacrum profugum jugulari praecepit. a)

Numus:

M. ANTONIVS. M. F. -- *Caput filii nudum.*
ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIV. R. P. C. *Caput patris nudum.* AV.

Hujus numi duo exstant exemplaria, unum est in museo Caesareo, alterum fuit in museo Petri Seguini, et ab hoc vulgatum, b) postea in museum regis Galliarum translatum. Singulare in utroque, non tam, quod alterum alteri ut gutta guttae simillimum est, quam quod utrumque eodem plane loco in parte antica vitium fecit. An propterea fraudis in ambobus suspicio? Sane exemplar Vindobonense habet nonnulla, quae peritioribus minus possint adridere.

C. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarium vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 712.

a) Dio L. LI, § 6 et 15. Sueton. in Aug. c. 17. b) Sel. num. p. 112.

Ad

CAESARVM.

C.

VGVSTVS

uxor altera
Livia
cujus prior maritus
Ti. Nero.

...e.

M.
...rippa
...esar
...imus.

Agrippina
uxor
Germanici.

TIBERIVS AVG.
Vxor
Vipsania
Agrippina.

Drusus
Caesar.
uxor
Livia Germanici soror.

Tiberius.

Nero Claud.
Drusus.
uxor
Antonia minor.

Germanicus Caes.
uxor
Agrippina
Agrippae F.

CLAVDIVS AVG.
uxor
Val. Messalina

Britannicus

Octavia
uxor
Neronis.

Drusus Caesar.

C. CALIGVLA.

Agrippina
uxor
Cn. Domit. Ahenob.
et
Claudii Aug.

L. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarios vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 713.

AVGVSTVS.

Octavia gens, ex qua is oriundus fuit, Velitris Volſcorum floruit, olim patricia, ſed ad plebem ſerius ſe contulit, reſtituta in patriciam a I. Caeſare. Ea ſtirps, quae Octavium noſtrum protulit, equeſtri dignitate contenta fuit usque ad C. Octavium ejus patrem, qui egregiis opibus, et indole primus ad remp. acceſsit, et inter ſenatores adlectus pace et bello conſpicuus fuit. Duxit is primum Anchariam, ex qua ſibi nata Octavia major, deinde Atiam filiam M. Atii Balbi domo Aricini, et Iuliae I. Caeſaris ſororis, ex qua natus C. Octavius Caepias noſter, [a]) et Octavia minor, [b]) ut adeo ejus ſtirpis perbreve ſchema ſit:

M. Atius Balbus, *uxor* Iulia I. Caeſaris ſoror.

|

Atia, *uxor II.* C. Octavii.

|

C. Octavius, ſubinde Auguſtus.

Fuit igitur I. Caeſar Auguſti avunculus major. Haec ex Suetonio. [c])

Quoniam ad intelligendam hujus aevi hiſtoriam permagni intereſt, Caeſareae ſtirpis cognationes, adfinitatesque noſſe, adjicere ad hunc locum Caeſarum ſtemma placuit, ſed contractius, quod omnium illorum nomina contineat, quorum exſtant numi. Porrectius aliud, nimirum hiſtoriae cauſa contextum dedit Gabriel Brotierus, et erudite explicavit in Tacito ſuo. [d])

Natus eſt Velitris IX. Kal. Octob. V. C. 691 A. X. 63. *Cicerone, et C. Antonio cos.* Multa iſtud teſtimonia confirmant, quae vide collecta a Schlegelio. [e])

V. C. 706 A. X. 48. *C. Iulio Caeſare II. P. Servilio Vatia Iſaurico cos.* ſumit togam virilem, [f]) et quidem die XVIII. Octobris. [g])

V. C. 709 A. X. 45. *C. Iulio Caeſare IV. cos. ſine collega.* I. Caeſarem in Hiſpaniam comitatus victis Pompejis et finitis bellis civilibus omnibus Apolloniam Illyrici ſtudiorum cauſa abit.

V. C. 710. A. X. 44. *C. Iulio Caeſare V. M. Antonio cos.* In hunc annum a I. Caeſare dictatore deſignatus magiſter equitum, quod munus iniret, cum M.

---

a) Dio L. XLV. § 1. b) Suet. in Iulio c. 27 et Aug. c. 4. c) in Aug. c. 1 — 4. d) T. I. p. 461. e) ad Morellii Impp. p. 115. f) Suet. c. 8. g) Kalend. Antiat.

Lepidus paludatus in Galliam et Hispaniam exisset. [a]) Sequentibus idib. Martiis occiditur Caesar. Audita avunculi morte C. Octavius confestim ex Illyrico Romam revertitur, et Caesaris testamento heres ex semisse, et in nomen adoptatus se dixit C. IVLIVM CAESAREM OCTAVIANVM. Tum turbae cum M. Antonio, qui cum alias per vim omnia gereret, ausus est etiam pro decreta sibi a senatu Macedonia provincia D. Bruto Cisalpinam Galliam illi a Caesare dictatore adsignatam eta senatu confirmatam attentare, ipsumque Brutum se adversus vim armantem Mutinae obsidere. Communi Antonii odio prudenter usus Octavianus patris legiones sibi devincit.

V. C. 711 A. X. 43. *A. Hirtio, C. Vibio Pansa cos.* Antonius hostis a senatu judicatur. Adversus eum mittuntur consules Hirtius et Pansa, eisque ut Octavianus pro praetore adesset, decernitur. Sancitum istud VII. idus Ian., et quoniam permissa tum illi ea potestas prospere cessit, factum, ut deinceps *hac die primum imperium orbis terrarum auspicatus* diceretur; ut docet insigne marmor Narbonense, [b]) et Fogginius. [c]) Ex primo secundo praelio Octavianus Caesar una cum consulibus dicitur IMPERATOR. Altero apud Mutinam praelio XVIII. Kal. Maji [d]) cogitur Antonius in Galliam ad M. Lepidum procos. fugere, sed uterque consul paullo post victoriam ex vulneribus obit. Consulatum in locum Pansae repugnante primum senatu, mox admotis ad urbem legionibus coacto sibi extorquet, eumque adit nondum exacto vigesimo aetatis anno mense Sextili, ut diserte Macrobius, [e]) et Dio, [f]) et quidem die XIX. Augusti testibus Dione [g]) et Tacito [h]) contra Velleium, qui die XXII. Sept. initum ab eo hunc magistratum tradit. [i]) Atque ille jam tum summae rei intentus cum Antonio et Lepido prope Bononiam congressus ac conciliatus concordiam his legibus sancit, ut in quinquennium aequa potestate essent IIIviri reip. constituendae, Caesar Africam, Siciliam, Sardiniam, Lepidus Hispaniam cum Gallia Narbonensi, reliquas Gallias Antonius obtinerent, ad haec Lepidus consul anni sequentis provideret Italiae, Caesar et Antonius Brutum Cassiumque bello persequerentur. Proposita mox infamis proscriptionis tabula. Quo die coeperit hic IIIviratus, et quo tempore exiverit, diserte docet marmor Collotianum: [k])

- - AEMILIVS. M. ANTONIVS.
IMP. CAESAR.
IIIVIR. R. P. C. EX. A. D. V. KAL.
DEC. AD. PR. KAL. IAN.
SEXT.

Ergo designati fuere IIIviri a die V. Kal. Dec. V. C. 711 usque ad diem pridie Kal. Ian. V. C. 716.

V. C. 712 A. X. 42. *M. Aemilio Lepido II. L. Munatio Planco cos.* Antonius, et Caesar Brutum, et Cassium apud Philippos Macedoniae vincunt, quorum uterque mortem sibi consciscit. Postea

a) Pighius. b) Gruter pag. 229. c) Fast. Verrii pag. 5. d) Ovid. Fast. IV. 627. e) Saturn. L. I. c. 12. f) L. LV. § 6. g) L. LVI. § 30. h) Ann. L. I. c. 9. i) L. II. c. 65. k) Gruter p. 298.

Caesar sibi Hispaniam, et Numidiam, Antonius Galliam, et Africam designant.

V. C. 713 A. X. 41. *L. Antonio*, *P. Servilio Vatia Isaurico cos.* M. Antonio in Asiam ad cogendas pecunias profecto ejus frater L. Antonius Pietas cos. et M.' Antonii uxor Fulvia Italos, qui agros suos veteranis cedere jussi fuerant, adversus Caesarem concitavere. Hinc bellum, dictum Perusinum, exortum Caesarem inter et L. Antonium, quod finitum fuit hoc Perusiae obsesso, et ad deditionem coacto. Vide de hoc bello praecipue Dionem, [a]) et Appianum. [b])

V. C. 714 A. X. 40. *C. Asinio Pollione*, *Cn. Domitio Calvino cos.* Octavianus sibi a M. Antonio ob vim fratri factam metuens Sex. Pompejum Magni filium natu minorem, qui elapsus e praelio Mundensi mortuo dictatore iterum emersit, et comparata classe, receptisque proscriptis, et occupata Sicilia satis validus Italiae oram vexavit, in partes suas pertrahere conatus est ducta eum in finem Scribonia sorore Scribonii Libonis, patrisque alterius Scriboniae Sex. Pompeio in matrimonium collocatae. Ast irritum cecidit artificium. Revera M. Antonius ex Aegypto in Italiam appulsus Brundusium per vim cepit, cum mortua improviso Fulvia totius belli face in concordiam uterque rediit ea lege, ut Oriens M. Antonio cederet, Lepido Africa, Octaviano Gallia, Hispania, Dalmatia, Sardinia, atque hic bellum Sex. Pompeio, Antonius Parthis faceret. Ea pax magis firmata Octavia Caesaris sorore Antonio in matrimonium data.

V. C. 715. A. X. 39. *L. Marcio Censorino*, *C. Calvisio Sabino cos.* Sex. Pompejo litora omnia Italiae infestante, et crescente in urbe fame Antonius et Caesar ad mitiora compulsi consilia cum Pompejo prope Misenum congressi sunt, quo in colloquio sancitum, ut Pompejus Achaiam, Siciliam, Sardiniam in quinquennium teneret. Designati praeterea in VIII. annos consules, et quidem ut Caesar anno V. C. 721 esset consul II., 723 consul III. [c]) Caesari ex Scribonia nascitur Iulia.

V. C. 716. A. X. 38. *Appio Claudio Pulchro*, *C. Norbano Flacco cos.* Pax Caesarem inter et Pompejum rupta, et pugnae maritimae vario eventu. Exeunte hoc anno IIIviratus quinquennio eundem sibi honorem in aliud quinquennium prorogant IIIviri. Caesar repudiata Scribonia Liviam ducit abductam marito suo Ti. Claudio Neroni, et tum Druso gravidam.

V. C. 717. A. X. 37. *M. Agrippa*, *L. Caninio Gallo cos.* Magni Caesaris ad bellum contra Sex. Pompejum apparatus Agrippa summae rei praefecto. Romae Pompejo sacerdotium designatum, et consulatus designatus abrogantur. (Dio, Appianus.)

V. C. 718 A. X. 36. *L. Gellio Poplicola*, *M. Cocceio Nerva cos.* Sex. Pompejus post varias vices demum navali praelio victus in Asiam profugit. Commissa pugna III. non Sept. docente istud Kalendario Amiternino: FER. ET. SVP-

a) L. XLVIII. § 5 seq. Appian. B. C. L. V. c. 73.

b) Bell. civ. L. V.

c) Dio L. XLVIII. § 35 et lib. L. § 10.

PLICATIONES. APVD. OMNIA PVLVINARIA. QVOD. EO. DIE. CAES. DIVI. F. VICIT. IN. SICILIA. CENSORIN. ET. CALVIS. COS. Dubium non eſt, his verbis intelligendam poſtremam Octaviani de Sex. Pompejo victoriam; nam et Dio refert, a) hujus cauſa victoriae illi decretam fuiſſe *ἱερομηνιαν αἴδιον*, *ſupplicationem perennem*, nimirum quotannis repetendam, quam illa ob cauſam in Kalendario quoque notata fuit. Etiam Appianus decretae hujus *ἐτησιν ἱερομηνιας*, *annuae ſupplicationis* meminit. b) Haec opportune. Sed mirum Kalendarii parachronismum excuſare non poſſum, dum hanc victoriam, quae certe fuit anni praeſentis, per conſules Cenſorinum, et Calviſium ad annum V. C. 715 retrahit. Caeſar tota Sicilia potitur. M. Lepido ſibi adverſanti exercitum, imperium, et provinciam Africam extorquet, et IIIviratu ſpoliat. Ex S. C. urbem ovans ingreditur. Vide numos anni V. C. 719.

Numi
ab anno V. C. 711 A. X. 43 usque V. C. 718 A. X. 36.

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. PONT. COS. DES. II. III. IMP. I. II. III. IV.

Omnes horum annorum numi, qui caput Octaviani offerunt, illud barbatum exhibent, cujus cauſam continuo infra expediemus.

* * *

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIIVIR. Q. DESIG. *Typos vide in gente Sempronia.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

Q. VOCONIVS. VITVLVS. *Vitulus ſtans.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles denarii alii et Sempronii, et Voconii, ſed qui in antica habent caput I. Caeſaris, ex quo jure arguimus, hos quoque poſt hujus mortem ſignatos honore inter patrem filiumque diviſo. Fuit hic Sempronius haud dubie IIIIVIR. A. A. A. F. F. et deſignatus ad capeſſendam quaeſturam. Idem dici debet de Voconio, nam et hic in denariis, ſed cum capite I. Caeſaris, addit Q. DESIG. Havercampus Vaillantium ſecutus hos numos poſt M. Antonii mortem ſignatos cenſet, quia tum demum *divi filius* in denariis dici coepit. c) Vtrumque falli apparebit mox infra ex numis, in quorum averſa eſt: M. AGRIPPA. etc. vel COS. ITER. ET. TER. etc. Ad haec in omnibus hujus generis numis mentum Octaviani barbatum eſt, quae periſtaſis usque ad eam aetatem non porrigitur.

* * *

C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput nudum barbatum.*

C. CAESAR. DICT. PERP. PONT. MAX. *Caput I. Caeſaris laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Nunc primum conſulatus fit mentio, quem ſibi V. C. 711 per vim extorſiſſe, et iniviſſe menſe Sextili diximus. Quoniam in hoc denario non fit mentio IIIvi-

a) L. XLIX. § 15. b) B. C. lib. V. c. 130. c) ad Famil. Morell. p. 379.

ratus, exiſtimat Havercampus, eum cuſum intra hunc Sextilem, et finem Novembris, quo eum magiſtratum inivit. [a]) Verum conſtat ex numis annorum vicinorum, eam dignitatem non fuiſſe ſemper monetae inſcriptam, et vix exiſtimo, IIIviros, antequam hoc munus ſibi extorſere, auſos fuiſſe, ſuo nomine et imagine ferire monetam.

PONT*ifex* dicitur in hoc numo, et conſentit Cicero, qui in Philippica V., dicta, antequam Caeſar cum conſulibus contra Antonium Mutinam exiret, eum vocat *pontificem*, *propraetorem*.[b]) Apertius teſtimonium ſuggerit Nicolaus Damaſcenus narrans, [c]) Octavium *annos natum circiter XIV. in locum L. Domitii* (in acie Pharſalica caeſi) *in conlegium pontificum adſcriptum fuiſſe.* Ergo honorem hunc abſtulit V. C. 706. Erravit tamen Nicolaus annum aetatis XIV. adſignando, cum Octavius tum annum XVI. auſpicatus jam ſit, quod et obſervavit Norisius. [d])

AVG*ur*. Ergo is una pontifex, et augur, ex quo patet, eum ſerius in augurum quoque conlegium fuiſſe cooptatum, etſi de hac dignitate apud auctores nihil diſtincte memorari videam. Paullo infra eum praeferre lituum videbimus, et hunc praefert quoque in inſigni gemma muſei Caeſarei, quam olim vulgavi. [e])

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
CAESAR. DIC. PER. *inſcriptum ſellae curuli, ſupra quam laurea.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Explicationem vide in numis I. Caeſaris poſt ejus mortem ſignatis.

* * *

CAESAR. IMP. PONT. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
M. ANTON. IMP. IIIVIR. R. P. C. AVG. *Caput M. Antonii barbatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Alios Caeſaris et Antonii denarios vide in numis M. Antonii.

* * *

CAESAR. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *in aliis additur* PONT. MAX. *Caput Lepidi.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
POPVL. IVSSV. *Caeſar paludatus in equo citato.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Cenſent eruditi, eſſe hanc illam ſtatuam equeſtrem, quae Caeſari S. C. poſita fuit, cum adverſus M. Antonium ad bellum Mutinenſe exiret, de qua loquitur Velleius. [f])

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Victoria ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.) vel: L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Aeneas Anchiſen efferens.* AV. (Pembrock, Khell Suppl. ad Vaill. p. 8.)

---

a) ad Famil. Morell. p. 216. b) Cap. 17. c) de educat. Aug. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 4. e) Choix de pierr. grav. p. 9. f) L. II. c. 61.

Aversa gentem Iuliam respicit, ut in numis I. Caesaris.

*

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

Q. SALVIVS. IMP. COS. DESIG. *Fulmen.* AR.

De incerto hoc Salvio egimus in gente Salvia.

*

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Caesar paludatus in lento equo d. lituum, infra prora navis.* AV. (Mus. Caes.)

Lituus Caesaris auguratum notat, de quo supra. Ad quod ejus factum maritimum hujus aetatis adludat prora navis, ambiguum. Fors procuratam annonam notat, et statuam eapropter a senatu decretam.

*

CAESAR. IMP. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Caesar paludatus in lento equo d. elata.* AR. (Mus. Caes.)

Varii hi Caesaris equitis typi variis eum a grato senatu statuis equestribus honoratum arguunt. Post bellum Philippense Caesarem ovantem urbem ingressum refert Suetonius. [a]

*

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Tropaeum, et aquila legionaria inter duo signa militaria.* AR. (Mus. Caes.)

*

IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre velatum.*

C. CAESAR. M. ANTON. *Duae dexterae junctae intermedio caduceo.* Quin. (Mus. Caes.)

Caput anticae esse deae Concordiae, dubium non est, ad quam etiam refertur typus aversae. Vterque IIIvir saepe per hanc aetatem dissidens saepe ad concordiam et foedera rediit, ut notum ex historia, et confirmant numi sequentes:

CAESAR. IIIVIR. *Caput nudum barbatum.*

Eadem aversa. AR. (Morelli in Famil. Anton. tab. VI.)

CAESAR. IMP. *Caput nudum barbatum.*

ANTONIVS. IMP. *Caduceus.* AR. (ibid.)

*

IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

M. AGRIPPA. COS. DESIG. *in area numi.* AR. (Mus. Caes.)

Dubium non est, M. Agrippam fuisse ex iis unum, quos supra ad annum V. C. 715 consules in VIII. annos designatos dixi. Istud certum, Agrippam processisse consulem anno V. C. 717, atque adeo numum cudi debuisse ante hunc annum. Certum etiam ex hoc numo, Caesarem non primum post captam Aegyptum se dixisse DIVI. IVLI. F., ut censuisse Vaillantium supra ad numum I. horum annorum dixi, quod et nonnulli ex sequentibus numis comprobabunt. Exstant praeterea numi alii similes aurei et argentei cum capitibus I. Caesaris et Octaviani se respicientibus. De praenomine IMP. jam nunc frequentius occurrente vide quae notabimus infra

a) Cap. 22.

ad numos anni V. C. 725.

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. R. P. C. *Tripus.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *intra lauream.* AR. (Morelli Impp. tab. XIII.)

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *Templum 4 columnarum, cujus epistylio inscriptum:* DIVO. IVL. *imminente superne sidere Iulio, intus I. Caesar augurali habitu stans d. lituum, in area ara luculenta.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Typum aversae explicavimus in numis D. Iulii.

Eadem adversa.

Eadem epigraphe. Instrumenta pontificalia. AR. (Muf. Caef.)

Typus ad Caesaris pontificatum adludit.

Numos sic inscriptos pertinere ad annos V. C. 717 et 718, docebimus continuo.

* * *

Animadversio ad numos hactenus descriptos.

Eos omnes intra fines principio praescriptos, nempe ab anno V. C. 711 usque 718 esse coercendos, et quos postremos dedi cum epigraphe in antica: IIIVIR. ITER. R. P. C., in aversa: COS. ITER. ET. TER. DESIG., adhuc arctiores postulare limites, nempe annos V. C. 717 et 718, modo comprobare aggredior.

Dixi in annalibus ad annum V. C. 711, IIIviros primum IIIviratum iniisse V. C. 711 V. Kal. Decembres, eumque vi marmoris Collotiani exspirare debuisse ante diem pridie Kal. Ian. anni 716. Ex quo consequitur, nisi quid deinceps fuit immutatum, ipsis Kal. Ianuariis anni 717 coepisse alterum IIIviratus quinquennium, quod iis fuisse permissum diserte memorant Dio, Appianus, fasti triumphales, et numi. Sed uterque hic scriptor minus adcurate alterius quinquennii initium defigit. Dio in actis anni V. C. 717 narrat obiter, [a]) IIIviros sibi in aliud quinquennium, cum prius illud jam exspirasset, principatum prorogasse, *ἑαυτοις δε την ἡγεμονιαν ἐς ἀλλα ἐτη πεντε, ἐπειδη τα προτερα ἐξεληλυθει, ἐπετρεψαν.* Idem narrat Appianus, cui etiam in tempore cum Dione convenit: *ἐπει δε ὁ χρονος ἀυτοις ἐληγε της ἀρχης, ἡ τοις τρισιν ἐπεψηφισα ἀνδρασιν, ἑτεραν ἑαυτοις ὡριζον πενταετιαν, posteaquam vero illis tempus principatus effluxit, quod IIIviris decretum fuit, aliud sibi quinquennium definivere.* [b]) Tum narrat uterque, Antonium festinasse in Syriam, Caesarem bellum adversus Sex. Pompejum apparasse, quae omnia contigere V. C. 717. Alio loco sibi ipsi adversatur Appianus, cum narrat, Octavianum exeunte anno V. C. 720 ex Dalmatia Romam profectum, et mox inito Kalendis Ian. 721 consulatu redivisse in Dalmatiam, cum IIIviratum adhuc obtineret. Addit continuo: *δυο γαρ ἐλειπεν ἐτη τη δευτερα πενταετια τησδε της ἀρχης, ἡν ἐπι τη προτερα σφισιν ἀυτοις*

a) L. XLVIII. § 54. b) B. C. L. V. c. 95.

ἐψηφίσαντο, *duo enim anni deerant de altero quinquennio hujus imperii, quod sibi ipsis exacto priore decreverant.* [a]) Iam igitur, si, ut dixi, alterum quinquennium coepit Kalendis Ian. V. C. 717, necessario illud effluxit Kalendis Ian. V. C. 722. At si, ut vult Appianus, Kalendis Ian. V. C. 721 ad explendum alterum quinquennium defuissent adhuc anni duo, illud nonnisi V. C. 723 exivisset. Hanc ipsam discordiam quoad iteratum IIIviratum in scriptoribus jam advertit Pighius. [b])

Ex hac disputatione sequitur I., verisimillimum esse, et ratione etiam comprobari, IIIviros alterum quinquennium inchoasse Kalendis Ian. V. C. 717; non prius, nam, cum ex marmore Collotiano certum sit, illud definitum fuisse a fine Novembris V. C. 711 usque ad finem Decembris V. C. 716, nulla IIIviris fuit ratio alterius quinquennii anticipandi, etsi fuerit ratio senatum permovendi priore nondum exacto, ut ad illud designarentur, quo magistratum diutius usurparent. Non serius; nam cum omnia ex S. C. vellent agere videri, permissum autem illis quinquennium effluxerit die Kalendas Ian. anni 717 praecedente, ex sensu legis inde ab his Kalendis non fuissent amplius IIIviri. Denique cum auctores hanc illis decretam potestatem narrantes constanter *quinquennii* meminerint, seu citius illam, seu serius iterassent, dici vere quinquennium non potuisset.

Sequitur II., non posse numos inscriptos IIIVIR. ITER. R. P. C. collocari ante annum V. C. 717, si, ut verisimile dixi, hoc ineunte ea potestas iterata fuit.

Sequitur III., quoniam in numis sic inscriptis Octavianus luculentam adhuc barbam appendit, eum adhuc anno V. C. 717 barbam aluisse. Adversari istud videtur verbis Dionis perhibentis ad annum V. C. 715: *Sane Caesar tum primum barbam radens et ipse splendide diem eum festum egit, et reliquis simul omnibus publicum epulum dedit. Ab eo autem tempore genas laeves servavit, sicut alii solebant.* [c]) At vero numi testes synchroni, qui omnes Caesarem IIIvirum iterum barbatum sistunt, fallere nequeunt, neque etiam temere testimonium Dionis istud factum diserte ad hunc annum referentis repudiandum. Expendenda solum causa, cur barbam a Caesare nutritam, ac quidem testibus numis et Dione in tam longum tempus, credibile sit. Morellius in epistola ad Perizonium, quae est in Electis Wolter-eckii p. 50, ejusque assecla Schlegelius, [d]) aliique ejus causam in luctum ob mortem I. Caesaris referunt. Non repugno, nam apud Romanos barba promissa revera luctus pars exstitit. Ad haec aliam rationem, cur M. Antonii caput in prioribus ejus numis barbatum sit, promere vix possumus, quam quod lugere Iulium e vivis sublatum instituit, quem superesse tantopere ejus intererat, et cujus interempti se vindicem ferebat. At vero lugere parentem sexennio integro, nimirum ab anno V. C. 710, quo Iulius caesus est, usque ad annum

a) Bell. Illyr. c. 28. b) Annal. Rom. ad V. C. 715. c) L. XLVIII. § 34. d) ad Impp. Morell. T. I. p. 118.

715, quo posuisse barbam scribit Dio, et praeter Romanorum institutum est, et nullo pacto verisimile. Quin idem Dio, cum factum istud describit, eam peristasin propter rei insolentiam non dissimulasset, si mors Iulii ejus squaloris tamdiu retenti causa exstitisset. Atque haec ipsa omissio luculente arguit, causam, cur barbam posuerit, fuisse in vulgus cognitam, et passim receptam, quae adeo memorari non mereretur. Eam facile reperio in juvenum Romanorum consuetudine, qui barbam alere ad certam usque aetatem solebant, nimirum ad annum usque XX., aut etiam ultra. Pagius nimium anxie anno XXII. barbam radi solitam adfirmat, [a]) nixus testimonio Macrobii: *ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam.* Verum non hoc dicit Macrobius, sed: *Post ter septenos annos flore genas vestit juventa.* [b]) Atque hunc morem certum est a juvenibus quoque principibus fuisse observatum. Octaviani exemplum ex Dione dedimus. De Caligula narrat Suetonius, [c]) eum aetatis anno XX. sumpsisse togam, et posuisse barbam, et de Nerone, [d]) idem ab eo fuisse factum aetate magis provecta, nempe anno XXII., et cum Augustus jam fuisset, quod ipsum numis quoque praeclare confirmatur. Quin et Elagabalum adhuc huic consuetudini obtemperasse, ex Dione discimus. [e]) Fuisse eum diem, quo primum resecta barba, laetitiae sacrum, docuit Iuvenalis: [f])

Ille metit barbam, crinem hic deposuit amati,

Plena domus libis venalibus.

Quibus vero caerimoniis, et qua publica solennitate hic mos a principibus fuerit celebratus, ab inspectis auctorum locis, quos modo citavi, tum et eo, quod de Nerone narrat Dio, [g]) potes erudiri. Similem morem valuisse etiam apud Hieropolitas Syros, perhibet Lucianus. [h]) Idem ergo de principum juvenum barbula sentiendum, quod de verbis Ciceronis, cum is dixit: *nostri isti barbatuli juvenes.* [i]) At cum videamus ex numis, Octavianum diutius, quam istud vel dicta consuetudo, vel Dionis testimonium permittunt, barbam promisisse, aliam ejus explicandi arcessendam esse causam intelligo. Verisimile enim est, posita semel ex consuetudine prima barba, paullo post eandem revocasse causa luctus publici. Sic et de I. Caesare scribit Suetonius: [k]) *audita clade Tituriana barbam capillosque summisit, nec ante dempsit, quam vindicasset.* Et de ipso Octaviano, sed jam Augusto: [l]) *adeo namque consternatum ferunt* (clade Variana) *ut per continuos menses barba capilloque summisso caput interdum foribus illideret.* Etiam M. Antonium post cladem Mutinensem promisisse barbam, tradit Plutarchus, [m]) atque idem fecisse Catonem in Africa audita suorum apud Thapsum calamitate. [n]) Luctus in Octaviano publici causa esse potuit inimicitia Sex. Pompeji non tam sibi, quam urbi gravis, inter-

a) Crit. Bar. ad ann. Chr. 56. b) Somn. Scip. L. I. c. 6. c) Cap. 10. d) Cap. 12. e) L. LXXIX. § 14. f) Sat. III. v. 186. g) L. LXI. § 19. h) de dea Syria in fine. i) ad Attic. L. I. ep. 16. k) Cap. 67. l) Cap. 23. m) in Anton. p. 923. n) in Catone min.

clusis primum commeatibus, et fame late serpente, deinde cum ad arma ventum esset, clades repetitae, ac praeter publica haec detrimenta rei gestae dedecus, quibus tandem malis Pompejo V. C. 718 profligato exstinctis ad solitum cultum rediverit.

Sequitur IV., indubitatum plane esse, quod principio adserui, numos Octaviani inscriptos: COS. ITER. ET. TER. DESIG. addito frequenter in aversa IIIVIR. ITER. R. P. C. et capite ejus semper barbato, ad annos V. C. 717 et 718 pertinere, non ad eum, quem iis artis nostrae periti, quod sciam, omnes hactenus adsignavere, ex quibus nominare satis sit Mediobarbum, a) Vaillantium, b) Havercampum. c) Iuxta hos prior inscriptionis pars COS. ITER. ET. TER. DESIG. hunc sensum facit, quasi Caesar jam processisset consul iterum, et tum tertium esset designatus. Quare cum consul iterum processerit V. C. 721, non dubitavere, omnes numos sic inscriptos ad hunc annum referre. Quis sit verus hujus epigraphes sensus, tum curatius inquirere coepi, cum primum viderem Caesaris vultum magis juvenilem, quam qui dicto anno posset competere, deinde barbam e mento pendulam, cujus ego rationem ad eum annum non potui reperire. Quare sic capienda ejus inscriptionis verba, ut το DESIG. referatur tam ad ITER. quam ad TER., ac tum plana omnia. Dixi in annalibus ad V. C. 715, ex IIIvirorum arbitrio in VIII. annos designatos fuisse consulatus, et Caesari, qui V. C. 711 jam consul primum fuit, oblatos binos, quorum unum iniret V. C. 721, alterum 723. Ergo jam inde ab eo tempore se vere scribere potuit, ac reipsa scripsit *consulem iterum, ac tertium designatum.* Et sane verum esse hunc inscriptionis sensum, probant numi M. Antonii, qui, cum eodem tempore designatus fuerit consul in annos 720, et 723, inde in numis scribere coepit: COS. DESIG. ITER. ET. TER., nullo adeo alio inter utramque epigraphen discrimine, quam quod in Antonii numis το DESIG. praeponatur, in Caesarianis postponatur. Si inscriptio notaret alterum consulatum jam coeptum, pro more, quem aliorum imperatorum numi sequuntur, scribendum fuerat: COS. ITER. DES. TER. Nequaquam doctrinae meae obstat numus a Morellio citatus, in quo juxta caput barbatum scriptum praetenditur COS. TER. IIIVIR. TER. R. P. C. d) nam satis certum, hunc numum captum ex Goltzio, qui eum proponit in Augusto tab. II. n. 23.

Narrat de Octaviano Tacitus: e) *interfecto Antonio - - - posito IIIviri nomine consulem se ferens, et ad tuendam plebem tribunicio jure contentus.* Periit Antonius V. C. 724. Tamen Octavianus inde ab anno V. C. 718 IIIviratus mentione in numis abstinuit, credo, quod Lepido eodem anno sese abdicare coacto re ipsa IIIviratus amplius non exstitit, orbis imperio inter Caesarem et Antonium diviso, contentus adeo potestate IIIviratui permissa, qua deinceps

a) ad ann. V. C. 721. b) ad num. 60. Famil. Iuliae. c) ad Famil. Morell. p. 217.
d) in Impp. tab. I. n. 29. e) Ann. L. I. c. 2.

quoque, quoad Antonius vixit, usus est. Aliam viam tenuit Antonius, qui adhuc in consulatu suo III. seu V. C. 723 sese in numis appellat IIIVIR*um* R. P. C., sed hic eo rursum a Caesare differt, quod nunquam sese in moneta appellet IIIVIR*um* ITER*um*, quo titulo Caesarem usum vidimus.

* * *

V. C. 719 A. X. 35. *L. Cornuficio, Sex. Pompeio Sex. F. cos.* Sex. Pompejus in Asia minore M. Antonii jussu occiditur. Antonius Octaviam uxorem Athenis Romam reverti jubet, ipse Cleopatrae amoribus vacat.

V. C. 720 A. X. 34. *M. Antonio II. L. Scribonio Libone cos.* Varias in provinciis seditiones comprimit Caesar, et bellum in Dalmatas, aliosque parat.

V. C. 721. A. X. 33. Consul II. *conlega L. Volcatio Tullo* procedit, sed eodem die abdicat suffecto P. Autronio. Bellum cum Dalmatis gerit, iisque subactis pacem facit. Mauretaniam mortuo Boccho rege in provinciam redigit. Caesaris et Antonii simultates gliscunt.

V. C. 722. A. X. 32. *Cn. Domitio Ahenobarbo, C. Sosio cos.* C. Sosio consule gravi oratione in absentem Caesarem invecto hic redux M. Antonii testamentum apud Vestales repertum populo recitat, vi cujus Cleopatrae liberi provinciarum R. heredes designantur. Ergo Antonio consulatus in annum sequentem abrogatur, Cleopatrae bellum indicitur. Cn. Domitius, et C. Sosius consules Antonii amici urbe excedunt, Antonius Octaviam repudiat, utrinque bellum omni vi apparatur.

V. C. 723 A. X. 31. *Caesar consul III.* procedit *conlega* in Antonii locum *M. Valerio Messala.* IV. non. Sept Antonius et Cleopatra navali praelio ad Actium debellantur. Ex hac victoria dictus imperator VI., ut probabimus alibi.

V. C. 724. A. X. 30. *Consul IV. conlega M. Licinio Crasso* in Aegyptum cum exercitu appellit. Capitur Alexandria Kal. Sextil. [a]) M. Antonius, et Cleopatra deserti a suis, rebus omnibus desperatis nece voluntaria occumbunt. Caesar Aegyptum tributariam facit constituto praeside Cn. Cornelio Gallo equite Romano. IIIviratum ponit. [b])

V. C. 725. A. X. 29. *Consul V.* imperator VII. *conlega Sex. Appuleio* Romam redux continuo triduo tres agit triumphos, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum mensis Sextilis die XIV. [c]) cujus causa hic mensis serius dictus fuit Augustus. [d]) Iani templum clauditur. [e]) Honoribus omnibus privatim, et publice mactatur, dictusque *imperator* titulo summi imperii indice. (Vide infra ad numos IMP. CAESAR.) Moesiam per Crassum subigit, et hinc imperatoris titulum iterat. [f])

V. C. 726. A. X. 28. *Consul VI. conlega M. Agrippa II.* Lustrum facit, plurimas leges perfert, urbem aedificiis ornat, vias munit.

---

a) Orosius L. VI. c. 19. Kalend. marm. Antiat. b) Tacit. Ann. L. I. c. 2. c) Kalendar. Antiat. d) Macrob. Sat. I. c. 12. e) Sueton. c. 22. f) Vide sub finem ad hunc titulum.

Numi
ab anno V. C. 719. A. X. 35. usque V. C. 726 A. X. 28.

PONT. COS. I. II. III. IV. V. VI. IMP. IV. V. VI. VII.

Desinit in numis IIIVIR. R. P. C.

Ex numis, quos hoc articulo complectimur, pauci certum annum dictant, etsi certum sit, omnes intra annos, quos praescripsi, fuisse signatos.

* * *

CAESAR. IMP. *Caput Octaviani nudum, et, quod deinceps semper, imberbe.*

ANTONIVS. IMP. *Caput Antonii nudum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Alius, sed pro typo aversae Caduceus. AR. (Muf. Caef.)

Hi denarii ultra annum V. C. 722 dimoveri non possunt, rupta jam tunc inter utrumque IIIvirum concordia.

* * *

DIVI. FILIVS. *Caput Octaviani nudum.*

DIVOS. IVLIVS. *Caput I. Caesaris laureatum, hinc apex, illinc lituus.* AE. I. II. (Muf. Caef. Morelli Impp. tab. XXIV. n. 1.)

DIVI. F. *Caput simile, juxta in nonnullis astrum.*

DIVOS. IVIVS. *intra lauream.* AE. I. II. (Muf. Caef. Morelli ibid. n. 2.)

Hos numos circa annum V. C. 718 cusos, eo conjicio, quod in simili, quem Morellius bis produxit, a) Caesaris mento barbula adhaeret. Ad haec hujus generis aliquos ante annum V. C. 718, aut saltem non post hunc annum fuisse percussos, manifeste evincit numus recusus, quem Morellius in eadem tabula familiae Pompeiae dedit. In hujus enim aversa est: DIVOS. IVLIVS. intra lauream, ac insuper observantur indicia alterius typi serius additi, ex quo distinguuntur epigraphe PIVS, ac summa tabulata navis, (nam totum typum numus non recepit) quae aversa obvia est in numis aeneis Sex. Pompeji. Ergo hic Octaviani numus exstitit jam anno saltem V. C. 718, nam hoc labente victus est Pompejus, et ex Sicilia ejectus, et ejus adeo nomine feriri moneta desivit. Id genus numos aeneos verisimiliter extra urbem fuisse signatos, infra probabo in animadversionibus ad calcem numorum Augusti dilatis. DIVOS pro DIVVS archaismus est. Priscianus grammaticus: b) *Romanorum vetustissimi in multis dictionibus loco V posuisse O inveniuntur - - - - et maxime digamma antecedente hoc faciebant, ut* servos *pro* servus, Davos *pro* Davus.

* * *

Caput Caesaris nudum.

CAESAR. DIVI. F. *Caesar eques citato cursu d. elata.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Varios Caesaris equitis typos jam in denariis praecedentibus vidimus.

Alius, sed Caesar equo lente gradiente vectus. AV. (Muf. Caef.)

Caesarem confecto bello Siculo ovantem urbem ingressum memorant Suetonius, c) Orosius. d) Dio, e) Fasti Capitolini, Appianus. f)

a) l. c. et in Famil. Pompeja tab. I. lit. A. b) ap. Putsch pag. 554. c) Cap. 22. d) L. VI. c. 18. e) L. XLIX. § 15. f) B. C. L. V. c. 130.

Alius, ſed Apollo nudus inſidens rupi pendente poſt occiput pileo lyra canit. AR. (Muſ. Caeſ.)

Denarii hi ſunt operis eximii. Apollini Octavianum fuiſſe impenſe devotum, cujus etiam filius haberi voluit, multa teſtimonia congeſsit Erizzus, quae vide in Impp. Morellii T. I. p. 271. Apollini Palatino V. C. 726 templum cum bibliotheca ſtruxit. [a]) Quantum ſe Apollini Actio debere profeſſus ſit, infra memorabitur, cui ſe etiam dediſſe in tutelam ridicule fingit Iulianus; [b]) quin factum Apollini ſimulacrum cum ejus cunctis inſignibus refert Servius. [c])

Alius, ſed Venus averſa et ſeminuda ſtans d. galeam, ſ. haſtam transverſam, ſimul columnae innititur, retro clypeus. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eſt haec Venus Victrix in patris Iulii numis paſsim obvia, quamvis in his raro ſit ſtatu averſo.

Alius, ſed Victoria inſiſtens globo, vel: Victoria in citis bigis. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Celebrant hi numi Caeſaris victorias ſeu de Sex. Pompejo, ſeu Dalmatis, ſeu Antonio. De Victoria globo inſiſtente infra.

Alius, ſed quadrigae triumphales, ex quarum loco ſummo quatuor equi decurrentes. AV. (Morelli.)

Videntur innui triumphi a Caeſare V. C. 725 acti.

Alius, ſed mulier ſtans d. ramum, ſ. cornucopiae. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ſymbolicus pacem et abundantiam indicans.

* * *

Protome Victoriae.

CAESAR. DIVI. F. *Neptunus d. pede globo inſiſtens d. acroſtolium, ſ. haſtam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus victoriarum maritimarum praeco.

Caput Veneris.

CAESAR. DIVI. F. *Miles, aut Caeſar ipſe paludatus ſtans, ſ. haſtam transverſam, et ad dexteram reſpiciens, quorſum et dexteram extendit.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus hujus averſae incerti explicatus.

Caput muliebre inter cornucopiae, et ramum.

CAESAR. DIVI. F. *Miles gradiens d. elata, ſ. haſtam ſuper humero.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput anticae eſſe ſymbolicum, apparet ex averſa ſupra citata, in qua fingitur mulier d. gerens ramum, ſ. cornucopiae. Averſae ſenſus mihi item ignotus.

* * *

CAESAR. DIVI. F. *Caput Caeſaris laureatum.*

S. P. Q. R. *Cupido eques ſuper delphino, utrinque aſtrum.* AR. (Seguin Sel. num. p. 117.)

Rara laurea in hujus aetatis numis, ut continuo ad numum inſcriptum PAX monebo. Incerta etiam ratio typi averſae. An cauſa aſtrorum delphinus eſt ſideribus receptus? An inſidens puer alatus non Cupido, ſed Neptuni genius eſt, atque hoc typo honos habetur Neptuno de Caeſare toties praeclare me-

a) Dio L. LIII. c. 1. b) Spanh. Caeſ. Iul. p. 32 et 274. c) ad Ecl. IV. v. 10.

rito? Sane deinceps quoque frequenter ejus victorias maritimas in moneta jactari videbimus.

CAESAR. DIVI. F. *Victoria globo insistens.*

AVGVR. PONTIF. *Caput Iovis Ammonis.* AR. (Morelli.)

Denarium hunc a Pinario Scarpo in Africa cusum fuisse, facile intelliges collatis numis, quos in gente Pinaria dedimus, et Scarpi hujus historia. Alium ejusdem Scarpi denarium proferemus infra cum epigraphe: IMP. CAES. DIVI. F.

* * *

CAESAR. IMP. VII. *Caput nudum.*

ASIA. RECEPTA. *Victoria cistae mysticae insistens, hinc et illinc serpens exsurgens.* Quinarius obvius.

Quam fuerint variae, at simul otiosae eruditorum in aversae typo explicando sententiae, enarrat Panelius. a) Nihil tamen eo planius, ac apertius. Mystica Bacchi cista notum est symbolum *Asiae* proconsularis, quam numus a Caesare *receptam* loquitur. Cistam similem offerunt numi omnes argentei ab ipsa hac causa dicti *Cistophori*, quos satis constat in eadem Asia fuisse signatos, et de quibus egimus in tractatu singulari. b) Insistit Victoria non alia de causa, quam quod haec in moneta Romana perpetuus fuit quinariorum typus, ut probavimus in Volumine V. p. 20. Recepit vero Asiam Caesar, quando anno V. C. 724 seu profectus in Aegyptum, seu inde redux in Asia substitit, ejusque res ordinavit, hiberna quoque in ea egit, ut narrat Dio. c) Suetonius etiam refert, eum consulatum IV. iniisse in Asia, V. in Samo. Suadente ergo epigraphe ASIA. RECEPTA, tum et inscripto IMP*eratoris* VII. titulo quinarii hujus aetatem prope tenemus. Diximus Asiam receptam intra annos V. C. 724 et 725, posteriore autem hoc anno, quo Caesarem consulem V. processisse constat, fuisse eum imperatorem VII., docet illustre marmor, quod Romae a se visum vulgavit Pighius: d)

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI IVLI. F. COS. QVINCT. COS. DESIG. SEX. IMP. SEPT. REPVBLICA CONSERVATA.

Ex his patet, quinarium hunc ante annum V. C. 724 feriri non potuisse, neque serius anno 726, quia anno hunc consequente Caesar jam Augusti nomine uti coepit.

* * *

Caput Caesaris nudum.

CAESAR. DIVI. F. ARMEN. RECEP. IMP. VII. *Armenius stans cum pileo incurvo, et cetero cultu patrio d. hastam, s. arcum.* AR. (Thes. Brand. T. II. p. 606. Vaill. Morelli.)

Armeniam amissam fuisse a M. Antonio sub annum V. C. 721, refert Dio, e) at eam V. C. 725, vel 726 fuisse receptam, tacentibus historicis fatetur hic denarius ex caussis, quas ad numum praecedentem dedi. Armeniae meminerunt etiam numi V. C. 734 signati, sed hi inscribuntur ARMENIA. CAPTA.

---

a) Cistoph. p. 76. b) Vol. IV. p. 352. c) L. LI. § 18. d) Ann. Rom. T. III. p. 50. e) L. XLIX. § ult.

Posteriori huic anno praesentem hunc denarium adcommodant quoque Norisius, a) et Vaillantius, b) sed perperam, ut ostendam infra in controversia de iteratione tituli imperatoris.

* * *

CAESAR. DIVI. F. COS. VI. *Caput nudum subjecto capricorno.* AEGYPTO. CAPTA. *Crocodilus.* AR. obvius. Restitutus a Trajano in AV. et AR. (Vaill. Morelli.)

Numum hunc signatum fuisse V. C. 726, demonstrat inscriptus consulatus VI. Renovat ergo memoriam Aegypti ante biennium captae, et mense quidem Sextili, quae causa fuit una ex pluribus aliis, cur ei mensi datum fuerit *Augusti* nomen. c) De capricorno agemus ad annum V. C. 743.

* * *

Numi Octaviani cum praenomine IMPERATORIS.

Anno V. C. 725 Caesarem accepisse nomen *imperatoris* his verbis refert Dio: d) *Eodem anno etiam IMPERATORIS nomen accepit, non quale propter victoriam tribui more vetusto solebat, - - - sed quo summa imperii demonstraretur, quod patri quoque ejus Iulio, et ejus filiis nepotibusque fuerat decretum.* Ergo nomine *imperatoris* hic intelligitur titulus instar *praenominis*, ut eum vocat Suetonius. e) At vero jam in numis Octaviani ab annis V. C. 715 — 718 signatis istud imperatoris praenomen comparet, scripto nempe IMP. CAESAR. DIVI. F. Ex quo colligo, Octavianum jam tum sat potentem usum sponte eo privilegio, quod patri Iulio, ejusque filiis a senatu decretum modo ex Dione vidimus, omisisse tamen forte subinde, quod invidiosum videretur, et quod revera tum summae rei non praeesset solus, utroque adhuc conlega IIIviro superstite. Sane Caesarem imperatoris praenomen ante hunc annum legitime non habuisse, apparet ex Maecenatis oratione ad Caesarem eodem hoc anno 725 habita, qua ei spem facit, fore ut propediem paterno imperatoris titulo a senatu decoretur. f) Cum Dionis testimonio praeclare conspirat marmor anni V. C. 725, quod paullo supra ex Pighio recitavi, in quo legitur: IMP. CAESARI. DIVI. IVLI. F. COS. QVINCT. COS. DESIG. SEX. Natalem huius tituli statuit Ovidius XVI. Kal. Majas: g)

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Iussit, et aetherios praecipitavit equos.
Vt titulum imperii quamprimum luce sequenti
Augusto juveni prospera bella darent.

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. VI. LIBERTATIS. P. R. VINDEX. *Caput laureatum.*

PAX. *Mulier stans d. caduceum, juxta ara, verius cista mystica, super qua ser-*

a) Cenot. Pis. diss. II. c. 9 et 17. b) Arsac. imp. p. 174. c) Macrob. Sat. I. c. 12. d) L. LII. § 41. e) in I. Caes. c. 76. f) Dio L. LII. c. 40. g) Fast. IV. 675.

pens, *omnia intra lauream.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Eſſe numum hunc ſignatum V. C. 726, inſcriptus conſulatus VI. eloquitur. Deinde plura in eo ſunt nova, et inſolentia. Titulus partis anticae, quem concepit adulatio, neque alius ſive hujus Caeſaris, ſive ſequentium Auguſtorum numus offert. Accedit corona laurea, cujus hactenus unicum exemplum vidimus, et de qua hoc loco adcuratius videtur agendum. Narrat Dio, a) Caeſari noſtro V. C. 714 decretum fuiſſe jus laureae geſtandae toties, quoties triumphans aliquis ea uteretur; perpetuum vero ejus uſum conceſſum demum V. C. 718 poſt victum Sex. Pompejum, idem refert. b) At vero cur laurea haec in numo praeſente, tum et deinceps in numis omnibus non Auguſti modo, ſed et ſequentium imperatorum diademati illigatur, cujus poſt occiput nodo collecti partes duae in humerum defluunt? Diximus in numis I. Caeſaris, lauream huic decretam, et in numis effictam omni prorſus diademate carere, et quod amplius eſt, cum illi ſemel iterumque corona laurea diademate praeligata a M. Antonio, aliisque imponeretur, iſtud tribunos pl. populumque non permiſiſſe, nempe quia regium iſtud videbatur. Cur ergo laurea ſic comparata regium quid viſum in Iulio, non item in Octaviano, et Auguſtis reliquis? Ex quo apparet, diadema lauro veſtitum, quo hi uſi ſunt, non fuiſſe ejus plane formae, cujus fuit alterum I. Caeſari ſubdole oblatum, quia iſtud, non illud, regii moris eſt habitum. Auctores, qui Iulianum illud deſcribunt, alii minus aperte loquuntur. Dio διαδημα tantum vocat. c) Plutarchus uno loco ait fuiſſe διαδημα ςεφανῳ δαφνης περιπεπλεγμενον, *diadema coronae laureae innexum.* d) Alio loco dicitur M. Antonius διαδημα δαφνης ςεφανῳ περιελιξας, *diadema coronae laureae illigaſſe.* e) Alii explicatius loquuntur Suetonius dixit *coronam lauream candida faſcia praeligatam*, f) Appianus: ἐςεφανωσε δαφναις ἀναπεπλεγμενης ταινιας λευκης, *coronavit laurea*, *cui faſcia alba obvoluta fuit.* g) Atqui haec ipſa periſtaſis, *taenia alba*, regium fuerit, Romanisque adeo exoſum; nam Lucianus, quo loco regum diadema memorat, illud vocat ταινιαν λευκην περι τῳ μετωπῳ, *faſciam albam*, *quae frontem ambit.* h) Iam vero diadema, quo nunc uti coepit Octavianus, et reliqui ſubinde Auguſti, alterius fuerit formae, et haud dubie alterius coloris, modo non albi, et commodi tantum cauſa adhibitum, ut laurea eo conſtricta firmius adhaereret, quam adhuc opportunitatem neglexerit Caeſar dictator. Sane hoc diademate nihil fuiſſe quaeſitum ambitioſius, inde patet, quia ſimili ſubinde diademate laureato uſi in numis quoque ſunt, qui Auguſti non fuere, ut Druſus ſenior, Titus et Domitianus adhuc Caeſares, quin et L. Vitellius Auli Auguſti pater, et plane privatus. Tali etiam redimitus in moneta ſua comparet Caligula, non illo regio, quod eum concu-

a) L. XLVIII. § 16. b) L. XLIX. § 15. c) L. XLIV. § 9. d) in Caeſare pag. 736. e) in M. Anton. pag. 921. f) in I. Caeſare c. 79. g) Bell. civ. L. II. c. 108. h) in Πλοιῳ.

pivisse narrat Suetonius: [a]) *nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret.* Ceterum quae fuerit coronae laureae viris illustribus a Romanis decretae significatio, aptius differemus in tractatu de cultu capitis Augustorum.

Denique insolens in hoc quoque numo est metalli volumen, quod illi maximi moduli honorem tribuit, quae quidem causa praecipua est, cur eum extra urbem signatum credam, quia in hac moris hoc aevo non fuit aureos et argenteos majoris formae ferire. Conjecturam auget typus aversae, in cujus area dixi esse aram imminente serpente, sed quam forte rectius Havercampus mysticam Bacchi cistam censet. [b]) Id si verum, probabile est, signatum in Asia proconsulari, et esse jure inter Cistophoros referendum, quorum plures eadem fere aetate cum capite M. Antonii, inscriptione item utrinque Latina, eodem volumine, et ex eodem metallo signati sunt. Addo indicium aliud non aspernandum, hunc ipsum numum plus duobus saeculis in museo Caesareo conspicuum, et ex eo jam editum a Wolfgango Lazio, Vindobonam allatum fuisse ex Oriente ab Augerio Busbeckio Ferdinandi I. Aug. apud Turcos oratore, ut notavi in Historia musei Caesarei ejus catalogo praefixa.

* * *

Caput Caesaris nudum.

IMP. CAESAR. *Victoria globo insistens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Alius, sed aedificium elegans et clausum cancellis, cujus epistylio inscriptum: IMP. CAESAR, *fastigio insistit Victoria super globo.* AR. (Mus. Caes.)

Aedificium istud, quod templi speciem praebet, videtur esse curia Iulia, quam Dio memorat exstructam ab Octaviano in patris Iulii memoriam, et V. C. 725 dedicatam, positamque in ea imaginem Victoriae Tarento olim advectae. [c]) Addit, eam statuam sua adhuc aetate exstitisse, cujus etiam mentionem facit Herodianus. [d]) Id simulacrum in Augusti funere fuisse praegestatum docet Suetonius, [e]) fuitque Victoria hoc cultu velut quoddam imperii insigne, et quamvis sublata ab imperatoribus Christi fidem professis, ut docent Ambrosius, et Prudentius contra Symmachum, tamen eandem ipsam in numis infimi aevi videmus imperatorum dextera praeferri.

* * *

Protome Dianae.

IMP. CAESAR *inscriptum epistylio templi 4 columnarum, intra templum tropaeum navale, superne triquetra.* AV. (Mus. Caes.) AR. denarii, et max. mod. (Morelli Impp. p. 259.)

Diana, tropaeum navale, triquetra ad postremam Octaviani ad Artemisium Siciliae de Sex. Pompejo victoriam adludunt, de qua vide, quae monebimus ad numos anni V. C. 733, nam is ejus facti memoriam pluribus adhuc deinceps annis in moneta celebravit.

* * *

Caput Caesaris laureatum.

IMP. CAESAR. *Columna navium rostris,*

a) in Calig. c. 22. b) Morelli Impp. p. 263. c) L. LI. c. 22. d) in Elagab. e) Cap. 100.

et ancoris exornata, super qua simulacrum Caesaris d. hastam, s. parazonium tenentis. AR. (Mus. Caes.)

Respicit typus id, quod narrat Appianus, a) Caesari ex bello Siculo adversus Pompejum V. C. 718 reduci decretum esse inter alia, ut aurea ejus statua habitu triumphali, quo urbem ingressus est, in foro poneretur adfixis columnae navium rostris, inscripto: OB. PACEM. DIV. TVRBATAM. TERRA. MARIQVE. RESTITVTAM. Huc adludit quoque Virgilius, cum inter praeclara Augusti monumenta commemorat quoque *navali surgentes aere columnas*, b) addente Servio: *Augustus victor totius Aegypti, quam Caesar pro parte superaverat, multa de navali certamine sustulit rostra, quibus conflatis quatuor effecit columnas, quae postea a Domitiano in Capitolio sunt locatae - - - Rostratas C. Duillius cos. posuit victis Poenis navali certamine etc.* Columnam rostratam imminente statua habes etiam in denariis Vespasiani, et filiorum.

* * *

Victoria prorae navis insistens.

IMP. CAESAR. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. ramum lauri.* AR. (Mus. Caes.)

Hic denarius victorias Octaviani maritimas, actosque ob has triumphos testatur. Auctore Suetonio c) *curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum.* Ipse in curru sublimis dextera lauri ramum tenet, de quo Plinius: d) *Ex ea* (lauri silva) *triumphans postea Caesar laurum in manu tenuit, coronamque capite gessit.*

* * *

Caput Caesaris nudum.

IMP. CAESAR. *Tropaeum navale.* AV. AR. (Mus. Caes.)

IMP. CAESAR. *Navis expanso velo.*

DIVI. F. *Victoria currens d. lauream, s. gubernaculum, ante eam palmae ramus humi defixus.* Quin. (Morelli Famil. Iulia tab. 8.)

Hi adhuc numi victoriarum maritimarum praecones.

* * *

Caput Caesaris nudum.

IMP. CAESAR *inscriptum epistylio arcus triumphalis, supra quem Caesaris statua in quadrigis triumphalibus.* AR. (Mus. Caes.)

C. CAESAR. *Caput muliebre velatum cum modio.*

IMP. CAESAR. *Idem typus.* AR. (Morelli.)

Existimat Havercampus, anticam numi posterioris pertinere ad C. Caesarem Agrippae F., signatum adeo V. C. 747. Verum cum inscriptio aversae eadem sit, quae in numis aliis hujus aetatis, et typus aversae idem cum typo denarii praecedentis, qui manifeste ad hanc aetatem pertinet, haud dubie hic quoque huic aevo debetur. Sane et nostro Caesari praenomen *Caii* fuit, et Caius dicitur in numo altius descripto, et in alio gentis Caniniae. Quod vero utrinque Caesaris nomen repetitur, nihil obest; nam etiam in numo Morellii e) hinc scribitur: CAESAR. DIVI. F. illinc :

a) B. C. L. V. c. 130. b) Georg. III. 29. c) Cap. 22. d) L. XV. § 40.
e) Tab. XIV. n. 37. 38.

IMP. CAESAR. Fuiffe Caefari poft victoriam de Sex. Pompeio arcum triumphalem erectum, docet Dio. [a])

* * *

PONT. *Caput Iovis Ammonis.*
IMP. CAES. DIVI. F. *Victoria globo infiftens d. coronam, f. palmam.* AR. (Pembrock P. III. tab. 9.)

Infolens in Octaviani numis typus Ammonis. At ne quis fubtiles ejus caufas advocet, moneo, eum fignatum in Africa a Pinario Scarpo, ut collati alii ejus denarii docent, quos vide. Iam alium ejusdem Scarpi numum, fed aliter infcriptum, fupra dedimus.

* * *

Caput Apollinis laureatum.
IMP. CAESAR. *Colonus agens boves.* AR. (Muf. Caef.)

Colonias varias intra hos annos deduxit Caefar. Verum quae caufa fit, cur, quod aliqui exiftimant, exclufis aliis indicetur colonia Carthago, non fatis video. Sane caput Apollinis ad Carthaginem non facit.

* * *

Caput Caefaris laureatum fecto brachio inftar hermae, pone fulmen.
IMP. CAESAR. *Ipfe togatus fellae curuli infidet, d. Victoriolam.* AR. (Muf. Caef.)

Pacem, quam indicant toga, et fella curulis, victoria partam refpicit denarius. Pro parte antica vide numum fequentem.

Caput Caefaris nudum.
IMP. CAESAR. *Caput Caefaris laureatum hermae impofitum, infra fulmen.* AR. (Muf. Caef.)

Havercampus, aliique hunc averfae hermen dixere Solis, ipfe autem hermae pondere, et fulmine indicari Caefaris adagium ex Suetonio notum: σπευδε ϐραδεως, *feftina lente*, [b]) tanquam nimirum herma notaret tarditatem, fulmen celeritatem. Iidem in alio quoque numo idem Augufti fymbolum viderunt, de quo vide numos gentis Durmiae. At enim certum eft, in hujus numi averfa proponi idem, quod in antica denarii praecedentis; fi ergo in hac confpirantibus omnibus eft caput Caefaris, erit etiam in averfa denarii praefentis, quod numi ipfi collati invicte demonftrant. Oftentant ergo aliquam Caefaris ftatuam hac forma pofitam, et quidem palmari adulatione addito Iovis attributo. Decepti funt viri eruditi a prominentibus laureae foliis, quae effe radios Solis, perperam credidere. Alias de hoc typo conjecturas vide apud Oifelium, [c]) quas referre piget.

* * *

Caput Caefaris nudum.
IMP. CAESAR. DIVI. F. *Clypeus.* AR. (Muf. Caef.)

IMP. *Caput Martis modefte barbatum.*
CAESAR. *Clypeus, in cujus medio aftrum, hinc et illinc haftae promicantes.* AR. (Muf. Caef.)

Caput anticae in pofteriore denario a variis pro ipfius Caefaris capite eft habitum, cum fit luculentum Martis, cujus funt etiam attributa averfae.

* * *

a) L. XLIX. § 15. b) in Aug. c. 25. c) Num. fel. p. 203.

Descripsimus denarios, in quibus Octavianus dicitur CAESAR. DIVI. F., vel IMP. CAES., et quos propter hanc ipsam etiam causam intra hos annos compegimus, quorum postremus est V. C. 726, post quem nomen *Augusti* inserri numis coepit. Non tamen sic abolitus vetus modus, ut non, etsi raro, tamen aliquoties recurrat. Exstant denarii gentis Caniniae, et Petronlae, qui, quia *Armeniam captam* eloquuntur, certe serius signati sunt, tamen omisso Augusti nomine solum CAESAR. DIVI. F. offerunt.

Notandum praeterea, denarios hujus periodi tam perfecti esse operis, et elegantiae vere Graecae, ut omnes hujus principis numos, qui seu ante, seu post signati sunt, hoc merito longe superent.

V. C. 727 A. X. 27.
COS. VII. DES. VIII. PONT. IMP. VII.
Augusto VII. M. Agrippa III. cos.
Incipit AVGVSTVS.

Anni principio cum abdicare Caesar simulata ad senatum oratione praeferret, atque hic, partim quod fraudem subesse sensit, partim quod utilius visum, remp. ab uno regi, ejus proposito adversaretur, imperium in decennium suscepit, ac paullo post, fluctuantibus patribus, quod nomen novum principi de se optime merito imponerent, cum nonnulli Romulum vocandum censerent, ex Munatii Planci sententia dictus est AVGVSTVS. Cum in hoc unanimes sint Suetonius, [a]) Dio, [b]) Velleius, [c]) et Censorinus, [d]) tamen in die dissensus est inter auctores. Factum istud idibus Ian., adfigit Ovidius, [e]) Censorinus XVI. Kal. Febr., Orosius VIII. idus Ian., at Fasti Verrii Flacci XVII. Kal. Febr., seu diei XVI. Ianuarii, quibus, tanquam monumento synchrono, prae Censorino major habenda fides. Vide cl. Fogginum ad Fastos Verrii pag. 13, et quae ad conciliandas aliorum variantes sententias adfert Fabricius. [f])

Augustus hoc adhuc anno Flaminiam munit, et in Hispaniam proficiscitur adversum Cantabros et Astures apertis Iani portis. [g])

CAESAR. COS. VII. CIVIBVS. SERVATEIS. *Caput nudum.*
AVGVSTVS. S. C. *Aquila expansis alis coronae quernae insistens, pone duo lauri rami.* AV. (Mus. Caes.)

Egregie numum explicat Dio, [h]) decretum hoc anno, ut ante Augusti domum in palatio lauri ponerentur, ac in fastigio domus corona querna suspenderetur, quasi *perpetuus hostium victor*, ac *civium servator* esset. Vide numos gentis Caniniae, quorum unus, etsi pluribus serius annis signatus, idem argumentum offert. Additum in numo praesente S. C. indicat, et Caesarem ex S. C. dictum Augustum, et eadem lege decretam quernam, et lauros. Praeclara vox Plinii: [i]) Augustum profligatis bellis civilibus coronam civicam a genere humano ipsum accepisse.

---

a) Cap. VII. b) L. LIII. § 16. c) L. II. c. 91. d) de die nat. c. 21. e) Fast. L. I. 590. f) in nota ad Dionis l. c. g) Dio, Eutropius. h) L. LIII. c. 16. i) L. XVI. § 3.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Victoria globo insistens.*

IMP. CAESARI. SCARPVS. IMP. *Vola manus.* AR. (Morelli.)

Binos Scarpi denarios jam in numis periodi praecedentis dedimus, ex quo verisimile fit, praesentem paullo post acceptum Augusti titulum fuisse signatum. Explicationem hujus denarii pete ex gente Pinaria, ex qua fuit Scarpus.

V. C. 728 A. X. 26.

COS. VIII. DES. IX. PONT. IMP. VII.

Augusto VIII. T. Statilio Tauro cos.

Consulatum VIII. Tarracone init. a) Bellum in Cantabros parat, Agrippa interim urbis negotia procurante, eamque aedificiis ornante.

Antica incerta.

COS. OCTAVO. DESIG. IX. *Victoria gradiens.* AE. III. (Morelli.)

Vnicus hic est numus, qui anno huic certe debeatur, atque etiam hic commatis Romani non est, sed alicubi extra urbem signatus. Hoc adhuc anno numos Augusti aeneos in urbe cusos non novi, omnium autem minime III. formae, ut monebimus sub finem monetae Augusti.

V. C. 729 A. X. 25.

COS. IX. DES. X. PONT. IMP. VIII.

Augusto IX. M. Iunio Silano cos.

Hunc quoque consulatum iniit Tarracone. b) Bellum in Cantabros ipse gerit, sed tentatus valetudine Tarraconem redit, ibique decumbit. Interea P. Carisius Astures, C. Antistius Vetus Cantabros vincunt. Cum Iuba regiones permutat. Amynta rege mortuo Galatiam et Lycaoniam in provinciam redigit. Victis per M. Vinicium Germanis imperator appellatur. Emeritam in Lusitania condit. Iuliam filiam Marcello Octaviae sororis filio matrimonio jungit. Iani templum iterum clauditur. c)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IAN. CLV. *Templum Iani.* AR.

Binos similes proponit Morellius, d) quorum unum non dubitem a Goltzio haustum. Iani templum inde ab ejus conditore Numa non fuisse clausum, nisi post primum bellum Punicum M. Atilio, et T. Manilio cos., deinde imperante Augusto post bellum Actiacum, diserte tradunt Livius, e) Plutarchus, f) et Velleius. g) Si horum auctorum verba spectes, illud semel tantum clausit Augustus. Sed iteratum fuisse hunc honorem, docuere alii. Dio, qui jam ante dixit, h) clausum fuisse V. C. 725 finito bello Actiaco, omnibusque ejus reliquiis, repetitum istud decus narrat V. C. 729 post victos Cantabros. i) Vt tertium imperante Augusto clauderetur, decretum quidem fuisse V. C. 744 idem perhibet, sed caruisse eventu, Dacis Istrum transgressis impressionem in Pannoniam facientibus. k) Ergo teste Dione bis sub

a) Suet. c. 26. b) l. c. c) Dio. d) in Aug. tab. XVIII. e) L. I. c. 19. f) in Numa p. 73. g) L. II. c. 38. h) L. LI. § 20. i) L. LIII. § 26. k) L. LIV. § 36.

Augusto ad Ianum aditus fuit impeditus. At sunt auctores, qui ter istud factum adserunt. Suetonius: [a]) *Ianum Quirinum semel atque iterum a condita urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clusit.* Orosius: [b]) *Itaque anno ab V. C. 752 Caesar Augustus ab Oriente in Occidentem, a septemtrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Iani portas tertio ipse tunc clausit.* Verum utroque hoc testimonio non omnes acquiescunt eruditi, et ad Suetonium quidem quod attinet, sunt codices, in quibus pro *ter* scriptum legitur *tertio.* Sin istud, Suetonius verbis *semel atque iterum memoriam ante suam* intelligit templum primum a Numa, deinde post bellum Punicum clausum, ac tertio post bellum Actiacum. Orosii narrata jure impugnat Norisius. [c]) Nam eodem anno V. C. 752, qui nobis Varronem secutis est annus V. C. 753, erupit grave bellum Parthicum, ad quod componendum missus eodem anno est Caius Caesar, atque etiam hoc composito per annos XII. consequentes perpetua fuere bellorum turbida. Cum tamen ex unanimi sanctorum patrum consensu Christus orbe quaquaversum pacato natus dicatur, conjicit vel ob ipsam hanc causam, non eum anno V. C. 753, sed 749, quae nunc potior est chronologorum sententia, in lucem fuisse editum, cum revera ab anno 748 usque 751 nulla a scriptoribus bella gesta memorentur, quo adeo intervallo et clausum fuerit Iani templum, et natus Christus. Ex his ergo docemur, in clauso post bellum Actiacum Iani templo auctores omnes consentire, aut certe non repugnare; repetitum idem fuisse V. C. 729, uno niti Dionis testimonio, idem tertio factum, a viris eruditis controverti. Vide de hoc plura in commentariis eruditorum ad dictum Suetonii locum, apud Chishull Antiq. Asiat. p. 187, et in dissertatione Massonii de Iano reserato. Idem Orosius, cum paullo infra iterum docuisset, clausum fuisse Ianum V. C. 752, eodemque anno natum Christum, addit, sene jam Augusto apertum rursum fuisse, et patuisse usque ad Vespasiani imperium, idque testimonio Taciti tuetur. [d]) Sed huic sententiae repugnant numi Neronis, quos vide. Massonus certum putat, Iani portas anno V. C. 744, neque alio, ab Augusto tertium fuisse obseratas. [e]). Ceterum numus hic noster aut indicat Ianum V. C. 729 clausum, si vera sunt verba Dionis, aut renovat memoriam ejus V. C. 725 clausi. Certe propter additum Augusti nomen ante annum 727 signari non potuit.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVST. COS. IX. *Caput Augusti nudum, quod ab adstante Victoria coronatur.*

M. ACILIVS. GLABRIO. PROCOS. *Capita se respicientia virile nudum, et muliebre.* AE. I.

Numum hunc bis vulgavit Morellius. [f]) Similem edidit Patinus, [g]) sed is epigraphen anticae facit: D. IVLIVS.

---

a) Cap. 22. b) L. VI. c. 22. c) Cenot. Pis. diss. II. c. 10. d) L. VII. c. 3. e) l. c. Sect. III. c. 8. f) in Fam. Acil. et in Impp. sub Aug. g) Famil. p. 308.

CAESAR, averſae: M. ACILIVS. GLABRIO. PROPR. Patinum corrigit Gallandus ex ſimili integerrimo numo Foucaultiano, [a]) quo teſte in antica ſcribitur: IMP. CAESAR. AVGVSTVS, in averſa ſuperne: M. ACILIVS, inferne: TI. CLAVDIVM. CAESAR. COR., ex quo res duas colligit, primam, numum eſſe Corinthi ſignatum, alteram, capita ſe reſpicientia non eſſe Auguſti et Liviae, ut viſum Gallando, ſed Claudii Aug. et Agrippinae uxoris. Havercampus in parte averſa numi Morelliani dixit exhiberi Tiberium, et Liviam. [b]) Ex variis his ſententiis quam adoptare oporteat, pronunciare nequeo, quia, quae vera ſit epigraphe, ignoro. Quod unum eruo, ſi vera eſt Morellii lectio, cujus forte numus diverſus eſt a Gallandiano, numus is propter mentionem conſulatus IX. ad hunc annum pertinet. Neceſſe non eſt, ut doceam, eum ſine dubio extra urbem fuiſſe ſignatum.

* * *

Ab hoc anno usque ad annum V. C. 732 ſignati ſunt in Hiſpania denarii P. Cariſii, quos infra ad ipſum hunc annum ſiſtam.

V. C. 730 A. X. 24.
COS. X. DES. XI. PONT. IMP. VIII.
Auguſto X. C. Norbano Flacco cos.

Anni principio Romam revertitur Auguſtus. Cantabri poſt ejus diſceſſum iterum rebelles compeſcuntur.

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 731 A. X. 23.
COS. XI. PONT. IMP. VIII.
Auguſto XI. A. Terentio Varrone cos.
incipit
TRIBVNICIA POTESTAS.

Auguſtus in gravem hoc anno morbum incidens Piſoni conlegae rationes, Agrippae annulum tradit. Convaleſcit opera Antonii Muſae liberti. Natis Marcellum inter, et Agrippam ſimultatibus, quod huic potius annulus commiſſus erat, hunc Auguſtus in Orientem mittit. Marcellus eodem anno moritur.

TRIBVNICIA POTESTAS, imperii quoddam velut fundamentum huic anno natales ſuos debet. Nam etſi eam jam anno V. C. 718 poſt victum Sex. Pompejum fuiſſe Auguſto collatam doceat Appianus, [c]) idemque conceſſum V. C. 724, et quidem per omnem vitam referat Dio, [d]) tamen ſingulari modo illi hoc anno fuit decreta, ſic ut ab hoc ejus iteratae numeri procedant. Additum etiam proconſulare imperium ampliata poteſtate. Conſtituta haec fuiſſe ante diem V. Kal. Iul., conficiunt eruditi. Vide haec latius expoſita apud Noriſium. [e]) De tribuniciae poteſtatis natura, et ejus numerandae modo vide tractatum ſingularem. Iſtud unum hoc loco obſervatum velim, me ab Auguſto usque ad Antoninum Pium ſingulis annis Iulianis binas trib. poteſtates includere,

a) Elect. Woltereck p. 70. b) ad Morellii Fam. Acil. c) B. C. L. V. c. 132. d) L. LI. c. 19. e) Cenot. Diſſ. II. c. 15.

inde ab hoc singulas tantum, cujus rationem in eodem tractatu cumulate dabimus.

* * *

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

M. AGRIPPA. COS. TERT. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona murali, et rostrata cinctum.* AV. AR. (Morelli, Mus. Caes.)

Numum hunc isthic propono, non quod certo signatus sit hoc anno, sed quia non ante hunc signari potuit. Consulatum autem XI. deinceps absque iteratione per multos annos gessit. Aversa explicabitur in moneta Agrippae.

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

PACI. PERP. *Templum 6 columnarum, in cujus medio ara.* AR. (Vaill.)

Typus huic anno rite respondet.

* * *

AVGVSTVS. TR. POT. *Caput nudum.*

P. STOLO. IIIVIR. *Apex inter ancilia.* AR. (Mus. Caes.)

AVGVSTVS. *Caput Augusti.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR, *juxta* AVGVSTVS. *Sedile humilius, et porrectum adstituta hasta, superne* TR. POT. AR. (Morelli in Famil. Canin.)

Iam nunc trib. potestas monetae inscribi incipit. Non tamen hi denarii necessario sunt anni praesentis, quia non semper suus tribunatui numerus additus fuit. Quin ex aliis Caninii denariis manifeste colligitur, eum aliquot serius annis fuisse IIIvirum monetalem. Typi utriusque hujus denarii in suis familiis sunt explicati.

V. C. 732 A. X. 22.
TR.P.I.II. COS.XI. PONT. IMP. VIII.
M. Claudio Marcello, L. Arruntio cos.

Dictaturam vi oblatam non admittit. Aedes Iovis Tonantis dedicat. Cantabri et Astures a C. Furnio, et Carisio vincuntur. Augustus in Siciliam trajicit. (Dio.)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IOV. TON. vel IOVIS. TON. *Iuppiter in templo 6 columnarum d. fulmen, s. hastam.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Narrat Suetonius, [a]) Augustum Iovi Tonanti consecrasse aedem, memorem periculi, cum in expeditione Cantabrica lecticam ejus fulgur perstrinxisset, servumque praelucentem exanimasset. Eam hoc anno dedicatam prodit Dio. Hoc casu factum timidiorem adversum fulgura, et tonitrua, quam ut virum deceret, alibi perhibet Suetonius, [b]) sic ut ubique pellem vituli marini circumferret, et ad majoris tempestatis suspicionem in abditum locum se reciperet. Denarii hi etiam post hunc annum feriri potuere.

* * *

Obiter hoc loco commemorandi numi P. Carisii, quia eos jam plene recitavimus in gente Carisia. Fuit is pro Augusto legatus propraetore in Lusitania, et qui jam V. C. 729 vicisse Astures proditur, hoc demum anno teste Dione nactus successorem C. Furnium. Per horum ergo annorum intervallum

a) Cap. 29. b) Cap. 29 et 90.

signati denarii, quinarii, aeneique, in quibus hinc caput Augusti cum solita epigraphe, illinc typi ad Hispaniam pertinentes, epigraphe aut: P. CARISIVS. LEG., aut P. CARISIVS. LEG. PROPR. Ex diversa hac epigraphe colligit Havercampus, [a]) numos, in quibus tantum LEG. exstat, signatos V. C. 729, quo tempore Augustus ipse bello in Hispania interfuit, ususque est Carisio legato, at eos, in quibus LEG. PROPR. legitur, percussos anno V. C. 731, quo, ut conjicit, ab Augusto legatus propraetore in Hispaniam missus est. Istud ut mere arbitrarium est, ac nullo fundamento nixum, ita ex ipsis numis falsi convincitur. Nam ex hac lege sequeretur, numum aeneum ea ipsa tabula Carisii apud Morellium citatum, in cujus antica est: CAESAR. AVGVS. TRIBVN. POTEST., in aversa: P. CARISIVS. LEG. AVGVSTI, aliosque similes a Florezio editos [b]) signatos fuisse V. C. 729; at constat, eo nondum anno Augustum trib. potestatem numis inscripsisse, quae ei biennio serius plene collata est. Ergo docente hoc numo ratio potius inversa valeret. At nolumus nimium esse perspicaces, ac cum malimus sectari, quod verisimile, quam quod speciosum, censebimus, in utrisque eandem notari dignitatem, et fuisse ex arbitrio monetarii, το PROPR. vel addere, vel omittere. Revera magistratus, qui Caesaris provincias administrabant, jam fuisse dictos simpliciter *legatos*, jam *legatos Augusti*, jam *legatos propraetore*, alibi adcurate docuimus. [c]) Quae alia ad explicandos hos Carisii numos pertinent, jam praecepimus in numis hujus gentis.

V. C. 733 A. X. 21.
TR. P. II. III. COS. XI. PONT. IMP. VIII.
Q. Aemilio Lepido, M. Lollio cos.

Augusto sub anni superioris exitum in Sicilia absente ingentes Romae tumultus orti sunt ob consulum electionem. Ergo Augustus cum neque soli Romae vacare posset, neque eam sine moderatore relinquere, Agrippam ex Oriente accivit, jussoque repudiare Marcellam, quanquam ea sororis suae Octaviae minoris, et C. Marcelli filia esset, filiam Iuliam uxorem dedit. Ejus praesentia compositae turbae. Ex Sicilia in Graeciam, inde in Samum navigat, ibique hiemem transigit. [d])

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

SICIL. IMP. VIII. *Diana stolata gradiens d. telum ex pharetra promit, s. arcum* AV. (Vaill. Morelli.)

Viri eruditi numum hunc praesenti anno adsigunt, quoniam Augustus eo labente revera in Sicilia commoratus est, ejusque res ordinavit. Similes numos complures, sed alio ad IMP. addito numero in sequentium annorum moneta contemplari licebit, et eodem modo alios inscriptos ACT. IMP. cum variis numeris, et typo Apollinis Actii. Hi Dianae Siculae, et Apollinis Actii typi non sine causa per plures etiam

a) in Famil. Carisia pag. 74, 75. b) in numis Emeritae. c) Vol. IV. pag. 239.
d) Dio.

annos ſunt repetiti; nam utrique numini ſuam Auguſtus fortunam debuit, victo nimirum apud Artemiſium, ſeu Dianium Siciliae prope Mylas Sex. Pompejo, [a]) et apud Actium Apollini ſacrum M. Antonio. Eodem exemplo jam olim Athenienſes victa apud Artemiſium Xerxis claſſe ejus loci Dianae tropaeum navale conſtituerunt, ut refert Plutarchus. [b]) Atque huc credo pertinere ſacerdotium DIAN. VICTR. ET. APOLLINIS. PALAT. memoratum in marmore Muratorii, [c]) conſtitutum haud dubie ab ipſo Auguſto, quando deorum fratrum ope victor de hoſtibus evaſit, quod tanto veriſimile magis, quoniam Apollinis Palatini habitus idem omnino fuit, qui Actii, ut patebit ex numis Commodi anni V. C. 944. Conſtat vero etiam ex Suetonio, [d]) et Dione, [e]) ab Auguſto fuiſſe aedificatum templum Apollinis, quod in palatio ſtetit, a quo is *Palatinus* dictus eſt. Inanes aliorum plus aequo ſagacium de numis ſimilibus conjecturas vide infra ad annum V. C. 759.

V. C. 734 A. X. 20.
TR. P. III. IV. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Appuleio, P. Silio Nerva cos.

Samo in Aſiam transmittit, eaque conſtituta Syriam inviſit. A Phraate Partho recipit ſigna militaria, et captivos a Craſsi clade ſuperſtites. Miſſo Tiberio Tigranem Armeniis praeficit. Varios per eum tractum regulos conſtituit. Samum redit, ibique iterum hiberna agit. Abſens viis per Italiam muniendis intentus Romae milliarium aureum facit. Agrippae naſcitur Cajus. [f])

Opportune hoc loco recenſebuntur numi ſignorum reſtitutionem praedicantes, aut ad idem argumentum ſpectantes, quorum magnus eſt numerus. Nam donum iſtud magnae ſibi laudi duxit, tanquam incruente recepiſſet, quod tanta clade amiſſum fuit, ut ait Dio. [g]) Hi tamen numi omnes hoc anno ſignati non ſunt; nam videbimus, factum iſtud honorificum in numis quoque, qui per certa criteria ad ſequiorem annum pertinent, memorari. Quin facti hujus memoriam conſervat etiam numus mortuo Auguſto ſignatus, quem vide in numis D. Auguſti. Hiſtoricorum, et poetarum teſtimonia de reſtitutis his ſignis vide collecta a Schlegelio. [h]) Narrat Velleius, praeter ſigna de Craſſo capta etiam tum fuiſſe remiſſa illa, quae de M. Antonio victo Phraates Orodis F. ceperat. [i])

AVGVSTVS. *Caput nudum.*
SIGNIS. RECEPTIS. *Capricornus.* AV. (Morelli, Liebe.)

Capricornus ad haec ſigna non pertinet, nam jungitur etiam, ut videbimus, cum ARMENIA CAPTA. Fuit Auguſti ſignum genethliacum, de quo agetur infra ad annum V. C. 743.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

a) Dio L. XLIX. § 8. Appian. B. C. L. V. c. 116. b) in Theſeo cap. 8. c) pag. 1119. 1. d) in Aug. c. 29. e) L. XLIX. § 15. f) Dio. g) L. LIV. § 8. h) ad Morellii Impp. T. I. p. 223. ſeq. i) L. II. c. 91.

SIGNIS. RECEPTIS. *Mars seminudus stans d. aquilam legionariam, s. signum militare.* AR. (Mus. Caes.)

Est hic Mars Vltor, cujus infra et epigraphen, et templum dabimus. Ei Augustus fertur bina templa aedificasse, primum, quod *bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat*, [a]) quodque stetisse in foro Augusti prodit Ovidius. [b]) Marmor item Ancyranum memorat *Vltoris templum forumque Augustum*, et Suetonius. [c]) Alterum stetisse in Capitolio, perhibet Dio his verbis: [d]) *itaque et sacrificia ejus rei causa* (signorum receptorum) *et templum Martis Vltoris in Capitolio ad imitationem Iovis Feretrii, ubi signa ea militaria suspenderentur, decerni jussit, ac deinde perfecit.* Atque ob duplicem hanc aedem existimant aliqui Martem ab Ovidio dictum *bis ultorem*, [e]) qua in sententia nuper fuit etiam Sanclementius. [f]) At aliis eruditis visum, unicum tantum fuisse Martis Vltoris templum, nempe quod in foro Augusti stetit, Dionemque lapsum fuisse memoria, aut locum interpolatum, de quo vide notam Fabricii ad hunc Dionis locum. [g]) Vnicum fuisse ejus dei templum, non obscure quoque colligitur ex Suetonio. [h]) Dedicatum fuisse V. C. 752, in hujus anni rebus gestis notabimus, quo labente, et deinceps haud dubie plures ex his, qui Martis Vltoris meminerunt, fuerint signati, sed quos propter argumenti adfinitatem hoc omnes loco describam, nisi cum certum annum dictant, quales dabimus ad annos proxime sequentes.

Adversa variis typis, et inscriptionis modis.

SIGN. RECE. *Parthus genuflexus signum militare offert.* AR.

Hic typus obvius est in denariis Aquillii, Caninii, Durmii, Petronii, qui adeo per hos annos fuere IIIviri monetales. Typum explicat Ovidius coaevus: [i])

Parthe refers aquilas, victos quoque porrigis arcus,
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.

Et Horatius: [k])

Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. Ius imperiumque Phraates
Caesaris accepit genibus minor.

Adverte in his denariis Parthi feminalia ad talos usque descendentia, quae braccae dicebantur, a populis, quorum aer inclementior, qualis fuit Parthorum, gestari solitae. De Gallis, Sarmatis, aliisque res nota. Sed et Propertius celebrans Augusti in Parthos expeditionem sic de milite Partho: [l])

Tela fugacis equi, et braccati *militis arcus*,

cujus adeo vocabuli in hoc versu sensus, qui nonnullorum criticorum judicia exercuit, conspectis his denariis continuo clarescit.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

SIGNIS. RECEPTIS. S. P. Q. R. *Cly-*

a) Sueton. c. 29. b) Fast. L. V. v. 552. c) l. c. d) L. LIV. § 8. e) Fast. L. V. v. 595. f) de vulg. aera p. 328. g) pag. 736. h) l. c. i) Fast. V. 593. k) L. I. epist. XII. v. 26. l) L. III. eleg. IV. v. 17.

peus votivus, cui inscriptum: CL. V., *hinc signum militare, illinc aquila legionaria.* AR. (Mus. Caes.)

De similibus clypeis agemus infra in numis vagis Augusti.

* * *

CAESARI. AVGVSTO. *Caput laureatum.*

SPP. Q. R. *Aquila legionaria in quadrigis triumphalibus, ex curru superne quatuor equi exsiliunt.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

S. P. Q. R. *Templum rotundum 4 columnarum, in quo aquila legionaria currui triumphali imposita, quem 4 equi ex summo subsilientes exornant.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Est hoc templum Martis Vltoris, cujus ipsam epigraphen denarii sequentes offerunt.

Eadem adversa.

MAR. VLT. *Templum rotundum sex columnarum, intra quod aquila legionaria inter duo signa militaria.* AR. (Mus. Caes.)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

MART. VLT. *Templum simile, intra quod Mars stans d. aquilam legionariam, s. hastam transversam.* AR. (Mus. Caes.)

MARS. VLTOR. *Caput Martis galeatum.*

CAESAR. AVGVSTVS. SIGN. RECEPT. *Parthus genuflexus signum militare offert.* AR. (Morelli in fam. incert. Tab. II. lit. O.)

His jungendi denarii sequentes, qui quidem Augusti, aut familiae Romanae nomen non sistunt, sed certe hanc aetatem, aut saltem idem cum prioribus argumentum contingunt. Plerique sunt in incertis familiis Morellii tab. II., et in Catalogo d'Ennery p. 164.

MARS. VLTOR. (*abest in aliis epigraphe.*) *Caput galeatum barbatum.*

SIGNA. P. R. *Aquila legionaria inter duo signa militaria, intermedia ara ignita.* AV. AR.

VOLKANVS. VLTOR. *Caput pileo tectum.*

Eadem aversa. AR. (Mus. Caes. Pellerin Additions p. 9.)

Vterque numus alio non differt, nisi quod in illo sit caput Martis, in hoc Vulcani. Pellerinius in suis ad alterum hunc numum commentariis existimat, in his denariis exhiberi castra praetoria, eosque conjicit signatos post eversas Carthaginem, et Corinthum Marte et Vulcano ultoribus. Si enim, prosequitur, Augusti essent aetate signati, ut censuit Havercampus, compareret in iis caput Augusti, aut ejus epigraphe. Haec Pellerinius, sed cui adsentiri nullo pacto possum; nam probandum primo foret, Martem jam stante rep. *Vltoris* nomine fuisse cognitum, quod nonnisi post bellum Philippense invaluit, ut supra diximus. Deinde hic typus tam remotum reip. Romanae aevum, quale fuit eversae utriusque urbis, non sapit. Constat de typorum, et inscriptionum hujus aetatis simplicitate. Denique satis constat, etiam Augustorum aetate signatos numos absque eorum capite aut inscriptione, cujus deinceps exempla plura videbimus. Ergo cum videamus, in uno eodemque numo esse caput Martis Vltoris, et signa, et constet, ejus dei honori conditum ab Augusto templum, eique signa a Parthis

recepta fuisse illata, dubitari credo amplius nequit, eos vere ad Augusti aetatem pertinere.

Quod de Marte dixi, ad Vulcanum quoque applicandum; nam in utriusque numis eadem est ratio. Cum scriptorum nemo doceat, Vulcanum Romae *Vltoris* nomine fuisse cultum, istud nos citatus denarius edocet. Ejus quoque ratio prona; nam quemadmodum Mars fingitur Romanorum opprobrium ultus compulsis ad restituenda signa Parthis, sic etiam Vulcanus, tanquam passus non fuisset, arma Romana, quae suis quasi auspiciis essent fabricata, in barbarorum solo detineri. Sane ad eum quodam jure pertinuisse arma, patet inde, quod ejus velut victima fuere. Ait Servius: a) *Tarquinius Priscus victis Sabinis in honorem Vulcani eorum arma succendit, quem secuti sunt ceteri.* Secutus autem praeter alios est Ti. Sempronius, qui victis Sardis *arma lecta conjici in acervum jussit, sacrumque id Vulcano cremavit.* b) Hinc credo factum, ut Romani *Volkanum militarem* colerent, quo is nomine compellatur in marmore Gruteri. c) Ex alio lapide Gruteri d) docemur, Augustum anno V. C. 745 ex stipe sibi a populo in strenam oblata VOLCANO statuam dedicasse. Occurrit etiam, numos hos, quoniam Augusti nomen non produnt, signatos et distributos occasione festorum. Certe Martis Vltoris honores per ludos Circenses obitos ipse docet Ovidius de eodem hoc deo loquens: e)

Solennes ludos Circo celebrate Quirites.

Et in vetere Kalendario ad IV. id. Majas additur: LVDI. MART. IN. CIRC. Sic et Vulcanalia Romae fuisse acta, et quidem X. Kal. Sept., docet marmor Gruteri, f) et Varro, g) eosque ludos fuisse Circenses, diserte tradit Dio, h) et Kalendarium Capranicorum, in quo ad diem XXIII. Augusti notatur: *Volcano in Circo Flaminio.* Morellius in suis incertis familiarum alios quoque numos recenset, qui ratione typi certo ad Augusti aevum pertinent, etsi aliud indicium non suppeditent, quosque verisimile est etiam, festorum quapiam occasione fuisse in vulgus missos.

* * *

Conjungo hic alios ejusdem argumenti, qui sunt apud Morellium in incertis, et in museo Caesareo.

GENIVS. P. R. *Caput barbatum diadematum prominente retro sceptro.*

SIGNA. P. R. *Aquila legionaria inter duo signa militaria intermedia ara.* AR.

Eadem adversa.

MARS. VLTOR. *Mars nudus gradiens d. telum intentat, s. clypeum praetendit.* AR.

Caput simile adscripto G. P. R. comparet etiam in gente Cornelia Lentulorum, et constat ex Dione, i) fuisse Romae templum Genii P. R. Ejus caput apposite cum signis receptis jungitur,

a) ad Aen. VIII. 562. b) Liv. L. XLI. c. 12. c) Pag. 1069. 5. d) pag. LXI. 12. e) Fast. V. v. 597. f) pag. LXI. 3. g) de L. L. h) L. LXXVIII. § 25. i) L. XLVII. § 2.

nam Genii erat honori imperii sui consulere.

GENIO. P. R. *Caput juvenile imberbe, juxta cornucopiae.*

MARTI. VLTORI. *Mars gradiens, ut supra.* AR.

Havercampus in hoc caput Augusti agnoscit, qui repraesentaretur specie Genii P. R. Et sane lineamenta omnia Augustum produnt. Simili cultu Genii, et cum eadem inscriptione videbimus etiam effictum in numis Galbam.

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria globo insistens.*

SIGNA. P. R. *Eadem signa cum ara, ut in prioribus.* AR.

Eadem antica in certis Augusti numis aversam facit, ut patebit ex numis anni V. C. 742. Quare de aetate hujus numi, et sensu aversae contra Pellerinium dubitari nequit, et, ut monui, docemur, Augustorum aetate etiam numos absque horum aut capite, aut epigraphe, et si ita loqui fas est, autonomos signatos fuisse. Horum similes plures dabimus in moneta Galbae, et Vitellii.

* * *

Sequuntur numi captae eodem tempore Armeniae testes.

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

ARMENIA. CAPTA. *Sphinx.* (Morelli.)

Eadem adversa.

ARMENIA. CAPTA. *Tiara Armeniaca, binae pharetrae, et arcus.* AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

ARMENIA. CAPTA. *Victoria stans cultrum in tauri jacentis jugulum demittit.* AV. (Mus. Caes.)

L. AQVILLIVS. FLORVS. IIIVIR. *Caput muliebre galeatum.*

CAESAR. DIVI. F. ARME. CAPT. *Armenia genuflexa porrectis suppliciter manibus.* AR. (Mus. Caes.)

Alii similes, sed cum mentione Petronii Turpiliani IIIviri.

Tiberii in Armeniam hoc anno ex Syria ab Augusto missi expeditionem, ut pulso Artavasde eam fratri Tigrani adsereret, obiter attingit Dio, [a]) et Tacitus. [b]) Aptius ad hos numos Velleius: [c]) Tiberius *cum legionibus ingressus Armeniam redacta ea in potestatem P. R. regnum ejus Artavasdi* (legendum *Tigrani*) *dedit*, et Suetonius, [d]) etsi tempus non addat: *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile cesserunt.*

Rationem certam non habemus, quo modo Sphinx, typus numi primi, cum Armenia connectatur, et tamen numum hunc revera existere, dubitari vix potest, cum Morellius addita lilii nota moneat, eum existere in museo regis Galliarum, etsi ambigi nonnihil possit de numis aliis, quos ibi proponit cum eadem epigraphe ARMENIA CAPTA, et typo capricorni, sed apud quos musei mentionem omittit, neque alio eos loco, praeterquam apud Goltzium, et qui eum exscripsere, me videre memini. Quidquid erit, utrumque animal poeticum Augusto fuisse in deliciis constat, capricornum, quod hic ejus esset signum genethliacum, Sphingem, incertum cur, at tradidere Plinius, Suetonius, Dio,

---

a) L. LIV. § 9. b) Ann. II. 3. c) L. II. c. 94. d) Cap. 21.

Auguftum inter initia Sphinge fignaffe epiftolas.

Tiara numi II. proxime ad Armeniam refertur, quod probant numi Tigranis Armeniae regis, et M. Antonii IIIviri.

Victoria taurum fubigens numi III. aenigmati propior. Ingeniofa, et verifimilis eft fententia eorum, qui tauro fubacto montem Taurum, et quod hic in Armeniam ipfam porrigitur, [a]) Armeniam indicari exiftimant, qui lufus in numis veteribus frequens eft, quin et aliquando tauro aeneo adumbratum montem hunc cognominem refert Libanius, [b]) ut jam ex Rubenio advertit Schlegelius in fuo ad hunc numum commentario. Huc etiam facit, quod refert Stephanus: [c]) *Taurus mons mediam Afiam pervadens, nam veteres omnia, quae magna funt, et violenta, tauros appellabant, vel quod partes ejus ad mare fitae taurinae protomes fpeciem referebant.* Eadem de caufa Tyanenfes Cappadociae Tauro monti adfiti taurum in numis fignavere. Sed et ἀλληγορικως de hoc monte dixit Nonnus Panopolites: [d]) μυκισατο Ταυρος, *immugiit Taurus*, nempe Iovi victoriam de Typhoeo gratulatus. Et Tibullus: [e])

> *Quantus et aethereo contingens vertice nubes*
> *Frigidus intonfos Taurus arat Cilicas.*

Hic ergo numus Armeniam tauri imagine propofitam a Victoria fubactam praedicat.

In poftremis denariis IIIvirorum monetalium fupplice Armenia rite exprimitur, quod canit Ovidius, fed multo ferius de Ponto fcriptum: [f])

> *Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcum*
> *Parthus eques, timida captaque figna manu.*

Singulare iftud in numis cum Aquillii, tum Turpiliani, quod non modo typo, fed etiam infcriptione CAESAR. DIVI. F. confpirent, quae adhiberi folita fuit, antequam Caefar Augufti nomen obtineret, et quod magis fingulare, eam tantum in his *Armeniae captae* numis adhibent; nam in aliis omnibus, quos complures diverfis typis emifere, Augufti titulus nunquam omittitur.

* * *

Ad hunc etiam annum eruditi referunt denarios gentis Aquilliae, Durmiae, et Petroniae Augufti nomine infcriptos, in quibus fingitur *vir elephantorum bigis vectus, et dextera oleae ramum protendens,* quo indicari cenfent Indorum oratorem, quem ad jungendam cum Caefare amicitiam hoc anno peregre advenifle narrat Dio. Sic et *Scorpius*, qui in Aquilliae denario comparet, cum is Commagenes obvium fit fymbolum, notare poffet, quod indicat Dio, [g]) Auguftum hoc anno Commagenen Mithridati cuidam cefsiffe. Alios fimiles explicatos vide in numis gentis Durmiae, et Caniniae.

a) Tacit. Ann. XV. 7. 8. b) in Antiochico. c) in Ταυρος. d) Dionyf. L. II. v. 644. e) L. I. eleg. VIII. v. 15. f) Trift. L. II. v. 227. g) L. LIV. § 9.

V. C. 735 A. X. 19.
TR. P. IV. V. COS. XI. PONT. IMP. IX.
C. Sentio Saturnino, Q. Lucretio Vespillone cos.

Ex Asia redux Romam ingreditur IV. idus Octobres, ob quod Augustalia constituta. Agrippa Gallorum, Germanorum, Cantabrorum seditiones coercet.

Caput Augusti laureatum, in aliis cum corona querna.

FORT. RED. CAES. AVG. S. P. Q. R. *inscriptum arae.* AV. AR. (Muf. Caef.) etiam AR. max. mod. (Vaill. Morelli.)

Dio a) decretorum sibi honorum *nihil accepit, nisi quod Fortunae Reduci aram consecrari, diemque sui reditus inter ferias referri, et Augustalia dici passus est.* Nummum, et Dionem eximie illustrat Kalendarium, in quo legitur ad diem XII. Octobris: FER. EX. S. C. Q. E. D. IMP. CAES. AVG. EX. TRANSMARIN. PROVINC. VRBEM. INTRAVIT. ARAQ. FORT. REDVCI. CONSTIT.

*

Q. RVSTIVS. FORTVNAE. ANTIAT. *Protomae binae Fortunae.*

CAESARI. AVGVSTO. EX. S. C. *Ara, cui inscriptum:* FOR. RE. AR. (Muf. Caef.)

Hic denarius ipsum insuper senatus consultum exprimit. De Fortunis Antiatibus actum in gente Rustia. In marmore Gruteriano, quod Augusto dicatum est, legitur etiam FORTVNA inter deos conservatores domus Augustae. b).

*

AVGVSTVS. COS. XI. *In aliis:* IMP. IX. TR. PO. V. *Caput laureatum, vel nudum.*

S. P. Q. R. (in aliis: S. P. R.) SIGNIS. RECEPTIS. *scriptum intra arcum triumphalem, in cujus summo quadrigae; epistylio inscriptum:* IMP. IX. TR. POT. V. AV. AR. item AR. max. mod. (Muf. Albani, et com. Vitzai.)

Augustus referente Dione c) propter recepta a Parthis signa equo ovans in urbem invectus, et arcu triumphali honoratus est.

*

IMP. IX. TR. PO. V. *Caput Augusti nudum.*

MART. VLTO. *Templum rotundum 4 columnarum, intra quod signum militare.* AR. max. mod. (Muf. Caef. et com. Vitzai.)

Similem typum, sed in nummo aeneo, et Graece inscripto, dabimus infra inter numos Augusti regionis incertae. Quo confirmatur, quod sub finem numorum hujus principis copiosius explicabo, argenteos maximi moduli omnes etsi Latine inscriptos, extra urbem signatos fuisse.

*

IMP. IX. TR. PO. V. *Caput Augusti nudum.*

COM. ASIAE. *Templum 6. columnarum, cujus epistylio inscriptum:* ROM. ET. AVGVST. AR. max. mod. (Muf. Caef. et com. Vitzai.)

Templa, ait Suetonius, d) *quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere,*

a) L. LIV. § 10. b) pag. XVIII. n. 3. c) L. LIV. § 8. d) Cap. 52.

in nulla tamen provincia, nisi communi SVO ROMAEQVE nomine recepit. Nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore. Parum feliciter conjectat Schlegelius, templum hujus numi esse Iovis Olympici, quod Athenis stetit, et communi regum Asiae sumptu perficiendum locatum est. [a]) Habemus certissima alia indicia, fuisse templum illud Pergami provinciae Asiae. Testatur istud primum Tacitus: [b]) *cum divus Augustus SIBI atque urbi ROMAE templum apud Pergamum sisti non prohibuisset.* Addicunt etiam numi Pergami Graeci, in quibus, non mortuo modo Augusto, sed etiam vivo signatis, ipse proponitur stans in templo hastatus scripto juxta: ΘΕΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. Tum etiam in aliis Augusti quoque aevo apud eandem Pergamum cusis videre est caput Romae turritum cum epigraphe ΘΕΑΝ. ΡΩΜΗΝ. Quin et in numo Pergameno musei Caesarei sub Trajano signato legitur: ΡΩΜΗ. ΚΑΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ typo *templi, intra quod Augustus stans et d. hastam tenens coronatur ab adstante Roma, s. cornucopiae tenente*, cum quo si conferantur argentei max. mod. cum capite Claudii, Nervae, et Trajani inscripti: COM. ASI. ROM. ET. AVG. et typo simillimo, satis apparet, numos, qui sic et inscriptione, et typo conspirant, etsi una lingua differant, in una eademque urbe, nempe Pergami, fuisse signatos. Propius ad praesentem numum Dio, qui cum narrasset, [c]) permisisse Caesarem Ephesi et Nicaeae erigi templum Romae et patri Iulio, addit: *extraneis autem hominibus, quos Graecos ipse appellabat, concessit, ut SIBI quoque templa facerent, ASIANIS quidem Pergami, Bithynis vero Nicomediae.* Idem ergo hi Asiani sunt, qui se in numo COM*munitatem* ASIAE vocant, indicantque, propositum ROM*ae* ET. AVGVST*i* templum suis impensis surrexisse. Confer item, quae magis infra dicentur in numis Augusti commatis peregrini sub ROM. ET. AVG.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

SICIL. IMP. IX. *Diana gradiens*, ut supra ad V. C. 735. AV. AR. (Vaill. Morelli.)

V. C. 736 A. X. 18.
TR. P. V. VI. COS. XI. PONT. IMP. IX.
P. Corn. Lentulo, Cn. Corn. Lent. Augure cos.

Agrippae trib. potestatem in quinquennium confert. Ferendis legibus vacat.

S. P. Q. R. IMP. CAESARI. AVG. COS. XI. TR. POT. VI. *Caput nudum.*

CIVIB. ET. SIGN. MILIT. A. PARTH. RECVP. *Arcus triumphalis, super quo Augustus in quadrigis triumphalibus, hinc et illinc Parthus stans, hic signum militare, ille aquilam legionariam offerens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Numi argumentum ex praecedentibus cognitum, et typus ex Dione ad annum V. C. 735 citato.

a) ad Morelli Impp. T. I. p. 259. b) Annal. VI. 37. c) L. LI. c. 20.

V. C. 737 A. X. 17.
TR. P. VI. VII. COS. XI. PONT. IMP. IX.
C. Furnio, C. Iunio Silano cos.

Agrippae nascitur filius alter Lucius, quem Augustus mox cum hujus fratre Caio adoptat. Ludi saeculares.

AVGVSTVS. TR. POT. VII. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. *inscriptum cippo, juxta:* XV. S. F., *in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR. AR. (Muf. Caef.)

M. SANQVINIVS. IIIVIR. *Caput I. Caesaris laureatum imminente superne cometa.*

AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE. *Praeco capite galeato stans d. caduceum, s. clypeum rotundum.* AR. (Muf. Caef.)

Diserte ad hunc annum Dio: *Saeculares ludos quinto perfecit*, tum Censorinus: a) *Quintos ludos C. Furnio, C. Iunio Silano cos. anno DCCXXXVII. Caesar Augustus, et Agrippa fecerunt.* Suetonius quoque eorum meminit, b) etsi tempus pro more non definiat. Quae alia ad ludorum saecularium typos attinent, disputata jam sunt in numis gentis Sanquiniae, et dicentur in Domitiano ad V. C. 841. In numo Mescinii adduntur XV*viri* S*acris* F*aciundis*, quia horum erat curare ludos saeculares docente Tacito: c) *collegio XVvirorum antiquitus ea cura*, et Horatio, qui eosdem ludos carmine celebravit: *Quindecim Diana preces virorum curet.* At existimat cl. Chishull, d) inscripto XV. S. F. indicari ipsum Augustum tanquam XVvirum sacris faciundis, idque colligit cum ex verbis marmoris Ancyrani, quae ita supplet: *in collegio XVvirorum magister adlecto in collegium M. Agrippa per quindecim viros C. Furnio, C. Silano cos. quintos feci ludos saeculares*, tum ex marmore Gruteriano de iisdem Augusti saecularibus agente, e) in quo additum: MAG. XV. VIR., quae is verba ad Augustum ipsum refert, tanquam is MAG*ister* XV. VIR*orum* extitisset. Sed vereor, ut haec ejus sententia undequaque eruditorum suffragia ferat.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum intra coronam quernam.*

C. MARIVS. TRO. IIIVIR. *Caput Iuliae Augusti F. inter capita Caji et Lucii filiorum, superne corona.* AR. (Muf. Caef.)

Diximus, hoc anno Cajum et Lucium adoptatos ab Augusto. Numus hic, uti ante annum praesentem signari non potuit, ita proxime sequentes non fastidit, non tamen ultra annum 742 moveri potest, quo mortuus est Agrippa. Hoc enim adhuc vivo C. Marius Trogus huic denario inscriptus videtur fuisse IIIvir, cum in alio ejus numo Agrippa haud obscure signatus nescatur. Quin cum in aliis ejusdem Trogi denariis singatur Augustus in habitu pontificali, aut cum pontificis attributis, verisimile sit, hos numos signatos inde ab anno V. C. 741, quo pontificatum maximum abstulit.

a) de die nat. c. 17. b) Cap. 31. c) Ann. XI. 11. d) Ant. Asiat. pag. 196.
e) pag. 295.

V. C. 738 A. X. 16.
TR. P. VII. VIII. COS. XI. PONT. IMP. IX.
L. Domitio Ahenobarbo, P. Corn. Scipione cos.

Germanis bellum minantibus Augustus in Galliam proficiscitur. Agrippa circa autumnum in Orientem abit.

S. P. Q. R. CAESARI. AVGVSTO. *Caput nudum.*
VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET. RED. I. O. M. SACR. *Mars galeatus, et nudus stans d. vexillum, s. parazonium.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Caput Augusti nudum.
IOVI. VOT. SVSC. PRO. SAL. CAESARIS. AVG. S. P. Q. R. *intra coronam quernam.* AR. (Morelli tab. XVII.)

Caput Augusti laureatum.
S. P. Q. R. V. P. RED. CAES. *inscriptum basi, cui insistit Mars nudus galeatus d. hastam, s. parazonium, in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. AR.

CAES. AVG. CONS. S. C. OB. R. P. CONS. *Clypeus laurea circumdatus, in quo caput nudum adversum Augusti.*
S. P. Q. R. V. S. PRO. S. ET. RED. AVG. *inscriptum basi, cui insistit Mars eodem cultu, in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR. AR. (Morelli.)

C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Protome Victoriae.*
PRO. VALETVDINE. CAESARIS. S. P. Q. R. *Sacerdos velatus stans ante aram ignitam d. pateram, hinc victimarius taurum adducens.* AV. (Muf. Caef.)

Descriptorum hic numorum aetas ambigua videri possit, nam ex quo Caesar Augusti titulum abstulit, aliquoties pro ejus reditu vota concepta sunt. I. anno V. C. 730, cum Tarracone aeger decumberet, reditumque pararet, quod disertis etiam verbis Dio ad hunc annum factum confirmat, nimirum: Augusto Romam reduci *alia fuisse facta pro SALVTE ET REDITV ejus.* II. V. C. 735, cum ex Oriente Romam rediret, in hujus anni numis dictum. III. anno praesente 738, nam, ut narrat Dio, *Augusto Roma profecto* (tendebat autem in Gallias) *aedes Iuventutis insequenti nocte conflagravit, cujus causa vota sunt pro reditu Augusti concepta*, sed soluta V. C. 741, ut docet lapis Gruteri. [a]) IV. V. C. 747, cum ea vota Cajus Caesar pro absente Tiberio persolveret, ut refert Dio, et marmor Gruteri. [b]) V. demum V. C. 761, cum bello Illyrico intentus Arimini subsisteret. [c])

Priores duos numos Havercampus, aliique passim ad annum V. C. 730 revocant, quoniam eorum epigraphe praeclare cum periculo Tarraconensi, et verbis Dionis conspirat. Quo minus etiam sequentes duos, etsi cum typo, tum inscriptione conspirent, eodem adigat, terruit IIIvir Mescinius iis inscriptus, qui, ut ex numis constat, munus illud obivit anno V. C. 737. Ergo eos occasione alterius reditus V. C. 735 signatos contendit. Sed necdum plana omnia, cum reditus contigerit V. C. 735, Mescinius IIIviri munere functus sit anno primum 737, IIIvirorum vero monetalium munus, ut ipse intrepide adserit, [d]) annuum tantum fuerit. Vt ergo hanc di-

a) pag. XI. n. 2. b) pag. XI. n. 1. c) Dio. d) in Famil. Mescinia p. 270.

ficultatem amoliatur, fufpicatur cum Vaillantio, biennio poft Augufti reditum V. C. 737, nempe quo Mefcinius IIIvir, Martis ftatuam, quae in his numis fiftitur, perfectam demum, et dedicatam fuiffe.

Multa funt, quae in univerfo hoc ratiocinio difplicent. Primum, quod numos, quos propter infcriptionem, et typum verifimile eft eodem anno fignatos, variis annis tribuat. Si eum abfterruit Mefcinius, quo minus hujus numos ad annum 730 referret, praeftabat, numos etiam priores eodem, quo Mefcinii numos, anno fignatos adferere, illorumque aetatem per hos explicare. Mira deinde conjectura, numos, qui vota anni 735 continent, biennio poft a Mefcinio fuiffe fignatos, quia Martis ftatua tum primum fuerit dedicata. Non meminit vir eruditus, fe numum primo loco pofitum, in quo fimilis Martis ftatua confpicitur, ad annum 730 retuliffe; ergo ea jam hoc anno perfecta, et dedicata fuit. Non placet etiam, quod numos cum ftatua Martis, quam effe Vltoris ipfe profitetur, jam ad annum 730 adfigat, cum tamen hic Mars in numis certis primum ab anno V. C. 734 comparere incipiat.

Omnes hae difficultates ultro evanefcunt, fi ftatuatur, omnes hos numos fignatos anno, in quo nunc fum, nempe V. C. 738. Certum eft, ut probavi ex Dione, hoc anno Romae facta vota pro Augufti reditu. Nihil impedit Mefcinius etfi certus anni prioris IIIvir, nam etfi demus, quod quidem Havercampus et Vaillantius faepe adfertum, nunquam tamen idoneis argumentis ftabilivere, annuum fuiffe tantum IIIvirorum munus, poterat ejus annus occupare partem anni prioris 737, et partem praefentis, nifi velint etiam evincere, eos cum confulibus Kalendis Ian. magiftratum inchoaffe. Sententiam meam praeclare juvat numus infignis aureus, ac forte unius mufei Caefarei, quem poftremum defcripfi. Eum anno praefente fuiffe fignatum, dubium non eft; nam prodit IIIvirum C. Antiftium Veterem, cujus plures habemus numos cum infcripta Augufti trib. poteftate VIII., quae in hunc annum cadit. Khellius, qui numum hunc edidit, [a]) putat, numi infcriptione refpici morbum Tarraconenfem anni V. C. 729. At ejus adferendi nulla fane eft ratio. Pro falute, feu, quod idem eft, pro VALETVDINE Caefaris, etiam cum rectiffime valeret, quotannis vota concipi funt folita. Ita Dio jam ad annum V. C. 725 refert, decretum fuiffe a fenatu, ut in votis non folum publicis, fed etiam privatis pro Caefaris falute litaretur, et univerfim quotannis III. non. Ian. pro Auguftorum falute vota facta funt, de quibus agemus in tractatu de numis Votorum. Taurus hoftia, etfi aliis quoque diis, tamen cumprimis Iovi mactata fuit. Iovi vero facra fuiffe haec vota, numi duo priores diferte loquuntur. Ergo fi numus hic ad praefentem annum pertinet, rationem non video, cur non quatuor denarii praecedentes ejusdem fint anni partus putandi, praecipue cum viderimus ex Dione, quam anxie Romani ejus e Galliis reditum ou-

a) Subplem. ad Vaill. p. 7.

piverint, ipso etiam Horatio longiorem hanc ejus absentiam elegante carmine conquesto. [a])

Commode his numis jungemus alium Mescinii denarium, quoniam his annis IIIvir monetalis fuit:

IMP. CAES. AVGV. COMM.*uni* CONS.*ensu*, *inscriptum cippo*, *extra quem:* S. C., *in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR.

I.*ovi* O.*ptimo* M.*aximo* S. P. Q. R. Vo-*tum Susceptum* PR*o Salute* IMP. CAE. QVOD. PER. EV.*m* R.*es* P.*ublica* IN. AMP.*liore* ATQ.*ue* TRAN.*quilliore* S.*tatu* E.*st scriptum intra coronam quernam.* AR. (Mus. Cael.)

Sensus epigraphes planus, et constat ex Suetonio, [b]) pluribus annis serius post cladem Vari votos ab Augusto ludos magnos Iovi O. M., *si remp. in meliorem statum vertisset.*

* * *

IMP. CAESAR. AVGVS. TR. POT. IIX. *in aliis:* VIII. *Caput nudum.*

APOLLINI. ACTIO. *vel:* FOEDVS. P. R. CVM. GABINIS., *in orbem:* C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Duo viri togati, et velati stantes porcam super ara ignita simul attinent.* AR. (Morelli.)

C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Protome muliebris.*

IMP. CAESAR. AVGVS. COS. XI. *Instrumenta pontificalia.* AR. (Mus. Caes.)

Hos, aliosque hujus Antistii denarios explicatos vide in numis hujus gentis.

* * *

AVGVSTVS. TR. POT. VIII. *Caput nudum.*

Cippus, cui inscriptum: S. P. Q. R. IMP. CAE.*sari*, QVOD. V.*iae* M.*unitae* S.*unt* EX. EA. P.*ecunia*, Q.*uam* IS. AD. A.*erarium* DE.*tulit*, *in orbem:* L. VINICIVS. L. F. IIIVIR. AR. (Mus. Caes.) *Statua equestris Augusti super cippo, pone porta civitatis.*

Eadem aversa. AR. (Morelli in Vinicia.) *Statua equestris Augusti super cippo, cui inscriptum:* S. P. Q. R. IMP. CAES., *retro porta civitatis.*

QVOD. VIAE. MVN. SVNT. *Pons opere arcuato, cui alii duo fornices insistunt, super his imperator in bigis elephantorum stante retro Victoria.* AR. (Mus. Caes.)

S. P. Q. R. IMP. CAESARI. *vel:* S. P. Q. R. CAESARI. AVGVSTO. *Caput nudum.*

Eadem aversa. AV. AR. (Mus. Caes.)

Alios nonnihil varios vide apud Morellium tab. XVII.

Egregie ad hos numos Dio: [c]) *Augustus Flaminiam, quod ea ducturus erat exercitum, ipse procuravit, estque ea statim instaurata, ac ob id statuae Augusto in arcubus cum in ponte Tiberis, tum Arimini sunt positae.* Refert istud Dio ad V. C. 727, at numi descripti hoc demum anno, etsi antiquarii alii, inter quos praecipue Mediobarbus, discrepent. Certe numus I. ad hunc annum pertinet, quoniam trib. potestatem VIII. memorat, sed etiam numus II., nam habet eandem cum primo aversam, et eundem L. Vinicium auctorem. Etiam

a) L. IV. ode 5. b) Cap. 23. c) L. LIII. c. 22.

numus III., nam habet anticam fere eandem cum secundo. Etiam numus IV., nam ejus aversa eadem est cum aversa tertii. Ratio prona. Anno V. C. 727 coeptae muniri viae; at arduus hic labor est, et tempus, sumptusque postulat, et saepe intermittitur; hoc demum anno statui potest absolutus, ac eapropter positae, ac dedicatae statuae, quas memorat Dio, et proponunt numi. Addit sane eodem loco etiam Dio: *reliquae viae posteriore tempore refectae.* Sunt tamen etiam testimonia propiora. Narrat Suetonius. a) *Quo autem facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi via Flaminia Arimino tenus munienda reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit.* Quod hic Suetonius non indicato tempore prodit, id factum Dio ad annum superiorem refert: *iis, qui triumphaverant, mandavit, ut in rerum a se gestarum memoriam aliquod monumentum ex manubiis exstruerent.*

Literae solitariae numorum I. et II. recte explentur ex Livio: b) *Senatus consultum factum est, ut, quos ludos inter seditionem militarem in Hispania vovisset, ex ea pecunia, quam ipse in aerarium detulisset, faceret.* Quo minus literae IS, quod aliqui opinati sunt, I.*ussu* S.*to* notare possint, obstat, quod post I in numis etiam optime conservatis punctum non appareat.

Alius adhuc L. Vinicii numus connectendus:

Caput Augusti nudum.

S. P. Q. R. IMP. CAE. *inscriptum epistylio arcus triumphalis, supra quem imperator in quadrigis, hinc et illinc Parthus stans, infra arcum:* L. VINICIVS. AR. (Morelli in Vinicia, Mus. Caes.)

Typum similem jam vidimus ad annum V. C. 736. Ergo hac adhuc aetate honores Parthici memorantur.

V. C. 739 A. X. 15.
TR. P. VIII. IX. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Livio Druso Libone, L. Calpurnio Pisone cos.

Adhuc in Galliis agit, in quas, ut etiam in Hispaniam, colonias ducit. Tiberius, et Drusus fratres Rhaetos compescunt.

Certos hujus anni numos non reperio.

V. C. 740 A. X. 14.
TR. P. IX. X. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Licinio Crasso, Cn. Corn. Lentulo cos.

Pergit res Galliae, Germaniae, Hispaniae componere. Asandro mortuo Agrippa bellum in tumultuantes Bosporanos movet, eosque victos Polemoni subjicit, et Dynamin Asandri viduam uxorem dat.

Neque hujus anni numi exstant certi.

V. C. 741 A. X. 13.
TR. P. X. XI. COS. XI. PONT. IMP. IX. et forte X.
Ti. Claud. Nerone, P. Quintilio Varo cos.

Romam revertitur. Moritur M. Lepidus pontifex max., et olim IIIvir R.

a) Cap. 30. b) L. XXVIII. c. 38.

P. C. Agrippa ex Oriente redit, eique in aliud quinquennium trib. poteftas decernitur. Ara Pacis conftituitur. [a])

Defunt hujus anni numi certi, nifi forte huc quoque pertinent infcripti IMP. X., qui ad annum fequentem defcribentur.

V. C. 742 A. X. 12.
TR. P. XI. XII. COS. XI. IMP. X. XI.
M. Valerio Meffalla Barbato, P. Sulp. Quirino cos.

Incipit
PONTIFEX MAXIMVS.

Agrippa repreffis Pannoniis redux in Campania exftinguitur. Auguftus privigno Tiberio, prius Vipfaniam Agrippinam Agrippae et Pomponiae filiam repudiare juffo, Iuliam filiam Agrippae viduam defpondet, et anno fequente matrimonio jungit. [b]) Tiberius Pannonios, Drufus Sicambros et Frifios domat. Auguftus in locum mortui anno praecedente Lepidi pontificatum maximum fufcipit faepe eo adhuc vivo oblatum, femper recufatum, quoniam ex lege nonnifi per alterius mortem vacabat. Hactenus initus hic honos anno fuperiore credebatur, verum infignes Fafti Verrii praefentem conftituunt. [c]) Factum iftud pridie non. Mart. docentibus iisdem faftis, Ovidio, [d]) et vetere Kalendario. Non audienda ergo marmora, quae hanc dignitatem anticipant, inter quae praecipuum eft illud, quod dedit Gruterus, [e]) et etiam poft tentatas correctiones Norifii, [f]) et Chishulli [g]) in notis chronologicis adhuc peccat.

* * *

Ad hunc annum ab eruditis collocantur numi, qui Auguftum IMP*eratorem* X. dicunt, ut et ii, in quibus eft IMP. XI. Neque hiftoria, neque monumenta repugnant, ut dicetur in fine fub titulo *Imperator*.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. X. ACT. *Apollo Actius ftolatus ftans d. plectrum, f. lyram.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Quantum Apollini Actio debuerit Auguftus, inutile repetere. Qui pro Apolline Mufam in hoc numo exhiberi propter cultum muliebrem putant, patienter ferant, fe numo gentis Antiftiae pleniffime redargui, in quo juxta fimilem figuram ftolatam legitur: APOLLINI. ACTIO. Nota eft citharoedorum, et Apollinis citharoedi ftola, five palla cum ex monumentis, tum fcriptoribus. Vide infra numos Neronis infcriptos PONT. MAX., tum et infignem numum Hierapolis Phrygiae apud Pellerinium. [h]) Et Tibullus loquens de Apolline citharoedo: [i])

Ima videbatur talis illudere palla,
Namque haec in nitido corpore veftis erat.

a) Kalend. Amitern. b) Dio L. LIV. § 31 et 35. c) Foggini p. 23. d) Faft. III. 420. e) pag. 149 n. 104. f) Cen. Pif. diff. II. c. 10. g) Ant. Afiat. p. 187. h) Suppl. II. tab. IV. n. 10. i) L. III. eleg. IV. v. 35.

Propertius, quo loco templum Apollinis, et porticum, et constituta ibi artefacta recenset, [a]) his verbis ejus dei signum describit:

Deinde inter matrem deus ipse, interque sororem
Pythius in longa carmina veste sonat.

Ceterum Augustum jam ante aleam Actiacam Apollini fuisse eximie devotum, docent auctore Suetonio [b]) M. Antonii literae, in quibus hic secretiorem ejus coenam traducit, quae vulgo δωδεκαθεος vocabatur, in qua deorum dearumque habitu discubuere convivae, ipse vero Octavianus pro Apolline ornatus.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. X. SICIL. *Diana succincta stans d. hastam, s. arcum, comite cane, etiam sine hoc.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Hanc aversam jam explicavimus ad V. C. 733.

* * *

Eadem adversa.

IMP. X. *Bos cornupeta.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Erizzi mens est, hos denarios cusos esse a Statilio Tauro IIIviro monetali, iisque taurum cum adlusione ad nomen insertum. Prolixam ejus super hoc argumento dissertationem commentariis suis inseruit Havercampus, [c]) eamque sententiam, cum in contrarium nihil adferat, calculo suo confirmat utique. At qua ratione componi istud cum Havercampi verbis potest, quae saepius in suis ad familiarum numos commentariis inculcat, IIIvirorum munus circumacto anno exivisse? videmus autem, eundem tauri typum, si Morellii numis fides, quibus certe omnem habuit Havercampus, proponi cum variis repetiti imperii numeris inde a IX. usque XII., qui certe ad plures annos pertinent. Ceterum quis sit hujus typi explicatus, quin conjecturis indulgeam, adfirmare vereor. Sane adsentire nequeo iis, qui in hoc typo Thessalorum equitum tauros in Circo agitantium spectaculum vident, de quo vide Schlegelium. [d]) Typus hic obvius item est in numis Vespasiani aureis inscriptis COS. vel IMP. variis numeris.

* * *

Eadem adversa.

IMP. X. *Augustus togatus in suggestu sellae curuli insidens acceptat oleae ramos, quos ei duae figurae viriles offerunt.* In aliis; *una tantum figura ramum offerens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Typus ad barbaros a Tiberio et Druso domitos, pacemque petentes spectat.

* * *

AVG. DIVI. F. IMP. X. *Luna inter septem triones.*

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria s. pede globo insistens in clypeo scribit.* AR. (Morelli, Thes. Brand. T. II. p. 606.)

Censet Begerus, denarium hunc signatum fuisse a Lucretio Trione IIIviro, quia in hujus gentis numis similis typus observatur, aut eo respici res a Druso versus septem triones prospere gestas. Res incerta. Quod ad aver-

a) L. II. eleg. 31. b) in Aug. c. 70. c) Morelli Impp. T. I. 289. d) ad Morellii Impp. T. I. p. 206.

ſam attinet, exſtant numi non pauci cum typo ſimili et epigraphe absque tamen Auguſti mentione, quos propterea hic deſcribo, quoniam ad eundem, aut vicinum certe annum pertinent:

S. P. Q. R. *intra coronam quernam.*

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria globo inſiſtens.* AV. AR. (Morelli in Impp. et incertis famil.)

Averſam ſimilem jam dedimus ſupra ad annum 734, in cujus numi altera ſuperficie exhibentur ſigna a Parthis recepta. Quanquam a vero forte quis non magnopere aberraverit, qui numum praeſentem ſub Galbae imperio ſignatum volet arbitrari; nam et antica, et averſa numi hujus pars in ejus moneta obſervantur.

V. C. 743 A. X. 11.
TR. P. XII. XIII. COS. XI. P. M. IMP. XI.

Paullo Fabio Maximo, Q. Aelio Tuberone cos.

Druſus Cheruſcos infeſtat, Tiberius Dalmatas et Pannonios, L. Piſo Beſſos ſuperat. Auguſtus ipſe in Galliis propter belli in vicinia turbida agit. Moritur Octavia ſecundum Dionem, at Suetonio anno ſequente. a) Iulia Auguſti filia Tiberio nubit.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. XI. *Capricornus globum pedibus ſtringens.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De capricorni typo, quoniam hic in Auguſti numis cum Latinis, tum Graecis toties occurrit, hoc loco agere lubet. Hunc eximie illuſtrat Suetonius, b) cum narrat, Theogenem Apolloniae mathematicum, cum ei Auguſtus tum adoleſcens genituram ſuam ederet, ea audita exſiluiſſe, eumque adoraſſe. Addit: *tantam mox fiduciam fati Auguſtus habuit, ut thema ſuum vulgaverit, nummumque argenteum nota ſideris capricorni, quo natus eſt, percuſſerit.* Profert Schlegelius alia etiam poetarum Auguſti ſub capricorno nati teſtimonia, c) quo loco pariter verboſas eruditorum ſuper hoc Caeſaris horoſcopo altercationes recoquit, quas, quibus tantae eae videbuntur, adeant. Ceterum ſecundum Hyginum d) hic capricornus reipſa Pan eſt; nam hunc refert metu Typhonis ſeſe in flumen abjeciſſe, et parte anteriore hirci, poſteriore piſcis formam induiſſe, cujus ingenium admiratus Iuppiter eum ſideribus inſeruit. Illum Aratus propterea *Aegipana* appellat. e) Capricorno in his numis ſaepe additur cornucopiae, et gubernaculum explicante iſtud Lactantio: f) *nam ſimulacrum ejus* (Fortunae) *cum copia et gubernaculo fingunt, tanquam haec et opes tribuat, et humanarum rerum regimen obtineat.* Globus orbis terrarum ſymbolum nunc etiam comparere in moneta incipit. De hoc Iſidorus: g) *Pilam in ſigno conſtituiſſe fertur Auguſtus propter nationes ſibi in cuncto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Eadem ſignificatione is deinceps ſaepe ab Auguſtis manu praefertur. Saepe illi

a) Cap. 61. b) Cap. 94. c) ad Morelli Impp. T. I. p. 194. d) L. II. ſign. coel. e) in Phoenom. f) Inſtit. L. III. c. 29. g) Orig. L. XVIII. c. 3.

insistit Victoria, sed pro hac infimo aevo desixum fuit crucis signum.

V. C. 744 A. X. 10.
TR. P. XIII. XIV. COS. XI. P. M.
IMP. XII.
Iul. Antonio Africano, Q. Fabio Maximo cos.

Pacata Germania, Dalmatia, Pannonia Augustus cum Tiberio et Druso Romam redit.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum, vel laureatum.*
IMP. XII. *Bos cornupeta.* AV. AR. (Mus. Caes.)
Eadem adversa.
IMP. XII. ACT. *Apollo Actius vel stans, vel gradiens.* AV. AR. (Mus. Caes.)
Eadem adversa.
IMP. XII. SICIL. *Diana gradiens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

De his typis actum ad annum V. C. 742.

V. C. 745 A. X. 9.
TR. P. XIV. XV. COS. XI. P. M.
IMP. XIII.
Claudio Nerone Druso, T. Quinctio Crispino cos.

Drusus ad Albim fl. usque, et Oceanum penetrans, quo minus ultro signa promoveret, spectri monitu inhibitus est. a) Ad Rhenum regressus lethali morbo corripitur, ad quem jussu Augusti, qui tum Ticini agebat, b) advolans Tiberius fratrem animam agentem offendit. Ara Pacis dedicatur die XXX. Ianuarii. c)

Certi hujus anni numi desiderantur.

V. C. 746 A. X. 8.
TR. P. XV. XVI. COS. XI. P. M.
IMP. XIV.
C. Marcio Censorino, C. Asinio Gallo cos.

Motis Germanis Tiberius Rhenum transit, ipse Augustus in Gallia subsistit. Sextilem eligit, qui *Augusti* nomen ferret, quod hoc mense primum consul, et multis victoriis potitus esset, cum alii Septembrem mallent, quo natus est. Maecenas moritur.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. *Imperator in suggestu sedens puellum sibi a viro chlamyde induto oblatum acceptat.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Variant in hoc typo explicando eruditi. Censent alii, exhiberi Augustum accitos Germanici liberos ad se recipientem, quod fecit tum, cum legem de maritandis ordinibus perferre vellet, ut refert Suetonius. d) Quae sententia certo falsa; nam quo tempore Augustus fuit IMP. XIV., nondum nati fuere Germanico liberi saltem sexus virilis. Vaillantius putat, indicari Tiridatem, qui Augusto in Hispaniis tum degenti subreptum astu Phraatis filium obtulit. At cum Augustus tum nondum imperator XIIII. esset, conjicit, numum percussum serius ad renovandam ejus facti memoriam. e) Alii putant proponi

a) Dio. b) Tacit. Val. Maximus. c) Kalend. Praenest. d) Cap. 34. e) Arsac. imper. p. 172.

Phraatem Parthiae regem, qui filios, nepotesque suos obsides Romam misit, et Augusti fidei credidit, at quo definite anno, non constat. Vide Iosephum, [a]) Strabonem, [b]) Tacitum. [c]) Id certum, habitum offerentis in his denariis peregrinum esse, ac, ut mihi videtur, hominis Germani.

* * *

Eadem adversa.

TR. POT. XVI. *Victoria globo insidens coronam aptat.* Quin. AV. (Mus. Farnes.)

Incipiunt hoc anno quinarii aurei, qui deinceps, ac praecipue sub Tiberio saepius recurrent.

V. C. 747 A. X. 7.
TR. P. XVI. XVII. COS. XI. P. M. IMP. XIV.
Ti. Claudio Nerone II. Cn. Calpurnio Pisone cos.

Tiberius iterum ad bellum Germanicum mittitur. Cajus Caesar vice Tiberii absentis ludos votivos pro reditu Augusti facit. [d])

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

TR. POT. XVII. *Victoria sphaerae coelesti insidens coronam aptat.* Quin. AV. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

V. C. 748 A. X. 6.
TR. P. XVII. XVIII. COS. XI. DES. XII. P. M. IMP. XIV.
D. Laelio Balbo, C. Antistio Vetere cos.

Augustus, quo Caium et Lucium ferocientes compesceret, Tiberio trib. potestatem in quinquennium confert. Verum hic sibi ab illis male metuens, literarum studiis obtentui sumptis Rhodum secedit, et vitam ibi privatam agit. Sacerdotium tamen Caio concedit Augustus, et consulem designari patitur, quem magistratum post quinquennium iniret. Vide Norisium Cenot. Pis. diss. II. c. 2, nam inde ab hoc anno tristis in Dione plurium annorum lacuna incipit.

Non fert hic annus numos certos.

V. C. 749 A. X. 5.
TR. P. XVIII. XIX. COS. XII. P. M. IMP. XIV.
Augusto XII. L. Corn. Sulla cos.

Augustus anno sequente consul XII. (verba sunt Zonarae ex Dione deperdito) Caio virilem togam dat, eum in curiam inducit, et principem juventutis designat.

Numi hujus anni incerti.

V. C. 750 A. X. 4.
TR. P. XIX. XX. COS. XII. P. M. IMP. XIV.
C. Calvisio Sabino, L. Passieno Rufo cos.

Anno post (prosequitur continuo Zonaras) Lucius Caesar eosdem honores, qui Caio fratri delati fuerunt, abstulit. At quae hoc loco Zonaras de Lucio narrat, Norisius in annum V. C. 752 differt [e]) dissimulato hoc Zonarae testimonio aliud docentis. Marmora magis

a) Ant. L. XVIII. c. 2. b) L. VI. in fine. c) Ann. L. II. c. 1. d) Dio. e) Cenot. Pis. diss. II. c. 7.

favent Norisio, ut dicetur in numis Caii et Lucii Caess.

Numi certi desunt.

V. C. 751 A. X. 3.
TR. P. XX. XXI. COS. XII. DES. XIII. P. M. IMP. XIV.
L. Corn. Lentulo, M. Valerio Messalino cos.

Nihil ad hunc annum memoria dignum suppeditat historia, aut numos certos res monetaria.

V. C. 752 A. X. 2.
TR. P. XXI. XXII. COS. XIII. P. M. IMP. XIV.
Augusto XIII. M. Plautio Silvano cos.
Incipit
PATER PATRIAE.

Petiit consulatum hunc XIII. et postremum, ut Caium et Lucium filios amplissimo praeditus magistratu suo quemque tirocinio deduceret in forum. [a]) Lucium Caesarem consulem designat post annos V. processurum. Naumachiam, aliosque ludos splendidissimos edit. Pater patriae appellatur. Templum Martis Vltoris dedicat. Iuliam filiam frequentium adulteriorum convictam in Pandatariam relegat.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

PONTIF. MAXIM. *Mulier sedens d. hastam, s. ramum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Patrem patriae fuisse dictum Augustum, diserte docet Suetonius, [b]) nimirum *per Valerium Messallam mandantibus cunctis, et senatu consentiente cum populo R.* Tempus non definit. In anno indicando eruditi in varias abiere sententias. Alii aliquot serius annis hunc titulum collatum censuere, sed quos refutant monumenta, quae mox dabuntur. Alii in multos annos retro gressi sunt auctoritate cum marmorum, sed vitiose descriptorum, tum numorum, sed Goltzianorum, in quibus Augusto jam in consulatu V. seu V. C. 725 patris patriae titulus adfingitur. Cui sententiae etsi monumenta alia sincera adversarentur, malebant tamen eruditi nimio indulgentes speciosam aliquam caussam delati jam tum ejus honoris reperire, quos inter fuit Perizonius, [c]) quam obtrusos sinistre hos numos inter adulterinos amoliri. At Norisius hoc demum anno eum Augusto accessisse contendit, usus praecipue fragmento Kalendarii veteris Praeneste reperti, [d]) in quo legitur:

NON. N. CONCORDIAE. IN. ARCE
FERIAE. EX. S. C. QVOD. EO
DIE. IMPERATOR. CAESAR. AVGV
STVS. PONTIFEX. MAXI
MVS. TRIB. POTEST. XXI. COS. XIII.
A. SENATV. POPVLO
QVE. ROMANO. PATER. PATRIAE
APPELLATVS

Legi possunt argumenta alia a Norisio eodem loco memorata, atque una conferri, quae de hoc fragmento erudite disserit Fogginius. [e])

Inscriptus illustri huic monumento con-

a) Suet. c. 26. b) Cap. 58. c) Animadv. hist. cap. 7. d) Cenot. Pis. diss. II. c. 8. e) Fasti Verrii in praef. p. XII.

fulatus XIII. efficit, Augustum hunc titulum non abstulisse ante Kal. Ian. V. C. 752, et trib. potestas XXI., non potuisse conferri post diem V. Kalendas Iul. ejusdem anni, quia hoc ipso die jam coepit numerari trib. potestas XXII. Intra hos ergo terminos istud Romanorum obsequium est coercendum. Ad diem quod attinet, NON*as* quidem nobis indicat fragmentum, at mensem, cujus essent hae nonae, reticet. Verum quod illud dissimulat, liberaliter edocet Ovidius, nonas Februarias tenerrimis his versiculis celebrans: [a])

Dum canimus sacras alterno pectine NONAS,
Maximus hinc fastis adcumulatur honos - -
Sancte PATER PATRIAE, *tibi plebs, tibi curia nomen*
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen eques.
Res tamen ante dedit, sero quoque vera tulisti
Nomina, jam pridem tu pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto
Nomen habes, hominum tu pater, ille deum.

At vero eruditus quidam Gallus ex his ipsis Ovidii versibus probare contendit, hunc Augusto titulum maturius anno V. C. 752 fuisse delatum; nam ipso hoc, ait, anno Nasonem in exilium pulsum, fastos autem suos ante exilium in lucem misisse. [b]) At vero satis constat, eum decennio serius, aut saltem novennio solum mutasse. Vide Massonum. [c]) Quae alia ex numis adfert argumenta, satis ex iis, quae dixi, refutantur. Invicte ergo demonstravimus, Augustum V. C. 752 nonis Febr. patrem patriae fuisse appellatum.

Propter titulum patris patriae certum quidem est, numum praesentem non potuisse signari ante annum, in quo sumus, tamen nulla suppetit ratio, cur eum hoc potius anno, quam sequentibus Augusti reliquis cusum statuamus. Quin verisimile est, eum extremis ejus annis signatum, quia eadem aversa obvia est in Tiberii Augusti denariis.

* * *

CAESAR. DIVI. F. PAT. PA. *Caput Augusti.*

VOTA. PVBLICA. *Augustus togatus stans d. pateram super ara sacrificat, adstantibus camillo, tibicinibus, et victimario taurum feriente.* AV. (Vaill. Morelli.)

Quae vota depraedicet hic numus, incertum. Et hic pluribus deinceps annis potest competere.

* * *

CAESARI. AVG. *vel* AVGVSTO. *Quadrigae triumphales exsilientibus ex summo curru quadrigis equorum.*

S. P. Q. R. PARENTI CONS*ervatori* SVO. *Sceptrum cum aquila, togae pictae pars superior, laurea.* AR. (Mus. Caes.)

Pars aversa nota ornamenta triumphalia offert. Livius: [d]) *Ibi Masinis-*

a) Fast. L. II. 121. b) B. L. Tom. XXIII. hist. p. 166. c) in vita Ovid. ad Annum V. C. 762. d) L. XXX. c. 15.

sam - - - aurea corona, aurea patera, sella curuli, et scipione eburneo, toga picta, et palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neque magnificentius quidquam triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu esse etc. Horum origo ab Etruscis haud dubie petenda. Refert Dionysius Halicarnass. [a]) Tarquinium Priscum in observantiae signum ab Etruscis accepisse principatus insignia, quibus reges suos ornare consueverant, videlicet στεφανον τε χρυσεον και θρονον ἐλεφαντινον, και σκηπτρον ἀετον ἐχον ἐπι της κεφαλης, χιτωνα τε πορφυρουν χρυσοσημον, και περιβολαιον πορφυρουν ποικιλον κ. τ. λ. *coronam auream et sellam eburneam, et scipionem habentem in summitate aquilam, tunicam purpuream auro distinctam, et togam purpuream pictam.* Vide similia apud Florum. [b]) Addit idem Dionysius, Tarquinium continuo in regiae potestatis signum his ornamentis usum, subinde successores reges, atque his pulsis annuos consules, excepta corona et toga picta, quibus tamen, si decretus iis fuit triumphus, ornati incessere. Tamen sub imperatoribus, sub quibus nemo jam privatus triumphavit, nisi quod triumphalia ornamenta virtutis ergo decreta fuere, omnia haec insignia consulibus quoque permissa videntur. Sane ad unum consulem spectare videntur versus Iuvenalis, si eorum sensum, et veteris grammatici explicationem sequare: [c])

Quid si vidisset praetorem curribus altis
Exstantem, et medio sublimem in pulvere Circi
In tunica Iovis, et pictae Serrana ferentem
Ex humeris aulaea togae, magnaeque coronae
Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, et sibi consul
Ne placeat, curru servus portatur eodem.
Da nunc et volucrem, sceptro quae surgit eburno etc.

Ausonius de se consule: [d])

Vt trabeam, pictamque togam, mea praemia, consul
Induerer, fastisque meis praelatus haberer.

Denique de scipione cum aquila Prudentius: [e])

Cum consulatum initis, ut vernae solent,
Pudet fateri, farre pullos pascitis,
Aquila ex eburna sumit arrogantiam
Gestator, ejus ac superbit belluae
Inflatus esse, cui figura est alitis.

Ex quibus adeo testimoniis patet, insignia haec olim triumphantibus tantum decreta, deinde ad consules etiam derivata. Appianus, quo loco triumphum Africani senioris describit, [f]) ait, triumphantem gestare solere σκηπτρον ἐξ ἐλεφαντος, και δαφνην, ἡν ἀει Ρωμαιοι νομιζουσι νικης συμβολον, *scipionem eburneum, et ramum laureum, quem semper Romani pro victoriae symbolo habent.* At videmus ex numis, Augustos etiam in processu consulari utrumque istud signum praeferre. Quare nisi aliae causae praesto sint, difficile nonnunquam

a) L. III. pag. 195. b) L. I. c. 5. c) Sat. X. 35. d) Idyll. IV. v. 92.
e) περι στεφανων Hymn. X. v. 146. f) de reb. Punic. c. 66.

est definire in numis, in quibus imperator in quadrigis vectus d. scipionem cum aquila praefert, sitne is typus triumphi, an processus consularis. Vide de his plura in tractatu de Consulibus Caesaribus.

In praesente denario scipionem aquiliferum, togam pictam, coronam lauream indicare ornamenta triumphalia, dubitari non potest. Neque enim, si omnia haec insignia jam tum fuissent consulibus propria, ea Senatus P. Q. R. decrevisset Augusto. At constat, honores ei triumphales decretos. Nam cum V. C. 729 propter victos a M. Vinicio Germanos triumphus illi esset oblatus, isque eum recusasset, data illi continuo fuit potestas, singulis Kalendis Ian. *coronae et vestis triumphalis gestandae, τῳ τε ςεφανῳ και τῃ ἐσθητι τῃ νικητηρια ἀει χρησθαι.* a) Ceterum sitne hic numus eodem etiam anno V. C. 729 signatus, decidere non ausim. Eum praesenti anno adfixi, quia Augustum *parentem* appellat, quo nomine non quidem ex decreto, sed affectu etiam maturius potuit compellari, quo modo in eodem hoc numo *conservator* dicitur, etsi non constet, hoc illi nomen ex S. C. datum.

* * *

Numos cum Martis Vltoris nomine vel typis aliqui ad hunc annum referunt, quoniam isto ejus templum dedicatum est, qua occasione verisimile est eorum aliquos fuisse signatos. At nos propter argumenti concordiam omnes ad annum V. C. 734 recensuimus.

Numos Augusti, in quorum aversa sunt Cajus et Lucius Caesares, quique omnes hoc, aut vicinis proxime annis signati sunt, dabimus in utriusque moneta.

V. C. 753.
TR. P. XXII. XXIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
Cosso Corn. Lentulo, C. Calpurnio Pisone cos.

Anni fine secundum calculum Dionysii Exigui nascitur Christus. M. Vinicius Germanos infestat. C. Caesar cum procos. imperio paludatus in Parthos et Arabes proficiscitur. b)

Desunt numi certi.

V. C. 754. P. X. 1.
TR. P. XXIII. XXIV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
C. Caesare Aug. F. L. Aemilio Paullo cos.

C. Caesar hujus anni consul bellum cum Parthis Armeniam sibi vindicantibus molitur.

De numis hujus anni certis nihil constat.

V. C. 755 P. X. 2.
TR. P. XXIV. XXV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
P. Vinucio, P. Alpheno Varo cos.

Pace cum Parthis composita ea lege, ne hi sese Armeniae rebus miscerent,

a) Dio L. LIII. § 26. b) Zonaras ex Dione.

C. Caesar et Phraates Parthiae rex in Euphratis insula colloquuntur. Tiberio permissum ab Augusto, Rhodo, in qua inde ab anno V. C. 748 privatus agebat, Romam reverti. Lucius Caesar in Hispaniam meditans Massiliae repentina morte exstinguitur mense Augusto.
Desunt numi certi.

V. C. 756. P. X. 3.
TR. P. XXV. XXVI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
L. Aelio Lamia, M. Servilio cos.

Cajus Caesar Ariobarzanem Medum Armeniae regem praeficit, subinde in Artagerae obsidione insidiis in colloquio petitus graviter vulneratur.
Desunt numi certi.

V. C. 757 P. X. 4.
TR. P. XXVI. XXVII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
Sex. Aelio Cato, C. Sentio Saturnino cos.

Cajus ex vulnere languidus Romam redux per iter Limyrae in Lycia moritur die XXI. Februarii. Augustus V. Kal. Iulias Tiberium et M. Agrippam Postumum Agrippae et Iuliae filium adoptat. Tiberio trib. potestatem in decennium confert. Iussus praeterea Tiberius Germanicum fratris Drusi filium adoptare, subinde ad bellum Germanicum proficiscitur.
AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXVII. *Victoria globo insidens manibus lauream aptat.* Quin. AV. (Mus. Caes.)

V. C. 758 P. X. 5.
TR. P. XXVII. XXVIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
L. Valer. Messalla Voleso, Cn. Corn. Cinna Magno cos.

Agrippae Postumo datur toga virilis absque tamen aliis honoribus. a)
Numi certi desunt.

V. C. 759 P. X. 6.
TR. P. XXVIII. XXIX. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
M. Aemilio Lepido, L. Arruntio cos.

Tiberius in Germania, et Dalmatia bellum continuat.
CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*
SICIL. IMP. XV. *Diana stolata gradiens d. telum ex pharetra promit, s. arcum praetendit.* AV. max. mod.
Numus hic volumine suo conspicuus, cui similis, qui esset hujus, aut vicini aevi, conspectus non est, repertus est inter ruinas Herculani, editusque ad calcem praefationis Tomi II. Picturarum Herculanensium. Eum subinde Khellius prolixa dissertatione illustravit, in qua quam felix fuerit, argumento esto, quod vocabulum SICIL. dividit, legendumque docet: *Sextus* ICIL*ius*, qui nimirum aedilis Dianae signum dedicasset. Digna Harduino sententia. Magis ferenda esset, etsi haec

a) Dio.

quoque falsa, et a Khellio impugnata academici Herculanensis conjectura, qua autumat, fieri potuisse, ut IIIviri monetales poema Augusti celebrarent, de quo Suetonius: [a]) *Vnus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus et argumentum, et titulus est SICILIA.* Permittantur haec iis, qui ingenii ludicris delectantur. Sententiam de his numis planam, ac vel ideo veriorem supra ad annum V. C. 733 proposui.

* * *

Antica incerta.

TR. POT. XXIX. *Victoria sphaerae coelesti insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli tab. XII. n. 12.)

Antica incerta.

PONTIF. MAX. TRIBVN. POTEST. XXIX. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 23.)

V. C. 760 P. X. 7.
TR. P. XXIX. XXX. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
A. Licinio Nerva Siliano, Q. Caecilio Metello Cretico cos.

Grave bellum in Illyrico, ad quod gerendum missi Tiberius et Germanicus. M. Agrippa Postumus, quod ira esset praecipiti, et in Liviam, ipsumque Augustum contumeliosus, abdicatur, et primo Surrentum, dein in Planasiam insulam relegatur. [b])

Antica incerta.

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXX. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 24.)

V. C. 761 P. X. 8.
TR. P. XXX. XXXI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
M. Furio Camillo, Sex. Nonio Quinctiliano cos.

Tiberius et Germanicus hoc demum anno bello Illyrico finem imponunt, Augusto interea cum senatu Arimini subsistente, ut rebus ex vicino melius consuleret.

Antica incerta.

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXXI. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 25.)

V. C. 762 P. X. 9.
TR. P. XXXI. XXXII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XVI. - -
C. Poppaeo Sabino, Q. Sulpicio Camerino cos.

Bellum Germanici cum Dalmatis, cui deinde propter molem etiam accedit Tiberius.

Desunt numi certi.

V. C. 763 P. X. 10.
TR. P. XXXII. XXXIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIX.
Cn. Corn. Dolabella, C. Iunio Silano cos.

Dalmatae aegre tandem a Tiberio, et Germanico expugnantur. Tiberii triumphus dilatus ob acceptum caesi ab Arminio cum tribus legionibus Quinctilii Vari nuncium. [c]) Luctus hinc Romae, atque ipsius Augusti ingens. Ti-

a) Cap. 85. b) Dio, Sueton. cap. 65. c) Suet. in Tiber. c. 17.

berius, ut malo fubveniretur, cum lecto milite deftinatur.

Numi certi defunt.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XX.
M. Aemilio Lepido, T. Statilio Tauro cos.

Tiberius et Germanicus ad expiandam Vari cladem in Germaniam impresſionem faciunt, eodemque anno Romam revertuntur. a)

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. IMP. XX. *Caput nudum*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POT. XXXIIII. *in medio:* S. C. AE. II. (Muf. Caef.)

Habemus in hoc numo Auguftum imperatorem XX., quem titulum fors anno fequente cepit, cum trib. poteftas XXXIIII. fefe in fequentem quoque annum porrigat. Numi hi funt obvii, fed Gabriel Brotier ad Taciti fui Annal. L. I. c. 9 numum cetera fimillimum, fed infcriptum IMP. XXI. citat, ex quo fequeretur, eum hoc, vel fequente anno dictum IMP. XXI., fed vereor, ut fincera fit lectio; nam cum hoc numero imperator non fuit ante trib. poteftatem XXXVII.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XX.
Germanico Caef. C. Fonteio Capitone cos.

Auguftus fenio gravis Germanicum fenatui, fenatum Tiberio commendat. Tiberius de Pannoniis, et Dalmatis triumphat.

Numi hujus anni certi non proditi.

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XX.
C. Silio, L. Munatio Planco cos.

Auguftus Tiberio trib. poteftatem, quae collata V. C. 757 in decennium fequente anno exfpiratura erat, prorogat, lataque lex a confulibus, uti provincias Tiberius communiter cum Augufto adminiftraret.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput Tiberii nudum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Eadem adverfa.

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, f. fceptrum cum aquila.* AV. AR. (Muf. Caef.)

De hoc Tiberii triumpho agetur in ejus numis ad hunc annum.

V. C. 767 P. X. 14.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XXI.
Sex. Pompejo, Sex. Appuleio cos.

Auguftus in Campaniam profectus in lethalem morbum incidit, ex quo obiit Nolae in eodem, quo pater Octavius cubiculo die XIX. Augufti, quo ipfo

a) Dio.

olim consulatum inivit. Vixit annos LXXV. menses X. dies XXVI. [a])

Vir fuit magnis virtutibus spectabilis, et quae habuit vitia, sic fuerunt temperata, ut ferri possent. Occiso Iulio cum principatum adire statim non posset, aemulos tantisper passus, tandem tolerantia, moderatione, armis superior omnibus evasit, iisque aut victis, aut abdicare coactis remp. vario nomine, aucta quotannis, ac magis firmata potentia ab anno V. C. 723 ipsis quadraginta quatuor annis solus tenuit, et monarchiam, quam I. Caesar inchoavit, ipse denique constituit, ea saltem causa imperio R. salutarem, quod isto sibi, libertatique suae relicto fieri non poterat, quin omnia propter privatorum potentiam, opes, contemptum legum, ac ambitionem, fatale reip. malum, pessum irent, quae corrigi omnia, nisi uno imperante, non possunt. Iam vero quod exigua primum spe, deinde inter impedimenta gravissima unus rerum potitus est, istud unius fortunae fuisse opus, viderunt alii, et ipse fortunae acceptum tulit. Ejus sane causa, inquit vir summus Plutarchus, [b]) etsi aliud vellent, Cicero primum remp. consiliis suis rexit, Lepidus exercitum tenuit, Pansa vicit, Hirtius in acie cecidit, et Antonius amori vacavit. Quin et Cleopatram, inquit, in Caesaris fortuna pono, in quam velut scopulum impegit summus imperator, ut denique solus restaret Caesar. Quare cum nepotem Caium ad bellum Orientis mitteret, ei fortitudinem Scipionis, gratiam Pompeji, suam vero ipsius fortunam precatus est. Principatum primo per vim partum, mox a volentibus delatum egregie administravit, sic ut securitati publicae stabilitis legibus, coercitis seditionibus, repressis, aut servire coactis externis hostibus optime consuleret, essetque ejus imperium remotissimis etiam gentibus formidatum aeque ac venerabile. Ad bella gerenda habilis, eorum tamen felicem exitum alienae magis virtuti plerumque debuit. Victoriae Philippensis laus penes unum M. Antonium, victi praeliis navalibus Sex. Pompeji, et ad Actium Antonii penes unum fere M. Agrippam stetit. In Dalmatas victo Pompejo ipse duxit, ac serius in Cantabros, quae ei expeditio postrema fuit, nam quas deinceps suscepit, M. Agrippae, aut viris ex familia sua commisit, sic tamen, ut ipse relicta Roma praeclaro consilio ex propinquo rei gerendae curam intenderet. Bella, nisi cum necesse fuit, non coepit, atque etiam coepta, cum sibi ultro ab hostibus satisfieret, omisit. Adolescens a saevitia non alienus, quod post bellum Philippense, et Perusinum compertum fuit, tamen facilis fuit ad ignoscendum, et facile se aliorum sanis consiliis, praecipue Maecenatis, ad mansuetudinem revocari passus est. Sumptus in edendis spectaculis, congiariis, muniendis viis, aedificiis publicis ingentes fecit, etsi cultus domi simplex esset, et vita frugalis. Animo in adversis non semper, ut virum decuerat, forti fuit, quod patuit post Vari in Germania cladem, variasque domus suae ignominias. Valetudine etsi minus fir-

a) Dio. b) de Fort. Rom. L. II. p. 318.

berius, ut malo subveniretur, cum lecto milite destinatur.

Numi certi desunt.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
M. Aemilio Lepido, T. Statilio Tauro cos.

Tiberius et Germanicus ad expiandam Vari cladem in Germaniam impressionem faciunt, eodemque anno Romam revertuntur. a)

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. IMP. XX. *Caput nudum*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POT. XXXIIII. *in medio:* S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

Habemus in hoc numo Augustum imperatorem XX., quem titulum fors anno sequente cepit, cum trib. potestas XXXIIII. sese in sequentem quoque annum porrigat. Numi hi sunt obvii, sed Gabriel Brotier ad Taciti sui Annal. L. I. c. 9 numum cetera simillimum, sed inscriptum IMP. XXI. citat, ex quo sequeretur, eum hoc, vel sequente anno dictum IMP. XXI., sed vereor, ut sincera sit lectio; nam cum hoc numero imperator non fuit ante trib. potestatem XXXVII.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
Germanico Caes. C. Fonteio Capitone cos.

Augustus senio gravis Germanicum senatui, senatum Tiberio commendat. Tiberius de Pannoniis, et Dalmatia triumphat.

Numi hujus anni certi non proditi.

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
C. Silio, L. Munatio Planco cos.

Augustus Tiberio trib. potestatem, quae collata V. C. 757 in decennium sequente anno exspiratura erat, prorogat, lataque lex a consulibus, uti provincias Tiberius communiter cum Augusto administraret.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput Tiberii nudum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, s. sceptrum cum aquila.* AV. AR. (Mus. Caes.)

De hoc Tiberii triumpho agetur in ejus numis ad hunc annum.

V. C. 767 P. X. 14.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XXI.
Sex. Pompejo, Sex. Appuleio cos.

Augustus in Campaniam profectus in lethalem morbum incidit, ex quo obiit Nolae in eodem, quo pater Octavius cubiculo die XIX. Augusti, quo ipso

a) Dio.

olim consulatum inivit. Vixit annos LXXV. menses X. dies XXVI. a)

Vir fuit magnis virtutibus spectabilis, et quae habuit vitia, sic fuerunt temperata, ut ferri possent. Occiso Iulio cum principatum adire statim non posset, aemulos tantisper passus, tandem tolerantia, moderatione, armis superior omnibus evasit, iisque aut victis, aut abdicare coactis remp. vario nomine, aucta quotannis, ac magis firmata potentia ab anno V. C. 723 ipsis quadraginta quatuor annis solus tenuit, et monarchiam, quam I. Caesar inchoavit, ipse denique constituit, ea saltem causa imperio R. salutarem, quod isto sibi, libertatique suae relicto fieri non poterat, quin omnia propter privatorum potentiam, opes, contemptum legum, ac ambitionem, fatale reip. malum, pessum irent, quae corrigi omnia, nisi uno imperante, non possunt. Iam vero quod exigua primum spe, deinde inter impedimenta gravissima unus rerum potitus est, istud unius fortunae fuisse opus, viderunt alii, et ipse fortunae acceptum tulit. Ejus sane causa, inquit vir summus Plutarchus, b) etsi aliud vellent, Cicero primum remp. consiliis suis rexit, Lepidus exercitum tenuit, Pansa vicit, Hirtius in acie cecidit, et Antonius amori vacavit. Quin et Cleopatram, inquit, in Caesaris fortuna pono, in quam velut scopulum impegit summus imperator, ut denique solus restaret Caesar. Quare cum nepotem Caium ad bellum Orientis mitteret, ei fortitudinem Scipionis, gratiam Pompeji, suam vero ipsius fortunam precatus est. Principatum primo per vim partum, mox a volentibus delatum egregie administravit, sic ut securitati publicae stabilitis legibus, coercitis seditionibus, repressis, aut servire coactis externis hostibus optime consuleret, essetque ejus imperium remotissimis etiam gentibus formidatum aeque ac venerabile. Ad bella gerenda habilis, eorum tamen felicem exitum alienae magis virtuti plerumque debuit. Victoriae Philippensis laus penes unum M. Antonium, victi praeliis navalibus Sex. Pompeji, et ad Actium Antonii penes unum fere M. Agrippam stetit. In Dalmatas victo Pompejo ipse duxit, ac serius in Cantabros, quae ei expeditio postrema fuit, nam quas deinceps suscepit, M. Agrippae, aut viris ex familia sua commisit, sic tamen, ut ipse relicta Roma praeclaro consilio ex propinquo rei gerendae curam intenderet. Bella, nisi cum necesse fuit, non coepit, atque etiam coepta, cum sibi ultro ab hostibus satisfieret, omisit. Adolescens a saevitia non alienus, quod post bellum Philippense, et Perusinum compertum fuit, tamen facilis fuit ad ignoscendum, et facile se aliorum sanis consiliis, praecipue Maecenatis, ad mansuetudinem revocari passus est. Sumptus in edendis spectaculis, congiariis, muniendis viis, aedificiis publicis ingentes fecit, etsi cultus domi simplex esset, et vita frugalis. Animo in adversis non semper, ut virum decuerat, forti fuit, quod patuit post Vari in Germania cladem, variasque domus suae ignominias. Valetudine etsi minus fir-

a) Dio. b) de Fort. Rom. L. II. p. 318.

ma, et per vices graviter affecta uteretur, ad ferenda tamen imperii onera ad vitae finem duravit. Imperii ab Augusto graviter, moderate, et cum multa prioris libertatis specie administrati tum primum Roma purum, ac sincerum testimonium praestitit, cum serio subinde edoceretur, quantum inter hujus virtutes, ac successorum abnormia vitia, vitamque nefandis quibusque sceleribus coopertam interesset.

Vxores:

I. SERVILIA. P. Servilii Isaurici filia, sed quam sponsam tantum habuit ad nuptias cum sequente coactus.

II. CLAVDIA, P. Clodii a Milone interfecti ex Fulvia filia, quam M. Antonio post bellum Mutinense conciliatus militum hortatu duxit, ut arctiore uterque vinculo conjungeretur. Nam fuit haec Claudia Antonii privigna per Fulviam, quae caeso Clodio deinde Antonio nupta fuit. Verum orta haud multo post cum Fulvia simultate Clodiam intactam, ut jurabat, matri remisit.

III. SCRIBONIA, quam duxit V. C. 714, ut Sex. Pompejum, quem in suas adversus Antonium partes trahere tum studebat, sibi conciliaret. Habuit enim Pompejus uxorem Scriboniam prioris Scriboniae neptem. Eam post biennium repudiavit, seu quod ejus mores pertaesus esset, ut ipse ferebat, seu verius, quod desperata cum Pompejo pace, sublataque connubii causa deinceps uni suo adfectui indulsit. Filiam ex hac IVLIAM habuit, de qua infra in ejus numis.

IV. LIVIA, quae marito diu superfuit. De hac plura infra in ejus numis.

* * *

Numi certi postremi hujus anni desunt.

NVMI AVGVSTI VAGI.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput vario cultu.*

DIVVS. IVLIVS. *Stella crinita.* AV. AR. (Morelli, Mus. Caes.)

Aversam explicatam vide in numis D. Iulii.

Caput vario cultu.

AVGVSTVS. *Capricornus globum pedibus stringit, juxta gubernaculum, superne cornucopiae.* AV. AR. (Mus. Caes.) AR. max. mod. (Morelli.)

De capricorno Augusti genethliaco vide dicta ad annum 743. In numis similibus ad principem capricorni typum adduntur varia alia attributa, quae videsis apud Morellium tab. XVI.

CAESAR. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. *Bos gradiens, in aliis stans.* AV. AR. (Mus. Caes.)

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Sphinx sedens. AV. (Mus. Caes.) AR. max. mod. (Mus. Caes.)

Schlegelius Sphinge Aegyptum, cujus illud animal esse symbolum videtur, post alios indicari existimat. a) At si istud, cur eadem Sphinx visitur etiam in numis inscriptis ARMENIA. CAPTA? Latius igitur ejus animalis significatio patet, de qua supra ad annum 734 aliqua memoravi.

a) Morelli Impp. p. 232.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

OB. CIVIS. SERVATOS. *intra coronam querneam.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Frequens in Augufti numis praeconium, praecipue poftquam cives Romanos in Parthia detentos V. C. 734 in libertatem vindicavit, ut videre eft in numis Aquillii, Caninii, Durmii, Petronii, qui circum eam aetatem IIIviri monetales fuere. De epigraphe hac, et typo vide, quae plura ad numos gentis Caniniae notavi. Infcriptio etiam faepe abfolvitur folis literis OB. C. S. vel O. C. S. Vide numos gentium Aquilliae, et Petroniae. Exortam hanc fub Augufto averfam faepe revocarunt fucceffores Caefares, parum faepe folliciti, utrum ea laus vere de fe pofsit praedicari.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

S. P. Q. R. *Victoria volans f. clypeum tenet, cui infcriptum:* CL. V., *d. ramum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Eadem adverfa.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Clypeus, cui infcriptum:* S. P. Q. R. CL. V. *cinctus corona querna.* AV. AR. (Muf. Caef.)

CL*ypeus* hic V*otivus* (nam fic legenda funt vocabula decurtata) variis modis proponitur, quos videre potes vel apud Morellium, vel in Catalogo mufei Caefarei P. II. p 86. Dedicandi clypeos mos eft pervetuftus. Ita jam Virgilius fingit Aeneam Apollini Actio dedicaffe clypeum cum epigraphe: *Aeneas haec de Danais victoribus arma.* a) Vetera ejus exempla in ipfa urbe commemorat Plinius, additque, folitos fuiffe Trojanos veteres, atque etiam Poenos imagines fuas clypeis infculpere; b) Poenorum morem confirmat Livius narrans, c) in parta praeda fuiffe clypeum argenteum pondo CXXXVIII. cum imagine Barcini Hasdrubalis. Eodem modo fenatus quoque Claudio Gothico clypeum aureum in curia dedicavit, in quo *expreffa thorace vultus ejus imago,* ut refert Trebellius Pollio, et fic fupra ad annum V. C. 738 in Mefcinii numo vidimus Augufti caput inclufum clypeo, et in fimili exhibentur capita *Clementiae,* et *Moderationis* in Tiberii moneta. Notus ex Macrobio jocus Ciceronis, qui, cum in Afia proconfulari vidiffet clypeatam imaginem Quinti fratris ingentibus lineamentis usque ad pectus ex more pictam, (erat autem Quintus ftaturae parvae) ait, frater meus dimidius major eft, quam totus. d) Serius comperi, pleraque haec teftimonia jam collecta fuiffe a Biagio, cum erudite comprobare intenderet, verba της γραπτης έικονος ἐν ὅπλῳ, quae leguntur in decreto Athenienfium, interpretanda effe: *pictae imaginis in clypeo.* e) Atqui fimili modo jam antea Belleyus explicavit verba marmoris Cymaei: ΕΙΚΟΝΑ. ΓΡΑΠΤΑΝ. ΕΝ. ΟΠΛΩ. ΕΝ. ΧΡΥΣΩ, *imaginem pictam in clypeo aureo.* f) Servierunt igitur hi clypei, ut appenfi in locis publicis, privatisve five ejus, quem

a) Aen. V. 286. b) L. XXXV. c. 3. c) L. XXV. c. 39. d) Sat. L. II. c. 3. e) de Decret. Athen. c. 26. f) Caylus Rec. d'Ant. Tom. II. p. 188.

libuit, repraesentarent imaginem, eamque aut pictam, aut opere exstante, cujus generis fuere clypei Homeri et Virgilii, opus Vulcani, et qualium meminit Plinius, [a]) sive ut insertae epigraphes ope illustris cujusdam facti memoria ad posteros duraret. Alter hic modus perfrequens est in moneta imperatorum, Victoria plerumque clypeo inscribente. Vtriusque hujus modi uno loco meminit Philo Iudaeus, [b]) quo teste Pilatus Iudaeae praefectus *ἀνατιθησιν ἐν τοις κατα την ἱεροπολιν Ηρωδȣ βασιλειοις ἐπιχρυσȣς ἀσπιδας, μητε μορφην ἐχȣσας, μητε ἀλλο τι των ἀπηγορευμενων, ἐξω τινος ἐπιγραφης ἀναγκαιας, ἡ δυο ταυτα ἐμηνυε, τον δε ἀναθεντα, και ὑπερ ȣ ἡ ἀναθεσις*, *in regiis aedibus Herodis, quae sunt in urbe sacra, dedicavit inauratos clypeos, nullam quidem offerentes effigiem, aut aliud, quod lege vetitum esset, sed tantum inscriptionem necessariam, qua duo haec intelligerentur, is, qui dedicavit, et in cujus gratiam facta dedicatio.* Clypei Domitiani, quos senatus audita hujus caede in curia detrahi, et solo adfligi jussit, ut narrat Suetonius, [c]) haud dubie ejus tyranni vel imagine, vel nominibus fuerunt insignes. His adde, quae nuper eruditi interpretes Antiquitatum Herculanensium de his clypeis collegere. [d])

Caput Augusti laureatum.

CAESAR. AVGVSTVS. *Duo lauri rami.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Lauri ratio perinde, ac coronae quernae petenda ex iis, quae ad numos gentis Caniniae disserui.

CAESAR. *Caput nudum intra quernam.*

AVGVST. *intra coronam ex pateris, et victimarum craniis contextam, quam gubernaculum in perpendiculum secat.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Typus symbolicus, qui videtur felicitatem per pietatem in deos immortales partam indicare.

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Corona laurea insertis sex navium rostris. AR. (Mus. Caes.)

Typus navalium victoriarum.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IOVI. OLYM. *Templum 6 columnarum acrostoliis ornatum.* AR. (Mus. Caes.)

Eleganter Pedrusius numum hunc Suetonii verbis illustrat: [e]) *Reges amici atque socii - - - aedem Iovis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere communi sumptu destinaverunt, Genioque ejus* (Augusti) *dedicare.*

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR. *Cippus, cui inscriptum:* C. C. AVGVSTI. AR. (Morelli in fam. Canin.)

Numum descripsi propterea, quoniam rarum est in hujus Caesaris numis, ex quo Augusti nomen adoptavit, legere praenomen Caji. Explenda enim videtur epigraphe: *Caji Caesaris* AVGVSTI, etsi varios eruditi attulerint ejus explicatus, quos recitat Morellius, [f]) et Fabricius, [g]) sed quorum nullus satisfacit.

a) H. N. L. XXXV. c. 2 seq. b) de Legat. ad Cajum p. 589. c) in Domit. c. 23. d) Lucerne pag. 20. e) Cap. 60. f) Specim. p. 94. g) ad Bandurii Bibl. num. p. 208.

* * *

Exſtant adhuc denarii alii cum Augusti capite, et magiſtratus Romani mentione, qui in familiarum numis deſcripti jam ſunt, neque hic deſcribendi videntur, cum ad Auguſti hiſtoriam nihil conferant, ſuntque ſequentes:

COSSVS. CN. F. LENTVLVS, in gente Cornelia.

LENTVLVS. SPINT. ibidem.

L. LENTVLVS. FLAMEN. MARTIALIS, ibidem.

* * *

Numi IIvirorum monetalium cum capite, vel inſcriptione Auguſti.

Horum complures, cum chronologicam notam obtulere, in annis, ad quos pertinere videbantur, deſcripſimus. Alios, qui hac carent, dedimus in numis familiarum; ut adeo eos iterum proponere, ſuperfluum ſit. Nuda igitur eorum nomina, et in aeneis praeterea numorum ipſorum modos dabimus. In hac autem claſſe eos tantum IIIviros monetales exhibebo, qui IIIviri ipſum titulum addunt, quosque adeo certo conſtat, fuiſſe hoc munere praeditos, quorum ſane catalogum nimio auxerunt Vaillantius, et Havercampus, ut jam in prolegomenis ad numos familiarum monui.

IIIviri in denariis cum aureis, tum argenteis.

C. Antiſtius Reginus.

C. Antiſtius Vetus. Hujus aliquot numos vide ad annum 738.

L. Aquillius Florus. Vide annum V. C. 734.

L. Caninius Gallus. Vide annum V. C. 734.

M. Durmius. Vide annum V. C. 734.

C. Marius Trogus. Vide annum V. C. 737.

L. Meſcinius Rufus. Vide annos V. C. 737, 738.

P. Petronius Turpilianus. Vide annum V. C. 734.

M. Sanquinius. Vide annum V. C. 737.

C. Sulpicius Platorinus. Ejus denarii ſignati usque ad V. C. 742, nam habent caput Agrippae, qui hoc anno obiit.

L. Vinicius. Vide annum V. C. 738.

IIIviri in aeneis I. formae.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Corona querna inter duos lauri ramos.* (*Nomen IIIviri*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Aſinius Gallus.
C. Caſsius Celer.
C. Gallius Lupercus.
P. Licinius Stolo.
C. Marcius Cenſorinus.
P. Naevius Surdinus.
C. Plotius Rufus.
T. Quinctius Criſpinus Sulpicianus.
M. Sanquinius.
Ti. Sempronius Gracchus.

IIIviri in aeneis, formam I. nonnihil excedentibus.

CAESAR. AVGVST. PONT. MAX. TRIBVNIC. POT. *Caput Auguſti, cui Victoria retro ſtans lauream alligat.*

(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

P. Lurius Agrippa.
M. Maecilius Tullus.
M. Salvius Otho.

IIIviri in aeneis II. formae.

CAESAR. AVGVSTVS. TRIBVNIC. POTEST. *addito in aliis:* PONT. MAX. *Caput nudum.*
(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Asinius Gallus.
Cn. Calpurnius Piso.
C. Cassius Celer.
C. Gallius Lupercus.
A. Licinius Nerva.
P. Licinius Stolo.
P. Lurius Agrippa.
M. Maecilius Tullus.
L. Naevius Surdinus.
Sex. Nonius Quinctilianus.
C. Plotius Rufus.
M. Salvius Otho.
M. Sanquinius.
Volusus Valerius Messalla.

IIIviri in aeneis aliis II. formae.

AVGVSTVS. TRIBVNIC. POTEST. *intra coronam quernam.*
(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Asinius Gallus.
Cn. Calpurnius Piso.
C. Cassius Celer.
C. Gallius Lupercus.
P. Licinius Stolo.
C. Marcius Censorinus.
L. Naevius Surdinus.
C. Plotius Rufus.
T. Quinctius Crispinus Sulpicianus.
M. Sanquinius.
Ti. Sempronius Gracchus.

IIIviri in aeneis III. formae.

Typi: *Incus.* — *Duae dexterae junctae caduceum sustinent.* — *Simpulum et lituus, addito in singulis:* S. C.

Lamia *Aeliae.* — Annius — Apronius — P. Betilienus Bassus — Pulcher *Claudiae* — Sisena *Corneliae* — Regulus *Livineiae* — C. Naevius Capella — C. Rubellius Blandus — Silius — Taurus *Statiliae* — L. Valerius Catullus.

Divus Augustus.

Augustum adhuc vivum numinis vice habitum, certa fide constat, atque istud ei vulgo exprobratum, refert Tacitus: a) *nihil deorum honoribus relictum, cum se templis, et effigie numinum per Flamines, et sacerdotes coli vellet.* Quin et Appianus narrat, b) eum victo Sex. Pompeio, et abdicato Lepido *oppidatim inter deos tutelares fuisse consecratum.* Habuisse eum adhuc vivum super aras ac templa suum etiam Flaminem et sacerdotes, quod jam memorasse vidimus Tacitum, demonstrat Cenotaphium Pisanum a Norisio illustratum, et vivo adhuc Augusto positum, in quo proditur *T. Statulenus Iuncus Flamen Augusta-*

a) Ann. I. 10. b) B. C. L. V. c. 132.

lis. In marmore quodam Praeneſtino legitur *Cn. Pontius Ruſticus Flamen Caeſaris Auguſti.* [a]) Reliqua monumenta, quae Auguſto vivo honores divinos adſtruunt, proferam infra, cum de patria numorum ROM. ET. AVG. inſcriptorum agam. At non minus verum, Auguſtum honores divinos, quos decerni ſibi in provinciis paſſus eſt, in urbe non admiſiſſe, cujus rei auctor locuples eſt Suetonius: [b]) *Templa quamvis ſciret etiam proconſulibus decerni ſolere, in nulla tamen provincia, niſi communi ſuo Romaeque nomine recepit; nam in urbe quidem pertinaciſſime abſtinuit hoc honore.* Dio item refert, iſtud in provinciis quidem, at neque Romae, neque per Italiam tentatum. [c]) De Roma iſtud verum, quod confirmatur etiam numis, qui honores divinos vivo delatos nullos offerunt, at non perinde de Italia, aliud docentibus monumentis, quae adduximus. Ex quo apparet, omnium maxime aberrarare Aur. Victorem, qui non in provinciis modo, ſed etiam *Romae vivo mortuoque templa, ſacerdotes, et collegia ſacrata perhibet.*

Auguſtum mortuum conſecrari demum a ſenatu ipſo neceſſe fuit, cum eam veſaniam jam inſtituerit in patre Iulio, ejusque pro ſe, et ſucceſſoribus exemplum fundaverit, quamobrem eum Silenus ſalſe κοροπλάςην, *pupparum effictorem*, appellat, [d]) nimirum qui tot novos, ac ridiculos coeli incolas finxiſſet. Auguſtum inter immortales deos receptum, affirmat Dio, [e]) conſtitutis ei Flaminibus cum ſacris, et ſacerdote Livia. Et Tacitus: [f]) *Idem annus* (V. C. 767.) *novas caerimonias accepit addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio* - - - *ſorte ducti e primoribus civitatis unus et viginti. Tiberius, Druſusque, et Claudius, et Germanicus adjiciuntur.* Decretum hunc honorem die XVII. Septembris, probatur ex Kalendario Amiternino, in quo ad hunc diem: *Fer. ex S. C., quod eo die divo Auguſto honores coeleſtes a ſenatu decreti Sex. Apuleio, Sex. Pompeio cos.*

In numis Romanis conſtanter valuit DIVVS, at extra Romam in conſecrationis numis etiam DEVS. Sic in numis Tarraconis: DEO. AVGVSTO, pro quo apud Graecos poſitum ΘΕΟΣ, quanquam et hi ne vivis quidem hanc appellationem ſaepe negavere, quod argumentum latius perſequemur in tractatu de numis conſecrationum. In unico Gallieni numo commatis Romani, quem mox infra dabimus, Auguſtus dicitur DEVS. Ad Auguſti conſecrationem pertinent etiam *luci* ei per provincias dicati, de quibus egi ad numum Iubae II. Mauretaniae regis inſcriptum: LVCV. AVG. Nimirum teſte Servio. [g]) *Vbicunque Virgilius lucum ponit, ſequitur etiam conſecratio.*

Auguſti conſecrationem comprobant numi frequentes, non modo a ſucceſſore Tiberio, ſed per plura deinceps imperia ſignati, quos modo pro temporis ordine deſcribemus:

* *

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput radiatum.*

---

a) Foggini Faſti Verrii p. XIV. b) Cap. 52. c) L. LI. § 20. d) Caeſſ. Iulian ap. Spanh. p. 248. e) L. LVI. § 46. f) Ann. I. 54. g) ad Aen. I. 441.

PAX. *Mulier stans d. ramum oleae, s. cornucopiae.* AV. (Morelli.)

Alium argenteum cum *Concordia sedente* idem recitat.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*

S. C. *intra coronam quernam.* AE. II. (Mus. Caes.)

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum, prae quo fulmen, supra caput astrum.*

S. C. *Mulier velata sedens d. pateram, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

Hunc credo numum respexerit Lucanus, quando prognatos ex bellis civilibus hujus naturae deos sic perstringit: a)

Bella pares superis facient civilia divos,
FVLMINIBVS manes, RADIISQVE ornabit, et ASTRIS,
Inque deum templis jurabit Roma per umbras.

In aversa hujus numi proponi Iuliam Augusti uxorem, patebit ex numis hujus Augustae.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*

CONSENSV. SENAT. ET. EQ. ORDIN. P. Q. R. *Signum Augusti sedentis d. ramum, s. globum, vel pateram tenentis.* AE. II. (Mus. Caes.)

Numus D. Augusti statuam omnium ordinum consensu decretam proponit, quales plures erectas ejus mortui honori refert Dio. b) Inscribuntur tres Romanorum ordines secundum dignitatis legem, *Senatus, eques, Populus.* Alium ordinem statuit Plinius: c) *Ab illo tempore* (Ciceronis consulatu) *plane hoc tertium corpus* (equitum) *in rep. factum est, coepitque adjici senatui populoque Romano et equester ordo. Qua de causa et nunc post populum scribitur, quia novissime coeptus est adjici.* Apud poetas ordinem aut invertit, aut turbavit metri necessitas, ut apud Martialem: d)

Dat populus, dat gratus eques, dat tura senatus.

Et apud Ovidium: e)

Sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen eques.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. P. P. *Caput Augusti laureatum.*

Sine epigraphe. Templum multis columnis, et statuis conspicuum, intra quod figura sedens d. pateram, s. cornucopiae, epistylio inscriptum: S. P. Q. R. AE. max. mod. (Beger Thes. Br. Tom. III. p. 87.)

Narrat Dio, f) *Augusto a senatu decretum heroum, quod subinde exaedificavere Livia et Tiberius.* Sed erunt forte, quibus hoc numisma suspectum videbitur, partim quia haec aetas numos maximae formae commatis R. nondum tulit, partim quia nimis multi numi haud dubie spurii cum simili typo templi circumferuntur. Eadem aversa est etiam in numo Tiberii, quem describam ad annum V. C. 763, sed qui non minus

a) L. VII. v. 457. b) L. LVI. §. 34. c) L. XXXIII. §. 8. d) L. VIII. ep. 15.
e) Fast. II. 123. f) L. LVI. § 46.

ſpurius videtur. Vide, quae ibi notabimus.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.

S. C. *Templum rotundum, hinc et illinc baſis, quarum ſingulis quadrupes inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Sacrarium Romae D. Auguſto aedificatum a Tiberio, domumque Nolae, in qua deceſsit, in templum mutatam refert Dio. [a]) Plinius: [b]) *In Palatii templo, quod fecerat D. Auguſto conjux Auguſta.* Proponitur illud in numis Caligulae, ſerius in numis Antonini Pii inſcriptis: TEMPLVM. DIV. AVG. REST. Bina animalia, quae hinc et illinc comparent, et ab aliquibus pro bove et ariete habentur, eleganter a Patino explicantur citatis verſibus Prudentii: [c])

Hunc morem veterum docili jam aetate ſecuta
Poſteritas menſa atque adytis, et Flamine et aris
Auguſtum coluit, VITVLO placavit, et AGNO,
Strata ad pulvinar jacuit, reſponſa popoſcit.
Teſtantur tituli, produnt conſulta ſenatus
CAESAREVM Iovis ad ſpeciem ſtatuentia TEMPLVM.

Vituli ad Auguſti aram mactati meminit quoque marmor Gruterianum. [d])

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.

S. C. *Fulmen.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Paullo ſupra fulmen juxta Auguſti caput vidimus. Iovis igitur attributum cum Auguſto ſuo communicavere Romani. Minus iſtud in Auguſto mortuo mirum, ſi verum eſt, quod refert Dio, [e]) Romanos eo adulationis provectos, ut Caeſari dictatori adhuc vivo *Iovis Iulii* cognomen impertirent. In numo Turiaſonis Hiſpaniae D. Auguſtus fulmen, ut Iuppiter, manu tenet.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.

IOVI. DEO. S. C. *Templum 4 columnarum.* AE. II. (Patin Impp.)

Conjectura, inſcriptione averſae indigitari ipſum Auguſtum, ex praecedentibus veriſimilis fit.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.

S. C. *Aquila alis expanſis globo inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Aquila vel ſolitum eſt conſecrationis ſymbolum, perhibente nimirum Dione, [f]) ex ſuccenſo Auguſti rogo emiſſam aquilam ſurſum evolaſſe, quo de ritu alibi ex propoſito agetur, vel tanquam Iovis attributum, perinde ac fulmen, Auguſto tribuitur.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.

S. C. *Victoria ſtans clypeum tenet, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. AE. II. (Morelli.)

Hic typus frequentius occurrit in numis Auguſti a gente Flavia reſtitutis.

---

a) L. LVI. § 46. b) L. XII. § 42. c) Contr. Symmach. L. I. d) pag. 228. n. 8.
e) L. XLIV. § 6. f) L. LVI. § 42.

*
* *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*

PROVIDENT. S. C. *Ara.* AE. II. (Muf. Caef.)

Veteribus artis noftrae magiftris creditum, numos hos vivo adhuc Augufto fuiffe fignatos, et typo averfae exhiberi Iani templum, quo nimirum Caefar fua PROVIDENTIA claufo pacem ubique terrarum peperiffet. Effent igitur numi hi cufi V. C. 725, ut opinatur Pighius in Annalibus ad annum fibi 724. At enim fignatos eos mortuo Augufto, abunde loquitur antica, non effe vero Iani templum, fatis comprobat numus fingularis, atque unicus I. Caefaris, quem fupra in numis D. Iulii ex Pellerinio defcripfi, qui huic numo fimillimus eft, nifi quod in antica legitur: DIVOS. IVLIVS. CAESAR. At conftat, hunc dictatorem Iani templum nunquam claufiffe. Eft ergo ara, non modo ejus forma iftud docente, verum etiam quod in dicto Iulii numo ignita eft. Numos fimillimi argumenti dedere etiam Emeritenfes Lufitaniae.

*
* *

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*

SIGNIS. RECEPTIS. S. P. Q. R. *Clypeus votivus, cui infcriptum:* CL. V., *hinc aquila legionaria, illinc fignum militare.* AE. II. (Muf. Farnes. Tom. VIII.)

Novere Romani, quanta Auguftum laetitia adfecerint figna militaria a Parthis incruente recepta. Quare et ab ejus obitu facti hujus memoriam hoc fignato numo renovavere. Numos hujus argumenti focios vide ad annum V. C. 734.

*
* *

Qui fequuntur, imperatorem praeterea, a quo fignati funt, nobis indicant.

TIBERIVS.

DIVOS. AVGVST. DIVI. F. *Caput laureatum, in aliis nudum, imminente fuperne aftro.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput Tiberii laureatum.* AV. (Muf. Caef.)

Aftrum hic confecrationis nota eft, quale etiam fupra in aeneo vidimus, eftque fidus Iulium Augufto a patre hereditarium; quare ei illud adhuc vivo applicat Virgilius: [a])

Stans celfa in puppi, geminas cui tempora flammas
Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice fidus.

*
* *

DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Auguftus capite radiato d. extenfa ramum, f. haftam fedens in thenfa a 4 elephantis tracta, quibus fingulis fuus rector infidet.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. *(adduntur varii numeri:* XX. XXIII. XXXVI. XXXVII. XXXIIX.) *in medio:* S. C. AE. I.

His quadrigis fuiffe Auguftum poft mortem honoratum, adfirmat Suetonius: [b]) *Aviae Liviae divinos honores, et Circenfi pompa currum elephantorum Auguftino fimilem decernendum curavit.* Etiam Dio meminit elephantorum, qui

a) Aen. L. VIII. 680. b) in Claud. c. 11.

Augufti currum agebant. [a])

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Auguftus fedens eodem cultu, fed fine thenfa, juxta ara, vel menfa.*
Eadem aver fa, fed TR. POT. XXIIII. AE. I. (Muf. Caef.)

Hunc numum explicatum vide in Tiberio ad annum V. C. 775.

* * *

DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Clypeus, quem ambit corona, cui infcriptum:* OB. CIVIS. SER., *inferne duo capricorni, et globus.*
Eadem averfa, fed TR. POT. XXXVIII. *vel* XXXIIX. AE. I. (Muf. Caef.)

DRVSVS IVNIOR.

Numum vide in hujus moneta.

GERMANICVS.

Argenteum et aeneum vide in hujus numis.

CALIGVLA.

Ejus numi aurei fiftunt caput Augufti radiatum adftituto in nonnullis hinc et illinc aftro. Aeneos cum templo Augufti addito DIVO. AVG. in ejus numis defcribam.

CLAVDIVS.

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*
DIVA. AVGVSTA. *D. Iulia fedens d. fpicam, et florem papaveris, f. facem.* AE. II. (Muf. Caef.)

Hic numus ante Claudium fignatus non eft; nam ab hoc primum confecratam conftat Liviam, feu Iuliam.

NERO.

Exftat ejus numus aureus, in quo AVGVSTVS et AVGVSTA ftantes exhibentur, de quo vide ejus numos.

GALBA.

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput radiatum.*
HISPANIA. *Mulier ftans d. fpicas, f. clypeum Hifpanicum cum binis haftis.* AV. (Morelli.)

Hunc numum ad Galbae aetatem pertinere contra Schlegelium in Galbae numis docebo, confentiente etiam Florezio. [b]) Eadem averfa eft etiam in aureo Vefpafiani, quem vide in hujus numis vagis.

GALLIENVS.

DEO AVGVSTO. *Caput laureatum.*
GALLIENVS. AVG. *Caput laureatum.* AV. (Morelli Specim. p. 75.)

IMPERATOR INCERTVS.

DIVO. AVGVSTO. *Caput radiatum.*
CONSECRATIO. *Aquila.* AR. (Muf. Caef.)

Alius, fed: *Ara ignita.* AR. (Muf. Caef.)

Vterque hic numus, quod multum vilioris metalli admixtum habet, et defpectae eft fabricae, multo ferius fignatus eft. Habentur id genus numi ple-

a) L. LXI. § 17. b) Tom. I. p. 111.

rorumque consecratorum imperatorum usque ad Alexandrum Severum. Variant eruditorum sententiae, sintne signati imperante Philippo, an Treboniano, an Gallieno, cujus rationes dissensus adcurate exponam in tractatu de numis Consecrationum.

Numi restitutionum.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Crocodilus.* AV. (Morelli.)

Hanc anticam cum aversa conjungit Schlegelius, a) et ex indicio Harduini cl. le Beau in sua dissertatione de numis restitutis. Morellius ipse more suo unam aversam stitit. Quod si numus revera talis est, necesse est, eorum archetypa signata fuisse inde ab anno V. C. 752, quo *patris patriae* titulum abstulit Augustus. Verum haec ipsa archetypa nondum sunt conspecta, neque habemus numum ullum cum capite Octaviani jam Augusti, qui *Aegypti captae* memoriam renovaret. Plus fidei meretur Havercampus, in cujus numo aureo epigraphe anticae est: CAESAR. DIVI. F. Restituisse Trajanum argenteos inscriptos AEGYPTO. CAPTA, typo crocodili, alibi diximus.

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GERM. DAC. P. P. REST. *Aquila legionaria inter duo signa militaria.* AV. (Morelli, Mus. Farnes.)

Hujus quoque numi archetypon desideratur. Typus aversae restituta a Parthis signa recoquit.

* * *

Numos Augusti argenteos, aeneosque, in quibus produntur restitutores Titus, Domitianus, Nerva, Trajanus, jam descripsimus in tractatu de numis restitutionum, quem dedimus in Prolegomenis ad numos familiarum capite XVII.

Tesserae.

Exstant numi aenei III. formae, qui hinc caput Augusti, illinc varios numeros offerunt, quos eruditi passim tesseras, aut his aliquid adfine putant. De his ex proposito agetur in tractatu de pseudomoneta.

Numi commatis peregrini.

Horum insignis est copia a variis urbibus Graecis, tum regibus Thraciae, Ponti, Bospori, Iudaeae, et variis in coloniis signatorum, qui suis locis descripti exstant. Hoc tamen loco commemorandi ii, qui, quia patriam suam reticent, vel, quorsum pertineant, non satis manifestant, nusquam aptius consistunt.

Nomina Augusti sunt in numis Graecis: ΚΑΙΣΑΡ, vel ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Haec cum solitarie ponuntur, fere semper Augustum nostrum indicant, nam sequentes imperatores aliud sibi proprium addidere, ut: ΝΕΡΩΝ. ΚΑΙΣΑΡ, vel ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, conjuncto saepe etiam utroque nomine ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. In unis numis

a) ad Impp. Morellii T. I. p. 94.

Afcalonis, et Gazae Iudaeae urbium obfervo, folum nomen ΣΕΒΑΣΤΟΥ dari aliis etiam imperatoribus, idque usque ad Hadrianum. Pro Graeco ΣΕΒΑΣΤΟΣ non raro ponitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, praecipue in numis inclinantis imperii.

Numos Alexandrinos vide in moneta Aegypti.

Numi Graeci urbis, vel regionis incertae.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ *intra lauream.*
ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Ara inter duos lauri ramos.* AE. III. (Muf. Caef. Morelli tab. XLVII.)

Qui Havercampi auctoritate niti volet, numum hunc Antiochiae Syriae tribuet. [a])

ΚΑΙΣΑΡ *intra quernam.*
ΣΕΒΑΣ. *Navis prora, fupra quam* K. AE. III. (Morelli l. c.)

Havercampo indubitatum videtur, numum hunc in Corcyra fignatum. [b]) Facile in ejus defcenderem fententiam, fi prora non effet obvius aliarum urbium typus, et litera K non poffet perinde aliud fignificare, et fi haberemus hujus aetatis alios certos Corcyrae numos. Interea viri eruditi judicium non plane repudiandum videtur.

ΚΑΙΣΑΡ. *Caput laureatum.*
ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Luna, et aftrum.* (Muf. Caef. Morelli l. c.)

Havercampo hic numus propter typum fimilem Byzantium referendus videtur, [c]) quae fententia minus tuta.

ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*
ΚΑΙΣΑΡ. *Simpulum, urceus, fecuris.* AE. III. (Muf. Caef.)

Antica incerta.
СЄΒΑСΤΟС. *Capricornus.* AE. II. III. (Morelli tab. XLII. et XLVII.)

Nimium vagi funt utriusque numi typi, quia ad unum Caefarem pertinent.

ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*
ΠΛΑΤΩΝ. *Caput Platonis philofophi.* AE. II.

Eft apud Morellium tab. XLI. n. 25, in Mifcellaneis Sponii p. 140, in Spanhemii Caeff. Iuliani p. 6. Eum etiam Patinus fingulari differtatione illuftravit, quae exftat in Gronovii Antiq. Graec. Tomo IX., fi modo illuftrare eft, Platonis vitam, inftituta, praecepta recoquere, nulla facta mentione eorum, quae ad numum ipfum, ejusque verifimilem patriam pertinent.

Antica incerta.
ΚΑΙΣΑΡ. *Templum rotundum quatuor columnarum, intra quod aquila legionaria.* AE. II. (Morelli tab. XLII. n. 7.)

Templum eft Martis Vltoris. Satis vel ex hoc numo apparet, urbes Graecas etiam typis Romanis in moneta fua ufas.

Numi coloniarum incertarum.

Caput Augufti nudum.
M. EGN. Q. OCT. IIVIR. S. P. S. C. *intra coronam.* AE. II. (Morelli tab. XXXIII.)

Exftant etiam numi Tiberii cum lite-

a) ad Morell. Impp. T. I. p. 437. b) l. c. c) l. c.

ris P. S. S. C. Varios hos numos descripsi adcurate in moneta Carthaginis, quam vide, etsi certum non sit, eos huc pertinere.

IMP. CAESAR. *Caput nudum.*

I. S. P. D. V. S. P. IIVIR. C. I. C. P. *in medio:* P. P. D. D. AE. II. (Morelli ibid.)

Similes numos complures recitavi item in moneta Carthaginis, in qua conjecturas meas proposui.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Q. TERENTIO. CVLLEONE. PRO-COS. *Caput Apollinis laureatum.* AE. II.

Vide, quae de hoc numo disputavi in familia Terentia.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

C. VAR. RVF. SEX. IVL. POL. IIVIR. Q. *Instrumenta pontificalia.* AE. II. (Morelli tab. XXXIII.)

Conjicit Florezius, hunc numum Carthagini Novae tribuendum. a)

AVG. *Caput Augusti nudum.*

Colonus arans. AE. III. (Mus. Caes.)

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

COL. IVL. *in aliis addito* AVG. *Colonus arans.* AE. III. (Mus. Caes.)

Hos numos videri tribuendos Beryto Phoenices, dixi in moneta hujus coloniae.

Numi incerti alii.

Numos inscriptos: S. CATO. PR. vel PALIK. PR., ac similes descripsi in numis Cyrenaicae, quorsum videntur pertinere.

Numos, in quorum aversa est C. A. intra lauream, ante Pellerinium Caesaraugustae Hispaniae tributos, recitatos vide in Caesarea Paniade Trachonitidis.

Iudicium
de variis Augusti numis, sintne commatis Romani, an peregrini.

Videmus passim ab antiquariis numos plerosque omnis metalli, qui imperatoris caput exhibent, modo Latine inscripti sint, aut coloniae indicium, proconsulisve mentionem non offerant, Romanam monetam, seu in urbe percussam existimari. Alia mihi mens, cui plane persuasum est, magnam eorum partem provinciis exteris deberi. Cum de horum compluribus istud certum sit, cur non idem quoque judicium ferri possit de aliis tum, cum fabrica, metallum, volumen, aliaeque peristases ejus fidem faciunt? Rem uno tantum ut exemplo confirmem, quae causa suasit antiquariis, ut numos Augusti, aliorumque, in quorum aversa comparet S. C. coronae quernae, vel laureae inclusum, esse in Syria cusos statuerent? Sane nota S. C. suadebat potius, eos Romanam monetam profiteri. Tamen quod fabrica essent a Romana multum diversa, compertum est, eos exterae regioni tribuendos. Quod ad ferendum de his numis judicium valuit, valere etiam ad alios debere nemo negaverit, quando in iis eadem, aut similis ratio deprehenditur. Nequaquam vereor, ne ea, quae hic differam,

a) Medall. de Esp. T. II. 652.

ſaltem potiore ſui parte minus probentur iis, qui longo uſu didicere, de numorum patria ex eorum modo, ac cultu arbitrari, quod judicium nullis praeceptis acquiri poteſt, ſed tractandis componendisque varii generis numis denique obtinetur. Quo in examine ut ordine procedam, controverſos Auguſti numos ſecundum metallum, et varias magnitudines in judicium vocabo, ſic tamen, ut nolim eorum pertinacius impugnare ſententiam, quibus juſtae in nonnullis aliter ſentiendi cauſae praeſto erunt. Atque ut principio ambiguum omne tollatur, ajo, me nomine *commatis Romani* intelligere monetam illam, quae ſeu a principibus Romanis in urbe, vel extra eam ab eorum praefectis, ſeu in urbe ſenatus R. auctoritate ſignata eſt; nomine *commatis peregrini* eam, quam provinciarum urbes auctoritate propria, vel ſecundum conceſſa ſibi a Romanis jura quacunque de cauſa cuderunt.

* * *

Numi aurei: ſunt hi omnes in moneta Romana ſolito volumine, pondere, ac modo, dempto uno maximi moduli, quem ſupra ad annum V. C. 759 exhibui, qui, cum unicus ſit, materiam juſtam praeſenti diſputationi non ſufficit.

* * *

Numi argentei monetae Romanae denariorum, aut quinariorum modum habent. Sunt tamen etiam ex hoc metallo non pauci Auguſtei maximae formae, quos utrum credi poſsit in urbe ſignatos, jure poteſt dubitari. Nam primum juxta vetus inſtitutum experientia inſuper comprobatum Romanorum moneta argentea denariis, quinariis, ſeſtertiis conſtabat; per Graeciam autem, et Aſiam non paucos argenteos majoris formae cum imperatorum capite lingua in aliis Graeca, in aliis Latina fuiſſe ſignatos, probant numi urbium Cretenſium, Ciſtophori Aſiatici, numi Antiochiae Syriae, Alexandriae Aegypti etc. Deinde ſuppetunt indicia alia non aſpernanda, numos ſimiles in urbibus Graecis fuiſſe ſignatos. Placet inquirere in numos hujus generis, quos Morellius in una eademque Auguſti tabula XIII. confertos propoſuit. Ex his numus V. inſcriptus: COM. ASIAE. typo templi hexaſtyli in Aſia certo cuſus eſt, ut pluribus docui ſupra ad annum V. C. 735. Poſtremum numero XI. et inſcriptum: PAX eſſe veriſimiliter partum Aſiae proconſularis, ſupra pagina 83 oſtendi. Ara cum duobus cervis in numo III. non obſcure Dianam Epheſiam arguit. Faſciculus ſex ſpicarum in numo IV. typus eſt in Romanorum moneta inſuetus; at eum paſsim offerunt numi Aegyptii, et aliarum Graeciae Aſiaticae urbium, et revera Vaillantius in numis Trajani tetradrachmum citat cum eodem typo, et inſcriptum Graece. [a]) Eundem typum videbimus infra in numo medii aeris Latine quidem inſcripto, ſed cum nota S. C. abſit, jure arguo, eum extra Romam prognatum. Exſtant etiam ſimilia tetradrachma cum capite Nervae, quae ipſe Vaillantius praeco pronunciare audet ſignata Alexandriae Aegypti.

a) Num. praeſt. T. II. p. 128 edit. Rom.

Numi I. et II. typo Sphingis, et capricorni Auguſtum proxime contingunt. Lectus igitur eſt ab urbibus Graecis ad captandam principis benevolentiam, quam ob cauſam ab ejus quoque aetatis Thraciae, Commagenes, et Parthiae regibus capricornus monetae illatus eſt. Eodem fine Auguſti praeclara facta, quae in reliquis numis proponuntur, urbes Graecae ſignavere, ac praecipue famigeratam illam ſignorum Parthicorum reſtitutionem, quod nolim per conjecturam tantum adſertum credi, nam ſupra inter numos Graecos incertarum urbium pag. 131 numum ſimilis argumenti protuli.

Iure ergo hanc mihi videor poſſe ſtabilire legem, argenteos maximi moduli in urbe ſignatos non eſſe, argento ſolis denariis, et quinariis contento, ſic ut ſi qui juſtum denarii pondus excedunt, non verear, in peregrina illos moneta putare, atque iſtud non modo obſervatum ſuperiore imperatorum aevo (nam aevo inferiore alia monetae Romanae ratio valuit) ſed etiam ſtante republica, ut monui in tractatu de numis conſularibus capite VI. Et vero tetradrachmum ſemper tum exteram monetam fuiſſe habitum, docet Voluſius Maecianus: *Victoriatus nunc tantundem valet, quantum quinarius olim, et peregrinus numus loco mercis, ut nunc TETRADRACHMVM et DRACHMA, habebatur.*

* * *

Numi aenei. De moneta aenea hujus aetatis haec ex numis ipſis comperimus. Imperante I. Caeſare cum hujus capite, aut epigraphe moneta aenea in urbe ſignata non eſt, ut in hujus numis diximus. Habemus deinde numos cum capite, et inſcriptione Octaviani nondum Auguſti, quos deſcripſi ſupra pag. 80, verum de his dubitare liceat, ſintne revera commatis Romani, ut mox infra diſputabo. Videtur ergo mos aeneam monetam imperatoris capite inſigniendi primum ſub Octaviano tandem Auguſto invectus; nam cum hujus capite, vel ſaltem epigraphe copioſos habemus aeneos I. et II. formae, ex quibus ii, qui certe in urbe cuſi ſunt, notam S. C. non omittunt. Nam tum, ut numi aperte loquuntur, transactum eſt inter Auguſtum, et ſenatum, ut jus feriundi auri et argenti penes principem, et aeris penes ſenatum eſſet, quod conſtante lege usque ad Gallienum deinceps eſt retentum, de quo inſtituto alibi egimus. [a]) Quicunque ergo aenei notam S. C. inde ab hoc tempore omittunt, omnes illi, demptis pauciſſimis, officinae exterae partus ſunt habendi. Et ſane oculus tractandis numis eruditus deprehendet in ſingulis aliquid a monetae R. fabrica, volumine, metalli vel colore, vel craſſitie, typis, inſcriptionis modo abludens. Primum igitur in judicium veniant

Aenei maximi moduli. Hac aetate numi hujus formae, etiam commatis peregrini, perrari ſunt. Quinque ſolum ejus generis demptis Contorniatis reperit Morellius, eosque delineatos ſtitit tabula XXIII. Ex his ſecundus, in quo S. C. intra quernam, eſt Antiochiae Syriae, vel vicini tractus, terti-

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIII.

us, in quo C. A. intra lauream, verisimiliter Caesareae Augustae Trachonitidis, quartus et quintus Caesaraugustae, et Patriciae coloniarum Hispaniae. De primo forte dubitabunt aliqui, quem propterea hic describam subjectis observationibus, ut spero, non inutilibus.

CAESAR. PONT. MAX. *in aliis:* CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

ROM. ET. AVG. *Ara inter duas Victorias basi insistentes.* AE. max. mod. vel I. II. III. formae.

Antiquarii differentes de numis his, qui omnibus in museis obvii sunt, et cujus generis postremus cum capite Neronis est in museo Caesareo, in varias abiere sententias. Ne incassum longior sim, satis esto eorum, qui nostram aetatem propius contingunt, Schlegelii, et Havercampi judicia referre. [a]) Vtrique indubitatum est, omnes hos numos signatos Romae, at discrepant in designanda eorum publice signatorum causa.

Schlegelius censet, ex his numis satis probari, vivo etiam Augusto in urbe dedicatam aram, et templum, et factum istud circa annum V. C. 741, cum in numo Augustus jam PONT. MAX. dicatur, quin ex Sex. Rufo regionem quoque nominat, in qua sacrae illae aedes stetere. At enim Augusto, quamdiu in vivis erat, nullos honores divinos habitos in urbe, procul dubio est, cujus argumenta, jam supra ad numos DIVI Augusti proposita, hic repetere non vacat. Ergo vivo Augusto numi hi in ipsa urbe feriri non potuere. Haec ipsa argumenta cum invicta viderentur Havercampo, cumque ex Suetonio, aliisque constet, Augusto in provinciis passim aras et templa fuisse constituta, censuit, senatum R. hoc typo servientium populorum in principem studium voluisse testari, non tamen indicari cultum divinum principi in urbe decretum.

At vero si modo statuamus, omnes hos numos extra urbem in provincia quapiam fuisse cusos, necesse non erit, aut cum Schlegelio contra dignissimorum fide historicorum auctoritatem temere adserere, Augustum jam vivum Romae consecratum, aut cum Havercampo dictum effugium comminisci. Argumenta autem cusae foris hujus monetae habeo non pauca, eaque validissima, I. Augustus divinum sui cultum, quem in urbe fieri vetuit, extra eam liberaliter admisit. Ex innumeris testimoniis, quae proferre longum foret, nonnulla, quae in promptu habeo, proferam. Suetonius: [b]) *Provinciarum pleraeque super templa, et aras ludos quoque quinquennales paene oppidatim constituerunt.* Adde testimonia Taciti, et Appiani supra ad DIVI Augusti numos recitata, ex quibus partim apparet, ei hos honores profligato Sex. Pompejo, atque adeo satis mature habitos. Aram Augusto apud Tarraconem erectam, ejusque super ea falsum dictum jam memoravimus in moneta hujus urbis. De Lugduno audiendus Strabo. [c]) *Templum ab omnibus communi nomine Gallis decretum Cae-*

a) ad Morellii Impp. T. I. p. 335 et 341.

b) Cap. 59.

c) L. IV. p. m. 292.

sari Augusto ad hanc urbem ad concursum fluviorum est positum. Illud aram habet memorabilem cum inscriptione gentium LX. numero, et imagine singularum, item aliam magnam. Aram hanc dedicatam fuisse V. C. 744, tradit Suetonius, [a]) sed Dio jam biennio ante Lugduni ad aram Augusti festum diem celebratum docet. [b]) Livius insuper creatum sacerdotem C. Iulium Vercondaridubium Aeduum memorat. [c]) Arae Narbone Martio erectae meminit etiam epigraphe Gruteriana. [d]) Quapropter licuit Ovidio canere: [e])

Templa Quirinus
Liber, et Alcides, et modo Caesar habent.

Sed quod numos praesentes propius contingit, jam supra ad annum V. C. 735 plura attuli testimonia, per provincias *Romae* simul *et Augusto* passim templa fuisse dedicata. His addo inscriptionem, quae hodieque legitur Polae in Istria fronti aedium inscripta: ROMAE. ET. AVGVSTO. CAESARI. DIVI. F. PATRI, PATRIAE. [f]) Herodem M. Caesareae Palaestinae ἀγαλματα το μεν Ρωμης, το δε Καισαρος constituisse, perhibet Fl. Iosephus. [g]) Insigne illud templum, quod Mylasenses Cariae exstruxere, et cujus epistylio in hunc diem inscriptum legitur: Ο. ΔΗΜΟΣ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΘΕΟΥ. ΥΙΩΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΙ. ΑΡΧΙΕΡΕΙ. ΜΕΓΙΣΤΩ. ΚΑΙ. ΘΕΑΙ. ΡΩΜΗΙ., [h]) viventi utique adhuc Augusto, eique sociato Romae cultu est dedicatum. In marmore Cymes Aeolidis, quod edidit comes Caylus, [i]) dicitur Polemon sacerdos ΤΑΣ. ΡΩΜΑΣ. ΚΑΙ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΘΕΩ. ΥΙΩ. ΘΕΩ. ΣΕΒΑΣΤΩ. Ergo et Cymaei habuere templum Romae, et Augusti adhuc vivi, et in hoc marmore insuper ΘΕΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut in numis Pergamenis, appellatur. II. Praestita haec utrique numini veneratio ipsis etiam numis extra urbem haud dubie cusis est consignata. Supra ad annum V. C. 735 descripsi numum, qui exhibet templum a COM*muni* ASIAE ROM*ae* ET. AVGVST*o* erectum. Nemo credo inficiari volet, perinde ac templum in ipsa Asia constitutum indicatur, ita et numum ipsum in Asia signatum. Ergo et his, de quibus agimus, numis diversa ab Roma ipsa patria inquirenda. III. Si numi hi essent in urbe signati, non abesset nota S. C., quae in numis aeneis certi commatis Romani sub Augusto cusis abesse nunquam solet. IV. Sunt ex numis hujus argumenti complures maximae formae, at hujus aevi numi Romae signati tanti voluminis non sunt, quantum tamen non pauci in Hispanicis, aliisque coloniis percussi praeferunt. V. Paucissimos habemus numos aeneos I. formae commatis R., in quorum antica sculptum esset Augusti adhuc vivi caput, de quo mox agetur infra. Nullo ergo pacto verisimile, monetarios in feriundis id genus numis voluisse ejus aetatis morem quacunque ex causa placitum infringere. Denique VI. si consulatur eorum fabrica ipsa, facile perspiciet

---

a) in Claud. c. 2. b) L. LIV. § 32. c) in Epitom. L. 137. d) Pag. 229. e) Amor. L. III. el. VIII. v. 51. f) Pocock descript. Orient. T. III. § 425. g) Antiq. L. XV. c. 13, h) Chishull Ant. Asiat. p. 207. i) Rec. d' Ant. T. II. p. 189.

oculus tractandis numis adſuetus, eam nimio differre ab illa, quae opus Romanum continuo ſolet diſtinguere. Sane in muſeo Caeſareo exſtat id genus numus cum capite Neronis fabricae tam barbarae, et literis averſae tam hiulcis, ut nullo pacto veriſimile videri poſsit, eum in urbe lucem vidiſſe.

Eſſe igitur numos hos omnes ex urbe amoliendos, nemo credo jam ambiget. At minus tutum urbem ſtatuere, quae hanc mercem parturivit; nam Auguſti cultus, ut hactenus videre licuit, ad omnes orbis R. provincias valuit. Expenſis omnibus liceat demum conjicere, eos Lugduno Galliae natales ſuos debere. Suadet iſtud ejus oppidi hoc aevo celebritas ſumma, in qua Auguſtus ipſe complures annos ſubſtitit, ut turbis Germanicis ex propinquo invigilaret, ſaepe etiam Tiberius, ac Druſus, ut taceam Claudium Aug. in hac urbe natum. At vero praecipua cauſa hos Lugduno numos tribuendi eſt conſpicua in his numis ipſa Auguſti ara, peculiari cum religione, et ſecundum Strabonem totius Galliae nomine conſecrata, ſic ut dies, quo haec ſolennia peragebantur, in perpetuum feſtus eſſet, qui mos Dionis adhuc aevo obtinuit. Ad eam vivo adhuc Auguſto conveniſſe quotannis eodem die feſto Galliae primores ad concipienda vota, eodem loco narrat Dio. [a]) Neque deerat urbi officina monetaria; nam teſte Strabone [b]) a praefectis Romanis aurea ibi, et argentea moneta excudebatur. Admodum igitur veriſimile, occaſione diei ejus feſtae ſignatos tum hos numos, atque in vulgus miſſos. Ad idem Lugdunum veriſimile eſt pertinere inſcriptionem apud Muratorium, [c]) in qua C. Iulius dicitur SACERDOS. ROMAE. ET. AVGVSTO. AD. ARAM. QVAE. EST. AD. CONFLVENTEM, nempe Rhodani, et Araris, juxta quem hanc aram ſtetiſſe ex Strabone vidimus, ut et conſentit Mahudelius, qui in citatam inſcriptionem ponti apud Santones inſertam commentatus eſt. [d])

* * *

Aenei I. formae. Sunt obvii cum nomine IIIviri monetalis, ſic ut in una parte ſit: OB. CIVIS. SERVATOS intra quernam, in altera S. C. in medio numi. In ſolis numis P. Lurii Agrippae, M. Maecilii Tulli, et M. Salvii Othonis eſt caput Auguſti, cui Victoria retro ſtans lauream alligat, qui numi ſpectato volumine nonnihil ad maximum modulum accedunt. Quo loco non inutile videtur animadvertere, demptis trium horum IIIvirorum numis non exſtare numos alios primae formae commatis indubitate Romani, quibus Auguſti vivi caput inſertum eſſet, quamvis illud in numis II. formae ſit obvium; ajebam, Auguſti vivi; nam in numis I. formae cum epigraphe DIVVS. AVGVSTVS a Nerva reſtitutis, cujus tamen archetypon deſideratur, Auguſti caput eſt obvium. Non hic moror numos illos, in quorum antica eſt: CAESAR. DIVI. F. *Caput nudum Octaviani*, in averſa: DI-

a) L. LIV. § 32. b) l. c. c) Pag. 222. n. 5. d) B. L. Tom. III. hiſt. pag. 216.

VOS. IVLIVS. et vel: *Caput I. Caesaris laureatum*, vel: *eadem epigraphe intra lauream.* (Morelli tab. XXIIII.) Nam induci ego non possum, ut credam, numos hos in urbe esse signatos; habent enim spectata fabrica, et metallo nescio quid monetae Gallicae, quam dederunt coloniae Copia, Vienna, Nemausus, in quarum praeterea numis obvium esse solet utriusque Caesaris caput. Praeterea in numo simili musei Caesarei literae, vocabula DIVOS. IVLIVS constituentes, adeo sunt inter se confusae, ut credibile non sit, matricem tot sphalmatis scatentem in urbis luce curantibus IIIviris monetalibus confectam. Accedit, hos numos pondere et volumine deficere a numis commatis Romani primae formae, et superare numos II. formae, sic ut cum neutra ejus aetatis classe probe conveniant. Eadem lex, quae sub Augusto obtinuit, valuit etiam sub Tiberio, cujus quoque numis primae formae caput illatum non est, etsi illud in numis II. formae perpetuum sit, perinde ac in numis M. Agrippae. De moneta I. Caesaris hic non ago, cujus alioqui vivi numos aeneos commatis R. vix habemus, ut suo loco monuimus.

Ex his exemplis satis apparet, Augusto et Tiberio imperantibus neque horum, neque aliorum, quibus monetae jus permissum fuit, capita in aere I. formae signari solita fuisse, addo etiam, de quo infra, III. formae, in quem usum solum II. formae aes, aurumque praeterea, et argentum valuit, in quo Augusti, Agrippae, Tiberii, Drusi junioris, et Germanici capita sunt obvia. Has propter causas amplianda est lex a Ioberto lata: *spurios esse numos omnes I. formae, qui caput solum I. Caesaris sistunt.* [a]) Adcuratius haec sic ferenda videtur: *Numi omnes aenei I. formae I. Caesaris, Augusti, Tiberii, aut ex horum familia his imperantibus signati, qui horum capita, ac praeterea commatis Romani indicia praeferunt, in adulterinorum numero censentor.* Ex quorum tamen numero, ut dixi, eximendi aenei I. formae IIIvirorum Lurii, Maecilii, Salvii, in quibus obvium est Augusti caput, sed a victoria coronatum, ac praeterea illud singulare, quod fabrica, ac volumine magnopere ab aliis Augusti aeneis I. formae abludunt. Quare videntur hi ejusdem anni fuisse IIIviri, et fuerit aliqua causa nobis ignota, cur a solita lege discesserint proponendo Augusti caput in magno aere, ac praecipue cum Victoria retro stante, quae peristasis in aliis Augusti numis non observatur. Varii hujus instituti causas curiosius rimari taedet, et nolo inanes conjecturas texere, contentus per observationes adcuratius institutas proposuisse, quid Romanis ea aetate in monetae cudendae negotio constitutum fuerit. Qui in numos offenderint doctrinae a me propositae adversantes, viderint quaeso, an non aut νοθειας, aut commatis peregrini notam praeferant. Primus Caligula suum, ac aliorum etiam capita in aere magno exstare voluit, ut suo loco patebit.

* * *

Aenei II. formae. Hi plerumque ca-

a) Sc. des méd. T. II. p. 24.

put Augusti, alii solam ejus epigraphen offerunt. Ex his ii, qui reliquae inscriptioni, vel typo notam S. C. addunt, (demptis iis, qui Antiochiae cusi censentur, sed quos satis distinguit fabrica) certe Romae sunt signati. Reliqui, qui hac nota carent, et exstant vulgati apud Morellium tab. XXVIII., judicium subeant.

Qui in aversa caput I. Caesaris, vel DIVOS. IVLIVS intra coronam, vel ROM. ET. AVG. cum ara exhibent, eorum censura jam in praecedentibus peracta est. Supersunt:

IMP. CAESAR. *Caput Augusti nudum.*
AVGVSTVS. *Capricornus imminente cornucopiae intra lauream.*

Supra in argenteis monui, hunc typum saepe ab exteris fuisse usurpatum ad observandum Augustum, cumque absit nota S. C., possumus numum peregrini commatis suspicari. Addo opportune, typum capricorni ab urbibus Graecis revera adhibitum, quod arguit additum CЄBACTOC in numis, quos dedit Morellius tab. XLVII. n. 39. 40.

IMP. CAESAR. *Caput Augusti, prae quo lituus.*
AVGVSTVS. *Sex spicae colligatae.* (Mus. Caes.)

De peregrino hoc typo egi item supra in argenteis.

CAESAR. *Caput nudum.*
AVGVSTVS. *intra lauream.* (Mus. Caes.)

Hi numi fabricam peregrinam non dissimulant. Non dubitem esse Syros, vel vicini tractus, cum quibus belle conspirant.

Aenei III. formae. Iudicium de his minus impeditum, atque ex praecedentibus facile colligere est. Eadem de causa numi citati apud Morellium tab. XLIII., qui S. C. non addunt, externa moneta habendi sunt; item qui Augusti caput sistunt; nam primus fuit Nero, cujus caput aeneis commatis R. numis III. formae insertum est. Non hic loquor de numis hujus formae, qui tesserae potius sunt. aut quidvis aliud, quam numi, de quibus agemus olim in pseudomoneta. Numos Romanos hujus generis, ac aetatis alios non novi, praeterquam eos, qui incudem, lituum etc. additis S. C. et nominibus IIIvirorum monetalium exhibent, de quibus egi supra pag. 124, qui tamen omnes neque epigraphen, neque caput Augusti sistunt.

MAGISTRATVS ET HONORES.

Omitto, quae ad titulos IIIviri, Augusti, trib. potestatis, aliosque seu honores, seu obitos magistratus pertinent, quae omnia videri possunt in Annalibus, aut explicata in numis. Restant aliqua dicenda de principis nostri consulatibus, et titulo imperatoris.

Consul.

Augustum consulatus XIII. obivisse, jam plane certum, exploratumpue eruditis habetur, et satis jam constat, male secundis avibus consulatum XIV. fuisse intrusum. Errori ansam olim dedit catalogus consulum Dionis libro LV. praefixus, in quo ad annum V. C. 754

notatus credebatur Γ. Καισαρ Σεϐαστος ιδ, *C. Caesar Augustus XIV.* id est: consul. At compertum subinde est, pro hoc legendum: Γ. Καισαρ Σεϐαστυ υιος, *C. Caesar Augusti F.*, nimirum filius naturalis M. Agrippae, qui fuit certus ejus anni consul. Vide hanc litem copiose disputatam, sed et confectam apud Pagium. [a]) Eundem errorem resuscitavit Morellius promulgando numum Augusti Antiochenum cum inscripto consulatu XIV., quin et alium cum consulatu XV., sed quas maculas jam absterfi in commentariis ad numos Antiochiae Vol. III. p. 273. seq.

Imperator.

Augustum titulo imperatoris tanquam praenomine, seu quo imperium orbis significabatur, inde ab anno V. C. 725 ex S. C., quin jam ante hoc tempus fuisse usum, diximus supra pag. 83. Restat controversia de eodem titulo, sed qui ex victoriis partus est, iterato.

Augustum ex victoriis hunc titulum multiplicasse, certum est ex numis, marmoribus, historicis. Quoties eum auxerit, diserte tradit Tacitus: [b]) *nomen imperatoris semel atque vicies partum*, quod testimonium ex monumentis mox infra adversus Norisium confirmare conabor, qui ejus veritatem in suspicionem adduxit. De iterationis numero cum constet, certi tamen non sumus, in quos annos singuli repetiti imperii numeri incidant. Mediobarbus ad singulos annos imperatoris numeros ita locat, ut satis appareat, hunc ordinem partim ex Goltzii aliorumque suspectis numis, partim temere fuisse constitutum. Videri posset, hujus iterationis modum ex victoriarum numero posse colligi. At frustra. Nam primum non omnes nobis victorias scripto prodidere historici, quod patebit ex iis, quae infra ad Imperatoris XXI. titulum notabo. Deinde fuere victoriae quaedam insignes, ob quas certum est, ab Augusto hunc titulum non fuisse iteratum. Ita constat, victos V. C. 739 Rhaetos, et anno sequente Bosporanos, quin propterea titulus augeretur. Ex victoria Caji Caesaris de Armeniis circa annum V. C. 756 etsi *devictis, aut in fidem receptis bellicosissimis ac maximis gentibus*, ut cenotaphium Pisanum loquitur, novum decus non additum. Dubitatur etiam jure de victoriis Cantabricis, licet eas suo ductu retulit V. C. 729. Contra accidit, ut titulum iteraret etiam ex causa leviore. Refert Dio ad V. C. 759, tam Augustum, quam Tiberium imperatoris nomen de Germanis accepisse, quamvis nihil memorabile eo bello gestum sit, barbaris mox ad pacem petendam conversis. Quaecunque igitur causa fuit, cur Augustus novos imperatoris titulos aut admiserit, aut neglexerit, istud certum, sola esse monumenta, quae instruere nos possint, quibus annis singulae iterationes competant.

Repudiato igitur ordine illo, quem nimio fallacem hactenus antiquarii proposuere, alium hic ex testimoniorum veterum fide proponam. At cum etiam haec non raro in vado destituant, cum tamen ex hac disquisitione fructum fe-

---

a) Critica Baron. ad ann. V. C. 754. b) Annal. I. 9.

remus, quod inde, quae certa sunt, quaeque incerta, abunde licebit colligere. Tenenda igitur illa, et quae incerta sunt, historiae R. studiosi deinceps ex monumentis, quae lucem postea videbunt, stabilire satagant.

IMP., nempe imperatoris primo titulum ei fuisse decretum, cum contra Antonium Mutinam tenderet, et quidem suadente Cicerone, quoniam istud exercitum habenti necessarium esset, ipse hic oratorum princeps testatur. [a]) Eundem ei titulum fuisse oblatum V. C. 711 victo ad Mutinam Antonio, narrat Dio. [b])

IMP. II. III. IV. V. De hac iteratione altum apud omnes silentium, neque Caesar ea in numis suis usus est, simplice constanter IMP. contentus, etsi in synchronis M. Antonii numis legatur IMP. ITER. IMP. TER. IMP. IIII. Ex Mediobarbi sententia fuit IMP. II. anno V. C. 716, quo tamen ipso anno fatetur Caesaris classem a Menecrate Sex. Pompeji duce fuisse profligatam. IMP. III. V. C. 718 de superato Pompejo. IMP. IV. ex victoria Actiaca V. C. 723, demum IMP. V. de capta Aegypto V. C. 724. Cum Mediobarbo fere conspirat Schlegelius in suis ad numos Morellianos commentariis, nisi quod adferat, Caesarem dictum IMP. II. ex bello Perusino, quod anno V. C. 717 confectum miro anachronismo memorat. [c]) Sequitur ex horum doctrina, Caesarem tam fuisse animo impotente, ut ex victoriis per bella civilia partis imperatoris honores sibi vindicaret, at non de victis V. C. 721 Dalmatis, nimirum barbaris, et hostibus externis, ex qua tamen victoria justum triumphum egit. Verum necesse fuit, viros eruditos in haec absurda praecipites agi, cum numos Goltzianos, infaustos scilicet partus civitate donassent. Alius igitur verisimilior constituendus ordo. Cum constet ex Orosio, quem mox citabo, Caesarem ex victoria ad Actium dictum IMP. VI., necesse est, imperatoris II. III. IV. V. titulos totidem intra lauream Mutinensem, et Actiacam relatis victoriis tribuere, ac tum erit IMP. II. ex victoria Philippensi, IMP. III. ex capta Perusia, IMP. IV. ex victo Sex. Pompejo, IMP. V. ex victis Dalmatis. Quod si cui minus adrideant tituli ex bello Philippensi et Perusino capti, praecipue cum satis verisimile videatur, neque M. Antonium ex victoria apud Philippos iterasse imperatoris titulum, et bellum Perusinum non tam bellum reip., quam privatum Caesaris fuerit, et brevi tempore, nulla ad acquirendum imperatoris decus justa victoria, finitum, praesto sunt decora alia bellica Caesari ante victoriam Actiacam parta, quae memoriae prodidit Dio, [d]) nimirum C. Carinatem de victis Morinis, Suevisque triumphasse. Addit, de iis triumphum etiam egisse Caesarem, *quoniam victoria ad summae rei praefectum imperatorem referri solebat.* Partas etiam fuisse victorias in Africa, et Hispania, indubitatum; nam in Fastis triumphalibus ad annum V. C. 719 Capitolinum legitur triumphasse Statili-

a) Philipp. XIV. ad Brut. epist. 15. b) L. XLVI. § 38. c) Tom. I. p. 127. d) L. LI. § 21.

us Taurus ex Africa, Norbanus Flaccus ex Hispania. Sed haec decidi non poterunt, nisi inscriptionum ope tenebris his lux aliquando adfundatur.

IMP. VI. Diserte Orosius: [a]) *Caesar sextum imperator appellatus*, nempe ex victis ad Actium Antonio, et Cleopatra V. C. 723.

IMP. VII. Hoc titulo usus est Caesar V. C. 725, ut invicte docet marmor, quod supra pag. 82 descripsi, in quo cum COS. QVINCT. jungitur IMP. SEPT. Causa iterati honoris esse potest vel Cleopatra anno praecedente in Aegypto victa, vel capta Aegyptus, vel Moesia anno hoc 725 per Crassum subacta, ut refert Dio. Mallem posterius, nam I. ex eodem bello, etsi plures relatae essent victoriae, semel tantum imperatoris titulus sumebatur, ut diserte tradit Dio. [b]) At Caesar ex victoria Actiaca, quae utique belli cum Cleopatra pars fuit, titulum imperatoris, ut vidimus, jam multiplicavit, tametsi verum sit, hanc legem non semper religiose fuisse observatam. II. Quia revera Dio hanc Crassi in Moesiam expeditionem enarrans addit, Caesarem ob eam imperatoris titulum sumpsisse.

IMP. VIII. Vnicum monumentum se mihi obtulit, cujus ope fluctuans haec dignitas nonnihil circumscribatur. Lego in marmore Muratorii: [c]) IMP. CAESARI. DIVI. F. AVGVSTO. COS. XI. IMP. VIII. TRIBVNIC. POTEST. III. Coepit Augusti trib. potestas III. anno V. C. 733 die XXVII. Iunii, et eodem die anni sequentis exspiravit. Ergo intra hoc tempus fuit imperator VIII., et cum proxime viderimus, eum V. C. 725 fuisse imperatorem VII., ab hoc anno iterationis causa indaganda. Eam facile suppeditat seu bellum Cantabricum ab ipso Augusto gestum, et feliciter sopitum V. C. 729, seu bellum Germanicum, cui praefuit M. Vinicius, a quo eodem anno 729 partum per victorias Augusto titulum imperatoris narrat Dio. [d]) Adserit Norisius, numos Augusti inscriptos: ARMEN. RECEP. IMP. VII. signatos anno V. C. 734 occasione Armeniae revera ab Augusto per Tiberium receptae, atque hinc refert, Augustum eo anno fuisse imperatorem VII. [e]) At vero Augusti trib. potestas III., in qua is secundum citatum marmor fuit imperator VIII., jam in Iunio ejusdem anni 734 exivit, ac tum coepit trib. potestas IV., quae vero in Armenia per Tiberium gesta sunt, ante adultam aestatem fieri non potuere, ut patebit Dionis ejus anni historiam persequenti. Ex his, quae modo compendio disputavi, non pauca in historiae, et rei numismaticae commodum eruuntur. Nam I. docemur, Augustum jam habuisse imperatoris VIII. titulum saltem ante exactum Iunium V. C. 734. II. Numos inscriptos: ARMEN. RECEP. IMP. VII. referri non posse ad Tiberii in Armeniam anno V. C. 734 expeditionem, cum is Armeniam intraverit tempore, quo Augustus jam fuit IMP. VIII., ex quo sequitur, citatos numos ante hunc annum fuisse cusos, ut revera eos ad annum V. C. 725 de-

a) L. VI. c. 19. b) L. LX. § 21. c) pag. 220. n. 8. d) L. LIII. § 26. e) Cenot. Pis. diss. II. c. 9 et 17.

ſcripſi, quem conſule. III. Auguſtum hunc titulum adoptaſſe veriſimiliter jam V. C. 729, ut ex Dione probavi.

IMP. IX. Reperitur in numis cum trib. pot. V. Coepit haec in Iunio V. C. 735. Vidimus eum in tribunatu III. imperatorem VIII. Intra hoc tempus Auguſtus ſigna militaria a Parthis recuperavit, quod is victoriae inſtar habuit, et per Tiberium Armeniam cepit, cujus cauſa ſignati numi: ARMENIA. CAPTA, quae etiam veriſimilis videtur iterati imperii cauſa.

IMP. X. Occurrit ſaepe in numis, ſed omiſſa trib. poteſtate. Hic titulus Auguſto V. C. 741, vel ſequente acceſſerit, forte cum Agrippa Pannonios repreſſit.

IMP. XI. jungitur cum trib. poteſtate XI. in marmore Muratorii. [a]) Cadit haec in annos V. C. 741 et 742. Poſteriore hoc anno captus hic titulus, ut revera Dio narrat, [b]) illo Auguſtum ob relatas a Tiberio de Pannoniis victorias imperatoris nomen iteraſſe.

IMP. XII. notatur in inſigni inſcriptione mirabilis obeliſci Solis, in qua Auguſtus dicitur praeterea COS. XI. TRIB. POT. XIV. Coepit haec poteſtas ſub finem Iunii V. C. 744. Veriſimile eſt, hunc numerum confectum anno praecedente 743, ad quem narrat Dio, Auguſtum propter Druſi in Germania victorias imperatoris ſibi nomen peperiſſe.

IMP. XIII. dicitur Auguſtus in marmore Gruteri: [c]) PONTIFEX. MAXIMVS. IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV. NERONE. CLAVDIO. DRVSO. T. QVINCTIO. CRISPINO. COS. Iniverunt hi conſulatum Kal. Ian. V. C. 745, at Auguſti trib. poteſtas XV. incepit primum in fine Iudii ejusdem anni. Altero igitur hujus anni dimidio Auguſtus certo fuit imperator XIII. Druſus hoc anno ad ipſum Oceanum penetravit.

IMP. XIV. Teſte Harduino [d]) arcui triumphali, cujus rudera ſuperſunt Seguſione, ſeu Suzae Pedemontii, inſcriptum legitur: IMP. CAESARI. AVGVSTO. DIVI. F. P. M. TRIBVNIC. POTESTATIS. XV. IMP. XIIII. Coepit Auguſti trib. poteſtas XV. in Iunio anni V. C. 745. At cum ex articulo praecedente noverimus, Auguſtum ſub initium hujus tribunatus XV. fuiſſe imperatorem XIII., et hic adhuc primum ſequentis anni 746 dimidium complectatur, ad haec ex Dione conſtet, Auguſtum et Tiberium hoc anno 746 ex hujus adverſum Germanos rebus geſtis imperatoris titulum accepiſſe, jure argui poteſt, Auguſto imperatoris XIV. titulum poſteriore hoc anno acceſsiſſe. Non hic diſsimulandum, alios in hujus arcus inſcriptione pro IMP. XIIII. legere IMP. XIII., de quo vide Muratorium. [e]) Si Gruterum audimus, [f]) qui epigraphen recitat, quam exſtitiſſe in tropaeo Alpium refert Plinius, Auguſtus etiam in trib. poteſtate XVII. fuit IMP. XIIII. Nimium faciles Grutero iſtud adſerenti aures praebuit Noriſius. [g]) Nam teſte Harduino in omnibus MSS. codicibus Plinii ſibi notis legitur: IMP.

---

a) Pag. 442. n. 6. b) L. LIV. § 33. c) Pag. LXI. n. 1. d) ad Plin. L. III 20. e) Pag. 1095 tab. II. et III. f) Pag. 226. n. 7. g) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 17.

XIIII. TRIBVNICIAE. POTESTATIS, nullo ad hanc addito numero. [a]) Certum tamen ex inscriptionibus, eum numerum per plures deinceps annos non fuisse auctum. Sic apud Gruterum Augustus dicitur TR. POT. XVII. IMP. XIV. [b]) Trib. potestas XVII. cadit in annos V. C. 747. 748. Romae supra portam S. Laurentii legitur: IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. AVGVSTVS. P. M. COS. XII. TRIBVNIC. POTESTAT. XIX. IMP. XIV. RIVOS. AQVARVM. OMNIVM. REFECIT. Consulatum XII. inivit V. C. 749, et eodem anno vergente ad finem Iunio trib. potestatem XIX. Apud Muratorium [c]) legitur: IMP. CAESAR. DIVI. F. AVG. PONTIF. MAXIMVS. COS. XII. COS. DESIGNAT. XIII. IMP. XIV. TRIBVNICIA. POTESTATE. XX. Indicatur annus V. C. 751, cujus desinente Iunio exivit trib. potestas XX., et quo designatus fuit COS. XIII. processurus ad sequentes Kalendas Ian. Duravit hic numerus verisimiliter usque ad annum V. C. 759, ut mox videbimus.

IMP. XV. Pighius ex fide Panvinii marmor recitat, in quo Augustus compellatur: PONT. MAX. TRIB. POTEST. XXVIII. COS. XIII. P. P. IMP. XV. Coepit trib. potestas XXVIII. in Iunio V. C. 758, et eodem sequentis anni 759 exspiravit, quo posteriore eum hoc decus iterasse censeo; nam revera Dio ad hunc annum narrat, Augustum et Tiberium ob res adversum Germanos prospere gestas accepisse nomen imperatoris. Apud Gruterum est idem numerus XV. junctus cum TR. POT. XXVIIII. COS. XIII. [d]) Aliud marmor idem Pighius, et Gruterus ex Panvinio citant, in quo Augustus dicitur PONT. MAX. TRIB. POT. XXX. IMP. XV. COS. XIII. PATER. PATR. Coepit Augusti tribunatus XXX. in Iunio V. C. 760.

IMP. XVI. habetur in marmore Muratorii, [e]) et jungitur cum titulis COS. XIII. TR. POT. XXXII. P. P., qui congruunt annis V. C. 762 et 763.

IMP. XVII. XVIII. XIX. Hos titulos reticent monumenta, constituendos vero esse intra trib. potestates XXXII. et XXXIV., ex marmore Muratorii mox citato, et numis sequentibus docemur, atque adeo intra annos V. C. 762 et 764. Intra hos annos perpetua fuere cum Pannoniis, Dalmatis, et Illyriis bella, et narrat Dio ad annum V. C. 763, Augusto et Tiberio ob victos Dalmatas imperatoris titulum partum.

IMP. XX. Exstant numi certi aenei, inscripti: IMP. XX. TRIBVN. POT. XXXIIII. Hanc potestatem auspicatus est in Iunio V. C. 764. Idem numerus etiam comparet in epigrammate pontis Ariminensis Augusto anno 767, nempe extremo ejus vitae, dedicato, quod mendose a Grutero descriptum, a Norisio, qui illud persaepe ipse legit, sic restitutum est: [f]) IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. PONTIF. MAXIM. COS. XIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. P. P. Inivit haec potestas vergente ad finem Iunio V. C. 767.

---

a) l. c. b) Pag. 187. 10. c) Pag. 220. 10. et 442. 2. d) Pag. 1082. 2. e) Pag. 441. 1. f) Cenot. Pis. diss. II. c. 17.

IMP. XXI. Toties Auguftum fuiffe adclamatum imperatorem, docet Tacitus fub examinis hujus principium citatus. At Norifius eum vicies tantum fuiffe imperatorem exiftimat ex citato epigrammate pontis Ariminenfis. a) Nam cum hoc praecone dicatur IMP. XX. in tribunatu XXXVII., qui coepit die XXVII. Iunii V. C. 767, ipfe vero diem obiverit necdum exactis II. menfibus, nimirum die XIX. Augufti, et non conftet, ob quam victoriam fub exitum vitae imperator fuerit falutatus, quia hac tempeftate legiones in Germania in caftris aeftivis fuerant locatae, fufpicatur leviter, forte vicies tantum ab Augufto imperatoriam dignitatem fuiffe repetitam. Verum non folus Tacitus hunc numerum Augufto largitur, fed et Dio: b) ὡϛε και ἐν ἐικοσιν ὀνομα ἀυτοκρατορος σχειν, *fic ut femel vicies imperator diceretur*, qui locus etfi aperte in mendo cubet, ut jam adverterunt eruditi, tamen rei fenfus, quantum fatis eft, tralucet. Item in monumento Ancyrano, quod illuftris Chishull prioribus caftigatius edidit, tabulae I. verfu 19 legitur: ET. APPELLA - - - - - MEL. IMPERATOR, quod alio modo fuppleri commode nequit, quam legendo: *et appellatus fum vicies et femel imperator*. Neque obeft, non conftare de victoria intra binos hos menfes relata; non enim ab hiftoricis omnia memoriae prodita funt. Sic, ut alia praeteream, teftibus faftis Capitolinis V.C. 715 triumphavit Marcius Cenforinus ex Macedonia, V. C. 720 Statilius Taurus de Africa, Norbanus Flaccus de Hifpania, quin de geftis eorum bellis, et reportatis victoriis quidquam adnotatum a fcriptoribus reperiamus.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aureus max. mod., quem vide ad annum V. C. 759. -	Vnicus.
Argentei - - - - - - - - - - -	C.
Argentei max. mod., fed commatis peregrini - -	RR.
Aenei max. mod. commatis Rom. - - - - -	O.
Aenei max. mod. commatis peregrini - - - -	R.
Aenei I. et II. formae. - - - - - - -	C.
Aenei III. formae commatis Rom. - - - - -	R.
Aenei III. formae commatis peregrini. - - -	C.
Numi Graeci et coloniarum in genere - - - -	C.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

a) Cenot. Pif. diff. II. c. 17. b) L. LII. § 41.

LIVIA.

Livia Drusilla nata V. C. 697 patre Livio Druso, qui, quod ex gente Claudia in Liviam adoptatus est, *Claudianus* dictus fuit. [a]) Nupta Ti. Claudio Neroni haud multo post grave adivit salutis ac fortunarum discrimen. Nam maritus, quod eorum, qui in Campania agros perdiderant, patrocinium profiteretur, sesequе ducem palam ferret, post oppressas ab Octaviano per Perusiae deditionem L. Antonii partes cum uxore, et vix bimo filio Tiberio praecipite per avia fuga in Siciliam evasit V. C. 713. [b]) Permisso in urbem reditu Caesar Liviae illecebris captus eam sibi a marito impetravit, et licet Druso gravidam repudiata prius Scribonia duxit V. C. 716. [c]) Eam Caesar, quoad vixit, retinuit, dilexitque, ac probavit unice, ac perseveranter. [d]) Fuit marito annis fere XV. superstes, obiitque aetate extrema annos nata LXXXVI. *) V. C. 782. [e]) Mulier fuit magnae mentis, ac consilii, at simul regnandi avida, quem in finem cavit solicite, ut Augusti benevolentiam perpetuo conservaret, quod consecuta est sanctitate domus priscum ad morem, et exquisita pudicitia, comitate, viri mandata exsequendo lubenter, ejusque vagos amores, tanquam nesciret, dissimulando. [f]) Nihil non egit, ut filium Tiberium imperii heredem designaret; at obstabant Marcellus, Cajus, Lucius, Agrippa Postumus, quorum propiora per Augusti sororem et filiam fuere jura, quorum omnium mortis praematurae invidiam Livia non obscure tulit. [g]) Quare eam *gravem in remp. matrem, graviorem domui Caesarum novercam* dixit Tacitus. [h]) Credebatur etiam ipsius Augusti mortem medicatis ficubus maturasse, quod suspicio fuit, eum cum Agrippa exule in gratiam rediturum. [i]) Ergo propter has artes merito *Vlyssis stolati* nomen abstulit, quod ei a Caligula inditum refert Suetonius. [k]) Ab Augusto supremis tabulis in gentem Iuliam adoptata post ejus mortem *Augusta*, et *Iulia* dicta est, de quo infra plura disputabuntur. Sub filii principatu multa ambitiose ac arroganter egit, rebusque se publicis propalam miscuit reluctante licet filio, sed ad vim tardiore, quoniam imperium matri debuit. Ausa aliquando, cum effigiem D. Augusti dedicaret, Tiberii nomen suo postscribere. [l]) Sane ejus taedio

---

a) Velleius L. II. c. 75. Sueton. in Tib. c. 3. b) Velleius l. c. Dio. c) Tacit. Ann. V. c. 1. d) Sueton. in Aug. c. 62. e) Tacit. l. c. Dio L. LVIII. § 2. f) Tacitus, Dio ll. cc. g) Tacitus, Dio. h) Ann. I. 10. i) Tacit. Ann. I. 5. Dio L. LVI. § 30. k) in Calig. c. 23. l) Tacit. Ann. III. c. 64.

*) Plinius Liviae annos tribuit duntaxat LXXXII. (L. XIV. c. 6.) at cum ex Suetonio fere certum sit, eam Tiberium enixam mense Novembri V. C. 712, sequeretur, anno illam aetatis XI. vix completo nupsisse Tiberio, quod Romanorum moribus adversatur. Verior igitur Dionis sententia, quam citavi.

victum ex urbe discessisse Capreas plerisque creditum. Istud satis compertum, eum neque matri decumbenti, neque ejus funeri adfuisse, et ne coelestis ei religio decerneretur, palam obstitisse, quam tamen serius Claudius constituit.

Proles habuit ex Ti. Nerone TIBERIVM subinde Augustum et DRVSVM dictum a nobis *seniorem*. Augusti thorus sterilis. *Ex Livia*, inquit Suetonius, [a]) *nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus.*

* * *

Antequam Liviae numos explicare adgredior, monendum, hanc Augusti uxorem, cui Liviae Drusillae nomen fuit, mortuo marito dictam *Iuliam Augustam*, nimirum in gentem Iuliam ex mariti testamento adoptatam. Copiosa istud veterum testimonia credere jubent. Tacitus agens de Augusti supremis tabulis, [b]) *Livia*, inquit, *in familiam IVLIAM, nomenque AVGVSTAE adsumebatur*, atque idem sibi constans refert infra, [c]) prohibuisse Tiberium, quo minus matri decerneretur *ara adoptionis*, nempe in gentem Iuliam. Suetonius: [d]) *heredes instituit Tiberium, et Liviam, quos et ferre nomen suum jussit.* Et Dio commemorans res ab Augusti obitu constitutas ait: [e]) *Liviam, quae jam IVLIA et AVGVSTA appellabatur.* Plinius: [f]) *IVLIA AVGVSTA prima sua juventa Tiberio Caesare ex Nerone gravida etc.* Harduinus hoc loco praefert lectionem *Livia Augusta*, sed quod in causa propria judicium solide impugnat Bimardus. [g]) Verum audiamus et testimonia coaeva. Legimus in lapide Muratorii: [h]) CERERI. IVLIAE. AVGVSTAE. DIVI. AVGVSTI. (uxori) MATRI. TI. CAESARIS. AVGVSTI etc. Adde Velleium: [i]) *Livia - - - quam postea conjugem Augusti vidimus, quam transgressi ad deos sacerdotem, ac FILIAM.* Denique Ovidius: [k])

Sic AVGVSTA novum IVLIA nomen erit.

Quem versum ab Ovidio exsule fastis post Augusti mortem insertum jure arguunt Spanhemius, [l]) et Massonus in ejus vita ad annum V. C. 767. Et confirmantur haec numis, qui eam, quoad maritus vixit, constanter *Liviam*, at hoc mortuo constanter *Iuliam Augustam* vocant, ut patebit. Fl. Iosephus eam per prolepsin etiam vivo Augusto semper appellat Iuliam.

At vero gravissimis his veterum scriptorum oraculis more suo insultat insanientis sapientiae magister Harduinus, dejeratque, Liviam nostram nunquam mutasse nomen, et memoratam frequenter in numis *Iuliam Augustam* non esse Liviam, sed Iuliam Augusti ex Scribonia filiam, nam et hanc a Tiberio sub imperii aditum caesam inter aniles fabulas refert, ut dicetur in hujus numis. Adserit item, Liviam vivo adhuc marito dictam fuisse *Augustam*. Ergo, concludit, Livia semper est Livia, ea-

a) in Aug. c. 63. b) Ann. I. 8. c) ibid. c. 14. d) in Aug. c. 101. e) L. LVI. § 64. f) L. X. c. 55. g) ad Iobert T. II. p. 275. h) Pag. 222. n. 3. i) L. II. c. 75. k) Fast. I. 536. l) Tom. II. p. 274.

dem Iulia ne femel quidem. Livia ubique eft Livia, in urbe, Aegypto, Iudaea, et Gallia; eadem nusquam eft Iulia. Haec late in Operib. fel. p. 704, quibus in commentis fideles nactus eft affeclas Iobertum, fed praeclare a Bimardo refutatum, [a]) et Panelium. [b]) Vtut jam nemo fanus Harduini infanias ferio refutaverit, mearum tamen iftud effe partium exiftimo, quod numis praeterea rem agit, quorum adeo aut exploranda fides, aut vera ftatuenda explicatio, fed quae judicia ex fequentibus catalogis collige.

Numi
nomine LIVIAE, et vivo Augufto fignati.

Commatis Romani numus vivo marito fignatus non exftat.

In numis Graecis:

ΛΙΟΥΙΑ vel ΛΙΒΙΑ, in numis Alabandae Cariae, et Aezanis Phrygiae. (Morelli, Arigoni.)

ΘΕΑ. ΛΙΒΙΑ, in numis Methymnae Lesbi, (Morelli, Pellerin.) Clazomenarum Ioniae. (Pellerin.)

ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ. *Caput Liviae.*

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ. ΧΑΡΙΝΟΣ. *Caput Iuliae Augufti* F. AE. III. (Vaill. num. Graec. p. 7. Haym. T. II. p. m. 222. Theupoli.)

Nimirum feduli Graeci confecrationem maturavere. Sic et in numis Ilici Tarraconenfis eadem Livia appellatur IVNO. In marmore Aluntii Siciliae, quod ex Gualterio recitat princeps Turtis Muciae, [c]) legitur: LIVIAE. AVGVSTI. DEAE. MVNICIPIVM.

ΚΑΙΣΑΡΑ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. — ΤΙϐεριον ΣΕΒαστȣ ΥΙΟΝ. *Capita adverfa, Augufti laureatum, Tiberii nudum.*

ΛΙΒΙΑΝ. CΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΚΟΡΩΝΟΣ. *Caput Liviae.* AE. III. (Vaill. num. Graec. p. 6.)

* * *

Procedant jam numi ab Harduino citati:

ΛΙΟΥΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput Liviae.*

ΠΑΤΡΟΣ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Geminum cornucopiae.* AE. II. (ex muf. Foucault.)

Ergo, inquit Harduinus, Livia cum hoc nomine conjunxit Auguftae titulum. At vero dubitare liceat, utrum in hoc numo vere legatur ΣΕΒΑΣΤΗ, et non potius ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Sic enim revera infcriptum alium loco proximo citat ipfe Harduinus. Atque iftud fic habere palam comprobat epigraphe averfae ΠΑΤΡΟΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, quae certe non alia de caufa in gignendi cafu pofita eft, quam ut conjungatur cum ΣΕΒΑΣΤΟΥ partis anticae.

ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Capita duo jugata Augufti et Liviae.*

Templum. (ex muf. Foucault.)

Ergo, infert Harduinus, Livia jam vivo Augufto fuit Augufta. At enim an usque adeo certum, in hoc numo effe caput Augufti, et non verius Tiberii? Quoties quaefo a numorum praeconibus hoc in judicio fuit peccatum? praecipue cum numi fimiles effe foleant mi-

a) Sc. des méd. T. II. p. 274. b) de numo Tarrac, p. 138. c) Ifcriz. di Palermo pag. 193.

nuti, aevo extriti, et, quod aeri fatale, exesi.

Numos alios ad hanc causam pertinentes vide in numis proximis cum nomine Iuliae Augustae.

* * *

In numo Cypri, quem descripsi in moneta hujus insulae, est: LIVIA. IMPeratoris CAESaris.

Coloniae numum cum nomine Liviae nondum videre licuit.

Numi *nomine IVLIAE et AVGVSTAE mortuo Augusto signati.*

Numi commatis Romani.

S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* TI. CAESAR. DIVI. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio:* S. C. AE. I. (Mus. Caes.)

Ex addita trib. potestate XXIIII., quam Tiberius numeravit annis V. C. 775 et 776, patet, numum signatum viva adhuc Iulia, quam demum mortuam V. C. 782 supra diximus. Carpentum partis anticae habiti honoris divini indicium videri posset, ut revera visum Nonnio, quia in numis consecrationis Iuliae Titi quoque visitur, verum constat, etiam vivis hunc honorem fuisse permissum, aut sibi adrogatum, quin et decretum mortuis, etsi non consecratis, ut pluribus disputabitur infra in numis Domitillae. De Agrippina Claudii Tacitus: a) *Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, et sacris antiquitus concessus.* Veterem legem recitat Livius: b) *ne qua mulier juncto vehiculo in urbe, nisi sacrorum publicorum causa veheretur.* At Dio narrat, c) Agrippinae carpenti honorem, quo in ludis veheretur, a senatu fuisse decretum. De Messalina Claudii Suetonius: d) *currum ejus Messalina uxor carpento secuta est.* Et Dio: e) *Senatus Messalinae primum in consessu locum, quem et Livia habuit, et ut carpento uteretur, decrevit.* Iam vero Liviae fuisse indultum carpenti honorem, praeterquam quod istud reticent scriptores, etiam eo nomine potest ambigi, quod nolebat Tiberius immodicis ornamentis matrem impotentem efferri, neque istud in Messalina, et Agrippina arrogantiae fuisset argumentum, et propter novitatem culpandum, si jam Iuliae fuisset permissum. Planiorem explicandi carpenti viam suppeditat Tacitus. f) Refert hic ad V. C. 775, Iuliam Augustam atroce valetudine fuisse tentatam, atque tum *supplicia diis, ludosque magnos a senatu decretos.* Revera in eundem annum, ut dixi, scripta in numo trib. potestas XXIIII. incidit. At quis ignorat, tam in supplicationibus, quam ludis carpenta procedere solita? Numi igitur tam inscriptio, quam typus declarant illud, quod factum revera adserit Tacitus. Ceterum difficile est admodum, veram semper carpentorum, quae feminarum numi exhibent, rationem adferre, cum eorum, ut hactenus vidimus, variae fuerint causae, ac fines, jam insignia

a) Ann. XII. 42. b) L. XXXIV. c. 1. c) L. LX. § 33. d) in Claud. c. 17.
e) L. LX. § 22. f) Ann. III. 64.

facerdotii, jam decretus a fenatu honos, jam arrogantia, jam indicium pompae Circenfis, et fupplicationum, jam memoria vita functae, ut patebit ex numis Agrippinae fenioris, et Domitillae. Signum praeterea fuiffe luxus, et impotentiae muliebris, teftimoniis veterum comprobavit Spanhemius. a) Similia carpenta occurrunt etiam in numis Sabinae, et Fauftinae junioris adhuc vivae. Connectenda cum his funt, quae ad numum fequentem continuo differam.

* * *

PIETAS. *Caput muliebre velatum.* VESTA. S. C. *Dea fedens d. Palladium, f. haftam.* AE. II.

Numum hunc forte unicum Morellius ex mufeo Schwarzburgico citat. Ad explicandum ejus fenfum, et aetatem proponenda funt fequentia monumenta, et teftimonia:

I. Exftat infcriptio, quae fecundum Gruteri emendationem fic legenda eft: b)

PIETATI. AVGVSTAE
EX. S. C. QVOD. FACTVM. EST. D.
HATERIO. AGRIPPA. C. SVLPICIO
GALBA. COS.
TIB. CL. CAES. AVG. GERM. PONT.
MAX. TRIBVN. POT.
XXIIII. COS. IIII. IMP. VIII. P. P.
DEDICAVIT

Per confules Haterium, et Sulpicium certum eft, fenatusconfultum iftud latum V. C. 775. Adde numos Caefaraugustanos cum epigraphe PIETATIS. AVGVSTAE, quos dabimus infra in numis commatis peregrini.

II. Exftant numi Drufi junioris, in quorum antica idem eft typus, nimirum: PIETAS. *Caput Pietatis velatum*, in averfa reliquis ejus titulis additur: TR. POT. ITER., ex quo numus tribuendus anno V. C. 776.

III. Refert Tacitus ad eundem annum 776, decretum fuiffe a fenatu, ut, *quotiens Augufta theatrum introiffet, ut fedes inter Veftalium confideret.* c)

Ex omnibus his apparet, Tiberium in hoc matris periculo, quod ad numum praecedentem indicavi, ut PIVS in eam videretur, PIETATI AVGVSTAE voviffe, et dedicaffe illud, cujus caufa propofita eft citata infcriptio. Et erat tum adhuc, nifi fimulata fuit, inter matrem, filiumque concordia, ut advertit Tacitus. d) Haec igitur filii in matrem pietas, quam marmor praedicat, in monetam quoque migravit, eamque Drufus officii in aviam caufa in fuis pariter numis exftare voluit. Verifimile tamen fit ex eo, quod ad numerum III. monui, numum, in quo fumus, a fenatu V. C. 776 in Iuliae honorem fignatum, fic ut in antica typo Pietatis Tiberii in matrem ftudium, in poftica typo Veftae fenatus in Auguftam obfervantia commendetur, qua honorificum ei in theatro locum decrevit. Forte hic honos tum a fenatu delatus caufa fuit, cur deinde Claudius, cum coeleftes honores Iuliae decerneret, facrum hunc ritum a Veftalibus obeundum curaverit, ut refert Dio. e) De aede etiam Veftae praeclare eft merita,

a) Tom. II. p. 278. b) pag. 101. n. 1. c) Ann. L. IV. c. 16. d) Ann. III. 64.
e) L. LX. § 5.

cum orto juxta eam incendio intervenit ipsa, populumque hortata est, quo enixius opem ferret. a)

Quaeri opportune hic potest, sitne revera in hoc numo caput Liviae sub deae Pietatis habitu propositum, ut existimavit Havercampus commentator? Forte istud negari non possit. Nam etsi hac aetate permissum nondum fuit, mulieris vivae, etsi Augustae, effigiem numis commatis Romani inferre; licuerit tamen, eam deae nomine velatam proponere. Sunt etiam, qui existiment, capite muliebri, quod exstat in obviis Tiberii aeneis II. formae, juxta quod scriptum: PIETAS. AVG. vel: SALVS. AVG., vel IVSTITIA, ejusdem sisti Liviae imaginem. Istud certum, eadem esse in his capitibus oris lineamenta, sic, ut aut in omnibus necesse sit referri Liviam, aut in nullo. Obstat tamen huic judicio, quod caput in his numis nonnisi mulierem mediae aetatis arguit, omnium minime octogenariam, quam illa aetatem circa istud tempus tulit, quo hi numi signati sunt. Litem facile decideret gemma vetus, quae vulgata exstat in Museo Florentino, b) in qua juxta caput simillimum legitur: LIB. AVG., id et: *Livia Augusta*, nisi in commentario adderet Gorius, epigraphen hanc parum sibi antiquam videri. Rectius fecisset vir eruditus, si plane antiquam negasset. Nam haec mulier cum nomine Liviae nunquam titulum Augustae conjunxit. Liviae effigiem nuspiam habemus magis veram, magisque explicatam, quam in numo coloniae Romulae, quem dabimus infra, cum quo licebit numos hujus argumenti contendere.

Cum numo, in quo nunc explicando occupatus fui, hoc loco jungendi alii similis argumenti, sed a metallo illustres, quos quia palam spurios judico, libenter fuissem aspernatus, nisi a viris non vulgaris famae pro genuinis editos viderem.

PIETAS. *Caput muliebre velatum.*

VESTA. S. C. *Dea sedens d. Palladium, s. hastam.* AV. m. m.

Hujus generis bini sunt in museo Caesareo, et quod singulare, diversae matricis uterque. In his non metallum modo, sed et pondus spectabile, nam aureos nostrates X. etiam excedunt. Horum complures in museis nostris vidi, et a multis genuinos agnitos, quos inter unum Gorium nominasse sufficiat, qui similem inter conspicuos ex auro maximi moduli numos in museo Florentino proposuit. Sunt hi numi affabre omnino, atque ad veterem modum scite facti, sic ut primo aspectu etiam expertum in fraudem possint inducere, utraque autem numi superficies tam anxie ad numi aenei, in quo nunc sum, prototypon efficta est, ut ne quidem desideretur S. C. a moneta aurea Augustorum constanter extorre. Iuvat hoc loco commemorare eruditi Apostoli Zeno de his judicium, quod ipse anno hujus saeculi XLVI. ad abbatem Olivierum scripserat, et exstat inter ejus epistolas Venetiis editas Tom. III. p. 420. *Hic numus, ait, artis est modernae, et in multorum manibus versatur. Vidi ejus simi-*

a) Suet. in Tib. c. 50. b) Tom I. tab. II. n. 3.

les plures viginti non in Italia solum, sed etiam Germania; cusi autem sunt ante annos LX. vel LXX. Monachii in aula electoris, quo loco exsculptae pariter sunt plures matrices variorum imperatorum, Augusti, Pertinacis, Vespasiani, et in auro ejusdem ponderis expressae, quos numos vidi ipse, sed ab iis emundis, quoniam novae artis erant, abstinui. Vtrum veros eorum natales edixerit vir illustris, mihi ignotum. Certe aliorsum factum istud non comperi. Satis tamen puto ad causam meam, eos a viro magni in scientia nostra nominis spurios quoque esse agnitos, in quorum agmen tuto transscribentur. Ad hoc confirmandum judicium valebit etiam numus sequens:

IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Caput Iuliae Titi.*

VESTA. S. C. *Dea sedens d. Palladium, s. hastam.* AV. m. m. AE. II.

Haud ita pridem hunc numum museo Caesareo cupide intuli, ut tanto facilius praecedentium malam fidem possem comprobare. Aureus ejusdem est cum illis elegantiae, ac fere etiam ponderis. Nemo non videt, cum matrice aversae, quam illi offerunt, conjunctam aliam, quae Iuliae Titi caput insculptum habuit.

Addo alium ejusdem farris:

ΙΓΗΝΑΙΟΣ. ΚΩΙΩΝ. *Caput Iovis laureatum.*

VESTA. S. C. *Dea sedens d. Palladium, s. hastam.* AV. m. m. (Mus. Caes.) AR. m. m. (Mus. Neumann.)

Hunc numum adpendentem aureos nostrates V. et grana X. Frölichius sibi conspectum videtur genuinum agnovisse, nam, ubi eum recenset, nullam injicit fraudis suspicionem. a) Videtur hic numus idem esse cum eo, qui nunc est in museo Caesareo, nam in examen vocatus deprehensus est idem habere pondus, quod indicavit Frölichius. Pars aversa ejusdem est cum prioribus elegantiae, et haud dubie ejusdem matricis. Minus scite fabricatum caput anticae modernam manum continuo prodit. Alioqui antica ex Coorum numo, aversa ex numis Romanis capta numum hybridam facile condemnat.

Neque ab horum conlegio separandus sequens:

ΙΓΗΝΑΙΟΣ. ΚΩΙΩΝ. *Caput Iovis laureatum.*

ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. *Pallas sedens d. Victoriolam, s. hastam.* AR. m. m.

Numum prodidit Scipio Maffeius. b) Dubium continuo legenti oritur, quid Lysimacho communionis cum Co insula intercesserit. At qui praecedentium turpes natales agnoscit, non dubitabit, hunc quoque numum prioribus sociare. Eundem serius ipse vidi in museo Neumanni, sed haud dubie manus recentis. Facem impostori praetulerit numus Goltzii, c) in quo juxta caput simile, seu Iovis sit, seu Aesculapii, legitur: ΙΓΗΜΑΝΟΣ. ΚΩΙΩΝ.

* * *

Numi commatis peregrini.

In numis Graecis: ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, vel: ΙΟΥ. ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. In numo apud Morellium, qui Ephesi videtur, juxta ejus caput legitur: ΑΡΤεμις ΣΕΒΑστη. Sunt etiam non pauci

---

a) Not. elem. p. 150. b) Veron. ill. P. III. p. 238. c) in Inf. tab. XXI.

inſcripti ΙΟΥΛΙΑ additis imperantis Tiberii annis, quos in numis Tiberii in Iudaea ſignatis recitavi. (Vol. III. p. 497.) In numo urbis ignotae, quem infra in numis Iuliae Auguſti ex Scribonia filiae deſcribam, ſed qui noſtrae huic Iuliae certo debetur, dicitur ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ, *frugifera*, velut altera Ceres.

Memorandi adhuc numi aliqui propter litem ab Harduino intentatam, de qua egi ſupra in numis cum nomine *Liviae*.

ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΜΗΤΗΡ. *Caput Liviae.*

ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Caput nudum.* AE. III.

Vaillantius hujus numi index caput averſae dixit eſſe Auguſti, obtulitque hoc pacto ridendi Harduino anſam, quod, quam veteres fuiſſe Auguſti adoptione filiam dejerant, jam et mater ſtatuatur, qui adeo, ut judicium iſtud corrigeret, nomine *Iuliae* in hoc numo adſerit intelligendam Agrippinam, nomine *Caeſaris* Caligulam.[a]) Quam multa huic obſtent ſententiae, piget referre. Praeſtabit dicere, nomen ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ pertinere ad Tiberium, qui et Caeſar fuit, et Auguſtus, literis TI. aut omnino ſuppreſsis, aut forte ex numo aeris minuti profugis.

* * *

ΣΕΒΑΣΤΟΙ. ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΣΙΠΥΛΟΥ. *Capita jugata Auguſti et Liviae.*

ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. *etc. Capita Caji et Lucii ſe reſpicientia.* AE. III. Vide numos Magneſiae Lydiae.

ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *in alio:* ΣΕΒΑΣΤΟΙ. *Capita Auguſti, et Liviae vel jugata, vel adverſa*, in numis Pergami. AE. III.

ΣΜΥΡΝΑΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ. *Capita jugata Auguſti, et Liviae.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. ΚΟΛΥΒΑΣΙΟΥ. *Veſta ſtans etc.* Vide numos Smyrnae. AE. III.

Neſcio, qui factum, ut numi hi fugerent oculatum Harduinum, quorum ope comprobare utique facile poterat, Liviam vivo adhuc marito dictam fuiſſe Auguſtam, quia vocabulum ΣΕΒΑΣΤΟΙ multitudinis numero ipſam etiam Liviam aperte complectitur. At enim parum me judice ex his numis eſt ſubſidii. Sunt omnes voluminis perexigui, literae minutiſsimae, et pleraeque adeo evanidae, ut in iis alius illud, alius aliud legat. Confer lectionem Vaillantii cum lectione Morellii, qui numos hos plerosque in numis Liviae aeri inciſos ſiſtit. Equidem lectionis in his aut ſuſpectae, aut iniquae experimentum ipſe feci. Vaillantius in antica numi I. adſerit inſcriptum ΣΕΒΑΣΤΟΙ, et in averſa ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Verum in ſimili muſei Caeſarei non ΣΕΒΑΣΤΩΝ, ſed ΣΕΒΑΣΤΟΥ ſine dubio legitur. Quare jure arguo, etiam in antica legendum ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Nam ſi in hac Auguſtus et Livia poterant dici ΣΕΒΑΣΤΟΙ, neſcio, cur in averſa Cajus, et Lucius non potuiſſent dici ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ; ſi enim hi adoptione fuere filii Auguſti, fuerunt etiam Liviae. At ſcri-

a) Opp. ſel. p. 706.

psit monetarius ΣΕΒΑΣΤΟΥ, cur? non aliam certe ob causam, quam quia tum Livia Augustae titulum nondum habuit. In numo ex citatis tertio non legendum ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ, sed ΣΕΒΑΣΤΩΙ, invicte comprobavi in numis Smyrnae. Sed ne in molesta causa diutius frustra verser, ajo iterum, hos numulos sic vitiatos male in testimonium arcessi, et videtur verisimile, quando juxta capita duo jugata vere legitur scriptum ΣΕΒΑΣΤΟΙ, tum semper intelligendos Tiberium, et Liviam, non Augustum et Liviam. Atque etiam, si forte nonnunquam nomine ΣΕΒΑΣΤΟΙ in numo quopiam non possent intelligi, nisi Augustus et Livia, tanti tamen puto gravissimorum virorum, quae principio protuli, testimonia, Liviam Augusto vivo nunquam dictam Augustam, ut contrariis provincialium, et quidem Graeculorum adulantium exemplis non possint everti, sed vocabuli sensus potius explicatione videatur molliendus. Poterat enim Livia συλληπτικως, sive per consortium Augusti dici Augusta eodem modo, quo serius frequenter videbimus, Caesares quoque per consortium cum patribus Augustis Augusteum titulum participare. Ad haec cum hactenus viderimus, et visuri simus deinceps quoque, Liviam in numis, et marmoribus dici propalam *deam*, *Iunonem*, *Cererem*, multo utique levius putandum, si Graeci eam jure suo dixere Σεϐαστην, quod vocabulum in eorum lingua aliud non significat, quam *venerabilis*. Sed haec necessarii tantum effugii causa adjeci. Nam cum, ut vidimus, jam saepius malam antiquariorum fidem in legendis his numulis sim expertus, possum jure conjicere, etiam in aliorum lectione ab iis fuisse peccatum.

Numos binos Liviae alios, sed quos Iuliae Augusti filiae perperam tribuit Pellerinius, vide infra in hujus numis.

* * *

Coloniae, atque inprimis Hispaniae et Africae, cumulate observavere Liviam. Earum turpis adulatio hic notanda, quoniam ad ejus Augustae historiam pertinet.

IVLIA. AVGVSTA. GENETRIX. ORBIS. *Caput Iuliae laureatum globo impositum, superne lunula.*

PERM. DIVI. AVG. COL. ROM. *Caput Augusti radiatum imminente astro solis.* AE. I. (Mus. Caes.) Est coloniae Romulae Baeticae.

Narrat Dio, [a]) repertos fuisse, qui Iuliam *matrem patriae*, *ac genitricem* appellandam censerent. Ea sententia contemptim Romae habita a provinciis tamen, ut ex hoc numo perspicimus, cum plausu accepta fuit, eoque fuere liberaliores, quod totum terrarum orbem ejus utero inclusere. *Genitrix orbis* dicitur etiam in marmore Antiquariae Hispaniae reperto, quod est apud Muratorium. [b]) Laurea Iuliae addita insolitus sane in femina capitis cultus est. Solis, et lunae symbola saepius Augustorum, Augustarumque capiti addita videmus, quibus notari Aeternitatem dicetur in numis Trajani.

a) L. LVII. § 12. b) Pag. 222.

AVGVSTA. MATER. PATRIAE. *Iulia velata sedens d. pateram, s. hastam.*
IMP. CAESAR. AVG. *Caput Augusti laureatum.* AE. I. (Mus. Caes. Vaill. num. praest. T. I. p. 2, ubi et delineatus exstat, Morelli in Augusto tab. XXVII. n. 12.)

Male Vaillantius hunc nummum inter aereos ex S. C. percussos recitat, cum tamen notam S. C. non offerat, certo fere constanter commatis peregrini indicio, etsi coloniae nomen abest, quod non raro in numis coloniarum Hispaniae, Galliae, et Africae abesse solet. Opus vero esse peregrinum, is, qui est in museo Caesareo, liquido comprobat. Accedit, in numis aeneis I. formae adhuc Tiberio imperante, et quidem Romae signatis nondum solita fuisse signari Augustorum capita, de qua lege plura supra memoravi in numis Augusti. Dicitur Iulia in hoc numo AVGVSTA MATER PATRIAE. Dio, et Tacitus ex aliquorum sententia Iuliae *matris patriae* titulum decretum perhibent. Illius verba paullo ante citavi; hic: [a]) *alii parentem, alii matrem patriae appellandam censebant*, at uterque addit etiam, hunc honorem a Tiberio matri obnixe negatum, quod confirmat quoque Suetonius. [b]) Qui titulus in urbe negatus fuit, admiserunt provinciae, perinde ac supra in Augusto vidimus, vetuisse hunc, templa sibi in urbe poni, quae tamen foris statui permisit. Dubitari possit, sitne numus hic signatus Augusto vivo, an mortuo. Vivum adferere videtur pars aversa, in qua nulla ejus consecrati comparent indicia, at omnia vivi. Tamen quoniam in numo dicitur AVGVSTA, et MATER PATRIAE, quos titulos certum est ex citatis auctoribus ei vivo marito aut non fuisse decretos, aut non oblatos, dubitari nequit, eo vita functo esse signatum.

Typus etiam anticae observatu dignus, nam occurrit frequenter in numis in urbe, et extra eam cusis, nempe: *mulier velata sedens d. pateram, s. hastam,* quo habitu persaepe Vesta in numis commatis R. sistitur. Eadem mulier comparet primum in numis aeneis II. formae Romae sub Tiberii trib. potestate XVII. signatis, deinde in numo D. Augusti in hujus moneta descripto, extra urbem vero in copiosis numis urbium Hispaniae, et in Africa Vticae, et Hipponis. Dubium non videtur, hac effigie etiam in numis Romanis exhiberi Iuliam, cum ea plene referat effigies illas, quae sunt in numis dictarum urbium, et in praesente, non raro etiam additur ipsius Augustae nomen. Praeterea cum tot urbes, atque inter se longe dissitae eadem omnino forma ac cultu Iuliam effinxerint, necesse est, eas certum aliquod, et late conspicuum, et fors auctoritate publica decretum exemplar prae oculis habuisse, secundum quod ejus imaginem in moneta sua conformavere. Non desunt ejus exemplaris in ipsa urbe aliqua indicia. Teste Dione [c]) Livia ex filii Drusi morte languida solatii causa statuis donata fuit.

a) Ann. I. 14. b) in Tib. c. 50. c) L. LVI. § 2.

Videntur eae aliquam numinis ſpeciem prae ſe tuliſſe, ut ſupra Iuliam deae Pietatis ſpecie propoſitam vidimus, atque veriſimiliter Veſtae, quoniam ejus ſedentis habitu toties, ac tam diverſis ab urbibus expreſſam habemus. Et cum Veſta quidem Iuliae aliquid intercesſiſſe communionis, citatus ſupra numus non obſcure indicat, in cujus antiqa veriſimile dixi eſſe propoſitum caput Iuliae ſub Pietatis habitu, et in averſa eſt Veſta ſedens. Sane et Ovidio dictam Veſtam videmus: a)

Eſſe pudicarum te Veſtam, Livia, matrum.

Novi, quid opponi posſit. Veriſimile nempe non videri, Tiberium, qui matris ſuae cupiditati eo reſtitit, ut *non ullum inſignem honorem eam recipere publice pateretur*, b) permiſiſſe matris effigiem deae Veſtae attributis palam in urbe decorari, et qui divinos honores mortuae negaſſet, eos adhuc vivae deferri non adverſatum. At videmus, Tiberium quoque in numis aeneis I. formae, qui inſcribuntur: *civitatibus Aſiae reſtitutis*, omni numinis cultu palam propoſitum. Sedet nimirum ipſe, d. pateram praefert, ſ. haſtam, ſuppoſito pedibus ſcabello, quae omnia unita praeſentem deum arguunt. Ex quo colligere licet, Tiberium, etſi publice praeferret, ſe divinos honores aſpernari, tamen non adverſatum iis, qui ejus ſimulacro divini cultus ſpeciem addidere. Quare neque adverſatus videtur iis, qui ſimili honore matrem adfecere, et quidem mox ab adito imperio, quo tempore propter recentem impetrati imperii memoriam plus adhuc matrem obſervaverat. Qua in re operae pretium animadvertere, hanc Iuliae effigiem Veſtae ritu ſedentis primum reperiri in numis Tiberii cum ejus trib. poteſtate XVII., quam ille inchoavit V. C. 768, nempe anno Auguſti mortem conſequente. Ergo ea ſtatua paullo poſt Auguſti mortem ab adulante ſenatu fuerit poſita, et ab ea exemplum in provincias datum. Quin multo adhuc ſerius, nimirum V. C. 776 permiſit Tiberius Aſianis petentibus, ut ſibi, et matri templum apud Smyrnam ſtatueretur. c) Videtur igitur honores aliquos interdum matri non invidiſſe, modo non eſſent ejus generis, qui principatus in rep. adminiſtranda ſpeciem praeferrent.

* * *

AVGVSTA. MATER. PATRIAE. VIBII. *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

IMP. TI. CAES. AVG. COS. III. *Caput Tiberii laureatum.* AE. I. (Theupoli p. 664.)

En alterum numum, a priore ſolo principis capite diverſum. Eum auctor ejus catalogi Vticae vindicat. Opportune iſtud, ſed tamen de lectione Vibii dubito.

* * *

SALVS. AVGVSTA.. PERM. AVGVSTI. *Caput muliebre nudum.*

IVLIA. AVGVSTA. C. A. E. *Iulia ſedens d. ſpicas, ſ. haſtam.* AE. I. (Florez in numis Emeritae.)

---

a) de Ponto L. IV. ep. XIII. v. 29.

b) Suet. in Tib. c. 50.

c) Tacit. Ann. IV. c. 15.

Pars antica haud dubie deprompta eft ex Romanis Tiberii numis, ut univerfim obfervo, Hifpaniae urbes typos ex ejus imperatoris numis frequentes mutuatos. In averfa videmus Iuliam, quam jam fub Veftae, Pietatis, Iunonis, Dianae perfona confpeximus, nunc etiam Cereris fpecie fifti. Non ab Hifpaniae tantum urbibus Cereris ritu culta eft Iulia, nam repertum eft in infula Gaulo marmor, quod fervavit Muratorius, [a]) in quo legitur:

CERERI. IVLIAE. AVGVSTAE
DIVI. AVGVSTI. MATRI
TI. CAESARIS. AVGVSTI. etc.

Etiam in numis Hipponis Africae fedet inftar Cereris, quin et eundem typum mox dabimus in ejus confecratae numo Romano. Nomen ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΥ, quod ei tribuitur in numo, qui infra in moneta Iuliae Augufti filiae defcribetur, ex Cereris quoque natura eft. ΠΡΟΝΟΙΑ, *Providentia*, dicitur in bafi marmorea, quae exftat Athenis, cujus epigraphe incipit: ΙΟΥΛΙΑΝ. ΘΕΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. ΠΡΟΝΟΙΑΝ. [b])

* * *

PIETATIS. AVGVSTAE. C. C.
A. *Caput muliebre velatum.*
IVNIANO. LVPO. PR. C. CAESAR. C. POMPON. PARRA. IIVIR. *Templum 4 columnarum.*

PIETATIS. AVGVSTAE. C. C.
A. *Templum 6 columnarum.*
TI. CAESAR. *etc.* TR. POT. XXX. *Tiberius togatus fedens d. pateram, f. haftam.*

Vterque numus eft coloniae Caefarauguftae. Prior certe fignatus eft imperante Tiberio, nam offert in averfa Iunianum Lupum praefectum, tum C. Caefarem, fubinde Auguftum, et C. Pomponium Parram IIviros, qui omnes memorantur etiam in numo Tiberii. [c]) Numus alter indicio tribunatus XXX. cufus eft intra annos V. C. 781 et 782, quorum hic fuit Liviae poftremus. Exiftimat Florezius, in his numis exhiberi templum, quod Caefarauguftani honori Tiberii, et matris Iuliae pofuerint. Revera, inquit, tefte Tacito [d]) veniffe legatos Hifpanos, orantes, ut exemplo Afiae delubrum Tiberio, matrique ejus exftrueretur. Verum is veniffe legatos non ex Hifpania citeriore, in qua fita Caefaraugufta, fed ulteriore narrat, et Tiberius huic eorum voluntati potius reftitit. Accedit, templa in his numis propofita diverfae effe ftructurae, non unum idemque utriusque honori dicatum. Verior igitur videtur fententia, Caefarauguftanos cognita Tiberii in matrem pietate PIETATI. AVGVSTAE in templis fuis facrificaffe fecundum ea, quae fupra ad numum infcriptum PIETAS obfervavi.

DIVA IVLIA.

Iulia non continuo poft exceffum coeleftes honores nacta eft, Tiberio, cui invifa pridem mater fuit, id palam prohibente, quafi, ut ferebat, iftud ipfa noluiffet. [e]) Nepos Claudius magis in aviam propenfus, quam in matrem fi-

a) Pag. 222. n. 3. b) Antiquit. of Athens. p. 6. c) Florez tab. IX. n. 3. d) L. IV. c. 37. e) Tacit. Ann. V. 20. Suet. in Tib. c. 51. Dio L. LVIII. § 2.

lius, ei *divinos honores, et Circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernendum curavit.* [a]) Et Seneca: [b]) *Divam Augustam aviam suam, quam ipse deam esse jussit.* Omnes ergo numi, in quibus Iulia divae nomine decoratur, inde a Claudio signati sunt.

DIVA. AVGVSTA. *Iulia sedens d. spicas, et florem papaveris, s. facem.*

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput Augusti radiatum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Claudii singularem in Augustum, et Iuliam pietatem commemorat Suetonius: [c]) *Conversus hinc ad officia pietatis jusjurandum neque sanctius, neque crebrius instituit, quam per Augustum,* agitque continuo de honoribus Iuliae supra recitatis. Et Dio: [d]) *Aviam Liviam non modo certaminibus equestribus honoravit, sed consecravit etiam, ejusque effigiem dedicavit in templo Augusti, ac rem sacram ei fieri a Vestalibus mandavit, mulieresque per nomen ejus jurare jussit.*

AVGVSTVS. AVGVSTA, in numis Neronis aureis, et argenteis, quos vide.

DIVA. AVGVSTA. *Iulia stans d. pateram, s. hastam.*

IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. *Caput Galbae laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Quae fuerint Galbae caussae observandi Liviam, in ejus numis dicetur.

DIVA IVLIA. AVGVSTA. *Caput Iuliae spicis coronatum.*

Sine epigraphe. Ipsa sedens in bigis elephantorum d. hastam, s. ramum praetendit. AR. (Harduin in Plinii Tom. I. tab. VI. ad pag. 401.)

Numus hic, si modo genuinus, de quo dubitem, ad hanc Iuliam certe pertinet, suadente etiam curru elephantorum, de quo mox egi. Harduinus eum Iuliae Augusti filiae adjudicat, quam istud inique, dicetur in hujus numis.

DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FILIAE.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.

Numum sic obiter citat Spanhemius, eumque haud ignotum vocat. [e]) Qualiscunque est fidei, contra historiam non peccat, ut ex dictis patet.

Numi spurii.

DIVA. LIVIA. DIVI. AVG. *Caput Liviae velatum.*

CONSECRATIO. S. C. *Pavo.* AE. I. (Morelli.)

De numi hujus fide magnopere dubitat commentator Havercampus, [f]) cum quod *Livia* pro *Iulia* legitur, tum quod eum ex Octavio Strada haustum testatur. Tamen Erizzus visum sibi eundem numum ait, sed spectata fabrica multo serius percussum. [g]) Crederem verius, numum inter adulterinos ablegandum. Alioqui quis ignorat, in priscorum antiquariorum indiciis ἀκρίβειαν passim desiderari? Ad haec verbum CONSECRATIO ante Trajani imperium numis inscriptum non fuit. Grata tamen fuit Harduino ejus mentio, quod confirmare sententiam suam videbatur, Liviam scilicet nunquam dictam fuisse Iu-

a) Suet. in Claud. c. 11. b) in Apocoloc. c) in Claud. c. 11. d) L. LX. § 5. e) Tom. II. p. 273. f) Pag. 477. g) Discors. p. 102.

liam. Mecum si sensisset praeclarus Bimardus, necesse non fuisset, in ejus nummi explicatu ad tuendam historicorum fidem uti effugio, parum, ut videtur, ad persuadendum idoneo.

De spuriis Liviae aureis, in quibus hinc PIETAS, illinc VESTA. S. C., actum supra.

PRETIVM.

Aurei, et argentei Liviae vivae - - - - - -	O.
Signati sub Nerone, et Galba - - - - - -	C.
Aenei I. formae comm. R. cum ejus solum epigraphe sub Tiberio - - - - - - - - - -	C.
Aenei II. formae comm. R. cum nomine DIVAE - -	C.
— — In nummis Tiberii sub capite Pietatis, Salutis, Iustitiae - - - - - - - -	C.
Aenei III. formae comm. R. - - - - - -	O.
Aenei omnis formae urbium Graecarum, vel coloniarum	R.
Alexandrini - - - - - - - - - -	R.

OCTAVIA.

C. Octavio, et Atia progenita, soror Augusti, Suetonio dicta Octavia minor. a) Iam ante, quam bellum civile cum Pompejo erumperet, nupta fuit C. Claudio Marcello, qui etsi hoc pacto I. Caesaris esset adfinis, (nam fuit Octavia Iuliae sororis suae neptis) tamen in consulatu suo, quem V. C. 704 gessit, Caesaris consiliis acerrime restitit. b) Fertur etiam a Iul. Caesare Pompejo fuisse destinata ad retinendum inter se, et Pompejum necessitudinem. c) *) Mortuo V. C. 714 marito Marcello, et circa idem tempus Fulvia M. Antonii u-

a) in Aug. c. 4. b) Dio L. LX. § 59. Suet. in Iulio c. 27. c) Suet. l. c.

*) His omnibus palam contradicit Plutarchus, cujus verba sunt: (in M. Anton. p. 929 E.) *Erat Caesari soror Octavia major, at non ex eadem matre. Nata enim est ex Ancharia, at ipse serius ex Atia.* Pergit deinde narrare, eam primum Marcello, deinde M. Antonio nuptam fuisse. Certum sane, Augusto binas fuisse sorores Octaviae nomine, quarum una fuit filia Octavii et Anchariae, altera ejusdem Octavii, et Atiae, eodem ergo patre et matre genita, ut dixi in Augusto sub initium. At vero non Octaviam Anchariae, quod vult Plutarchus, sed Octaviam Atiae fuisse Marcelli, deinde Antonii uxorem, manifeste colligitur ex Suetonio narrante, (in Iulio c. 27.) Iul. Caesarem ad retinendam Pompeji necessitudinem despondare ei voluisse Octaviam sororis suae Iuliae neptem, quae C. Marcello nupta erat.

xore frater Octavianus eam adhuc praegnantem cum M. Antonio copulavit postulantibus istud bonis omnibus, quo firmius esset inter utrumque IIIvirum saepe dissidentem pacis vinculum. [a]) Revera ortas triennio post lites feliciter composuit, maritumque in Orientem comitata est, qui tamen in Corcyram appulsus in Italiam redire illam jussit, per causam, ne periculorum belli Parthici consors esset. [b]) Subinde V. C. 719 iter ad maritum ingressa, sed ab Antonio accepto ejus propositi nuncio subsistere Athenis jussa est, Cleopatra nihil non agente, ut eam ab Antonii conspectu arceret. [c]) Nam Octaviam sic amaverat Antonius, ut tamen Cleopatram praeferret. Quare Romam regressa habitavit in mariti domo educandis suis cum ex Marcello, tum Antonio liberis sedulo intenta, donec V. C. 722 aperto jam inter utrumque IIIvirum bello inde per vim extrusa, ac repudiata esset. Deinceps a fratre Augusto, cui propter prudentiam ac morum integritatem chara cumprimis fuit, liberaliter habita mortem demum oppetiit secundum Dionem V. C. 743, secundum Suetonium, ut ex ejus verbis colligitur, [d]) anno sequente. Ejus insignes virtutes luculente praedicat Plutarchus in vita Antonii variis locis, praecipue cum eam χρημα θαυμασον γυναικος, ***mulierem admirabilem*** appellat, [e]) et Seneca. [f])

Proles ex Marcello.

I. ***M. Marcellus***, de quo mox.

II. ***Marcella major***, cujus res incertae.

III. ***Marcella minor.*** Ea primum Agrippae nupsit, verum mortuo Marcello Augustus consentiente Octavia jussit Agrippam repudiare Marcellam, filiamque suam Iuliam Marcelli viduam sibi sociare. Marcella subinde Iulo Antonio nuptui data est. [g])

Ex M. Antonio.

I. ***Antonia major***, nupta L. Domitio Ahenobarbo Neronis avo.

II. ***Antonia minor***, nupta Druso Liviae filio. Quam minorem alii vocant, Tacito dicitur major, ut dicetur infra in numis Antoniae Drusi.

---

a) Appian. B. C. L. V. c. 64, Dio L. XLVIII. § 31. Plut. in Ant. p. 929. b) Dio L. XLVIII. § 54. Appian. B. C. L. V. c. 93. c) Plut. l. c. p. 940. d) in Aug. c. 61. e) in Anton. p. 929. f) Consol. ad Marciam c. 2. et ad Polybium c. 34. g) Plut. in Ant. p. 955. Velleius L. II. c. 93. Suet. in Aug. c. 63.

At Octavia Anchariae dici non potuit Iuliae neptis. Deinde idem hic Marcellus a Dione dicitur Iul. Caesaris *per nuptias adfinis*, ἐξ ἐπιγαμιας προσηκων, (L. XL. § 59.) qui tamen eam adfinitatem obtinere non poterat ducta Octavia Anchariae, quae ad Caesaris domum non pertinuit, sed altera Atiae. Consentit denique Tacitus quoque, qui Domitium Ahenobarbum Agrippinae jun. maritum *propinquum Caesaribus sanguinem* vocat, *nam is aviam Octaviam praeferebat.* (Annal. IV, 75.) Atqui Octavia Octavii, et Anchariae filia Caesarum sanguis dici non potuit.

Numi:

Desunt numi commatis Romani. Ex peregrinis insignis praestantiae est sequens:

DIVVS. AVG. IMP. OCTAVIA. *Capita adversa Augusti, cui superne imminet astrum solis, et Octaviae, supra quam lunula.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput Tiberii nudum.* AR. max. mod. (Mus. Caes.)

Cui provinciae numus hic natales suos debeat, incertum. Videtur eo fine signatus hic numus, ut intelligatur, Tiberium ad Augusti familiam, in quam adoptatus tantum fuit, pleno jure pertinere. Praeclari hujus cimelii jam olim meminit Frölichius. a)

* * *

Caput Octaviae a multis creditur sisti jugatum cum capite mariti Antonii in numis cistophoris, variisque aeneis praefectorum classis ejus IIIviri. Verum sunt eruditi alii, qui muliebre illud caput esse Cleopatrae existimant, de qua lite multa disputavi in numis aeneis M. Antonii. Rursum alii Octaviae caput jugatum cum capite M. Antonii viderunt in numo Sinopes Paphlagoniae, sed eos fuisse deceptos, demonstravi in numis ejus coloniae.

Alium etiam Corcyrae protulerunt eruditi, in quo comparent Antonii et Octaviae capita jugata adjecta insuper utriusque epigraphe, sed hanc a falsario scite fuisse intrusam, dixi in moneta hujus insulae.

Certum igitur illustris hujus feminae caput habemus in numo unico musei Caesarei, quem recitavi.

MARCELLVS.

M. Claudius Marcellus natus patre C. Claudio Marcello, et Octavia Augusti sorore, ac verisimiliter circa annum V. C. 710, nam fuit senior Tiberio, nato V. C. 712. Vt pax inter Octavianum, et Sex. Pompejum firmaretur, ei anno V. C. 715 desponsa est Pompeja ejusdem Pompeji filia. b) Res tamen eventu caruit. V. C. 729 duxit Iuliam Augusti filiam, ac cum haud dubius esset patrui in imperio successor, is honores ejus maturavit, sic ut admodum adolescens pontificatu, et aedilitate, aliisque honoribus extraordinariis ornaretur, c) verum spes omnes mors praematura incidit V. C. 731 suspectis de ea Liviae consiliis Tiberio suo intentae. d) Praeclarae ejus juvenis indolis praecones locupletes fuere Seneca, e) et Virgilius. f)

Numi spurii aut suspecti.

Caput juvenile nudum.

a) Animadv. in num. urb. p. 123 edit. Flor. b) Dio L. XLVIII. § 38. Appian. B. C. L. V. c. 73. c) Tacit. Ann. L. I. c. 3. Dio L. LIII. § 25. d) Dio L. LIII. § 30, 33. e) Consol. ad Marciam c. 2. f) Aen. VI. sub fin.

P. LICINIVS. STOLO. PRAEF. VRB. IIIVIR. A. A. A. F. F. *Clypeus*, *pars navis*, *pharetra*, *apex pontificalis*. AE. max. mod. praegrandis voluminis. (Mus. Caes.)

Caput puerile nudum.

P. LICINIVS. STOLO. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C. AE. I. (Morelli in Aug. tab. XXV. n. 19. ex mus. reg. Gall. Spanheim ex Mus. Medic. Tom. II. p. 316.)

Numus prior ex Romano Carthusianorum museo in Caesareum migravit, et caput anticae pro Marcello venditatum fuit, quo nomine, etsi ex aliorum potius sententia, editus est a Frölichio in Cimelio Vindobonensi parte II. Eundem delineatum sistit Havercampus in edito a se Orosio ad L. VI. c. 20, at in eo caput Augusti agnoscit. Vtrique tamen erudito viro numisma suspectum videtur. At me judice non inter suspecta, sed palam adulterina ablegabitur, quod mihi illud adcurate contemplanti ex fabrica, aliisque modis facile patuit. Et ridiculum sane, *praefectum urbis*, quod munus nonnisi viris summis, et ab aliis honoribus conspicuis delatum fuit, eodem tempore fuisse etiam IIIvirum monetalem, quae dignitas prima fuit iis, qui ad remp. accesserunt.

Numum alterum Havercampus Caji Caesaris esse putat, a) Spanhemius Marcelli. Alii juvenem Augustum praetulere. Mihi hi quoque numi adulterini videntur cum ob alias causas, tum quod sub Augusti imperio rarissime in aeneis I. formae capita signari sint solita.

M. AGRIPPA.

M. Vipsanius Agrippa tam obscuris natalibus ortus fuit, ut ipse Vipsanii nomen quasi argumentum paternae humilitatis tolleret, et se tantum M. Agrippam dici vellet, b) nolletque Caligula ob ignobilitatem ejus se vel nepotem credi, vel dici. c) Cum Plinius eum dicat mortuum quinquagesimo primo aetatis anno, et Nicolaus Damascenus Augusto majorem natu adserat, eruit ex his testimoniis Norisius, Agrippam natum ineunte anno V. C. 691. d) A puero simul cum Octavio educatus, ac singulari amicitia conjunctissimus fuit. e) Apolloniae etiam cum eo versabatur, cum nuncius de caede I. Caesaris adlatus est. f) Arduum deinde suum acplenum periculis propositum urgens Octavianus nihil egit, nisi conscio, duce, ac adprobante Agrippa. Hujus virtuti debuit summotum Sex. Pompejum, exutum imperio M. Antonium, victos Cantabros, et Astures, Bosporanos ad obsequium revocatos, et pacatam postrema expeditione Pannoniam, quae bella omnia supra in Augusto per annales digesta reperies. Meritorum praemia fuere consulatus terni, quorum pri-

a) ad Morellii Impp. p. 351. b) Seneca L. II. controvers. XII. sub fin. c) Suet. in Calig. c. 23. d) Cenot. Pis. diss. II. c. 2. e) Nicol. Damasc. de educ. Tug. f) Suet. in Aug. c. 94.

mum gessit V. C. 717, alterum 726, tertium 727. Quin et anno V. C. 733 generum sibi Augustus adscivit data ei in matrimonium filia Iulia inde ab anno 731 M. Marcelli vidua, suadente istud Maecenate his verbis: *tantum jam Agrippam fecisti, ut vel gener tuus fiat, vel occidatur necesse sit.* [a]) V. C. 736 tribuniciam ei potestatem contulit [b]) subinde V. C. 741 in aliud quinquennium prorogatam. [c]) Anno demum V. C. 742 redux e bello adversum Pannonios in Campania morbo exstinctus est mense Martio Augusto Romae quinquatrus peragente. [d]) Vir fuit inter summos, quos orbis unquam tulit, numerandus, quam laudem jure sibi vindicat cum propter res bello ac pace praeclarissime gestas, tum quod cum hac laude incredibilem moderationem, raro in homine tantae fortunae exemplo, conjunxit, et, si Agrippa minus est in ore hominum, quam tanta virtus videbatur promereri, in causa est, quod rerum gestarum gloriam magis virtuti Augusti, quam suae tribuendam credi voluit. Ad honores non accessit, nisi ad eos vocatus, multosque ultro oblatos, ut triumphos ac titulos, tanquam non sibi, sed uni Augusto debitos, recusavit. Atque ea quidem modestia non solum versus principem, sed ejus etiam domum fuit. Sane cum Augustus V. C. 731 gravi valetudine ad extrema deductus suum Agrippae annulum tradidisset, eumque honorem tanquam sibi debitum Marcellus invideret, ipse recreato mox Augusto, ut omnem juveni affectati imperii suspicionem adimeret, in Asiam concessit. [e]) Nihil vero magis admirere, quam aequabilem ejus, ac perpetuo sibi constantem propositi rationem. Nam cum a tenero instituisset, omne suum ingenium ac vires ad unum ornandum Augustum conferre, in eo consilio usque ad vitae finem perseveravit, et si quando hic ejus consiliis non obtemperaret, tantum abfuit, ut animum obstinaret, ut etiam Augustum multo alia volentem egregie, ac fideliter adjuvaret. Sic cum is V. C. 725 bellis civilibus penitus profligatis auctor principi restituendae reip. esset, sed hic Maecenatis consilium secutus principatum retinere pergeret, non modo inique non tulit suam fastidiri sententiam, verum etiam converso consilio, quidquid in se erat opis, ad stabiliendum Augusto, et administrandum sancte et integre imperium contulit, effecitque, ut aut non sentiret populus conversum reip. statum, aut libertatem veterem non magnopere desideraret. Quo praeclaro instituto consecutus est, ut non haberet antiquitas perfectius aliud eorum exemplar, quos ministros regios, aut consiliarios appellamus, atque ipse a fastu omni, ac ambitione alienus major esset invidia, quae vulgo inconsultos principum amicos solet evertere. Cum bellica gloria pacis etiam artes egregie conjunxit. Cum seditionem res spectabat seu in urbe, seu provinciis, praesto continuo fuit Agrippa ab Augusto missus, cujus praesentis

a) Dio L. LIV. § 6. b) Dio L. LIV. § 12. c) ibid. § 28. d) Dio l. c.
e) Dio L. LIII. § 30 seq.

auctoritate dissidia mox conquievere. Neque minus in reliqua ejus vita eluxere magnificentia, liberalitas, artium honestarum studium, animi excelsi certa argumenta, quas ille naturae dotes edendis spectaculis, exstruendis aedibus publicis, aquis in urbem deducendis, quorum operum pars hodieque Romae perdurat, abunde vulgavit. Mortuus summus hic vir ad maximos elatus honores, non virtute bellica magis, quam sapientia vitae acquisitos, gener Augusti, eique per tribuniciam potestatem paene aequatus, viditque ante obitum filios Cajum et Lucium in Caesaris familiam adoptatos. Mortuum non populus magis, quam Augustus ipse luxit, ejusque ossa illata sunt ipsius Augusti mausoleo. a) Ejus historiam praeclare conscriptam a Blondio vide in Memoriis Paris. Inscript. Tom. XL. p. 37.

Vxor I. *Pomponia* T. Pomponii Attici Ciceroni perfamiliaris filia, nuptiarum conciliatore M. Antonio IIIviro. Ex his nata *Vipsania Agrippina* prima Tiberii uxor, de qua in Tiberio. Vide Corn. Nepotem, b) et Senecam. c)

Vxor II. *Marcella minor* Octaviae filia, ex qua habuisse liberos, testatur Suetonius. d)

Vxor III. *Iulia* Augusti filia. Hanc repudiata priore duxit V. C. 733, quo ex matrimonio nati sibi *Cajus*, *Lucius*, *Agrippa* postumus, et proles feminae *Agripina* nupta Germanico, et *Iulia* nupta L. Aemilio Paulo, e) sed deprehensa in D. Silani adulterio ab Augusto in Trimetum maris Adriatici insulam ejecta tolerato XX. annorum exilio mortua est V. C. 781. f)

Numi:

M. AGRIPPA. COS. DESIG. *scriptum in area numi.*
Caput Octaviani vel solum, vel addito capite I. Caesaris. AV. AR. (Morelli in fam. Vipsan.)

Numos hos signatos fuisse ante annum V. C. 717, supra in numis Augusti docui.

M. AGRIPPA. PLATORINVS. IIIVIR. *Caput Agrippae corona murali mixtis navium rostris redimitum.*
CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* AV. (Mus. Caes.)

Alii, sed caput Agrippae nudum. AR. (Mus. Caes.)

Notanda primum in hoc numo corona ex navium rostris contexta, quam *navalem*, *classicam*, *rostratam* vocant veteres. Hanc ei impertivit Octavianus victo pugna maritima Sex. Pompejo, quo honore nullum unquam Romanorum ornatum passim adferunt scriptores, et quidem Velleius, g) Livius, h) Seneca, i) Dio, qui eam coronam praeterea auream vocat. k) Sed Plinius coronam rostratam etiam M. Varroni a Pompejo M. ex piraticis bellis datam dixit. l) Hanc Maro eleganti carmine celebrat: m)

a) Pedo Albinov. de morte Drusi. b) in vita Attici. c) Epist. XXI. d) in Aug. c. 63. e) Suet. in Aug. c. 64. f) Tacit. Ann. III. c. 24 et IV. c. 71. g) L. II. c. 81. h) in epitome L. CXXIX. i) de benefic. c. 32. k) L. XLIX. § 14. l) L. XVI. § 3. m) Aen. VIII. v. 682.

Parte alia ventis, et dis Agrippa secundis
Arduus, agmen agens, cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata corona.

Et Ovidius loquens de Agrippa: [a])
Navalique gener cinctus honore caput.

Observanda deinde corona muralis, seu turrita. Quo eam tempore promeritus fuerit, ex veteribus non eruo. Platorinus ad familiam Sulpiciam pertinet.

* * *

M. AGRIPPA. COS. TER. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona murali et rostrata decorum.*

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.* AV. AR. Restitutus in AR. a Trajano. (Morelli, Mus. Caes.)

* * *

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput cum corona rostrata.*

S. C. *Neptunus stans d. delphinum, s. tridentem.* AE. II. Restitutus a Tito et Domitiano.

Numus hic, si quis alter, obvius. Neptunus ad Agrippam jure pertinet, qui maxima bella, Siculum, et Actiacum mari confecit, quique Sex. Pompejum, qui Neptuni se filium palam ferebat, maris dominatu exuit. Corona rostrata Agrippam ab Octaviano post victoriam Siculam honoratum supra diximus. Post Actiacam dono accepit caeruleum vexillum, [b]) nempe ex undae marinae colore, ut et Sex. Pompejus, quo se certius Neptuni filium faceret, paludamento caeruleo usus est teste Appiano.

* * *

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput Agrippae laureatum.*

TI. CAES. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio numi* S. C. AE. II.

Numi hujus duplex exemplar reperit Panelius, quorum unum fuit in museo Foucault, nunc Farnesiano, eoque praeeunte docuit, nequaquam Augusto imperante mortuum Agrippam, quod prodidit scriptorum grex, sed vixisse adhuc sub Tiberio, et quidem in ejus trib. potestate XXIIII. id est, anno V. C. 775, adhibitumque ad bella gerenda pro rostrata lauream sibi coronam emeritum. [c]) Huic prodigio aut nemo habeat fidem, aut aeque credat Liviana illa: bovem in Aventino locutam, et similia. Qui sobrie judicabunt, horrebunt turbare pios Agrippae manes, sed potius statuent, restitutam memoriam ejus viri, cujus Tiberius per filiam Vipsaniam Agrippinam fuit gener, quamque a marito eximie fuisse dilectam constat. Istud plane persuadet numus alius praesenti simillimus, et in eodem Tiberii tribunatu cusus, nisi quod pro imagine Agrippae habet imaginem Augusti cum epigraphe: DIVVS. AVGVSTVS. PATER, quem vide in numis Tiberii ad annum V. C. 775. Ergo quo tempore Tiberius renovavit memoriam patris Augusti, eundem etiam honorem habuit Agrippae, cujus virtuti Augustus, et quod sequitur, Tiberius quoque summum fastigium debuere.

---

a) in Arte L. III. v. 392. b) Dio L. LI. § 21. c) de Numo Tarracon. p. 76.

Numi restitutionum.

Eos supra descriptos vide in tractatu de numis restitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Numum Graecum cum Agrippae capite satis certum non habemus. Vaillantius in numo Alabandae hujus effigiem vidit, sed jam ad hanc Cariae urbem monui, propter variantes editorum descriptiones judicium istud non satis firmum videri. Goltzianus, quem Morellius in Agrippae numis postremum edidit, tuto potest contemni. Sestinius nuper Ephesium cum Agrippae, et Iuliae capite vulgavit, [a]) sed quem vix genuinum puto, ut dixi in moneta Ephesi. Miror, ab his urbibus Agrippae honores numismaticos negatos, cum tamen satis diu Orienti cum imperio praefuerit, et de earum in Agrippam affectu, aut verius adulatione ex antiquo marmore constet: Ο. ΔΑΜΟΣ. ΘΕΟΝ. ΣΩΤΗΡΑ. ΤΑΣ. ΠΟΛΙΟΣ. ΜΑΡΚΟΝ. ΑΓΡΙΠΠΑΝ. ΤΟΝ. ΕΥΕΡΓΕΤΑΝ. ΚΑΙ. ΚΤΙΣΤΑΝ. Repertum istud fuisse in Lesbo testatur Chishull, [b]) et sane diutius in Lesbo moratum Agrippam, testatur Dio. [c])

Achullae Byzacenes Africae numum insignem suo loco descriptum vide, cujus epigraphe est Latina, etsi colonia non fuerit, nimirum more Africae urbium magis in occidentem vergentium.

Etiam in numo Sex. Catonis procos., haud dubie Cyrenaico, ejus habetur effigies. [d]) Item in numo oppidi incerti cum mentione P. QVINCTILI. VARI, quem dedimus in familia Quinctilia.

* * *

Coloniarum.

Ei monetam dedicavere Caesaraugusta, cujus numi signati sunt imperante Caligula, Gades, Nemausus.

Colonia incerta cum epigraphe C. C. I. P., de quo numo vide monetam Carthaginis.

PRETIVM.

Commatis Romani :	
Aurei	RRRR.
Argentei	RR.
Aenei I. et III. formae	O.
II. formae	C.
Commatis peregrini :	
Vrbium liberarum	RRR.
Coloniarum	R.

a) Lettere T. IV. p. 112. Rec. I. p. XXIII.
b) Ant. Asiat. p. 186.
c) L. LIII. § 32.
d) Pellerin.

IVLIA AVGVSTI F.

Nata ex Augusto et Scribonia V. C. 715. Biennio post desponsata Antyllo M. Antonii filio, [a]) et si verum est, quod ex M. Antonii scriptis narrat Suetonius, [b]) etiam Cotisoni Getarum regi. Sed haec eventu caruere: nam matrimonio tandem juncta fuit Marcello Octaviae filio V. C. 729, hoc praemature vita functo M. Agrippae V. C. 733, et post hujus mortem Tiberio V. C. 743. Mulier fuit libidinis extremae, quae corpus suum obvio cuique vulgaret, atque ea propter adsequi pronum est, quam illa gravis fuerit Agrippae, severo, ac priscorum morum viro, et erat rumor ea aetate constans, et quem neque ipse Tiberius inficiabatur, hunc non alia magis de causa secessisse Rhodum, quam ne uxoris infamiam pati coram cogeretur. [c]) Filiae scelera Augusto diu incomperta, tandem cum atrociora essent, quam ut celari possent, tam graviter perculere patrem, ut non dubitaret, haec domus suae opprobria indicare senatui, diuque abstineret congressu hominum, quin de ea etiam morte punienda cogitaret. [d]) Tandem detectis omnibus ejus impudicitiae exemplis, iis, qui cum ea consuevere, aut supplicio adfectis, quos inter fuit Iulus Antonius M. Antonii IIIviri filius, aut in exilium pulsis ipsa in Pandatariam relegatur V. C. 752 comitante eam ultro matre Scribonia, [e]) tamque Augustus fuit obstinato adversus omnem clementiam animo, ut cum serius exilium deprecaretur populus, responderet, citius aquam igni mixtum iri, quam eam in patriam revocatum; cumque populus ad infirmandum ejus sententiae rigorem copiosum ignem in Tiberim dejiceret, eousque perseveravit in proposito, ut tamen redire in continentem ex insula, in qua quinquennium latuit, et habitare Rhegii addita severa custodia permitteret. [f]) Contra vetuit testamento, eam, ejusque ex Agrippa filiam Iuliam maternae impudicitiae aemulam in suomet sepulcro humari. [g]) Iram patris intenderint etiam consilia parricidae, quae in ea palam facta refert Plinius, [h]) Tiberius imperium adeptus eam continuo sic clausit, ut prae aerumna et fame interire misere cogeretur eodem adhuc anno V. C. 767. [i]) Ceterum Macrobius in ea literarum amorem, multamque eruditionem, ac praeterea mitem humanitatem commendat, quae ingentem feminae gratiam ab ipsa fortuna auctam conciliavere, ac nonnulla ibi ejus argute dicta commemorat. [k])

Proles ex uno Agrippa enixa est, quas supra in Agrippa recensui.

---

a) Dio L. XLVIII. § 54. b) in Aug. c. 63. c) Tacit. Ann. I. 53. Dio L. LV. § 9. d) Suet. in Aug. c. 65. e) Dio L. LV. § 10. f) Suet. c. 65. Dio l. c. § 13. g) Suet. Dio L. LVI. § 32. h) L. VII. § 46. i) Tacit. Ann. I. c. 53. Zonaras. k) Saturn. L. II. c. V.

Numi:

Commatis Romani:

Horum nullus hactenus cognitus. Exſtat tamen probabile ejus caput in denario C. Marii Trogi, quem in numis Augusti ad annum V. C. 737 deſcripſi, et quidem in conſortio filiorum Caji et Lucii Caeſarum.

Commatis peregrini.

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ. *Caput Iuliae.*

ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ. ΧΑΡΙΝΟϹ. *Caput Liviae.* AE. (Haym. Tom. II. p. 222. Vaillant.)

Numus patriam diſsimulat, ſuſpicari tamen Smyrnam, vel Pergamum facit. Signatum vivo Augusto praeter alia arguit nomen *Liviae*, quo Augusti uxor vivo marito praedita fuit. ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ, *Veneris*, nomen a Graecis per adulationem inditum cum ejus vitae infamia egregie componitur.

ΙΟΥΛΙΑ. *Caput muliebre velatum*, in numo Tripolis Cariae, quo exhiberi noſtram hanc Iuliam, in ejus urbis moneta veriſimile dixi.

Numum Epheſi: Μ. ΑΓΡΙΠΠΑ. ΙΟΥΛΙΑ. *Capita Agrippae, et Iuliae*, quem vulgavit Seſtinius, a) valde ſuſpectum exiſtimo.

Ejus etiam mentio fit in numo filii Agrippae Poſtumi.

Soli ſunt hi numi, quos ſibi Iulia noſtra poſsit vindicare. Si arbitrum Harduinum audias, cumulatas habebis ejus opes; nam ei decernendos putavit numos omnes, qui *Iuliae Auguſtae* epigraphen offerunt, de quo ejus perverſo judicio ſatis diſputavi in moneta Liviae, cui ii haud dubie ſunt tribuendi. Nollem ad lapidem eundem offendiſſe inſignem Pellerinium, qui ſequentes binos huic Iuliae tribuit: b)

ΣΕΒΑΣΤΗ. ΕΔΕΣΣΑΙΩΝ. *Caput Iuliae.*

ΤΙ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput Tiberii nudum.* AE. II.

Cum Tiberius in hoc numo dicatur *Auguſtus*, numus hic eo imperante ſignatus eſt, qui tamen in primis curis habuit, uxorem e medio tollere. Imperium is adivit exeunte Auguſto V. C. 767, et eodem adhuc anno Iuliam ad mortem adegit. Praeterea an veriſimile eſt, Edeſſenos Macedoniae voluiſſe uxorem ſpretam, in Italiae angulo exulem, ipſi Tiberio propalam inviſam cum marito in eadem moneta ſociare, eique titulum *Auguſtae* addere, quem eam unquam tuliſſe nullo monumento probari poteſt? Eſt ergo numus hic Iuliae Tiberii matris.

ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput Iuliae.*

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ. L. ΛΔ. *Manus tres ſpicas tenens.* AE. III.

Annus XXXIV. numo inſcriptus annum imperii Auguſti notare non poteſt. Nam etſi ejus initium figamus ad autumnum anni V. C. 723, a quo Antiochenſes quoque aeram deduxere, numus hic, quoniam in hac ſententia ſignatus eſſet ab autumno V. C. 756, neque Liviae, neque ejus privignae Iuliae poterit competere; non Liviae, quoniam ea hoc anno et Iuliae, et Auguſtae nomine adhuc caruit; non Iuliae, quia jam inde

a) Lettere T. IV. p. 112. b) Mel. II. p. 18.

a IV. annis cum ignominia in insulam ejecta fuit, neque Augusta unquam vocata est. Annus ergo hic ad propriam urbis cujuspiam epocham certo pertinet, et caput anticae certo est Iuliae matris Tiberii. Hoc cum indubitatum sit, epocha in numo notata non potuit incipere ante autumnum anni V. C. 734; nam si huic addatur annus numi 34, is signatus esset ab autumno V. C. 767, at hoc demum anno circa autumnum Livia per Augusti testamentum coepit vocari Iulia, et Augusta. Pellerinius ex fabrica conjicit, numum in aliqua Phoenices urbe signatum. Constat, Augustum anno 734 in Syria moratum, et plures ejus tractus urbes ab eo anno initium tempora sua computandi sumpsisse. Teste ipso Pellerinio tam epigraphe ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ, quam typus spicarum ad Cererem pleno jure pertinent; at supra, in numis Liviae abunde comprobavimus, eam passim per provincias Cereris ritu cultam fuisse, novo argumento, numum hunc Liviae vindicandum.

Nullum ergo alium hujus Iuliae certum numum habemus praeter eos, quos supra indicavi, Graecos. Pellerinius vero nimium sisus est lineamentis, juvenilioribus, quam ut senem jam Liviam decere possent. At lineamenta in numis exteris certa criteria non adferunt.

CAIVS ET LVCIVS CAESARES.

Cajus natus patre M. Agrippa, matre Iulia Augusti filia anno V. C. 734, et anno 737 statim post natales fratris Lucii ab Augusto adoptatus C. Caesar dici coepit, cumque uterque frater ex patris mente haud dubius esset imperii successor, coeperunt etiam maturari honores. Praeter minores illos, qui in numorum explicatione memorabuntur, Cajus V. C. 748 in proximum annum V. designatus consul, 749 dictus princeps juventutis. V. C. 753 in Asiam proficiscitur cum proconsulari imperio, a) 754 hujus anni consul bellum in Parthos, qui sese Armeniae rebus miscuere, parat, idque anno sequente pace cum barbaris transacta feliciter componit. Propempticon vere aureum, quo ad hoc bellum exeuntem prosecutus est Ovidius, vide in ejus Arte. b) V. C. 756 dum Artageram Armeniae urbem obsidet, et incautius in colloquium cum hoste procedit, per insidias grave vulnus accipit. Exin animo aeger, et jubente Augusto Romam reversus Limyrae Lyciae exstinguitur V. C. 757 die XXI. Februarii, ut praeclare ex Cenotaphio Pisano eruit Norisius. c) Livia mortis praematurae suspicione non caruit testibus Tacito, d) et Dione apud Zonaram.

Vxorem habuit *Liviam* Drusi et An-

a) Zonaras ex Dione. b) L. I. v. 177 seq. c) Diss. II. c. 17. d) Ann. L. I. et IV. sub fin.

toniae filiam, [a]) nuptam subinde Druso juniori. Suetonius, [b]) et Dio [c]) eam *Livillam* vocant. Proles ex ea non reliquit.

* * *

Lucius Caji frater natus V. C. 737 paullo post natales ab Augusto una cum fratre adoptatur. V. C. 750 secundum Zonaram, at ex mente Norisii V. C. 752 dictus princeps juventutis, et designatus consul post quinquennium processurus, magistratum tamen non inivit; nam V. C. 755, cum ad exercitus Hispanienses tenderet, Massiliae Galliae inopinato morbo ereptus mense Augusto, ut erudite colligit Norisius. [d]) Detectum serius Kalendarium Antiatinum ejus inferias diei XX. Augusti adfigit.

Vxor destinata fuit *Aemilia Lepida*, ut tradit Tacitus. [e])

Quae ad utriusque Caesaris historiam pertinent, multo labore, et insigni adcuratione ex monumentis sibi cognitis explicavit cardinalis Norisius in opere, quod *Cenotaphia Pisana* inscripsit.

Numi CAII solius.

Commatis Romani:

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum, vel corona querna redimitum.*

C. CAES. AVGVS. F. *C. Caesar in equo currente s. hastam, et clypeum, retro aquila legionaria inter duo signa militaria.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Havercampus propter adstituta signa militaria credidit exhiberi Caji adversus Parthos profectionem. Verum ad militarem, eamque adeo longinquam expeditionem non ibatur effreni cursu. Verisimilius est, Cajum proponi ludum Trojam obeuntem, quem eum jam septennem egisse testatur Dio ad annum V. C. 741. [f]) *Augustus theatrum Marcelli dedicavit, ludisque ejus rei gratia factis Trojam inter alios patricios pueros nepos Augusti Cajus lusit.* Ergo Cajus jam tum obibat munus, quod deinceps principibus juventutis proprium fuisse nonnulli existimant, et quem honorem Cajo et Lucio jam tum animo destinabat Augustus. Non turbent Havercampum signa militaria, nam hic ludus revera militaris fuit, atque ut eum Virgilius, haud dubie Cajum sub Ascanii imagine innuens, describit: [g])

Vade age, et Ascanio, si jam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis.

Quin videmus etiam, in numis sequentium Caesarum, qui inscribuntur PRINCEPS IVVENTVTIS, saepe juxta ipsum Caesarem defixa signa militaria. Sed de hoc argumento differemus plura in tractatu de *Principe juventutis.*

* * *

Commatis peregrini.

C. CAESAR. PONT. COS. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. PONT. MAX. *Caput Augusti laureatum.* AE. II. (Vaill. num. praest. T. I. p. 7. Morelli Impp.)

---

a) Tacit. Ann. IV. c. 40. b) in Claud. c. 1. c) L. LVIII. § 11. d) Cenot. Pis. diss. II. c. 15. e) Ann. III. c. 23. f) L. LIV. § 26. g) Aen. L. V. 548.

Numum hunc inter eos refert Vaillantius, qui fenatusconfulto fignati funt; verum cum nota S. C. abfit, quae in certis commatis R. hujus aetatis nunquam abeffe folet, dubium non eft, eum in colonia quapiam fignatum, nam coloniae non raro nomen fuum reticuere. De pontificatu, et confulatu Caefaris infra recurret mentio.

* * *

Colonia Traducta numos frequentes in utriusque Caefaris honorem fignavit. In numo coloniae incertae ejus caput corona radiata circumdatur adpofito fulmine, ut et in alio Smyrnae percuffo. Vtrumque numum vide in Morellii Impp. Videntur ergo coloni Cajo et Iovis et Apollinis honores largiti, quod tribuendum provinciarum licentiae. Alterius coloniae certae numus cum capite folo Caji vix exftat.

* * *

Numos Graecos ejus nomine fignavere Byzantium, Smyrna, Magnefia Ioniae, Theffalonica, aliaeque, quos vide apud Morellium, Gefsnerum etc. Tripolis Cariae infignem, et integerrimum edidi ex mufeo Vitzaiano. (Num. vet. p. 215.)

Epigraphe in his numis eft: ΓΑΙΟΣ, vel ΓΑΙΟΝ, vel ΓΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, vel ΓΑΙΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ.

Numi LVCII folius.

Commatis Romani.

Hujus clafsis non exftant Lucii numi.

Commatis peregrini.

L. CAES. AVG. F. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

AVGVST. TRIB. POT. PONT. MAX. *Caput laureatum.* AE. II. (Vaill. num. praeft. T. I. p. 8. Morelli Impp.)

Perperam hic quoque numus a Vaillantio monetae Romanae inferitur, ut fupra ad fimilem Caji numum monui. Eft igitur coloniae incertae.

Coloniarum certarum numos habemus Iuliae Traductae, et Laeliae.

Vrbium Graecarum numi exftant Caefareae Bithyniae, et Elaeae Aeolidis apud Vaillantium, et Pellerinium. (Mel. II. p. 19.) Epigraphe in his: ΛΕΥΚΙΟΣ, vel ΛΕΥΚΙΟΝ. In numo Elaeae: ΛΟΥΚΙΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ.

Numi cum CAII et LVCII effigie.

Commatis Romani:

C. L. CAESARES. AVGVSTI. F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. *Cajus et Lucius velati et togati ftantes d. haftam cum clypeo humi attinent, fuperne capeduncula, et lituus.*

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.* Obvii in AV. et AR.

C. L. CAESARES. PRINC. IVVENTVTIS. *Vterque eques citato gradu dexteram attollit.*

CAESAR. DIVI. F. PAT. PA. *Caput nudum.* AR. (Pellerin Mel. I. pag. 192.)

Egregii funt hi numi ad illuftrandam utriusque Caefaris hiftoriam, dignique, qui per fingulas partes adcuratius explicentur.

COnSules DESIGnati. Audiendus Tacitus: [a]) *Nam genitos Agrippa Cajum ac Lucium in familiam Caesarum induxerat necdum posita puerili praetexta, principes juventutis appellari, destinarique consules specie recusantis flagrantissime cupiverat.* Et Suetonius: [b]) *tenerosque adhuc ad curam reip. admovit, et consules designatos circum provincias exercitusque dimisit.* Quo anno consules designati fuerint, definit marmor Ancyranum: *Honoris mei causa senatus populusque R. annum quintum et decimum agentis* (Cajum et Lucium) *consules designavit, ut eum magistratum inirent post quinquennium.* Secundum haec verba Cajus natus V. C. 734 anno demum 748 agebat annum XV., ac tum designatus est consul. In marmore, quod ex Panvinio citat Norisius, [c]) legitur de eodem Cajo: *quem cos. populus creavit ann. nat. XIV.*, ergo in hoc lapide annorum tantum completorum habetur ratio. Revera Cajus post quinquennium, ut ait Ancyranum, excluso nimirum anno 748 processit consul V. C. 754. Cum secundum verba ejusdem marmoris eodem modo actum fuerit cum fratre Lucio, isque natus sit V. C. 737, necesse est eum designatum consulem V. C. 751, vel ex mente Norisii 752, utque ex eadem lege magistratum iniret V. C. 757, at quo minus id fieret, morte praeventus est.

PRINCipes IVVENTutis. Hunc iis honorem tributum, historici, nummi, marmora affatim testantur. In Cajo tempus definit Zonaras, factum nimirum illud V. C. 749, cumque idem referat, anno sequente Lucium eosdem consecutum honores, quos superiore Cajum, apparet, hunc titulum cum Lucio communicatum V. C. 750.

Stat uterque velatus, et togatus, habitu nimirum sacro, superne hinc lituus, inde capeduncula, quorum situs in numis variat teste Pedrusio, [d]) sic ut in aliis sit lituus ex parte dextera, in aliis sinistra. Capeduncula certo ad Cajum pertinet, nam teste Dione sacerdotium abstulit V. C. 748. Caji pontificatus comprobatur etiam ex numismate supra in ejus solius moneta citato, in quo is dicitur PONT. COS., et inscriptione Gruteri: [e])

C. CAESARI. AVGVSTI. F.
PONTIFICI. COS.
DESIGNATO.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

Lituus refertur ad Lucium Caes., utpote auguratus indicium. Fuisse eum augurem, probat marmor Gruteri eodem loco vulgatum:

L. CAESARI. AVGVSTI. F.
AVGVRI. COS.
DESIGNATO.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

quibus adde marmora alia ibidem proposita cum iisdem titulis.

Hastam et clypeum uterque Caesar tenet. Vtrumque armorum genus ab ordine equestri accepere, cum principes juventutis appellati sunt. Narrat Dio: [f]) Caji et Lucii vita functorum *parmas et hastas, quas aureas ab equitibus, cum virilem togam sumerent, acce-*

a) Ann. L. I. c. 3. b) in Aug. c. 64. c) Cen. Pis. diss. II. c. 3. d) Mus. Farnes.
e) Pag. 234. 4. f) L. LV. § 12.

pere, *in curia suspensas*. At hae in monumento Ancyrano majoris fidei argenteae dicuntur: *Equites autem Romani universi principem juventutis utrumque eorum parmis et hastis argenteis donatum appellaverunt.* a) Simili clypeo Neronem principem juventutis ab equestri ordine donatum ejus numus docet.

Hi numi signati sunt intra annos V. C. 752 et 753, non prius, nam Augustus, qui in illis *pater patriae* nuncupatur, anno primum 752 hunc titulum abstulit; non serius, nam anno 754 Cajus non amplius erat *consul designatus*, sed reipsa consul. Ex imperatorum numis non alios magis prae his barbarae monetariorum officinae imitari amabant; tantus eorum numerus operis plane inculti, aut verius ridendi superat.

Numus alter insignis est, primum quia rarissimus, ex uno nempe Pellerinio cognitus, deinde quia eundem hunc typum serius imitatus est Caligula in Drusi et Neronis Caesarum numis.

* * *

Commatis peregrini:

In paucis numis urbium *non coloniarum* utriusque simul exhibentur capita. Sistuntur in numis Alabandae Cariae, Achullae Byzacenes, Pergami Mysiae, (Pellerin Mel. II. p. 19.) Smyrnae. (Vaill.)

* * *

In numis coloniarum, ac praecipue Hispaniae saepius occurrunt. Singulares sunt, quos hic descriptum eo, signatos Caesaraugustae, non quales Vaillantius, aliique male ad archetyporum fidem edidere, sed quales Florezius:

IMP. AVG. *Statua Augusti velata togata basi imposita d. simpulum.* — C. CAES. COS. DES. *Statua C. Caesaris togata basi imposita.* — L. CAESAR. *Statua L. Caesaris togata basi imposita.*

CAESARAVGVSTA. IIVIR. CN. DOM. AMPIAN. C. VET. LANCIA. *Tria signa militaria.* AE. I.

IMP. AVGVSTVS. TRIB. POTES. XX. *Caput laureatum.*

CAESARAVGVS. CN. DOM. AMP. C. VET. LANC. IIVIR. *Sacerdos arans.* AE. II.

Alterum hunc numum causa inscripti tribunatus XX. certum est signatum a Iunio exeunte V. C. 750 usque ad idem tempus anni 751, intra quod IIviri Caesaraugustae fuerunt Cn. Domitius Ampianus, et C. Vettius Lancianus, cumque in numo priore iidem legantur IIviri, dubitari non potest, uno eodemque anno utrumque numum signatum. In priore C. Caesar dicitur *consul designatus*, atque talis fuit inde ab anno V. C. 748, at omittitur hic titulus in Lucio, qui nonnisi V. C. 751, vel 752 fuit consul designatus, ut altius diximus. Hic ergo numus offert tria signa Augusto, ejusque filiis a rep. Caesaraugustana erecta. Iudice Florezio Cajus et Lucius proponuntur praetextati, quod quidem, saltem in Cajo, falsum est; nam is jam anno V. C. 749 togam virilem induit. Quin et auctor est Zonaras, etiam Lucium ea V. C. 750 fuisse donatum, ut in numis Augusti ad utrumque hunc annum observavimus.

---

a) Chishull Ant. Asiat. p. 173.

CAESARES. GEMINI vocantur in numo Tarraconis, ftantque togati jungentes dexteras, vel parmam humi attinentes, ut in denariis Romanis. (Florez tab. XLIV. n. 7 et 8.)

AGRIPPA POSTVMVS CAESAR.

M. Agrippa mortuus V. C. 742 uxorem Iuliam Augufti filiam reliquit gravidam, quae mox filium enixa eft, quem Auguftus in memoriam chari fibi Agrippae, ac doloris levamen Agrippam vocari voluit, [a]) dictusque eft *poftumus*, quoniam patre jam e vivis fublato in lucem prodivit. Eum Auguftus V. C. 757 audita C. Caefaris morte una cum Tiberio adoptavit, [b]) eique anno proxime fequente togam virilem decrevit abs que tamen honoribus iis, quos eadem occafione Cajo et Lucio fratribus impertivit, [c]) crediderim, quod ejus ingenium veritus erat. Tacitus eum rudem bonarum artium, et robore corporis ftolide ferocem vocat, nullius tamen flagitii compertum. [d]) Atrocius alii, ingenio fuiffe fordido, et feroce, et fervilibus moribus criminantur, folitum exercere pifcatum, ex quo Neptuni ipfe fibi nomen fumpferat, ira infuper praecipite, qui Liviam tanquam novercam, et ipfum Auguftum, quod Agrippae patris bona fibi retinuerat, conviciis profcindere aufus eft. [e]) Haec pueri vitia, haud dubie in majus aucta a Livia, faeva in Augufti domum matre, ut Tiberium fuum propius admoveret, permovere Auguftum, ut eum abdicaret, et primum Surrentum, mox Planafiam vicinam Corficae infulam fummoveret anno V. C. 760. [f]) Habuit tamen Auguftum exfulis Agrippae defiderium, [g]) et incefferat rumor, paucos ante menfes, antequam vita excederet, clam Planafiam ad videndum nepotem profectum, ubi inter lacrimas, et caritatis figna fpes facta juveni, fore ut avi penatibus reftitueretur. [h]) Quod ne fieret verita Livia, medicatis ficubus mariti fupremum diem acceleraffe refert Dio. [i]) Eo mortuo Agrippam Tiberius nondum vulgata patris morte, ut tanto magis fecurum opprimeret, per adpofitum cuftodiae centurionem interfici jufsit V. C. 767 anno aetatis XXVI. [k])

Numi:

Commatis Romani non exftant.
Commatis peregrini duo cogniti.

AGRIPPA. CAESAR. CORINTHI. *Caput Agrippae nudum.*
C. HE[illegible]. POLLIONE. ITER. C. MVSSIDIO. PRISCO. IIVIR. *intra coronam ex apio.* (Morelli, Vaill. Muf. Theupoli.)

Agrippa in hoc numo appellatur Caefar, quod revera in Caefaris familiam

a) Dio L. LIV. § 29. b) Velleius L. II. c. 102. 103. Suet. in Aug. c. 65. c) Dio. d) Ann. I. 3. e) Suet. in Aug. c. 65. Dio L. LV. § 32. f) Suet. l. c. Dio l. c. Tacit. Ann. I. 3. g) Plin. L. VII. § 46. h) Tacit. Ann. I. c. 5. i) L. LVI. § 30. k) Suet. in Tib. c. 22. Tacit. Ann. I. c. 6.

adoptatus erat. Id cum factum fuerit V. C. 757, ac mox V. C. 760 abdicatus ab Augusto, et in insulam deportatus, necesse est, numum hunc intra hoc triennium fuisse signatum.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ. ΑΓΡΙΠΠΟΥ. ΚΑΙ. ΤΗΣ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΥΙΟΥ. *Agrippa togatus stans.*

ϹЄΒΑϹΤΩ. ΘЄΩ. *Caput Augusti nudum.* AE. III. (Ex mus. reg. Gall. Harduin Chron. vet. test. p. 573, Morelli Impp. Sestini lettere T. IV.)

Egregius hic numus, cujus tamen ignoratur patria, Agrippae nostri praeterea parentes M. Agrippam, et Iuliam manifestat. Havercampo, cum in parte numi aversa Augustum *dei* titulo ornatum videret, atque ideo numum eo mortuo cusum opinaretur, mirum omnino videtur, quoniam vix sublato e vivis Augusto Agrippa violenta morte periverat, qua ratione invisum Tiberio caput ab urbe Graeca inferri monetae potuerit. His laqueis quo se expediret, fingit, numum imperante Claudio cusum ad servandam domus Augustae memoriam. Inanes me arbitro curae, cum constet, Augustum etiam vivum a Graeciae urbibus instar dei cultum, et hoc etiam nomine compellatum, cujus exempla in numis vel sola Pergamus suppeditat. Gravius in numi hujus explicatione deliquit Frölichius, qui Harduinum antesignanum secutus numum hunc Agrippae II. Iudaeae regi Agrippae I. filio tribuit, (Not. elem. p. 228.) cumque hujus mater a Iosepho *Cypros* appelletur, existimat, eam sibi honoris causa *Iuliae* nomen adposuisse. Reddatur numus Agrippae Romano, et nulla erit molesti effugii causa.

NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS

vulgo DRVSVS SENIOR.

Natus V. C. 716 patre Ti. Claudio Nerone, matre Livia, non tamen in domo paterna, sed Octaviani, tertio mense, ex quo hic Liviam Druso gravidam permittente marito uxorem duxit, vulgato propterea versu: *beatis trimestres liberos nasci.* a) Praenomen ei primum *Decimi*, deinde *Neronis* fuit, b) quo constanter in numis inscribitur, nimirum: NERO. CLAVDIVS. DRVSVS, sic ut nominibus *Neronis* et *Claudii* paternam stirpem, Drusi maternam ex gente Livia indicet. Nam teste Suetonio c) *insertus est et Liviorum familiae adoptato in eam materno avo*, et Pedo Albinovanus in consolatione ad Liviam: d) *Materni celeber nomine Drusus avi.* Ad honores citius, quam per leges liceret, procurante Augusto admotus e) inde ab anno V. C. 739 per sexennium usque ad vitae exitum bellis Germanicis vacavit, Suevos, Sicam-

a) Suet. in Claud. c. 1. b) Suet. ibid. c) in Tib. c. 3. d) vers. 146. e) Dio L. LIV, § 10. 19.

bros, Cherufcos, Frifios partim coercuit, partim fervire Romanis coegit. Trans Rhenum foffam immenfi operis ad eum frenandum perfecit, quae Suetonii adhuc aetate *Drufina* dicta eft, et hodieque cum admiratione confpicitur. [a]) V. C. 745 inito confulatu iterum in Germaniam profectus ad Albim usque primus Romanorum penetravit, atque etiam ultra hunc arma promoviffet, nifi obvia ei fpecies barbarae mulieris humana major ultra proferre figna Latino fermone prohibuiffet. [b]) Receffit igitur, contractoque per iter morbo, antequam ad Rhenum perveniret, exftinctus eft in complexu Tiberii audito fratris periculo tempeftive advecti. [c]) Livius mortuum fcribit equo fupra crus collapfo. [d]) Ejus mors in Kalendario Antiatino figitur ad diem XIV. Septembris. Funus Romam perlatum, et laudantibus publice Tiberio et Augufto reliquiae in Augufti fepulcro conditae funt inter collatos liberaliter honores poftumos, quos in ejus numis commemorabo. [e]) Fuit Augufto ob virtutem, ac mores integros eximie probatus, fic ut in concione ejus funebri deos precaretur, *fimiles ei Caefares fuos facerent, fibique tam honeftum quandoque exitum darent, quam illi dediffent.* [f]) Valerius Maximus ejus continentiam, et in conjugem fidem cumulate commendat. [g]) Erat etiam populo jucunda ejus recordatio, nam credebatur, fi rerum potitus foret, libertatem redditurus. [h]) Fuere, qui Drufum hunc ex numorum teftimonio dictum Caefarem adfererent, quod refutabimus in numis Drufi junioris.

Vxor: *Antonia minor*, de qua infra.

Liberi: *Germanicus Caefar, Claudius* fubinde Auguftus, *Livia*, feu *Livilla*, quam fupra nuptam C. Caefari vidimus, et nuptam infra Drufo Caefari Ti. filio videbimus.

Numi:

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS.IMP. *Caput Drufi laureatum, in aliis nudum.*

DE. GERMANIS. *Arma Germanica decuffatim pofita.* AV. AR.

De *Neronis* praenomine in fynopfi vitae egimus. *Germanici* cognomen ipfi poft mortem, ad ipfos etiam filios, pofterosque propagandum, inditum fuit, [i]) et confirmat Pedo: [k])

Gaudebuntque fuae merito cognomine gentis.

Et Ovidius: [l])

Et mortem, et nomen Drufo Germania fecit.

Adjicitur titulus IMP*eratoris*, teftante Tacito, ab Augufto Drufum privignum imperatoris nomine ornatum. [m]) Atque hoc forte titulo ejus caput corona laurea cingitur, ut notabimus in tractatu de cultu capitis Auguftorum. Pars averfa ejus de Germanis victorias, ut fequentes alii typi omnes, depraedicat.

* * *

Eadem adverfa.

DE. GERM. *vel:* DE. GERMANIS, *in-*

a) Suet. ibid. Tacit. Hift. L. XIII. c. 53. b) Suet. l. c. Dio L. LV. c. 1. c) Dio l. c. Pedo Albinov. de morte Drufi v. 89. d) Epit. L. CXL. e) Dio L. LV. § 1. 2. f) Suet. l. c. g) L. IV. c. 3. h) Suet. l. c. Tacit. Ann. I. c. 33. i) Suet. in Claud. c. 1. Dio l. c. § 2. k) de morte Drufi v. 337. l) Faft. I. 597. m) Ann. I. 3.

scriptum arcui triumphali, super quo Drusi statua equestris inter duo tropaea. AV. AR.

Referente Dione [a]) Druso post mortem ob res adversum Germanos prospere gestas decreti sunt honores statuarum, et arcus triumphales, et Suetonius marmoreum arcum cum tropaeis in via Appia decretum memorat. [b])

Dubium non videtur, omnes hos Drusi numos signatos fuisse imperante Claudio, qui patris memoriam commemorandis ejus praeclare gestis renovari voluit. Id tametsi ex citatis hic aureis et argenteis probari non possit, tamen verisimile sit ex aeneis, qui continuo describentur.

* * *

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput Drusi nudum.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. *Vir togatus d. ramum tenens, sedensque inter congeriem armorum.* AE. I.

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMAN. IMP. S. C. *arcus triumphalis, ut supra in aureis, sed sine* DE. GERM.

Eadem epigraphe sine S. C. *Caput Claudii laureatum.* AE. I. (Morelli Impp.)

Aenei omnes, nisi qui restituti sunt, se a Claudio Drusi filio percussos testantur. Typus aversae in numo priore haud dubie effictus est ad exemplar statuarum, quas supra Druso decretas diximus. Erant hae pars ornamentorum triumphalium, quae viris mortuis, et de rep. bene meritis conferri solebant. Ejus generis erant, quae Trajanus imperium auspicatus naturali suo patri constituit, ut dicetur. Eodem modo Macrinus Caracallae *duas statuas equestres, pedestres duas habitu militari, sedentes civili habitu duas, item divo Severo duas triumphales* dicari voluit. [c])

* * *

DRVSVS. *Caput nudum.* AR.

Hunc denarium edidere Vaillantius, et Morellius dissimulata altera numi superficie inter numos Caligulae, qui adeo avi sui restituit memoriam, ut aviae Antoniae numos signavit.

* * *

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput nudum.*

S. C. *Spes gradiens.* AE. I. (Morelli.)

NERO. CL - - - MANICV. IMP. *Caput nudum.*

SPES. *Spes gradiens.* AE. I. (Mus. Caes.) Fabricae rudioris.

Aversa haec obvia in numis Claudii, a quo verisimile dixi omnes Drusi numos cusos, atque etiam *Spem* ex certa causa impensius a Claudio observatam, dicam in hujus moneta. Numus alter rudioris operis signatum se in provincia quapiam profitetur sumpto a moneta urbis exemplo, quod et omissum S. C. comprobat.

Numi restitutionum.

Hos descriptos vide altius in tractatu de hac numorum classe.

---

a) L. LV. c. 2. b) in Claud. c. 1. c) Capitolin. in Macrino.

* * *

Numi commatis peregrini.

ΔΡΟΥΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΑΝΤΩΝΙΑ. *Capita Drusi nudum, et Antoniae velatum se respicientia.*

Caput Claudii. AE. (Muf. Chriftinae tab. L. Muf. Caef. in Claudio, Morelli in Claud. tab. VIII.)

Alium video ab eruditis huic Drufo tribui, in cujus averfa funt capita TIBerii et ΓΕΡ*manici*, fed hunc aliorfum pertinere, in numis Drufi junioris probare conabor.

* * *

Coloniae unicum, eumque incertae, vulgatum reperio apud Morellium:

NERO. CLAVD. DRVSVS. GERMANICVS. *Caput nudum.*

Caput nudum, et epigraphe Claudii. AE. II.

Havercampus numum hunc Romae fignatum autumat, at deeft S. C. certa nota commatis R. Colonia nomen fuum reticuit, ut factum faepe. Mufeum non citat Morellius, in quo numum vidit.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	R.
Aenei I. formae	C.
II. et III.	O.
Graeci et coloniarum	RRRR.

ANTONIA.

Nata M. Antonio IIIviro, et Octavia Augufti forore, dicta minor a Suetonio, [a]) et Plutarcho, [b]) nam major nupta fuit Domitio Ahenobarbo. Sed Tacitus hanc Drufi uxorem conftanter majorem vocat. [c]) Nupta Neroni Claudio Drufo Tiberii fratri plurium liberorum mater exftitit, [d]) ex quibus patri, quem mors praematura V. C. 745 abftulit, fuperftites fuere *Germanicus* maternae virtutis aemulus, fed quem ipfa tumulo inferri vidit, *Livia*, feu *Livilla*, uxor primum Caji Caefaris, hoc mortuo Drufi Caefaris conjux et fubinde carnifex, quia Sejano jungi cupiverat, atque hoc caefo fertur ab ipfa matre inedia interempta, quam filiae fcelerum pudebat, [e]) denique *Claudius*, quem imperantem videre amplius non licuit. Marito cariffimo e vivis erepto, etfi florens forma et aetate, alteras nuptias averfata eft, egregia fide mariti amorem penfando. [f]) Cajum Caefarem, dictum Caligulam, fuum ex filio Germanico nepotem, poft mortem Liviae in domum fuam recepit, eum-

a) in Claud. c. 1. b) in M. Anton. fub fin. c) Ann. IV. 44 et. XII. 64. d) Suet. in Claud. c. 1. e) Dio L. LVIII. § 11. f) Val. Max. L. IV. § 3.

que omnibus officiis fovit. [a]) Neque hic, cum primum imperium auſpicaretur, ingratus in aviam exſtitit collatis in eam ſummis honoribus, quos in explicandis numis recenſebo. At eandem ſerius, quod ab ea aliquando objurgaretur, taediis ad mortem adegit, dato etiam, ut quidam putant, veneno, [b]) quae ab omnibus propter formae excellentiam, et conjunctum raro ea aetate exemplo pudorem communes laudes, atque amorem promerita eſt, ſic ut Val. Maximus adſerere non dubitaverit, eam laudibus virilem familiae ſuae claritatem ſupergreſſam. [c]) Honores poſtumos, quos ei filius Claudius decrevit, continuo proferemus.

Proles continuo dedimus.

Numi:

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput Antoniae ſpicis coronatum.*

SACERDOS. DIVI. AVGVSTI. *Duae taedae cum corollis.* AV. AR.

Proponitur Antonia capite ſpicis coronato inſtar Cereris, quo cultu jam vidimus propoſitam Liviam, et videbimus Agrippinam juniorem. Dicitur AVGVSTA, et SACERDOS. DIVI. AVGVSTI, quos honores praeclare confirmat Dio, cum narrat, [d]) Antoniam a Caligula *Auguſtam* et *ſacerdotem Auguſti* factam, omnesque Veſtalis honores ei tributos. Refert etiam Suetonius, [e]) Caligulam in Antoniam aviam, quidquid unquam Livia Auguſta honorum cepiſſet, uno S. C. congeſsiſſe. At novimus, Liviam ab exceſſu Auguſti non modo dictam Auguſtam, ſed etiam Auguſti ſacerdotem. [f]) Typus averſae ad ritum hujus ſacerdotii videtur pertinere, ſed Vaillantius ad ſacra Cereris vocat. Vt certum eſt ab ipſis his titulis, numum hunc ante Caligulae imperium ſignari non potuiſſe, ſic plane veriſimile eſt, imperante Claudio lucem vidiſſe. Nam tota haec averſa in ejus quoque numis reperitur, atque is multus fuit in reſtituenda majorum memoria.

* * *

Eadem adverſa, in aliis caput absque corona ſpicea.

CONSTANTIAE. AVGVSTI. *Mulier ſtans d. oblongam facem, ſ. cornucopiae.* AV. AR.

Cum in priore numo viderimus, taedas ad ritum ſacerdotii Auguſti referendas, taeda numi praeſentis ſimulacro mulieris, haud dubie Antoniae, addita idem videtur ſacerdotium indicare. At labor eſt epigraphen cum typo componere. Havercampus conſtantiam Antoniae indicari putat, qua illa in toro viduo perſeveravit, et filiam Livillam ad mortem adegit. Verum ſi haec conſtantia ad Antoniam pertinet, cur ea virtus ſecundum epigraphes ſenſum tribuitur Auguſto? Nam tum ſcribendum fuerat AVGVSTAE, non AVGVSTI. Accedit, obviam hanc eſſe epigraphen in numis filii Claudii, eamque adeo ejus videri propriam, ut videbimus in ejus moneta. Ceterum ſi epigraphe ad

a) Suet. in Calig. c. 10. b) Suet. in Calig. c. 23. Dio L. LIX. § 3. c) l. c. d) L. LIX. § 3. e) in Calig. c. 15. f) Dio L. LVI. § 46.

Claudium, typus ad Antoniam pertinet, difficile est, hujus disſidii cauſam exponere.

* * *

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput nudum.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. (*in aliis additur* P. P.) S. C. *Mulier velata ſtans d. ſimpulum.* AE II.

Obvii ſunt hi numi. Havercampus, aliique typo averſae Claudium Aug. pontificis habitu exhiberi putant. In numis integerrimis muſei Caeſarei inſtituto novo examine ſigillum illud certam video exhibere mulierem, nullo autem pacto Claudium, cujus lineamenta etiam in exigua pictura non fallunt. Proponitur ergo ipſa Antonia ſub Veſtalis habitu, nimirum a Caligula omnibus Veſtalium honoribus ornata, ut ad numum primum ex Dione docuimus. Mirum ſcilicet viſum eruditis, cum epigraphe ſit Claudii, non etiam typum ad eum pertinere. Sed eundem diſſenſum jam etiam in numo praecedente obſervavimus.

Hos ergo honores Antoniae a Caligula et Claudio decretos numi deſcripti confirmant. Addunt Dio, [a]) et Suetonius, [b]) Claudium parentibus Druſo et Antoniae ludos equeſtres in eorum natalibus conſtituiſſe, et matri inſuper carpentum, quod per Circum duceretur. Quo magis laudanda Claudii in matrem pietas, quae toties filio ſtuporem, ſocordiamque exprobraverat, ut in hoc docebimus. Templi Antoniae meminit Plinius. [c]) Hunc grati filii adfectum edocti Aegyptii Antoniae vultum in averſa numorum Claudii ſignavere.

Numi ſpurii.

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput nudum.*

TI. CLAV. CA. AVG. P. M. TR. P., *in medio* S. C. *omnia intra laurean.*

Vaillantius in prima editione numorum praeſtantiorum praeſentem numum inter aeneos Antoniae recenſuit. Baldinus, in editione Romana ejusdem operis Tom. I. p. 14 Vaillantium corrigit, adſerendo, numum hunc eſſe argenteum, et ſervari in gaza Medica. Iſtud ſi verum, an praetereundum ſine animadverſione fuerat, impreſſam illi notam S. C. nullo alio hactenus exemplo? Odi moleſtam multorum loquacitatem, verum ad rem novam, et omnino inſolentem non ſubſiſtere, antiquarium arguit, ea, quae ad ſe maxime pertinent, parum curantem. Haec ejus notae poriſtaſis fidem facit, aut numum eſſe aeneum, aut ſi argenteus eſt, haud dubie ſpurium, quo modo certe ſpurius eſt ſimilis argenteus II. formae, et craſſiuſculus, quem haud ita pridem nactus ſum. Idem numus aeneus, ſed maximi moduli, exſtat in muſeo Caeſareo huc illatus ex Carthuſianorum muſeo Romano, ſed eum jam Frölichius ſuſpectum dixit. [d]) neque ego dubitem, eſſe plane adulterinum. In muſeo reginae Chriſtinae ab Havercampo edito inter numos II. formae recenſetur.

---

a) L. LIX. § 5. b) in Claud. c. 11. c) L. XXXV. pag. 697. d) Cimel. Vindob. Part. II. pag. III.

Commatis peregrini.

ANTONIA. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput muliebre velatum.*

Γ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ. *Caput Caligulae laureatum.* AE. II. (Pellerin Mel. II. p. 21.)

Ex hoc numo alter fere similis Morellii corrigendus est, qui pro Γ. ΚΑΙΣΑΡ. legit T. ΚΑΙΣΑΡ, quo in numo Havercampus το T. legit Τιβεριος; cum vero hoc imperante Antonia Augustae titulo gavisa nondum fuerit, censet, numum signatum sub Claudio, et a Thessalonicensibus tam Tiberii, quam Antoniae memoriam renovatam. Sed raro T solum ad notandum Tiberium pro TI. ponitur, et ex numo Pelleriniano plus quam verisimile est, a Morellio lectum T pro Γ, in quibus literis saepe ab antiquariis peccatum novimus. Ergo litera Γ. intelligendus Γαϊος Caligula.

Alterius urbis Graecae numi non memorantur, dempto, quem supra citavi, una cum capite Drusi.

* * *

Coloniae Corinthi numos cum Antoniae capite habemus:

ANTONIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. COR. *duplex cornucopiae.* (Pellerin Rec. II. p. V. Phil. Venuti duoden. num. exposit.)

Alius, similis, sed: P. VIPSANIO. AGRIPPA. IIVIR. (Theup.)

Hi numi, ut per se propter raritatem insignes sunt, sic etiam eo commendandi, quod alios Corinthi numos egregie illustrant, et quidem, quos ea propter hic describtum eo:

C. CAESAR. AVGVS. *Caput nudum.*

M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. COR. *Pegasus volans.* (Vaill. Mus. Caes.)

Eadem adversa.

P. VIPSANIO. AGRIPPA. IIVIR. COR. *Pegasus volans.* (Vaill. Mus. Caes.)

Patinus, Vaillantius, Harduinus, auctor musei Theupoli, aliique in binis hic descriptis numis caput Augusti viderunt. Cum catalogum musei Caesarei contexerem, non tam horum auctoritatem secutus, quam quod signati in utroque musei Caesarei. numo vultus Augustum non diffiteantur, eos Augusto tribuere non dubitavi, cum tamen eosdem Caligulae tribuerent Morellius, a) et Pellerinius. b) Obfirmatus eram in mea sententia, quod in his numis appellatio *Germanici* desit, quae in numis Caligulae cum commatis R. saltem primorum annorum, tum coloniarum abesse vix unquam solet. Argumentum Havercampi hos numos Caligulae vindicantis, quod praeter vultus lineamenta, ut praetendit, etiam praeponatur praenomen Caji Augusto Caligulae proprium, minus firmum est propterea, quod ipse Augustus in numis tam Romanis, quam coloniarum Caji quoque praenomen usurpet; sic numo gentis Caniniae inscribitur: C. C. AVGVSTI, et idem in numo Caesaraugustae dicitur: C. CAESAR. AVGVST. c) in quo tum Havercampus ipse, tum Florezius caput Augusti agnoscunt. Aliter sensis-

a) in num. Calig. b) Mel. I. p. 262. c) Morelli in gente Caninia, Florez.

sem, si tum, cum catalogum adornaveram, ad praesentes Antoniae numos reflexissem animum. Hi, quoniam Antoniam *Augustam* dicunt, ex praeceptis hactenus datis ante Caligulam feriri non potuere, et quoniam ea honorificum hunc titulum ab nepote Caligula demum abstulit, indubitatum est, hos numos sub Caligula lucem vidisse. Ergo cum in numis Antoniae M. Bellius Proculus, et P. Vipsanius Agrippa IIviri memorentur, necesse est, numos inscriptos: C. CAESAR. AVGVSTVS eodem tempore signatos, atque adeo numos hac inscriptione insignes esse Caligulae, non Augusti. Corrigendum igitur est horum antiquariorum, ac meum, qui hos tum secutus sum, judicium, et numi omnes, qui Vipsanium Agrippam, et Proculum IIviros exhibent, Caligulae aetati restituendi. Novum igitur argumentum habemus, quam parum fidei habere liceat lineamentis, quae offerunt numi commatis peregrini.

Alexandrini item sub Claudio signati exstant.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. et III. formae	O.
Aenei II. formae	C.
Numi Graeci	RRR.
Coloniarum	RRRR.
Alexandrini	RRR.

TIBERIVS NERO.

Ti. Claudius Nero natus ex patricia Claudiorum familia cum ex patre Ti. Claudio Nerone, tum ex matre Livia Drusilla, cujus gens naturalis Claudia item fuit, verum ejus patre in Liviorum familiam adoptato huic ex adoptionis lege adnumerata fuit. a) Natus est Aemilio Lepido, et Munatio Planco cos. V. C. 712, ut ex actis, fastisque collegit Suetonius, b) et colligitur ex Tacito, qui eum V. C. 790 mortuum octavum, et septuagesimum aetatis annum egisse tradit, c) et Dione. d) Dies nativitatis fuit XVI. Novembris e) Infantiam habuit graviter exercitam. Nam cum se pater L. Antonio applicuisset, atque hujus turbis capta Perusia finis esset impositus V. C. 713, reliquis a factione discedentibus dissidere ipse ab Octaviano perrexit, bellumque novum in Campania conflavit. Sed hanc quoque procellam Octaviani for-

a) Suet. Tib. c. 3. Tacit. Ann. V. 1. b) Cap. 5. c) Ann. VI. 50. d) L. LVIII. § 28. e) Suet. l. c. Dio L. LVII. § 18.

tuna dissipante primum in Siciliam ad Sex. Pompejum, inde ad M. Antonium cum uxore Livia, et Tiberio necdum bimo profugit. Restituta mox Antonium inter, et Octavianum pace pater Tiberius venia facta, Romam rediit, ac paullo post V. C. 716 Liviam Tiberii nostri matrem petenti Octaviano cessit. Sumpta virili toga, quod factum V. C. 727 die XXIV. Aprilis definiunt fasti Verrii, quae deinde ejus per adolescentiam fuerint res gestae, compendio enarrat Suetonius, [a]) ducta intra istud tempus Vipsania Agrippina M. Agrippae filia. Majora mox mandante Augusto aggressus, quae nunc per annales compendio enarrabimus.

V. C. 734. Armeniam cum exercitu ingressus regnum Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit, ex quo coepit summum imperium agitare animo. Recepit etiam signa M. Crasso a Parthis adempta. [b])

V. C. 738. Praetor, simulque in Galliam cum Augusto proficiscitur. (Dio.)

V. C. 739. Rhaetos una cum fratre Druso subigit. (Dio.)

V. C. 741. Consul collega Quinctilio Varo.

V. C. 742. Pannonios ad obsequium revocat, et negato triumpho honoribus triumphalibus ornatur. (Dio.)

V. C. 743. Iubetur repudiare Vipsaniam Agrippinam, et Iuliam Augusti filiam, et M. Agrippae viduam ducere. Dalmatas ac Pannonios denuo infestat. (Dio.)

V. C. 745. Fratris Drusi in Germania exstincti corpus Romam refert. Ob victos Dalmatas, ac Pannonios ovans urbem intrat. (Dio.)

V. C. 746. in Germanos movet ducto secum C. Caesare. Rebus compositis imperator dicitur, et triumphus decernitur, consulque iterum designatur. (Dio.)

V. C. 747. Consul II. de Germanis triumphat. Denuo ad bellum Germanicum exit. (Dio.)

V. C. 748. Augustus, quo Caji et Lucii Caess. insolentiam reprimeret, Tiberio trib. potestatem in quinquennium confert. [c]) Rhodum recedit praetenta laborum requie, et studiorum amore. Alii istud consilii captum taedio uxoris, alii, ne praesens Cajo et Lucio obstare videretur, credidere. Posteriorem caussam ipse serius confessus est. [d]) Vitam in insula popularem ac civilem egit, semel tantum trib. potestatis jure exercito, quod factum narrat Suetonius. [e])

V. C. 753. Exeunte trib. potestatis quinquennio reditum Romam desiderat, sed quia reluctante Augusto discessit, non impetrat. Substitit igitur Rhodi quasi legatus ab Augusto, sed abditus in agris mediterraneis, et deposito patrio habitu ad pallium, et crepidas redactus, atque indies contemptior, praecipue cum Cajus Caesar tum in Orientem profectus, cui apud Samum occurrerat, sibi alienior esset compertus. [f])

V. C. 755. Post octennii secessum deprecante Livia, et permittente Cajo Caes. restituitur patriae, ea tamen lege, ne quam partem reip. attingeret. [g]) Per-

a) Cap. 7. b) Dio, Sueton. c. 9. c) Dio, Suet. c. 9. d) Suet. c. 10. 11. e) cap. 11. f) Suet. c. 12. 13. g) Suet. c. 14. 15.

peram scribit Dio, Tiberium Romam rediviſſe nonniſi mortuis Cajo et Lucio Caeſſ. [a])

V. C. 757. Ad hunc usque annum Tiberii tituli fuere: TI. CLAVDIVS NERO. Ergo ad annum aliquem priorem pertinet numus Gadibus Baeticae ſignatus:

NERO. *Caput Tiberii nudum.*
TI. CLAVDIVS. *Simpulum.* (Florez tab. XXVII. n. 2.)

Verum eodem hoc anno mortuo Cajo Caeſare Auguſtus V. Kal. Iul. Tiberium, et una Agrippam poſtumum adoptavit, juſſo tamen antea Tiberio adoptare Germanicum fratris Druſi filium. [b]) Translatus ergo in familiam Iuliam deinceps dictus eſt TIBERIVS CAESAR, et quoniam ex familia Claudia exſertus fuit, more recepto CLAVDIANVS vocabatur, quo titulo uſus eſt in dedicatione aedium Caſtorum. [c])

Eodem tempore data Tiberio trib. poteſtas in decennium. Fuit ergo anno

V. C. 757 P. X. 4.
TR. P. VI. COS. II. PONT. IMP.

Addendi enim quinque trib. poteſtatis anni, quam eum obiviſſe diximus ab anno V. C. 748 usque 753. Nam a poſteriore hoc anno usque ad praeſentem 757 cum Rhodi, tum Romae vitam omnino privatam egit. Profectus ſubinde ad bellum Germanicum [d]) ineunte hyeme Romam revertitur. [e])

Numi hujus anni inſcripti: TI. CAESAR. AVGVSTI. F. COS. II. TR. POT. VI. AVGVR. PONT. IMP. III. unius Goltzii fide nituntur, ex quo has quisquilias hauſere Mediobarbus, et Morellius.

V. C. 758 P. X. 5.
TR. P. VI. VII. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius bellum adverſus Germanos reſumit.

Numus, qui a Mediobarbo ad hunc annum citatur, eſt Goltzianus.

V. C. 759 P. X. 6.
TR. P. VII. VIII. COS. II. PONT. IMP.

Ad Viſurgim, et Albim penetrat, atque inde *imperator* dicitur. [f]) Avocatur ad bellum Pannonicum, et Illyricum, quod graviſsimum omnium externorum bellorum poſt Punica, et triennio geſtum refert Suetonius. [g])

V. C. 760 P. X. 7.
TR. P. VIII. IX. COS. II. PONT. IMP.

Tiberio Germanicus cum novo exercitu auxilio mittitur. (Dio.)

V. C. 761 P. X. 8.
TR. P. IX. X. COS. II. PONT. IMP.

Bellum Illyricum a Tiberio, et Germanico finitur. (Dio.)

a) L. LV. c. 11. b) Suet. c. 15. Velleius L. II. c. 102. 103. c) Dio L. LV. § 27. d) Dio. e) Velleius L. II. c. 104. 105. f) Dio. g) Cap. 16.

V. C. 762 P. X. 9.
TR. P. X. XI. COS. II. PONT. IMP.

Exeunte hyeme revertitur Tiberius, et magnis honoribus accipitur, quorum partem a senatu decretam Augustus inhibet. [a]) Germanicus apud exercitum relictus novo bello cum Dalmatis implicatur. (Dio.)

V. C. 763. P. X. 10.
TR. P. XI. XII. COS. II. PONT. IMP. V.

Bellum Dalmaticum una cum Germanico aegre conficit. Ex eo uterque dictus *imperator*. (Dio.) Ad expiandam Vari cladem in Germaniam mittitur. Ex hoc casu decretus illi triumphus differtur.

Hoc demum anno incipiunt certi Tiberii numi:

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERAT. V. *Caput nudum.*
PONTIFEX. TRIBVN. POTESTATE. XII. *in medio:* S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

Eadem epigraphe. Caput laureatum, ut ait Vaillantius.
CERES. S. C. *Dea sedens d spicas, s. facem.* AE. I. (Morelli, Vaill.)

*
* *

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERATOR. V. *Caput Tiberii nudum.*
Sine epigraphe. Templum multis columnis ac statuis conspicuum, inter quod figura sedens d. pateram, s. cornucopiae, epistylio inscriptum: S. P. Q. R. AE. max. mod. (Morelli Impp. de Camps numi max. mod. Beger Thes. Br. T. III. p. 87.)

Magna, ut vides, nomina hunc numum adprobavere, verum sunt non pauca, quae eum mihi suspectum reddunt, et quidem forma maximi moduli ab hac aetate, saltem in numis Romanis aliena, tum et caput hujus formae numo insertum, quod ante Caligulam rarissimum, ut dixeram in numis Augusti. Sane nullum novi Tiberii numum sincerum, nisi II. formae, qui commatis R. sit, et ejus Augusti caput offerret, ac novi praeterea, quoniam numi majoris formae cum capite Tiberii avide expetuntur, multos fraudis ignaros obtrusis numis similibus turpiter fuisse deceptos. Est idem numus in museo Caesareo, sed haud dubie falsus, ex quo patet, impostorum artem in fingendis id genus numis sese exercuisse. Supra in numis D. Augusti pag. 126 numum protuli cum eadem plane aversa, sed quem ipsum quoque spurium suspicabar. Verisimile videtur, falsarios formam templi cepisse ex numo Tiberii, quem dabimus ad annum V. C. 787.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XII. XIII. COS. PONT. IMP.

Tiberius et Germanicus constitutis in Germania rebus Romam redeunt. (Dio.)

a) Dio, Suet. c. 17.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XIII. XIV. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius de Pannoniis Dalmatisque triumphat die XVI. Ianuarii. [a]) Augustus Germanicum senatui, senatum Tiberio commendat. (Dio.)

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XIV. XV. COS. II. PONT. IMP.

Lex lata a consulibus, uti Tiberius provincias communiter cum Augusto administraret. Augustus Tiberio iterum trib. potestatem confert. [b])

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput nudum.*
CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput Augusti laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem epigraphe. Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, s. sceptrum cum aquila.
Eadem aversa. AV. AR. (Mus. Caes.)

Exhibet hic numus triumphum Tiberii de Pannoniis, ac Dalmatis, quem ei decretum ad annum V. C. 763 diximus. De eo Velleius: [c]) *In urbem reversus jam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Dalmatisque triumphum egit.* Idem narrat Suetonius. [d]) Auctores veteres definite non edisserunt, sitne triumphus hic actus anno hoc, vel praecedente. Recentiores praecedentem malunt, numi praesentem, nam trib. potestatem XV. numis his inscriptam Tiberius nonnisi mense Iulio anni praesentis auspicatus est. Ceterum potuit hujus triumphi memoria in numis serius signatis renovari, ut certe in numis anni sequentis renovata est.

V. C. 767 P. X. 14.
TR. P. XV. XVI. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius ab Augusto in Illyricum ad res ibi constituendas missus, mox a Livia propter Augusti gravem valetudinem revocatus apud Nolam Campaniae patrem adhuc spirantem reperit. (Velleius L. II. c. 123. Suet. c. 21.) Is paullo post die XIX. Augusti moritur. (Dio.)

Eodem anno ex a. d. XIV. Kal. Sept. AVGVSTVS.
TR. P. XVI. COS. II. PONT. IMP. VII.
Sex. Pompeio, Sex. Appuleio cos.

Augusto vita functo, needum vulgata ejus morte Agrippam Postumum in Planasia exulem rerum novarum metu interimi jubet, [e]) ac mox Iuliam Augusti filiam Rhegio a patre inclusam, suamque uxorem inedia conficit. [f]) Patrem publice sepelit, et inter divos refert. Exercitus fiducia mortis in seditionem versos ad pacem revocat, Germanicos per Germanicum, Pannonium misso filio Druso.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.*

---

a) Fasti Verrii p. 14. b) Dio, Suet. in Tib. c. 21. c) L. II. c. 121. d) Cap. 20. e) Tacit. Ann. L. I. c. 6. Suet. c. 22. f) Tacit. Ann. I. c. 53.

IMP. VII. TR. POT. XVI. *Imperator in quadrigis triumphalibus f. sceptrum cum aquila, d. ramum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Renovatur hoc typo memoria triumphi ante biennium a Tiberio acti.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. *Caput nudum.*

CLEMENTIAE. S. C. *Clypeus, cui insculptum adversum caput Clementiae.* AE. II. (Muf. Caef.)

Eadem adversa.

MODERATIONI. S. C. *Clypeus, cui insculptum adversum caput Moderationis.* AE. II. (Muf. Caef.)

Bini hi numi intra quinque primos Tiberii Aug. annos fignati funt docente titulo IMP. VII., nam certo ex numis conftat, Tiberium faltem V. C. 772 fe fcripfiffe IMP. VIII. Affectabat autem principio imperii *Clementiam*, et *Moderationem* nondum certo rerum fuarum ftatu, ac caufa Germanici anxius, quem propter res geftas, et populi fummum ftudium et idoneum principatui, et paratum fucceflorem metuebat. [a]) Igitur exemplo I. Caefaris, quem Suetonius fcribit, [b]) *MODERATIONEM, CLEMENTIAMque tum in adminiftratione, tum in victoria belli civilis admirabilem exhibuiffe*, neceffe duxit, principio imperii ad ftabiliendas res fuas arceffere virtutes ab animo fuo, quod exitus docuit, nimio alienas. Sane multo adhuc ferius Tiberii gratia ara *Clementiae* S. C. decreta fuit. [c]) Similes numi etiam ferius fignati funt, quod ex addito IMP. VIII. patet. Averfa numi prioris nova non eft. Exftat enim eadem, feu infcriptionem fpectes, feu typum, in denario Paulli Lepidi gentis Aemiliae.

V. C. 768 P. X. 15.
TR. P. XVI. XVII. COS. II. IMP. VII.
Drufo Caef. C. Norbano Flacco cos.
Incipit
PONTIFEX MAXIMVS.

Germanicus Cattos impetit, *et imperator* a Tiberio dicitur. [d]) Arminium perfequitur, et caefis Vari militibus inferias mittit. [e])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

IMP. VII. TR. POT. XVII. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. lauri ramum, f. sceptrum cum aquila.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Poftremus hic numus eft, qui Tiberii de Pannoniis triumphum ante tres annos actum jactat, eftque rarus cum hac trib. poteftate.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

PONTIF. MAXIM. *Mulier fedens d. haftam, f. ramum.* AV. AR.

Pontificatum maximum Tiberius non ftatim ab adito imperio fufcepit, fed anno fequente VI. idus Martias. Docet iftud infigne marmor Gruterianum, cujus poftrema verba funt: [f]) VI. IDVS.

a) Dio L. LVII. § 13. b) in Iul. cap. 75. c) Tacit. Ann. IV. 74. d) Tacit. Ann. I. 58. e) Tacit. f) Pag. 228. n. 8.

MARTIAS. QVIA. HAC. TI. CAES. PONT. MAX. FELICISSIME. CREATVS. EST. Fasti Verrii ipsos etiam consules Drusum et Norbanum, qui fuerunt hujus anni, addunt. [a])

Hos numos hoc loco recenseo, non quod praesente tantum anno signati sunt, sed quoniam primi pontificatum maximum memorant. Quin jure inter numos Tiberii vagos collocandi sunt; nam inde ab hoc anno usque ad ejus mortem denarii aurei, et argentei (de quinariis aureis non loquor) praeter hos cum capite Tiberii signati non sunt, si nonnullos consecrati Augusti demas. Vnde rationem in promptu habemus, cur numi cum hoc typo tanta hodiedum copia suppetant. In solo Florentino M. Ducis museo duos et triginta ejusdem exempli aureos reperi. Magnus etiam eorum numerus fuit in Caesareo. Excluso omni alio typo debebat horum numerus annorum XXII. spatio immensum augeri. Quare inde ab hoc anno potes denarios Tiberii aureos vel argenteos perinde raros, ac obvios dicere; istud, quia cum hac epigraphe, et typo ingens eorum vis superest, illud, quia cum alio typo vix alii exstant. Immota haec monetae Tiberianae lex plane ex Tiberii ingenio fuit nihil immutare cupientis, nimirum, ut ait Tacitus: [b]) *causae variae traduntur* (imperiorum in provinciis continuatorum) *alii taedio novae curae, semel placita pro aeternis servavisse.* Eadem constantia observatur in quinariis aureis typo perpetuo Victoriae sedentis. Major in aeneis varietas, sed novimus etiam, monetam auream, et argenteam ad imperatorem, aeneam ad senatum pertinuisse.

Mulierem sedentem partis aversae sunt, qui Iuliam matrem existiment. Non credo, Tiberium, qui publicis matris honoribus palam semper est adversatus, voluisse sibi matrem in moneta sua sociari. Ad haec quid addita *pontificis maximi* epigraphe ad Iuliam? Verius igitur est symbolica pontificatus ejus imago, quae ramum lustralem ejus muneris attributum manu praefert.

Numum hunc restituit Trajanus.

* * *

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XVII. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV.

Haec quinariorum aureorum ratio jam coepit sub Augusto, et per totum Tiberii imperium porrigitur.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVII. S. C. *Mulier capite velato sedens d. pateram, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

De signo aversae, quo haud dubie Iulia mater proponitur, actum supra in ejus numis.

* * *

Commemorandus hic numus alius insignis, etsi commatis peregrini.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput nudum.*

DIVVS. AVG. IMPER. OCTAVIA. *Ca-*

a) Foggini p. 28. b) Ann. I. 80.

pita adversa, Augusti, cui superne imminet astrum solis, et Octaviae, supra quam lunula. AR. max. mod. (Mus. Caes.)

Egregium hoc numisma jam supra in numis Octaviae sororis Augusti descripsi, et explicavi. Cum in eo Tiberius dicatur P. M. et IMP. VII., pontificatum autem maximum susceperit anno praesente, et V. C. 775 desiverit titulus IMP. VII., necesse est, eum intra hos annos signatum.

V. C. 769 P. X. 16.
TR. P. XVII. XVIII. COS. II. P. M. IMP. VII.
T. Statilio Tauro, L. Scribonio Libone cos.

Germanicus in Cheruscos profectus Arminium gravi praelio superat. [a]) Aquilam, et signa a Varo amissa recuperat. [b])

Vnicum numum, qui hujus sit anni, eumque aeneum II. formae profert Morellius inscriptum: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVIII. S. C. sine mentione musei.

V. C. 770 P. X. 17.
TR. P. XVIII. XIX. COS. II. DES. III. P. M. IMP. VII.
C. Caelio Rufo, L. Pomponio Flacco cos.

Tiberius consul III. designatur. [c]) Germanicus per speciem honoris ab exercitu avocatur, et VII. Kal. Jun. de Cheruscis, Cattis, Angrivariis triumphat. [d]) Exeunte anno Tiberii jussu ad componendas Orientis res in Syriam proficiscitur. Archelaus Cappadociae rex, quod Tiberium Rhodi agentem neglexerat, Romam evocatur, et praesens in senatu fictorum criminum accusatur; at is longa aetate invalidus ante sententiam seu naturali, seu advocata morte obit. Ejus regnum in provinciam redigitur. [e]) Duodecim Asiae urbes nocturno terrae motu collabuntur, et Tiberii liberalitate recreantur. [f]) Tacfarinas Numida bellum in Africa suscitat, vinciturque a Furio Camillo. [g])

Numum aeneum II. formae a Morellio descriptum reperio, qui ad annum praesentem est vocandus, in cujus aversa: PONTIF. MAXIM. TRIB. POT. XVIII. COS. DES. S. C., sed museum rursus non citat, neque hunc numum alibi reperi.

V. C. 771 P. X. 18.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. IMP. VII.
Tiberio Aug. III. Germanico Caes. II. cos.

Germanicus Zenonem Polemonis filium populari Artaxiae nomine Armeniae regem nominat. Cappadociae, et Commagene in provinciam per Germanicum redactis magistratus Romanos praeficit. [h])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XX. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

---

a) Tacit. Ann. II. 17. b) ibid. c. 25. 41. c) Tac. Ann. II. 42. d) ibid. c. 41. e) ibid. c. 42. f) ibid. c. 47. Dio. Suet. in Calig. c. 1. g) Tac. Ann. II. 52. h) Tac. Ann. II. 56.

MARTIAS. QVIA. HAC. TI. CAES. PONT. MAX. FELICISSIME. CREATVS. EST. Fasti Verrii ipsos etiam consules Drusum et Norbanum, qui fuerunt hujus anni, addunt. a)

Hos numos hoc loco recenseo, non quod praesente tantum anno signati sunt, sed quoniam primi pontificatum maximum memorant. Quin jure inter numos Tiberii vagos collocandi sunt; nam inde ab hoc anno usque ad ejus mortem denarii aurei, et argentei (de quinariis aureis non loquor) praeter hos cum capite Tiberii signati non sunt, si nonnullos consecrati Augusti demas. Vnde rationem in promptu habemus, cur numi cum hoc typo tanta hodiedum copia suppetant. In solo Florentino M. Ducis museo duos et triginta ejusdem exempli aureos reperi. Magnus etiam eorum numerus fuit in Caesareo. Excluso omni alio typo debebat horum numerus annorum XXII. spatio immensum augeri. Quare inde ab hoc anno potes denarios Tiberii aureos vel argenteos perinde raros, ac obvios dicere; istud, quia cum hac epigraphe, et typo ingens eorum vis superest, illud, quia cum alio typo vix alii exstant. Immota haec monetae Tiberianae lex plane ex Tiberii ingenio fuit nihil immutare cupientis, nimirum, ut ait Tacitus: b) *causae variae traduntur* (imperiorum in provinciis continuatorum) *alii taedio novae curae, semel placita pro aeternis servavisse.* Eadem constantia observatur in quinariis aureis typo perpetuo Victoriae sedentis. Major in aeneis varietas, sed novimus etiam, monetam auream, et argenteam ad imperatorem, aeneam ad senatum pertinuisse.

Mulierem sedentem partis aversae sunt, qui Iuliam matrem existiment. Non credo, Tiberium, qui publicis matris honoribus palam semper est adversatus, voluisse sibi matrem in moneta sua sociari. Ad haec quid addita *pontificis maximi* epigraphe ad Iuliam? Verius igitur est symbolica pontificatus ejus imago, quae ramum lustralem ejus muneris attributum manu praefert.

Numum hunc restituit Trajanus.

* * *

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XVII. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV.

Haec quinariorum aureorum ratio jam coepit sub Augusto, et per totum Tiberii imperium porrigitur.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVII. S. C. *Mulier capite velato sedens d. pateram, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

De signo aversae, quo haud dubie Iulia mater proponitur, actum supra in ejus numis.

* * *

Commemorandus hic numus alius insignis, etsi commatis peregrini.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput nudum.*

DIVVS. AVG. IMPER. OCTAVIA. *Ca-*

a) Foggini p. 28. b) Ann. I. 80.

pita adversa, *Augusti*, *cui superne imminet astrum solis*, *et Octaviae*, *supra quam lunula*. AR. max. mod. (Muf. Caef.)

Egregium hoc numisma jam fupra in numis Octaviae fororis Augufti defcripfi, et explicavi. Cum in eo Tiberius dicatur P. M. et IMP. VII., pontificatum autem maximum fufceperit anno praefente, et V. C. 775 defiverit titulus IMP. VII., neceffe eft, eum intra hos annos fignatum.

V. C. 769 P. X. 16.
TR. P. XVII. XVIII. COS. II. P. M. IMP. VII.
T. Statilio Tauro, *L. Scribonio Libone cos.*

Germanicus in Cherufcos profectus Arminium gravi praelio fuperat. [a]) Aquilam, et figna a Varo amiffa recuperat. [b])

Vnicum numum, qui hujus fit anni, eumque aeneum II. formae profert Morellius infcriptum: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVIII. S. C. fine mentione mufei.

V. C. 770 P. X. 17.
TR. P. XVIII. XIX. COS. II. DES. III. P. M. IMP. VII.
C. Caelio Rufo, *L. Pomponio Flacco cos.*

Tiberius conful III. defignatur. [c]) Germanicus per fpeciem honoris ab exercitu avocatur, et VII. Kal. Iun. de Cherufcis, Cattis, Angrivariis triumphat. [d]) Exeunte anno Tiberii juffu ad componendas Orientis res in Syriam proficifcitur. Archelaus Cappadociae rex, quod Tiberium Rhodi agentem neglexerat, Romam evocatur, et praefens in fenatu fictorum criminum accufatur; at is longa aetate invalidus ante fententiam feu naturali, feu advocata morte obit. Ejus regnum in provinciam redigitur. [e]) Duodecim Afiae urbes nocturno terrae motu collabuntur, et Tiberii liberalitate recreantur. [f]) Tacfarinas Numida bellum in Africa fufcitat, vinciturque a Furio Camillo. [g])

Numum aeneum II. formae a Morellio defcriptum reperio, qui ad annum praefentem eft vocandus, in cujus aversa: PONTIF. MAXIM. TRIB. POT. XVIII. COS. DES. S. C., fed mufeum rurfus non citat, neque hunc numum alibi reperi.

V. C. 771 P. X. 18.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. IMP. VII.
Tiberio Aug. III. Germanico Caef. II. cos.

Germanicus Zenonem Polemonis filium populari Artaxiae nomine Armeniae regem nominat. Cappadociae, et Commagene in provinciam per Germanicum redactis magiftratus Romanos praeficit. [h])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XX. *Victoria globo infidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

a) Tacit. Ann. II. 17. b) ibid. c. 25. 41. c) Tac. Ann. II. 42. d) ibid. c. 41. e) ibid. c. 42. f) ibid. c. 47. Dio. Suet. in Calig. c. 1. g) Tac. Ann. II. 52. h) Tac. Ann. II. 56.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XX. *in medio* S. C. AE. II. (Morelli.)

V. C. 772 P. X. 19.
TR. P. XX. XXI. COS. III. P. M. IMP. VII.
M. Iunio Silano, L. Norbano Flacco cos.

Germanico et Druso ob constitutas in Oriente, et Germania res ovatio decernitur. [a]) Tiberius Rhascuporidem Thraciae regem caesi Cotyos ex fratre nepotis reum fraude aggressus Romam allicit, mox Alexandriae necandum curat. Germanicus apud Epidaphnen juxta Antiochiam artibus Cn. Pisonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae exstinguitur. [b])

Aeneum II. formae Morellius ex museo regis Galliarum recitat, in cujus parte aversa: PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXI. *Caduceus intra duplex cornucopiae.* (Tab. VIII. n. 3.) In hujus numi praeconio repugnat titulus IMP. VIII. pro VII., ut mox patebit ex numis anni 774.

V. C. 773 P. X. 20.
TR. P. XXI. XXII. COS. III. DES. IV. P. M. IMP. VII.
M. Valerio Messalla, M. Aurelio Cotta cos.

Agrippina cum mariti Germanici cineribus urbem intrat. Cn. Piso ejus mortis reus actus sententiam voluntaria morte praevertit. Tacfarinas bellum in Africa renovat, geritque varia fortuna. [c])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXII. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

TI. CAESAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. *Caput laur.*

PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VII. TR. POT. XXII. *Caduceus inter duplex cornucopiae.* AE. II.

Numus hic est integerrimus in museo Caesareo, cujus adserti rationem mox dabimus ad annum sequentem.

V. C. 774 P. X. 21.
TR. P. XXII. XXIII. COS. IV. P. M IMP. VIII.
Tiberio Aug. IV. Druso Caes. II. cos.

Tiberius consul IV. cum filio Druso consule II. Per hunc annum absens ipse in Campania fuit. Iulius Florus, qui Treviros, Iulius Sacrovir, qui Aeduos solicitaverant, immisso exercitu opprimuntur. [d]) Iunio Blaeso proconsulatus Africae, et bellum adversus Tacfarinatem mandatur. [e]).

Aeneum II. formae exhibet Morellius, in cujus parte aversa legitur: PONT. MAXIM. COS. IIII. IMP. VIII. TR. POT. XXIII. *Caduceus inter duplex cornucopiae.* (Tab. VIII. n. 5.)

Quo anno Tiberius IMP*eratoris* VIII. titulum sumpserit, inter scriptores modernos controversum, cujus dissensus

a) Tac. Ann. II. 64. b) Tac. Ann. II. Dio. c) Tac. Ann. III. d) Tacit. Ann. III. 40. e) Tacit. Ann. III. c 35.

caufa ab iniqua numorum lectione petenda. Mediobarbus ejus tituli exordium jam ad annum V. C. 769 refert. Et juvabat hanc fententiam caufa verifimilis; nam eodem anno Tiberium a milite in loco praelii adverfus Arminium duce Germanico commifsi falutatum imperatorem docuit Tacitus. a) At non ufum Tiberium delato hoc honore, et haud dubie per invidiam Germanici, probant numi annorum proxime fequentium, in quibus adhuc IMP. VII. compellatur, et a Mediobarbo ipfo citati, quo magis ejus viri negligentia reprehenfionem meretur.

Morellius in numis Tiberii Tab. VIII. n. 2. numum ex mufeo regis Galliarum cum hac epigraphe fiftit:

PONT. MAX. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XX., vi cujus teftimonii Tiberius fuiffet IMP. VIII. jam V. C. 771, vel faltem 772, in quos annos cadit Tiberii confulatus III., et ejus trib. poteftas XX.

Idem hic numus fic temere defcriptus aliis duobus eadem tabula continuo fequentibus peftifer extitit, quorum haec proponitur epigraphe:

Num. 3. PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXI.

Num. 4. PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXII.

Non fine certa ratione adfero, errorem numi I. fluxiffe in duos proxime fequentes. Nam facile ex ipfis iconismis apparet, antea in iis pro IMP. VIII. fculptum fuiffe, ut oportuit, IMP. VII., fed fubinde numerum VII. in VIII. perperam correctum, quod ex nigriore harum notarum in tabula aenea colore manifefte deprehenditur. Nimirum five ipfe Morellius, five, qui in hanc tabulam commentatus eft, Havercampus, cum in numo I. viderent conjunctum IMP. VIII. cum TR. POT. XX., tanto magis VIII. imperatorii honoris numerum ad fequentes trib. poteftates valere cenfuerunt, atque adeo re non fatis mature difcuffa nimium feduli ex numi primi fcabie, quae tollenda potius fuit, reliquos contaminavere.

Eundem numum, flagitiofum nempe ducem, fecutus ipfe, cum catalogum mufei Caefarei conficerem, quoniam Morellio tot ab adcuratione praeconiis celebrato, qui numum ipfe vidit, et delineavit, omnem fidem habebam, quam hodie in hoc ejus Impp. opere non raro ambiguam, et fallacem reperio, IMP. VIII. titulum pariter ad trib. poteftatem XX. adfixi, et mox in numis binis ejusdem mufei non fatis integris fecundum exemplar Morellianum num. 3 propofitum legendum cenfui IMP. VIII. TR. POT. XXI. b) Serius numum ejus generis integerrimum, quem ad annum V. C. 773 propofui, nactus fum, qui horum numorum epigraphen tam ambigue faepe propofitam plene ftabilit infcriptus:

PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VII. TR. POT. XXII.

atque hoc modo idem quoque defcribitur a Goltzio, c) in mufeo C. de Pfau, et Theupoli.

At hoc demum anno Tiberium dictum IMP. VIII., evincit epigramma pontis Ariminenfis, in quo is dicitur TRIB.

a) Ann. II. 18. b) Part. II. p. 95. c) Num. Tiberii tab. VIII. n. 1.

POTEST. XXII. COS. III. IMP. VIII. [a]) quae quidem notae omnes ad anni hujus partem priorem pertinent.

Ad numos Tiberii aeneos, quos hoc anno, et praecedentibus proximis descripsi, quique pro typo habent duplex cornucopiae cum caduceo, observandum merito, notam S. C. praeter monetae aeneae morem perpetuo abesse, atque idem observo etiam in aeneis cum eodem typo numis Vespasiani ad annum V. C. 827, et Domitiani ad V. C. 826, ut adeo, quoniam soli id genus numi ea carent, necesse sit, certam aliquam causam subesse. Eam ab ipso typo petendam existimo, nimirum quod cornunucopiae, et caduceus, utpote senatus populique symbola, senatus mentionem supplent. Illa autem insignia utrique huic ordini esse propria, docet vetus gemma, quam proposuit Wildius, [b]) in qua expressum cornucopiae, et caduceus, scripto juxta: SEN. POP. QVE. ROM. Ex simili causa in obviis Caligulae numis cum epigraphe: S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS, suppressum est S. C., quia senatus auctoritas jam in inscriptione indicatur.

V. C. 775 P. X. 22.
TR. P. XXIII. XXIV. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
D. Haterio Agrippa, C. Sulpicio Galba cos.

Druso filio trib. potestatem confert. [c]) Asylorum per Asiam licentiam coercet. [d]) Iunio Blaeso re adversus Tacfarinatem bene gesta insignia triumphi, et quod postremo tunc factum, *imperatoris* titulum confert. [e])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VIII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXIIII. *in medio* S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio* S. C.

CIVITATIBVS. ASIAE. RESTITVTIS. *Imperator togatus capite laureato sedens pedibus scabello fultis d. pateram, s. hastam.* AE. I. (Mus. Caes.) Restitutus etiam a Tito.

Numus tam fabrica, quam argumento insignis. Ad annum V. C. 770 ex Tacito docuimus, XII. Asiae urbes terrae motu ingente adflictas Tiberii liberalitate surrexisse. Id beneficium copiosi auctores alii depraedicant, quorum verba citat Schlegelius hujus numi interpres. [f]) Quod ad urbium numerum attinet, cum Tacito consentit Plinius. [g]) Enumerat ille Sardianos, Magnetes a Sipylo, Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonienses, Mostenos, Hyrcanos, Hierocaesaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, alii XIII. XIV. XV. enumerant, complexi nimirum urbes, quae aliis subinde annis eodem fato procumbentes beneficam Tiberii manum sensere, quod accidisse Cibyrae Phrygiae, et Aegis Achaiae ad annum V. C. 776 refert Tacitus. Revera praecla-

a) Grut. p. 160. 2. b) Gemm. fel. num. 92. c) Tac. Ann. III. 56. d) ibid. c. 60. e) ibid. c. 72. 74. f) Morelli Impp. T. I. p. 578. g) L. II. § 86.

rum illud marmor, quod exeunte saeculo superiore apud Puteolos effossum est, Caesari Tiberio dicatum, XIV. figuras muliebres exhibet cum subscriptis urbium totidem Asiaticarum nominibus, quae eadem sunt cum iis, quae memorat Tacitus, additis praeterea Epheso, et Cibyra.

Ad explicandam aversae imaginem commemorandum omnino Phlegontis Tralliani testimonium, a) qui ex Apollonio refert, Tiberii aetate complures, et illustres urbes terraemotu eversas, quas subinde imperator propriis sumptibus refecit, pro quo beneficio colossus ei dedicatus Romae in foro juxta aedem Veneris, adstitutis urbium singularum simulacris. Quod disertis verbis enarrat Phlegon, illud ipsum in citato marmore Puteolano oculis videmus, quod haud dubie secundum exemplar Romanum scalptum fuerit, et ad depraedicandam Tiberii liberalitatem Puteolis dedicatum. Colosseum autem illud memoratum Phlegonti simulacrum haud dubium videtur fuisse eodem cultu, quo in praesente numo Tiberius proponitur. Nihil huc confert marmor Puteolanum, cujus tantum basis superest, signo, quod ei imminuisse verisimile est, temporum injuria deperdito. De hujus monumenti Puteolani forma, et erudito argumento qui plura nosse cupiet, adeat prolixam de eo Laurentii Gronovii dissertationem insertam Tomo VII. Thesauri antiquitatum Gronovii, et Belleyum. b)

Simulacro ipsi, ut illud offert numus, nihil pro praesente, et manifesto numine deest. Adsunt patera, hasta, scabellum. Ergo cum ajunt Tacitus, ac Suetonius, Tiberium honores divinos aversatum, id forte sub ejus principatus initio, et necdum satis firmo imperio verum fuerit, serius magnificentius de se senserit, aut saltem, ut nunquam cultum coelestem a suis exegerit, ita non obstiterit, si habebatur, perinde atque idem ille Augusti nomen non usurpabat, audiens tamen, aut scriptum legens ferebat. c) Sane anno sequente permisit sibi, ac matri templum apud Smyrnam dedicari, matrem vero omni deae cultu propositam vidimus supra in ejus Augustae numis.

Videtur colossus hic Tiberianus hoc demum anno finitus, et dedicatus, ac subinde numis insertus. Video tamen apud Belleyum, d) Mediobarbum, et in aliis catalogis memorari trib. potestatem XXI. numis similis argumenti inscriptam, unde sequeretur, monumentum illud biennio post eam calamitatem dedicatum. In catalogo musei Caesarei typographi lapsu scriptum legitur TR. POT. XXIII.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII., *in medio:* S. C.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Augustus capite radiato sedens d. extenta ramum, s. hastam, juxta ara, vel mensa.* AE. I. (Mus. Caes.)

a) de reb. mirab. c. 13. b) B. L. T. XXIV. p. 128. c) Dio L. LVII. § 8. d) l. c. p. 129.

Tacitus in actis hujus anni: [a]) *Sub idem tempus Iuliae Augustae valetudo atrox necessitudinem principi fecit festinati in urbem reditus, sincera adhuc inter matrem filiumque concordia, sive occultis odiis; neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli effigiem D. Augusto Iulia dicaret, Tiberii nomen suo postscripserat.* En annum numi per tribunatum XXIIII. praeclare cum anno Taciti conspirantem, quo dubitari nequit, effigiem numi esse eandem cum illa, quam Tacitus memorat. At exstat testimonium aliud priore praestantius. Legitur in Fastis Verrii ad diem XXIV. Aprilis: SIG. DIVO. AVGVSTO. PATRI. AD. THEATRVM. MAR - - - IVLIA. AVGVSTA. ET. TI. AVGVSTVS. DEDICARVNT. Ex numo, et Tacito habemus annum, quo dedicatio haec peracta, epigramma ipsum mensis diem, nempe XXIIII. Aprilis adsignat, praeterea eandem offert in verbis formulam, quam numus, et confirmat, quod refert Tacitus, Iuliam Tiberii nomen suo postscribere ausam, denique gravem Iuliae valetudinem nonnisi post hunc diem potuisse ingruere.

Huic numo sociandus alter cum capite Agrippae eodem hoc anno cusus, quem dedimus supra in ejus numis.

* * *

Succedunt numi in Iuliae Aug. honorem signati:

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII., *in medio:* S. C.

S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* AE. I. (Mus. Caes.)

Similis adversa.

IVSTITIA. *Caput muliebre.* AE. II. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

SALVS. AVGVSTA. *Caput muliebre crinibus retro in nodum ligatis.* AE. II. (Mus. Caes.)

Tres hos numos jam explicavimus in numis Liviae.

V. C. 776 P. X. 23.
TR. P. XXIV. XXV. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere cos.

Drusus Ti. filius uxoris Liviae, et Sejani conspiratione veneno e medio tollitur. [b]) Tiberius Neronem et Drusum Germanici liberos senatui commendat. [c])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXV. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Mus. Caes.)

V. C. 777 P. X. 24.
TR. P. XXV. XXVI. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
Ser. Corn. Cethego, L. Visellio Varrone cos.

Tacfarinate in acie caeso diuturnum in Africa bellum duce P. Dolabella procos. finitur. [d])

Similis priori cum TR. POT. XXVI. Quin. AV. (Morelli.)

---

a) Ann. III. 64. b) Tacit. Ann. IV. sub init. c) ibid. cap. 8. d) Tacit. Ann. IV. 25.

V. C. 778 P. X. 25.
TR. P. XXVI. XXVII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
M. Asinio Agrippa, Cosso Corn. Lentulo cos.

Cremutius Cordus accusatus, quod Brutum et Cassium Romanorum ultimos dixerat, mortem, quam certam praevidit, inedia ultro arcessit. [a])

Hic annus ut factorum publicorum, ita numorum sterilis.

V. C. 779 P. X. 26.
TR. P. XXVII. XXVIII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
C. Calvisio Sabino, Cn. Corn. Lentulo Getulico cos.

Tiberius specie dedicandi templa apud Capuam Iovi, apud Nolam Augusto in Campaniam abit, urbem nunquam posthac revisurus. Alii ferebant extrusum matris impotentia, alii, discessisse, ut reconderet voluptates, alii suasu Sejani, ad quem absente principe cuncta devolvi necesse erat. [b])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXVIII. *Victoria sedens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VIII. *Caput laureatum.*

PONT. MAX. TR. POT. XXIIX. S. C. *Orbis cum gubernaculo.* AE. II. (Morelli.)

Haec aversa frequenter subinde redibit mutato solum trib potestatis numero. Typus est symbolicus, indicans *gubernatum* Tiberii auspiciis terrarum *orbem.*

V. C. 780 P. X. 27.
TR. P. XXVIII. XXIX. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
M. Licinio Crasso, L. Calpurnio Pisone cos.

Apud Fidenas conlapsum amphitheatrum strage L. millium seu obrutorum, seu graviter sauciorum, [c]) ad quem feralem nuncium Tiberius, qui jam Capreis se clauserat, in continentem transit, potestatemque omnibus sui adeundi facit.

Desunt certi hujus anni numi.

V. C. 781 P. X. 28.
TR. P. XXIX. XXX. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
App. Iunio Silano, Silio Nerva cos.

Frisii commoventur. In urbe caedes insidiae, calamitates suetae. [d])

TR. P. XXX. *typo victoriae solito.* Quin. AV. (Morelli.)

V. C. 782 P. X. 29.
TR. P. XXX. XXXI. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
L. Rubellio Gemino, C. Fusio Gemino cos.

Iulia Augusta moritur. Matre remota magis furunt Tiberius et Sejanus. [e])

---

a) Tacit. Ann. IV. 34. b) Tac. Ann. IV. 57. c) Tacit. Ann. IV. 62. Suet. c. 40.
d) Tac. Ann. IV. e) Tacit. Suet. Dio.

TR. POT. XXXI. *in similibus* Quinariis AV. (Morelli.)

V. C. 783 P. X. 30.
TR. P. XXXI. XXXII. COS. IV. DES. V. P. M. IMP. VIII.
L. Cassio Longino, M. Vinicio Quartino cos.

Agrippina Germanici in Pandatariam, ejus filius Nero in Pontiam insulam per vim ejicitur. [a]) Alter filius Drusus in palatio arcte custoditur. [b])

TR. POT. XXXII. *typo obvio Victoriae.* Quin. AV. vel: *Orbis cum gubernaculo.* AE. II.

V. C. 784 P. X. 31.
TR. P. XXXII. XXXIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Tiberio Aug. V. L. Aelio Sejano cos.

Nero fame necatur. [c]) Sejanus hoc anno Tiberii in consulatu conlega affectati non obscure imperii reus principis artibus irretitur, caeditur, et in scalas Gemonias abjicitur. Livia olim Drusi jun. uxor, comperto, ejus et Sejani insidiis peremptum Drusum, morte ipsa quoque adficitur.

Defectum numorum commatis R. suppleant peregrini.

Epigraphe et caput Tiberii.
MVN. AVGVSTA. BILBILIS. TI. CAESARE. V. L. AELIO. SEIANO. *Corona querna, intra quam:* COS. AE. I. (Florez aliique.)

Vix alius exstat numus peregrinus, in quo par consulum signatum habeatur. Eadem Bilbilis cum ante annos XIII. tertium Tiberio consulatum gratularetur, conlegam tamen omisit, etsi is esset ipse Germanicus Tiberii filius, scripto tantum in numis: TI. CAESARE. III. COS. (Florez.) Causa igitur fuit adulatio in Sejanum, qui potestate aequatus ipsi Tiberio ejus etiam futurus successor passim ferebatur. Idem Florezius alium numum nactus est priori plane similem, sed in quo verba AELIO. SEIANO extrita sunt, non fortuito, sed de industria, quod reliquae literae omnes integerrimae persuadent. Nimirum ut ex fastis ejus erasum fuit nomen, ita idem tentavit in hoc numo manus infensa memoriae spurcissimi hominis. Idem suo Bilbilitano numo accidisse narrat Havercampus, [d]) atque idem multo ante Montfauconus, [e]) ex quo repetito actu orbis in projectum hominem odium intelligas.

Etiam in binis Caesaraugustae numis memoratur TR. POT. XXXIII., in quibus typus est: *Imperator togatus sedens d. pateram, s. hastam,* nimirum ut in numis *civitates Asiae restitutas* praedicantibus supra ad annum V. C. 775 descriptis, ex quibus adeo Caesaraugustani typum mutuati sunt.

V. C. 785 P. X. 32.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Cn. Domitio Ahenobarbo, M. Furio Camillo cos.

In urbe caedes, et maleficia solita.

---

a) Suet. c. 54. b) Tac. Ann. VI. 23. c) Suet. in Tib. c. 54. in Calig. c. 7. Dio L. LVIII. d) ad famil. Morelli in praef. p. 16. e) Diar. Ital. p. 443.

Quinarii AV. et AE. II., ut supra ad V. C. 779. (Morelli.)

V. C. 786 P. X. 33.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Ser. Sulpicio Galba, L. Corn. Sulla cos.

Drusus Germanici F. fame in palatio exstinguitur, [a]) mater item Agrippina seu morte voluntaria, seu subtractis alimentis. [b])

Quinarii AV. soliti, et AE. II. typo *caducei.* (Morelli.)

V. C. 787 P. X. 34.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Paullo Fabio Persico, L. Vitellio cos.

Vetera in urbe malorum argumenta. [c])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXXVI. *in medio:* S. C. In aliis: TR. POT. XXXVII. *vel* XXXIIX.

Sine epigraphe. Templum multis columnis ac statuis conspicuum, intra quod figura sedens d. pateram, s. cornucopiae. AE. I. (Mus. Caes.)

Dubium non videtur, templum partis aversae esse Augusti; nam ait Tacitus, [d]) Tiberium templum parentis sui *a se perfectum contemptu ambitionis, an per senectutem, non dedicavisse.* Perfecit ergo Tiberius hoc templum jam senio gravis, qualis revera jam fuit in trib. potestate XXXVI. agens nimirum aetatis annum LXXV., et videntur monetarii templum illud dedicationi proximum hoc et sequentibus annis in numis proposuisse. Accedit, similis architecturae templum conspici in numo D. Augusti, quem proposui in hujus moneta pag. 170.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXXVI. (*in aliis* XXXVII. *vel* XXXIIX.) *in medio:* S. C.

Sine epigraphe. Quadrigae triumphales nullo insistente. AE. I. (Liebe Gotha p. 276. Mus. Caes.)

Conjecit Schlegelius, [e]) typo currus triumphalis rectore vacui notari triumphum Tiberio decretum quidem, sed non actum. Istud cum contigerit anno V. C. 763, quo Tiberius maesta ob cladem Varianam civitate meritum ex victa Dalmatia triumphum in aliud tempus conjecit, non dubitavit vir eruditus, praesentium numorum typo destinatum illum, sed in praesens omissum triumphum demonstrari. En numi explicatum inde ab annis XXIV. petitum. Haec si tenenda sententia, licebit etiam de numis Augusti cum simili typo vacui rectore currus ab Aquillio, et Durmio IIIviris circa annum V. C. 734 signatis adfirmare, iis quadrigis triumphalibus innui Augusti triumphum ex victa V. C. 721 Dalmatia promeritum, sed quem propter turbidas M. Antonii res tum omisit, ut taceam typum similem minime rarum in familiarum numis.

---

a) Tac. Ann. VI. 23. b) ibid. c. 25. c) Tacit. Dio. d) Ann. VI. 45. e) ad Morelli Impp. p. 577.

Quod si revera hac imagine intelligendus triumphus decretus, sed omissus, malim ejus delati honoris causam a tempore praesenti petere, quod bellorum turbidis vacuum non fuit, ejus vero neglecti causam verisimilem suppeditat Tacitus ad V. C. 789, cum ait: [a]) et pro ingenio cujusque quaesiti decretique in principem honores; quos omiserit, receperitve, in incerto fuit, ob propinquum vitae finem.

* * *

Sunt etiam cum trib. potestate XXXVI. aenei II. formae cum obviis typis *orbis, et caducei*, et I. formae *Augusti consecrati*.

V. C. 788 P. X. 35.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
C. Cestio Gallo, M. Servilio Noniano cos.

Tiridates Parthiae, Mithridates Armeniae agente Tiberio praeficiuntur.

Exstant hujus anni Aenei I. formae typis *Augusti consecrati*, vel *templi*, vel *currus triumphalis*, item Aenei II. formae typis *caducei*, et *orbis*, quos annis proximis dedimus.

V. C. 789 P. X. 36.
TR. P. XXXVII. XXXVIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Sex. Papinio, Q. Plautio cos.

Clitae Tauri accolae rebelles a L. Vitellio Syriae praeside vincuntur. [b])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXXVIII. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Mus. Caes.)

Adde iterum Aeneos I. formae typis *Augusti consecrati*, vel *templi*, vel *quadrigarum triumphalium*, et Aeneos II. typis *orbis* vel *caducei*.

V. C. 790 P. X. 37.
TR. P. XXXVIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino cos.

Tiberius defectus viribus et semianimis a C. Caesare multae vestis injectu praefocatur XVII. Kal. Apriles aetatis anno LXXVIII. apud Misenum. [c])

Ejus viri variam indolem, ac mores, copiose descripsere Suetonius, Tacitus, Dio, sic compendio, et graphice proponit Tacitus: [d]) *Morum quoque tempora illi diversa; egregium vita famaque, quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus, ac Drusus superfuere. Idem inter bona, malaque mixtus incolumi matre; intestabilis saevitia, sed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve; postremo in scelera simul, ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, ac metu suo tantum ingenio utebatur.*

Inter divos relatus non est. Nam cum Caligula primum a senatu petiisset,

a) Ann. VI. 45. b) Tacit. Ann. VI. 41. c) Tac. Ann. VI. 50. d) Ann. VI. 51.

ut ei omnes Augusto tributi honores decernerentur, cum hi non essent statim decreti, non alia mortuum re, quam publica sepultura decoravit. [a]) Quare etiam in numo Alexandrino, qui imperante Nerone signatus est, dicitur tantum ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, estque ejus caput laureatum, cum tamen Augustus et Claudius in ejusdem aevi numis dicantur ΘΕΟΙ, et caput radiatum offerant.

Vxor I. *Vipsania Agrippina*, M. Agrippae filia, quam eximie dilexit, [b]) verum repudiare jussus est ab Augusto V. C. 742, ut Iuliam Augusti F. duceret. Data subinde in matrimonium Asinio Gallo sola omnium Agrippae liberorum miti obitu excessit V. C. 773. [c]) Filium habuit *Drusum*, de quo mox. Numis ipsa caret.

Vxor II. *Iulia* Augusti ex Scribonia filia, cum qua primo concorditer vixit, mox dissedit, a patre propter libidines in exilium ejecta, quo tempore maritus Rhodi vixit. [d]) De ea vide plura supra in ejus numis. Ex hoc matrimonio natus Aquileiae filius, sed mortuus infans. [e])

* * *

Numi hujus partis anni non exstant certi, quanquam et huc pertineant numi trib. potestate XXXVIII. inscripti, quos descripsimus inde ab anno V. C. 787.

* * *

Numi restitutionum.

Hos dedi in tractatu de numis restitutionum.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes liberae non paucae numos cum Tiberii capite signarunt, qui patriae mentionem vix omittunt.

Coloniarum numi plus difficultatis pariunt, de quorum patria in compluribus jure dubitatur, ut qui inscribuntur C. C. I. P. vel, C. I. PA. vel: P. P. D. D. vel: P. S. S. C. quos descriptos vide inter numos Carthaginis.

Adde aeneos variae formae cum epigraphe: ROM. ET. AVG., qui sunt perfrequentes, et de quibus, quorsum pertineant, judicavi in numis Augusti commatis peregrini.

NOMINA AC TITVLI.

Claudianus, Germanicus.

De nomine *Claudiani* egimus in Annalibus ad V. C. 757. *Germanicus* dictus est propter res a Germanico praeclare gestas. [f]) Claudiani nomen et numi, et marmora hactenus nota ignorant, ut et Germanici nomen numi, sed habet istud marmor apud Gruterum. [g])

Augustus.

Augusti nomen ad Tiberium hereditario jure pertinuit, illud tamen non appetiit,

---

a) Dio L. LIX. § 3. b) Suet. in Tib. c. 7. c) Tacit. Ann. I. 12, et Ann. III. 19. d) Suet. in Tib. c. 7. e) Suet. l. c. f) Dio L. LVII. § 8. g) pag. 101. 1.

ut diſerte Suetonius: [a]) *ac ne Auguſti quidem nomen, quamvis hereditarium, ullis niſi ad reges et dynaſtas epiſtolis addidit.* Dio, qui primum obiter ſcribit, eum Auguſti nomen non accepiſſe, [b]) paullo poſt apertius in haec verba: [c]) *Auguſti nomen non quidem uſurpabat, audiens tamen, aut ſcriptum legens ferebat.* Quare etiam ferebat, ſe in numis omnibus, et publicis epigrammatis continuo, ex quo imperium adivit, dici Auguſtum.

Pater patriae.

Hoc honoris vocabulo eum perpetuo abſtinuiſſe unanimis eſt ſcriptorum omnium ſententia. Suetonius ait: [d]) *cognomen patris patriae, et civicam in veſtibulo coronam recuſavit*, idque alibi copioſius confirmat. [e]) Idem adſerit Dio binis locis, [f]) et Tacitus: [g]) *Nomen patris patriae a populo ſaepius ingeſtum repudiavit*, idque alibi iterato inculcat. [h]) Hiſtoricorum oraculum confirmant numi omnes, ac marmora, ſi qua ſunt certae fidei. Quare ſatis mirari non poſſum Mediobarbum, qui nullo auctore Tiberium ſtatim mortuo Auguſto *patrem patriae* dictum temere adſerit, idque tanto magis, quod ipſe nullum profert numum eo titulo inſcriptum. Eodem errore Patinus, fors ducem Mediobarbum ſecutus Tiberio numum tribuit inſcriptum ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ, [i]) qui per hanc ipſam epigraphen eſt Auguſti, aut alterius, modo non Tiberii.

Pontifex maximus.

Vide, quae de hoc dicta ſunt ad annum V. C. 768.

Imperator.

Imperatoris titulo tanquam praenominis abſtinuit quoque, ut teſtatur Suetonius: [k]) *Praenomen imperatoris - - - recuſavit*, et Dio in eadem verba, [l]) qui et alibi tradit, imperatorem ſe niſi a militibus vocari paſſum non eſſe. [m]) Conſentiunt numi, et marmora, in quibus ejus tituli non ſcribuntur: IMP. TI. CAESAR, ſed ſimpliciter: TI. CAESAR. Valeant ergo numi uni Goltzio comperti cum epigraphe AYΤO. TIBEPIOY. etc.

Imperatorem tamen a victoriis ſe dici ſuſtinuit. Vidimus in annalibus ex numis, Tiberium in trib. poteſtate XII. fuiſſe imperatorem V., atque ſub ipſum imperii aditum imperatorem VII. Reliqui igitur numeri inter victorias praecedentes diſpertiendi, quarum quidem meminere hiſtorici, quin tamen ſemper adderent, ex quibus acclamatus ſit imperator. Tres victorias refert Dio, quas ea acclamatio conſecuta eſt, nimirum ad V. C. 746, 759, 763, reliquas diſſimulat. Velleius Tiberii res bello geſtas, antequam imperio ſolus potiretur, enarrans, ait, eum *ſeptem triumphos meritum, tribus fuiſſe contentum.* [n]) Ex quo apparet, eum ſepties dictum imperatorem ex rebus geſtis, ex quibus ſeptenos triumphos eſt promeritus. At quae fuerint hae victoriae ac

a) Cap. 26. b) L. LVII. § 2. c) ibid. § 8. d) Cap. 26. e) Cap. 67. f) L. LVII. § 8. L. LVIII. § 12. g) Ann. I. 72. h) Ann. II. 87. i) Numi Impp. p. 58. k) Cap. 26. l) L. LVII. § 2. m) ibid. § 8. n) L. II. c. 122.

triumphi hujus tituli feraces, difficile eſt decidere; nam neque ex omnibus victoriis Auguſtus Tiberio triumphum, aut imperatoris titulum decerni eſt paſſus, atque hunc indulſit etiam tum, cum bellum nulla memorabili re patrata finiebatur, ut ſupra ad imperatoris Auguſti titulos obſervavimus. Mediobarbus quidem ſeptemplicem hunc titulum certis annis adfigit, at monumenta, quibus nititur, Goltziana ſunt, atque alia dubiae fidei.

Fuiſſe Tiberium V. C. 747 imperatorem II., colligitur ex marmore Gruteri, [a]) quo is dicitur COS. ITERVM. IMP. ITERVM. *ludos votivos pro reditu Auguſti feciſſe.* Hos ludos Dio peractos docet dicto anno 747, additque, Tiberii tunc in Germania abſentis nomine eos obitos a C. Caeſare. Imperatoris VII. titulum obtinuit Tiberius usque ad annum V. C. 774, quo dici coepit IMP. VIII., ut ſupra ad eundem annum demonſtravi, etſi interea nobiles aliae victoriae intercederent, neque, quoad vixit, eum deinceps iteravit, ut adeo ejus mortui tituli fuerint, quos enarrat marmor Gruteri: [b])

OSSA
TI. CAESARIS. DIVI. AVG. F.
AVG. PONT. MAX.
TR. POT. XXXIIX.
IMP. VIII. COS. V.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - -	C.
Argentei ſignati in variis Cretae urbibus, et Caeſareae Cappadociae vario modulo - - - - - -	RRR.
Aenei max. mod. commatis R. - - - - - -	O.
I. formae - - - - - - - -	R.
II. formae - - - - - - - -	C.
III. formae - - - - - - - -	O.
Aenei max. mod. commatis peregrini, praecipue coloniarum - - - - - - - - -	RR.
I. II. III. formae - - - - - - -	R.
Alexandrini - - - - - - - -	RR.

a) pag. XI. 1. b) pag. 236. 2.

DRVSVS TI. F.

Natus Tiberio, et Vipſania Agrippina non ſatis certo V. C. anno, maturatisque honoribus V. C. 764 quaeſtor,[a]) 767 conſul deſignatus, ac tum miſſus a Tiberio patre in Pannoniam ejus exercitum regionis exceſſu Auguſti novis rebus ſtudentem ad obſequium revocavit. [b]) V. C. 768 conſul, 773 ob res Germaniae compoſitas, et Vannium regem Suevis impoſitum ovans urbem intrat. [c]) V. C. 774 conſul iterum, 775 trib. poteſtatem a patre accipit. [d]) Neque diu poſt haec ſuperfuit aetate media exſtinctus. Nam Sejani potentiae adverſus ejus etiam os in jurgio verberaverat, [e]) qui vindictae cupidus, ac jam pridem ejus caedem animo volvens conſilio cum Livia Druſi uxore communicato, quam antea ſibi adulterio obſtrinxerat, V. C. 776 ſui ſecurum veneno e medio tollit. [f]) Scelus tum propter Sejani metum coopertum, hoc tandem V. C. 784 caeſo vulgatum eſt faciente indicium Apicata Sejani uxore, quae cum ſuos quoque ex hoc liberos paternae calamitati involutos videret, dolore amens miſſo ad Tiberium libello auctores prodidit, ſeque mox ipſam interemit. [g]) Fuit hic Druſus bello habitus idoneus, at animi fluxioris, et remiſſioris vitae. [h]) Vili etiam ſanguine gaudebat, [i]) usque adeo ejus fama vulgata, ut acutiſſimi quique gladii *Druſiani* vocarentur. [k]) Temulentia, et potandi libidine patrem aequavit, reliquis omnibus rebus inferior habitus. [l]) Eum publice funeratum dixit Caſſiodorus. [m])

In numis tantum dicitur *Druſus Caeſar*, at omnia ejus nomina complectitur marmor apud Chandlerum, [n]) quod eum vocat ΝΕΡΩΝΑ ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΥΙΟΝ ΔΡΟΥΣΟΝ.

Vxor *Livia*, et promiſcue a veteribus dicta *Livilla*, Caji Caeſaris vidua, filia Druſi ſenioris, et Antoniae, ſoror Germanici, et Claudii, mulier libidinis extremae, et Sejani adulteriis patens. Particeps caedis mariti re patefacta aliis Tiberii juſſu necata, aliis tradita matri Antoniae, et ab hac inedia ad mortem adacta proditur. [o]) In marmore apud Sponium ejus fit mentio: CYRVS. LIVIAE. DRVSI. CAES. MEDICVS, quo nomine Sponius parum conſulte intelligi Liviam Auguſti uxorem credidit. [p])

Liberi: *Tiberius*, et N. gemelli, de quibus infra. *Iulia* deſponſata primum Sejano teſte Zonara, ſed eventu caruit propoſitum. Nupta dein V. C. 773 Neroni Germanici filio, [q]) hoc caeſo maritum nacta eſt Rubellium Blandum e-

a) Dio L. LVI. § 25. b) Tac. Ann. I. 14. 24. c) Tac. Ann. III. 19 et XII. 29. d) Tac. Ann. III. 56. e) Tac. Ann. IV. 3. f) Tac. Ann. IV. 3. 8. Dio L. LVII. § 22. Suet. in Tib. c. 62. — g) Dio L. LVIII. § 11. h) Suet. in Tib. c. 52. i) Tac. Ann. I. 76. k) Dio L. LVII. § 13. l) Dio ibid. § 14. Plin. H. N. L. XIV. m) in Chron. ad ann. 776. n) Inſcr. ant. p. 52. n. XV. o) Dio L. LVIII. § 11. p) Miſc. p. 142. q) Tacit. Ann. III. 29.

questris familiae V. C. 786. a) Imperante Claudio occisa fuit V. C. 796 urgente per aemulationem Messalinae. b)

Numi:

DRVSVS. CAESAR. TI. F. TR. P. *Caput nudum.*

TI. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. XXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Vaill.)

Ex inscripta utriusque Caesaris trib. potestate apparet, numum signatum V. C. 776. Ceterum dubitare liceat; an revera in hujus numi aversa notetur tribunatus XXV. Nam etsi sic legatur in nova Romana Vaillantii editione, in vetere tamen legitur XXXV. Tanto major suspicandi causa, quod idem Vaillantius, cum eundem ipsum numum in Tiberii moneta describit, revera legi TR. P. XXXV. adserit. Quanquam et alium sic delineatum sistit Morellius:

DRVSVS. CAES TI. AVG. COS. II. P. TR. P. (*sic omnia.*) *Caput nudum.*

TI. CAES. AVG. P. M. T. P. XXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Morelli tab. IX. n. 1.)

Editor Morellius museum, in quo numus lateat, non citat.

DRVSVS. - - - COS. II. TR. P. IT. *Caput nudum.*

TI. CAES. - - - TR. P. XXXIV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Mus. Caes.)

DRYSVS. C - - AVC. COC. II. R. P. (*omnia sic*) *Caput nudum.*

TI. CAES. AVC. P - - - RT. XXXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Mus. Caes.)

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. COS. II. TR. POT. *Caput Drusi.*

TI. CAES. AVG. P. M. TR. P. XXXV. *Caput Tiberii.* AV. (Mediobarb.)

DRVSVS. COS. II. R. P. *Caput nudum.*

TI. CAES. AVG. P. M. R. P. XXXV. (*sic*) *Caput Tiberii laur.* AR. (Morelli tab. IX. n. 3.)

DRVSVS. AVC. COC. II. Q. T. (*sic*) *Caput nudum.*

TI. CAES. AVG. P. P. TR. P. XXXV. *Caput laureatum.* AR. (Morelli l. c. n. 5.)

Numos hos studiosius descripsi propterea, ut tanto luculentius appareat, eos omnes extra urbem signatos. Nam primum Tiberius in argentea sua moneta nunquam hac capitis epigraphe est usus, quae in praesentibus numis legitur. Deinde non modo desunt integra vocabula, aut saltem eorum primae notae ad efficiendum verum sensum, sed etiam elementa ipsa aut sunt disjecta, aut minus Latina, aut alia aliis temere substituta. Ad haec *Patris Patriae* mentio in numo postremo quam parum conveniat Tiberio, satis ex iis apparet, quae supra ad hujus Caesaris titulos notavimus, nisi forte Morellius ex hoc numo P. P. pro P. M. inique excepit. Verisimile videtur, numos hos omnes Caesareae, quae Cappadociae regno paullo ante in provinciam redacto denarios plurimos cum Augustorum capite etiam Latine inscriptos signavit, et

a) Tac. Ann. VI. 27. b) Dio L. LX. § 18. Seneca in Octavia v. 944.

aliquoties aureos quoque, cusos fuisse. Quod si in hac inscriptionum perversitate stari potest notata in his numis trib. potestate XXXIV. XXXV. Tiberii, eorum aetas perquam vicina est iis temporibus, quibus detecto Sejani et Livillae crimine pater Tiberius filii Drusi caedem gravissimis poenis ultum ivit, qua Caesaris perspecta voluntate quaecunque ea urbs hinc patris, illinc filii ante novennium mortui imaginem in numis proposuerit. Atqui et Harduinus fabricam in iis prorsus a Romana abludentem agnovit, dum horum binos *fabricae Hispanicae, ac rudis* dicit. a) Pellerinio id genus plures ex Epiro adlatos testatur Belleyus. b)

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. *Caput nudum.*
TI. CAESAR. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.* AE. I. vel II.

Hunc numum vix credam in urbe signatum, quia nota S. C. in eo desideratur, et quoniam medius est inter aeneam primae, et secundae formae monetam commatis R., quod ex eruditorum variis judiciis apparet. Nam Vaillantius eum aeneis I. formae accenset, c) Morellius II. b) Alibi hic numus non exstat, et videtur ipse Morellius picturam ex Vaillantii imagine mutuatus, qui forte, ut saepe alias ab eo erratum, coloniae nomen in numo scriptum non viderit.

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*
TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIII. *in medio* S. C. AE. II. (Pembrock Part. III. tab. 47.)

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. PONT. TR. POT. II. *in medio:* S. C.
Sine epigraphe. Caduceus inter duplex cornucopiae, quorum singulis insertum caput puerile. AE. I. (Mus. Caes.)

Sunt haec capita Tiberii, et N. gemellorum Drusi filiorum, de quibus infra. Numus hic certo signatus est V. C. 776, nam tum Drusus trib. potestatem II. est auspicatus, et mox ipse, ac N. gemellus vivendi finem fecere. Typus ipse symbolicus eleganter fecunditatem, et felicitatem imperii notat.

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*
PONTIF. TRIBVN. POTEST. ITER. *in medio:* S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

Fuisse Drusum pontificem, numi docent, ac marmora. Haec insuper eum flaminem Augustalem produnt, ut docet inscriptio Gruteri, quae omnes ejus titulos complectitur: e)

DRVSO. CAESARI. TI. AVG. F.
DIVI. AVGVSTI. N. DIVI. IVLI
PRO. N.
PONTIF. FLAM. AVG. TR. POT. II.
COS. II.

Sodalem Augustalem eum prodit quoque Tacitus, f) et marmor apud Fa-

a) Hist. Aug. p. 710. b) B. L. T. XXXVIII. hist. p. 195. c) Num. praest. T. I. p. 11.
d) Num. Drus. n. 17. e) pag. 236. f) Ann. I. 54.

brettum eum *pontificem*, *augurem*, *sodalem Augustalem* vocat. [a])

*
* *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVGVSTI. F. TR. POT. ITER. *in medio:* S. C.

PIETAS. *Caput muliebre velatum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Supra in numis Liviae verisimile dixi, capite aversae proponi Liviam Drusi aviam, quo loco vide et reliqua, quae ad praesentis numi explicatum pertinent.

Numi restitutionum.

De his egimus Vol. V. in tractatu singulari.

Numi commatis peregrini.

Numi Graeci:

Exstant aenei II. formae absque mentione urbis, fabricae barbarae, in cujus describenda aversa conspirant omnes, nempe:

ΤΙΒ. ΓΕΡ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. *Duo capita nuda se respicientia.*

Verum pars adversa misere ab antiquariis torquetur, quorum varias sententias audire operae pretium.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput laureatum, hinc lituus, illinc simpulum.*

Ita numum hunc descripsit Morellius, [b]) censuitque, exhiberi Drusum seniorem, et in aversa Tiberium fratrem, et Germanicum Drusi filium. Delineavit numum ex museo regis Galliarum. Serius eundem restituit ex museo Schwarzburgico. [c]) Eandem lectionem Belleyus ex numo Pelleriniano promulgavit. [d])

Harduinus epigraphen anticae ex numo regis Galliarum eodem modo describit, at in capite anticae Drusum juniorem, in postica ejusdem Drusi gemellos Tiberium, et, ut ipse alterum anonymum appellat, Germanicum videt. [e])

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. *Typus idem.*

Vaillantius his verbis eundem numum describit, et caput anticae esse Drusi junioris, posticae capita Tiberii Drusi filii, et Germanici adserit. [f]) Eodem modo numi similis epigraphen effert Petrus Fundi auctor musei Theupoli, [g]) ut et Arigonius, [h]) sed certum videtur, ambos nullo adhibito criterio Vaillantii praeconium secutos.

Tam Morellii, quam Vaillantii lectio jure suspecta visa est magno Spanhemio, sic ut, ad utrum Drusum referendus sit numus, decidere vereretur, etsi nonnihil in seniorem inclinaret, [i]) eumque fere sequitur Liebeus ejusdem numi index. [k])

Meam qui de hoc numo requiret sententiam, sic habeto, quanquam quae dicturus sum, jam fere praeceperint Spanhemius, et Liebeus. Epigraphe numi I., si de Druso seniore capiatur, repugnat fidei omnium tam monumentorum, quam historicorum; nam pri-

a) de Col. Traj. p. 90. b) Specim. p. 155. c) Impp. domus August. Tab. VII. n. 22. d) B. L. T. XXXVIII. hist. p. 190. e) ad Plin. T. I. p. 729. f) Num. Graec. p. 9. g) p. 839. h) Num. Graec. Sect. II. tab. 3. i) de praest. num. Tom. II. p. 320. k) Goth. num. p. 302.

mum Drusus senior Caesaris titulum nunquam habuit testibus numis, neque historicorum unus quispiam meminit, hunc Drusum fuisse adoptatum. Perperam, credo, eruditus Beauvais ad numum Pellerinianum in colonia signatum provocat, in quo Druso *Caesaris* titulus additur. [a]) Is in universo Pellerinii opere nusquam memoratur, quem certe insignis is vir propter rei insolentiam describere non neglexisset, si revera Drusi senioris is numus esset. Sane cl. Beauvais eum videtur numum intelligere, quem Pellerinius in quapiam Africae colonia cusum commemorat, sed quem ipsum vir eruditus non seniori, sed juniori Druso largitur. [b]) Alium numum citat auctor musei Theupoli, in quo juxta capita Antoniae, et Drusi senioris praetenditur epigraphe: ΑΝΤΩΝΙ - - - ΔΡΟΥ. ΚΑΙΣ. ΓΕΡ. [c]) at vix fidem merebitur monumentum aevo adrosum, quod addita puncta satis ostendunt, cujus veram epigraphen sistit numus integerrimus musei Caesarei: ΔΡΟΥ. ΚΛΑΥ. ΓΕΡ. ΑΝΤΩΝΙΑ. Enimvero si Caesar unquam fuisset hic Drusus, eum titulum in gentis suae decus non omisisset filius Claudius, qui ad imperium evectus copiosis in omni metallo numis patris memoriam restauravit. Deinde non video, qua ratione dici posit *Augusti filius* is, qui in Caesarum familiam per adoptionem non transivit. Dubium item auget additus lituus, et simpuvium, nam etsi non repugnet, eum fuisse augurem, tamen istud monumento quopiam probari nequit.

Verisimilior quidem esset Harduini sententia, eam epigraphen ad Drusum jun. pertinere adserentis. Verum cur contra receptum, ac constantem morem hic Drusus dicitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ pro ΤΙ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ? Deinde, quod idem ait, aversam sistere gemellos hujus Drusi, merum est commentum; nam veterum nemo prodidit, alteri anonymo fuisse nomen Germanici; neque constat, quae causa fuerit inditi infanti hujus nominis, quo neque pater, neque avus in moneta usi sunt.

Vaillantii lectionem, secundum quam Drusus jun. dicitur ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, non moror, nam sphalma offert canorum, et quod vix cadere posse videatur in virum, qui vitam in explicandis numis tanta cum laude exegit. Mirum etiam, in aversa cum Tiberio Drusi jun. filio conjungi Germanicum, qui illo nondum nato mortem jam obivit in Syria, etsi illius nativitas, et hujus obitus in eundem annum V. C. 772 incidant.

Ergo tutissimum, omni de his numis judicio abstinere, dum de certa anticae inscriptione denique constet. Hactenus editos labe non carere, satis inde colligitur, quod iis legendis eruditorum judicia variant, et hos etiam aliquid dedisse conjecturae, et supplevisse literas mancas, saltem in Morellio certum, qui in numo Schwarzburgico confidenter legit ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ, [d]) in quo tamen eodem numo Liebeus praeter - - - ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥ - - - nihil certi vi-

a) Hist. abreg. T. I. p. 86. b) Mel. I. p. 260. c) pag. 839. d) Impp. num. dom. Aug. tab. VII. n. 22.

dit. Etiam in numo simili musei Caesarei praeter ΚΑΙΣΑΡ perspicuum nihil est. Tempori igitur expediendum dubium relinquatur.

* * *

In Cypro cum epigraphe Latina signati Drusi numi, quod persuadet propositum in iis templum Veneris Paphiae, etsi insulae, aut sitae in ea urbis omnis mentio absit. Vaillantius eos inter urbes colonias, aut quae Latii jure donatae sunt, propter unam epigraphen Latinam recenset, sinistro sane instituto, ut diximus in tractatu de numis coloniarum.

In numis Sardium fingitur sedens cum Germanico, de quibus agemus in numis Germanici.

In coloniarum, ac praecipue Hispaniae numis recurrit frequentius, et quidem solus in numis Italicae, in consortio cum Iulia avia, aut Germanico in numis Romulae, et Tarraconis.

Insignem alium in incerta Africae colonia signatum edidit Pellerinius, a) quem descripsi in numis Carthaginis.

PRETIVM.

Aureus apud unum Mediobarbum.		
Argentei	- - - - - - - - - -	RRR..
Aenei I. formae	- - - - - - - - -	R.
II.	- - - - - - - - -	C.
III.	- - - - - - - - -	C.
Numi Graeci	- - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum	- - - - - - - - -	R.
Alexandrini	- - - - - - - - -	RRRR.

TIBERIVS et N. GEMELLI.

Anno V. C. 772 Druso juniori ex Livia sua duo virilis sexus una nati sunt magna Tiberii voluptate, et immodica jactatione, ut qui cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. b) Horum uni fuisse nomen Tiberio constat. Alterius appellatio ignota, *Drusum* vocat Tristanus, c) *Germanicum* Harduinus, d) sed neuter ullo auctore rem probat. Alterius hujus nulla habenda ratio, quoniam infans adhuc quadriennio post V. C. 776 mortuus est. e) Infelicior alter vitam aliquamdiu protraxit, spretus a Tiberio, velut conceptus esset ex adulterio cognita matris Liviae libidine. f) Heres tamen ex testamento ae-

a) Mel. I. p. 260. b) Tac. Ann. II. 84. c) Comm. hist. T. I. p. 171. d) in nota ad Plinii Tom. I. p. 729. e) Tac. Ann. IV. 15. f) Suet. in Tib. c. 62. Dio L. LVIII. § 23.

quis cum Cajo Caligula partibus eſt relictus, [a]) et conſors imperii conſtitutus. [b]) Verum hanc Tiberii voluntatem Caligula imperium adeptus mox ſenatusconſulto evertit fratre imperio exuto, adoptavit eum tamen, ac principem juventutis dixit, [c]) ſed mox quaeſita cauſa interfecit V. C. 790. [d]) Lege Philonem Iudaeum infelicem juvenis exitum tragice deſcribentem. [e]) Lapis prope portam Flaminiam nuper effoſſus infelicem hunc adoleſcentem eo loco fuiſſe ſepultum teſtatur hoc epigrammate: *Tib. Caeſar Druſi Caeſaris F. hic ſitus eſt.* [f])

Numi:

Capita Tiberii, et N. Amaltheae cornui impoſita, absque tamen inſcriptione, comparent in numis aeneis I. formae Druſi Caeſaris patris, quos ſupra in hujus moneta deſcripſi.

Vtriusque etiam caput in numo Graeco videre ſibi viſus eſt Harduinus, ſed quam ſententiam ſupra in ejusdem Druſi numis confutavi.

GERMANICVS.

Natus Druſo ſeniore, et Antonia minore V. C. 739, nam V. C. 772, quo mortuus eſt, agebat annum aetatis XXXII. [g]) Germanici nomen traxit a patre Druſo, ut ſupra in hujus numis dictum. V. C. 757 adoptatus a Tiberio Auguſti juſſu, Caeſar Tiberii filius, Auguſti nepos appellari coepit. V. C. 760 quaeſturam obiit, et Tiberio ad bellum Dalmaticum ſubſidio miſſus eſt. [h]) Ex rebus hoc bello praeclare geſtis inſignia triumphalia, et praetorios honores meruit V. C. 763. [i]) Anno ſequente una cum Tiberio proconſulari imperio in Germaniam ad expiandam Vari caedem impreſsionem facit. [k]) V. C. 765 conſul, 767 ſub Auguſti exitum legionibus apud Rhenum impoſitus utriusque exercitus ſeditionem Tiberium averſantis, atque ipſummet imperio admovere volentis, ſopivit, minatus, ni abſiſteret, ſe in ſui caedem paratum, atque effecit conſtantia, ut haud multo poſt in Tiberii verba juraret. Quae ſubinde continuato Germaniae bello praeclare geſſerit, quosque inde honores abſtulerit, in Tiberii annalibus digeſta ſunt. V. C. 771 conſul iterum apud Nicopolin Achaiae procedit, [l]) et quidem conlega Tiberio, miſſusque in Orientem Artaxiam Armeniae praeficit, Cappadociam et Commagenen in provinciam redigit, V. C. 772 profectus in Aegyptum cognoſcendae antiquitatis cauſa, ex hac in Syriam, Piſonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae injurias, contumelias, malas artes perpeſſus, neque quacunque moderatione declinare valens in morbum incidit, cujus vim augebat perſuaſio veneni a

a) Suet. in Tib. cap. ult. b) Dio L. LIX. § 1. Philo de legat. ad Cajum. c) Suet. in Calig. c. 15. Dio L. LIX. § 8. d) Suet. in Cal. c. 23. Dio l. c. e) Legat. ad Cajum p. 549 ſeq. f) Foggini Faſti Verrii p. 132. g) Suet. in Cal. c. 1. h) Dio L. LV. § 31. i) Dio L. LVI. § 17. k) Dio l. c. § 25. l) Tac. Ann. II. 53.

Pifone propinati, mortuusque eft Epidaphne juxta Antiochiam die IX. Octobris. a) Ejus vulgata mors incredibile, quanto dolore, luctu, confternatione per imperium, atque in ipfa urbe palam accepta fit, nemine fibi ab apertis in Tiberium contumeliis moderante, quem communis vox, occulto juffu Pifonis veneficiis objectum Germanicum, arguebat. Neque deerat orationi fides. Nam an aufuros Pifonem, et Plancinam palam obtrectare Caefari cum fumma poteftate in Orientem miffo, nifi id fibi per Tiberium et Iuliam licere noviffent? Et conftabat fatis, invifum Tiberio Germanicum, quem propter communem populi adfectum, et hujus inflammatum adverfum fe odium paratum fucceflorem metuebat. Non tenuit modum populi indignatio; nam fubverfae deorum arae, tanquam imperii pignus male cuftodiviffent, lapidata templa, lares in publicum abjecti. Ipfos etiam barbaros tenuit miferatio, et erat quoddam velut juftitium non per imperium modo R., fed per totum terrarum orbem indictum. Sane non habet omnis aetatis memoria inde ab Alexandro M. alium, cujus mors tam acerbe, ac dolore magis fincero accepta fit, neque id folum concepto ex tempore luctu, verum in multos annos continuato, fic ut in ejus liberorum rebus laetis propter parentem gauderent una Romani, et dolerent in adverfis. Nactus eft virtutis fuae praecones omnes, quicunque res Romanas literis confignavere, ejusque cum corporis, tum animi decora, fortitudinem, ingenium, eloquentiam, doctrinamque praecellentem, comitatem in focios, manfuetudinem in hoftes amplifsimis laudibus extulere. b) Ejus cineres ab Agrippina uxore ex Syria Romam delati in Augufti fepulcro conditi funt.

Vxor *Agrippina*, de qua infra.

Liberi. Novem ex Agrippina tulit, fex reliquit fuperftites, *Neronem*, et *Drufum* Caefares, de quibus infra, *Cajum* dictum *Caligulam*. Duorum filiorum, fed qui infantes mortui funt, nomina confervant lapides duo ante annos non multos in urbe verfus portam Flaminiam eruti. In horum uno: *Tiberius Caefar Germanici Caefaris F. hic crematus eft.* In alio: *C. Caefar Germanici Caefaris F. hic crematus eft.* In tertio Caefaris nomen extritum vetat, quo minus omnium fex liberorum marium nomina teneamus. c) Tres fexus feminini, *Agrippinam*, de qua, cum fuerit nupta Claudio, agetur poft hujus Augufti numos, *Drufillam*, et *Iuliam Livillam.* d) De utraque agam infra poft Caligulam in hujus fororibus.

Numi Germanici eo vivo fignati.

GERMANICVS. CAESAR. *Germanicus in quadrigis triumphalibus*, *f. fcipionem cum aquila.*

SIGNIS. RECEPT. DEVICTIS. GERM. S. C. *Germanicus paludatus ftans d. extenta*, *f. aquilam legionariam.* AE. II.

a) Kalend. marm. Antiat. b) Suet. in Cal. c. 1 feq. Dio, Tacitus. c) Foggini Fafti Verrii p. 132. d) Suet. in Calig. c. 7.

Illustris hic numus, etsi obvius, signatus est V.C. 770, quo ex A. D. VII. Kal. Iun. de variis Germaniae victis gentibus celebrem triumphum egit, ut supra in Tiberio ad eundem annum notavi. Eum triumphum pars adversa testatur. Aversa per inscriptionem DE. VICTIS. GERM. hanc de iisdem gentibus victoriam, et triumphi causam eloquitur; altera epigraphes pars SIGNIS. RECEPT*is* insigne illud factum continet, quo egregius hic princeps amissas Variana clade aquilas, et in luco a barbaris defossas investigavit, ac repertas revexit, de quo prolixe agit Tacitus. a) Aquilam, quae sola ex ea clade apud Chaucos supererat, his victis recuperavit P. Gabinius V. C. 794. b)

Numi Germanici ab ejus obitu signati.

A Caligula filio.

GERMANICVS. CAES. P*ater* C. CAES. AVG. GERM. *Caput nudum.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput Caligulae aut nudum, aut laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

* Quam fuerit Caligula sub imperii principium in majores suos pius, dicetur in ejus vita. In patris memoriam Septembrem *Germanicum* dici voluisse, testatur Suetonius. c)

* * *

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe solita Caligulae addito vario trib. potestatis numero, in medio: S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

* * *

A Claudio fratre.

Aeneum I. formae a Claudio in Germanici honorem signatum prodidere ex museo regis Galliarum Vaillantius, d) et Morellius, sed de hujus fide dubitat ipse Vaillantius cum aliis. Ast est genuinus sequens:

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe Claudii Aug., in medio: S.C. AE. II. (Mus. Caes.)

Numi restitutionum.

Eos vide Vol. V. in singulari de iis tractatu.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes variae Germanici caput, et epigraphen in numis signavere, sed qui ad ejus historiam nihil conferunt praeter sequentes illustres, quos ei Sardiani in consortio cum Druso juniore Ti. filio dedicavere. Eccos:

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΔΕΛΦΟΙ. *Vterque Caesar togatus sedens, quorum unus lituum, alter simpulum tenet.*

ΕΠΙ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.ΚΛΕΩΝΟΣ.ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Morelli Impp.)

a) Ann. L. II. 25 et 41. b) Dio L. LX. § 8. c) in Calig. c. 15. d) Num. praest. T. I. p. 15.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ. *Idem typus.*

ΓΑΙΟΥ. ΑΣΙΝΙΟΥ. ΠΟΛΛΙΩΝΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Ibid.)

In his numis Drusus, et Germanicus vocantur primum ΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres*, quod fuere non natura, sed adoptione, uti satis per vices dictum est, deinde ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres sese mutuo amantes*, neque istud per adulationem Graeculam Sardianorum, a quibus docente numo primo signati hi numi, ut subinde Graeci Caracallam, et Getam inter se dissidentes appellavere φιλαδελφυς, sed ex vero. Nam etsi divisa, et discors iis una viventibus aula fuit, tacitis hinc in Drusum, illinc Germanicum studiis, tamen fratres egregie concordes, et proximorum certaminibus inconcussi mansere. [a]) Germanicus item, cum a Tiberio V. C. 770 in Orientem mitteretur, ab itinere in Dalmatiam divertit, ut fratrem ibi agentem viseret. [b]) Neque Drusus Pisoni, necati per insidias Germanici reo, aequum sese ostendit. [c]) Vocantur denique ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ, *novi dii*, istud sane pro Graecorum genio, qui Olympum colonis implevere. Non placet Morellii judicium, qui propter haec ipsa epitheta utrumque in deorum numerum relatum, hosque numos post eorum e vita excessum signatos adserit. [d]) Non enim credo necesse esse, proferre exempla honoris divini adhuc vivis tributi, et multa sunt, quae prohibent credere, eos mortuos denique in numis conjunctos.

Ad typum quod attinet, uterque sacri sui muneris attributum manu praefert. Eos vero studiosius in moneta proponendos curavit C. Asinius Pollio proconsul, quia hujus ipsius Drusi fuit frater uterinus, communi utrique matre Vipsania Agrippina, de quo vide, quae in numis gentis Asiniae docui. Fuisse vero Germanicum augurem, et flaminem Augustalem, docent marmora Gruteri, [e]) et Sponii, [f]) tum Tacitus. [g])

Etiam functo vita Germanico honores monetarii ab urbibus Graecis habiti, et quidem in consortio uxoris Agrippinae, vel filii Caligulae. Visum nempe sic captare Caligulae benevolentiam, quem in parentes egregie pium videre. Numi hi signati sunt apud Mytilenen, quae utrique honores divinos largitur, scribendo: ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ. ΘΕΑΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ, [h]) tum apud Smyrnam, Magnesiam a Sipylo, [i]) et Polyrhenium Cretae.

Coloniae Corinthus, et variae per Hispaniam Germanico dedicavere numos, et Caesaraugustani, et Oscenses eo jam mortuo imperante Caligula.

a) Tac. Ann. II. 43. b) l. c. 53. c) l. c. III. 8. d) Specim. p. 157. e) pag. 236. 4. f) Miscell. p. 266. g) Ann. I. 62. h) Morelli Impp. Tom. I. pag. 534. i) l. c.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae commatis R. - - -	O.
Aenei II. formae - - - - - - -	C.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum - - -	R.

AGRIPPINA GERMANICI.

Nata M. Agrippa, et Iulia Augusti filia, nupta subinde Germanico, eique propter fidem, pudicitiam, atque animum plus quam in femina intrepidum insigniter probata fuit. Labem tantis virtutibus aspersere aemulatio muliebris, atque ingenium ferox, nisi excusent feminam eo loco natam, et consciam vitae caste, et integre actae, quod adversum impurissimas Tiberii, et Liviae criminationes, et Plancinae mulieris impudentissimae injurias sumpsit superbiam quaesitam meritis. Rebellantem sub Augusti mortem exercitum Germanicum sua quoque auctoritate, ac precibus coercuit. V. C. 770 maritum in Orientem consectata testis fuit atrocissimarum injuriarum, quas Germanico suo Cn. Piso Syriae praeses, sibi vero hujus uxor Plancina, uterque haud dubie ab Augustis subornatus, intulerunt, viditque biennio post propinato, ut credebatur, ab hoc veneno maritum suum exstinctum. Collectis Germanici cineribus Romam cum liberis properat, iisque Augusti tumulo illatis sola educandis liberis vacat. At vero Tiberium alioqui ab se alienum propter suspicionem veneni, quod ab eo sibi porrectum iri palam metuebat, magis adversum se irritat, qui illam aliis praeterea illatis caussis vinciri, et excusso a centurione oculo (usque adeo contra vim obnixa erat) in Pandatariam ejici jussit V. C. 783. Ea in insula triennio post V. C. 786 seu voluntate, seu negatis alimentis diem obit XV. Kal. Novembres, eodem die, quo ante biennium Sejanus. Ejus audita morte Tiberius jactavit clementiam suam, *quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias abjecta foret.* [a]) Tam acerbe praeter omne fas habitae memoriam filius Caligula imperio admotus continuo restituit, ut mox videbimus.

Numi:

Hi omnes post ejus mortem a proximis Tiberii successoribus signati sunt.

AGRIPPINA. MAT. C. CAES. AVG. GERM. *Caput Agrippinae.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *in aliis:* C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput Ca-*

a) Tacit. L. VI. 25.

figulae, vel nudum, vel laureatum. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *in aliis:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Caput Agrippinae.*

S. P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenſa a binis mulis tracta.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Etiam max. mod. citatur a Morellio.

Vterque numus Caligulae pietatem in matrem docet, quam teſtantur quoque ſcriptores, quos inter luculentius Suetonius: [a]) eum juſtis Tiberio ſolutis confeſtim Pandatariam ad transferendos matris cineres advolaſſe, tempeſtate turbida, quo magis pietas emineret, et per Tiberim Romam ſubvectos intuliſſe Mauſoleo. Addit, inferias matri annua religione inſtitutas, et eo amplius Circenſes, carpentumque, quo in pompa traduceretur. Vide etiam Dionem. [b]) Carpentum iſtud in numis aeneis altero loco deſcriptis comparet, quos tamen vix credam ſub Caligula, ſed a Claudio demum ſignatos, ut ex ſequentibus patebit.

Nomine MEMORIAE intelligitur pietas, qua mortuum ſanguine juncti proſecuti ſunt ſolutis pro dignitate juſtis funebribus, collaudatis publice virtutibus, poſito monumento, aut illatis in monumentum patrium cineribus. Vnde queſtus eſt palam Iulianus imperator, [c]) quod Conſtantius caeſum per nefas Gallum Caeſarem ὀυδε των πατρωων μεταλαχειν ἐιασε ταφων, ὀυδε της ἐναγυς ἠξιωσε ΜΝΗΜΗΣ, *ne paterno quidem inferri ſepulcro, neque pia memoria dignatus eſt.* Hoc vocabulum inde a Claudio Gothico frequenter conſecrationis numis inſcriptum legitur. Vide, quae de eo praeterea monebimus in tractatu de numis conſecrationum.

* * *

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI, *vel:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Ejus caput.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P., *in medio:* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ex his numis patet, Claudio quoque charam fuiſſe memoriam Agrippinae fratris Germanici uxoris. Dicitur in his numis Agrippina M*arci* A*grippae* F*ilia*, atque exiſtimo, numos omnes ſic inſcriptos, etiam qui Claudii nomen non praeferunt, ſub hoc ſignatos. Non enim credo, monetarios ſub Caligula auſuros fuiſſe facere mentionem M. Agrippae, a quo, tanquam ignobilis proſapiae, is nolebat credi ſeſe ortum ducere, [d]) quod ſaltem mihi concedent antiquarii illi, qui ademptum univerſae Hiſpaniae a Caligula ſignandae monetae jus ideo exiſtimant, quoniam eo imperante auſi eſſent numos Agrippae imagine inſignes cudere, tanquam eo obſcurum Caeſaris genus voluiſſent in publicum efferre. Adde, in numis aureis ſupra deſcriptis, qui certe ſub Caligula ſignati ſunt, literas M. F. revera non exſtare.

* * *

---

a) in Calig. c. 15. b) L. LIX. § 3. c) ad S. P. Q. Athen. pag. 271. d) Suet. c. 23.

aliquoties aureos quoque, cuſos fuiſſe. Quod ſi in hac inſcriptionum perverſitate ſtari poteſt notata in his numis trib. poteſtate XXXIV. XXXV. Tiberii, eorum aetas perquam vicina eſt iis temporibus, quibus detecto Sejani et Livillae crimine pater Tiberius filii Druſi caedem graviſsimis poenis ultum ivit, qua Caeſaris perſpecta voluntate quaecunque ea urbs hinc patris, illinc filii ante novennium mortui imaginem in numis propoſuerit. Atqui et Harduinus fabricam in iis prorſus a Romana abludentem agnovit, dum horum binos *fabricae Hiſpanicae, ac rudis* dicit. [a]) Pellerinio id genus plures ex Epiro adlatos teſtatur Belleyus. [b])

* * *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. *Caput nudum.*

TI. CAESAR. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.* AE. I. vel II.

Hunc numum vix credam in urbe ſignatum, quia nota S. C. in eo deſideratur, et quoniam medius eſt inter aeneam primae, et ſecundae formae monetam commatis R., quod ex eruditorum variis judiciis apparet. Nam Vaillantius eum aeneis I. formae accenſet, [c]) Morellius II. [b]) Alibi hic numus non exſtat, et videtur ipſe Morellius picturam ex Vaillantii imagine mutuatus, qui forte, ut ſaepe alias ab eo erratum, coloniae nomen in numo ſcriptum non viderit.

* * *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIII. *in medio* S. C. AE. II. (Pembrock Part. III. tab. 47.)

* * *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. PONT. TR. POT. II. *in medio:* S. C.

Sine epigraphe. Caduceus inter duplex cornucopiae, quorum ſingulis inſertum caput puerile. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Sunt haec capita Tiberii, et N. gemellorum Druſi filiorum, de quibus infra. Numus hic certo ſignatus eſt V. C. 776, nam tum Druſus trib. poteſtatem II. eſt auſpicatus, et mox ipſe, ac N. gemellus vivendi finem fecere. Typus ipſe ſymbolicus eleganter fecunditatem, et felicitatem imperii notat.

* * *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

PONTIF. TRIBVN. POTEST. ITER. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Druſum pontificem, numi docent, ac marmora. Haec inſuper eum flaminem Auguſtalem produnt, ut docet inſcriptio Gruteri, quae omnes ejus titulos complectitur: [e])

DRVSO. CAESARI. TI. AVG. F.
DIVI. AVGVSTI. N. DIVI. IVLI
PRO. N.
PONTIF. FLAM. AVG. TR. POT. II.
COS. II.

Sodalem Auguſtalem eum prodit quoque Tacitus, [f]) et marmor apud Fa-

a) Hiſt. Aug. p. 710. b) B. L. T. XXXVIII. hiſt. p. 195. c) Num. praeſt. T. I. p. 11. d) Num. Druſ. n. 17. e) pag. 236. f) Ann. I. 54.

brettum eum *pontificem*, *augurem*, *sodalem Augustalem* vocat. [a])

DRVSVS. CAESAR. TI. AVGVSTI. F. TR. POT. ITER.
in medio: S. C.
PIETAS. *Caput muliebre velatum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Supra in numis Liviae verisimile dixi, capite aversae proponi Liviam Drusi aviam, quo loco vide et reliqua, quae ad praesentis numi explicatum pertinent.

Numi restitutionum.

De his egimus Vol. V. in tractatu singulari.

Numi commatis peregrini.

Numi Graeci:

Exstant aenei II. formae absque mentione urbis, fabricae barbarae, in cujus describenda aversa conspirant omnes, nempe:

ΤΙΒ. ΓΕΡ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. *Duo capita nuda se respicientia.*

Verum pars adversa misere ab antiquariis torquetur, quorum varias sententias audire operae pretium.

ΔΡΟΥΣΟΣ.ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput laureatum, hinc lituus, illinc simpulum.*

Ita numum hunc descripsit Morellius, [b]) censuitque, exhiberi Drusum seniorem, et in aversa Tiberium fratrem, et Germanicum Drusi filium. Delineavit numum ex museo regis Galliarum. Serius eundem restituit ex museo Schwarzburgico. [c]) Eandem lectionem Belleyus ex numo Pelleriniano promulgavit. [d])

Harduinus epigraphen anticae ex numo regis Galliarum eodem modo describit, at in capite anticae Drusum juniorem, in postica ejusdem Drusi gemellos Tiberium, et, ut ipse alterum anonymum appellat, Germanicum videt. [e])

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. *Typus idem.*

Vaillantius his verbis eundem numum describit, et caput anticae esse Drusi junioris, posticae capita Tiberii Drusi filii, et Germanici adserit. [f]) Eodem modo numi similis epigraphen effert Petrus Fundi auctor musei Theupoli, [g]) ut et Arigonius, [h]) sed certum videtur, ambos nullo adhibito criterio Vaillantii praeconium secutos.

Tam Morellii, quam Vaillantii lectio jure suspecta visa est magno Spanhemio, sic ut, ad utrum Drusum referendus sit numus, decidere vereretur, etsi nonnihil in seniorem inclinaret, [i]) eumque fere sequitur Liebeus ejusdem numi index. [k])

Meam qui de hoc numo requiret sententiam, sic habeto, quanquam quae dicturus sum, jam fere praeceperint Spanhemius, et Liebeus. Epigraphe numi I., si de Druso seniore capiatur, repugnat fidei omnium tam monumentorum, quam historicorum; nam pri-

a) de Col. Traj. p. 90. b) Specim. p. 155. c) Impp. domus August. Tab. VII. n. 22.
d) B. L. T. XXXVIII. hist. p. 190. e) ad Plin. T. I. p. 729. f) Num. Graec. p. 9.
g) p. 839. h) Num. Graec. Sect. II. tab. 3. i) de praest. num. Tom. II. p. 320.
k) Goth. num. p. 302.

mum Drusus senior Caesaris titulum nunquam habuit testibus numis, neque historicorum unus quispiam meminit, hunc Drusum fuisse adoptatum. Perperam, credo, eruditus Beauvais ad numum Pellerinianum in colonia signatum provocat, in quo Druso *Caesaris* titulus additur.[a]) Is in universo Pellerinii opere nusquam memoratur, quem certe insignis is vir propter rei insolentiam describere non neglexisset, si revera Drusi senioris is numus esset. Sane cl. Beauvais eum videtur numum intelligere, quem Pellerinius in quapiam Africae colonia cusum commemorat, sed quem ipsum vir eruditus non seniori, sed juniori Druso largitur. [b]) Alium numum citat auctor musei Theupoli, in quo juxta capita Antoniae, et Drusi senioris praetenditur epigraphe: ANTΩNI - - - ΔΡΟΥ. ΚΑΙΣ. ΓΕΡ.[c]) at vix fidem merebitur monumentum aevo adrosum, quod addita puncta satis ostendunt, cujus veram epigraphen sistit numus integerrimus musei Caesarei: ΔΡΟΥ. ΚΛΑΥ. ΓΕΡ. ΑΝΤΩΝΙΑ. Enimvero si Caesar unquam fuisset hic Drusus, eum titulum in gentis suae decus non omisisset filius Claudius, qui ad imperium evectus copiosis in omni metallo numis patris memoriam restauravit. Deinde non video, qua ratione dici posit *Augusti filius* is, qui in Caesarum familiam per adoptionem non transivit. Dubium item auget additus lituus, et simpuvium, nam etsi non repugnet, eum fuisse augurem, tamen istud monumento quopiam probari nequit.

Verisimilior quidem esset Harduini sententia, eam epigraphen ad Drusum jun. pertinere adserentis. Verum cur contra receptum, ac constantem morem hic Drusus dicitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ pro ΤΙ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ? Deinde, quod idem ait, aversam sistere gemellos hujus Drusi, merum est commentum; nam veterum nemo prodidit, alteri anonymo fuisse nomen Germanici; neque constat, quae causa fuerit inditi infanti hujus nominis, quo neque pater, neque avus in moneta usi sunt.

Vaillantii lectionem, secundum quam Drusus jun. dicitur ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, non moror, nam sphalma offert canorum, et quod vix cadere posse videatur in virum, qui vitam in explicandis numis tanta cum laude exegit. Mirum etiam, in aversa cum Tiberio Drusi jun. filio conjungi Germanicum, qui illo nondum nato mortem jam obivit in Syria, etsi illius nativitas, et hujus obitus in eundem annum V. C. 772 incidant.

Ergo tutissimum, omni de his numis judicio abstinere, dum de certa anticae inscriptione denique constet. Hactenus editos labe non carere, satis inde colligitur, quod iis legendis eruditorum judicia variant, et hos etiam aliquid dedisse conjecturae, et supplevisse literas mancas, saltem in Morellio certum, qui in numo Schwarzburgico confidenter legit ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ, [d]) in quo tamen eodem numo Liebeus praeter - - - ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥ - - - nihil certi vi-

a) Hist. abreg. T. I. p. 86. b) Mel. I. p. 260. c) pag. 839. d) Impp. num. dom. Aug. tab. VII. n. 22.

dit. Etiam in numo simili musei Caesarei praeter ΚΑΙΣΑΡ perspicuum nihil est. Tempori igitur expediendum dubium relinquatur.

* * *

In Cypro cum epigraphe Latina signati Drusi numi, quod persuadet propositum in iis templum Veneris Paphiae, etsi insulae, aut sitae in ea urbis omnis mentio absit. Vaillantius eos inter urbes colonias, aut quae Latii jure donatae sunt, propter unam epigraphen Latinam recenset, sinistro sane instituto, ut diximus in tractatu de numis coloniarum.

In numis Sardium fingitur sedens cum Germanico, de quibus agemus in numis Germanici.

In coloniarum, ac praecipue Hispaniae numis recurrit frequentius, et quidem solus in numis Italicae, in consortio cum Iulia avia, aut Germanico in numis Romulae, et Tarraconis.

Insignem alium in incerta Africae colonia signatum edidit Pellerinius, a) quem descripsi in numis Carthaginis.

PRETIVM.

Aureus apud unum Mediobarbum.

Argentei	- - - - - - - - -	RRR..
Aenei I. formae	- - - - - - - - -	R.
II.	- - - - - - - - -	C.
III.	- - - - - - - - -	O.
Numi Graeci	- - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum	- - - - - - - - -	R.
Alexandrini	- - - - - - - - -	RRRR.

TIBERIVS et N. GEMELLI.

Anno V. C. 772 Druso juniori ex Livia sua duo virilis sexus una nati sunt magna Tiberii voluptate, et immodica jactatione, ut qui cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. b) Horum uni fuisse nomen Tiberio constat. Alterius appellatio ignota, *Drusum* vocat Tristanus, c) *Germanicum* Harduinus, d) sed neuter ullo auctore rem probat. Alterius hujus nulla habenda ratio, quoniam infans adhuc quadriennio post V. C. 776 mortuus est. e) Infelicior alter vitam aliquamdiu protraxit, spretus a Tiberio, velut conceptus esset ex adulterio cognita matris Liviae libidine. f) Heres tamen ex testamento ae-

a) Mel. I. p. 260. b) Tac. Ann. II. 84. c) Comm. hist. T. I. p. 171. d) in nota ad Plinii Tom. I. p. 729. e) Tac. Ann. IV. 15. f) Suet. in Tib. c. 62. Dio L. LVIII. § 23.

quis cum Cajo Caligula partibus eſt relictus, [a]) et conſors imperii conſtitutus. [b]) Verum hanc Tiberii voluntatem Caligula imperium adeptus mox ſenatusconſulto evertit fratre imperio exuto, adoptavit eum tamen, ac principem juventutis dixit, [c]) ſed mox quaeſita cauſa interfecit V. C. 790. [d]) Lege Philonem Iudaeum infelicem juvenis exitum tragice deſcribentem. [e]) Lapis prope portam Flaminiam nuper effoſſus infelicem hunc adoleſcentem eo loco fuiſſe ſepultum teſtatur hoc epigrammate: *Tib. Caeſar Druſi Caeſaris F. hic ſitus eſt.* [f])

Numi:

Capita Tiberii, et N. Amaltheae cornui impoſita, absque tamen inſcriptione, comparent in numis aeneis I. formae Druſi Caeſaris patris, quos ſupra in hujus moneta deſcripſi.

Vtriusque etiam caput in numo Graeco videre ſibi viſus eſt Harduinus, ſed quam ſententiam ſupra in ejusdem Druſi numis confutavi.

GERMANICVS.

Natus Druſo ſeniore, et Antonia minore V. C. 739, nam V. C. 772, quo mortuus eſt, agebat annum aetatis XXXII. [g]) Germanici nomen traxit a patre Druſo, ut ſupra in hujus numis dictum. V. C. 757 adoptatus a Tiberio Auguſti juſſu, Caeſar Tiberii filius, Auguſti nepos appellari coepit. V. C. 760 quaeſturam obiit, et Tiberio ad bellum Dalmaticum ſubſidio miſſus eſt. [h]) Ex rebus hoc bello praeclare geſtis inſignia triumphalia, et praetorios honores meruit V. C. 763. [i]) Anno ſequente una cum Tiberio proconſulari imperio in Germaniam ad expiandam Vari caedem impreſsionem facit. [k]) V. C. 765 conſul, 767 ſub Auguſti exitum legionibus apud Rhenum impoſitus utriusque exercitus ſeditionem Tiberium averſantis, atque ipſummet imperio admovere volentis, ſopivit, minatus, ni abſiſteret, ſe in ſui caedem paratum, atque effecit conſtantia, ut haud multo poſt in Tiberii verba juraret. Quae ſubinde continuato Germaniae bello praeclare geſſerit, quosque inde honores abſtulerit, in Tiberii annalibus digeſta ſunt. V. C. 771 conſul iterum apud Nicopolin Achaiae procedit, [l]) et quidem conlega Tiberio, miſſusque in Orientem Artaxiam Armeniae praeficit, Cappadociam et Commagenen in provinciam redigit, V. C. 772 profectus in Aegyptum cognoſcendae antiquitatis cauſa, ex hac in Syriam, Piſonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae injurias, contumelias, malas artes perpeſſus, neque quacunque moderatione declinare valens in morbum incidit, cujus vim augebat perſuaſio veneni a

a) Suet. in Tib. cap. ult. b) Dio L. LIX. § 1. Philo de legat. ad Cajum. c) Suet. in Calig. c. 15. Dio L. LIX. § 8. d) Suet. in Cal. c. 23. Dio l. c. e) Legat. ad Cajum p. 549 ſeq. f) Foggini Faſti Verrii p. 132. g) Suet. in Cal. c. 1. h) Dio L. LV. § 31. i) Dio L. LVI. § 17. k) Dio l. c. § 25. l) Tac. Ann. II. 53.

Pisone propinati, mortuusque est Epidaphne juxta Antiochiam die IX. Octobris. [a]) Ejus vulgata mors incredibile, quanto dolore, luctu, consternatione per imperium, atque in ipsa urbe palam accepta sit, nemine sibi ab apertis in Tiberium contumeliis moderante, quem communis vox, occulto jussu Pisonis veneficiis objectum Germanicum, arguebat. Neque deerat orationi fides. Nam an ausuros Pisonem, et Plancinam palam obtrectare Caesari cum summa potestate in Orientem misso, nisi id sibi per Tiberium et Iuliam licere novissent? Et constabat satis, invisum Tiberio Germanicum, quem propter communem populi adfectum, et hujus inflammatum adversum se odium paratum successorem metuebat. Non tenuit modum populi indignatio; nam subversae deorum arae, tanquam imperii pignus male custodivissent, lapidata templa, lares in publicum abjecti. Ipsos etiam barbaros tenuit miseratio, et erat quoddam velut justitium non per imperium modo R., sed per totum terrarum orbem indictum. Sane non habet omnis aetatis memoria inde ab Alexandro M. alium, cujus mors tam acerbe, ac dolore magis sincero accepta sit, neque id solum concepto ex tempore luctu, verum in multos annos continuato, sic ut in ejus liberorum rebus laetis propter parentem gauderent una Romani, et dolerent in adversis. Nactus est virtutis suae praecones omnes, quicunque res Romanas literis consignavere, ejusque cum corporis, tum animi decora, fortitudinem, ingenium, eloquentiam, doctrinamque praecellentem, comitatem in socios, mansuetudinem in hostes amplissimis laudibus extulere. [b]) Ejus cineres ab Agrippina uxore ex Syria Romam delati in Augusti sepulcro conditi sunt.

Vxor *Agrippina*, de qua infra.

Liberi. Novem ex Agrippina tulit, sex reliquit superstites, *Neronem*, et *Drusum* Caesares, de quibus infra, *Cajum* dictum *Caligulam*. Duorum filiorum, sed qui infantes mortui sunt, nomina conservant lapides duo ante annos non multos in urbe versus portam Flaminiam eruti. In horum uno: *Tiberius Caesar Germanici Caesaris F. hic crematus est.* In alio: *C. Caesar Germanici Caesaris F. hic crematus est.* In tertio Caesaris nomen extritum vetat, quo minus omnium sex liberorum marium nomina teneamus. [c]) Tres sexus feminini, *Agrippinam*, de qua, cum fuerit nupta Claudio, agetur post hujus Augusti numos, *Drusillam*, et *Iuliam Livillam*. [d]) De utraque agam infra post Caligulam in hujus sororibus.

Numi Germanici eo vivo signati.

GERMANICVS. CAESAR. *Germanicus in quadrigis triumphalibus, s. scipionem cum aquila.*
SIGNIS. RECEPT. DEVICTIS. GERM. S. C. *Germanicus paludatus stans d. extenta, s. aquilam legionariam.* AE. II.

a) Kalend. marm. Antiat. b) Suet. in Cal. c. 1 seq. Dio, Tacitus. c) Foggini Fasti Verrii p. 132. d) Suet. in Calig. c. 7.

Illuſtris hic numus, etſi obvius, ſignatus eſt V. C. 770, quo ex A. D. VII. Kal. Iun. de variis Germaniae victis gentibus celebrem triumphum egit, ut ſupra in Tiberio ad eundem annum notavi. Eum triumphum pars adverſa teſtatur. Averſa per inſcriptionem DEVICTIS. GERM. hanc de iisdem gentibus victoriam, et triumphi cauſam eloquitur; altera epigraphes pars SIGNIS. RECEPT*is* inſigne illud factum continet, quo egregius hic princeps amiſſas Variana clade aquilas, et in luco a barbaris defoſſas inveſtigavit, ac repertas revexit, de quo prolixe agit Tacitus. a) Aquilam, quae ſola ex ea clade apud Chaucos ſupererat, his victis recuperavit P. Gabinius V. C. 794. b)

Numi Germanici ab ejus obitu ſignati.

A Caligula filio.

GERMANICVS. CAES. P*ater* C. CAES. AVG. GERM. *Caput nudum.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput Caligulae aut nudum, aut laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

• Quam fuerit Caligula ſub imperii principium in majores ſuos pius, dicetur in ejus vita. In patris memoriam Septembrem *Germanicum* dici voluiſſe, teſtatur Suetonius. c)

*

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe ſolita Caligulae addito vario trib. poteſtatis numero, in medio: S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* *

A Claudio fratre.

Aeneum I. formae a Claudio in Germanici honorem ſignatum prodidere ex muſeo regis Galliarum Vaillantius, d) et Morellius, ſed de hujus fide dubitat ipſe Vaillantius cum aliis. Aſt eſt genuinus ſequens:

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe Claudii Aug., in medio: S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numi reſtitutionum.

Eos vide Vol. V. in ſingulari de iis tractatu.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes variae Germanici caput, et epigraphen in numis ſignavere, ſed qui ad ejus hiſtoriam nihil conferunt praeter ſequentes illuſtres, quos ei Sardiani in conſortio cum Druſo juniore Ti. filio dedicavere. Eccos:

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΔΕΛΦΟΙ. *Vterque Caeſar togatus ſedens, quorum unus lituum, alter ſimpulum tenet.*

ΕΠΙ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΚΛΕΩΝΟΣ. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Morelli Impp.)

a) Ann. L. II. 25 et 41. b) Dio L. LX. § 8. c) in Calig. c. 15. d) Num. praeſt. T. I. p. 15.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ. *Idem typus.*

ΓΑΙΟΥ. ΑΣΙΝΙΟΥ. ΠΟΛΛΙΩΝΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Ibid.)

In his numis Drusus, et Germanicus vocantur primum ΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres*, quod fuere non natura, sed adoptione, uti satis per vices dictum est, deinde ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres sese mutuo amantes*, neque istud per adulationem Graeculam Sardianorum, a quibus docente numo primo signati hi numi, ut subinde Graeci Caracallam, et Getam inter se dissidentes appellavere φιλαδελφυς, sed ex vero. Nam etsi divisa, et discors iis una viventibus aula fuit, tacitis hinc in Drusum, illinc Germanicum studiis, tamen fratres egregie concordes, et proximorum certaminibus inconcussi mansere. [a]) Germanicus item, cum a Tiberio V. C. 770 in Orientem mitteretur, ab itinere in Dalmatiam divertit, ut fratrem ibi agentem viseret. [b]) Neque Drusus Pisoni, necati per insidias Germanici reo, aequum sese ostendit. [c]) Vocantur denique ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ, *novi dii*, istud sane pro Graecorum genio, qui Olympum colonis implevere. Non placet Morellii judicium, qui propter haec ipsa epitheta utrumque in deorum numerum relatum, hosque numos post eorum e vita excessum signatos adserit. [d]) Non enim credo necesse esse, proferre exempla honoris divini adhuc vivis tributi, et multa sunt, quae prohibent credere, eos mortuos denique in numis conjunctos.

Ad typum quod attinet, uterque sacri sui muneris attributum manu praefert. Eos vero studiosius in moneta proponendos curavit C. Asinius Pollio proconsul, quia hujus ipsius Drusi fuit frater uterinus, communi utrique matre Vipsania Agrippina, de quo vide, quae in numis gentis Asiniae docui. Fuisse vero Germanicum augurem, et flaminem Augustalem, docent marmora Gruteri, [e]) et Sponii, [f]) tum Tacitus. [g])

Etiam functo vita Germanico honores monetarii ab urbibus Graecis habiti, et quidem in consortio uxoris Agrippinae, vel filii Caligulae. Visum nempe sic captare Caligulae benevolentiam, quem in parentes egregie pium videre. Numi hi signati sunt apud Mytilenen, quae utrique honores divinos largitur, scribendo: ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ. ΘΕΑΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ, [h]) tum apud Smyrnam, Magnesiam a Sipylo, [i]) et Polyrhenium Cretae.

Coloniae Corinthus, et variae per Hispaniam Germanico dedicavere numos, et Caesaraugustani, et Oscenses eo jam mortuo imperante Caligula.

a) Tac. Ann. II. 43. b) l. c. 53. c) l. c. III. 8. d) Specim. p. 157. e) pag. 236. 4. f) Miscell. p. 266. g) Ann. I. 62. h) Morelli Impp. Tom. I. pag. 534. i) l. c.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae commatis R. - - - -	O.
Aenei II. formae - - - - - - - -	C.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum - - - -	R.

AGRIPPINA GERMANICI.

Nata M. Agrippa, et Iulia Augusti filia, nupta subinde Germanico, eique propter fidem, pudicitiam, atque animum plus quam in femina intrepidum insigniter probata fuit. Labem tantis virtutibus aspersere aemulatio muliebris, atque ingenium ferox, nisi excusent feminam eo loco natam, et consciam vitae caste, et integre actae, quod adversum impurissimas Tiberii, et Liviae criminationes, et Plancinae mulieris impudentissimae injurias sumpsit superbiam quaesitam meritis. Rebellantem sub Augusti mortem exercitum Germanicum sua quoque auctoritate, ac precibus coercuit. V. C. 770 maritum in Orientem consectata testis fuit atrocissimarum injuriarum, quas Germanico suo Cn. Piso Syriae praeses, sibi vero hujus uxor Plancina, uterque haud dubie ab Augustis subornatus, intulerunt, viditque biennio post propinato, ut credebatur, ab hoc veneno maritum suum extinctum. Collectis Germanici cineribus Romam cum liberis properat, iisque Augusti tumulo illatis sola educandis liberis vacat. At vero Tiberium alioqui ab se alienum propter suspicionem veneni, quod ab eo sibi porrectum iri palam metuebat, magis adversum se irritat, qui illam aliis praeterea illatis causis vinciri, et excusso a centurione oculo (usque adeo contra vim obnixa erat) in Pandatariam ejici jussit V. C. 783. Ea in insula triennio post V. C. 786 seu voluntate, seu negatis alimentis diem obit XV. Kal. Novembres, eodem die, quo ante biennium Sejanus. Ejus audita morte Tiberius jactavit clementiam suam, *quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias abjecta foret.* [a]) Tam acerbe praeter omne fas habitae memoriam filius Caligula imperio admotus continuo restituit, ut mox videbimus.

Numi:

Hi omnes post ejus mortem a proximis Tiberii successoribus signati sunt.

AGRIPPINA. MAT. C. CAES. AVG. GERM. *Caput Agrippinae.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *in aliis:* C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput Ca-*

a) Tacit. L. VI. 25.

ligulae, vel nudum, vel laureatum. AV. AR. (Muf. Caef.)

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *in aliis:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Caput Agrippinae.*

S. P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenfa a binis mulis tracta.* AE. I. (Muf. Caef.) Etiam max. mod. citatur a Morellio.

Vterque numus Caligulae pietatem in matrem docet, quam teftantur quoque fcriptores, quos inter luculentius Suetonius: [a]) eum juftis Tiberio folutis confeftim Pandatariam ad transferendos matris cineres advolaffe, tempeftate turbida, quo magis pietas emineret, et per Tiberim Romam fubvectos intuliffe Maufoleo. Addit, inferias matri annua religione inftitutas, et eo amplius Circenfes, carpentumque, quo in pompa traduceretur. Vide etiam Dionem. [b]) Carpentum iftud in numis aeneis altero loco defcriptis comparet, quos tamen vix credam fub Caligula, fed a Claudio demum fignatos, ut ex fequentibus patebit.

Nomine MEMORIAE intelligitur pietas, qua mortuum fanguine juncti profecuti funt folutis pro dignitate juftis funebribus, collaudatis publice virtutibus, pofito monumento, aut illatis in monumentum patrium cineribus. Vnde queftus eft palam Iulianus imperator, [c]) quod Conftantius caefum per nefas Gallum Caefarem ὄδε των πατρῴων μεταλαχειν ἐιασε ταφων, ὄδε της ἐυαγυς ἠξιωσε ΜΝΗΜΗΣ, *ne paterno quidem inferri fepulcro, neque pia memoria dignatus eft.* Hoc vocabulum inde a Claudio Gothico frequenter confecrationis numis infcriptum legitur. Vide, quae de eo praeterea monebimus in tractatu de numis confecrationum.

* * *

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI, *vel:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Ejus caput.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P., *in medio:* S. C. AE. I. (Muf. Caef.)

Ex his numis patet, Claudio quoque charam fuiffe memoriam Agrippinae fratris Germanici uxoris. Dicitur in his numis Agrippina M*arci* A*grippae* F*ilia*, atque exiftimo, numos omnes fic infcriptos, etiam qui Claudii nomen non praeferunt, fub hoc fignatos. Non enim credo, monetarios fub Caligula aufuros fuiffe facere mentionem M. Agrippae, a quo, tanquam ignobilis profapiae, is nolebat credi fefe ortum ducere, [d]) quod faltem mihi concedent antiquarii illi, qui ademptum univerfae Hifpaniae a Caligula fignandae monetae jus ideo exiftimant, quoniam eo imperante aufi effent numos Agrippae imagine infignes cudere, tanquam eo obfcurum Caefaris genus voluiffent in publicum efferre. Adde, in numis aureis fupra defcriptis, qui certe fub Caligula fignati funt, literas M. F. revera non exftare.

* * *

a) in Calig. c. 15. b) L. LIX. § 3. c) ad S. P. Q. Athen. pag. 271. d) Suet. c. 23.

Epigraphe, et caput, ut in praecedentibus.

S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AE. max. mod.

Numum hunc edidit Vaillantius ex museo de Camps, et restituit Morellius, qui, si genuinus est, et omni fraudis suspicione vacuus, videtur monetarii errore pars aversa, quae ad Claudium, nullo autem pacto ad Agrippinam pertinet, cum hujus antica temere sociata.

Numus restitutus.

Agripinae imaginem in aeneo I. formae restituit Titus additis in aversa ejus titulis, quem vide descriptum in numis restitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Harum nonnullae numos dedicavere Agrippinae seu soli, seu in consortio cum Germanico, vel Caligula. Male huic Morellius largitur numum Aezanitarum Phrygiae inscriptum: ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. Haec Agrippina nunquam Augustae titulum tulit. Est ergo Agrippinae Claudii, etsi verum sit, ΘΕΑΝ non raro inscribi, uti ejus maritum ΘΕΟΝ, ut legitur in numo eximio, qui propter alias praeterea causas meretur adcuratius describi, explicarique.

ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜ - - - ΜΥΤΙ. *Caput Germanici nudum*

ΘΕΑΝ. ΑΙΟΛΙΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΜΥΤΙ. *Caput Agrippinae.* AE. II. (Pellerin Rec. III. pag. 229.)

In hoc numo praeter nomina ΘΕΟΥ et ΘΕΑΣ observari quoque meretur vocabulum ΑΙΟΛΙΝ, quod esse integerrimum adfirmat Pellerinius, sed a variis antiquariis ex numis similibus male hactenus lectum, ut ipse pagina ultima ejusdem voluminis inter additiones latius enarrat. Quod ad ejus explicationem attinet, sic de eo judicat editor: *Existimamus, vocem* ΑΙΟΛΙΝ *monetarii lapsu exortam, cum pro ea scribendum fuerit* ΙΟΥΛΙΑΝ. *Revera Agrippina IVLIAE nomen habuit, quod ei fuisse praenomen, ex historicis constat, etsi illud dissimulent numi hactenus cogniti.*

Non satis argumentum expendit Pellerinius, cum haec scriberet. Huic Agrippinae IVLIAE nomen nunquam fuit; nam nata est ex M. Agrippa, et ipsa, quod constet, in gentem Iuliam nunquam adoptata, etsi in eam cooptatus fuisset maritus Germanicus. Non quidem ajo repugnare nomen *Iuliae*, nam habuit matrem Iuliam, et quod amplius est, sororem Iuliae nomine, ex matris utique nomine indito. At neque numi, neque marmora Agrippinam nostram *Iuliam* appellant. Fecerintne illud historici, ut ait Pellerinius, ignoro. Nullum certe hoc loco, quod plerumque more suo facit, testem advocat. At Iuliae nomen habuisse alteram Agrippinam hujus filiam, et uxorem Claudii, prodidere numi, marmora, historici, idque jure, nam fuit filia Germanici genti Iuliae inserti. Errasset ergo monetarius scribendo ex Pellerinii mente ΙΟΥΛΙΑΝ, et nomen impertiendo, quod eam tulisse nullo monumento probari potest.

Sed neque erravit monetarius vocando Agrippinam ΑΙΟΛΙΝ, quod ei nomen honoris caussa inditum confirmant primum historia, deinde monumenta certa alia. Numum diximus percussum apud Mytilenen Lesbi insulae urbem. Fuit Lesbus non modo Aeolidi adsita proxime, verum ea ipsa ab Aeolibus habitata. Quare Scylaci dicitur νησος Αιολις, et Eustathio μητροπολις των Αιολικων πολεων, a) et Stephanus: b) Λεγονται και οι τον Λεσβον οικουντες Αιολεις, *et Aeoles vocantur ii, qui Lesbum incolunt.* Ipsa etiam lingua fuit Aeolum, quod praeter alia demonstrant carmina Alcaei, et Sapphus indigenarum. Constat vero ex Tacito, c) Germanicum Tiberii jussu V. C. 771 in Orientem profectum subsistere longius in hac insula coactum propter Agrippinam uxorem, quae mox Iuliam Livillam partu enixa est. Huic Germanici in insula morae, et quod nata illi apud se filia, tribuendus Lesbiorum in eum principem, ejusque familiam adfectus, quem et copiosi numi in hujus honorem signati produnt. Satis igitur caussae, cur ii universam Germanici familiam honoris caussa civitate donarent, qui honos frequens fuit in urbibus Graecis, neque oblatum aspernati sunt reges, ac principes. At cum Lesbii origine essent Aeoles, Agrippinae inditum nomen ΑΙΟΛΙΣ, quod est gentile femineum ductum a masculino Αιολιος, cujusque accusandi casus flectitur in Αιολιδα, vel Αιολιν, ut habet numus. Denique sententiam hanc invicte stabilit marmor eximium vulgatum a Muratorio, d) et quod plurimum huc facit, in ipsa Aeolia repertum:

Ο. ΔΗΜΟΣ.
ΝΕΡΩΝΑ. ΙΟΥΛΙΟΝ.
ΚΑΙΣΑΡΑ. ΠΑΙΔΑ.
ΘΕΟΥ. ΝΕΟΥ. ΓΕΡΜΑ
ΝΙΚΟΥ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ
ΚΑΙ. ΘΕΑΣ. ΑΙΟΛΙ
ΔΟΣ. ΚΑΡΠΟΦΟ
ΡΑΣ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΑΣ.

Marmor dedicatum est Neroni Caesari, de quo mox, filio Germanici, et Agrippinae, quam item marmor numi exemplo ΑΙΟΛΙΝ vocat. Marmor aliud, Mytilenaeum item, perhibet ΜΑΡΚΟΝ. ΓΡΑΝΙΟΝ. ΓΑΙΩ. ΥΙΟΝ - - - ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΝΤΑ. ΘΕΑΣ. ΣΕΒΑΣΤΑΣ. ΑΙΟΛΙΔΟΣ. ΚΑΡΠΟΦΟΡΩ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΑΣ. κ. τ. λ. e) Est haec Agrippina prioris filia, Claudii uxor, et ipsa quoque, ut dixi, Lesbiorum civitate donata, ac propterea dicta ΑΙΟΛΙΣ.

His Lesbiorum numis adde numum Graece inscriptum, cusum a Leptitanis Africae, quos adi.

* * *

Coloniarum.

Hujus generis numos cum capite Agrippinae nostrae habemus signatos Caesaraugustae, et Apameae Bithyniae. Male posterioris hujus coloniae numos Vaillantius, et Havercampus tribuunt Carthagini Africae, cum legerent C. I. C. pro C. I. C. A. Male item Morellius, et Havercampus hujus Agrippinae monetae inserunt numum, in cujus antica: AGRIPPINA. AVGVSTA. in

a) ad Dionys. Perieg. v. 536. b) in Αιολια. c) Ann. II. 54. d) Nov. thes. pag. 228. 1. e) Pocock Inscr. ant. p. 46. 9.

GEN. COL. COR. Diximus, hanc Agrippinam nunquam *Augustam* dictam. Est adeo hic quoque numus Agrippinae junioris. Accedit, quod haec aversae inscriptio in numis Corinthi Neronis primum aetate coepit, qua ipsa Agrippinae quoque junioris numi cusi sunt.

In coloniae cujuspiam moneta puto etiam sequentem:

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. *Caput Tiberii nudum.*

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Caput Agrippinae.* AE. I. (Haym. T. I. tab. 24. n. 3.)

Spurium crederem, nisi ejus fidem Haymius tueretur. Adeo maligne Tiberius cum Agrippina, quam is aversatus est, sociatur. Videtur coloniae, quae numum hunc feriit, aliud propositum non fuisse, quam ut revereatur binos imperantis tum Caligulae parentes, Tiberium, cujus is fuit nepos adoptione, et Agrippinam, cujus fuit filius natura.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	C.
II. et III. formae	O.
Aenei commatis peregrini	RR.

NERO ET DRVSVS

Germanici filii.

NERO Germanici filiorum natu maximus lucem vidit circa annum V. C. 760. Pontificatum V. C. 773, togam virilem 776 accepit, [a]) quo ipso anno post mortem Drusi Tiberii filii a Tiberio commendatur senatui una cum fratre Druso. [b]) At per Sejani criminationes, et Tiberii infensum in domum Germanici animum judicatus hostis [c]) in Pontiam insulam V. C. 783 ejicitur, et anno sequente fame necatur. Ejus moderationem, et mitem indolem commendat Tacitus. Caligula frater adito imperio ipse in Pontiam profectus collectos cineres laudabili pietate Augusti mausoleo intulit. [d])

Vxor desponsata ei primum fuit *Iunia* Silani filia, sed matrimonium secutum non est; nam

Iulia Drusi junioris filia eidem nupta fuit V. C. 773. [e]) Liberi non produntur.

a) Tac. Ann. III. 29 et IV. 4. b) Tac Ann. IV. 8. c) Suet. in Tib. c. 54 et in Calig. c. 7. d) Suet. Dio. e) Tac. Ann. III. 29, Dio L. LX. § 18.

* * *

DRVSVS Germanici filiorum alter natus circa annum V. C. 761 togam virilem sumpsit V. C. 776, [a]) commendatusque a Tiberio senatui una cum fratre eodem anno, praefectus urbis Tacito ad annum V. C. 778 memoratur. [b]) Fuit juvenis atroce ingenio, qui propter cupidinem potentiae contra ipsum fratrem Neronem cum Sejano conspiravit. [c]) At luit mature poenas; nam paullo post eversum fratrem cum ipse proximus esset, qui Sejano obstaret, iisdem petitus artibus in ima palatii parte arcte custoditur. Dilata mors fuit non propter miserationem, sed ut haberet Tiberius, quem Sejano ad necem tum destinato, si vim pararet, posset opponere, populi studiis facile in Germanici filium inclinantibus. Illo necato Tiberius sui securus alimenta Druso subtraxit, ex quo tempore mandendo ex culcita tomento miserabili escae genere nonum in diem vitam toleravit V. C. 786. [d]) Cineres dispergi jussit Tiberius, ne unquam sepulturae honos haberi posset. [e]) Desponsatam ei fuisse sororem Othonis, qui subinde imperium degustavit, refert Suetonius. [f])

Numi Neronis, et Drusi.

Sub Tiberio numis commatis Romani honorati non sunt. At habemus numos Caesaraugustae, in quibus hinc caput Tiberii, illinc: NERO. CAESAR. DRVSVS. CAESAR. IIVIR. *Caput utriusque nudum*, vel *togati sedentes, et jungentes dexteras.* (Florez.) Eodem modo vocantur *Quinquennales* in numis Novae Carthaginis. (Ibid.) In numis Vticae legitur: NER*one* CAES. Q. PR. in aliis: DRV*so* CAES. Q. PR. Functi ergo in provincia Africa sunt munere provinciali, etsi non satis constet, utrum decurtata haec vocabula legenda sint Q*uaestore* PR*ovinciae*, an Q*uaestore* PR*o-praetore*, quod posterius esse magis probabile, latius olim disputavi. [g])

* * *

Sub Caligula.

NERO. ET. DRVSVS. CAESARES. *Vterque equo decurrens.*
C. CAESAR DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. (*vario numero*) P. P. *in medio:* S. C. AE. II.

Obvii et elegantes sunt hi numi, quos Caligula, cum sub imperii aditum amorem in suos a Tiberio peremptos ad conciliandam populi benevolentiam adfectasset, in fratrum honorem feriri jussit. De ejus in Neronem adfectu tum vulgato egi supra in Neronis vita. Equestri hoc typo usi jam sunt Cajus et Lucius Agrippae filii.

---

a) Tac. Ann. IV. 4. b) Ann. IV. 36. Dio L. LVIII. § 13. c) Tac. Ann. IV. 6. d) Suet. in Tib. c. 54. Tac. Ann. VI. 23. e) Suet. Dio l. c. f) in Othone c. 1. g) Vol. IV. p. 248.

CAIVS vulgo Caligula.

Natus V. C. 765 patre Germanico, matre Agrippina pridie Kal. Sept. [a]) et quidem apud Antium, ut prolixe probat Suetonius. [b]) Sub excessum Augusti V. C. 767 apud exercitum Rheni inferioris erat, fuitque adhuc infans percarus militibus, qui illi per castrenses facetias *Caligulae* nomen imposuere, quod ad concilianda vulgi studia sueto militibus pedum tegmine uteretur. [c]) V. C. 770 profectus in Syriam cum patre, eo intra biennium mortuo cum matre Romam reversus, hac relegata in domum Iuliae proaviae, hac mortua ad Antoniam aviam migravit. V. C. 784 decoratus pontificatu, [d]) mortuis per vim fratribus Nerone ac Druso, ac cujus solus ipse insidias vitaverat, Sejano, jam non dubius in imperio successor, V. C. 786 quaestor nominatur, Capreas a Tiberio accitur, atque uno eodemque die togam sumit, barbamque ponit. [e]) Reliquo tempore cum Tiberio vixit dissimulatis domus suae caedibus, tanquam ad se non pertinerent, atque omnibus obsequiis adeo principem obiens, ut vulgo diceretur, *nec servum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.* [f]) V. C. 790 Tiberium apud Misenum graviter decumbentem, ac animam fere interclusam vix recipientem hortatu Macronis praefecti praetorio injectu vestium, ut fertur, oppressit XVII. Kal. April. [g]) Dio istud factum docet VII. Kal. Apriles. [h])

* * *

Caligulae nondum Augusti numos sola nobis Carthago Nova Hispaniae offert, juxta cujus caput nudum scriptum: C. CAESAR. TI*berii* N*epos.* (Florez.)

V. C. 790 P. X. 37.
TR. POT. P. M. GERM.
inde a Kal. Iul. COS.
Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino cos.

Mortuo Tiberio urbem ingressus coacto senatu Tiberium Drusi jun. filium, quem senior coheredem, et in principatu collegam supremis tabulis scripserat, ex S. C. imperio exuit. Tiberio justa funebria amplissime solvit. Mense imperii VIII. graviter decumbit. [i]) Ex morbo recreatus Tiberium fratrem adoptat, principem juventutis dicit, subinde interficit. [k]) Consulatum suffectum Kal. Iul. collega Claudio patruo init, et post duos menses abdicat. [l])

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput nudum, in aliis laureatum.*

a) Sueton. Lamprid. in Commodo, Kalendar. marm. Capranic. b) in Calig. cap. 8. c) Tac. Ann. I. 41. Suet. c. 6. Dio L. LVII. § 5. Victor in Caess. Seneca de const. sap. c. 18. d) Dio L. LVIII. § 7. e) Dio L. LVIII. § 23. Tacit. Ann. VI. 20. Suet. c. 10. f) Suet. c. 10. g) Tac. Ann. VI. 50. Suet. in Tib. et Calig. h) L. LVIII. sub fin. i) Philo Legat. ad Cajum p. 548. k) Dio, Sueton. l) Suet. c. 17. Dio L. LIX. § 6 et 7.

DIVVS. AVG. PATER. PATRIAE. *Caput Augusti radiatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. P. M. TR. POT. *in imo:* PIETAS. *Pietas velata sedens d. pateram, s. parvae figurae innixa.* (*In aliis:* TR. POT. II. III. IIII.)

DIVO. AVG. S. C. *Templum magnificum 6 col., ante quod Caesar velatus stans d. pateram supra aram, adstat victimarius taurum attinens, inde camillus s. pateram tenens.* AE. I. (Mus. Caes.) Alium similem, sed max. mod., et in cujus antica est ipsius Caligulae protome, citat Vaillantius, (Num. praest. T. I. p. 17.) et Morellius, sed Vaillantius ipse hunc numum admodum suspectum censet, cujus sententiae facile subscribo.

Primi Caligulae numi singularem ejus in majores suos, tum etiam consanguineos vivos pietatem praedicant, quam scriptores quoque testatam reliquere. Frustra in his Tiberium requiremus, cui decretos omnes a senatu post excessum honores dempta sepultura publica negavit, [a]) cujusque memoriam adeo volebat obliteratam, ut nunquam se in numis scriberet TI. NEP*otem*, etsi frequenter DIVI. AVG. PRON*epotem*.

Augustum, de quo in his numis agitur, principio imperii summis laudibus extulit, adeo, ut oratio, quam in Tiberii funere dixit, plus Augusti, et patris Germanici, quam hujus commendationem complecteretur. [b]) Aversa alterius numi dedicationem templi Augusto sacri sistit, quam a Caligula maxima celebritate, et sumptu peractam scribit Dio, [c]) avia etiam Antonia tum adhuc viva ejus sacerdote constituta. Illud Augusti templum, quod semiperfectum reliquerat Tiberius, Caligula demum absolvit. [d]) Adstituitur taurus victima, nempe ut legitur in fragmentis fratrum Arvalium: DIVO. AVGVSTO. BOVEM. MAREM. DIVAE. AVGVSTAE. VACCAM.

Eodem modo Caligula restituit memoriam Germanici, et Agrippinae parentum in numis omnis metalli, item Neronis et Drusi fratrum in aeneis II. formae, quos in horum numis descriptos vide.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *Caput laureatum.*

AGRIPPINA. DRVSILLA. IVLIA. S. C. *Tres mulieres stantes cum cornucopiae, quarum dexterior d. simul columellae innititur, s. adstantem mediam contingit, media d. pateram, sinisterior d. gubernaculum.* AE. I. (Mus. Caes.) Similem, sed AE. II.. exhibet Patinus. [e]) Schlegelius hujus typi numos citat cum TR. POT. III. IIII. (Morelli Impp. T. I. p. 652.) sed de quorum fide dubito.

Proponuntur hoc numo tres Caligulae sorores, de quibus singulis agetur post hujus numos. De tribus simul sumptis universim hic notandum, eas a fratre sub imperii exordium, cum pieta-

a) Dio L. LIX. § 3. b) L. LIX. § 3. c) ibid. § 7. d) Suet. in Tib. c. 47. in Calig. c. 21. e) Num. Impp. p. 70.

tem in ſuos captandae cauſa benevolentiae adfectabat, ſummo loco habitas, ſic ut omnibus ſacramentis ſororum nomina ſuo adjici juberet, [a]) eis omnes Veſtalium honores tribueret, adeoque in iis fureret, ut ſingillatim omnes frater conſtupraret. Verſa inſania omnes dempta Druſilla, quae prius obiit, in inſulas relegavit. [b]) Cum ergo integer adhuc conſtaret amor, ſignati numi praeſentes, quibus tres ſorores *Securitatis*, *Pietatis*, et *Fortunae* imagine conjunguntur.

Non abſimilis aureus citatur etiam a variis antiquariis, ſed iis minus fide dignis.

* * *

C. CAESAR. AVG. PONT: MAX. TR. POT. *Capita jugata Caligulae nudum, et Druſillae.*

AGRIPPINA. IVLIA. *Capita adverſa Agrippinae, et Iuliae ſororum.* AV.

Singulares hos numos propter inſolentiam confictos crederem, niſi eorum probitati praeclari IIIviri αυτοπται fidem facerent, Baldinus, qui eum ex muſeo Strozziano citat, [c]) Liebeus ex muſeo Saxogothano, [d]) et Morellius, qui eum haud dubie ex eodem muſeo hauſit. Sejungitur Druſilla a reliquis ſororibus, et cum Caligula jugatur, teſtante hiſtoria, Druſillam revera a fratre juſtae uxoris loco habitam, de quo plura infra in ejus numis.

* * *

Antica non proditur.

DRVSVS. *Caput Druſi ſen. nudum.* AR.

Numum hunc proponunt Vaillantius, et Morellius inter numos Caligulae, qui adeo feriundo hoc numo memoriam avi ſui renovavit.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput nudum.*

IMPERATOR. PONT. MAX. AVG. TR. POT. *Simpulum et lituus.* AR.

Bina inſolentium horum numorum exemplaria citari video; unum prodit Baldinus ex muſeo Apoſtoli Zeno, [e]) alterum Liebeus ex Saxogothano, [f]) ex quo eum antea jam edidit Morellius, etſi ſignum ſolitum leonis non adjiciat. Inſolentes hos numos voco primum propter titulum IMPERATOR, qui in aliis Caligulae numis commatis R. addi nunquam ſolet, neque ratione praenominis, ut illud adjecere Auguſtus, aliique, neque cognominis per victorias parti, ut hactenus omnes, etſi videamus hunc titulum inſtar cognominis additum in numis quarundam Hiſpaniae coloniarum, Bilbilis, Caeſaraugustae, Carthaginis Novae, Ercavicae, et in marmore apud Muratorium, [g]) ſed hoc quoque ab Hiſpanis inſcripto, quod infra ad adfictum Caeſoniae numum producam. Abſtinuit ergo hoc titulo tanquam praenomine ſecutus exemplum Tiberii, et tanquam cognomine, quia revera eo imperante victoria nulla parta eſt. Refert quidem Dio, [h]) eum, cum in Gallia verſaretur, ſepties ab exercitu adclamatum imperatorem. Verum ut tota ea expeditio, ſic et adcla-

a) Suet. c. 15. b) Dio L. LIX. § 3 et 22. c) Vaill. num. praeſt. T. II. pag. 49. d) pag. 57. e) Vaill. Num. praeſt. T. II. p. 50. f) pag. 244. g) pag. 225. h) L. LIX. § 22.

matio fuit ludicra, perinde ac teste Ioanne Antiocheno idem Caligula ex adulteriis, quibus Galliam omnem, et Britanniam subegerat, *imperator* saepius, et *Germanicus*, et *Britannicus* appellatus est. [a]) Sed haec scommata monetam publicam non inquinavere. Quo sensu in praesente numo vocabulum IMPERATOR accipiatur, non liquet. In citatis Hispaniae numis cognominis locum obtinet. AVG. partis aversae legi nequit AVG*ustus*, cum hic titulus jam anticam occupet; ergo AVG*ur*, perinde ac legimus in numis Vespasiani AVGVR. PON. MAX., quin et in numis successoris Claudii. Istud in praesentibus numis typus litui tanto certius stabilit.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *In aliis:* TR. P. III. *vel* IIII. P.P. *Caput laureatum.*

ADLOCVT. COH. *Imperator in suggestu stans dexteramque tendens quinque milites cum aquilis adstantes adloquitur.* AE. I. (Mus. Caes. Theup.)

Schlegelius numorum Morellianorum interpres censet, typo aversae intelligi concionem, quam habuit Caligula conscenso suggestu in medio pontis, quem per stolidum ingenium mari Puteolos a Baulis dirimenti imposuit, quod factum narrat Dio. [b]) Verum repugnant tempora. Complures id genus numi docente epigraphe signati sunt in ejus trib. potestate I., quae incidit in annum V. C. 790, at enim stolidam ejus per pontem expeditionem Dio biennio post enarrat, atque etsi demus, omissum forte numerum trib. potestatis, tamen certum est, in numis V. C. 792 percussis nunquam abesse titulum P. P., qui in horum non paucis abest, et hoc anno non amplius ejus titulis additum nomen *Germanici*. Certum ergo est, numos hujus argumenti cum citata hac epigraphe signatos primo ejus imperii anno, et haud dubie indicari concionem, in qua adlocutus est cohortes praetorianas, cum primum principatum adivit, repetitumque serius eundem typum, seu quod pleraque suae monetae argumenta restituta saepenumero sunt, seu quod alias quoque cohortes suas meditata oratione est adlocutus, ut revera eum fuisse eloquentem non inficiatur Tacitus, [c]) Suetonius, [d]) et Iosephus, [e]) cujus ridiculum exemplum proponit Dio. [f]) Ex omnibus hujus generis numis abest nota S. C. An quod non jubente senatu, sed principe percussi sunt, qui inter praetorianos dividerentur? Hic adlocutionis militaris ritus nunc primum occurrit, saepius subinde in imperatorum moneta rediturus. Adloquentem tum tendere dexteram solitum fuisse, jam indicavit Cicero in Gabinium invectus: [g]) *cum palam populi Romani imperator, instructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi et empta et emenda esse clamaret.*

Eadem epigraphe. In aliis: TR. P. III. IIII. *Caput nudum.*

VESTA. S. C. *Dea sedens d. pateram, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

---

a) Excerpt. Peiresc. p. 305. b) L. LIX. § 17. c) Ann. XIII. 3. d) Cap. 53.
e) Ant. Iud. L. XIX. c. 2. § 6. f) L. LIX. § 19. g) de Provinc. consul. c. 4.

Vestae cultus Caligulae ex praecipuis unus fuisse videtur. Nam cum aviam Antoniam, sororesque suas ornare intenderet, eis Vestalium honores largitus est. [a]) Hic typus saepe in numis Tiberii aetate cusis comparet, quo verisimiliter adumbratam fuisse Liviam, in hujus moneta diximus.

* * *

Eadem epigraphe. Caput nudum. S. C. *Neptunus stans d. delphinum, s. tridentem.* AE. II. (Morelli, Theupoli.)

Typus obvius in numis M. Agrippae, quem tamen typum non selegerit senatus ad restituendam Agrippae memoriam, quam invisam fuisse Caligulae noverat. Forte quia faventem pietati suae habuit hunc deum, cum ad transferendos circa hoc tempus matris, fratrumque cineres mare ingressus est tempestate adeo turbida, ut ne quidem Silanus socer committere se discrimini auderet, quod ipsum illi fatale fuit. [b])

* * *

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput nudum.* S.P.Q.R. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AR. (Mus. Pfau.) Exstat etiam aeneus I. cum hac aversa. (Morelli.)

De hoc aversae typo vide annum sequentem.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. COS. *Caput nudum.* *Sine epigraphe. Caput Augusti radiatum inter duo astra.* AV. AR. (Mus. Caes.)

In hoc numo primus se Caji consulatus offert, quem ingressus est Kalendis Iul., ut supra dictum. Astra Augustum sideribus receptum notant. Liberaliores Graeci ejus capiti septem sive triones, sive planetas circumdedere, ut videbimus infra in numis commatis peregrini.

V. C. 791 P. X. 38.
TR. P. I. II. COS. DES. ITER. P. M. GERM.
M. Aquila Iuliano, P. Nonio Asprenate cos.
Incipit P. P.

Soaemo regnum Arabum Ituraeorum, Cotyi Armeniam minorem, Rhoemetalci Cotyos ditionem, Polemoni Polemonis filio paternum regnum permittit. [c])

Verba Dionis sunt: [d]) *Mox ita regios mores sumpsit, ut omnia, quae tanto imperii sui tempore Augustus, et ea quidem singillatim sibi decreta vix accepit, quorum etiam nonnulla Tiberius omnino recusavit, hic uno die arripuerit, tantum* Patris Patriae *nomine, neque eodem quidem in longum tempus dilato.* Commode cum Dione conspirant numi, quorum non pauci, quos continuo recensebimus, Caligulam jam in prima trib. potestate Patrem Patriae appellant, ex quorum adeo testimonio is honorem hunc abstulit aut exeunte anno praecedente, aut initio praesentis. Sed dabimus etiam ex Morellio quinarium aureum, qui hunc titulum adhuc in TR. POT. ITER. omittit, ex quo sequeretur, Caligulam initio tribunatus II. illo praeditum nondum fuisse. Quam numorum discordi-

a) Dio L. LIX. § 3. b) Suet. c. 15 et 23. c) Dio L. LIX. § 12. d) L. LIX. § 3.

am ut amoliamur, ſtatuendum neceſſario, aut Morellium in numo ſuo literas P. P. forte evanidas non obſervaſſe, quod in volumine ejus minuto accidere facile poterat, aut, ſed quod minus veriſimile, in Caligulae numis non ſemper numerum trib. poteſtatis fuiſſe additum, ſcriptumque nonnunquam TR. POT. pro TR. POT. II. III. etc. ſecundum quam legem is ineunte II. tribunatu Pater Patriae nondum fuiſſet.

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *In aliis:* TR. POT. III. COS. III. *vel* TR. POT. IIII. COS. IIII. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *In aliis:* TR. POT. III. *vel* IIII. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Diximus paullo ante ex Dione, Caligulam acceptaſſe honores, quorum nonnullos Tiberius omnino recuſavit. En tibi in hoc numo praeter titulum patris patriae civicam quoque coronam, quod utrumque in Tiberii moneta non reperitur, et jure, nam ſecundum Suetonium [a]) Tiberius *cognomen patris patriae, et civicam in veſtibulo coronam recuſavit.* His ergo numis compertum nobis eſt, iſtud decus Auguſto ex merito partum, etiam decretum Tiberio, ſed recuſatum, a Caligula ſatis mature arreptum, et deinceps in moneta obtruſum, eoque indignius, quo minus ſervatorum civium praemia merebatur is, qui civitati univerſae unicum eſſe collum optaverat, quod unico ictu demeteret.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum.*

P. M. TR. POT. ITER. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

Hujus numi propter omiſſum titulum P. P. paullo ante memini. Iſtud quinariorum aureorum genus coeptum ſub Auguſto, et per totum Tiberii imperium continuatum etiam in Caligula duraſſe, hoc, et alio anni V. C. 793 quinario docemur.

V. C. 792 P. X. 39.

TR. P. II. III. COS. II. DES. III. P. M. P. P.

Cajo Aug. II. L. Apronio Caeſiano cos. Deſinit GERMANICVS.

Kalendis Ian. procedit conſul iterum, et poſt dies XXX. abdicat. [b]) Exhauſto per inſanos apparatus et ſpectacula aerario locupletum civium ſtrage pecuniam corradit, ſubinde in Gallias abit, has quoque expilaturus. [c])

Germanici nomen in hujus anni numis non legitur, neque deinceps amplius. Succedit ſaltem in aeneis anni praeſentis epigraphe:

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. III. P. P.

Typos jam in numis annorum praeteritorum vidimus dempto numo uno inſignis argumenti, quem hic deſcribo:

---

a) in Tib. c. 26. b) Suet. c. 17. Dio L. LIX. § 13. c) Dio L. LIX. § 21.

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.*
COS. DES. III. PON. M. TR. P. III. P. P., *in medio:* RCC. AE. III.

Exhaufto per bella civilia aerario Auguftus conftituit vectigal centefimae auctionum, feu rerum venalium, verum onus iftud anno V. C. 768 *deprecante populo edixit Tiberius, militare aerarium eo fubfidio niti.* [a]) V. C. 770 redacta in provinciam exftincto Archelao Cappadocia profeffus eft Tiberius, *ejus fructibus levari poffe centefimae vectigal, et ducentefimam in pofterum ftatuit.* [b]) V. C. 784 ad pecuniam jam multo attentior Tiberius rurfum pro ducentefimae vectigali centefimam inftituit. [c]) V. C. 791 *Caligula comitia populo reddidit, quae ei Tiberius ademit, et vectigal centefimae fuftulit.* [d]) Reftituta igitur fuit Tiberii vetus ducentefima. Hoc demum anno ipfam etiam *ducentefimam* fuiffe a Caligula remiffam, aperte loquuntur hi numi infcripto: R*emiffa* CC., atque iftud confirmat Suetonius: [e]) *ducentefimam auctionum Italiae remifit,* etfi tempus non definiat. Et conftantem fuiffe hanc liberalitatem, probant fequentium annorum Caligulae numi, in quibus beneficium iftud a grato fenatu recolitur. *Remiffam quadragenfumam* videbimus infra in numis Galbae infcriptis: R. XL. De his vectigalibus vide plura apud Brotier in notis ad Taciti Annal. L. XIII. c. 31. Tamen veterem hanc fententiam in conjecturis habet cl. Sanclementius, [f]) perfuafus marmore Muratorii, in quo legitur: [g])

CAIVS. CAESAR. DIVI. AVGVSTI
PRONEPOS. AVGVSTVS
S. C.
CONSVL. TERTIO
PONTIFEX. MAXIMVS
TRIBVNICIAE. POTESTATIS
QVARTO. PATER. PATRIAE
REI. CENSITAE. CONSERVATOR.

Ex quo apparet, virum cel. explicationem literarum RCC. ex poftremo titulo R*ei* C*enfitae* C*onfervator* peti velle. Vtinam aut Muratorius, aut Sanclementius nos aliqua de fingulari hoc elogio Caligulae dato edocuiffent. Enimvero cum has figlas jubente fenatu monetae illatas videamus, neceffe eft, iftud marmoris elogium, fiquidem illud his figlis RCC expreffum effe intelligere velimus, imperatori publice, atque in urbe fuiffe delatum, ac tum mirum profecto, ejus nobis memoriam non a fcriptoribus, aut monumentis urbis, fed lapide Adriano confervari Optandum foret, ut eum vir quidam eruditus fecundis curis infpiceret. Sed haec quoque nos fpes deftituit, cum eum jam ex oculis evanuiffe teftetur Muratorius. Praeftat igitur, veterem fententiam, ac tam praeclaris, quas dedi, auctoritatibus confirmatam retinere.

Pars adverfa pileo libertatis aliud Caligulae in populum beneficium commemorat, nempe libertatem, dum ei comitia a Tiberio olim adempta reftituit, ut mox ex Dione vidimus, et confentiente Suetonio: [h]) *tentavit et comitiorum more revocato fuffragia populo reddere.*

---

a) Tacit. Ann. I. c. 78. b) Tac. Ann. II. c. 42. c) Dio L. LVIII. § 16. d) Dio L. LIX. § 9. e) cap. 16. f) de vulg. aera p. 86. g) pag. 1992. 5. h) cap. 16.

V. C. 793 P. X. 40.
TR. P. III. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Cajo Aug. cos. III. fine conlega.

Confulatum III. init folus Lugduni Galliae, et ad idus Ian. abdicat. [a]) Ptolemaeum Iubae F. ad fe evocatum propter magnificentiae oftentationem enecat. [b]) Profectus ad Oceanum tanquam Britannis facturus bellum jufsit milites legere conchylia, regreffusque eft velut victor Oceani fpoliis onuftus. [c]) L. Vitellius Syriae praefectus Artabanum Parthum Armeniae imminentem ita perculit, ut omiffo confilio ftatuis Augufti, et Caji facrificaret. [d])

C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muf. Caef.)

C. CAESAR DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.*

COS. TERT. PON. M. TR. P. III. P. P., *in medio* RCC. AE. III. (Muf. Caef.)

Exftant plures alii numi cum TR. P. III. fed fpectatis typis nihil novi adferunt.

Eodem anno
TR. P. IIII. manentibus reliquis.

In aeneis I. et II. formae epigraphe:

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. IIII. P. P.

In aeneis III. cum nota RCC. additur praeterea:

COS. TERT. PON. M. TR. P. IIII. P. P.

Typi funt annorum priorum.

* * *

Antica non proditur.

P. M. TR. POT. IIII. *Victoria infidens globo lauream aptat.* Quin. AV. (Baldin. ad Vaill. ex muf. Palatii.)

V. C. 794 P. X. 41.
TR. P. IV. COS. IV. P. M. P. P.
Cajo Aug. IV. Cn. Sentio Saturnino cos.

Confulatum IV. abdicat VII. idus Ian. [e]) Paullo poft non. Kal. Febr. a conjuratis Cafsio Chaerea, et Cornelio Sabino occiditur. [f])

Imperium adiit magno populi R. gaudio, nulla tamen certa ratione, fed propter inveteratum in patrem Germanicum adfectum. Et vifus erat refpondere orbis votis per multa pietatis fpecimina, juftitiam, et moderationem. Sed patuit continuo, has ipfi virtutes non fuiffe infitas, fed ex Tiberii ingenio fluxiffe, ut principatum fimulatione confolidaret. Nam nihil eft crudelitatis, infaniae, fordium, et extremae infamiae, quod non cum voluptate perpetraffet. Equum fuum, nomine *Incitatum*, ad coenam adhibuit adpofito inaurato hordeo, et propinato in poculis aureis vino, creaturus et confulem, fi vita fuperfuiffet. Deos, deas-

a) Suet. c. 17. b) Dio L. LIX. 25. c) Dio l. c. Suet. c. 46. d) Dio l. c. § 27. e) Suet. c. 17. f) Dio, Sueton. Seneca de conft. fap. c. 18, copiofe Iofeph. Ant. Iud. L. XIX. cap. 1.

que omnes cultu est imitatus, factus jam Iuppiter, Bacchus, Hercules, jam Iuno, Diana, Venus. Neque defuere sibi consecrationis causae. Nam sicut, inquiebat, aliorum gregum magistri, bubulci, opiliones, non ipsi aut boves sunt, aut arietes, sic et se generis humani custodem hominibus praestare. [a]) Pontem navibus junctis a Puteolis ad Baulos stravit, eumque cum militibus ingressus Puteolos hostiliter invasit, regressusque per eundem est triumphantis more Alexander M. dici gestiens. Insanis his moliminibus non toto vertente anno relictum a Tiberio vicies ac septies millies IIS. absumpsit. Reliqua incredibilis saevitiae, ac libidinis exempla qui volet, ex Suetonio, Philone, et Dione petat, et infra ex sororum ejus, ac uxorum serie poterunt colligi.

C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. IIII. COS. IIII. in AR. vetere typo *Coronae quernae*, vel: *capitis Augusti radiati*. (Mus. Caes.)

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis*.

COS. QVAT. (*sic*) PON. M. TR. P. IIII. P. P., *in medio;* RCC. AE. III. (Mus. Caes.)

Numus Caligulae post ejus mortem signatus.

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput laureatum*.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. POT. IMP. VI. *Caput Claudii laureatum*. AR. (Mus. Apost. Zeno, nunc S. Floriani.)

Numum hunc edidit Khellius, qui adfirmat, non esse subaeratum. Tamen dubium non videtur, intercessisse fraudem aliquam seu novam, seu veterem. Nimio enim certum est, Claudium Caji memoriae fuisse, et esse debuisse infensum, neque ullus hactenus editus est numus Claudii cum titulo IMP. VI., ut jam observavit Khellius. [b]) Ad haec tantum abfuit, ut Claudio imperante numi cum Caligulae capite signarentur, ut etiam omnes numi aenei, qui ejus imaginem praeferrent, conflari juberentur, [c]) quod factum idem ad abolendam ejus memoriam testatur.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Harum numos non infrequentes cum Caligulae capite in catalogis descriptos reperias. Insignes sunt, sed quorum patriam minus certo tenemus:

ΓΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗΜ. ΕΞΟΥΣ. ΥΠΑ. *Caput nudum transverso sceptro*.

Sine epigraphe. Signum Augusti d. pateram, s. hastam sellae insidentis in quadrigis elephantorum inter septem astra. In aliis desunt solae quadrigae. AR. m. m. (Mus. Caes. Morelli.)

Alius, sed caput Augusti radiatum inter septem astra. AR. III. (Mus. Caes. Morelli.)

Omnes hi typi exiguo discrimine sumpti sunt ex numis Romanis a Tiberio, et Caligula in Augusti honorem percussis. Verisimile videtur, eos signatos in Cretensium urbibus; nam Tiberii aeta-

a) Philo Legat. ad Caj. p. 556. b) Suppl. ad Vaill. p. 18. c) Dio L. LX. § 22.

te cufos argenteos maximi moduli numos cum mentione Cretenfium, aut etiam urbis Creticae habemus, et in quibus conftans typus eft Auguftus, et Iuppiter Cretagenes, quos recenfui in Cretae numis, quo loco propofui etiam numum *Iovis Cretagenis* infcriptione infignem, qui feptem aftris ambitur. Forte iidem Cretenfes, quibus conftabat de Tiberii, et Caligulae in Auguftum adfectu, mortuum hunc Caefarem per adulationem Iovi fuo Cretageni, ejus illi attributa largiendo, adfimilavere. Similes etiam exftant cum capite Claudii.

* * *

Vrbium coloniarum.

Imperante Caligula dempta Corintho et Sinope coloniae numos fola Hifpania fufficit, fed haec ipfa hoc imperante jus monetarium penitus amifit, fic ut ejus regionis univerfae numi ultimi fint cum capite Caligulae, cujus caufam in numis Hifpaniae rimati fumus. Videtur iftud accidiffe faltem altero ejus imperii anno; nam in omnibus id genus numis titulis Caligulae additur GERMANICVS, quo epitheto in numis commatis Romani poftea ufus amplius non eft, ad quod potiffimum urbes exterae monetae fuae infcriptionem conformavere.

Corinthi numi ad Caligulae imperium pertinent, qui IIviros M. Bellium Proculum, aut P. Vipfanium Agrippam infcribunt, quos recitavi fupra in numis Antoniae Drufi, et qui a variis antiquariis Augufto perperam tributi fuere.

His addendi numi coloniae incertae:

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput Caligulae.*
GERMANICVS. CAESAR. PVLCHRO. IIVIR. *Caput Germanici nudum.* AE. III. (Muf. Caef.)

In alio:
GERMANICVS. CAESAR. PVLCHRO. III. VARIO. IIVIR. (Muf. Caef.)

In alio:
GERM. CAESAR. DOSSENO. PVLCHRO. IIVIR. (Morelli.)

Nomina ac tituli.

Claudius.

En tibi numum vulgatum a cl. Seftino, [a]) qui eft Ilienfium Troadis:

ΤΙΒΕΡΙΟϹ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. *Caput Claudii nudum.*
ΓΑΙΟϹ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. ΙΛΙ. *Caput Caligulae nudum.* AE. III.

Bina reperio in hoc numo, quae fidei hiftoricae non leviter adverfantur, ac primum quidem, renovatam ab Ilienfibus in monumento publico Caligulae memoriam, quam obliterari orbis univerfus praeoptavit. Paullo fupra in eadem caufa numum commatis R. perftrinximus. Levius iftud. Fortius repugnat nomen gentile *Claudii* inique Caligulae tributum. Negari nequit, eum per avum Drufum ex gente Claudia genus duxiffe; verum ex quo pater Germanicus a Tiberio Caefare adoptatus fuit, is cum progenie ex gente Claudia in Iuliam transivit, neque amplius *Claudius*, fed *Claudianus* dici potuit, quo ipfo nomine revera ufum fuiffe Tiberi-

a) Lettere Tom. IV. p. 110.

um, in hujus numis ad annum V. C. 757 diximus. Atqui secundum hanc ipsam legem Rhescuporis Bospori rex, qui sibi Tiberii nomina addidit, sese in numis non dixit *Tiberium Claudium*, sed *Tiberium Iulium*. Denique nimium incaute egissent Ilienses, si Claudii nomen dedissent Caligulae, quem jam Tiberius observavit Claudianae domui infensum, et soli materno generi addictum. [a]) Oportebit ergo hunc numum aut dicere confictum, aut epigraphen male lectam, aut certe Ilienses moris Romani ignaros.

Caligula.

Dixi principio, hunc Germanici filium ore vulgi Caligulam fuisse appellatum adjecta ejus nominis causa. At vero plebeium istud nomen ausum non est inferre pedem in monumenta publica, tam parum, quam serius nomina Caracallae, et Elagabali, illud per ignominiam datum Severi filio, hoc Soaemiadis filio. Non tamen hic praetereundum, quod refert Pagius, [b]) testatum Toinardum, se numum Graecum vidisse, in quo *Caligulae* nomen legebatur. Non nego vidisse, sed numum fuisse antiquum, nego atque pernego.

Imperator

Hoc titulo tanquam praenomine in numis Romanis usus non est. Eum tamen illi tribuit numus Mileti, [c]) et nonnulla marmora. In numis coloniarum Hispaniae saepe dicitur IMP. instar cognominis. De hoc titulo latius egi supra in numis ad annum V. C. 790.

Pater patriae.

Quando hunc titulum sibi addiderit, diximus ad annum V. C. 791.

Augur.

Legitur in numo, quem ad annum V. C. 790 proposui, et explicavi.

Germanicus.

Hunc titulum hereditarium habuit a patre et avo. Eo in numis inde ab anno V. C. 792 signatis usus amplius non est, ut dictum ad hunc annum.

Tituli alii.

Teste Suetonio [d]) dictus fuit *Pius*, *Filius castrorum*, *Pater exercitus*, *Optimus*, *Maximus*, et teste Ioanne Antiocheno etiam *Britannicus* ex vitiatis Britannorum scortis, ut diximus ad annum V. C. 790. *Bacchum* etiam vocatum, et Bacchicam vestem indutum prodivisse in publicum, narrat Athenaeus. [e]) Verum hos titulos seu ab adulatione, seu intemperantia, seu malevolentia conceptos reticent numi, et marmora.

PRETIVM.

Aurei	RR.
Argentei	R.

a) Philo Legat. ad Cajum p. 551. b) Crit. Baron. ad ann. Ch. 137. num. 8. c) Patin Num. Impp. d) Cap. 22. e) Dipnos. L. IV. p. 148.

Aenei I. et III. formae. - - - - - - - -	R.
Aenei II. formae - - - - - - - -	C.
Commatis peregrini :	
Argentei forma max. moduli, et denariorum urbis incertae - - - - - - - - - -	RR.
Aenei urbium liberarum - - - - - - -	R.
Coloniarum Hispaniae - - - - - - -	C.
Aliarum - - - - - - - - - -	RRR.
Alexandrini - - - - - - - - -	O.

VXORES CALIGVLAE.

Omnium ejus uxorum, quas plures per intervalla habuit, exstant numi, sed commatis absque dubio adulterini, dempto Caesoniae numo, sed hoc ei falso adficto, ut mox patebit. Hos describere necesse non videtur, cum eorum mala fides etiam minus expertos mox advertat, et a nullo alicujus nominis antiquario memorentur.

Vxor I. CLAVDIA, dicta Suetonio *Iunia Claudilla*, filia M. Silani, quam duxit V. C. 786. a) Ea mortua est exeunte anno V. C. 789. b) Suetonius amissam ex partu adfirmat, c) Dio repudiatam V. C. 790. d)

Vxor II. LIVIA ORESTILLA. (*Cornelia Orestina* Dioni, e) Xiphilino, Zonarae.) Eam duxit V. C. 790 abductam sponso Pisoni, cujus nuptiis intererat, et necdum exacto altero mense repudiavit. f)

Vxor III. LOLLIA PAVLINA, quam ademit Memmio Regulo, duxitque V. C. 791, mox ejecit. g) Eam se adhuc vidisse vivam, narrat Plinius, ejusque incredibiles opes commemorat, quas non ex liberalitate principis prodigi habuit, sed avitas; nam avus fuit M. Lollius rector juventutis Caji Caesaris Agrippae F., cujus per Orientem rapinae satis ex Tacito, aliisque cognitae. Occisa fuit ab Agrippina V. C. 802, quod spem nuptiarum Claudii habuisset. h)

Vxor IV.

CAESONIA.

Pulsa Paullina Miloniam Caesoniam prius adulterio sibi cognitam duxit V. C. 792. i) Ea Caligulae neque per faciem insignem, neque aetatem amoribus aptam, sed per lasciviam perditam probata, et ardentius, constantiusque amata fuit, k) ac tanto etiam subinde furore, ut jactaret, exquisiturum se vel fidiculis de Caesonia sua, cur eam tanto opere diligeret. l) Et credebatur, propinatum ei a Caesonia amatorium poculum, sed quod in furorem verterit. m)

a) Tac. Ann. VI. 20. b) l. c. 45. c) Cap. 12. d) L. LIX. 8. e) L. LIX. § 8. f) Dio l. c. Sueton. c. 25. g) Suet. c. 25. Dio L. LIX. § 12. h) Dio L. LX. § 32. Tac. Ann. XII. 22. i) Dio L. LIX. § 23. k) Suet. c. 25. l) Suet. c. 33. m) Suet. c. 50. Ioseph. Ant. L. XIX. c. 2. § 4.

Natam ex ea filiam, dictamque *Iuliam Drusillam* per omnium deorum templa [illegible] Minervae gremio imposuit, se autem indubitatum ejus esse patrem nullo certiore indicio agnovit, quam feritatis; nam infestis digitis in infantium una ludentium os solita est involare. [a]) Caeso Caligula periere quoque uxor, et filia Drusilla, haec parieti illisa, illa a centurione confossa. [b])

Numi Caesoniae tributi.

C. CAESAR. AVG. GERMANIC. IMP. P. M. TR. P. COS. *Caput laureatum.*

CN. ATEL. FLAC. CN. POM. FLAC. IIVIR. Q. V. I. N. C. *Caput muliebre nudum, juxta quod:* SAL. AVG. AE. II. (Florez tab. XVII. n. 7.)

Vaillantius, Begerus, Schlegelius, aliique capite aversae exhiberi Caesoniam credidere *Salutis Augusti* nomine velatam, ut olim Liviam. Eorum sententiam jam impugnavit Florezius, quoniam tituli trib. potestatis, et consulatus simplicis in primum Caligulae annum cadunt. At is Caesoniam nonnisi V.C. 792 duxit, quin uxoris eam nomine dignatus primum est, posteaquam Drusillam enixa est, etsi istud contigit tricesimo post eam ductam die. [c]) Addo, in numis Caligulae V.C. 792 signatis non amplius legi titulum *Germanici*, et tum jam constanter titulum *Patris patriae.* Vnde patet, numum signatum primo imperii anno, Caligula tum aliis amoribus implicato. Dubium igitur non videtur, [illegible] typo indicari vota a colonis Novae Carthaginis, cujus est hic numus, pro Augusti salute concepta, in cujus fidem conjungo inscriptionem ex Muratorio depromptam: [d])

C. CAESAR. AVG. GERMANIC. IMP.
P. M. TR. P. COS.
CN. ATEI. FLAC. CN. POMP. FLAC.
IIVIR. Q. V. I. N. C.
SAL. AVG.

Testatur Muratorius, hoc epigramma exstare Cordubae in quodam vase. Si verum est hoc indicium, (nam mira sane videatur tam religiosa concordia inscriptionum tam in numo, quam vase) docemur, revera pro principis salute apud Carthaginem publice sacrificatum, et excluditur omnis de Caligulae qualicunque uxore suspicio. Male Muratorius postremas secundi versus literas conjungit, et legendum opinatur QVINQuennales, cum legendum sit *Quinquennales Victricis Iuliae Novae Carthaginis*, ut in hujus numis diximus.

Panelius in catalogo musei le Bret numum aureum dedit, in quo hinc caput Caesoniae, illinc Caligulae, additque, pluribus eum antiquariis probari. [e]) Interim liceat de ejus fide dubitare, praecipue cum narret cl. Beauvais, compertum serius, esse numum Agrippinae senioris, et per artem in Caesoniam mutatum. [f])

DRVSILLA Caesoniae F.

De numis huic tributis, sed haud

a) Suet. c. 25. b) Suet. c. 59. Dio L. LIX. § 29. Iosephi l. c. c) Suet. c. 25. Dio l. c. § 23. d) pag. 225. e) Mem. Trevoux Octob. 1737. f) Abregé Tom. III. pag. 400.

dulie ſpuriis vide mox infra in numis Druſillae Caligulae ſororis.

Sorores Caligulae.

AGRIPPINA.

De ejus numis agetur poſt numos Claudii Aug., cujus ea uxor fuit.

DRVSILLA.

Germanico et Agrippina nata V. C. 770, et quidem apud Treviros, ut colligo ex Suetonio, [a]) a Tiberio denupta L. Caſsio Longino, ut diſerte Tacitus, [b]) et Suetonius. [c]) Quare minor fides Dionis, M. Lepidum ejus maritum ſtatuentis. [d]) Caligula ad imperium evectus, cum ſorores omnes conſtupraſſet, inſano in hac Druſilla amore furebat. Nam abductam Caſsio in modum juſtae uxoris propalam habuit, aeger heredem imperii inſtituit. Ea V. C. 791 e vivis erepta adeo intendit dolorem, ut juſtitium indiceret, luctu in ipſas etiam provincias propagato, [e]) et ridere tum, ac lavare capitale eſſet. Neque defuit, qui jurejurando adfirmaret, ſe ejus animam in coelum euntem vidiſſe, Livius Geminius ſenator. [f]) Quapropter jure conſecrata a fratre addito *Pantheae* nomine, omnesque in eam honores congeſti, qui Liviae obtigere, nec unquam poſtea Caligula pro concione, niſi per nomen Druſillae dejeravit. Honores alios vide apud Suetonium, [g]) et Dionem. [h])

Numi:

Commatis Romani.

Ejus nomen DRVSILLA numo aeneo I. formae inſcriptum vidimus in numis Caligulae ad annum V. C. 790, in quo duae ſorores Iulia, et Agrippina ſociantur.

In alio aureo, quem eodem loco continuo ſubjeci, quidam antiquarii ejus caput cum Caligulae capite jugatum vident.

Numi falſi, aut ſuſpecti.

DIVA. DRVSILLA. SOROR. C. CAESARIS. AVG. *Caput inſolente diademate redimitum.*

IVLIA. DRVSILLA. F. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Caput infantis cornucopiae impoſitum.* AE. I.

Hunc numum edidere Pedruſius, [i]) et Baldinus ex praeconio Franc Ficoroni ab hoc repertum in muſeo Barbarini. [k]) Ab aliis ignoratur, neque adulterinum dubitem. Pedruſius Druſillam partis averſae putat puellam hujus nominis Caligulae ex Caeſonia natam, cujus fortunam ſupra in Caeſonia enarravi. Quid ſi eſſet Druſillae ex Caligula filia, ejusdemque cum matre nominis? nam lego apud Eutropium: [l]) *ſtupra ſororibus intulit, ex una etiam natam filiam agnovit.* Sed in numo ſuſpecto longius eſſe curioſum piget.

* * *

a) in Calig. c. 8. b) Ann. VI. 15. c) Cap. 24. d) L. LIX. § 11 et 22. e) Philo adv. Flaccum p. m. 525. f) Dio L. LIX. § 11. Seneca in Apocol. g) Cap. 24. h) L. LIX. c. 11 et 13. i) Muſ. Farn. Tom. VI. k) Vaill. Num. praeſt. edit. Rom. T. I. p. 17. l) Brev. L. VI.

DIVA. DRVSILLA. SOROR. CAESARIS. AVG. *Caput muliebre nudum.*

IVLIA. DRVSILLA. F. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Cupido muliebris expansis alis.* AE.

Numus exstat in Patini Suetonio pag. 218, atque haud dubie ejusdem est cum priore fermenti; nam universim in hoc opere spurii cum genuinis temere sunt permixti, etsi hunc ibi genuinum agnoscat auctor. Aversae typum ingeniosus impostor effinxerit secundum id, quod de Germanici quopiam filio, qui infans adhuc mortuus est, narrat Suetonius,[a]) et qui fuit *insigni festivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur.* Videmus ergo in priore numo typum captum ex numis Neronis et Drusi Caesarum, in altero ex hac Suetonii narratione.

* * *

Commatis peregrini.

Ejus saepe mentio fit in numis urbium Graecarum liberarum, in quorum antica plerumque reperitur caput fratris Caligulae.

In numis *Smyrnae* et *Pergami* ejus nomen absque epitheto scribitur, ipsa vero proponitur sedens d. spicas, s. hastam tenens, de quibus vide, quae in numis Smyrnae adnotavi.

ΘΕΑ. ΔΡΟΥΣΙΛΛΑ, in numo Mileti. (Vaill.)

ΔΡΟΥΣΙΛΛΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, in numo Mytilenes. (Vaill. Morelli in Caligula tab. VI. n. 33.) *Augusta* dici potuit Drusilla, quoniam ei, ut in ejus vita vidimus, omnes, qui Liviae, honores tributi fuere.

ΔΡΟΥΣ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ, in numo Byzantiorum. (Panel ex le Bret Mem. Trevoux.)

IVLIA LIVILLA.

Haec postrema Germanici et Agrippinae filia a scriptoribus, et quidem iisdem, jam *Iulia*, jam *Livilla* dicitur. Nata est in insula Lesbo V. C. 771.[b]) a Tiberio V. C. 786 elocata M. Vinicio.[c]) M. Minucianum ejus maritum vocat Iosephus.[d]) A Caligula fratre honorata primum, mox sororum exemplo vitiata, denique ab eodem libidinis apud senatum accusata una cum Agrippina sorore in Pontias insulas ejicitur V. C 792.[e]) Eo caeso reducta utraque a Claudio, bonaque restituta V. C. 794.[f]) At eodem adhuc anno artibus Val. Messalinae propter aemulationem formae praetextu adulterii cum Seneca extorris acta, ac paullo post occisa est.[g]) Sepultam fuisse Romae prope portam Flaminiam testatur lapis ante annos non multos una cum lapidibus fratrum Caesarum erutus, in quo: LIVILLA. GERMANICI C - - - HIC. SITA. EST.[h]) Maritus Vinicius ob hanc caedem suspectus Messalinae ab hac item serius veneno necatur V. C. 799.[i])

a) in Calig. c. 7. b) Tac. Ann. II. 54. c) Tac. Ann. VI. 15. d) Ant. L. XIX. c. 1. § 14 et c. 4. § 3. e) Dio L. LIX. § 3 et 22. f) Dio L. LX. § 4. g) Dio l. c. § 8. Suet. in Claud. c. 29. h) Foggini Fasti Verrii p. 132. i) Dio l. c. § 27.

Numi:

Commatis Romani:

In aeneo I. formae in numis fratris Caligulae ſupra ad annum V. C. 790 deſcripto exſtat in conſortio ſororum adſcripto IVLIA.

Item in aureo continuo ibi ſubjecto juncta cum ſorore Agrippina.

Commatis peregrini.

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΝΕΑΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ. ΜΥΤΙ. *Caput Iuliae.*
Γ. ΚΑΙΣΑΡΑ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΜΥΤΙ. *Caligula velatus ſtans d. pateram.* AE. III. (Seguin Num. ſel. p. 128. Vaill.)

Dicitur in hoc numo *Iulia junior*, nam ſuperfuit tum adhuc Iulia ſenior Druſi jun. filia, utraque ſubinde a Claudio caeſa. Fuit Lesbi urbibus ratio dedicandi huic Iuliae monetam, cum nata fuerit in hac inſula, ut diximus.

TI. CLAVDIVS.

Natus Lugduni Galliae V. C. 744 Kalendis Auguſti patre Druſo ſeniore, matre Antonia, dictusque *Ti. Claudius Druſus.* [a]) A puero inter ſiniſtram valetudinem, metum, mulieres Liviam, et Antoniam, et viles paedagogos educatus ſtuporem, ac ſocordiam praetulit, ſic ut mater eum portentum hominis, et a natura inchoatum tantum, ac ſi quem vellet ſocordiae arguere, ſtultiorem filio ſuo Claudio dicere ſoleret. [b]) Quare neglectus ab ipſo Auguſto nihil praeter auguratus honorem abſtulit, et heres nonniſi inter tertios, ac paene extraneos relictus. [c]) Mortuo Auguſto ſodalis Auguſtalis nominatus, [d]) ceterum a patruo Tiberio ab omnibus, quae petierat, reip. muniis excluſus abjecta ſpe dignitatis otio, ebrietati, contubernio ſordidiſsimorum hominum ſe dedit. [e]) Caligula, qui primo imperii anno tam mortuis ex familia ſua, quam vivis honores omnes detulit, patruum quoque Claudium extulit, et V. C. 790 in conſulatu ſuffecto conlegam a Kalendis Iul. in binos menſes adſcivit, et conſulem iterum in annum IV. deſignavit. [f]) V. C. 793 Caligula ſeſe Iovem Latialem appellans Claudium ſacerdotem ſuum dixit. [g]) Tamen ſub Caligula quoque vulgo deſpectus propter ſtuporem fuit, ſed quae opinio ei ſaluti fuit. Nam caeſis ex familia ſua ſexus virilis fere omnibus, etſi ipſe quoque vitae diſcrimen adivit, propter ſocordiae opinionem evaſit, quoniam nonniſi in ludibrium reſervatus fuit. [h]) Caeſo non. Kal. Febr. V. C. 794 Caligula, eoque territus in palatio ſeſe abdidit, verum deprehenſus a praetereunte gregario, agni-

a) Suet. c. 2. Dio L. LX. § 5. b) Suet. c. 3. Dio l. c. § 3. c) Suet. c. 4. d) Tac. Ann. I. 54. e) Suet. c. 5. f) Suet. c. 7. g) Dio L. LIX. § 28. h) Suet. in Calig. c. 23. in Claud. c. 9. Ioſeph. Ant. L. XIX. c. 1. § 2.

tusque imperator salutatur, deductusque in castra inter militum excubias proximam noctem egit. Consules, ac patres in Capitolio collecti dum de restituenda rep. deliberant, ipsique inter se parum concordant, postridie milites in Claudii nomen juravere, parendumque fuit armis ad vim paratis. [a])

V. C. 794 P. X. 41.
TR. P. COS. DES. ITER. P. M. P. P. IMP. II.
Caio Aug. IV. Cn. Sentio Saturnino cos.

Ad imperium evectus omnes statim decretos honores recipit dempto praenomine *imperatoris*, et titulo *patris patriae*, sed et hunc paullo post admittit. [b]) Cassium Chaeream occidi jubet non dolore caesi Caji, sed principis, metu propriarum insidiarum. [c]) Antiocho Commagenen a Cajo ademptam restituit, Iberis Mithridatem a Cajo in vinculis detentum remittit, alteri Mithridati Bosporum largitur data Polemoni Ciliciae parte. Agrippae tum Romae praesenti, et quo ad capessendum imperium consiliario est usus, Iudaeae regnum auget, fratri Herodi Chalcidenen adjudicat. Sulpicius Galba Chattos, P. Gabinius Chaucos vincunt. [d])

* * *

Observandum ad numos, quos continuo ad annum praesentem describam, eos omnes hoc anno signatos non fuisse, etsi simplex TR. P. nullo addito numero praeferant. Nam in numis hujus imperatoris aeneis I. et II. formae nullus unquam additur numerus. Additur quidem in aureis, et argenteis, sed etiam omittitur in iis, qui absque dubio multo serius percussi sunt. Ita numi Claudii cum capite Agrippinae, vel Neronis ante annum V. C. 803 signari non potuere, tamen solum TR. P. absque augmento offerunt. Nihilominus numos omnes sic inscriptos etsi vagos, quando rationi temporum non repugnabunt, hoc loco proponam, quia hoc anno signari poterant, etsi reipsa signati forte non fuerint.

* * *

Deinceps, cum diversae in ejusdem anni numis occurrent inscriptiones capitis, eas compendii causa praemittam majoribus alphabeti literis distinctas, quae deinde ad singulos numos adjicientur. Propositum istud perquam utile. Nam praeterquam quod inscriptionum varietatem ob oculos ponit, docet etiam, qua inscriptionis lege imperatores annis singulis usi sint, tum quae inscriptio in moneta aurea, et argentea, quae in aenea usurpata fuerit. Nam certum est, persaepe secundum statam legem epigraphen, quae in auro, et argento legitur, non reperiri in aere, et vicissim, ad quod cum non satis adverterent falsarii, alienas saepe numis suis inscripsere, quo ipso fraus ceterum scite occultata patescit. Ad hoc vero institutum uno fere museo Caesareo usus sum, atque opportune quidem, nam Romanae monetae opibus abundat, et de ejus sinceritate spondere ipse possum,

a) Dio, Suetonius, et prolixe Iosephus Ant. L. XIX. c. 3. b) Dio L. LX. § 3. Suet. c. 12. c) Dio l. c. d) Dio l. c. § 8. Ios. Ant. Iud. L. XIX. c. 3.

qua in caufa multo inferior eft catalogus Mediobarbi temere, et arbitrarie confarcinatus, in quo legas infcriptiones capitum, quibus Augufti iis, ad quos monetam refert, annis ufi non funt. Si aliorum eruditorum fcriptis rarius uti poffum, ipfi in caufa funt, cum plerumque, praeeunte malo exemplo Vaillantio, pofticas folum defcripferint, capitis epigraphe difsimulata.

*

A. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *in AE. III.*
B. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. *in AV. AR.*
C. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. *in Au. AR.*
D. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. *in AE. I. II.*
E. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *in AE. I. II.*
F. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *in AE. I. II.*

Vt lit. B. Caput laureatum.
IMPER. RECEPT. *infcriptum caftris praetoriis, prae quorum porta miles ftans d. haftam, juxta aquila legionaria.* AV. (Morelli Impp.)

Eadem adverfa.
PRAETOR. RECEPT. *Imperator togatus ftans dexteram jungit cum adftante figura militari f. aquilam legionariam tenente.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Illuftres hi numi confirmant, quae fupra de mira in confequendo imperio fortuna ex hiftoricis docui. Numus primus infcriptus IMPER*atore* RECEPT*o* typo caftrorum praetoriorum exhibet id, quod narrat Suetonius, [a]) *receptus intra vallum inter excubias militum pernoctavit*, ubi poftridie ex teftimonio Dionis, [b]) *omnium confenfu militum ei, velut ex imperatorio genere orto, ac viro bono imperium eft delatum.* Numus alter: PRAETOR*ianis* RECEPT*is*, nempe *in fidem*, innuit facramentum militare; cum eodem die praetorianos *armatos pro concione jurare in nomen fuum paffus eft.* [c]) In fingularis hujus facti memoriam hi typi fequentibus quoque annis repetiti funt.

*

Vt lit. B. Caput laureatum.
SACERDOS. DIVI. AVGVSTI. *Duae faces cum corollis.* AR. (Morelli, Muf. Caef.)

Quoniam tota haec averfa in matris quoque Antoniae numis comparet, fufpicatur Havercampus, per monetarii incuriam matrices fuiffe permutatas. [d]) Verum ejus adferendi rationem non video. Nam aeque Claudius, atque Antonia, *facerdos D. Augufti* fuit conftitutus, et quidem ille jam a Tiberio, ut docet Tacitus. [e]) Et videtur fuiffe alia lectae hujus a Claudio averfae ratio. Nam praeterquam quod Auguf-

a) Cap. 10. b) L. LX. § 1. c) Suet. c. 10. d) ad Impp. Morelli T. II. p. 19. e) Ann. I. 54.

tum usque eo obſervavit, ut ſanctius nullum haberet jusjurandum, quam *per Auguſtum*, [a]) videtur hoc typo uſus ad abolendam alterius ſacerdotii infamiam, ad quod ſuſcipiendum ipſe a Caligula adactus eſt, quando is ſe Iovem Latialem dixit, [b]) aut alterius novi ſacerdotii, quod innuit Suetonius, [c]) pro cujus introitu coactus eſt ab eodem, impendere IIS. octogies, ſic ut ad ſummas rei familiaris anguſtias decideret.

* * *

Vt lit. C. Caput laureatum.

CONSTANTIAE. AVGVSTI. *Mulier ſedens dexteram ori admovet.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D. addito in aliis P. P. *Caput nudum.*

CONSTANTIAE. AVGVSTI. S. C. *Iuvenis galeatus tenui indumento usque ad genua, et pallio poſt tergum defluo amictus elata dextera digitum indicem vultui admovet, ſ. haſtam.* AE. II. Obvius.

Typum numi alterius ab antiquariis varie deſcriptum reperio. Quem coram propoſui, captus eſt ex quinque integerrimis muſei Caeſarei. Eadem epigraphe eſt etiam in numis Antoniae matris Claudio noſtro imperante ſignatis, at in his variat typus, quem facit mulier ſtans d. facem oblongam, ſ. cornucopiae tenens. Quo loco hos numos recenſui, dixi, difficulter poſſe epigraphen cum imagine componi, ipſam autem epigraphen haud dubie ad Claudium referendam, quod praeſentes numi confirmant. Sed etiam in his difficile, imagines cum inſcriptione componere, etſi dubium non videatur, reſpexiſſe monetarios ad Claudii vitam ab ipſa infantia inter contemptus, ludibria, timores toleratam, quibus omnibus malis invicta *conſtantia* ſuperior evaſit. Confirmat iſtud utriusque figurae tam muliebris, quam virilis geſtus ſilentium ſibi imperantis, in quo ipſo magna conſtantiae pars eſt repoſita. Binas mulieres ſilentii praeſides ſuppeditat mythologia Romana, Angeronam, et Tacitam, de quibus olim copioſius egi. [d]) Vtrum eadem ſuppeditet quoque ſimilis naturae marem, qualis in Aegypto praedicabatur Harpocrates, mihi ignotum.

* * *

Vt lit. B. additis variis trib. poteſtatis numeris. Caput laureatum.

PACI. AVGVSTAE. *Mulier alata gradiens d. veſtis ſinum a pectore ad faciem adducit, ſ. caduceum tenet, humi praecedit ſerpens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Pro commodiore hujus typi explicatu conjungo numos ſequentes:

1. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput Veſpaſiani laureatum.*

PACI. AVGVSTI. *Typus idem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

2. DIVVS. IVLIVS. *Caput I. Caeſaris laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Typus idem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

3. TI. ΚΛΑΥΔΙΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Capita adverſa Claudii et Agrippinae.*

Α. ΓΕΣΣΙΟΣ. ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ, *in area* ΖΜΥ. *Typus idem.* AE. III. (Morelli in

a) Suet. c. 11. b) Dio L. LIX. § 28. c) Cap. 9. in Claud. d) Sylloge I. p. 71.

fam. Gesia, et in numis Agrippinae jun.)

Typus hic antiquariorum ingenia fatigavit prolato vario ejus explicatu. Dissensere etiam eo, quod nonnulli, ut Occoni, Tristano, Vaillantio visum, mulierem hanc admotam ori bullam deosculari dixere, cujus revera haec ejus imago speciem praebet. Verum plures ejus generis numi musei Caesarei curatius a me inspecti, ut et his non absimilis gemma, quae proditur in museo Odeschalcho, a) manifeste docent, mulierem vestis partem, qua pectus tegitur, sursum adducere, quod Nemesis in veterum monumentis saepe peragit. Quod ad ipsius mulieris appellationem attinet, alii Victoriam, alii Pantheam, alii signum ex pluribus symbolis conflatum dixere. Istud certum per inscriptionem, hunc typum ad notandam *Pacem Augustam* adhibitum, et si epithetorum omnium vis ac significatio iis tributa rite perpendatur, ea perquam commode Paci, ejusque peristasibus omnibus poterunt subjici. Ita alae, et gradientis habitus indicant Victoriam, qua pax paritur, caduceus foedera, quibus pax coalescit, serpens pacem ope Minervae tam Victricis, quam Paciferae constitutam; nam serpens ejus deae frequens est comes, ut revera Minerva non multum absimili cultu, nimirum d. palmae ramum, s. Victoriolam tenens adstituto ad pedes serpente gradiens proponitur in numo Vespasiani, quem in hujus numis vagis describam, quique praesentes numos multum illustrat. Vestis sursum adducta, et quae in utramvis partem accommodari possunt, alae certam Nemesin faciunt, nimirum pacis sumpto de hostibus supplicio auctorem. Ita I. Caesarem caeso Pompejo M. velut de pace proxime imminente Nemesi dicasse delubrum, mox videbimus. Hanc Victoriam Nemesin exhibet denarius Hadriani musei Caesarei, in cujus aversa: VICTORIA. AVG. *Mulier alata gradiens d. vestem a pectore diducit, s. ramum.* Quare Nemesis Rhamnusia jure de se jactat in epigrammate Theaeteti: b)

Αντιπαλαντευω τας ελπιδας· ειμι δε και νυν
ΝΙΚΗ Ερεχθειδαις, Ασσυριοις ΝΕΜΕΣΙΣ.

Spei momenta moderor; sum vero nunc quoque
VICTORIA Atheniensibus, Persis NEMESIS.

Cum signum istud videamus numis illatum non tantum Romanis, sed etiam exteris, et propagatum per plures imperatores, apparet, fuisse famae in vulgus cognitae, imaginemque ex celebri quodam prototypo, quod alicubi PACIS inscripto nomine steterit, petitam. In Claudii praecipue numis, atque iis per varios annos signatis persaepe redit, quae etiam causa videtur, cur hunc typum Smyrnenses, ut docet numus III. inscriptus ΖΜΥ., eumque Claudio tantopere charum elegerint, atque istud tanto lubentius, quoniam Nemesis princeps fuit Smyrnensium numen. Eandem Nemesin offert etiam aureus singularis Vibii Vari, quem vide in numis gentis Vibiae.

a) Tom. II. num. 15.   b) Anal. Brunck T. II. p. 515.

Non videtur hoc loco alienum, ad illustrandos hos numos, ac praecipue numum ex propositis II. adducere testimonium Appiani: [a]) *Adlatum sibi Pompeji caput videre non sustinuit I. Caesar, sed sepeliri jussit, et exiguum quoddam ibi delubrum ante urbem positum Nemesis delubrum vocavit, quod nostra aetate imperante Romanis Trajano, et Iudaeorum in Aegypto genus exterminante ab his in belli usus eversum est.* Ergo Caesar Pompeji casum non tam virtuti suae, quam Nemesi, seu divinae ultioni acceptum tulit, atque haud dubie ejus signum in illo delubro dedicavit, neque minus verisimile est, illud ab Iudaeis eversum turbis finitis a Trajano restitutum, et in ejus memoriam forte signatum ab hoc numum, in cujus una superficie caput I. Caesaris, in altera signum Nemesis cum attributo Pacis fingitur, quod is secundum vetus exemplar restituerit.

* * *

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Dextera bilancem tenens, intra cujus lances* PNR.

COS. DES. IT. PON. M. TR. P. IMP. *in medio:* S. C. AE. III. (Mus. Caes.)

Eadem epigraphe. Modius.

Eadem aversa. AE. III. (Mus. Caes.)

Bini hi numuli soli sunt, qui certos characteres praesentis anni offerunt; nam hoc tantum anno fuit COS. DES*ignatus* IT*erum*. In reliquis numis ad hunc annum descriptis desideratur mentio consulatus, et, ut dixi, raro in ejus numis repetitae trib. potestatis numerus additur.

Literas PNR Havercampus cum aliis explicat: P*ondus* N*umi* R*omani*. (ad Morellii Impp. T. II. p. 41.) Forte melius: P*ondus* N*umi* R*estitutum*.

Alter numulus typo modii ad frumenti procurationem, cui praecipuam Claudius per imperium suum operam impendit, est referendus.

Vterque numus anno quoque sequente in consulatu II. est restitutus.

* * *

Vt lit. B. Caput laureatum.

VICTORIA. AVGVST. *Victoria d. pede globo imposito, clypeo inscribit.* Quin. AV. (Vaill. Morelli.)

Ad victoriam Britannicam typum refert Vaillantius. Verum in quinariis constans typus fuit Victoria, etiam cum nulla parta fuit.

* * *

Vt lit. E. Caput laureatum.

SPES. AVGVSTA. S. C. *Spes gradiens d. florem: s. pone vestem attollit.* AE. I. Obvius.

Hic Spei typus nunc primum comparet, deinceps in Augustorum moneta obvius. Sed exhibet museum Farnesianum binos Claudii aeneos I. formae, in quibus differt typus manente eadem epigraphe. Nam in horum uno est mulier eodem cultu gradiens, sed quae dexteram cum tribus militibus jungit, quod symbolum explicatum facilem praebet. At in altero clava Herculis solum typum facit, qui cum hac inscriptione omnino insolens est, et aenigmati propior. In Kalendario marmoreo Antiatino ad Kalendas Augusti legitur: TI. CLAV - - SPEI, et in Kalendario Capranicorum ad eundem diem: SPEI.

a) Bell. civ. lib. II. c. 90.

AD. FORVM. HOLITORIVM. Constat item, eodem die natum Claudium. Tenemus igitur causam, cur tantopere Spem coluerit Claudius, quoniam eo die natus est, quo in Spei honorem concipi vota solita sunt.

* * *

Obvii sunt cum typis suis:

EX. S. C. OB. CIVES. SERVATOS *intra coronam quernam.* AV. AR. AE. I.

CERES. AVGVSTA. S. C. *Dea sedens d. spicas, s. facem.* AE. II.

LIBERTAS. AVGVSTA. S. C. *Libertas stans d. pileum, s. extenta.* AE. II.

S. C. *Pallas gradiens.* AE. II.

Numi majorum Claudii.

Pius in majores signavit numos frequentes cum imagine Drusi patris, Antoniae matris, Germanici fratris, et ejus uxoris Agrippinae, quos in singulorum numis descriptos vide. Commemorandi hic tamen sunt numi aurei, argentei, aenei I. formae, in quorum aversa:

DE. GERM. vel: DE GERMANIS. *Clypei Germanici decussati*, vel: *Arcus triumphalis posito superne equite.*

Etsi Claudius, et quidem hoc etiam anno, Germanos fregerit, ut dictum in annalibus, sic ut hi typi ad has ipsas Claudii victorias possint referri, tamen cum iidem reperiantur in numis Drusi perpetui Germanorum victoris, verisimilius est, eos adludere ad patris Drusi res de Germanis prospere gestas, quae in ejus moneta frequenter celebrantur.

V. C. 795 P. X. 42.
TR. P. I. II. COS. II. P. M. P. P.
IMP. III.
Ti. Claudio Aug. II. C. Caecina Largo cos.

Mauros, et Numidas variis praeliis coercet. Mauretaniam in Tingitanam, et Caesariensem provincias dispescit. Portum Ostiensem magnis sumptibus molitur. Furius Camillus Scribonianus Dalmatiae praefectus adversus Claudium seditionem movet, quae brevi sopitur auctore in insula illa caeso. a)

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Dextera bilancem tenens, intra cujus lances* PNR. Pro quo typo in aliis: *Modius.*

COS. II. PON. M. TR. P. IMP. P. P. *in medio:* S. C. AE. III. (Mus. Caes.)

De his typis egimus ad annum priorem.

Praeter hos nullum alium certum hujus anni reperi.

V. C. 796 P. X. 43.
TR. P. II. III. COS. III. P. M. P. P.
IMP. III. IV. V.
Ti. Claudio Aug. III. L. Vitellio II. cos.

Consulatum III. novo circa principem exemplo init, in locum demortui suffectus. b) A. Plautius praemissus in Britanniam rem streaue gerit, at coorto graviore tumultu succedit ipse Claudius. Victis barbaris dictus aliquoties *imperator*, nec plus sedecim diebus in insula actis in continentem redit. Absenti a senatu decretus triumphus, ar-

a) Dio L. LIX. b) Suet. c. 14.

cus, ipſique ac filio *Britannici* nomen. [a])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. III. *addito in aliis* IMP. V. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *Typus, ut ad annum 794.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Modius.*

PON. M. TR. P. IMP. P. P. COS. III. *in medio:* S. C. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 797 P. X. 44.
TR. P. III. IV. COS. III. P. M. P. P. IMP. V - - -
L. Quinctio Criſpino II. M. Statilio Tauro cos.

Romam redux de Britannis triumphat. M. Iulio Cottio paternum principatum, quem ad Alpes cognomines habuit, auget, et regem nominat. [b])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IIII. *Caput laureatum.*

IMPER. RECEPT. *vel:* PACI. AVGVSTAE. *ut ad annum 794.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 798 P. X. 45.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. P. P. IMP. V - -
M. Vinicio II. Tauro Statilio Corvino cos.

Statuis ponendis modum praeſcribit. [c])

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 799 P. X. 46.
TR. P. V. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. X. XI.
Valerio Aſiatico II. M. Iunio Silano cos.

Nihil hoc anno ad poſteros memorabile praeter ſolitas Meſſalinae et libertorum artes.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VI. IMP. XI. *Caput laureatum.*

DE. BRITANN. *vel:* BRITANNI. *vel* BRITANNIS, *inſcriptum arcui triumphali, ſupra quem ſtatua equeſtris inter duo tropaea.* AV. AR.

Claudio ex victa Britannia jam V. C. 796 decreti a ſenatu honores fuere, et anno ſequente triumphavit maximo apparatu, non tamen hactenus annorum praecedentium numi ejus victoriae teſtes reperti ſunt. Numi hi exhibent arcum triumphalem, Dioni ἁψῖδα τροπαιοφόρον, quem idem praeter alios honores duplicem decretum memorat. [d]) Addit Suetonius, [e]) navalem quoque coronam faſtigio Palatinae domus juxta civicam fixam trajecti, et quaſi domiti Oceani inſigne. Circa iſtud aevi Britannia ſimplice T ſcribi conſuevit, et ſic ſcribitur adhuc in numis Hadriani, et Antonini Pii. Et notum illud Maronis: [f])

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

At ſub Severo ea litera geminari coepit. Ergo Euſtathius ad verba Dionyſii Periegetae verſu 284: ἔνθα Βρεταvοὶ nonniſi pro ſuae aetatis ſcribendi lege

a) Dio L. LX. b) l. c. c) l. c. d) l. c. § 22. e) Cap. 17. f) Ecl. I. 67.

dicere poterat, poetam metri caufa alterum T ejeciffe.

* * *

Eadem adverfa.

P. M. AVGVR. COS. III. *Imperator in quadrigis triumphalibus f. incertum quid tenet.* AR. (Muf. Caef.)

Rarifsimus hic numus teftis rurfum eft triumphi de Britannia acti. Ad pontificatus max. titulum addit alium *Auguris*, quod jam in Caligula vidimus, et videbimus in Vefpafiano. Narrat Tacitus ad annum fequentem, Claudium Etrufcae harufpicum difciplinae confervandae, et reftituendae multum invigilaffe. [a])

* * *

Eadem adverfa.

IMPER. RECEPT. vel: CONSTANTIAE. AVGVSTI, vel: PACI. AVGVSTAE, vel: S. P. Q. R. P. P. OB. C. S., quos typos jam ad V. C. 794 contemplati fumus.

V. C. 800 P. X. 47.
TR. P. VI. VII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XI. - XV.
Ti. Claud. Aug. IV. L. Vitellio III. cos.

Annum V. C. octingentefimum actis ludis faecularibus celebrat, poft Augufti editionem quarto, et fexagefimo, fed quos perperam ab Augufto anticipatos dixit, et irrifa fuit praeconis vox invitantis more folenni ad ludos, quos nec fpectaffet quisquam, nec fpectaturus effet, cum fupereffent adhuc, qui fpectaverant, et quidam hiftrionum producti olim tunc quoque producerentur, [b]) ex quibus Stephanionem prodit Plinius utrisque faecularibus faltantem. [c]) Cherufcis petentibus Italicum, Flavii, Arminii fratris filium hactenus apud urbem habitum regem praeficit. [d]) Corbulo Germanos, Vefpafianus cum filio Tito Britannos infeftant. [e])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG.
P. M. TR. P. VII. IMP. XIIII.
Caput laureatum.

PACI AVGVSTAE *folito typo.* AR. Citatur a Mediobarbo.

* * *

Numum Mediobarbi, in cujus averfa: SAECVLARIA. SACRA, confictum nullus dubito.

V. C. 801 P. X. 48.
TR. P. VII. VIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XV. - -
A. Vitellio, Q. Vipfanio Poplicola cos.

Cenfor conlega L. Vitellio Auli Aug. patre fenatum fupplet aliis fenatoribus inde motis. Gallis transalpinis fenatorum in urbe jus impertit, luftrumque hoc anno condit. [f]) De tempore hujus cenfurae vide plura in numis Vitellii. Claudio Oftiae abfente Meffalina uxor C. Silio propalam in urbe nubit. Redux re comperta Claudius impotentem feminam uno cum adultero necari jubet. [g])

Defunt certi anni hujus numi, nifi quis approbare velit fequentem:

a) Ann. XI. 15. b) Tac. Ann. XI. 11. Suet. c. 21. c) H. N. L. VII. § 49. d) Tac. Ann. XI. 16. e) Tacit. Dio. f) Tac. Ann. XI. 25. g) Tac. Ann. XI.

Antica non proditur.

CENSOR. *Imperator censor sellae curuli insidens considerat equum, quem eques adducit.* AV.

Numi hujus typum dedit Spanhemius, [a]) et forte ex hoc restituit Morellius in numis Claudii; non enim musei indicium adjecit. Sed vereor, ne confictus sit secundum ea, quae Suetonius, et Tacitus de Claudii censura post multos annos restituta prodidere. Quae ad equitum probationem, et transvectionem pertinent, vide explicata a Spanhemio, [b]) et cl. le Beau. [c])

V. C. 802 P. X. 49.

TR. P. VIII. IX. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XVI.

C. Pompejo Longino Gallo, Q. Veranio cos.

Anni principio Agrippinam neptem ducit. [d]) Parthis petentibus Meherdatem Arsacidam Romae obsidem detentum ad capessendum regnum remittit. [e]) Mithridates Bosporanus nova adversus Cotyn moliens captus Romam perducitur. [f]) Ituraei et Iudaei mortuis regibus Sohemo et Agrippa provinciae Syriae additi. [g])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VIIII. IMP. XVI. *vel* XVII. *vel* XVIII. *Caput laureatum.*

DE. BRITANN. *vel* CONSTANTIAE. AVGVSTI, *vel:* PACI. AVGVSTAE, *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis solitis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

V. C. 803 P. X. 50.

TR. P. IX. X. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. IMP. - - XVIII.

C. Antistio Vetere, M. Suillio Nerulino cos.

L. Domitius adoptatur, inque familiam Claudiam, et nomen Neronis transit. Agrippina *Augusta* dicitur. [h]) In oppidum Vbiorum colonia ducitur imposito ab Agrippina nomine. [i]) L. Pomponius Cattos domat. [k]) Caractacus Britanniae rex post IX. annorum bellum expugnatur, capiturque. [l])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. P. P. IMP. XVIII. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis solitis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Numos Agrippinae, qui jam ab hoc anno procedunt, vide infra in ejus moneta.

V. C. 804 P. X. 51.

TR. P. X. XI. COS. V. P. M. P. P. IMP. XVIII. - - XXIV.

Ti. Claudio Aug. V. Ser. Cornelio Orfito cos.

Neroni virilis toga maturatur non-

---

a) Tom. II. p. 101. b) l. c. c) B. L. T. XXVIII. p. 23. d) Tac. Ann. XII. 5 seq. e) l. c. 10. f) l. c. 15. g) l. c. 23. h) Tac. Ann. XII. 25. 26. Marmor ap. Pighium T. III. p. 583 et Gruterum p. 113. i) Tac. l. c. 27. k) ibid. l) ibid. c. 31 seq.

dum expleto XIV. aetatis anno, designatur conſul, quem magiſtratum iniret annum ingreſſus XX., imperium proconſulare extra urbem decernitur, et princeps juventutis dicitur. a)

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. XI. IMP. P. P. COS. V. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *vel :* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis ſolitis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Ab hoc etiam anno procedunt numi Neronis Caeſaris, quos vide in ejus moneta.

V. C. 805 P. X. 52.
TR. P. XI. XII. COS. V. P. M. P. P. IMP. - - XXVII.
P. Corn. Sulla Fauſto**, *****L. Salvio Othone Titiano cos.***

Clitae, agreſtis Ciliciae natio, rebelles perdomiti. Celebris in lacu Fucino naumachia.[b]) Aquaeductus duos aquae Claudiae, et novae Anienis magnifice conſummat, dedicatque. [c])

Certi hujus anni numi deſiderantur.

V. C. 806 P. X. 53.
TR. P. XII. XIII. COS. V. P. M. P. P. IMP. XXVII.
D. Iunio Silano**, *****Q. Haterio Antonino cos.***

Nero Caeſar annos natus XVI. Octaviam ducit. [d])

Ignoti numi hujus anni.

V. C. 807 P. X. 54.
TR. P. XIII. XIV. COS V. P. M. P. P. IMP. XXVII.
M. Aſinio Marcello**, *****M. Acilio Aviola cos.***

Claudium ex morbo decumbentem Agrippina medicato per Locuſtam veneficam boleto conficit III. idus. Octob. [e])

Hoc fato obiit Claudius, caſu, ſi quis alius, fortuito admotus imperio, quod neque ſperaverat, neque concupiverat. Suſceptum principatum non tam ſuo, quam uxorum, et libertorum arbitrio adminiſtravit, talis plerumque, qualem eſſe eum aut expediret illis, aut liberet. [f]) Quare lepide Seneca toto eum anno dixit celebraſſe Saturni menſem, nimirum quo heris ſervi imperitabant. [g]) Inſigniora libertorum nomina Narciſſus ab epiſtolis, Pallas fiſci praefectus, Calliſtus ſupplicum libellorum magiſter, Felix ſpado, poſtea Iudaeae procurator, Mneſter pantomimus Meſſalinae percharus, Polybius, Poſides, Harpocras, [h]) atque hi ad permovendum, quo vellent, principem non tam ejus ſtupore, quam nativo metu, quo leviſsima quaevis portenta facile admiſerat, abuſi ſunt. Ita metu inductus fuit, ut ipſas dotis tabellas, quibus nuptiae Meſſalinae uxoris cum Silio inſtruebantur, conſignaret, i) et oblato alio metu impetratum, ut utrum-

a) Tac. Ann. XII. 41. b) Tac. Ann. XII. 55. 56. c) Frontin. de Aquaed. art. 13. Pighius ad hunc annum. d) Tac. Ann. XII. 58. e) Tac. Ann. XII. 66. Sueton. Seneca in Apocoloc. f) Suet. c. 25. g) in Apocol. h) Sueton. Dio, Seneca. i) Sueton. c. 29.

que trucidari juberet. Inde factum, ut omnes ii, qui eo imperante aliorum cupiditati obſtitere, facile objecta ab uxoribus, aut libertis ſuſpicione inſidiarum e medio tollerentur. Stuporis, ac ſocordiae copioſa edidit ſpecimina, praecipue cum in cenſura leges ferret ineptiſsimas, aut cos, quos necari juſſerat, priorum oblitus poſtridie ad coenam vocaret. Innatam tamen quoque habuit ſaevitiem; nam nullum gratius illi ſpectaculum, quam videre gladiatores mutuis ictibus, vel a beſtiis laniari, eorumque morientium miſerabiles vultus videre. [a]) Verum ea libido ad gladiatores tantum, et abjectos homines valuit. Revera non deſtituebatur animi bonis, erat non indoctus, hiſtoriarum ipſe ſcriptor non inelegans, ſed et hac in parte ineptivit alphabeti literas ſeu novas comminiſcendo, ſeu antiquatas reducendo, et uſui adeo publico adverſando. [b]) Mentis erectioris, ac perſeverantis indicia fuere adita ab ipſo Britannia, bellumque geſtum, ingentes portus Oſtienſis ſubſtructiones, lacus Fucini emiſſarium, aquaeductus in urbem perfecti, ex quo patuit futurum fuiſſe magnarum rerum non incapacem, ſi digna principe, ſed ad quod faſtigium deſtinatus nunquam fuerat, inſtitutio acceſsiſſet.

De uxoribus, et liberis agetur infra.

Poſtremi hujus anni numi certi mihi ignoti.

Divus Claudius.

DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

EX. S. C. (*etiam ſine epigraphe.*) *Thenſa a quadrigis equorum tracta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Auctoribus Tacito, [c]) Dione, [d]) et Plinio [e]) coeleſtes Claudio honores mox ab ejus obitu decreti ſunt. At Suetonius: [f]) *Funeratus eſt ſolenni principum pompa, et in numerum deorum relatus, quem honorem a Nerone deſtitutum, abolitumque recepit mox per Veſpaſianum.* Quod mirum videatur; nam non modo Nero in inſcriptionibus, et numis paſſim dicitur *Divi Claudii filius*, ſed ipſe Suetonius in Nerone [g]) ait, ab hoc Claudium apparatiſsimo funere fuiſſe elatum, laudatum, CONSECRATVM. Intelligere ergo videtur honores reliquos decretos, intermiſſosque, ac praecipue templum D. Claudii coeptum ab Agrippina, ſed a Nerone funditus deſtructum, quod ſubinde aedificatum a Veſpaſiano idem Suetonius narrat. [h]) Non alia magis conſecratio majore ab ipſis coaevis ludibrio excepta fuit. Nero lethales Claudio boletos *deorum eſcam* ſolebat appellare, [i]) et Iuvenalis: [k])

Minus ergo nocens erit Agrippinae
Boletus, ſiquidem unius praecordia preſſit
Ille ſenis, tremulumque caput deſcendere juſſit

a) Suet. c. 34. Dio L. LX. 13. b) Sueton. c. 41. Tacit. Ann. XI. 13, et veteres grammatici. c) Ann. XII. 69. d) L. LX. § 35. e) Paneg. c. 11. f) Cap. 45. g) Cap. 9. h) in Veſp. c. 9. i) Dio l. c. k) Sat. VI. 619.

In coelum, et longa manantia labra saliva.

Ejus tremorem capitis, manantem salivam, et incessum turpem, parumque firmum commemoraverunt etiam Suetonius ac Dio. Acerrime denique Claudium in coelum euntem insectatus est Seneca singulari libello, Dioni quoque memorato, [a]) quem Αποκολοκυντωσιν, quasi *cucurbitae consecrationem* inscripsit, refertum multo quidem sale, sed supra modum amaro, et mixtis ex trivio jocis, qui philosophi gravitatem dedecent, turpiter infectum, nimirum aperta sui in exilium acti ultione, et Agrippinae adsentatione.

* * *

DIVVS. CLAVD. AVGVST. GERMANIC. PATER. *Caput Claudii laureatum.*

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. CAESAR. AVG. GERM. *Caput Neronis juvenile.* AR. m. m. (Morelli Impp. T. II. p. 76.)

Numum hunc esse extra urbem signatum, dubium non est.

* * *

ΚΑΙΣΑΡ. ΘΕΟΣ. ΘΕΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput Claudii laur.*

ΝΕΡΩΝ. ΑΓΡΙΠ. *Capita adversa Neronis et Agrippinae.* AR. m. m. (Morelli ibid.)

Numus hic aut spurius est, aut epigraphe partis adversae male excepta; neque enim Claudius aut per natales, aut adoptionem dici potuit DIVI. FILIVS. Verior est numus sequens urbis item incertae:

ΘΕΟΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. *Caput radiatum.*

ΝΕΡΩΝ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑΣΤ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΗ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Capita adversa Neronis, et Agrippinae.* AR. m. m. (Morelli ibid.)

* * *

Alium consecrationis numum vide in tractatu de *Numis restitutionum.*

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

TI. CLAVD. CAES. AVG. *Caput nudum.*

COM. ASI. *Templum distylum, in quo mulier stans, et cornucopiae tenens imperatorem paludatum, et hastatum adstantem coronat; peristylio inscriptum:* ROM. ET. AVG. AR. m. m. (Vaill. Morelli, Mus. Theup.)

Hos numos signatos fuisse Pergami Mysiae, probare conati sumus in numis Augusti ad annum V. C. 735.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. *Caput nudum.*

ROM. ET. AVG. *Ara intra duas Victorias.* AE. II. et IV. (Morelli, Theup.)

De his numis copiose egi supra in numis Augusti incertis.

TI. CLAVD. CAES. AVG. AGRIPP. AVGVSTA. *Capita jugata Claudii laureatum, et Agrippinae.*

DIANA. EPHESIA. *Signum Dianae Ephesiae.* AR. m. m. (Mus. Caes. Morelli.)

Similes argentei maximae formae cum aliorum quoque imperatorum ca-

a) l. c.

pite exſtant, quos dubium non videtur Epheſi cuſos. Vaillantius plures ſimiles recenſet.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗΜ. ΕΞΟΥ. *Caput nudum.*

Sine epigraphe. Auguſtus capite radiato ſedens d. pateram, ſ. haſtam, et ambitur ſeptem aſtris. In alio: *Simile Auguſti ſignum, ſed in quadrigis elephantorum.* AR. m. m. (Morelli.)

Alius, ſed: Caput Auguſti radiatum inter ſeptem aſtra. AR. (Morelli.)

Numos ſimiles produxi ſupra in numis Caligulae, unde explicatio petenda.

ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Libertas ſtans d. pileum, ſ. extenta.* AE. II.

Numus integerrimus, et anecdotus muſei Caeſarei, urbisque incertae, quia praeter principis nomina, eaque, quod rarum, plene perſcripta, nihil amplius enunciat. Typus averſae captus eſt ex numis Romanis, quos indicavimus.

* * *

Aeneos Graecos in conſortio cum parentibus Druſo, et Antonia vide in numis Druſi ſenioris.

* * *

Vrbium coloniarum.

Inſignis ad domeſticam Claudii hiſtoriam eſt numus coloniae Patrenſis Achaiae:

TI.CLAVDIVS.CAESAR. AVG. GERM. *Caput nudum.*

LIBERIS. AVG. COL. A. A. P. *Caput Britannici nudum inter capita ſororum Antoniae, et Octaviae cornucopiae impoſita.* AE. II. (Vaill.)

Similis typus eſt etiam in numo Claudii Alexandrino. De hac Claudii progenie infra ſingillatim agetur.

Illuſtrior alter, in quo ipſa horum liberorum nomina adduntur, ſed coloniae incertae:

IMP. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. *Caput nudum.*

ANTONIA. BRITANNICVS. OCTAVIA - - - *Britannicus togatus ſtans inter ſorores Antoniam, et Octaviam cornucopiae gerentes.* AE. II. (Morelli, Liebe p. 451.)

Captus eſt hic typus ex numo Caligulae, in cujus averſa tres ejus ſorores exhibentur. An vera ſit capitis epigraphe propter praenomen IMP., viderint Gothani, quamvis dari ſimilis inſolentia poſsit coloniae.

Numi reſtitutionum.

Hos vide in tractatu ſingulari.

Numi falſi, aut ſuſpecti.

Aeneus I. formae, in cujus averſa: S. P. Q. R. AQVAS. CLAVDIAM. EX. FONTIBVS etc. jam ab Occone obtruſus, ſubinde a variis probae notae antiquariis reſtitutus eſt. Sed ejus malam fidem poſt alios indicavere Havercampus, a) et cl. Beauvais. b)

* * *

CENSOR. *Imperator cenſor ſellae curuli inſidens etc.*

a) Morelli Impp. T. II. p. 24. b) Hiſt. abreg. T. III. p. 404.

Suſpectum hunc numum jam dedi ſupra ad annum V. C. 801.

Nomina ac tituli Claudii.

Germanicus.

Narrat Suetonius, [a]) Claudium fratre majore in Iuliam familiam adoptato *Germanici* cognomen adſumpſiſſe. At enim cognomen iſtud Claudio per Druſum patrem hereditarium ex S. C. fuit, ut iſtud idem Suetonius capite praecedente adfirmat. In ejus numis, quos per certos characteres conſtat ſignatos inde ab altero ejus imperii anno, vocabulum GERM. perpetuo abeſt, etſi dubium non videatur, numos hoc titulo inſignes ſequioribus quoque annis prodiviſſe; nam multi Claudii numi temporis notionem reticent, ut alias monui. In marmoribus Germanici nomen conſtanter additur.

Britannicus.

Iſtud cognomen Claudio, ejusque filio propter victorias Britannicas decretum diſerte tradit Dio, [b]) quod confirmare videtur numus aeneus citatus a Morellio, [c]) et Patino: [d])

ΤΙ. ΚΛΑΤΔΙΟϹ. ΚΑΙϹ. ϹЄΒ. ΒΡΙΤ. *Caput nudum.*

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΤΔΙΟΤ. ΓΤΝΗ. *Caput Agrippinae.*

At vereor, ut ſincere excepta ſit epigraphe; nam in numo ſimillimo apud Vaillantium, [e]) et Theupoli [f]) το ΒΡΙΤ. deeſt, neque iſtud aut in alis numis, aut marmoribus reperitur. Videtur honoris iſtud vocabulum filio ſuo tanquam proprium reſervaſſe. Iam ergo et Britannos, quos Virgilius *penitus toto diviſos orbe*, [g]) ac propterea lepide Pacatus *exules orbis* vocat, [h]) ſuum coepit urgere fatum, quos deinceps ſaepius materiam victoriarum, cauſamque dati principibus nominis intuebimur.

Pater patriae.

Claudium hunc titulum non ſtatim ab adito imperio, ſed tamen paullo poſt adoptaſſe, ſcribit Dio, [i]) de quo tempore cum definite non conſtet, nihil ab hoc titulo in numis ſeu addito, ſeu omiſſo juvatur chronologia, eumque etiam tum ſaepe videmus neglectum, cum jam pridem illo honoratus fuit, ut docent numi.

Cenſor.

Hoc titulo revera uſus eſt ob exercitam annis V. C. 800, et 801 cenſuram, additur etiam non raro in marmoribus, ut videre eſt apud Gruterum, et Muratorium, at in numis reticetur dempto uno, ſed ſuſpecto, quem ſupra ad V. C. 801 produxi.

Imperator.

Praenomen:

Hoc in perpetuum abſtinuit teſte Suetonio, [k]) et confirmant numi et marmora, dempto numo unico, ſed coloniae, quem ſupra produxi.

a) Cap. 2. b) L. LX. § 22. c) in Claud. tab. XII. n. 10. d) ad Suet. c. 26. e) Num. Graec. p. 15. f) pag. 844. g) Eclog. I. v. 67. h) Panegyr. Theodos. c. 23. i) L. LX. § 3. k) Cap. 12.

Cognomen:

Isto perfrequenter, et saepe iterando est usus, sic ut postremus ejus numerus inveniatur IMP. XXVII., quem bellicosissimi imperatores, et a victoriarum frequentia maxime spectati non aequavere. At Claudio non tantum suorum ducum virtus, sed etiam vana ostentatio, qua receptum hactenus morem infregit, toties hunc titulum peperit. Nam teste Dione [a]) *libertorum suasu propter res in Mauretania gestas, etsi nulla parta victoria, et re adhuc sub Cajo confecta triumphales honores accepit.* Et crediderim, tum etiam imperatoris titulum sibi adscivisse. Aliud memorabile testimonium, quo imperii a Claudio toties absque bellorum materia iterati causam tenemus, idem Dio suppeditat. [b]) *Ob victorias*, ait, *Britannicas aliquoties ditus imperator contra morem Romanorum, neque enim saepius, quam semel licet uno de bello hoc nomen assumere.* Ceterum difficile est definire, in quos annos singuli repetiti imperii numeri incidant, destituentibus nos hac parte monumentis. Quae ex numis, et marmoribus certa tenemus, hic proponere libet, exclusis tamen hic inscriptionibus iis, de quarum lectione, utrum sincere excepta sit, est ambigendi locus. Occo, et Mediobarbus, qui hos imperii numeros pro libitu nulla proposita auctoritate dispescunt, se ipsi tueantur.

IMP. II. TR. P. COS. DESIG. II. [c]) Certi sunt characteres anni V. C. 794. Captus fuerit hic titulus ex victis hoc anno Germanis.

IMP. III. jungitur cum TR. P. II. COS. DES. III. in marmore Ravennate apud Gruterum. [d]) Sunt hi characteres anni V. C. 795, tametsi mirum videatur, Claudium dici *consulem designatum III.*, cum ad hunc consulatum designatus non fuerit, sed eum susceperit in locum demortui suffectus, ut diserte Suetonius. [e]) Aut igitur hic fallit, aut marmor, aut, qui illud descripsit. Repetiti tituli caussa fuerit finitum bellum Mauretanicum, de quo mox supra egi, et Germani a Galba et Gabinio victi, quae acta sunt annis 794, 795, et de quibus revera narrat Dio, Claudio imperatoris nomen fuisse partum. [f])

IMP. III. TR. P. III. COS. III. in marmore Muratorii. [g]) Sunt annorum 796, 797. Sed IMP. III. potius anno priori competit; nam eodem adhuc anno ex victoriis Britannicis imperatoris titulum multiplicavit, ut diximus in annalibus.

IMP. V. TR. P. III. in numis. Hic tribunatus cadit in annos V. C. 796, 797.

IMP. VII. TR. P. IIII. COS. III. apud Muratorium. [h]) Sunt anni V. C. 797, 798.

IMP. VIII. TR. P. IIII. COS. III. apud Gruterum. [i]) Hi tituli eosdem annos admittunt.

IMP. X. TR. P. V. COS. DES. IV. apud Gruterum. [k]) Eosdem characteres

a) L. LX. § 8. b) l. c. § 21. c) Gruter p. 288. 3. Muratori p. 445. 1, Reinesius T. I. p. 250. d) pag. 237. 5. e) Cap. 14. f) L. LX. 8. g) pag. 225. 9. h) pag. 445. 3. i) pag. 176. 4. k) pag. 238.

exhibet epiſtola Claudii ad Iudaeos, quaé eſt apud Ioſephum, [a]) in qua ◆is dicitur: *δημαρχικης ἐξȣσιας το πεμπτον, ὑπατος ἀποδεδειγμενος το τεταρτον, ἀυτοκρατωρ το δεκατον*, id eſt: TR. P. V. COS. DES. IIII. IMP. X., et legitur in fine: *ἐγραφη προ τεσσαρων καλανδῶν Ιȣλιȣ ἐπι ὑπατων Ρȣφȣ και Πομπηιȣ Σιλȣανȣ. Data IV. Kal. Iul. Rufo et Pompejo Silvano cos.* Hae notae certum efficiunt annum V. C. 798, et docemur, jam hoc anno Claudium ſe deſignaſſe conſulem in annum V. C. 800, haud dubie cauſa ludorum ſaecularium, quorum ſolennia ad hunc annum animo praeceperat. Ergo Claudius inde a biennio ſepties imperatoris titulum auxit. Intra hoc tempus bellum nullum praeter Britannicum proditur. Verum igitur eſt, quod refert Dio ſupra citatus, eum ob victorias Britannicas aliquoties dictum imperatorem.

IMP. XI. TR. POT. V. COS. DESIG. IIII. apud Gruterum, [b]) et Muratorium. [c]) Conveniunt hae notae annis V. C. 798, 799. In numis legitur: IMP. XI. TR. P. VI, qui tribunatus annos 799, et 800 admittit. Vulgavit Gruterus marmor, quod exſtat in Caſtro Polliniaco Galliae, [d]) in quo Claudius dicitur: TRI.POTEST.V.IMP. XI. COS. IIII. Lectionis veritatem confirmavit cl. Lebeuf *ἀυτοπτης*. [e]) Verum ut conveniant tempora, in hoc marmore ſcribendum fuerat aut TR. P. VI., aut COS. DES. IIII.

IMP. XII. TR. P. VII. COS. IIII. in marmore apud Seb. Donatum, [f]) et Reineſium. [g])

IMP. XIIII. TR. P. VII. ex numis.

IMP. XV. TR. P. VII. COS. IIII. CENSOR, apud Gruterum. [h]) Tribunatus VII. et cenſura incidunt in annos 800, et 801, igitur hac currente quater iteravit imperium. Bellum interea fuit cum Germanis, et Britannis.

IMP. XVI. TR. P. VIII. ex marmore Sponii. i)

IMP. XVI. TR. P. IX. ex numis, et marmore Gruteri. [k]) Hic tribunatus occupat partem annorum V. C. 802, 803. Horum priore Mithridates Bosporanus victus, captusque eſt.

IMP. XVII. vel XVIII. TR. P. IX. ex numis.

IMP. XVIII. TR. P. X. ex numis. Certiora docet marmor Gruteri, [l]) in quo junguntur: TR. P. X. COS. IV. DES. V. IMP. XIIX., quae notae unum annum 803 deſignant. Bella hoc anno memorantur Germanica, et Britannica.

IMP. XXIIII. TR. P. XI. COS. V. apud Gruterum. [m]) Sunt hi characteres annorum 804, et 805.

IMP. XXVII. TR. P. XII. in inſcriptione ad portam Eſquilinam in hunc diem exſtante, et aquaeductus cauſa poſita, [n]) tum in tabula honeſtae miſsionis, quae inſuper addit: III. idus Decembr. cum omnibus notis anni V. C. 805. [o])

a) Ant. Iud. L. XX. c. 1. b) pag. 176. 5. c) pag. 2007. 2. d) pag. 39. e) B. L. T. XXV. Hiſt. p. 143. f) pag. 211. 8. g) Tom. I. p. 250. h) pag. 113. 1. i) Miſc. p. 200. k) pag. 196. 4. l) pag. 113. 3. m) pag. 188. 6. n) Frontin. de Aquaed. art. 13. o) in praef. Tom. V. Ant. Hercul.

IMP. XXVII. TR. P. XIII. apud Muratorium. [a])

Vterque tribunatus XII. et XIII. incidit in annos V. C. 805, 806, 807, qui fuere postremi Claudii. Post bella anni 803, quo se scripsit imperatorem XVIII., nullum aliud usque ad Claudii finem memoratur, et tamen ab eo tempore novies imperatoris titulum auxit. Ex quo apparet, aut non omnia bella a scriptoribus fuisse enarrata, aut fuisse expeditiones leves nullo historiae detrimento praeteritas, tamen ab iis titulum per vanitatem captum.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei, et argentei	R.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini.	
Argentei forma maximi moduli, et denariorum urbium incertarum	RRR.
Aenei urbium liberarum	RR.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

VXORES CLAVDII.

Sponsas, antequam matrimonio jungeretur, binas habuit, *Aemiliam Lepidam* Augusti proneptem, sed quam virginem repudiavit, quod parentes ejus Augustum offenderant, [b]) et *Liviam Medullinam Camillam*, de qua haec scripsit Suetonius: [c]) Sponsam habuit *item Liviam Medullinam, cui cognomen et Camillae erat, e genere antiquo dictatoris Camilli. - -* Eam *ipso die, qui erat nuptiis destinatus, ex valetudine amisit.* Historici dictata eximie confirmat repertus haud ita pridem lapis, quem ex illustri museo Borgiano vulgavit cl. Cajetanus Marinus: [d])

MEDVLLINAE. CAMILLI
TI. CLAVDII. NERONIS
GERMANICI. SPONSAE
ACRATVS. L. PAIDAGOGVS

Vxor I. PLAVTIA VRGVLANILLA. Cum hac divortium fecit ob libidinum probra, et homicidii suspicionem, [e]) Liberi inde nati miserabilis fati:

Drusus, cui Sejani filiam desponderat quidem Claudius, at paucos post dies Pompejis mortuus impuber, piro per lusum in sublime jactato, et hiatu oris excepto strangulatus. [f])

a) pag. 225. 7. b) Suet. c. 26. c) in Claud. c. 26. d) Iscriz. ant. Alban. p. 88. e) Suet c. 26. f) Tacit. Ann. III. 29. Sueton. c. 27.

Claudia ex libertorum uno concepta credita, ac propterea ad matris repudiatae limen nuda abjecta. [a])

Vxor II. AELIA PETINA, quam item repudiavit ex levibus offensis. [b]) Hinc nata

ANTONIA.

Nupta primum Cn. Pompejo M., et postquam hic a Claudio caesus est, Fausto Sullae. [e]) Eam Nero post Poppaeae mortem nuptias suas recusantem, quasi insidiarum suspectam interemit. [d])

Numi:

Hos descriptos vide in numis coloniarum patris Claudii.

Vxor III.

VALERIA MESSALINA.

Filia M. Valerii Messalae Barbati, Octaviae Augusti sororis abneptis, per libidines, saevitiam, aemulationem mulierem infame in Claudii historia nomen. Ejus potissimum suasu Roma tot funera vidit virorum praestantium, quorum fortunis inhiabat, aut qui ejus effreni cupiditati obsequi nolebant. Inter caesas feminas memorandae Iulia Drusi junioris filia, et Iulia Livilla Caligulae soror, quarum illa cum illustres natales, tum formam non ferendam putavit. In Mnesterem histrionem tam insano amore ferebatur, ut statuas ei per vicos ponendas curaret aere ex Caligulae numis, qui per hujus odium conflati sunt, comparato, ac cum consentire hic ejus libidini propter Claudii metum non auderet, impetravit haec per artes muliebres ab uxorio marito, ut is omnibus in rebus Messalinae morem gerere juberetur. [c]) Denique facilitate adulterorum in fastidium versa eo progressa est, ut marito Ostiae absente C. Silio consuli designato uxor principis, publice adhibitis, qui obsignarent, inter auspicum verba, sacrificia, et convivia nuberet. [f]) Scelus in urbis luce patratum, atque uni principi ignotum (nam novissimi domus infamias discimus) deferre tandem ad Claudium ausus est libertus Narcissus, qui mox non tam pudore, quam proposito amittendi imperii periculo commotus in urbem advolavit, uxoremque cum adultero lictori necandam dedit V. C. 801.

Liberos ex hac, et Claudio natos vide mox infra.

Numi:

Messalinae numi commatis Romani non exstant, habentur tamen, etsi hi quoque plerumque rari, signati in urbibus Graecis, coloniarum, et Aegypti. Iungitur in his fere constanter cum marito Claudio, ex quo satis tutum discrimen inter Messalinam Claudii, et alteram Neronis, cujus alioqui vix unus alterve numus est proditus. Sunt vero numi:

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΚΑΙΣαρος ΣΕΒΑΣτυ. *Messalina Cereris specie stans d. extenta duos infantes, s. spicas, et simul columnae innixa.*

a) Suet. c. 27. b) Suet. c. 26. c) Suet. c. 27. 29. d) Suet. in Nerone c. 35.
e) Dio L. LX. § 22. f) Suet. c. 26. Tacit. Ann. XI. 26. 27.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡΜΑΝΙ. ΑΥΤΟΚΡ. L. A. B. Γ. Δ. E. ς. *Caput Claudii laureatum.* AR. mixti I. (Beger, Muſ. Caeſ. Stoſch, Theupoli.)

In omnibus his numis, qui ad ſextum usque Claudii annum Alexandriae ſignati ſunt, Meſſalinae Σεϐαςης, *Auguſtae* titulus negatur. Praeclare hoc confirmatur ſententia Dionis, qui ad alterum Claudii annum perhibet, non paſſum fuiſſe Claudium, Meſſalinae honorem *Auguſtae* deferri. [a]) Numi praeſentes eam tantum *Caeſaris Auguſti* uxorem appellant. Sed in Auguſtae titulum Meſſalinam ſerius involaſſe ex numis, quos continuo recitabimus, palam fiet, quod tamen reticet Dio, etſi ſerius tradat, [b]) ei primum in conſeſſu locum, ut Liviae quondam, utque carpento veheretur, decretum. At enim multis partibus mancus hic Dionis liber ad nos pervenit. Eſt numis teſtibus haec prima Caeſarum uxor, cui Auguſtae titulus vivo marito fuit appoſitus.

Ad typum quod attinet, infantes duos, quos Meſſalina manu in oſtentationem porrigit, plerique ſtatuunt ejus liberos Britannicum natu majorem, et Octaviam. Sed huic ſententiae repugnabit numus inſcriptus L. A., quem edidit Begerus. [c]) Claudii annus I. ſecundum Alexandrinorum calculum exivit die XXIX. Auguſti V. C. 794, quo ipſo anno ſecundum veriſimiliorem ſenſentiam natus eſt Britannicus menſe Februario, ut infra in hujus vita docebo. Ergo cum nata tum nondum fuerit Octavia, neque potuit ſiſti in numo. Quod ſi, ut exiſtimant aliqui, Britannicus natus eſt uno anno ſerius, nempe 795, patet, neque etiam Britannicum potuiſſe in numo anni I. proponi. Si ergo bini hi infantes vere ſunt Meſſalinae liberi, neceſſe eſt, horum uno aut intelligendam aliam Meſſalinae prolem prius natam, et ſubinde mortuam, aut a Begero ſiniſtre annum ex numo exceptum legendo forte L. A. pro L. Δ, ut ſane Begerianum hunc annum in nullo alio Meſſalinae numo a quopiam recitatum reperi.

* * *

ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *vel* ΟΥΑΛΕΡΙΑ. ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Hujus caput.*

Epigraphe, et caput Claudii. AE. II. *vel* III. (Vaill. Morelli.)

Sunt hi numi urbium Graeciae incertarum.

ΜΕΣΣΑΛΕΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΝΕΑ. ΗΡΑ. *Hujus caput, ad cujus pectus duae ſpicae.*

Γ. ΚΑΔΙΟΣ. ΡΟΥΦΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ. ΝΕΙΚΑΕΩΝ. *Porticus.* AE. I. (Vaillant, correctius Pellerin Rec. III. p. 227.)

Eſſe hunc numum hujus Meſſalinae, argumento eſt, quod Pellerinius eodem loco alium, ſolo Claudii capite diverſum proponit. De magiſtratu Cadio egimus in numis Nicaeae. Titulus ΝΕΑ. ΗΡΑ, *nova Iuno*, non novum eſt adulationis argumentum.

* * *

VALERIA. MESSALINA. AVG. CYTHERONTE. IIVIR. *Hujus caput.*

a) L. LX. § 12. b) l. c. § 22. c) Theſ. Br. T. II. p. 619.

Epigraphe, *et caput Claudii.* AE. III. (Vaill. Morelli.)

Coloniae nomen reticetur. Ex nomine Cytherontis IIviri, quod etiam in numo Augusti apud Corinthum signato occurrit, probabile fit, hunc quoque apud eandem coloniam natales suos reperisse.

Gemmas Messalinae nomine scalptas, et testes infamis ejus libidinis, et in vulgus cognitae videre potes in Catalogo musei Stoschiani a Winckelmanno conscripti pag. 443. 444.

PRETIVM.

Demptis laudatis Alexandrinis, qui sunt *Rari*, reliqui, praecipue cum integri sunt, RRR. calculum promerentur.

Liberi Claudii, *et Messalinae.*

OCTAVIA.

De hac, ejusque numis agetur post Neronem, cujus ea uxor fuit.

BRITANNICVS.

Natus parentibus Claudio et Messalina V. C. 795 Claudio II. consule, ut testatur Dio. [a]) *) Nomina indita fuere TI. CLAVDIVS GERMANICVS, mox anno V. C. 796, cum patri Claudio ob res in Britannia prospere gestas *Britannici* titulus ex S. C. decerneretur, idem nomen communicatum etiam cum filio, sic ut quasi proprio suo nomine BRITANNICVS diceretur. [b]) Ejus res laetae fuere, quoad vixit mater Messalina; verum hac V. C. 801 supplicio adfecta, et Agrippina in Claudii domum inducta retro versa omnis fortuna, et imperii, ad quod per natales destinatus fuerat, adipiscendi spes. Nam ejus artibus effectum, ut filius Cn. Domitius in Caesarum domum adoptatus filius Augusti, et desponsata Claudii filia Octavia gener una diceretur. Ex hoc spretus indies magis Britannicus triste habuit futurae fortunae praesagium, nihilque profuit versus parentis amor, quo Agrippinae impotentiam pertaesus collapsum denuo filium respexit; [c]) nam id ipsum Claudio quoque fatale fuit, Agrippina, quae istud praesensit, ne successionis spe excluderetur Nero, mariti mortem accelerante. Alteris Agrippinae artibus imperio potitus Nero fratrem, quem unum verso populi amore

---

a) L. LX. § 12. b) Dio l. c. § 22. c) Suet. in Claud. c. 43. Dio l. c. § 34.

*) Natum in consulatu Claudii II., confirmat etiam Suetonius, (in Claud. c. 27.) verum quod ibi addit, *vigesimo imperii die*, istud fastis omnino repugnat; nam XX. imperii dies incidit in Februarium V. C. 794, et alter ejus consulatus initus est Kal. Ian. 795. Quod si ejus sententiae pars altera vera est, natusque Britannicus XX. imperii die, necesse est eum natum V. C. 794 pridie id. Febr., ac tum magis Suetonio cum Tacito conveniet, qui principio anni 808 scribit, propinquum fuisse diem, quo Britannicus annum aetatis XIV. explebat, (Ann. XI. 15.) quod verum esse nequit, si natus est V. C. 795. Consule etiam infra notam ad synopsin vitae Neronis, et Octaviae.

paratum vidit ſucceſſorem, mox altero imperii anno V. C. 808 ignara, atque invita ipſa Agrippina interfecit propinato per veneficam Locuſtam veneno, cumque eo Claudiam gentem tumulo intulit. Scelus etſi minime occultum, tamen etiam in vulgus cognitum fuit. Nam gypſum, quo ejus recumbentis vultum imbui Nero juſsit, per ingentes imbres, quibus funus efferebatur, defluum maculas una veneni certos indices nudavit. a) Honoratus ſubinde ſtatuis fuit a Tito, qui cum eo in aula educabatur. b) Deſponſatam illi fuiſſe filiam Sejani, tradidit Dio. c)

Numi:

Commatis Romani.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. F. BRITANNICVS. *Caput nudum.*

S. C. *Mars, aut miles vultu barbato gradiens d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. I.

Hic numus anno 1773 repente in conſpectum Romae prodiit, magnaeque omnibus fuit admirationi. Nam commatis Romani numus hujus Caeſaris alter conſpectus nondum eſt. Eum ſubinde Ioannes Baptiſta Vicecomes Romanis antiquitatibus praefectus magno D. ſcutatorum pretio in muſeum ſuum intulit. Peritis, qui numum videre, genuinus habetur, penes quos eſto fides. Delineatus is exſtat in Magnani Miſcellaneis numiſmaticis Tomo III. tab. 18, tum et in Winckelmanni a cl. Fea editi fronte voluminis III., et explicatus infra pag. 464. Non diſsimulandum, ſimillimum huic, et affabre factum, ſed haud dubie ſpurium exſtitiſſe olim apud nos Vindobonae in muſeo cl. Neumann.

Alium, eumque aeneum II. formae depictum ſtitit Morellius in numis Britannici, ſed eum ipſe Havercampus exiſtimat exceptum e Goltzii ſchedis. Certe alibi conſpectus hactenus non eſt.

* * *

Commatis peregrini. Vrbium liberarum.

Epigraphe in his: ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ, addito in aliis ΚΑΙΣΑΡ. In numis Alabandae Cariae, ſed cujus generis copioſos vidi confictos, ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. (Seguin.) Plenius in numo Nicomediae: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. (Pellerin Mel. II. p. 28.) Reliqui numi ſunt Caeſareae Bithyniae, Ilii, Theſſalonicae. In numis Iudaeae: ΒΡΙΤ. ΚΑΙ. L. ΙΑ. *Palma.* ✠ ΝΕΡΩΝ. ΚΛΑΥ. ΚΑΙCΑΡ. *Duo clypei decuſſati.*

Coloniarum.

BRITANNICVS. AVG. *Caput puerile nudum.*

Corona querna, intra quam epigraphe extrita. AE. III. (Pellerin Rec. II. p. VI.)

BRITANNICVS. AVGV - - *Caput nudum.*

TI. CLAVD. - - TR. POT. P. P. *Caput laureatum.* AE. III. (Seſtini Lett. IV. p. 26.)

Singulare eſt in utroque hoc numo *Auguſti* titulus Britannico datus. Hunc per monetariorum ſive oſcitantiam, ſi-

---

a) Tacit. Ann. XIII. 14 ſeq. Suet. in Nerone c. 33, Dio L. LXI. § 7. b) Suet. in Tito c. 2. c) L. LVIII. § 11.

ve ignorantiam, non raro in municipiis exemplo irrepsisse certum videri posit. Est tamen quod culpam minuere posit. Etenim narrat Dio ad annum V. C. 795, Claudium, cum sibi natus esset filius, qui subinde Britannicus est dictus, ea usum moderatione, ut propterea nihil splendide ageret, ac neque ei AVGVSTI, neque Messalinae *Augustae* nomen dari pateretur. [a]) Cum nullus Augusti cujuspiam filius seu naturalis, seu adoptivus ante Claudium vivo patre unquam dictus fuerit *Augustus*, ejusque multis post annis primum exemplum dederit M. Aurelius, qui imperio suo ad finem vergente Commodum filium *Augustum* dixit, idque non fugerit Dionem eruditum rerum Romanarum scriptorem, credibile est, ne otiosum istud ejus dictum habeatur, ausam Messalinam Augustae sibi nomen efflagitare, ac ne istud propter novitatem in Augusti uxore invidiosum esset, voluisse mollire invidiam idem decus pro filio expetendo, decretumque istud jam fuerit a senatu, et per provincias diditum, cui rumori cum intempestive fidem haberet colonia, *Augusti* titulum Britannico addiderit, antequam de moderatioris Claudii voluntate constaret, praecoces hos honores tum non permittentis. Satis constat, repudiatum ab eodem *patris senatus* titulum hactenus inauditum, quem ei plus aequo assentans consul Vipsanius decrevit. [b])

* * *

Exstat etiam Britannicus in numis coloniarum incertarum, et Alexandrino Claudii, quos supra in numis Claudii commatis peregrini descripsi, in consortio sororum Antoniae, et Octaviae.

* * *

Vxor IV.

IVLIA AGRIPPINA.

Parentibus Germanico, et Agrippina nata in oppido Vbiorum, quod ab ipsa subinde deducta eo colonia *Agrippinae* nomen accepit. [c]) Annum V. C. 769, quo ea nata est, eruo ex Suetonio. [d]) Nam cum is prodat, Germanico natas fuisse tres sexus feminini Agrippinam, Drusillam, Livillam continuo triennio, constet autem ex Tacito, Iuliam Livillam natam V. C. 771, [e]) palam fit, Agrippinam laudato a me anno in lucem editam. Natalem Kalendarium Antiatinum statuit diem VI. Novembris. V. C. 781 a Tiberio elocata fuit Cn. Domitio Ahenobarbo, [f]) ex quo L. Domitium, subinde Neronem concepit. Imperante Caligula commune cum sororibus fatum habuit; nam perinde vitiata a fratre fuit; at cum argueretur, Lepido, aliisque, atque ipsi etiam Senecae corpus vulgasse, relegata est in insulas Pontias, coacta insuper, caesi Lepidi ossa urnae inclusa in sinu per omnem viam Romam usque deferre. [g]) Caeso Caligula a patruo Claudio revocata Romam, mortuo inter haec priore marito, nupsit Crispo Passieno. [h]) Post Messalinae interitum adeo illecebris Claudium in sui amorem traxit, ut

---

a) L. LX. § 12. b) Tacit. Ann. XI. 25. c) Tacit. Ann. XII. 27. d) in Calig. c. 7. e) Ann. II. 54. f) Tac. Ann. IV. 75. g) Dio L. LIX. § 22. h) Suet. in Nerone c. 6.

is non dubitaret, eam ſibi V. C. 802 in matrimonium adſciſcere, cumque Romae ad id tempus conjugium patrui cum nepte inceſtum haberetur nemine iſtud adhuc attentare auſo, decretum, ut juſtae deinceps inter patruos, fratrumque filias nuptiae eſſent. a) Decretum etiam a ſenatu, ut carpento in ludis veheretur. b) Additus anno ſequente *Auguſtae* titulus. c) Ad id faſtigium evecta Agrippina altiora coepit moliri, induxitque maritum, ut L. Domitium ſuum ex primo marito filium, adoptaret, neque poſtea deſiit, Britannicum Claudii filium, qui unus Neroni ſuo per ipſos natales obſtitit, omni atrocitate vexare. Huc acceſsit aemulatio muliebris, qua exilio, aut morte multavit illuſtres feminas, quas aut laetior forma, aut natalium claritas commendabant, atque arrogantia plus quam mulierem deceret. Nam quod inauditum hactenus, ipſa in ſuggeſtu conſpicua ſolita eſt praeſidere ſignis Romanis, et audire legatos regum. d) Advertit ea mulieris impotentia ipſum etiam ſocordem Claudii animum, prorupitque aliquando temulentus in querelam, fatale ſibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret. Excepit eam vocem Agrippina, cumque timeret Neroni ſuo, ne per iratum Claudium imperii ſpe excideret (nam tum maxime Claudius taedio uxoris paterni in Britannicum adfectus indicia manifeſtavit) obſervato tempore, quo aeger decuberat, ejus mortem medicato boleto maturavit, eaque tamdiu celata, dum coeptis ſuis ſatis proviſum eſſet, Neronem ſuum imperatorem populo oſtendit V. C. 807. Non ingratum principio experta eſt filium; nam ſummae omnium rerum publicarum, privatarumque palam praefuit, et manſiſſet diutius in eo faſtigio, ſi moderari ſibi, et diſsimulare juvenilem filii impotentiam valuiſſet. At enim cum anno proxime ſequente ſeverius illi amores libertae Actes exprobraret, neque objurgare pro materno jure deſineret, ejus a ſe animum plane avertit. Tum vero territa, nam longius ſe, quam volebat, progreſſam vidit, et quod maxime dolebat, potentiam imminutam, coepit converſo ſtudio omnibus in rebus obſequi filio adeo omni pudore abjecto, ut aliquoties meretricis cultu ejus turpem libidinem reclamante natura ſolicitaret. e) Hae artes cum incaſſum caderent, exuere tum omnem moderationem, et transferre adfectum palam in Britannicum, adjectis non obſcure minis, ituram in caſtra, et imperium filio extorturam. His commotus Nero Britannicum veneno e medio tollit. f) Qua caede magis jam efferata Agrippina, magisque indies verbis minax videbatur perniciosa in filium moliri conſilia. Quod cum metueret Nero, primum matri militares excubias adimit, ſubinde ex palatio aliorſum translatam ad privatam vitam redigit. Tandem cum Nero amore Poppaeae Sabinae inſaniret, atque haec omnibus modis Agrippinae necem ſuaderet, anno V. C. 812

a) Tac. Ann. XII. 5 ſeq. Sueton. in Claud. c. 26. b) Dio L. LX. § 33. c) Tac. Ann. XII. 26. d) Tac. Ann. XII. 37. e) Tac. Ann. XIII. 13. et XIV. 2. Dio L. LXI. § 11. Victor in Caeſſ. f) Tac. XIII. 12 ſeq.

filii blanditiis illecta, iisque male credula imposita est navi, cujus compages laxatae subito vectores in mare effunderent. Ea male officio functa spatium dedit miserae in litus enatandi. Quo audito Nero tribunum misit, qui praeter spem elapsam confoderet. Hunc coram cum videret, *feri*, ajebat, *ventrem*, nimirum qui tale monstrum edidit, [a]) corpusque in ictus obtulit, triste illud supplicium non modo, quantum in se erat, per continua, ac meditata facinora promerita, verum etiam, quod pridem, cum a Chaldaeis moneretur, fore ut Domitius suus imperet, et matrem occidat, respondisse fertur: *occidat, dum imperet.* [b]) Cremata inter viles exsequias, mortuo demum Nerone domesticorum cura levem tumulum accepit juxta Misenum. [c]) Mulier nullo alio retro, ac post exemplo, nimirum Caesare genita, tum imperatorum se mutuo consequentium soror, conjux, mater, quae ipsam Plinii Lampidonem a similibus fortunae causis cognitam post se reliquit. [d])

Numi:

Exstat in consortio cum sororibus Drusilla, et Iulia, scripto juxta AGRIPPINA, quos numos feriundos curavit Caligula frater, quosque in hujus Augusti numis ad annum V. C. 790 descriptos vide.

* * *

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput spicis coronatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Fuit Agrippina ex Augustorum uxoribus prima, cujus imaginem perinde, atque suam in numis signari indulsit maritus; quo ipso palam fit, quantum ea sibi in publicis imperii rebus adrogaverit. Corona spicea instar Cereris redimitas etiam vidimus Liviam, et Antoniam.

* * *

AGRIPPINA. AVGVSTA. CAESARIS. AVG. *Caput sine spicis.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. XIIX. *Caput Claudii laureatum.* AR. max. mod. (Haym. Tom. II. p. m. 232. Theupoli.)

Hunc numum, quia maximae formae, more meo non dubitem extra urbem signatum.

* * *

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput spicis coronatum.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. GERM. PRINC. IVVENT. *Caput Neronis Caesaris nudum.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adversa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Mus. Caes.)

---

a) Tac. Ann. XIV. 9. Dio L. LXI. § 13. Seneca in Octavia v. 309 seq. b) Tacit. l. c. Dio l. c. § 2. c) Tac. l. c. Suet. in Ner c. 34. d) L. VII. § 42.

Eadem epigraphe addito EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior velata aquilam legionariam, altera capite radiato d. pateram, f. haftam tenet, fedentes in quadrigis elephantorum.*

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Numi hi non ferendam Agrippinae arrogantiam vulgant, qua non modo fociatam fe poteftate filio, fed quoniam imperium fuis praeftigiis ei partum novit, fuperiorem etiam haberi voluit. Sunt, qui exiftiment, in numo ex his poftremo fingi Neronem una cum matre vectum, et funt, quae pofsint conjecturam firmare; nam tefte Suetonio [a]) faepe fimul in eadem lectica per publicum vecti funt. Item quod mulier velata eft, is habitus Agrippinam non dedeceret; nam decretum ei flaminium Claudiale adferit Tacitus, [b]) et quod aquilam legionariam manu tenet, probaret cognitam mulieris impotentiam, quae aufa eft fignis quoque Romanis praefidere. [c]) Tutius tamen eft fentire cum Vaillantio, [d]) exhiberi Auguftum, et Liviam una vectos; nam utrique decretum fuiffe currum elephantorum, diferte tradunt Suetonius, [e]) et Dio; [f]) ad haec uterque in aliis numis Neronis, infcriptis: AVGVSTVS. AVGVSTA, quos inter vagos Neronis numos commemorabo, eodem paene cultu, etfi ftans, fingitur, ut adeo aliud non fpectaverit his numis Nero, quam utriusque renovare memoriam. Omnium vero minime audiendus Pagius, qui hoc typo intelligendos honores triumphales Neroni ob victorias de Parthis decretos edixit. [g])

* * *

AGRIPPINA. AVG. GERMANIC. F. CAESARIS. AVG. M. *Caput nudum.*

S. C. *Ceres fedens d. fpicas, f. facem.* AE. I.

In alio:

S. C. *Arcus triumphalis.* AE. I.

Vtrumque numum recitat Vaillantius in numis praeft. T. I. p. 60. Tamen horum alterum dubiae fidei a quibusdam haberi ipfe profitetur, fed priorem *raritate, et integritate praeftantiffimum* vocat. An ergo exftant Agrippinae hujus numi aenei commatis Romani? Negat iftud ipfe Vaillantius in eodem opere, fed alio loco, nempe Tomo II. p. 59. *Agrippina*, ait, *in numis argenteis et aureis tantum occurrit, non autem in aeneis S. C. percuffis. Senatus fui juris adhuc nimis ftudiofus feminis principibus fub Domitiano tantum numos cudere coepit.* Altera hujus orationis pars falfa cognofcitur ex contrariis hactenus adductis exemplis numorum Liviae, Antoniae, Agrippinae etc. De priore in aperta hac Vaillantii antilogia arbitrentur ii, qui *praeftantiffimum* hunc ab eo collaudatum numum infpicere ipfi poffunt. Mihi certe fincerum Agrippinae aeneum videre nunquam licuit, qui fit commatis Romani.

* * *

a) in Nerone c. 9. b) Ann. XIII. 2. c) Tacit. XII. 37. d) Num. praeft. T. II. p. 60. e) in Claud. c. 11. f) L. LXI. § 17. g) Crit. Bar. ad ann. V. C. 983. n. 3.

Commatis peregrini non pauci proditi urbium liberarum, et coloniarum, tum ſignati in Aegypto, Iudaea, a Polemone II. Ponti, et Cotye I. Boſpori regibus, proponiturque vel ſola, vel juncta cum Claudio, aut Nerone, quorum eos, qui memorabile quid offerunt, in ſingulorum moneta quaere. Agrippinae hiſtoriam illuſtrant ſequentes:

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ. ΓΥΝΗ. *Caput Agrippinae.*

Caput Claudii absque mentione urbis. AE. (Morelli Impp. T. II. p. 52. Patin ad Suet. in Claud. c. 26. Vaill. Num. Graec. p. 15. Theup. p. 844.)

Vocabulum ΓΥΝΗ, *uxor*, ſingulares hos numos facit; nam in numis uxorum aliis, ſeu Latinis, ſeu Graecis, ſupprimi conſuevit. Videbar tamen mihi illud videre in numo Cleopatrae Antonii, quem edidi in meis Numis vet. p. 292.

* * *

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΘΕΟΜΗΤΩΡ. *Caput Agrippinae.*

ΣΑΜΙΩΝ. *Pavo.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum hunc numum vulgavi in mea Sylloge I. p. 39. Illuſtrem facit nomen ΘΕΟΜΗΤΩΡ, *dei mater*, ab adulantibus Samiis Agrippinae datum, nimirum quia mater fuit Neronis, quem a dei nomine non abhorruiſſe, et diis ſaepe a Graecis aequiparatum, in hujus moneta intelligemus. Nomen Θεȣ Μητηρ ſaepe occurrit in numis imperatorum Orientis infimi aevi juxta iconem virginis dei matris, propagatum deinde in ejus tabulis pictis, quas hodieque oculis uſurpamus. Ipſum vero vocabulum θεομητωρ eodem ſenſu reperit Ducangius in auctoribus Chriſtianis ejusdem aetatis. Verum in hoc ſenſu ignotum fuit ſuperiori, medioque, et adeo meliori Graecorum aevo, ſic ut illud in lexicographis probioris Graecitatis fruſtra quaeras. At nunc ex praeſente Neronis numo cognitum melioris ſe aetatis vocabulis miſceri poſtulat. Serius vidi commonſtrante locum amiciſsimo Barone Locella, a Dorvillio ex Manethone recitari verba θεομητωρ κοσμος, quod ait recte verti: *divinus mundus.* a) Sed in hoc vocabulo το μητωρ ducitur a μηδομαι, *delibero, meditor*, atque hinc apud Heſychium eſt θεομητεω, apud Nonnum θεομητις. Ceterum reperio in Samiorum ſenſu Tyrum urbem a Meleagro Gadareno dici θεοπαις, ſeu *dei filia,* b) nempe Herculis, a quo condita.

ΙΟΥΛΙΑ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ *intra lauream.*

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΓΕΡΜ. L. ΙΔ. *Duae ſpicae decuſſatae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numus Iudaicus, qui *Iuliae* gentis nomen ſiſtit.

Numi Alexandrini Agrippinae partim imperante Claudio, partim Nerone ſignati ſunt, quos ſuo loco dedimus.

a) ad Charit. p. 564. b) Brunck Anal. Vol. I. p. 33.

NERO.

Natus Antii XVIII. Kal. Ian. V. C. 790. *) Matrem habuit Agrippinam Germanici filiam, patrem Cn. Domitium Ahenobarbum ex illuftri patricia Domitiorum gente. Hujus proavus fuit Cn. Domitius is, qui damnatus lege Pedia inter confcios caedis Caefarianae ad Brutum fe contulit, hoc victo claffem ipfe retinuit, tum fponte M. Antonio junctus, fed hujus poftea defertor Octaviani partes fecutus eft. Avus L. Domitius uxorem habuit Antoniam majorem M. Antonii, et Octaviae filiam. Quare Nero nofter per matrem cum Caefarum domo conjunctus fuit, confirmante iftud Tacito quoque. [a]) Nimirum cum Tiberius neptem Agrippinam elocare vellet, *in Domitio fuper vetuftatem generis propinquum Caefaribus fanguinem delegerat; nam is aviam Octaviam, et per eam Auguftum avunculum praeferebat.* Pater omni parte vitae deteftabilis mortuus eft Pyrgis L. Domitio Nerone, fuo ex Agrippina filio, trimulo relicto. [b]) Caefa Meffalina, et Agrippina V. C. 702 in Claudii connubium adlecta fpes pueri Domitii fundari coepta. Et vero effectum artibus matris, ut anno V. C. 703 adoptaretur a Claudio, etfi filius ei effet Britannicus, fed contemptus deinceps per novercae injurias, et aulae ludibriis impune expofitus. Adoptato nomina impofita fuere tefte Zonara *Tiberii Claudii Neronis Drufi Caefaris*, quae etiam dempto Tiberii praenomine firmantur numis.

V. C. 804 P. X. 51. CAESAR PRINC. IVVENT. COS. DES.

Maturata toga virili necdum expleto XIV. vitae anno defignatur conful proceffurus anno aetatis XX., additur imperium proconfulare extra urbem, et *principis juventutis* titulus. [c]) Male ex numis adferit Bimardus, eum Claudio fociatum *imperatoris* titulum tuliffe. Vide infra titulum *Imperatoris.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

---

a) Annal. IV. 75. b) Suet. in Ner. c. 1 — 6. c) Tac. Ann. XII. 41.

*) Suetonii locum de anno nati Neronis folicitant eruditi, quia fecundum Tacitum Nero biennio tantum major natu Britannico fuit, (Ann. XII. 25.) quem conftat natum V. C. 794, aut ad fummum 795, ut in ejus vita diximus. Sed hallucinatum hoc loco Tacitum facile conficimus, qui initio anni V. C. 806 Neronem XVI. annos natum ait, (Ann. XII. 58.) et fine anni 807 vix XVII. annos egreffum, (Ann. XIII. 6.) quod verum effe nequit, nifi Nero natus eft anno V. C. 790. Idem principio anni 808 ait propinquum fuiffe diem, quo Britannicus XIV. aetatis annum explebat, (Ann. XIII. 15.) ergo hic nafci debuit V. C. 794. Ergo inter utriusque exortum interceffere anni folidi tres, et menfes fere duo.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* In aliorum averſa: AGRIPPINA. AVGVSTA. *Caput Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SACERD. COOPT. IN. OMN. CONL. SVPRA. NVM. EX. S. C. *Simpulum. tripus, lituus, patera.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Iam inde ab Auguſto delata fuere Caeſaribus ſacerdotia, ac quidem etiam multiplicia. Quod autem puer Nero cooptatus eſt ſacerdos in *omnia* conlegia ſupra numerum, id effectum Agrippinae machinis, novas etiam honorum acceſsiones filio ſuo a ſenatu decerni volentis. In hunc numum copioſe commentatus eſt magnus Spanhemius. a) Haec varia conlegia, in quae cooptatus tum Nero fuit, recenſentur in lapide, quem prodidit Pighius: b) NERONI. CLAVDIO. AVG. F. CAESARI. DRVSO. GERMANICO. PONTIF. AVGVRI. XVvIR. EPVLON. COS - - - PRINCIPI. IVVENTVTIS. Tempus vero egregie definit marmor Gruterianum: c) ADLECTVS. AD. NVMERVM. EX. S. C. *Nero Claudius* CAES. AVG*uſti filius* GERMANICVS - - CLAVDIO. CAESARE. AVG. GERMAN. v. - - CORNELIO. ORFITO. COS. P. R. C. ANN. DCCCIIII; Quatuor haec conlegia ipſo etiam typo indicantur. Nam ſimpulum eſt ſignum pontificatus, ut patet ex numis Caji Agrippae F., lituus auguratus, ut notum, tripus XVviratus teſte numo Vitellii, patera VIIviratus, ad quem pertinuit ludorum epulare ſacrificium facere teſte Cicerone. d)

NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GERM. COS. DESIGN. *Caput nudum.*

EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT. *inſcriptum clypeo.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Qua ratione equeſter ordo cum principe juventutis connectatur, dicetur, ubi de principis juventutis titulo olim agemus. Numus ipſe docet, Neronem, quod princeps juventutis eſſet, ab equeſtri ordine clypeo donatum, de quo more dixi plura in numis Caji, et Lucii Agrippae filiorum. Cum hoc numo plane conſpirat marmor Gruteri: e) NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GER. COS. DESIG. EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT., qui tituli omnes cum huic Neroni, atque uni quidem competant, ſatis mirari non poſſum, quo pacto cl. Morcellus epigramma iſtud fuiſſe poſitum Druſo Tiberii fratri potuerit adfirmare, f) qui neque principis juventutis nomen unquam tulit, neque Germanicus niſi poſt mortem dictus eſt.

V. C. 807 P. X. 54.

AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. P. M. IMP.

M. Aſinio Marcello, M. Acilio Aviola cos.

Evecto ad Caeſaris honores Nerone, et neglecto palam Britannico nihil jam

a) Tom. II. p. 365. b) Annal. T. III. p. 585. c) pag. 300. 1. d) de Oratore L. III. c. 19. e) pag. 236. 11. f) de ſtilo inſcr. p. 60.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡΜΑΝΙ. ΑΥΤΟΚΡ. L. A. B. Γ. Δ. E. ς. *Caput Claudii laureatum.* AR. mixti I. (Beger, Mus. Caes. Stosch, Theupoli.)

In omnibus his numis, qui ad sextum usque Claudii annum Alexandriae signati sunt, Messalinae Σεβαστης, *Augustae* titulus negatur. Praeclare hoc confirmatur sententia Dionis, qui ad alterum Claudii annum perhibet, non passum fuisse Claudium, Messalinae honorem *Augustae* deferri. [a]) Numi praesentes eam tantum *Caesaris Augusti* uxorem appellant. Sed in Augustae titulum Messalinam serius involasse ex numis, quos continuo recitabimus, palam fiet, quod tamen reticet Dio, etsi serius tradat, [b]) ei primum in consessu locum, ut Liviae quondam, utque carpento veheretur, decretum. At enim multis partibus mancus hic Dionis liber ad nos pervenit. Est numis testibus haec prima Caesarum uxor, cui Augustae titulus vivo marito fuit appositus.

Ad typum quod attinet, infantes duos, quos Messalina manu in ostentationem porrigit, plerique statuunt ejus liberos Britannicum natu majorem, et Octaviam. Sed huic sententiae repugnabit numus inscriptus L. A., quem edidit Begerus. [c]) Claudii annus I. secundum Alexandrinorum calculum exivit die XXIX. Augusti V. C. 794, quo ipso anno secundum verisimiliorem sententiam natus est Britannicus mense Februario, ut infra in hujus vita docebo. Ergo cum nata tum nondum fuerit Octavia, neque potuit sisti in numo. Quod si, ut existimant aliqui, Britannicus natus est uno anno serius, nempe 795, patet, neque etiam Britannicum potuisse in numo anni I. proponi. Si ergo bini hi infantes vere sunt Messalinae liberi, necesse est, horum uno aut intelligendam aliam Messalinae prolem prius natam, et subinde mortuam, aut a Begero sinistre annum ex numo exceptum legendo forte L. A. pro L. Δ, ut sane Begerianum hunc annum in nullo alio Messalinae numo a quopiam recitatum reperi.

* * *

ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *vel* ΟΥΑΛΕΡΙΑ. ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Hujus caput.*

Epigraphe, et caput Claudii. AE. II. *vel* III. (Vaill. Morelli.)

Sunt hi numi urbium Graeciae incertarum.

ΜΕΣΣΑΛΕΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΝΕΑ. ΗΡΑ. *Hujus caput, ad cujus pectus duae spicae.*

Γ. ΚΑΔΙΟΣ. ΡΟΥΦΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ. ΝΕΙΚΑΕΩΝ. *Porticus.* AE. I. (Vaillant, correctius Pellerin Rec. III. p. 227.)

Esse hunc numum hujus Messalinae, argumento est, quod Pellerinius eodem loco alium, solo Claudii capite diversum proponit. De magistratu Cadio egimus in numis Nicaeae. Titulus ΝΕΑ. ΗΡΑ, *nova Iuno*, non novum est adulationis argumentum.

* * *

VALERIA. MESSALINA. AVG. CYTHERONTE. IIVIR. *Hujus caput.*

a) L. LX. § 12. b) l. c. § 22. c) Thes. Br. T. II. p. 619.

Epigraphe, et caput Claudii. AE. III. (Vaill. Morelli.)

Coloniae nomen reticetur. Ex nomine Cytherontis IIviri, quod etiam in numo Augusti apud Corinthum signato occurrit, probabile fit, hunc quoque apud eandem coloniam natales suos reperisse.

Gemmas Messalinae nomine scalptas, et testes infamis ejus libidinis, et in vulgus cognitae videre potes in Catalogo musei Stoschiani a Winckelmanno conscripti pag. 443. 444.

PRETIVM.

Demptis laudatis Alexandrinis, qui sunt *Rari*, reliqui, praecipue cum integri sunt, RRR. calculum promerentur.

Liberi Claudii, et Messalinae.

OCTAVIA.

De hac, ejusque numis agetur post Neronem, cujus ea uxor fuit.

BRITANNICVS.

Natus parentibus Claudio et Messalina V. C. 795 Claudio II. consule, ut testatur Dio. [a]) *) Nomina indita fuere TI. CLAVDIVS GERMANICVS, mox anno V. C. 796, cum patri Claudio ob res in Britannia prospere gestas *Britannici* titulus ex S. C. decerneretur, idem nomen communicatum etiam cum filio, sic ut quasi proprio suo nomine BRITANNICVS diceretur. [b]) Ejus res laetae fuere, quoad vixit mater Messalina, verum hac V. C. 801 supplicio adfecta, et Agrippina in Claudii domum inducta retro versa omnis fortuna, et imperii, ad quod per natales destinatus fuerat, adipiscendi spes. Nam ejus artibus effectum, ut filius Cn. Domitius in Caesarum domum adoptatus filius Augusti, et desponsata Claudii filia Octavia gener una diceretur. Ex hoc spretus indies magis Britannicus triste habuit futurae fortunae praesagium, nihilque profuit versus parentis amor, quo Agrippinae impotentiam pertaesus collapsum denuo filium respexit; [c]) nam id ipsum Claudio quoque fatale fuit, Agrippina, quae istud praesensit, ne successionis spe excluderetur Nero, mariti mortem accelerante. Alteris Agrippinae artibus imperio potitus Nero fratrem, quem unum verso populi amore

a) L. LX. § 12. b) Dio l. c. § 22. c) Suet. in Claud. c. 43., Dio l. c. § 34.

*) Natum in consulatu Claudii II., confirmat etiam Suetonius, (in Claud. c. 27.) verum quod ibi addit, *vigesimo imperii die*, istud fastis omnino repugnat; nam XX. imperii dies incidit in Februarium V. C. 794, et alter ejus consulatus initus est Kal. Ian. 795. Quod si ejus sententiae pars altera vera est, natusque Britannicus XX. imperii die, necesse est eum natum V. C. 794 pridie id. Febr., ac tum magis Suetonio cum Tacito conveniet, qui principio anni 808 scribit, propinquum fuisse diem, quo Britannicus annum aetatis XIV. explebat, (Ann. XI. 15.) quod verum esse nequit, si natus est V. C. 795. Consule etiam infra notam ad synopsin vitae Neronis, et Octaviae.

paratum vidit fucceſſorem, mox altero imperii anno V. C. 808 ignara, atque invita ipſa Agrippina interfecit propinato per veneficam Locuſtam veneno, cumque eo Claudiam gentem tumulo intulit. Scelus etſi minime occultum, tamen etiam in vulgus cognitum fuit. Nam gypſum, quo ejus recumbentis vultum imbui Nero juſsit, per ingentes imbres, quibus funus efferebatur, defluum maculas una veneni certos indices nudavit. [a]) Honoratus ſubinde ſtatuis fuit a Tito, qui cum eo in aula educabatur. [b]) Deſponſatam illi fuiſſe filiam Sejani, tradidit Dio. [c])

Numi:

Commatis Romani.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. F. BRITANNICVS. *Caput nudum.*

S. C. *Mars, aut miles vultu barbato gradiens d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. I.

Hic numus anno 1773 repente in conſpectum Romae prodiit, magnaeque omnibus fuit admirationi. Nam commatis Romani numus hujus Caeſaris alter conſpectus nondum eſt. Eum ſubinde Ioannes Baptiſta Vicecomes Romanis antiquitatibus praefectus magno D. ſcutatorum pretio in muſeum ſuum intulit. Peritis, qui numum videre, genuinus habetur, penes quos eſto fides. Delineatus is exſtat in Magnani Miſcellaneis numiſmaticis Tomo III. tab. 18, tum et in Winckelmanni a cl. Fea editi fronte voluminis III., et explicatus infra pag. 464. Non diſsimulandum, ſimillimum huic, et affabre factum, ſed haud dubie ſpurium exſtitiſſe olim apud nos Vindobonae in muſeo cl. Neumann.

Alium, eumque aeneum II. formae depictum ſiſtit Morellius in numis Britannici, ſed eum ipſe Havercampus exiſtimat exceptum e Goltzii ſchedis. Certe alibi conſpectus hactenus non eſt.

* * *

Commatis peregrini. Vrbium liberarum.

Epigraphe in his: ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ, addito in aliis ΚΑΙΣΑΡ. In numis Alabandae Cariae, ſed cujus generis copioſos vidi confictos, ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. (Seguin.) Plenius in numo Nicomediae: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. (Pellerin Mel. II. p. 28.) Reliqui numi ſunt Caeſareae Bithyniae, Ilii, Theſſalonicae. In numis Iudaeae: ΒΡΙΤ. ΚΑΙ. L. ΙΑ. *Palma.* Ж ΝΕΡΩΝ. ΚΛΑΥ. ΚΑΙϹΑΡ. *Duo clypei decuſſati.*

Coloniarum.

BRITANNICVS. AVG. *Caput puerile nudum.*

Corona querna, intra quam epigraphe extrita. AE. III. (Pellerin Rec. II. p. VI.)

BRITANNICVS. AVGV - - *Caput nudum.*

TI. CLAVD. - - TR. POT. P. P. *Caput laureatum.* AE. III. (Seſtini Lett. IV. p. 26.)

Singulare eſt in utroque hoc numo *Auguſti* titulus Britannico datus. Hunc per monetariorum ſive oſcitantiam, ſi-

a) Tacit. Ann. XIII. 14 ſeq. Suet. in Nerone c. 33. Dio L. LXI. § 7. b) Suet. in Tito c. 2. c) L. LVIII. § 11.

ve ignorantiam, non raro in municipiis exemplo irrepsisse certum videri posſit. Eſt tamen quod culpam minuere poſsit. Etenim narrat Dio ad annum V. C. 795, Claudium, cum ſibi natus eſſet filius, qui ſubinde Britannicus eſt dictus, ea uſum moderatione, ut propterea nihil ſplendide ageret, ac neque ei AVGVSTI, neque Meſſalinae *Auguſtae* nomen dari pateretur. [a]) Cum nullus Auguſti cujuspiam filius ſeu naturalis, ſeu adoptivus ante Claudium vivo patre unquam dictus fuerit *Auguſtus*, ejusque multis poſt annis primum exemplum dederit M. Aurelius, qui imperio ſuo ad finem vergente Commodum filium *Auguſtum* dixit, idque non fugerit Dionem eruditum rerum Romanarum ſcriptorem, credibile eſt, ne otioſum iſtud ejus dictum habeatur, auſam Meſſalinam Auguſtae ſibi nomen efflagitare, ac ne iſtud propter novitatem in Auguſti uxore invidioſum eſſet, voluiſſe mollire invidiam idem decus pro filio expetendo, decretumque iſtud jam fuerit a ſenatu, et per provincias diditum, cui rumori cum intempeſtive fidem haberet colonia, *Auguſti* titulum Britannico addiderit, antequam de moderatioris Claudii voluntate conſtaret, praecoces hos honores tum non permittentis. Satis conſtat, repudiatum ab eodem *patris ſenatus* titulum hactenus inauditum, quem ei plus aequo aſſentans conſul Vipſanius decrevit. [b])

* * *

Exſtat etiam Britannicus in numis coloniarum incertarum, et Alexandrino Claudii, quos ſupra in numis Claudii commatis peregrini deſcripſi, in conſortio ſororum Antoniae, et Octaviae.

* * *

Vxor IV.

IVLIA AGRIPPINA.

Parentibus Germanico, et Agrippina nata in oppido Vbiorum, quod ab ipſa ſubinde deducta eo colonia *Agrippinae* nomen accepit. [c]) Annum V. C. 769, quo ea nata eſt, eruo ex Suetonio. [d]) Nam cum is prodat, Germanico natas fuiſſe tres ſexus feminini Agrippinam, Druſillam, Livillam continuo triennio, conſtet autem ex Tacito, Iuliam Livillam natam V. C. 771, [e]) palam fit, Agrippinam laudato a me anno in lucem editam. Natalem Kalendarium Antiatinum ſtatuit diem VI. Novembris. V. C. 781 a Tiberio elocata fuit Cn. Domitio Ahenobarbo, [f]) ex quo L. Domitium, ſubinde Neronem concepit. Imperante Caligula commune cum ſororibus fatum habuit; nam perinde vitiata a fratre fuit; at cum argueretur, Lepido, aliisque, atque ipſi etiam Senecae corpus vulgaſſe, relegata eſt in inſulas Pontias, coacta inſuper, caeſi Lepidi oſſa urnae incluſa in ſinu per omnem viam Romam usque deferre. [g]) Caeſo Caligula a patruo Claudio revocata Romam, mortuo inter haec priore marito, nupſit Criſpo Paſsieno. [h]) Poſt Meſſalinae interitum adeo illecebris Claudium in ſui amorem traxit, ut

a) L. LX. § 12. b) Tacit. Ann. XI. 25. c) Tacit. Ann. XII. 27. d) in Calig. c. 7. e) Ann. II. 54. f) Tac. Ann. IV. 75. g) Dio L. LIX. § 22. h) Suet. in Nerone c. 6.

is non dubitaret, eam ſibi V. C. 802 in matrimonium adſciſcere, cumque Romae ad id tempus conjugium patrui cum nepte inceſtum haberetur nemine iſtud adhuc attentare auſo, decretum, ut juſtae deinceps inter patruos, fratrumque filias nuptiae eſſent. [a]) Decretum etiam a ſenatu, ut carpento in ludis veheretur. [b]) Additus anno ſequente *Auguſtae* titulus. [c]) Ad id faſtigium evecta Agrippina altiora coepit moliri, induxitque maritum, ut L. Domitium ſuum ex primo marito filium, adoptaret, neque poſtea deſiit, Britannicum Claudii filium, qui unus Neroni ſuo per ipſos natales obſtitit, omni atrocitate vexare. Huc acceſsit aemulatio muliebris, qua exilio, aut morte multavit illuſtres feminas, quas aut laetior forma, aut natalium claritas commendabant, atque arrogantia plus quam mulierem deceret. Nam quod inauditum hactenus, ipſa in ſuggeſtu conſpicua ſolita eſt praeſidere ſignis Romanis, et audire legatos regum. [d]) Advertit ea mulieris impotentia ipſum etiam ſocordem Claudii animum, prorupitque aliquando temulentus in querelam, fatale ſibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret. Excepit eam vocem Agrippina, cumque timeret Neroni ſuo, ne per iratum Claudium imperii ſpe excideret (nam tum maxime Claudius taedio uxoris paterni in Britannicum adfectus indicia manifeſtavit) obſervato tempore, quo aeger decuberat, ejus mortem medicato boleto maturavit, eaque tamdiu celata, dum coeptis ſuis ſatis proviſum eſſet, Neronem ſuum imperatorem populo oſtendit V. C. 807. Non ingratum principio experta eſt filium; nam ſummae omnium rerum publicarum, privatarumque palam praefuit, et manſiſſet diutius in eo faſtigio, ſi moderari ſibi, et diſsimulare juvenilem filii impotentiam valuiſſet. At enim cum anno proxime ſequente ſeverius illi amores libertae Actes exprobraret, neque objurgare pro materno jure deſineret, ejus a ſe animum plane avertit. Tum vero territa, nam longius ſe, quam volebat, progreſſam vidit, et quod maxime dolebat, potentiam imminutam, coepit converſo ſtudio omnibus in rebus obſequi filio adeo omni pudore abjecto, ut aliquoties meretricis cultu ejus turpem libidinem reclamante natura ſolicitaret.[e]) Hae artes cum incaſſum caderent, exuere tum omnem moderationem, et transferre adfectum palam in Britannicum, adjectis non obſcure minis, ituram in caſtra, et imperium filio extorturam. His commotus Nero Britannicum veneno e medio tollit. [f]) Qua caede magis jam efferata Agrippina, magisque indies verbis minax videbatur perniciosa in filium moliri conſilia. Quod cum metueret Nero, primum matri militares excubias adimit, ſubinde ex palatio aliorſum tranſlatam ad privatam vitam redigit. Tandem cum Nero amore Poppaeae Sabinae inſaniret, atque haec omnibus modis Agrippinae necem ſuaderet, anno V. C. 812

a) Tac. Ann. XII. 5 ſeq. Sueton. in Claud. c. 26. b) Dio L. LX. § 33. c) Tac. Ann. XII. 26. d) Tac. Ann. XII. 37. e) Tac. Ann. XIII. 13. et XIV. 2. Dio L. LXI. § 11. Victor in Caeſſ. f) Tac. XIII. 12 ſeq.

filii blanditiis illecta, iisque male credula imposita est navi, cujus compages laxatae subito vectores in mare effunderent. Ea male officio functa spatium dedit miserae in litus enatandi. Quo audito Nero tribunum misit, qui praeter spem elapsam confoderet. Hunc coram cum videret, *feri*, ajebat, *ventrem*, nimirum qui tale monstrum edidit, [a]) corpusque in ictus obtulit, triste illud supplicium non modo, quantum in se erat, per continua, ac meditata facinora promerita, verum etiam, quod pridem, cum a Chaldaeis moneretur, fore ut Domitius suus imperet, et matrem occidat, respondisse fertur: *occidat, dum imperet.* [b]) Cremata inter viles exsequias, mortuo demum Nerone domesticorum cura levem tumulum accepit juxta Misenum. [c]) Mulier nullo alio retro, ac post exemplo, nimirum Caesare genita, tum imperatorum se mutuo consequentium soror, conjux, mater, quae ipsam Plinii Lampidonem a similibus fortunae causis cognitam post se reliquit. [d])

Numi:

Extat in consortio cum sororibus Drusilla, et Iulia, scripto juxta AGRIPPINA, quos numos feriundos curavit Caligula frater, quosque in hujus Augusti numis ad annum V. C. 790 descriptos vide.

* * *

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput spicis coronatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Fuit Agrippina ex Augustorum uxoribus prima, cujus imaginem perinde, atque suam in numis signari indulsit maritus; quo ipso palam fit, quantum ea sibi in publicis imperii rebus adrogaverit. Corona spicea instar Cereris redimitas etiam vidimus Liviam, et Antoniam.

* * *

AGRIPPINA. AVGVSTA. CAESARIS. AVG. *Caput sine spicis.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. XIIX. *Caput Claudii laureatum.* AR. max. mod. (Haym. Tom. II. p. m. 232. Theupoli.)

Hunc numum, quia maximae formae, more meo non dubitem extra urbem signatum.

* * *

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput spicis coronatum.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. GERM. PRINC. IVVENT. *Caput Neronis Caesaris nudum.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adversa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Mus. Caes.)

---

a) Tac. Ann. XIV. 9. Dio L. LXI. § 13. Seneca in Octavia v. 309 seq. b) Tacit. l. c. Dio l. c. § 2. c) Tac. l. c. Suet. in Ner c. 34. d) L. VII. § 42.

Eadem epigraphe addito EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior velata aquilam legionariam, altera capite radiato d. pateram, ſ. haſtam tenet, ſedentes in quadrigis elephantorum.*

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numi hi non ferendam Agrippinae arrogantiam vulgant, qua non modo ſociatam ſe poteſtate filio, ſed quoniam imperium ſuis praeſtigiis ei partum novit, ſuperiorem etiam haberi voluit. Sunt, qui exiſtiment, in numo ex his poſtremo fingi Neronem una cum matre vectum, et ſunt, quae poſsint conjecturam firmare; nam teſte Suetonio a) ſaepe ſimul in eadem lectica per publicum vecti ſunt. Item quod mulier velata eſt, is habitus Agrippinam non dedeceret; nam decretum ei flaminium Claudiale adſerit Tacitus, b) et quod aquilam legionariam manu tenet, probaret cognitam mulieris impotentiam, quae auſa eſt ſignis quoque Romanis praeſidere. c) Tutius tamen eſt ſentire cum Vaillantio, d) exhiberi Auguſtum, et Liviam una vectos; nam utrique decretum fuiſſe currum elephantorum, diſerte tradunt Suetonius, e) et Dio; f) ad haec uterque in aliis numis Neronis, inſcriptis: AVGVSTVS. AVGVSTA, quos inter vagos Neronis numos commemorabo, eodem paene cultu, etſi ſtans, fingitur, ut adeo aliud non ſpectaverit his numis Nero, quam utriusque renovare memoriam. Omnium vero minime audiendus Pagius, qui hoc typo intelligendos honores triumphales Neroni ob victorias de Parthis decretos edixit. g)

* * *

AGRIPPINA. AVG. GERMANIC. F. CAESARIS. AVG. M. *Caput nudum.*

S. C. *Ceres ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. I.

In alio:

S. C. *Arcus triumphalis.* AE. I.

Vtrumque numum recitat Vaillantius in numis praeſt. T. I. p. 60. Tamen horum alterum dubiae fidei a quibusdam haberi ipſe profitetur, ſed priorem *raritate, et integritate praeſtantiſſimum* vocat. An ergo exſtant Agrippinae hujus numi aenei commatis Romani? Negat iſtud ipſe Vaillantius in eodem opere, ſed alio loco, nempe Tomo II. p. 59. *Agrippina*, ait, *in numis argenteis et aureis tantum occurrit, non autem in aeneis S. C. percuſſis. Senatus ſui juris adhuc nimis ſtudioſus feminis principibus ſub Domitiano tantum numos cudere coepit.* Altera hujus orationis pars falſa cognoſcitur ex contrariis hactenus adductis exemplis numorum Liviae, Antoniae, Agrippinae etc. De priore in aperta hac Vaillantii antilogia arbitrentur ii, qui *praeſtantiſſimum* hunc ab eo collaudatum numum inſpicere ipſi poſſunt. Mihi certe ſincerum Agrippinae aeneum videre nunquam licuit, qui ſit commatis Romani.

* * *

a) in Nerone c. 9. b) Ann. XIII. 2. c) Tacit. XII. 37. d) Num. praeſt. T. II. p. 60. e) in Claud. c. 11. f) L. LXI. § 17. g) Crit. Bar. ad ann. V. C. 983. n. 3.

Commatis peregrini non pauci proditi urbium liberarum, et coloniarum, tum ſignati in Aegypto, Iudaea, a Polemone II. Ponti, et Cotye I. Bospori regibus, proponiturque vel ſola, vel juncta cum Claudio, aut Nerone, quorum eos, qui memorabile quid offerunt, in ſingulorum moneta quaere. Agrippinae hiſtoriam illuſtrant ſequentes:

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ. ΓΥΝΗ. *Caput Agrippinae.*

Caput Claudii absque mentione urbis. AE. (Morelli Impp. T. II. p. 52. Patin ad Suet. in Claud. c. 26. Vaill. Num. Graec. p. 15. Theup. p. 844.)

Vocabulum ΓΥΝΗ, *uxor*, ſingulares hos numos facit; nam in numis uxorum aliis, ſeu Latinis, ſeu Graecis, ſupprimi conſuevit. Videbar tamen mihi illud videre in numo Cleopatrae Antonii, quem edidi in meis Numis vet. p. 292.

* * *

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΘΕΟΜΗΤΩΡ. *Caput Agrippinae.*

ΣΑΜΙΩΝ. *Pavo.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum hunc numum vulgavi in mea Sylloge I. p. 39. Illuſtrem facit nomen ΘΕΟΜΗΤΩΡ, *dei mater*, ab adulantibus Samiis Agrippinae datum, nimirum quia mater fuit Neronis, quem a dei nomine non abhorruiſſe, et diis ſaepe a Graecis aequiparatum, in hujus moneta intelligemus. Nomen Θεϐ Μητηρ ſaepe occurrit in numis imperatorum Orientis infimi aevi juxta iconem virginis dei matris, propagatum deinde in ejus tabulis pictis, quas hodieque oculis uſurpamus. Ipſum vero vocabulum θεομητωρ eodem ſenſu reperit Ducangius in auctoribus Chriſtianis ejusdem aetatis. Verum in hoc ſenſu ignotum fuit ſuperiori, medioque, et adeo meliori Graecorum aevo, ſic ut illud in lexicographis probioris Graecitatis fruſtra quaeras. At nunc ex praeſente Neronis numo cognitum melioris ſe aetatis vocabulis miſceri poſtulat. Serius vidi commonſtrante locum amiciſsimo Barone Locella, a Dorvillio ex Manethone recitari verba θεομητωρ κόσμος, quod ait recte verti: *divinus mundus.* [a]) Sed in hoc vocabulo το μητωρ ducitur a μηδομαι, *delibero*, *meditor*, atque hinc apud Heſychium eſt θεομητεω, apud Nonnum θεομητις. Ceterum reperio in Samiorum ſenſu Tyrum urbem a Meleagro Gadareno dici θεοπαις, ſeu *dei filia*, [b]) nempe Herculis, a quo condita.

ΙΟΥΛΙΑ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ *intra lauream.*

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟC. ΚΑΙCΑΡ. ΓΕΡΜ. L. ΙΔ. *Duae ſpicae decuſſatae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numus Iudaicus, qui *Iuliae* gentis nomen ſiſtit.

Numi Alexandrini Agrippinae partim imperante Claudio, partim Nerone ſignati ſunt, quos ſuo loco dedimus.

a) ad Charit. p. 564. b) Brunck Anal. Vol. I. p. 33.

NERO.

Natus Antii XVIII. Kal. Ian. V. C. 790. *) Matrem habuit Agrippinam Germanici filiam, patrem Cn. Domitium Ahenobarbum ex illuſtri patricia Domitiorum gente. Hujus proavus fuit Cn. Domitius is, qui damnatus lege Pedia inter conſcios caedis Caeſarianae ad Brutum ſe contulit, hoc victo claſſem ipſe retinuit, tum ſponte M. Antonio junctus, ſed hujus poſtea deſertor Octaviani partes ſecutus eſt. Avus L. Domitius uxorem habuit Antoniam majorem M. Antonii, et Octaviae filiam. Quare Nero noſter per matrem cum Caeſarum domo conjunctus fuit, confirmante iſtud Tacito quoque. [a]) Nimirum cum Tiberius neptem Agrippinam elocare vellet, *in Domitio ſuper vetuſtatem generis propinquum Caeſaribus ſanguinem delegerat; nam is aviam Octaviam, et per eam Auguſtum avunculum praeferebat.* Pater omni parte vitae deteſtabilis mortuus eſt Pyrgis L. Domitio Nerone, ſuo ex Agrippina filio, trimulo relicto. [b]) Caeſa Meſſalina, et Agrippina V. C. 702 in Claudii connubium adlecta ſpes pueri Domitii fundari coepta. Et vero effectum artibus matris, ut anno V. C. 703 adoptaretur a Claudio, etſi filius ei eſſet Britannicus, ſed contemptus deinceps per novercae injurias, et aulae ludibriis impune expoſitus. Adoptato nomina impoſita fuere teſte Zonara *Tiberii Claudii Neronis Druſi Caeſaris,* quae etiam dempto Tiberii praenomine firmantur numis.

V. C. 804 P. X. 51.
CAESAR PRINC. IVVENT. COS. DES.

Maturata toga virili necdum expleto XIV. vitae anno deſignatur conſul proceſſurus anno aetatis XX., additur imperium proconſulare extra urbem, *et principis juventutis* titulus. [c]) Male ex numis adſerit Bimardus, eum Claudio ſociatum *imperatoris* titulum tuliſſe. Vide infra titulum *Imperatoris.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

---

a) Annal. IV. 75. b) Suet. in Ner. c. 1 — 6. c) Tac. Ann. XII. 41.

*) Suetonii locum de anno nati Neronis ſolicitant eruditi, quia ſecundum Tacitum Nero biennio tantum major natu Britannico fuit, (Ann. XII. 25.) quem conſtat natum V. C. 794, aut ad ſummum 795, ut in ejus vita diximus. Sed hallucinatum hoc loco Tacitum facile conficimus, qui initio anni V. C. 806 Neronem XVI. annos natum ait, (Ann. XII. 58.) et fine anni 807 vix XVII. annos egreſſum, (Ann. XIII. 6.) quod verum eſſe nequit, niſi Nero natus eſt anno V. C. 790. Idem principio anni 808 ait propinquum fuiſſe diem, quo Britannicus XIV. aetatis annum explebat, (Ann. XIII. 15.) ergo hic naſci debuit V. C. 794. Ergo inter utriusque exortum interceſſere anni ſolidi tres, et menſes fere duo.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* In aliorum averſa: AGRIPPINA. AVGVSTA. *Caput Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SACERD. COOPT. IN. OMN. CONL. SVPRA. NVM. EX. S. C. *Simpulum. tripus, lituus, patera.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Iam inde ab Auguſto delata fuere Caeſaribus ſacerdotia, ac quidem etiam multiplicia. Quod autem puer Nero cooptatus eſt ſacerdos in *omnia* conlegia ſupra numerum, id effectum Agrippinae machinis, novas etiam honorum acceſsiones filio ſuo a ſenatu decerni volentis. In hunc numum copioſe commentatus eſt magnus Spanhemius. [a]) Haec varia conlegia, in quae cooptatus tum Nero fuit, recenſentur in lapide, quem prodidit Pighius: [b]) NERONI. CLAVDIO. AVG. F. CAESARI. DRVSO. GERMANICO. PONTIF. AVGVRI. XVꟾIR. EPVLON. COS - - - PRINCIPI. IVꟾENTVTIS. Tempus vero egregie definit marmor Gruterianum: [c]) ADLECTVS. AD. NVMERVM. EX. S. C. *Nero Claudius* CAES. AVG*uſti filius* GERMANICVS - - CLAVDIO. CAESARE. AVG. GERMAN. v. - - CORNELIO. ORFITO. COS. P. R. C. ANN. DCCCIIII; Quatuor haec conlegia ipſo etiam typo indicantur. Nam ſimpulum eſt ſignum pontificatus, ut patet ex numis Caji Agrippae F., lituus auguratus, ut notum, tripus XVviratus teſte numo Vitellii, patera VIIviratus, ad quem pertinuit ludorum epulare ſacrificium facere teſte Cicerone. [d])

* * *

NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GERM. COS. DESIGN. *Caput nudum.*

EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT. *inſcriptum clypeo.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Qua ratione equeſter ordo cum principe juventutis connectatur, dicetur, ubi de principis juventutis titulo olim agemus. Numus ipſe docet, Neronem, quod princeps juventutis eſſet, ab equeſtri ordine clypeo donatum, de quo more dixi plura in numis Caji, et Lucii Agrippae filiorum. Cum hoc numo plane conſpirat marmor Gruteri: [e]) NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GER. COS. DESIG. EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT., qui tituli omnes cum huic Neroni, atque uni quidem competant, ſatis mirari non poſſum, quo pacto cl. Morcellus epigramma iſtud fuiſſe poſitum Druſo Tiberii fratri potuerit adfirmare, [f]) qui neque principis juventutis nomen unquam tulit, neque Germanicus niſi poſt mortem dictus eſt.

V. C. 807 P. X. 54.
AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. P. M. IMP.
M. Aſinio Marcello, M. Acilio Aviola cos.

Evecto ad Caeſaris honores Nerone, et neglecto palam Britannico nihil jam

a) Tom. II. p. 365. b) Annal. T. III. p. 585. c) pag. 300. 1. d) de Oratore L. III. c. 19. e) pag. 236. 11. f) de ſtilo inſcr. p. 60.

praeter Claudii vitam ſummas ſpes distulit. Verum Agrippina etiam huic metam conſtituit advocata per venenum morte. Paullo poſt rebus omnibus praeparatis, et vulgata Claudii morte Nero imperator, et Auguſtus ſalutatur III. Id. Octob. Turbatae per Parthorum motus Armeniae Domitius Corbulo praeficitur. a)

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adverſa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In parte adverſa poſt DIVI. CLAVD. ſubaudi: *uxor.* Hi numi ſecundum omnia indicia ad hunc annum pertinent, quo tener adhuc adfectus matrem inter, ac filium conſtitit, de quo plura protuli argumenta ad eundem hunc numum in moneta Agrippinae.

* * *

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

Hic averſae typus in numis annorum ſequentium obvius eſt. At cum in praeſente et numerus amplior trib. poteſtatis, et patris patriae titulus omittantur, veriſimile omnino, eum hoc, in quo verſamur, anno ſignatum. Idem averſae typus reperitur frequenter in numis Caligulae, et Claudii.

* * *

Numos alios, qui hoc adhuc anno ſignati fuerint, ſed nullum certum characterem ſuppeditant, ad calcem inter numos vagos conjeci, quod hic etiam pro annis ſequentibus univerſim monitum velim.

V. C. 808 P. X. 55.
TR. P. I. II. COS. P. M. IMP.
Nerone Aug. L. Antiſtio Vetere cos.

Ortis inter matrem filiumque diſsidiis hic Britannicum e medio tollit. b)

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior aquilam legionariam, altera haſtam, et pateram tenet, ſedentes in quadrigis elephantorum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De hoc item numo pluribus egi ſupra in numis Agrippinae. Numus ob indicatum conſulatum huic anno certe competit, atque etiam haud dubie eſt poſtremus honoribus Agrippinae dicatus; nam anni principio, ut colligitur ex Tacito, c) colliſus cum matre filius, auctisque per Britannici mortem diſsidiis ab rep. penitus ſummovit Agrippinam.

V. C. 809 P. X. 56.
TR. P. II. III. COS. DES. II. P. M. IMP.
Q. Voluſio Saturnino, P. Corn. Scipione cos.
Incipit P. P.

Otium foris, foeda domi Neronis lascivia. d)

a) Tac. Ann. XIII. 8. b) l. c. 12 ſeq. c) l. c. 15. d) l. c. 25.

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.

PONTIF. MAX. TR. P. II. P. P. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. in aliis: TR. P. III. P. P. AV. (Muf. Caef.)

Patris patriae titulum Neronem aliquamdiu deprecatum propter aetatem adferit Suetonius, [a]) videturque hoc demum anno, aut faltem exeunte priore adfciviffe; nam certi numi annorum priorum eo abftinent. Ait Spanhemius, patere ex numis, arreptum hunc a Nerone titulum jam primo imperii anno, [b]) fed nixus fuerit intutis Occonis numis.

V. C. 810 P. X. 57.
TR. P. III. IV. COS. II. P. M. P. P. IMP.
Nerone Aug. II. L. Calpurnio Pifone cos.

Nihil hoc anno ad annales memorabile actum.

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.

PONTIF. MAX. TR. P. III. COS. II. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

Eadem adverfa.

PONTIF. MAX. TR. P. IIII. P. P. *Idem typus.* AV. AR. (Muf. Caef.)

V. C. 811 P. X. 58.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Nerone Aug. III. Valerio Meffala cos.

Corbulo bellum in Tiridatem Armeniae a Parthis impofitum movet. Artaxata expugnat. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.

PONTIF. MAX. TR. P. V. P. P. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. AV. (Muf. Caef.)

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. - - *Caput laureatum.*

ARMENIA. *Victoria gradiens.* Quin. (Muf. Caef.)

Apud Vaillantium, et Patinum, [d]) alia eft capitis epigraphe, et infcriptio averfae: ARMENIAC., quamvis fatear, in laudato mufei Caefarei numo averfae epigraphen non adeo effe integram, ut plane certum fit, ultimam literam C abeffe. Dubium non videtur, numum hunc fignatum anno praefente; nam ad hunc narrat Tacitus, Neronem ob res in Armenia praeclare geftas dictum *imperatorem*, ftatuas et arcus pofitos etc. [e]) At non perinde tutum decidere, an το ARMENIAC. notet ARMENIACi titulum Neroni decretum forte, et temporarie ufurpatum, an victoriam ARMENIACam. Priori fententiae favent numi fimillimi Severi, in quorum averfa: ARAB. ADIABENIC. typo victoriae gradientis, quae vocabula certo explenda ARABicus ADIABENICus, cum conftet, Severo revera hos titulos fuiffe delatos.

V. C. 812 P. X. 59.
TR. P. V. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. III.
L. Vipfanio Aproniano, L. Fonteio Capitone cos.

Nero matrem Agrippinam interficit. [f])

---

a) Cap. 8. b) Tom. II. p. 447. c) Tac. Ann. XIII. d) ad Sueton. e) Ann. XIII. 41. f) Tacit. L. XIV. Dio L. LXI.

Barbam ponit, atque propterea Iuvenalia celebrat. [a])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.

PONTIF. MAX. TR. P. VI. P. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

V. C. 813 P. X. 60.
TR. P. VI. VII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
Nerone Aug. IV. Cosso Corn. Lentulo cos.

Corbulo Tigranocerta capit. Tigranes Archelai Cappadociae regis nepos à Nerone Armeniae rex deligitur. [b]) Certamen quinquennale Romae constituitur. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.

PONTIF. MAX. TR. P. VI. COS. IIII. P. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. et AR. (Muf. Caef.)

Eadem adversa.

PONTIF. MAX. TR. P. VII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Ceres stans d. spicas, s. taedam.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Eadem adversa.

Eadem epigraphe. Figura militaris stans d. parazonium, s. hastam, d. pede capiti humano, aut galeae insistit. AV. (Muf. Caef.)

Havercampus id, quod haec figura pede premit, dicit esse galeam, et scutum; at in nonnullis musei Caesarei videtur esse caput humanum, typusque indicat Virtutem calcato hostis capite valentem, quo modo ea saepe in numis inferioris aevi fingitur.

NERO. CAES. AVG. IMP. *Caput laureatum.*

CER. (CERTA. CERTAM.) QVINQ. ROM. CO. (CON.) S. C. *Mensa, supra quam urna, et corona, intra mensam discus, et gryphi clypeum attinentes, in nonnullorum area* S. AE. III. (Muf. Caef.)

Certamen quinquennale Romae constitutum anno praesente, de quo scriptores non pauca adnotarunt. De eo Suetonius: [d]) *Instituit et quinquennale certamen primus omnium Romae more Graeco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellavit NERONIA.* Certabatur etiam, ut ibidem addit, oratione, et carmine antiquo. In eandem sententiam quoque Tacitus. [e]) Ejus instituti finem prodit Dio, [f]) nimirum *pro salute et diuturnitate imperii sui*, additque, Neronem in eo abstulisse coronam citharoedorum, ceteris omnibus victoria indignis judicatis. Repetitum certamen hoc fuisse post quinquennium, narrat Tacitus, [g]) tulisse vero aevum, docet Victor Schotti haec de Gordiano perhibens: *eoque anno lustri certamine, quod Nero Romam invexerat, aucto firmatoque in Persas profectus est*, quin et durasse in Constantini aevum, verisimile fiet ex iis, quae olim dicemus in tractatu de Contorniatis.

---

a) Dio L. LXI. § 19. b) Tac. Ann. XIV. 24 seq. c) Tac. l. c. 20. d) Cap. 12. e) Ann. XIV. 20. f) L. LXI. 21. g) Ann. XVI. 2. 4.

V. C. 814 P. X. 61.
TR. P. VII. VIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Caesonio Paeto, C. Petronio Turpiliano cos.

Britanniam auctore Boudicea regina deficientem Paullinus Suetonius parta insigni victoria ad obsequium revocat. [a])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. VIII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris stans etc. ut ad annum priorem.* In aliis: *Figura militaris stans s. manu clypeum tenens, s. pede caput humanum, aut galeam calcat, humi pharetra, arcus, clypeus.* In aliis: *Ceres stans, ut ad annum priorem.* AV. AR. (Mus. Caes.)

* * *

NERO. CAESAR. *Caput laureatum.*

PAVLLIN. *Mars nudus stans d. ramum, s. hastam.* Plumb.

Numum hunc, cuicunque demum usui servierit, nam plumbeus est, aut stanneus, edidit Morellius in Miscellaneis, quos familiarum numis ad calcem addidit. [b]) Commentator Havercampus paucis rem absolvit, edicto: *non videri, numum hunc ad historiam facere.* [c]) Sed enim dubitari nequit, exaratum in hoc monumento PAVLLIN*um* esse Suetonium Paullinum saepe a scriptoribus, ac praecipue Tacito, cum laude memoratum. Praetor Mauros fortiter repressit, [d]) ac tum primus Romanorum ducum Atlantem montem exploravit. [e]) Aliquo post caesum Caligulam anno rem frumentariam Romae procuravit, ut colligo ex Seneca, [f]) qui Paullino elegantem suum de Brevitate vitae libellum inscripsit. Imperante Nerone rebelles Britannos ingenti clade profligavit, de qua Tacitus: [g]) *Clara, et antiquis victoriis par ea die laus parta; quippe sunt, qui paullo minus, quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant.* Lege etiam Dionem. [h]) Consul denique processit V. C. 819. [i]) Fingitur ergo in hoc numo, etsi metalli ignobilis, at illustris argumenti, Mars, seu hoc auspice praeclare res gesta, seu quod Paullinus ipse re bellica tanta cum laude gesta Marti aequiparatur. Vidi serius hunc ipsum numum binis locis ab ipso Seguino laudari, [k]) eumque mecum sentire cum voluptate perspexi.

V. C. 815 P. X. 62.
TR. P. VIII. IX. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
P. Mario Celso, L. Asinio Gallo cos.

Corbulo Armeniam adversus Vologesem Parthum tuetur, qui eo reducere fratrem Tiridatem parabat. Subinde Caesennius Paetus magnis a Parthis in ea incommodis adficitur. [l]) Nero Poppaeam Sabinam ducit exturbata Octavia, hancque paullo post morte adficit. [m])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

---

a) Tac. Ann. L. XIV. 29 seq. Dio L. LXII. b) Tab. V. n. 20. c) pag. 473. d) Dio L. LX. § 9. e) Plin. L. V. p. 242. f) de brevit. vitae c. 18. g) Ann. XIV. 37. h) L. LXII. initio. i) Dio L. LXIII. § 1. k) Num. sel. p. 139 et 200. l) Tac. Ann. XV. m) Tac. Ann. XIV. 60 seq.

PONTIF. MAX. TR. P. VIIII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris stans, ut ad annos duos superiores.* AV. (Mus. Caes.)

V. C. 816 P. X. 63.
TR. P. IX. X. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Memmio Regulo, L. Verginio Rufo cos.

Corbulo Tiridatem Armeniae regem cogit diadema ante Neronis effigiem deponere, et se Neronis arbitrio permittere. Nata Neroni filia Claudia. [a]) Pompeji, et Herculanum Campaniae urbes terraemotu prolabuntur. [b]) Secundum Tacitum factum istud anno superiore. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*
PONTIF. MAX. TR. P. X. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris stans, ut ad annos priores.* AV. (Mus. Caes.)

V. C. 817 P. X. 64.
TR. P. X. XI. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Lecanio Basso, M. Licinio Crasso cos.

Nero Neapoli in theatro canit. [d]) Horribile Romae incendium Neronis dolo, ut multi suspicati sunt, exortum; nam videbatur condendae urbis novae, et cognomento suo appellandae gloriam quaerere. Abolendo rumori in Christianos culpam transfert, eosque quaesitissimis poenis infectatur. [e])

Desunt certi hujus anni numi.

V. C. 818 P. X. 65.
TR. P. XI. XII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
A. Licinio Nerva Siliano, M. Vestino Attico cos.

Gravem conjurationem evadit Nero, qua detecta illustrium virorum caedibus urbs completur, cui succumbunt Seneca, Lucanus, et innumeri alii. Repetitum certamen quinquennale. [f]) Poppaea Sabina moritur. [g])

Hujus quoque anni numi certi deficiunt.

V. C. 819 P. X. 66.
TR. P. XII. XIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XI.
C. Lucio Telesino, C. Suetonio Paullino cos.

Thraseas Paetus, et Soranus Bareas, quos *virtutem ipsam* vocat Tacitus, [h]) mortem subeunt. Tiridates Parthus cum ingente comitatu Romam venit, eumque Nero inter maxima solennia Armeniae regem renunciat. [i]) Nero in Achaiam proficiscitur cantus experimenta Graeciae daturus. [k])

IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. IM. TR. P. XIII. P. P. *Caput radiatum.*
ROMA. S. C. *Roma sedens d. hastam, s. clypeum.* AE. II. (Mus. Caes.)

---

a) Tac. Ann. XV. b) Seneca Quaest. nat. VI. c) Ann. XV. 22. d) Tac. Ann. XV. 33. e) Tac. Ann. XV. 38 — 44. Suet. c. 38. Dio L. LXII. f) Tac. Ann. XVI. 2. g) Tacit. Dio. h) Ann. XVI. 21. i) Dio L. LXIII. § 1. Suet. c. 13. k) Dio l. c. § 8.

Typus averſae perfrequens eſt in aeneis Neronis numis, ut videbimus infra in numis vagis. Singularis eſt hic numus, cum quod trib. poteſtatis numerum addit, cujus exemplum in alio Neronis numo aeneo nondum obſervare contigit, tum quod in eadem numi parte utrumque *imperatoris* titulum offert.

V. C. 820 P. X. 67.
TR. P. XIII. XIV. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
L. Fonteio Capitone, C. Iulio Rufo cos.

Per theatra Graeca canit, aurigatur, hiſtrioniam facit, urbes expilat. Iſthmum perfodere tentat. Corbulonem accitum apud Cenchreas interimit. a) Fine anni Romam revertitur inter ſcenicum triumphum de victis hiſtrionibus, aurigis, cantoribus.

Anni praeſentis numi certi deſiderantur.

V. C. 821. P. X. 68.
TR. P. XIV. COS. V. P. M. P. P. IMP. - -
C. Silio Italico, M. Galerio Trachalo cos.

Nero audito, Iulium Vindicem in Galliis adverſum ſe conſpiraſſe, non magnopere hactenus commotus eſt. Poſt eum certis nunciis comperiſſet, Galbam in Hiſpania acclamatum imperatorem, et deficere per provincias exercitus, praetorianos ad bellum, et ſui vindictam ſegnes, atque hos quoque mox a corporis cuſtodia dilapſos, vagus primum palansque in hortis latuit, denique conſpectis equitibus, qui a ſenatu ad ſe comprehendendum miſſi adfuere, deſperata facinorum venia pugionem in corpus defixit menſe Iunio, ejusque ſecundum probabilem eruditorum ſententiam die IX.

Ejus intellecta morte plebes pileata velut reddita libertate per urbis itinera diſcurrit. Nam nihil usquam ſecurum omnium ordinum, atque aetatis Nerone vivo, neque vero eo more ſaevus fuit, quo Tiberium aliosque tyrannos ſaeviiſſe in ſuos conſtat, exercita ſolo imperio crudelitate, ſed ipſe urbis compita, et lupanaria pererrabat comitantibus, qui obviis vulnera inferrent, ſic ut ipſe quoque exciperet ictus, eosque ore praeferret. Implacabili autem odio ferebatur in ſenatum, eosque omnes, qui ſeu virtute, ſeu genere, ſeu illuſtribus factis eminuere. Horribilis incendii, quod V. C. 817 magnam urbis partem in cinerem vertit, ipſe unus auctor ferebatur, ac cum maxime per tecta ſaeviret ignis, iniiſſe eum domeſticam ſcenam, et ceciniſſe Trojanum excidium. b) Quanto furore geſtiverit ſuperare cantu, hiſtrionia, aurigandi arte mortales omnes, ad ſequentes numos animadvertemus. Ad inſaniae cumulum acceſſit, quod ſumpto flammeo, ceu femina denupſit Pythagorae liberto praeſentibus auſpicibus, et conſignata dote, quas nuptias ipſe populus Romanus,

a) Dio L. LXIII. b) Tac. Ann. XV, 39. Dio L. LXII. 18.

dein ceterae gentes publice celebravere, mox factus iterum vir Sporum puerum libertum, quod facie Poppaeam proxime referret, uxorem duceret. [a]) Cum mortem fibi confcifcere pararet, *proh! ingeminabat, qualis artifex pereo!* Monftrum tot vitiis infame funeratum tamen magnifice eft a Galba, reliquiasque concubina Acte in Domitiorum monumento condidit. Haec fparfa reperies apud Tacitum, Suetonium, Dionem.

Poftremi hujus anni numi certi defunt.

Numi vagi.

Hi plerique aenei notis quidem chronologicis deftituuntur, tamen non pauca ad Neronis hiftoriam continent, quos hic ordine alphabetico partium averfarum additis animadverfionibus fubjicio neglectis nonnullis typis, et infcriptionibus ignobilioribus.

A. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum*, vel:

B. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

ADLOCVT. COH. S. C. (*in aliis fine* S. C.) *Imperator togatus in fuggeftu ftans alia retro figura ftante tres milites cum fignis militaribus adftantes alloquitur.* In aliis *praeterea aedificium columnis fultum.* AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. A *vel* B, *vel:*

C. IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. P. P. *Caput laureatum*, vel:

D. IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONT. MAX. TR. POT. P. P. *Caput laureatum.*

ANNONA. AVGVSTI. CERES. S. C. (*fine* S. C. *in numo max. mod. mufei Caef.*) *Ceres velata fedens d. fpicas, f. facem, inde adftat Abundantia f. cornucopiae, in illarum medio ara, vel cippus, cui modius infiftit, retro navis.* AE. max. mod. et I. II. (Muf. Caef.)

Nero liberalitatem fuam profufis largitionibus plebi faepe commendavit, cujus teftes funt numi congiarii nomine percufsi, quos mox citabimus. Quod ut bene vertit Neroni, ita illud poftremum pefsime, cum in publica fame nunciabatur Alexandrina navis in locum frumenti advexiffe pulverem luctatoribus aulicis. Quo tempore cum comperta jam effet Vindicis defectio, omnibus tum primum contumeliis propalam peti coepit. [b])

Vt lit. B. Caput nudum.

ARA. PACIS. S. C. *Ara.* AE. II. (Muf. Caef.)

Conftat, Neronem praeoptaffe pacem prae belli turbidis non amore ejus boni, quod ea praeftat, fed ut fecurius vacaret Circenfibus, aurumque committen-

---

a) Tac. Ann. XV. 37. Dio L. LXII. § 28 et LXIII. 13. b) Suet. c. 45.

dis maribus, effodiendis montibus, infanis fubftructionum moliminibus refervaret. Satis compertum, inftante jam Vindice, quo maxime tempore confcribendus effet miles, et in rebelles ducendus, advocatos quosdam ex patribus, transacta raptim confulatione reliquam diei partem per organa hydraulica novi, et ignoti generis, quorum formam in numis Neronis contorniatis intuebimur, circumduxiffe, prolaturumque fe haec omnia in theatrum adfirmaviffe, *fi per Vindicem liceret.* [a]) *Arae Pacis* imperante Augufto ex S. C. primum conftitutae, et poft quadriennium dedicatae meminerunt Kalendarium Amiterninum, et Praeneftinum, et Ovidius. [b])

E. NERO. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum*.
AVGVSTVS. AVGVSTA. *Auguftus togatus capite radiato ftans d. pateram, f. haftam, cui adftat Livia Augufta capite velato d. pateram, f. duplex cornucopiae.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Auguftus et Livia in aliis quoque Neronis et Agrippinae numis non multum abfimili cultu, fed fedentes in elephantorum quadrigis proponuntur, de quibus egi fupra in moneta Agrippinae.

F. NERO. CAESAR. *Caput laureatum.*
AVGVSTVS. GERMANICVS. *Imperator togatus ftans capite radiato d. ramum, f. Victoriolam fuper globo.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Vtriusque fuperficiei epigraphe connectenda. Typus indicat, hac forma ftatuam fuiffe Neroni pofitam. Primum iftud eft exemplum coronae radiatae vivi imperatoris capiti impofitae, quae deinde perfrequens eft in antica numorum Neronis II. formae. Triftanus, qui numum hunc copiofe illuftravit, [c]) cenfet, additam Neroni coronam radiatam, quod ipfe Apollini aequiparari voluit, et revera huic fimilis tam forma velut folis exorientis, quam cantu dictus eft a Seneca. [d]) Ad haec quinque millia militum, quos Auguftanos vocabat, conftituit, qui ei in theatro canenti adclamabant: *o pulcrum Caefarem! o Apollinem! o unum veluti Pythium!* [e]) At non exiftimo, Neroni hoc decus feu a formae opinione, feu theatrorum licentia petitum. Cur enim in numis, in quibus ille omni Apollinis citharoedi cultu incedit, hujus formae corona abftinet? An vero etiam Vefpafianus, Antoninus Pius, M. Aurelius volebant videri pulcri, aut citharoedi, quoniam et hi capite radiato comparent? aut praeclaros hos, probosque Auguftos voluiffe fibi decus, Neroni, cujus deteftabantur memoriam, a vilifsima caufa partam addere? Tenendum igitur, placuiffe Neroni hominum vanifsimo, fe quemdam velut deum a populis haberi, cujus honoris, aut faltem divinae profapiae, certum indicium corona radiata apud Romanos perinde, ac Graecos fuit. Sic veterem Lati-

a) Suet. c. 41. b) Faft. I. 709. c) Comment. T. I. p. 211. d) in Apocoloc.
e) Dio L. LXI. § 20.

num finxit Virgilius: [a])

cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
Solis avi specimen.

Nempe quod Solem in majoribus numerabat. Sic et Phaethon, cum fatali suae aurigationi praeluderet,

Ψευδομεναις ἀκτισιν ἑον μιμειτο τοκηα,
Ementitis radiis suum imitabatur parentem,

ut fingit Nonnus. [b]) Iulio Caesari post victos in Hispania Pompejos inter honores alios plane divinos decretam fuisse in theatro distinctam radiis coronam, refert Florus. [c]) Augustus in numis plurimis ab ejus morte signatis radiato capite est, atque hoc cultu multo ante effictus est Antiochus IV. Syriae rex, qui instar dei sese inscripto etiam numis ΘΕΟΥ coli voluit. Qui Neronem secuti sunt imperatores non tam cultum divinum adfectabant, quam non adversabantur, si iis honos humano major habitus est, quo reverentiam, ac religiosum quemdam metum populis inspirarent. Ejus argumentum certum, quod Augustorum capita in moneta aurea, et argentea, quae ad imperatores pertinuit, corona radiata constanter abstinent usque ad Caracallam, qui primus eam frequentius, ac promiscue numis argenteis intulit; at obvia ea est in numis aeneis praecipue II. formae, sed horum cudendorum cura, ut constat, ad senatum pertinuit, cujus perspecta fuit in principes suos adulatio, et ab his tolerata. Praeclare haec, quae de tributa Neroni divinitate dixi, illustrat Tacitus: [d]) *Cerialem Anicium consulem designatum pro sententia dixisse, ut templum DIVO NERONI quam maturrime publica pecunia poneretur*, etsi, quod mox addit, *deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.* In numis Severi ad annum V. C. 955 docebimus, typo capitis radiati in Augustis, et capitis lunae impositi in eorum uxoribus exhiberi solem et lunam, et hac imagine adumbrari aeternitatem principibus secundum veteres tributam, apposite ad ea, quae dixi, nam et aeternitas fuit res diis propria. Ceterum coronam radiatam verum fuisse imperatorum gestamen, saltem eorum, quos inferius aevum tulit, patet ex Mamertini Panegyrico ad Maximianum Aug. cap. III., a quo praeter *trabeas triumphales*, *fasces consulares*, *sellas curules*, *obsequiorum stipationem*, *et fulgorem*, quae ait esse solita imperatorum ornamenta, memoratur etiam *illa lux divinum verticem claro orbe complectens*, quo nomine coronam radiatam intelligi, copiosius dicetur in Constantino M.

* * *

Ut lit. D.

CONG. DAT. POP. S. C. *Imperator sedens in suggestu, juxta statua Palladis dextera extenta noctuam, s. hastam tenens, et stans liberalitas d. tesseram; ante imperatorem sedet figura togata, quae civi per gradus ascendenti, quem figura minor pone consequitur, aliquid offert.* AE. I. (Morelli in Nerone Tab. IX. n. 10, eumque ipsum in suo quoque museo ex-

a) Aen. XII. 162. b) Dionys. L. XXXVIII. v. 182. c) L. IV. c. 2. n. 91. d) Ann. XV. 74.

ſtare ad eundem numum Morellianum obſervat Havercampus.)

Vt lit. A et B.

CONG. II. DAT. POP. S. C. *Idem typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed

CONG. II. DAT. POP. R. S. C. *Idem typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A et B.

CONG. II. DAT. POP. S. C. *Imperator ſedens in ſuggeſtu, juxta ſtatua Palladis cultu, ut in priore, et inſuper ſtans alia figura, infra ſtans vir teſſeram porrigens civi vel mulieri adſtanti, quae munus diducto ſinu excipit, pone aedificium columnis fultum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Tria a Nerone data congiaria perhibent antiquarii ex numis. Primum produnt laudati ſupra auctores; ſecundum in numis obvium, tertium citat ſolus Vaillantius, ſed obiter, nulla vel epigraphes, vel typi facta mentione, illudque rariſsimum vocat. [a]) Non ſatisfaciunt antiquarii, qui congiaria haec certis annis adfigunt. Congiarium datum fuiſſe a Nerone ludis, quos *pro aeternitate imperii* ſuſcepit, narrat Suetonius, [b]) quibus fuere *ſparſa populo miſſilia omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia. Avium cujusque generis multiplex penus, teſſerae frumentariae, veſtis, aurum, argentum, gemmae, margaritae, tabulae pictae, mancipia, jumenta, atque etiam manſuetae ferae, noviſſime naves, inſulae, agri.* Fuere hi ludi iidem, qui certamen quinquennale dicti ſunt, ut patet ex iis, quae ſupra ad annum V. C. 813 attuli. Tacitus alterius congiarii meminit ad annum V. C. 810, *plebique congiarium quadringenti numi viritim dati.* [c]) Verum ab his auctoribus congiarii numerus non additur, et largitiones aliae, quas a Nerone factas memorant, ad praetorianos, non populum, pertinuere, ut adeo nonniſi per conjecturas parum validas illigari certis annis citata ex numis congiaria poſsint. Quid ſibi velit addita Palladis ſtatua, nondum intelligere potui; nam eſſe Palladis, comprobat noctua extentae ejus dexterae inſidens in omnibus hujus argumenti numis muſei Caeſarei.

Vt lit. B et C.

DECVRSIO. S. C. *Duo equites citato curſu, quorum unus haſtam, alter ſignum militare tenet.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

DECVRSIO. *Imperator eques d. haſtam praecedente milite cum ſigno militari, altero ſequente.* AE. fere m. m. (Muſ. Caeſ.)

Nerone adhuc Caeſare inſtitutam cum praetorianis *decurſionem* memorat Suetonius. [d]) Ad haec vero militaria exercitia inſtitutam fuiſſe nobilem juventutem, patet ex iis, quae eruditi ad numos *Principis juventutis* diſſeruerunt. Vnde et Iulianus Aug. in Conſtantio II. laudat, quod mature edoctus fuerit χορεύσαι την ἐν τοις ὅπλοις, δρόμόν τον ἐν τυτοις, την ἱππικην τεχνην, *ſaltare in armis, in his decurrere, equitare.* [e]) Eodem modo Livius dixit *exercitum decurrere*, et vocavit *decurſum*, et *ſimulacrum ludicrum*

---

a) Num. praeſt. Tom. I. p. 22. b) Cap. 11. c) Ann. XIII. 31. d) Cap. 7.
e) Orat. I. p. 11.

pugnae, quando ad ſimulacrum pugnae inter ſe concurrerunt Perſeus et Demetrius Philippi V. Macedoniae regis filii. [a]) Eodem auctore Gracchus in Hiſpania juſsit omnes copias peditum, equitumque armatas *decurrere*, ut Celtiberorum legatis vires ſuas oſtentaret. [b]) Propius huc pertinet, quod narrat Dio, [c]) Neronem ſic delectatum equorum curſu, (ἱπποδρομία) ut equos, qui in certamen deſcenderant, ſi inſignes fuere, et ſubinde aevo confecti, ſtola forenſi non ſecus, quam viros ornaret, iisque pecuniam nomine alimenti adſignaret. De triplice decurſionum modo vide, quae erudite notavit Cuperus, [d]) et auctor anonymus in Memoriis Trevolt. April. 1709.

G. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput radiatum.*
GENIO. AVGVSTI. *Genius fere nudus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. cornucopiae. In aliis additur S. C. et infra* I. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

H. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum.*
GENIO. AVGVSTI. S. C. *Idem typus, infra* I. AE. fere II. et fere III. (Muſ. Caeſ.)

Vetus diſciplina, cuivis rei etiam inanimatae ſuum praeſidere genium. De Caeſarum geniis ſic ſcribit Tertullianus: [e]) *citius denique apud vos per omnes deos, quam per unum genium Caeſaris pejeratur.*

* * *

Vt lit. E.
IVPPITER. CVSTOS. *Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

I. IMP. NERO. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum*, vel:
K. IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. P. *Caput laureatum.*
Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit. E.
IVPPITER. LIBERATOR. *Typus ſimilis.* AR. (Vaill. Beger.)

Veriſimile, quod cenſet Vaillantius, numos hos cuſos, quando conjurationem Piſonianam, quam altius ad V. C. 818 attigimus, vitavit, quo in periculo praeſentem *Iovis cuſtodis*, et *Liberatoris* tutelam agnoverit. Conſtat, Neronem diſsipata ea conjuratione pugionem, qui ei intentabatur, in Capitolio ſacraviſſe, inſcripſiſſeque: IOVI. VINDICI. [f]) Eo periculo moti Patrenſes et Corinthii ſuis Neronis numis inſcripſere quoque: IVPPITER. LIBERATOR. Non apud Neronem modo, ſed eadem aetate apud alios quoque *Iuppiter Liberator* valuit, verum ex diverſis cauſis. Nam Seneca, et Thraſeas Paetus mori a Nerone juſsi ſuum ipſorum cruorem circum ſpargentes, *libemus*, aje-

a) L. XL. c. 6. 9. b) l. c. c. 48. c) L. LXI. § 6. d) Lettres p. 259. e) in Apolog. c. 28. f) Tac. Ann. XV. 74.

bant, *Iovi Liberatori.* [a]) In numo Magnesiae apud Sipylum ipse Nero dicitur ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ. [b])

L. NERO. CLAVDIVS. CAE. AVG. *Caput laureatum.*

LEIBERTAS. *Caput deae Libertatis.* AV. (Vaill. Morelli.)

Ratio epigraphes in parte aversa, et ipse typus reipublicae tempora sapiunt; nam eadem aversa in Cassiae, aliarumque familiarum numis frequens.

* * *

Vt lit. B. Caput radiatum.

MAC. AVG. S. C. *addito in plerisque infra* II. *Aedificium perelegans pluribus columnis fultum.* AE. II. Sunt etiam AE. I.

Secundum Plutarchum [c]) Romani τα χρεωπωλια μακελλα και μακελλας καλουσι, *locum, ubi carnes venduntur,* macella, *vel* macellas *appellant.* Verum Plinius in macello vendi olera dixit, et distinguit inter *carnarium*, et *macellum.* [d]) Etiam Varroni macellum est *forum olitorium.* [e]) Dioni, ut mox patebit, est forum obsoniorum. Facile haec conciliantur verbis Varronis. [f]) *Haec omnia,* inquit, *postquam contracta in unum locum, quae ad victum pertinebant, et aedificatus locus, appellatum Macellum.* Iam ergo hac epigraphe, et typo censent eruditi notari *Macellum*, de quo sic Xiphilinus ex Dione: [g]) τοτε μεν την ἀγοραν των ὀψων, το ΜΑΚΕΛΛΟΝ ὠνομασμενον καθιερωσε, *tum quoque* Nero *forum obsoniorum, quod MACELLVM dicitur, dedicavit.* Nomen traxit a Macello urbis quondam insigni latrone, quo damnato statuerunt censores, ut in ejus domo venderentur obsonia, ut jam monuit Havercampus ex Varrone, et Festo. [h]) Annonam *macelli* etiam Suetonius memorat. [i]) Dionis verba praeclare confirmant hi numi, simulque ipsam aedificii formam sistunt, quo Nero dictum forum exornavit. Operae pretium non fecit Bimardus, cum liberalius refutavit Harduinum, qui epigraphen explicavit: MA*usoleum* C*aesaris* AVG*usti.* [k])

M. IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in aliis alia capitis inscriptio ex jam cognitis.*

PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. (*addito in aeneis* S. C.) Templum Iani clausis foribus. AV. AE. I. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. E.

PACE. P. R. VBIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. *Idem Typus.* AV. (Morelli.)

N. NERO. CAESAR. AVG. GERM. IMP. In aliis:

O. IMP. NERO. CAESAR. AVG. GERM. *Caput laureatum.*

---

a) Tac. Ann. XV. 64, et XVI. 35. b) Pellerin Rec. III. p. 246. c) Quaest. Rom. d) L. XIX. p. 162. 163. e) de L. L. lib. IV. f) l. c. g) L. LXI. § 18. h) Impp. Morelli T. II. p. 107. i) in Tiber. c. 34. k) ad Iobert T. II. p. 171.

P. IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. P. P. *Caput radiatum.*
Eadem aversa addito S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

Vt obvii sunt hi Neronis numi, ita incertum, ad quem annum aversae inscriptio adludat. Mediobarbus, aliique eos ad annum V. C. 811 referunt, inducti loco Suetonii, [a]) qui cum Tiridatis Parthi in urbem adventum, habitosque propterea Neroni honores enarrasset, continuo subjicit: *Ianum geminum clausit tam nullo, quam residuo bello*, sententia satis obscura; nam eo collegere Casaubonus, aliique, saepius a Nerone Iani templum clusum. Quod si verum, ut in Nerone omne illud credibile, quidquid insanum, pluribus annis adfigi possunt hi numi. Quare et Tillemontio visum, non esse satis exploratum annum, ad quem hi numi pertineant. [b]) Ceterum fallitur Occo, Havercampus, aliique, qui ad annum V. C. 811 subactam Armeniam, coactumque Tiridatem Armeniae regnum a Nerone accipere, atque propterea Iani templum clausum adserunt. Tiridatis adventum, datumque tum ei inter maxima solennia Armeniae regnum, quod Suetonius dicto capite XIII. nullo temporis indicio commemorat, Dio inter acta anni V. C. 819 refert. Et vero cl. Brotier numum aeneum I. formae recitat ad Taciti Annales L. XVI. c. 28, in cujus antica proditur trib. potestas XIII., et in aversa idem Iani templum cum eadem epigraphe: PACE. P. R. etc. Cum Neronis trib. potestas XIII. incidat in annum V. C. 819, hic numus confirmaret quidem verba Suetonii, qui nonnullis adserere videtur, Iani templum post Tiridatis adventum fuisse clausum, verum dubitare liceat, sitne numi epigraphe rite excepta; nam praeterquam quod nusquam alibi singularem hunc numum laudatum reperi, illud etiam dubium magnopere auget, quod in nullo hactenus numo Neronis aeneo I. formae additum trib. potestatis numerum videre licuit. Addo, mirum quoque mihi videri aeneum II. formae a Vaillantio in Numis praest. T. I. p. 22 productum, in quo praetenditur epigraphe: PACE. P. R. etc. et pro typo non Iani templum inscriptioni respondens, sed Roma sedens. Ceterum his Neronis numis aperte adversatur Orosius adducens testimonium ipsius Taciti verbis conceptum: [c]) *Sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novae gentes saepe ex usu, et aliquando cum damno quaeruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium.* Periit liber Taciti, qui haec refert. In his verbis certus error aut Orosii Tacitum excerpentis, qui forte pro *Vespasiani* scripserit *Neronis*, aut ipsius Taciti; nam tot obvii, ac triti Neronis numi ab hoc clusum Ianum invicte comprobant; neque dici potest cum Rualdo, [d]) Neronem a Tacito omitti, quoniam hic Ianum nullis veris, et legitimis causis

a) in Nerone c. 13. b) in Nerone art. VII. c) L. VII. c. 3. d) in Plutarch. p. 81.

clauferit; nam diferte Suetonius ait, Neronem claufiffe Ianum *tam nullo, quam refiduo bello.* Si nullo, ergo ex caufa jufta. Vtrum rejecta Orofii auctoritate iftud Taciti fragmentum jure in adulterinis putet Maffonus, [a]) vehementer ambigo. Vocabula PACE. TERRA. MARIQVE. PARTA habent formulae modum; nam iisdem utitur etiam Livius, cum claufum ab Augufto Ianum narrat, [b]) et Suetonius. [c]) *Clufit* pro *claufit* adhuc Neronis aetate valuiffe, non folum hi numi probant, fed et Seneca coaevus, qui pafsim in operibus fuis *cludere* pro *claudere* ufurpavit.

Q. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum*, vel:

R. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput radiatum*, vel:

S. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum.*

PONT. *vel:* PONTIF. MAX. TR. POT. vel POTEST. IMP. P. P. *in aliis addito, in aliis omiffo* S. C. *Nero longa indutus vefte capite laureato gradiens lyra canit. In nonnullis in imo comparet nota* I. Sunt obvii AE. II., aliqui ad III. formam accedunt.

Numi funt funefti Romano nomini argumenti. Auctores, qui Neronis res geftas defcripfere, copiofi funt in memoranda ejus infania, qua is voce, cantu, cithara excellere omnes omnium locorum praecipuos artis magiftros voluit, etfi tam miferabili ipfe effet voce, quam exiguam, et fufcam vocat Suetonius, [d]) ut rifum fimul, fletumque aufcultantibus exprimeret, etfi Mufonium, qui canenti interfuit, mitius videamus judicaffe. [e]) Procefsit tamen invitis Mufis in ipfum theatrum, illatoque in album profitentium citharoedorum fuo nomine cecinit publice non Romae modo, fed etiam, quoniam, ut ferebat, *foli fcirent audire Graeci, foli fe, et ftudiis fuis effent digni*, [f]) Neapoli, ac tandem inftituta profectione in theatris Achaiae. Et inftituerat quoddam militum corpus, quos *Auguftanos* vocabat, qui jufsi erant, voce ac manuum plaufu celebrare canentem Caefarem, compellando eum *Apollinem*, et *unum velut Pythium.* Qui plura de hac ejus mufices rabie volet, adeat Suetonium, [g]) Dionem, [h]) Tacitum. [i]) Ad praefentis numi typum plurimum confert teftimonium Suetonii narrantis, [k]) pofuiffe Neronem *ftatuas fuas citharoedico habitu, qua nota etiam numum percuffit.* Eundem hunc fuiffe citharoedorum habitum, in defcribendo Orpheo docuit Virgilius: [l])

Nec non Threicius longa cum vefte facerdos
Obloquitur numeris feptem difcrimina vocum,
Iamque eadem digitis, jam pectine pulfat eburno.

Apud Aelianum [m]) infelix citharoedus cum ipfa ftola (συν ἀυτῃ ϛολῃ) ad aram

a) Iani templ. referat. Sect. II. cap. 1 § 5, et Sect. IV. c. 3 § 6. b) L. I. c. 19. c) in Aug. c. 22. d) Cap. 20. e) apud Lucian. in Nerone. f) Suet. c. 22. g) Cap. 12. 20. 21. 22. h) L. LXI. 20, et LXIII. 8. 9. i) Ann. XIV. 14. k) Cap. 25. l) Aen. VI. 645. m) V. H. L. III. c. 43.

Iunonis fugisse refertur. Ad idem argumentum adludunt numi Graeci cum capite Neronis, quorum complures vulgavit Morellius absque quidem mentione urbis, sed in Achaia verisimiliter signatos, in quorum uno:

ΝΕΡΩΝΙ. ΑΠΟΛΛΩΝΙ. *Apollo, vel Nero citharoedus gradiens cum lyra.*

ΝΕΡΩΝΟϹ. *Victoria gradiens d. lauream offert.*

Atque in his numis non modo habemus Neronem Apollini adsimilatum, qui et ipse eodem cultu, et in numis quidem Romanis, quos in gente Antistia descripsi, *Actii* nomine exhibetur, sed etiam per aversae typum victorias quaquaversum cantu relatas, et coronas innumeras sibi propterea ex omnibus urbibus dono missas, de quo argumento fuse agunt auctores mox laudati. Eodem cultu, quo Nero in his numis exhibetur, nempe cum cithara, et citharoedorum stola, queritur Apollo ipse apud Themistium, a) ad se venisse Neronem; quin et ipsum coelum ausum esse intrare, fingit Iulianus. b) Vbi eras tum Graecia, quae olim Evangelum Tarentinum, qui ausus erat aurea indutus veste, auream item, gemmisque distinctam coronam, lyramque gestans, ceterum ignarus musicae in Pythiis certare, comperto ejus stupore a lictoribus corripi, et e scena exturbari jussisti? c) Vide de citharoedi habitu etiam numos Augusti ad V. C. 742.

T. NERO. CAES. AVG. IMP. *Caput laureatum.*

P. M. (*etiam hoc omisso*) TR. P. P. P. S. C. *variis aliis mutationibus. Roma armis insidens d. lauream praetendit.* AE. III. (Mus. Caes.)

V. NERO. CLAV. CAE. AVG. *Noctua arae insistens*, vel:

X. NERO. CLAVD. CAE. AVG. GERM. *Idem typus.*

P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. *Ramus oleae.* AE. III. (Mus. Caes.)

NERO. CLAV. CAE. AVG. GER. (*epigraphe in nonnullis paullum variante.*) *Columella, supra quam galea, inclinata ad eam hasta, et clypeo inserto Medusae capite.*

P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. (*hac quoque epigraphe modicum variante.*) *Ramus oleae.* AE. III. (Mus. Caes.)

Noctua, ramus oleae, galea, clypeus Medusae propria sunt Palladis attributa, cujus quinquatrus Nero aucta solennitate celebravit, statuto etiam aureo ejus signo, ut supra in congiariorum numis ex Tacito docui. Sunt hi numi aeris minimi, de quibus infra iterum sermo.

* * *

Vt lit. B et H.

POR. (in nonnullis PORT.) OST. AVGVSTI. S. C. *Portus Ostiensis navibus refertus, ad ejus ingressum statua super basi s. hastam tenens, inferne vir barbatus procumbens d. gubernaculum, s. delphinum tenens.* AE. I. sed AE. II. produxit quoque Vaillantius, eumque rarissimum vocat.

Portum Ostiensem molitus est Claudius circumducto dextera laevaque bra-

---

a) Orat. XIX. b) in Caesarib. c) Lucian. adv. indoct.

chio, et lapidum crepidine firmato, addiditque ad ingressum ingentis altitudinis pharum in exemplum Alexandrini. a) Opus istud immensis sumptibus stetit, Claudii tamen honorem sibi vindicavit Nero, qui forte, si quid residui operis erat, perfecit. Numi utrumque portus brachium, et crepidinem sistunt, addunt statuam super basi, quae Neronis haud dubie est, aliamque humi jacentem, quae olim Tiberini mihi visa est, cum Tiberis juxta portum in mare exeat; at verius est Neptuni, cum sinistra delphinum gestet. Pharum numi omittunt, sed qui non inscite fingitur in tabula Peutingeriana. Vide de hujus structura portus differtationem Io. Petri Lucatelli, b) qui tamen perperam adserit laudato Suetonio, ad opus istud perficiendum adhibita a Claudio XXX. millia hominum sine intermissione operantium. Non enim istud Suetonius de portu Ostiensi, sed de emissario lacus Fucini narrat.

* * *

Epigraphe varia. Caput laureatum, in AE. II. radiatum.

ROMA. *addito in aeneis* S. C. *Roma sedens d. Victoriolam, s. parazonium, d. pede galeam calcat.* Rari in AV. AR. et AE. max. mod. Obvii in AE. I., rariores in AE. II., in quibus nonnunquam *Roma pro Victoriola lauream tenet.*

* * *

Vt lit. E, vel I, vel K.

SALVS. *Salus sedens d. pateram.* AV. AR. obvii.

Pro salute sua Nero frequenter vota fecit, ac propterea certamina quoque instituit. c) Vitatis vero anno V.C. 818 insidiis *Saluti* exstruxisse templum refert Tacitus. d)

* * *

Vt lit. A, vel B, vel D.

S. C. *Arcus triumphalis statuis, et quadrigis exornatus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Neroni statuas, et arcus V. C. 811 ex Corbulonis victoriis decretos narrat Tacitus, e) atque idem infra: *at Romae tropaea de Parthis, arcusque medio Capitolini montis sistebantur decreta ab senatu integro adhuc bello.* f)

Y. IMP. NERO. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum. In aliis, ut lit. N, vel:*

Z. IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. MAX. TR. P. P. P. *Caput nudum.*

S. C. *Victoria gradiens d. clypeum, cui inscriptum:* S. P. Q. R. AE. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. Z.

S. C. *Victoria gradiens d. pileum Libertatis.* AE. II. (Mus. Caes.)

Frequentes sunt numi Neronis II. formae typo Victoriae, et cum epigraphe: VICTORIA. AVGVSTI, sed istud singulare, quod pileum Libertatis gestans Victoria proponitur.

* * *

a) Suet. in Claud. c. 20. Dio L. LX. § 11. Plin. H. N. L. XVI. § 40. b) Saggi di Cortona T. VI. p. 1. c) Dio L. LXI. 18. 21. d) Ann. XV. 74. e) Ann. XIII. 41. f) Ann. XV. 18.

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. - - - *Caput laureatum.*

Sine epigraphe. *Victoria globo insistens clypeo inscribit.* Quin. (Mus. Caes.)

Eadem capitis epigraphe exstat etiam in quinario, quem supra ad annum V. C. 811 protuli.

* * *

Vt lit. K.

Sine epigraphe. *Aquila legionaria inter duo signa militaria.* AR. (Mus. Caes.)

Similem aversam dedit Morellius inter aeneos II. formae.

Numi commatis peregrini.

Copiosi sunt numi cum urbium liberarum, tum coloniarum, quae numos cum Neronis capite percussere, ex quibus hoc loco memorabo solos illos, qui ad ejus historiam quid adferunt, aut quorum patria anceps est. Reliquos in singularum urbium, aut provinciarum moneta quaere.

Cujus memoriam mortui orbis universus detestatus est, huic vivo variorum deorum honores, et nomina detulere Graeci, nescias, an domestica adulatione, an ut objectis reverentiae titulis velut sacra esca placarent monstrum. Eccos!

ΖΕΥϹ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟϹ dicitur in numis Magnesiae Lydiae ad Sipylum apud Pellerinium, (Rec. III. p. 234.) et quorum similem vidi in museo ill. Com. a Vitzai. Ejus rationem vide supra in numis vagis sub: IVPPITER LIBERATOR.

ΝΕΡΩΝ. ΑΠΟΛΛΩΝ, urbis incertae, de quo numo egi supra in numis vagis sub PONT. MAX.

HERCVLI. AVGVSTO. *Hercules stans in modum Farnesii*, in numis coloniae Patreusis Achaiae.

Neroni V. C. 821 post scenicas in Graecia victorias Romam regresso, urbemque triumphantis more invecto non modo adclamatum est: NERONI APOLLINI, nempe quem cantu aequasse volebat credi, sed etiam NERONI HERCVLI. [a]) At Suetonius: [b]) Destinaverat etiam, qui Apollinem cantu, solem aurigando aequiparare existimaretur, imitari et Herculis facta, praeparatumque leonem ajunt, quem vel clava, vel brachiorum nexibus in amphitheatri arena spectante populo elideret.

ΤΩ. ϹΩΤΗΡΙ. ΤΗϹ. ΟΙΚΟΥΜΕΝΗϹ. L. ΕΝΑΤ. *intra lauream.* AE. I. (Morelli Impp. T. II. p. 102. Spanheim T. II. p. 500.)

Hic numus a laudatis auctoribus creditur Aegyptius, sed obturbat forma literarum C et Ω, quae in Aegypto hac aetate nondum valuit. Inscriptio veterem adulationis cantilenam continet. Nam et Augustus dicitur in numis *Salus generis humani*, et idem a Propertio *mundi servator*. [c])

* * *

Numi quoque Aegyptii memoriam stolidae ejus in Graeciam profectionis, et peractorum ibi certaminum in gentis Romanae opprobrium conservavere. Lubet recensere, qui huc pertinent.

ΣΕΒΑΣΤΟΦΟΡΟΣ. L. ΙΓ. *Navis.* (Morelli, Theupoli, Arigoni.)

Est haec infelix illud vehiculum, quod

a) Dio L. LXIII. § 20. b) Cap. 53. c) L. IV. eleg. IV. v. 37.

Neronem in Graeciam detulit. Fingitur etiam in numis Corinthi et Patrarum adſcripto: ADVENTVS. AVGVSTI. Atque is, narrat Suetonius, a) *ut primum Caſſiopen trajecit, ſtatim ad aram Iovis Caſſii cantare auſpicatus eſt. Certamina deinceps obiit omnia. Nam et quae diverſiſſimorum temporum ſunt, cogi in unum annum juſſit.* Nobiliores urbium ludos a Nerone in Graecia obitos in numis ſequentibus prodidit Aegyptus.

ΑΠΟΛΛΩΝ. ΑΚΤΙΟΣ. L. ΙΔ. *Protome Apollinis capite laureato, pharetra poſt humeros prominente, in area aſtrum.* (Morelli.)

Notus Apollo Actius, ejusque apud Actium ludi.

ΑΠΟΛΛΩΝ. ΠΤΘΙΟΣ. *Protome ſimilis.* (Morelli.)

Offert hic numus certamina Pythia. In acclamatione publica dictus Nero quoque fuit *victor Pythius.* b) Romam redux coronam Pythiam dextera praegeſtavit. c)

ΔΙΟΣ. ΟΛΤΜΠΙΟΤ. L. ΙΓ. *Caput Iovis laureatum.* (Morelli.)

Propter victorias apud Olympiam relatas, de quibus multa hiſtorici, eadem acclamatione dictus eſt *victor Olympicus.* d) Vrbem redux ingreſſus eſt coronam Olympiacam capite gerens. e)

ΠΟΣΕΙΔΩΝ. ΙΣΘΜΙΟΣ. L. ΙΔ. *Caput Neptuni diadematum cum tridente.* (Muſ. Caeſ.)

Neptunus Iſthmius non ſolum propter ludos Iſthmios proponitur, ſed etiam quoniam Iſthmum perfodere tentavit Nero, quod ſtolidum propoſitum, et quo pacto ab opere deſtiterit, facete narratur in dialogo, qui Luciano tribuitur, inſcribiturque *Nero,* tum et a Philoſtrato. f) Eum Iſthmiorum die e medio ſtadio provinciam Achaiam libertate donaſſe tradit Suetonius. g)

ΖΕΤΣ. ΝΕΜΕΙΟΣ. L. ΙΔ. *Caput Iovis laureatum, prae quo aſtrum.* (Muſ. Caeſ. Zoëga.)

Numus teſtis ludorum Nemeorum.

ΗΡΑ. ΑΡΓΕΙΑ. L. ΙΔ. *Caput Iunonis Argivae velatum.* (Muſ. Caeſ. Zoëga.)

Noti Iunonis ludi apud Argos celebrari ſoliti. Deinde inter donaria Iunoni Argivae oblata memorantur etiam a Pauſania ςεφανος Χρυσυς, και πεπλος πορφυρας, Νερωνος ταυτα ἀναθηματα, *corona aurea, et peplum purpureum, Neronis dona.* h)

* * *

ΝΕΡΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΗΓΕΜΟΝΙΑ. *Neronis Caeſaris principatus,* in numo Perperenes Myſiae, quam vide.

* * *

ΝΕΡΩΝΟC. ΚΑΙCΑΡΟC. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΤ. *Caput nudum.*

ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ. *Simpulum et lituus.* AR. III. Eſt nonnihil craſsior, et adpendit paullo plus duabus drachmis Dyrrhachenis. (Muſ. Caeſ. Vaill.) Similis Pembrockianus, ſed in quo ſcriptum praetenditur ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, appendit grana Anglicana 113. (Part. III. tab. 18.)

ΝΕΡΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΤ. *Caput laureatum.*

ΔΡΑΧΜΗ. ΕΤ. Ε. *Serpens tripodi obvolutus.* AR. III. (Morelli Specim. p. 99.) In ſimillimo ſuo Vaillantius legit ΔΡΑΓ-

a) Cap. 22. 23. b) Dio L. LXIII. § 20. c) Suet. c. 25. d) Dio l. c. e) Sueton. l. c. f) Vit. Apollon. L. IV. c. 24. g) Cap. 24. h) L. II. c. 17.

MH. ΕΦΕ., eumque vocat AR. max. mod. Etiam in alio Pembrockiano praetenditur fcriptum ΔΡΑΓΜΗ. ΕΦΕ., adpendere vero grana 59. a)

Si vera eft Vaillantii, et Pembrockii lectio, numi hi fine dubio Ephefum pertinent. At cum Morellius in fimili, nifi idem eft (nam eum ex mufeo regis Galliarum vulgaverat) pro ΕΦΕ. legat ET. E., id eft, *anno V.*, certum videtur, deceptum Vaillantium, et qui eum forte fecutus fuerit, mufei Pembrockiani editorem, numosque fimiles referendos Caefaream Cappadociae, quae urbs non modo copiofos numos imperatorios in argento fignavit, fed his quoque, difsimulato etiam urbis nomine, annos imperii fere conftanter infcripfit. Accedit, fabricam hiulcam, qua funt numi fimiles, magis competere Cappadociae, quam Ioniae. Aliquid difficultatis offert epigraphe ΔΡΑΧΜΗ, ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ, non quod harum vocum fenfus fit ambiguus, nam notant pondus, aut valorem *drachmae*, *duarum drachmarum*, fed quod pondus infcriptioni male refpondet. Nam fi numus infcriptus ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ appendit drachmas duas, ut eum revera totidem, et nonnihil amplius adpendere fupra dixi, neceffe eft, numum infcriptum ΔΡΑΧΜΗ effe alterius dimidium, et adpendere drachmam unam. At eum Vaillantius praeco vocat numum *maximi moduli*, quin alterum infcriptum ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ fimpliciter vocat *numum*, quo nomine compellare folet eos omnes, qui vulgo *denarii*, aut *drachmae*, aut *tertiae formae argentei* funt. Adcuratius auctor mufei Pembrock pondus addidit, unde apparet, numum ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ fere effe duplum drachmae, ut re ipfa effe debet.

* * *

Numi *Alexandrini*, et *Antiocheni* copiofi funt, et illuftres, quos fuis locis dedimus. Alexandrinorum, qui Neronis hiftoriam illuftrant, partem paullo altius dedimus.

* * *

Commemorandus etiam numus coloniae incertae:

NERO. CLAVD. CAESAR. IMP. VOLVMNIO. LVRINO. IIV. *Caput Neronis nudum cum fceptro transverfo.*

NERO. CLAVD. CAESAR. IMP. — OCTAVIA. AVGVSTI. *Capita adverfa Neronis nudum imminente aftro, et Octaviae imminente lunula.* AE. II. (Muf. Caef.)

Quam lepide Triftanus, et Sponius in his IIviris Iovem Vrium, et deum Volumnum viderint, videfis apud Sponium. b)

TITVLI NERONIS.

Pater patriae.

Quo anno hunc titulum Nero verifimiliter adoptaverit, fupra ad annum V. C. 809 memoravi.

Conful.

V. C. 811 continuos Neroni confulatus fuiffe decretos, refert Tacitus, c) at recufavit is honores oblatos. Confulatus quatuor eum gefsiffe, prodit

a) l. c. b) Num. Impp. p. 89. c) Ann. XIII. 41.

Suetonius, [a]) qui confirmantur faftis. Quintum, quem idem infra memorat,[b]) non accenfet prioribus, quia tumultarium. Nam cum educere exercitum in rebelles pararet, *confules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum folus iniit confulatum.* Factum iftud Pighius cenfet currente adhuc anno V. C. 720. At verius id accidiffe anno fequente cum Tillemontio crediderim; nam verifimile non eft, Vindicis defectionem eveniffe ante annum coeptum V. C. 821, et factum iftud fub principatus finem innuit Plinius jun. [c])

Imperator.

Neronem adhuc Caefarem titulum imperatoris, tanquam Claudio in imperio fociatum, et velut proxime Titum, tuliffe, adfirmat Bimardus. [d]) Numi, quibus nititur, funt fequentes:

NERO. CLAV. CAESAR. IM.
Neronis facies cum lituo.

S. C. *in corona civica.* AE. (Occo pag. 119.)

OCTAVIA. AVG. F. NERO.
CLAVD. CAES. AVG. IMP.
Duo capita virile, et muliebre cum notis folis et lunae.

Averfa non defcribitur. (Occo p. 135.)

Neuter numus id, quod adferit Bimardus, probat. Numi prioris quatuor exempla funt in mufeo Caefareo, omnes infcripti: IM. NERO. CLAV. CAESAR, et talis eft etiam apud Begerum. [e]). Ergo in numis rite lectis τo IMP. eft praenomen, non vero, ut in Occoniano, poft alia nomina fequitur. Quare dubium non eft, numos hos effe Neronis Augufti, non Caefaris. Sane Titus, quamdiu Caefar fuit, dictus non eft IMP. TITVS, fed TITVS. IMP. Accedit, numos fimiles omnes fignatos fuiffe Antiochiae Syriae, parum ergo teftes idoneos facti hiftorici, quod et numi urbis, et hiftorici reticent. Numus alter fuapte adverfatur Bimardo, nam per additum AVG. non jam eft Caefaris Neronis, fed Augufti. Adverto, Bimardum hunc numum recitaffe non infpecto Occone, qui τo AVG. addidit, fed protuliffe ex indicio Pagii. Similem alium idem Occo jam defcripfit inter numos Neronis pag. 118. Sunt hi numi coloniae incertae, quorum tres funt in mufeo Caefareo, et a me, fed vitatis Occonis erroribus defcripti in Catalogo mufei Caefarei pag. 112.

Imperatoris titulo tanquam praenomine frequenter in numis ufus eft Nero Auguftus. Honoratum etiam *imperatoris* nomine a victoriis, reticent quidem numi, fed prodidere fcriptores, et quidem capta a Corbulone Artaxata tefte Tacito. [f]) Quin ex Corbulonis victoriis faepius eum falutatum imperatorem tradit Xiphilinus ex Dione. [g]) Suetonius eundem illi honorem habitum ait, cum Romae Tiridatem Armeniae regem falutavit, eique diadema impofuit. [h]) Mediobarbus eum ter usque ad extremum acclamatum imperatorem pronunciat, eosque numeros per varios ejus annos digerit, at nullis praeterea mo-

a) Cap. 14. b) Cap. 43. c) Paneg. 57. d) B. L. T. XII. Mem. p. 393.
e) Thef. Br. T. II. p. 624. f) Ann. XIII. 41. g) L. LXII. 23. h) Cap. 13.

numentis confirmat, nam numi imperii repetiti numerum non addunt. Alium ordinem conſtituunt marmora, ſed quae Occoni, ejusque reſtitutoribus aut fuerunt ignota, aut non conſulta. Sunt quidem numero pauca, ſed tamen haec quoque lucem adferunt.

IMP. ITER. TR. P. IIII. COS. III. apud Muratorium p. 445. 5. Sunt hi certi characteres anni V. C. 811. Bellum Corbulonis in Armenia.

IMP. III. TR. P. V. apud Gruterum p. 189. 1. Tribunatus V. cadit in annos V. C. 811. 812. Bellum idem continuatum.

IMP. VII. TR. P. VII. COS. IIII. in inſigni inſcriptione fratrum Arvalium apud Gruterum p. 118. Trib. poteſtas VII. cadit in annos V. C. 813. 814. Quanquam de vera hujus lapidis lectione jure poteſt dubitari. Nam in eodem marmore Nero Kal. Ian. 813 dicitur TR. P. VII. IMP. III., et paullo infra ad III. Nonas Ian. ejusdem anni TR. P. VII. IMP. VII. An autem veriſimile, Neronem intra biduum quater imperatoris titulum auxiſſe? Ergo certum eſt, alterutro loco erratum.

IMP. XI. TR. P. XIII. COS. IIII. in inſigni tabula marmorea apud Muratorium p. 227 n. 4. Tribunatus XIII. reſpondet annis V. C. 819 et 820. Anno ex his priore Nero Tiridatem Romae publice Armeniae regem ſalutavit, additque Suetonius, eum ex hoc facto acclamatum imperatorem. [a])

Armeniacus.

Neronem profligatis ex Armenia hoſtibus dictum fuiſſe *Armeniacum*, veriſimile ſit ex numo, quem ſupra ad an. V. C. 811 deſcripſi.

Animadverſiones in aeneos Neronis numos.

Habent hi cum ſpectato volumine, tum additis nonnullis ſignis aliquid a moneta aenea ejus aetatis imperatorum commatis Romani multum diverſum. Haec tamen varietas non obſervatur in numis aeneis I. formae, ſed II. et III.

Aenei II. formae alii ſunt moduli majoris, alii minoris.

Majoris moduli complures in ſegmento inferiore offerunt notam II., ſic:

MAC. AVG. infra II.

SECVRITAS. AVGVSTI. infra II.

VICTORIA. AVGVSTI. infra II.

Minoris moduli offerunt notam I., ſic:

GENIO. AVGVSTI. infra I.

PONTIF. MAX. etc. typo *Neronis citharoedi*, infra I.

Aenei III. formae. Horum quoque alii majus, alii arctius volumen habent.

Majoris moduli in area habent ſolitarium S., ſic:

TR. POT. P. P. in area S. typo *Romae ſedentis et lauream praetendentis.*

CERT. QVINQ. ROM. CO. in area S.

Minimi moduli, quales ſunt, qui in averſa *oleae ramum* exhibent, nullam habent adjectam notam.

Fuere, qui de his notis minus recte ſentirent. Ita nonnulli, quos inter cl. Brotier, [b]) notam II. jungendo cum ipſa inſcriptione *Victoriam Auguſti ſecundam* intelligi opinati ſunt. Verum an etiam *Macellum Auguſti ſecundum*, aut *Securi-*

a) Cap. 13. b) ad Tacit. Ann. L. XIV. c. 26.

tatem secundam conficere licebit? Deinde vero etiam *Genium Augusti primum?* Havercampus in similibus literam S monetarii vitio irrepsisse censuit, [a]) verum obvii sunt hi numi hoc elemento notati, ut adeo omnis lapsus suspicio procul absit. Cum igitur videamus, has notas constante lege sequi volumen numorum, dubium sane non est, iis indicari pondus, aut verius valorem, sic ut secundum veterem normam monetae stante rep. signatae nota II. indicet asses duos, I. unum, et S semissem. Videtur judicium meum confirmare Epictetus apud Arrianum, [b]) cujus verba sunt: τινα ἐχει τον χαρακτηρα τυτο το τετρασσαρον; Νερωνος. *Quam habet notam hic quatuor assium numus? Neronis.* Satis recte procedit proportio. Si S. I. II. notant semissem, assem unum, duos, tum numismata *tetrassara*, seu IV. assium Epicteto memorata erunt numi ii, quos aeneos I. formae vocamus. Sane instituto a me ope bilancis examine deprehendi, binos cum nota II simul sumptos ejusdem fere esse ponderis, quo aeneum Neronis I. formae.

Iam proxime praelo subjicienda fuit haec pagina, cum tandem ad manus meas pervenit opus *Ioannis Pinkerton* Londini anno 1789 vulgatum, cui titulus: *An Essay on Medals.* In hujus operis parte priore, quo loco monetam aeneam veterum in examen vocat, probare etiam contendit, [c]) sestertium apud Romanos non modo argenteam fuisse monetam, sed aeneam quoque. Testis illi prae aliis maxime idoneus ipse Plinius: [d]) *Summa* (aeris) *gloria nunc in Marianum conversa, quod et Cordubense dicitur. Hoc a Liviano cadmiam maxime sorbet, et aurichalci bonitatem imitatur in SESTERTIIS, DVPONDIARIISQVE, Cyprio suo assibus contentis.* Recte isthaec, modo non praefatus esset, scriptores numorum veterum omnes inde a Budaeo et Vico usque ad hunc diem sibi persuasisse, sestertium, ut initio, sic deinceps quoque semper fuisse argenteum. Qui istud, quando jam Harduinus in suis ad hunc Plinii locum observatis sestertios aeneos agnoscit? atque eos ex iisdem fontibus, quos laudat Pinkertonus, agnovit cl. Dupuy Gallus de eodem argumento copiose, ac subtiliter disputans? [e]) Quid quod ipse vir eruditus adducit verba Salmasii sestertium aereum memorantis? [f])

Iam vero auctor aenei hujus sestertii valorem quoque, ac pondus investigat. Ex Iulio Africano, et Herone eruit, numum, seu sestertium adpendisse unciam. At vero hoc pondere esse non potuisse numum argenteum, sed aeneum. Atqui aenei I. formae imperatorum omnes adpendunt unciam, ergo hi sunt aenei sestertii a Plinio indicati. Haec ille addito insuper Q. E. D. At sunt nonnulla, quae huic possint doctrinae adversari. Quoniam Plinii aetate, ut inter omnes constat, as ad mediam unciam redactus fuit, sestertius aeneus, seu numus I. formae, quia IV. asses valebat, adpendere debuisset uncias duas,

a) ad Morellii Impp. T. II. p. 129. b) L. IV. c. 5. c) pag. 106. d) L. XXXIV. § 2. e) Mem. B. L. T. XXVIII. p. 681. f) pag. 112.

non unam. Quare si Iul. Africanus, et Hero dixere, talem sestertium aeneum pondere fuisse uncialem, (quibus addo Cleopatram citatum a Gronovio[a]) haec docentem: Ασσαριον ἐχει δραχμας ϛ, και διπυντιον ὁμοιως ἀγει δραχμας δ. *habet as drachmas duas, et dupondium adpendit drachmas quatuor*, ergo sestertius drachmas octo, ergo unciam.) si, inquam, illi sestertium dixere uncialem, videntur locuti fuisse de tempore suo, quo as redactus fuerit ad quartam partem unciae, ac tum demum vere dici potuit, sestertium aeneum fuisse unciam pondere. Haec jam pridem objecere Savotus, [b]) et Dupuy.[c]) Ceterum non longius huic argumento immoror, non tam, quia, ut proxime monui, praelum urget, quam quia, ut alio loco candide professus sum, [d]) propter causas ibi allatas in explorando subtilius monetae veteris pondere ac valore nolo esse acer atque ingeniosus. Et satis esto, nobis ex laudato Epicteti oraculo constare, aeneum Neronis numum dici, atque adeo valere asses IV., atque ab ipsis Neronis numis, quorum principio catalogum dedi, quosque miror Pinkertoni memoriam fugisse, suae causae haud dubie multum profuturos, per inscriptos asses eorumque partes copiose erudiri, quod fuerit dupondii, assis, semissis, et quod sequitur, etiam aeneorum I. formae pondus, qui haud dubie Plinio nomine sestertiorum fuere intellecti.

In aeneis non paucis I. formae, praecipue iis, qui ad maximum modulum proxime accedunt, et frequentibus II. formae desideratur nota S. C., quae in moneta aenea imperatorum hujus aetatis vix abesse solet.

Caput imperatoris vivi radiatum in parte antica etiam ab hoc Nerone originem ducit. De hac corona radiata latius disserui supra in numis vagis sub *Augustus Germanicus*.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - - - - -	C.
suntque fere argentei aureis rariores.	
Aenei trium formarum - - - - - - - - - -	C.
Commatis peregrini.	
Aureus Caesareae Cappadociae. (Mus. Caes.) - - - -	RRRR.
Argentei max. mod. Antiocheni - - - - - -	RR.
Argentei mixto aere Alexandrini - - - - - -	R.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum - - - - -	R.

a) de Sestert. p. 418. b) Num. ant. Part. III. c. 20. c) l. c. p. 681 seq. d) Vol. I. Proleg. gen. p. XXXIV. seq.

VXORES NERONIS.

Vxor I.

OCTAVIA.

Nata Claudio Augusto, et Valeria Messalina, et quidem V. C. 795, vel 796, quoniam teste Tacito anno V. C. 815, quo mortua est, *puella vicesimo aetatis anno fuit.* [a]) Si igitur nata est V. C. 795, tum necesse erit, natalem fratris Britannici in annum 794 dimovere, de quo in hujus vita disserui. Adhuc infans desponsata fuit L. Silano juveni illustri prosapia, et Claudio ipsi per adfinitatem conjuncto. [b]) Aliud visum Agrippinae, quae, ut Domitium suum pluribus vinculis domui Caesareae illigaret, effecit, ut sublato per falsas criminationes Silano Octavia Domitio, subinde per adoptionem Claudio Neroni, desponderetur V. C. 802, [c]) et ne adoptato per Claudium Domitio soror cum fratre incestis nuptiis conjungi videretur, Octavia prius in aliam familiam adoptanda tradita est. [d]) Eam duxit Nero V. C. 806. [e]) Etsi mulier esset spectatae probitatis, ab ea tamen abhorrebat maritus, quoniam illicita praevalebant, delapsusque in amorem Poppaeae eam per speciem, quod sterilis esset, repudiavit, et in Campaniam relegavit. Mox populi metu discidium istud graviter ferentis recipit conjugem, at mutata paullo post per Poppaeae illecebras voluntate occultas libidines nil tale promeritae objicit, et in insula Pandataria claudit, demum exsolutis per omnes artus venis mori jubet puellam annos natam XX., nec magis forma, quam moribus decoram. Contigere haec anno V. C. 815. [f]) Diem indicat Suetonius, nempe eum, quo ipse post sexennium interfectus est, qui fuit mensis Iunii dies nonus. [g]) A Seneca comparata fuit Iunoni, quia Neronis Augusti et soror, et conjux fuit. [h])

Numi

Commatis Romani nullus cognitus.

Commatis peregrini habentur nonnulli, et plerique ex his valde rari. Exstant numi Teiorum Ioniae, et Alexandrini inscripti: ΟΚΤΑΟΥΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. cum annis Α. Γ. Δ. Ε. In alio Sardium: ΟΚΤΑΥΙΑΝ. ΘΕΑΝ. (Sestini Lettres T. IV. p. 122.) Exstant etiam coloniarum Corinthi, et Sinopes, (Pellerin Mel. I. p. 266. Haym T. II. tab. 29.) aliarumque, quarum nomen in numis reticetur. Epigraphe in his: OCTAVIA. NERONIS. AVG. vel OCTAVIA. AVGVSTI, vel AVGVSTA. Insignis numus coloniae incertae, quem edidi ex museo Com. de Festetics: [i])

OCTAVIA. AVGVSTA. *Octavia velata stans ante aram, d. pateram.*

---

a) Ann. XIV. 64. b) Tacit. Ann. XII. 3. c) Tac. Ann. XII. 8 – 9. Suet. in Claud. c. 29. d) Dio L. LX. 33. e) Tac. Ann. XII. 58. f) Tacit. Ann. XIV. 60 seq. Suet. c. 35. g) in Nerone c. 57. h) In Octavia v. 219. i) Num. vet. d. 312.

AGRIPPINA. AVG. *Agrippina sedens.* AE. III.

In reliquis plerisque jungitur cum marito Nerone nullo memorabili typo.

Ejus etiam mentio fit in numis coloniarum incertarum, quos supra in numis Claudii commatis peregrini descripsi, et quidem in consortio fratris Britannici, et sororis Antoniae. Item in alio coloniae incertae cum capite mariti, quem recitavi in moneta peregrina Neronis.

Vxor II.

POPPAEA SABINA.

Ejus avus maternus fuit Poppaeus Sabinus vir consularis, ac triumphalis, pater T. Ollius, amicitia Sejani perversus; at cum avi nomen esset illustrius, hoc uti maluit. a) Denupta fuit Rufo Crispino, ex eoque filium jam sustulit. Mulierem forma insignem, ac vel ideo ad omnem libidinem proniorem Otho Neroni commendavit, quam is probata forma ac moribus facile in adulterii communionem recepit. b) Sed enim femina impotens adulterae nomen dedignata perpulit Neronem, ut exturbata primum Octavia, mox ad mortem adacta eidem matrimonio jungeretur V. C. 815 die post divortium duodecimo. c) Anno sequente enixa filiam *Augustae* propterea titulum, ac immensos honores a senatu decretos abstulit. d) Verum quam unice dilexit Nero, interemit tamen, non quidem de consilio, sed per fortuitam iracundiam calcis ictu adflictam, quod se ex aurigatione sero reversum gravida, et aegra conviciis incesserat V. C. 818. e) Mortua tantum sui desiderium Neroni reliquit, ut non alia de causa puero liberto, cui Sporo nomen, in uxoris modum uteretur, quam quod Poppaeae forma simillimus esset. f) Eam sane postea consecravit exstructo ejus honori templo, quod patefacta jam Vindicis seditione dedicavit inscripto ei titulo: *Sabinae deae Veneri matronae fecerunt.* g) Memomoriae proditum est, adeo eam in luxum, et conservandas formae illecebras fuisse propensam, ut mulas haberet aureis soleis calceatas, et quingentae asinae quotidie mulgerentur, quarum ipsa lacte lavaretur. h)

Numi:

Commatis Romani nondum reperti.

Commatis peregrini signati nonnulli in *urbibus Graecis*, Magnesiae ad Sipylum, Ephesi, Iconii, Smyrnae, Ancyrae Phrygiae, iique omnes admodum rari. Minus rari *Alexandrini* argentei mixto plerumque multo aere. In his certos annos habemus L. Θ. I. IA. At anni Δ. E. IΔ, quos in catalogis promulgatos video, haud dubie seu per defectum, seu per excessum fallunt.

Epigraphe in Graecis: ΠΟΠΠΑΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. vel: ΠΟΠΠΑΙΑΝ. ΝΕΡΩΝΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Saepe ejus caput jungitur cum capite Neronis.

a) Tacit. Ann. XIII. 45. b) Tacit. l. c. c) Tacit. Ann. XIV. 60. Suet. c. 35. d) Tacit. Ann. XV. 23. e) Tacit. Ann. XVI. 6. Suet. c. 35. Dio L. LXII. § 27. f) Dio L. LXII. § 28. g) Tacit. Ann. XVI. 21. Dio L. LXIII. § 26. h) Dio L. LXII. § 28.

Coloniae numus certus nondum cognitus.

DIVA dicitur in numo eximio, quem mox in moneta filiae Claudiae describam.

CLAVDIA.

Nata Nerone et Poppaea apud Antium V. C. 816, quod naturae deaum ultra mortale gaudium accepit pater, eamque continuo *Augustam* appellavit constitutis praeterea supplicationibus, ludis, simulacris. Verum fluxa haec fuere, cum quartum intra mensem vivere desivisset. Contractos vitae fines compensavere adulationes censentium honores DIVAE, et pulvinar, aedemque, et sacerdotem. [a])

Numi:

Ejus duo hactenus editi, iique similes, unus a Patino, (in Suetonio ad cap. 35 Neronis.) alter a Pellerinio magis integer. (Mel. I. p. 199.)

DIVA. CLAVD. NER. F. *Templum rotundum, intra quod signum muliebre stans.*

DIVA. POPPAEA. AVG. *Templum distylum, in quo mulier sedens s. cornucopiae.* AE. II. Sunt rarissimi.

Antica illustratur ex Tacito, qui narrat loco, quem laudavi, mortuae Claudiae decretum DIVAE titulum, aedemque. Altera pars ad honores matris Poppaeae, exstructumque ei templum, cujus supra in vita Poppaeae mentionem feci, pertinet. Non existimo, insignes hos numos signatos fuisse Romae, et conjicio eorum patriam esse coloniam aliquam, ac forte Corinthum, vel Patras Achaiae.

Vxor III.

STATILIA MESSALINA.

Abneptis Statilii Tauri bis sub Augusto consulis. Tribus jam antea maritis nuptam sibi conjugem adscivit Atticus Vestinus, etsi haud nescius esset, inter adulteros ejus Neronem quoque esse, quae ipsa res ei exitio vertit. Nam mortua Poppaea cum jungendae sibi Messalinae desiderio teneretur, Vestinum ejusdem anni consulem, qui erat V. C. 818, falsorum criminum accusatum occidit, viduamque in domum suam duxit. [b]) Facta Neronis caesi vidua denuptura erat Othoni Augusto, qui eam matrimonio sibi destinaverat, verum hic a Vitellii ducibus victus mori maluit; tamen moriens reliquias suas et memoriam Messalinae commendavit. [c]) Vitam deinceps transquillam egit liberalium artium studiis impense dedita. [d])

Numi:

ΜΕCCΑΛΙΝΑ - - *Hujus caput.*
ΑΟΥΙΟΛΑ. - - ΜΗ. ΑΙΧΜΟΚΛΗ. ΕΦΕ. *Mulier turrita stans d. hastam, s. sigillum Dianae Ephesiae.* AE. III. (Haym Thes. Br. T. II. p. 244.)

---

a) Tacit. Ann. XV. 23. Suet. in Nerone cap. 35. b) Suet. cap. 35. Tacit. Ann. XV. 68. Vetus scholiast. ad Iuvenal. Sat. VI. c) Suet. in Othone c. 10. d) Schol. Iuven. l. c.

Fuiſſe imperante Nerone Aviolam proconſulem Aſiae, et eodem tempore Aechmoclem Epheſi magiſtratum, certum eſt ex aliis Epheſi numis, quos in hujus urbis moneta deſcripſimus, quae et unica, eaque idonea cauſa eſt, ob quam hi numi huic Meſſalinae prae altera Claudii tribuendi ſint.

* * *

ΝΕΡΩΝ. ΜΕΣΣΑΛΙΝ - - - *Vtriusque caput*, in numo Epheſi. (Seſtini T. IV. p. 113.)

ΣΤΑΤ. ΜΕΣΣΑΛ - - *Hujus caput*, in numo Thyatirae. (Ibid. p. 123.)

Modo uterque hic numus certae ſit fidei; nam auctor tot raros imperatorum numos vulgando ſuſpicionis cauſas injecit. Vide, quae diximus in Achillei numis Alexandrinis.

* * *

Alium edidit Triſtanus, in quo hinc caput, et epigraphe Neronis addito L. II., inde ΜΕΣΣΑΛΙΝΑΣ. ΣΕΒΑΣΤΗΣ. Verum is dubiae eſt fidei arbitro etiam Patino. [a]) Videtur, ut ex numis Alexandrinis ſimilibus colligi poteſt, in antica eſſe caput Claudii, in poſtica ipſa ſtans Meſſalina, ſed illa, quae Claudii uxor fuit.

L. CLODIVS MACER.

Caeſo Nerone, et oblata pluribus novandi copia, Clodius Macer Africae legatus legiones ſibi adjunxit, ſperavitque, retentis navibus frumentariis ſe urbem rei annonariae penuria in poteſtatem redacturum. Illum turbantem Trebonius Garucianus procurator juſſu Galbae interemit. [b])

Numi:

L. CLODI. MACRI. S. C. *Mulier ſtans d. pileum Libertatis, ſ. pateram.*

LEG. I. LIB. MACRIANA. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Patin. ad Suetonii Galbam c. 11. Morelli in Miſcell. famil. tab. VI. n. 19.)

L. CLODI. MACRI. LIBERATRIX. S. C. *Caput muliebre Africae elephanti exuviis tectum.*

LEG. I. MACRIANA. LIB. *Typus idem.* AR. (Khell. Supplem. ad Vaill. p. 27 ex muſeo Com. Arioſti, nunc Caeſareo.)

L. CLODI. MACRI. LIBERTAS. S. C. *Caput Africae ſimile.*

LEG. III. AVG. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Morelli l. c. num. 17.) Vaillantius in ſimili legit LIBERA in Seguini Numis ſel. p. 410.)

L. C. MACRI. S. C. *Caput leonis hiante rictu.*

LEG. III. LIB. AVG. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Morelli l. c. num. 18. Liebe Goth. num. p. 245.)

L. CLODI. MACER. *Caput Macri nudum.*

---

a) ad Suet. in Nerone cap. 35. b) Suet. in Galba c. 11. Tacit. Hiſt. I. 7. Plutarch. in Galba.

PROPR. AFRICAE. *Triremis*. AR. (Morellii l. c. num. 16.) Similem, ſed aeneum addito S. C. edidit Triſtanus Tom. I. p. 247, et Pembrock Part. III. tab. 49.

In hos numos commentati ſunt praeter alios Vaillantius in notis ad Seguini numismata p. 409, Havercampus ad Famil. Morellii p. 471, Liebeus in Gotha num. p. 245, Khellius in Adpendic. ad Vaill. p. 20, ſed non fuit eadem illorum in iis explicandis ſententia.

Primum diſsidium eſt in legendo Macri praenomine. Vaillantius legendum docet C, non L., motus inſuper, quod gens Claudia Lucii praenomen teſte Suetonio averſata eſt. At praenomen *Lucii* Macro vindicant numi alii non ambiguae lectionis, et ex marmoribus probat Liebeus, reperiri etiam Clodios cum eodem Lucii praenomine.

Alterum diſsidium verſatur in lectione numorum II. et III., in quibus legi videmus triplici modo, aut LIBERA, aut LIBERTAS, aut LIBERATRIX. Vaillantius, qui primam prodidit, ait, notari vocabulo LIBERA, a Macro cum legionem, tum provinciam Africam *liberas* dictas, reſtituta nimirum per Neronis caedem libertate. Pro hac praetenſa voce Morellius in propoſita numi imagine, ejusque commentator Havercampus, tum Liebeus legendum docent LIBERTAS. At Khellius in ſuo diſtincte vidit LIBERATRIX, atque iſtud adfirmare ipſe poſſum, qui numum prae oculis habeo. Mihi indubitatum videtur, cum ceteris omnibus partibus numi ſint ut gutta guttae ſimillimi, etiam non variare hoc ipſum vocabulum, ac tum exiſtimo recipiendum LIBERATRIX. Vaillantianum LIBERA nihil officit; nam aut extritis literis reliquis, aut intra numum, quod ſaepe factum, non receptis deficient literae reliquae TRIX. Quod ad Morellii lectionem attinet, vereor, ne fugientes numi literas ipſe expleverit legendo LIBERTAS. Praeter hanc conjecturam non improbabilem praeſto eſt ratio alia a collatis epigraphe et typo petita. Habemus ſaepenumero vocabulum LIBERTAS in familiarum numis, ſed tum adſtituitur imago ipſius deae *Libertatis*; verum in his numis exaratur juxta caput, quod ex communi conſenſu eſt Africae. An ergo Africa dici poteſt *Libertas?* Nemo ſane iſtud opinabitur. At in ſenſu Clodii Macri, qui audita Vindicis adverſus Neronem ſeditione etiam ipſe in partem gloriae venire voluit, et ipſe haberi auctor liberati a Neronis tyrannide imperii, et robore legionum Africae potuit dictis fidem facere, non alienum erat Africam vocare *liberatricem*, neque obeſt, abeſſe vocem AFRICA; nam praeterquam quod orbis numi plures non cepit literas, neceſſarium iſtud neutiquam viſum, cum Africae caput non ſit ambiguum, ac cultu ſuo ſe ipſum ſatis manifeſtet. An cui ignoti ſunt denarii, et quinarii gentis Porciae, in quorum averſa infra Victoriam ſedentem legitur VICTRIX? quo loco ſubauditur vel *Roma*, vel *Virgo*. At vero ut lectionem Khellii recipiendam omnino cenſeo, ita ab ejus interpretatione, quae Harduiniana tota eſt, plane diſsideo, qui totam anticae inſcriptionem explet: *Legio* CLODI*ana*

MACRI*ana* LIBERATRIX. Cui, qui utramque numi ſuperficiem confert, non continuo in oculos incurrat inepta in eodem numo tautologia?

Collatis omnibus certis Macri numis docemur I., eum reſtituendae libertatis ſpeciem palam praetuliſſe; nam comparet in numo I. ipſa Libertas ſtans, abeſt ipſius Macri caput, ne ſe principem ferre videatur; at inſeritur nota S. C., nimirum tanquam omnia ad ſenatus arbitrium conſtitueret, et univerſim omnes hi numi ad eum modum ſignati ſunt, quo ſignatos videmus numos ſtantis reipublicae. Ipſas quin etiam legiones dixit *liberas*, tanquam quae a rep. libera, non nutu principis penderent. Hoc inſtituto caute captavit plebis R. gratiam, quae intellecta Neronis caede pileata per urbem teſte Suetonio diſcurrit. Docemur II., habuiſſe Macrum legiones binas, quibus praefuit, primam, quam de ſe vocavit *Macrianam*, quod etiam non obſcure indigitat Tacitus his verbis: [a]) *in Africa legio, cohorteſque delectae a Clodio Macro, et tertiam* dictam *Auguſtam.* De legionibus, quae ſub Macro ſtetere, etiam alibi agit Tacitus. [b]) Atqui legionem III. Auguſtam ſtetiſſe in Numidia praeter hos numos non modo docet Dio, [c]) ſed et marmora in ditione Algeriana reperta, et inſcripta: LEG. III. AVG. teſte erudito Shaw Anglo. [d])

Numi loco poſtremo deſcripti, in quibus caput Macri ſiſtitur, oppido mihi videntur ſuſpecti, atque in eadem opinione fuere Havercampus, [e]) Spanhemius, [f]) Liebeus. [g]) Nolim tamen his numis malae fidei notam inuri propterea, quod in iis Macer dicitur PROPR*aetor* AFRICAE, cum tamen Africa fuerit provincia proconſularis populi, et a proconſulibus regeretur, non legatis propraetoribus Auguſti. Dubium enim facile expedient Tacitus, [h]) et Dio, [i]) quos laudaſſe ſufficiat, nam cauſam hanc jam diſcuſsimus alibi. [k])

PRETIVM.

Numi L. Clodii Macri certae fidei ſunt omnes argentei et RRRR.

SERVIVS SVLPICIVS GALBA.

Natum fuiſſe V. C. 751 IX. Kal. Ian. diſerte teſtatur Suetonius. [l]) Sulpiciorum familia vetus et magna, cujus auctor paternus, ſi ipſi huic Galbae fides, Iuppiter, maternus Paſiphae Minois uxor, [m]) cui adſtipulatur quoque Silius Italicus. [n]) Mater illi fuit Mummia Achaica proneptis L. Mummii ejus, qui Corinthum excidit. [o]) Rebus agendis per aetatem idoneus remp. adiit, atque ſerius praepoſitus Galliis, deinde Africae laudem a juſtitia, tum virtute

a) Hiſt. II. 97. b) Hiſt. I. 11. c) L. LV. § 23. d) Voyages Tom. I. e) in Fam. Morelli p. 471. et in Impp. Morelli T. II. p. 181. f) Tom. II. p. 241. g) Goth. num. p. 246. h) Hiſt. IV. 48. i) L. LIX. § 20. k) Vol. IV. p. 240. l) Cap. 4. m) Suet. c. 2. n) Punic. L. VIII. 471. o) Suet. c. 3.

ac discipliną militari non vulgarem abstulit, ac denique oblatam a Nerone Tarraconensem Hispaniam varia fama administravit. Excitatus a Vindice Galliarum praeside, ut imperium pro Nerone acciperet, repugnavit aliquamdiu, ac tum denique consensit, cum necem sibi a Nerone parari intellexit. a) Ergo conscenso tribunali militum voce salutatus imperator nonnisi legatum se senatus populique R. professus est. b) Comperto, Vindicem a Verginii Rufi Germaniae legati copiis victum mortem sibi conscivisse, parum aberat, quin vitae renunciaret; sed mox audito, caesum Romae Neronem, et universum senatum in verba sua jurasse, suscepit *Caesaris* appellationem. c) Vt urbem ingressus est, coepit continuo flagrare invidia, quod atrocius in noxios saeviret, et intempestiva parsimonia supplendo aerario studeret; praetorianorum vero, ac militum animos plane a se avertit negato, quod promeriti sibi videbantur, donativo. Ergo Germaniae superioris miles primus obsequium rumpere est ausus. Quod cum esset nunciatum Galbae, isque se contemptum non propter ea vitia, sed senectutem, atque orbitatem crederet, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem, egregiumque adolescentem adoptavit die X. Ianuarii V. C. 822. d) Causam per se honestam, neque ingratam populo innata sibi avaritia corrupit. Nam cum proposito militibus filio Pisone ne tunc quidem, cum maxime tempus postularet, donativi mentionem faceret, recente militum odio tempestive usus Otho aeger animo, quod praeter spem alium a Galba adoptatum vidit, sexto post adoptionem die castra occupat. Conversis in novum principem animis mox desertus a suis Galba una cum filio occiditur die XV. Ianuarii V. C. 822. e) Ejus ingenium, ac indolem eleganter, ac paucis describit Tacitus. f) Tradidere plerique, mortuum Galbam aetatis anno LXXIII., at difficile est, hunc annorum numerum conficere, si verum est, quod ex Suetonio memoravi, natum Galbam V. C. 751, de quo vide, quae notavit Reimarus ad Dionis L. LXIV. § 1 nota 2.

Numi:

Hi chronologicam classem non exigunt, quoniam omnes intra septem mensium spatium signati sunt. Magis tamen, quam pro tam arcto tempore, Galbae numi in omni metallo abundant. Praemitto partes anticas; at aversas, si quae nonnisi obvia, at trita offerunt, brevitatis causa omittere juvat.

A. GALBA. IMPERAT., epigraphe rarior, in AR.
B. GALBA. IMPERATOR, in AR.
C. GALBA. IMP. CAES. AVG. TR. P. epigraphe rarior in AE. II.

a) Suet. c. 9. b) Suet. c. 10. c) Suet. c. 11. d) Tacit. Hist. I. 18. e) L. c. 27 seq. f) Hist. I. 49.

D. IMP. GALBA. in AV. et AR.
E. IMP. SER. GALBA. AVG. in AV. et AR.
F. IMP. SER. GALBA. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
G. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
H. IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. in AV. et AR.
I. IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. P. M. in AV. et AR.
K. IMP. SER. GALBA. CAE. AVG. TR. P. epigraphe rara in AE. I.
L. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. P. M. TR. P. epigraphe rarior, in AE. II.
M. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. PON. M. TR. P. epigraphe rarior in AE. I.
N. IMP. SER. SVLP. GALBA. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. II.
O. IMP. SER. SVLP. GALBA. CAES. AVG. TR. POT. in AE. I.
P. SER. GALBA. IMP. in AR. (Morelli.)
Q. SER. GALBA. IMPERATOR, epigraphe rarior in AR.
R. SER. GALBA. IMP. AVG. in AR. (Morelli.)
S. SER. GALBA. IMP. AVGVSTVS. epigraphe rara in AE. II.
T. SER. GALBA. CAESAR. AVG. epigraphe rarior, in AV.
V. SER. GALBA. IMP. CAES. AVG. in AE. I.
X. SER. GALBA. IMP. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
Y. SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
Z. SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. T. P. epigraphe rarior in Quinariis.
Aa SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AR. et AE. I.
Bb SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. PO. MA. TR. P. in AE. I. et II.
Cc SER. SVLP. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AE. I.
Dd SER. SVLP. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. TR. P. in AE. I.
Ee SER. SVLPI. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AE. I. et II.
Ff SER. SVLPICI. GALBAE. IMP. AVG. in AR. (Morelli.)

Caput Galbae in AV. et AR. plerumque laureatum, raro nudum, in AE. I. constanter laureatum, in AE. II. jam laureatum, jam nudum.

* * *

Adversa incerta.

AVGVSTA. S. C. *Mulier sedens d. pateram, s. hastam.* AE. I. (Morelli, Mus. Caes., sed vitiata anticae epigraphe.)

Typo aversae sisti Liviam Augusti, omnibus certum habetur, non modo, quod eodem cultu ea, ut vidimus, saepe in moneta sua proponitur, verum etiam eo, quod de Galba diserte praedicat Suetonius: [a]) *observavit ante omnes Liviam Augustam, cujus et vivae gra-*

a) Cap. 5.

tia plurimum valuit, et mortuae testamento paene ditatus est. Suetonio jungendus Plutarchus: [a]) *Ad haec intercedebat Galbae aliqua cum Caesaris uxore necessitudo, atque inde Liviae beneficio consul ex palatio progressus est.* Mox infra alius ejusdem Liviae numus producetur, sed inscriptus: DIVA. AVGVSTA.

Vt lit. B.

BON. EVENT. *Genius nudus stans d. pateram, s. spicas cum flore papaveris.* AR. (Mus. Caes.)

De deo Romanis dicto *Bonus Eventus*, ejusqne forma plene ad Plinii descriptionem exacta actum in numis familiarum. Fuisse Galbae praecipuam causam ejus colendi ob dissipata feliciter pericula, quae capiti imminebant, historia satis docet, neque alia ex causa Severus primis imperii annis adhuc turbidis salutari huic deo monetam dedicavit. Ad calcem numorum Galbae autonomum cum capite *Boni Eventus*, sed et hunc eo imperante signatum recensebo.

Vt lit. A.

CONCORDIA. PROVINCIARVM. *Mulier stans d. ramum, s. cornucopiae.* AV. AR.

Insignis numus, ex quo, hortante primum Vindice, consentiente deinde senatu, provincias tandem omnes in Galbae verba jurasse intelligimus.

Vt lit. D. H. Aa.

DIVA. AVGVSTA. *Livia stans d. pateram, s. hastam.* AV. AR.

Supra sub AVGVSTA eandem Liviam eodem cultu, sed sedentem vidimus. Reliqua explicatio ex eodem loco petenda.

Vt lit. P. Galba eques citato cursu.

GALLIA. *Caput muliebre, prae quo duae spicae, pone duo spicula, infra clypeus contractior rotundus.* AR. (Morelli, Patin in Suet. p. 345.)

Fuit Gallia impulsore Vindice prima saltem origo delati Galbae imperii, atque eo etiam caeso inter primas provincias, quae Galbae partibus accessere. Gratus pro navata opera Galba Gallos civitate, et in posterum tributi levamento est remuneratus, [b]) quae etiam causa fuit Galliae in numis signandae.

Vt lit. R. Galba eques citato cursu.

TRES. GALLIAE. *Tria capita muliebria, ante quorum singula est spica.* AR. (Morelli in Fam. Sulpic. et in Impp. Patinus in Sueton. p. 345.) Est RRR.

Numus hic tres tantum Gallias sistit, etsi constet, ab Augusto omnem Galliam in quatuor provincias fuisse distributam, Narbonensem, Aquitanicam, Lugdunensem, Belgicam. Credi posset, exclusam Belgicam, quia refert Tacitus, [c]) proximas Germanicis exercitibus Galliarum civitates neque jus civitatis, neque tributi levamentum, ut reliquas, a Galba adeptas, quasdam etiam finibus ademptis multatas, nimirum quod lentius, caeso etiam Vindice, ad se accessérant. At video, etiam in marmoribus non raro excludi Belgicam. Sic in marmore apud Gruterum [d]) legitur: TRIVM. PROV. GALL. LVG-

a) in Galba p. 1054. b) Tacit. Hist. I. 8, et Plut. in Galb. p. 1060. c) Hist. I. 8.
d) pag. 440. 3.

DVNENS. NARBONENS. ET. AQVITANENS. Eaedem tres provinciae haud dubie intelligentur in aliis marmoribus, inscriptis: TRES. PROVINC. GALL. [a]) Verisimile est, Galliam Belgicam aliqua ratione a reliquis tribus Galliis fuisse avulsam, ex quo ejus pars Rheno adsita in Germaniam superiorem, et inferiorem divisa est. Factum istud imperante adhuc Augusto eruimus ex Tacito, qui jam sub ejus excessum memorat in hoc tractu exercitum Germanicum superiorem, et inferiorem, [b]) et mox sub Tiberio Germaniam superiorem, et inferiorem, [c]) atque ex hoc tempore provincia Belgica, Germania superior et inferior unum quoddam corpus videntur constituisse, unde factum, ut eae non raro una enuncientur, ut apud Gruterum [d]) T. Varius Clemens dicitur PROC. PROVINC. BELGICAE. ET. VTRIVSQ. GERMANIAE. Apud Sponium: [e]) C. Furius Sabinius PROC. PROV. BELGIC. ET. DVARVM. GERMANIAR. Harduinus ex tribus hujus numi Galliis Narbonensem excludit, quia Plinius Galliam Comatam in tres populos dividit, in Aquitanos, Lugdunenses, seu Celtas, et Belgas. [f]) Etiam Bimardus has tres provincias exclusa Narbonensi conjungit. [g]) Nolo in incerto pertinacius repugnare. Seligat lector.

Vt lit. B.

GALLIA. HISPANIA. *Genius virilis Galliae stans s. hastam inversam tenens dexteram jungit cum adstante genio virili Hispaniae, s. clypeum rotundum, et inversam item hastam tenentem.* AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. D vel E.

HISPANIA. *Mulier stans d. spicas cum papavere, s. clypeum rotundum cum binis hastis.* AV. In aliis: *Eadem mulier, sed gradiens.* AR. (Mus. Caes.)

Similem aversam jam dedimus in numo *Divi Augusti*, sed quem jam ibi imperante Galba fuisse signatum diximus.

GALBA. IMP. *Imperator eques.* HISPANIA. *Caput Hispaniae muliebre laureatum, ante quod duae spicae, pone duo clypei rotundi cum binis hastis.* AR. (Mus. Caes.)

Iungitur in his numis utraque provincia Galbae amica, ut dictum altius. Istud displicet, cum iisdem attributis propositum fuisse a monetariis tam Galliae, quam Hispaniae caput, sic ut unum pro altero perinde haberi posset, nisi epigraphe subsidio veniret.

Vt lit. Cc.

HISPANIA. CLVNIA. SVL. S. C. *Imperator sedens s. parazonium ab adstante muliere s. cornucopiae tenente Victoriolam accipit.* AE. I. (Mus. Caes.)

De hoc numo jam egimus in moneta Cluniae Hispaniae Tarraconensis. Argumenti explicatio tota ex Suetonio pendet narrante, [h]) Galbam, utrum imperium acceptaret, ancipitem, *confirmatum cum secundissimis auspiciis, et ominibus, tum virginis honestae vaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina sacerdos Iovis CLVNIAE ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducentos annos*

---

a) Gruter p. 476. 4. et B. L. Mem. XXI. p. 498. b) Ann. I. 31. c) Ann. IV. 73. d) pag. 482. 4. 5. e) Miscell. p. 148. f) ad Plin. H. N. Tom. I. p. 223. g) Differt. praefixa tomo I. Inscript. Murat. p. 14. h) Cap. 9.

ſimiliter a fatidica puella pronunciata, quorum carminum ſententia erat, oriturum quandoque ex Hiſpania principem, dominumque rerum. Non praetereundum, quod narrat Plutarchus, [a]) Galbam audita Vindicis caede ſeceſsiſſe Coluniam, (Κολουνιαν Ιϐηρικην) ductumque poenitentia anteactorum, et deſiderio priſtini otii non magnopere, quae praeſens tempus poſtulabat, procuraſſe, ac perſeveraſſe ibi, dum denique ſenatusconſultum de decreto ei imperio adferretur. Dubium non eſt, Plutarchi Κολουνιαν eſſe ipſam hanc noſtram *Cluniam*, atque adeo hanc urbem Galbae primum propter laudatum vaticinium, deinde quod in ea de collata ſumma poteſtate certior eſt redditus, cumprimis fuiſſe dilectam, auctamque honoribus et beneficiis, quod inditum etiam SVL*piciae* nomen honorificum, ut numus praeſens teſtatur, luculente comprobat.

Varia anticae epigraphe.

HONOS. ET. VIRTVS. S. C. *Honos ſeminudus ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, juxta ſtans Virtus capite galeato d. parazonium, ſ. haſtam, et dextero pede galeam, ut videtur, premens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vtrumque numen, Honos, et Virtus, proponitur etiam in numis gentis Fufiae et Muciae, de quibus vide, quae in gente Mucia notavi; verum in iis ſola proponuntur capita. Ceterum cur ii in Galbae numis reſtituantur, quod dicam, non habeo.

Antica incerta.

LIBERTAS. P. R. *Mulier ſtans elatis manibus inter duas ſpicas.* AR. (Morelli Impp.)

Libertas in Galbae numis frequens eſt, neque id mirum, cum resp. per Neronis internecionem ſibi ipſi reſtituta videretur, et plebs referente Suetonio eam ob cauſam pileata diſcurreret. Deſcribere hunc numum placuit propter typi inſolentiam; nam hoc cultu Libertas fingi in nullo numo eſt ſolita. Et videtur eo inſignis allegoria involuta, tanquam mulier hortaretur geſtu ad colendos libere agros ſublata tandem communi orbis lue, et velut geſtiens gaudio inclamaret agricolis cum Marone: [b])

Paſcite ut ante boves, pueri, ſummittite tauros.

Inique, ut videtur, Schlegelius hujus numi fidem elevat profitendo, eum a Morellio hauſtum ex Goltzii MSS. [c]) Nam adſtitutum iconiſmo lilium teſtatur, numum ſervari in muſeo regis Galliarum.

Incerta anticae epigraphe. Caput laureatum.

LIBERTAS. RESTITVTA. S. C. *Imperator togatus ſtans figuram genuflectentem ſublevat ſtante retro milite.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli Impp.)

Novus etiam hic Libertatis typus, qui praeivit numos Hadriani, in quibus reſtitutas provincias habemus.

Vt lit. B.

LIBERTAS. RESTITVTA. *Caput muliebre Libertatis.* AR.

Hic idem numus eſt, in quo Seguinus perperam legit: REST. NVM., ut videbimus infra.

---

a) in Galba p. 1055. b) Eclog. I. v. 45. c) Tom. II. p. 162.

GENIO. P. R. *Caput Galbae nudum recalvastrum, pone cornucopiae.*

MARTI. VLTORI. *Mars nudus gradiens d. telum intorquet, s. clypeum minutum rotundum praetendit.* AR. (Morelli Impp.)

Antica hujus numi prorsus insolens. Omissis veris titulis dicitur Galba *Genius populi Romani*, additurque cornucopiae, quod unum est ex geniorum attributis. Genium fecit Galbam commune in Neronem odium. Caput in hoc numo praecalvum objicitur, quali fuisse Galbam testatur Suetonius. [a])

Vt lit. Ee. Caput nudum.

PAXS. AVGVSTI. S. C. *Mulier stans armorum acervum admota face comburit, s. cornucopiae.* AE. II. (Mus. Caes. Morelli.)

Memorabilis aversae epigraphe; nam scriptura PAXS archaismus est hac aetate insolitus. Typus ipse nunc primum occurrit, quem successores saepe sunt imitati.

Antica varia.

QVADRAGENSVMA. REMISSA. S. C. *Arcus, supra quem duae statuae equestres.* AE. II. (Morelli.)

In aliis:

QVADRAGENS. REMISSAE. S. C. *Similis arcus, et praeterea intra eum figura stans, ad quam accedunt duae figurae aliae, nudae, ut videntur, et vinctis post tergum manibus.* AE. II. (Mus. Caes.)

Antica incerta.

XXXX. REMISSAE. S. C. *Arcus similis, sed absque figuris subtus.* AE. I. (Morelli.)

Antica incerta.

R. XL. LIBERTAS. AVG. S. C. *Libertas stans.* AE. I. II. (Morelli.)

Vt lit. X.

R. XL. ROMA. *Roma galeata stans d. globum, cui insistit figura muliebris d. ramum, s. cornucopiae tenens, s. aquilam legionariam, et simul thoraci innixa, sinistro pede galeam calcat, pro pedibus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Fuisse Galbam intempestive parcum, tradunt scriptores omnes; fuisse tamen aliquod intervallum, quo liberalitati nonnihil indulsit, atque haud dubie mox ab adito imperio captandae causa gratiae, probant hi numi, qui non exiguo numero *quadragesimae remissae* beneficium depraedicant; quibus addendum Suetonii testimonium, narrantis, [b]) Vespasianum *omissa sub Galba vectigalia revocasse.* Cujus fuerit naturae haec quadragesima, quam varia, et an revera ejus abolitio fuerit Galbae opus, nam sunt, qui ex Tacito hoc beneficium Neroni rependant, quaere apud Burmannum. [c]) Athenis suadente Euripide quadragesimam, τεσσαρακοστην, fuisse invectam, narrat Aristophanes, [d]) ad quem locum observat vetus scholiastes: ετος εγραψε τεσσαρακοστην εισενεγκειν απο της ουσιας εις το κοινον, *is legem tulit, ut quadragesima bonorum in aerarium publicum inferatur.* Typi varii, quo pacto cum hac vectigalis abolitione possint componi, non satis apertum, ac praecipue in numo, in quo parvae figurae arcum subeunt, quae plerumque in hujus generis cimeliis tam sunt exiles, ut diffi-

a) Cap. 20. 21. b) in Vespas. c. 16. c) Differt. de Vectig. P. R. c. V. d) in Concionantib. v. 820.

cile ſit, earum habitum, cultumque confidenter definire. In figura parva numi poſtremi ex ramo oleae, et cornucopiae deam Pacem agnoſco, cujus beneficio factum, ut quadrageſima preſſo populo remitti potuerit.

Vt lit. B.

REST. NVM. (*ut perperam lectum*) *Caput muliebre.* AR.

Numus hic, qui nunc exſtat in muſeo regis Galliarum, in varias ſententias eruditos diſtraxit. Verum Barthelemyus illo rurſum adcurate inſpecto, et collato alio ſimili muſei d' Ennery evicit, inanem eam fuiſſe litem, legendumque: LIBERTAS. RESTITVTA, ut ipſe fuſe probat. [a])

Numi varii metalli, in quorum averſa:

ROMA. RENASC. *vel* RENASCES, *vel* RENASCENS *typo Romae vel ſtantis, vel ſedentis.*

Iſthaec averſae epigraphe vanum fuit augurium Romanorum, exſtincta Caeſaris ſtirpe poſt impuros homines Tiberium, Caligulam, Claudium, Neronem laetiores vices ſperantium. Vocabulum RENASCES Havercampo videtur tempus futurum. [b]) Mira ſane oratio, quae turpem ſoloecismum in monetam Romanam invehit, cum ſcribendum fuiſſe RENASCERIS vel tirones norint. Sane ejus ſenſus poſito in aliis vocabulo RENASCENS ſatis eſt apertus. Sic in numis quoque Veſpaſiani legitur: ROMA. RESVRGES. Placuit ſaepe Latinis elidere N, praecipue cum literam S praecedit. Sic etiam in marmoribus optimae aetatis legas INFAS pro INFANS, et quae ſimilia alia ex lapidibus eruit illuſtris Marinius. [c]) Fecit eadem libido, ut vocabula *quotiens*, *quadragenſuma etc.* N ſuum amitterent.

Varia anticae epigraphe.

SALVS. GEN. HVMANI. *Mulier ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. gubernaculum inverſum, d. pede globum calcat.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Adludit numus ad id, quod narrat Suetonius, [d]) Galbam a Vindice his verbis ad capeſſendum imperium incitatum: *humano generi adſertorem, ducemque ſe adcommodaret.* Eadem averſae epigraphe habetur etiam in numis Auguſti, quos ad annos V. C. 734 et 742 deſcripſi, ſed in iis alius eſt typus.

Vt lit. Ee.

SENATVS. PIETATI. AVGVSTI. S. C. *Imperator paludatus ſtans d. Victoriolam, ſ. ramum coronatur ab adſtante viro ſenatorio togato barbato ſ. ramum tenente.* AE, I. (Muſ. Caeſ.)

* * *

SER. SVLPICI. GALBAE. IMP. AVG. *Caput muliebre, ante cujus pectus duae ſpicae, infra clypeus parvus rotundus.*

S. P. Q. R. *Clypeus votivus.* AR. (Morelli ex reg. Gall.)

Singularis hujus numi adverſa, quae juxta ipſius Galbae titulos non hujus caput offert, ſed vel Galliae, vel Hiſpaniae; nam utriusque provinciae genium eodem modo fingi ſupra vidimus. Ceterum cum epigraphe ſit dedicatoria, hoc

a) B. L. Mem. T. XXVI. p. 547. b) ad Morelli Impp. T. II. p. 161. c) Iſcriz. Alban. p. 148. d) Cap. 9.

numo docemur, a S. P. Q. R. clypeum votivum, quales plures in Augusti moneta vidimus, alterutrius provinciae nomine Galbae oblatum dedicatumque.

Antica incerta.

TIBERIS. P. M. TR. P. COS. II. *Tiberinus humi sedens.* AV. (Catal. d'Ennery.)

Vnicus hic Galbae numus est, qui ejus consulatum memoret, et quidem alterum; nam primum privatus inivit teste Suetonio, alterum Kal. Ian. V. C. 822, caesus continuo post dies XV., intra quos adeo singularem hunc numum feriri contigit. Causa illati Tiberini mihi ignota.

Autonomi
Commatis Romani, Galba imperante signati.

Exstant numi complures commatis Romani absque imperatoris capite, vel inscriptione, quos propterea καταχρηστικῶς *autonomos* compellare liceat, qui suadente typo, et epigraphe Augustorum aevo sine dubio signati sunt. Horum non paucos jam descripsi in numis Augusti ad annos V. C. 734 et 742; at sunt etiam nonnulli Galbae, et Vitellii, atque etiam aliorum, quos suis locis describemus. Id genus numos habes affatim apud Morellium in incertis familiarum, et in Catalogo d'Ennery. Ad Galbam pertinent sequentes.

BON. EVENT. *Caput muliebre.*
ROMA. RENASCES. *Roma paludata stans d. Victoriolam, s. hastam.* AR. (Mus. Caes. Morelli incert. fam. tab. I.)

Eadem adversa.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Corona civica.* AR. (Morelli l. c.)

Omnes hae inscriptiones et typi obvii sunt in Galbae moneta. Fabrica etiam istud aevi sapit.

LIBERTAS. RESTITVTA. *Caput muliebre velatum, ad cujus pectus spica.*
CONCORDIA. *Mulier sedens d. signum militare, super quo porcus, s. caduceum.* AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

MARS. VLTOR. *Mars paludatus stans, d. signum militare, s. clypeum.* AR. (Morelli incert. fam. tab. II.)

Eadem adversa.

MARS. ADSERTOR. *Mars paludatus stans d. tropaeum, s. clypeum.* AR. (Morelli l. c. tab. IV.)

Eadem adversa.

S. P. Q. R. *inscriptum clypeo, quem ambit corona querna.* AV. (Morelli l. c.)

HERCVLES. ADSERTOR. *Caput Herculis laureatum barbatum.*
FLORENTE. FORTVNA. P. R. *Mulier stans d. ramum, s. cornucopiae.* AR. (Bimard ad Iobert. T. I. p. 299.)

Ex septem hic descriptis numis tertius ex museo Caesareo, cum quod forte unicus est, tum propter argumentum illustrem locum tenet. Ejus pars aversa *Concordiam* enunciat, cujus quoque symbolum est caduceus, quem mulier manu tenet. Indicari vero concordiam ipsius Hispaniae, atque ut verisimile est, militum ex Hispanis conscriptorum in deferendo Galbae principatu, invictum argumentum praebet signum militare, cui superne porcus imminet. Esse istud animal insigne Hispaniae, comprobant numi gentis Coeliae, in quibus visitur

ſignum militare, cui inſcriptum HIS*pania*, juxta porcus, aut in aliis porcus ſigno militari eodem modo, ut in praeſente, praefixus. Quid quod ipſius Cluniae, qua in urbe Galbam acclamatum fuiſſe imperatorem diximus, inſigne eſſe porcum, hujus urbis numi luculente demonſtrant, in quibus id animal in averſa aut ſolum typum facit, aut ſaltem inſtar ſigni incuſi inſertum eſt. Adi Floreziun. Ad haec novimus, quam ſaepe Hiſpania in Galbae numis memoretur. Ceterum ipſa antica tam per epigraphen, quam typum nos monet, hos numos ſub Galba fuiſſe ſignatos, nam in nullis alterius imperii numis Libertati ſpica tribuitur. Hanc vero a Galba reſtitutam ope *Martis* cum *Vltoris*, tum *Adſertoris* partes averſae loquuntur. Quare inique Havercampus, ubi in hos Morellii numos commentatur, eos in IIIvirorum, et Auguſti aetatem retrahit. Singularis eſt etiam is, quem poſtremo loco deſcripſi, et qui fuit olim in muſeo abbatis Rothelin. Si numi praecedentes cum epigraphe MARS. ADSERTOR imperante Galba ſunt ſignati, dubium non videtur, etiam numum inſcriptum HERCVLES. ADSERTOR. cum iisdem ſociandum, praecipue cum ejus typi praeclaram ſuppeditent illorum temporum allegoriam. Quemadmodum enim Hercules ex Hiſpania redux occiſo Caco latrone ſeptem colles in libertatem adſeruit, ſic et Galba ex eadem Hiſpania reverſus dejecto Nerone Romam iisdem ſeptem collibus impoſitam liberavit, effecitque, ut *florere Fortuna P. R.* iterum inciperet.

Forte inter numos illos, quos eodem loco Morellius inter incertos exhibet, adhuc ſunt, qui natales ſuos Galbae imperio debeant, ſed dubia ſunt eorum criteria, et Vitellii, aliorumque imperatorum aetati non repugnant.

Numi reſtitutionum.

Hi recenſentur in tractatu ſingulari de numis hujus claſsis, quem dedimus volumine V.

Numi commatis peregrini.

Perpauci id genus numi propterGalbae breve imperium adhuc cogniti, ſuntque:

Populorum liberorum:

Antiochiae Syriae: ΕΠΙ. ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. (Morelli.) de quo numo ad ſtabiliendam ejus urbis epocham eximie. valido in hujus urbis moneta egimus.

Cypri. Hujus numi alii cum capite Galbae inſcribuntur: ΚΟΙΝΟΝ. ΚΥΠΡΙΩΝ. ЄΤΟΥϹ. Α. (Vaill. Morelli.) At in alio Haymii: (Thes. Brit. T. II. p. m. 245.) ΚΟΙΝΟΝ. ΚΥΠΡΙΩΝ. ЄΤΟΥϹ. Β. Eruditus editor cum annos binos componere cum ſeptem menſium imperio nequiret, ad concepta pro ſtabilitate imperii Galbae vota confugit. Non advertit animum ad numos Galbae Alexandrinos, quorum alii Α, alii Β pariter offerunt, ſed cujus explicatus cognitus.

Coloniarum numi hi quoque ex eadem cauſa rari. Habemus Babbae, Corinthi, Patrarum.

Alexandrini minus rari.

Nomina Galbae.

Praeter jam cognita *Servii Sulpicii* le-

guntur etiam in numis Alexandrinis nomina *L. Livii*, sic: ΛΟΥΚ. ΛΙΒ. ΣΟΥΛΠ. ΓΑΛΒ. Haec praeclare explicantur a Suetonio, [a]) qui cum narrasset, habuisse Serv. Sulpicium Galbam novercam Liviam Ocellinam, mox infra refert: *adoptatus a noverca sua LIVII nomen, et Ocellae cognomen adsumpsit MVTATO PRAENOMINE; nam et LVCIVM mox pro Servio usque ad tempus imperii usurpavit.* De his nominibus, et numis olim copiosius disserui in mea Sylloge I. p. 68, ubi praeterea monumenta alia produxi, quae eum, adhuc privatus cum esset, *L. Sulpicium*, quin et *L. Livium L. F. Ocellam* appellant. Ante istud tempus numos hos Alexandrinos a quopiam explicatos, aut certe solide, ac vere, non reperi. Reperi serius eorum similem descriptum ab Harduino, [b]) sed non allata horum nominum causa. Mirum vero est, quod Spanhemius de hoc agens Harduini numo contra certam Suetonii fidem differit. [c]) Ait enim: ΛΟΥΚ. ΛΙΒ. ΣΟΥΛ. *reddi debuit noto adoptatorum apud Romanos more* Lucius Livianus Sulpicius *Galba.* Viro maximo aliquid humani hoc loco accidisse quis negaverit? Nam si Sulpicius Galba in familiam Liviam transivit, ex adoptionis lege dicendus fuisset non *Livianus*, sed *Livius Sulpicianus.* Recte etiam dixit Suetonius, Galbam Lucii nomen usque ad tempus imperii usurpasse; nam in omnibus Galbae numis commatis Romani aliud praenomen quam Servii non habemus. At in provinciis retenta adhuc nonnunquam vetera fuisse nomina, hos numos testes luculentos habemus.

PRETIVM.

Aurei	R.
Argentei	C.
Aenei I. et II. formae.	C.
Aenei III. formae	O.
Commatis peregrini.	
Aenei urbium liberarum	RRR.
Alexandrini	R.

M. SALVIVS OTHO.

Natus V. C. 785 IV. Kal. Majas patre L. Salvio Othone viro virtutis spectatae, et omnes reip. honores emenso, matre Albia Terentia illustris domus. [d]) Iuventus ejus prodiga, et procax fuit, sed propter hanc ipsam morum congru-

a) Cap. 3 et 4. b) Hist. Aug. p. 726. c) Tom. II. p. 28. d) Suet. in Othon. cap. 1. 2.

entiam probata Neroni ejus vita. Brevi tamen inter utrumque intercefsit difsidium, cum Nero Poppaeam Sabinam deperiret, quam marito abductam uxorem ducere parabat Otho, neque cedere rivali Caefari. Per honorem igitur a Nerone fepofitus in Lufitaniam, eam provinciam decennio fingulari moderatione, et abftinentia rexit. Deficienti fubinde Galbae fe primus junxit, oblata etiam in pecuniae ufum aurea et argentea fupellectile, a) fuitque deinceps imperatori fidus, donec praelatum fibi in adoptione Pifonem vidit. Commotus igitur cum dolore offenfae, tum aeris alieni magnitudine, quod abolere nifi in fummo faftigio non poterat, compofitis infidiis a paucis primum falutatus imperator, mox adjutus a militibus per ingentes pollicitationes adlectis, et Galbae propter avaritiam infenfis hunc cum Pifone interfici jubet V. C. 822 die XV. Ianuarii. Principia imperii mitia ac moderata fuere, cognomen etiam Neronis fibi dari ad captandam infimae plebis gratiam non abhorruit. At qualis evafurus effet, per breve et impacatum imperii tempus intelligi non potuit. Nam cum paucis ante diebus legiones Germaniae Vitellio imperium detuliffent, hicque cum geminato exercitu Italiae immineret, tentatis fruftra pacis conditionibus obviam hofti eundum fuit. Ipfo Brixilli fubfiftente duces feliciter aliquoties cum Vitellianis congrefsi, tandem internecione apud Bedriacum caefi funt; cujus cladis accepto nuncio etfi adventantibus quaquaverfum novis legionibus reparare facile jacturam potuiffet, militesque vitam ac fanguinem pro ejus caufa offerrent, tamen reipublicae caufa, ut parceretur civibus, cefsit Vitellio, feque ipfe ingente militum dolore ac luctu interemit, fuitque mors forti animo obita magno omnibus miraculo, qui mollem ejus, fluxamque vitam, ac munditias paene muliebres novere. Qua motus incredibili conftantia Martialis non dubitavit Catoni Othonem comparare: b)

Sic Cato dum vivit, fane vel Caefare major,
Dum moritur, nunquid major Othone fuit?

Mortuus eft die XVI. Aprilis ejusdem anni V. C. 822 feptimo et tricefimo anno, imperii die quinto et nonagefimo. Modicum ejus monumentum apud Brixillum, infcriptumque: M. OTHONIS, adhuc Plutarcho confpectum fuit. Ejus tumultuarium imperium nobis fcriptum reliquere Tacitus, Suetonius, Plutarchus, Dio.

Numi:

Hujus numi commatis Romani, quos aureos et argenteos, quod fciamus, tantum fuiffe infra dicemus, duas tantum diverfas capitis infcriptiones offerunt, neglectis aliis, quas proponit Morellius, fed de quibus certum judicium, fintne hujus commatis, ferri nequit, cum more fuo partes anticas a pofticis divellat.

IMP. OTHO. CAESAR. AVG. TR. P. et:

IMP. M. OTHO. CAESAR. AVG. TR. P.

---

a) Plutarch. in Othon. Suet. c. 4.

b) L. VI. epigr. 32.

Caput Othonis in his aureis et argenteis commatis Romani numis nulla unquam corona laurea ambitur, quae tamen additur in numis cum argenteis, tum aeneis commatis peregrini. Illi omnes capillos curtos, et certa lege, citra morem, quem in aliorum imperatorum imaginibus ſpectamus, compoſitos exhibent, quem nobis cultum egregie explicat Suetonius, [a]) *munditiarum vero paene. muliebrium* fuiſſe Othonem ſcribens, *vulſo corpore*, *galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato et annexo, ut nemo dignoſceret;* quo docemur, Othonem ad tegendam calvitiem, quae turpis olim habita fuit, comis adſcitiis uſum. Alium rurſus cultum videmus in numis commatis externi, in quibus caeſaries promiſsior, et decora objicitur. Quin in his faciei quoque lineamenta abludunt ab illis, quae in numis Romanis obſervantur. Tam varii diſsidii ratio in promptu. Provinciae remotae mox audito, ad imperium evectum Othonem, nondum cognito ſibi ejus cultu, et lineamentis, finxere caput, quale eſſe videbatur; ſerius etſi illis probe cognitis a feriunda Othonis nomine moneta abſtinuere incerto primum orbe de belli civilis exitu, deinde ſublata per ejus necem cauſa.

* * *

Partes averſae ſunt:

PAX. ORBIS. TERRARVM. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. caduceum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

PONT. MAX. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. cornucopiae.* AV. AR. vel: *Aequitas ſtans.* AR. vel: *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AR. vel: *Imperator togatus ſedens d. ramum, ſ. haſtam.* AR. vel: *Imperator eques citato curſu.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

* * *

ROMA. *Roma galeata ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. Numum depictum ſtitit Morellius quidem, verum utrum eum viderit quoque, ac non potius ex ſuſpecto fonte hauſerit, dubitem.

* * *

SECVRITAS. P. R. *Mulier ſtans d. coronam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) Alius Morellii, in quo plenius POP. ROM., et Securitas ſedens, videtur ſuſpectus.

* * *

VICTORIA. OTHONIS. *Victoria ſtans, vel gradiens, etiam ſuper globo.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

* * *

Alias etiam partium averſarum inſcriptiones et typos promulgavit Chifletius in diſſertatione, quam mox laudabimus, ſed eos numos ſpurios ſuſpicor, certe in adcuratioribus catalogis deſcripti non reperiuntur.

De numis aeneis Othonis.

Cum primum artibus liberalibus ac diſciplinis reſtitutus honos eſt, coeptum etiam magna aviditate in numos veteres inquiri, ac diviſa tum numismata, ut etiam amoeno ſpectaculo paſceretur oculus, in claſſes varias pro vario metallo, et volumine. Aſt doluere ejus ſcientiae ſtudioſi, locupletes ſuas, ac

a) Cap. 12.

continuas ſeries, cum ad aeneos Othonis perventum eſt, turpem hiatum oſtentare. Eam inopiam ſuum dedecus arbitrati magna pecuniae vi oblata redimere ejus generis cimelium parabant, viſumque tum aeneum Othonis caput ingenti pretio, ac praemiis addictum. Et erant, qui ſtare promiſsis poterant; nam non viri modo literati, verum etiam principes Othonis aenei adipiſcendi magno flagrabant deſiderio, quos inter nominaſſe ſuffecerit Ferdinandum III. Aug., eique coaevum Leopoldum Guilielmum archiducem, et Chriſtinam Suecorum reginam. Illecti tam liberalibus promiſsis impoſtores non defuere rei ſuae, et qua pollebant in imitandis numis veteribus dexteritate, exempla non pauca ſui operis, velut ex terrae viſceribus eruta, venum obtulere, atque ut certius fallerent incautos, e re viſum, genuinum alterius imperantis caput in Othonis os, ac vultum ſubtili artificio transformare. Fuit ignominioſa haec ars Othones aereos obtrudendi jam ſub ipſis rei numismaticae incunabulis exercita, et fatalis iis, qui his cimeliis delectabantur. Etenim Aeneas Vicus Parmenſis, Antonius Piſo (le Pois) Gallus, Antonius Auguſtinus praeſul Tarraconenſis, qui circa ſaeculi XVI. dimidium ſcriptis ſuis inclaruere, fraudem jam tum diditam detexerunt, meminitque horum poſtremus Ioannis Cavini Parmenſis, magnum ab infauſta ea ſcientia nomen adepti. Satis conſtat, deceptos horum fraude non paucos inſignis famae eruditos, et a viris lautioris fortunae, quos inter Carolum Croyum ducem Arſchotanum, et ducem Bukinghamium memorat hiſtoria, magnam pecuniae ſummam in deformem hanc mercem inconſulto effuſam. Detectis paullatim his praeſtigiis magno motu, atque adſenſu vario agitari quaeſtio coepta, utrum exiſterent indubitatae fidei numi Othonis aenei commatis antiqui? Negarunt iſtud viri a rei numismaticae uſu et exercitatione inclyti nominis, praecipue qui in Italia verſabantur, et celebre tum per omnium ora fuit Chriſtinae oraculum ediſſerentis: *qui aereum Othonem repererit antiquum, philoſophicum lapidem invenerit.* Ea disceptatio occaſionem dedit diſſertationi *de Othonibus aereis*, quam juſſu Leopoldi archiducis elucubratus eſt Henricus Thomas Chiffletius reginae Chriſtinae in urbe a ſacris obſequiis, quae deinceps inſerta quoque eſt Tomo I. novi Theſauri Rom. antiquit. Salengrii. In hac vir eruditus probare contendit, nullum omnino exſtare Othonem aeneum, qui vere antiquus ſit, et qui hactenus oblati ſunt, eſſe ſpurios, aut ex genuinis per fraudem conſictos.

Aeri Othoniano indulgentiorem ſe praebuit Carolus Patinus medicus Pariſienſis, qui non modo profeſſus eſt, non paucos exſtare aeris ſincere veteris, atque a ſe conſpectos, et in rigidum examen vocatos, [a]) ſed ipſe etiam complures ejus generis in lucem edidit cum in Theſauro Mauroceni, [b]) tum in ſuis imperatorum numis, permovitque Chiffletium ipſum, ut in gratiam cum aeneis Othonis numis rediret, ut patet ex data ejus ad Patinum epiſtola,

a) Hiſt. num. cap. 21. b) pag. 114.

et ab hoc in postremum istud opus inserta, quo is loco Othonis monetam lustravit. Haec quae hactenus proposui, sumpsi pleraque ex ipsa Chiffletii dissertatione, et qui plura volet, consulat verbosum pro instituto suo Christianum Schlegelium, qui ejus causae ortum ac progressum late commemorat in Impp. Morellii T. II. p. 183.

Qui eruditos hos viros consecuti sunt antiquarii, viderunt longo usu edocti, aliter, quam his visum, de universa causa sentiendum procul dubio esse. Ajunt I., dari numos aeneos Othonis, eosque nulla fraudis suspicione veteres, quae sententia Chiffletii criminationem ferit; at negant II., repertum hactenus aeneum Othonis numum, qui sit commatis Romani, quo fulmine jure perstringitur Patinus, qui non modo eo discrimine, quod in hac causa magni momenti est, usus non fuit, verum etiam Romanos agnovit eos, qui certo extra urbem sunt signati, ut videre est ex ejus numis imperatorum. Neque hodie dubitatur amplius, vel eos ipsos Othonis numos, qui inscripto intra lauream S. C. typum Romanum proxime imitantur, non Romae, sed apud Antiochiam Syriae fuisse signatos, quod non modo fabrica ejus generis numorum invicte demonstrat, sed etiam numi plerorumque aliorum imperatorum ejusdem argumenti, quos ex Syria emersisse nemo jam in dubium vocat. Et vero necessarium hoc discrimen video etiam ignotum fuisse Cappono Bononiensi, qui anno 1669 commentarium *de Othone aereo suo* scripsit, tum et Seguino. [a])

Cum igitur hactenus repertus non sit aeneus Othonis numus commatis Romani, verisimile est, neque unquam ejus nomine aeneum fuisse signatum, atque id eo magis, quoniam non pauci supersunt cum aurei, tum argentei; cumque majore semper copia hoc aevo feriri solerent numi aenei, quam nobilioris metalli, necesse esset plures exstare aeneos, si unquam aenei signati essent. Mirum istud jam prioris aevi antiquariis visum, ac propterea jam pridem in ejus defectus causam inquiri coeptum. Major eorum pars adseruere, negatum hunc Othoni ab senatu honorem (nam ad senatum feriundae monetae aeneae jus pertinuit) quoniam ei infensus erat ob caesum violente Galbam, quodque a militibus, non ab se dictus fuerat Augustus, quod omnia ex militum voluntate gererentur, senatus autem nihili haberetur, cujus varia exempla ipsis ex Tacito, Suetonio, Plutarcho, Dione praesto sunt. Verum plane infirma haec est ratio. Esto, fuisse senatum, ut erat, infensum Othoni, an ausus fuisset, nisi per extremam temeritatem, aperte negare honorem principi saltem per longam consuetudinem debitum, et armato, et degenti Romae, et senatum in potestate habenti? Ipse nuper Nero a praetorianis inconsulto senatu proclamatus est imperator, an propterea negata pecunia aenea? Quin vero teste Tacito, [b]) mox audito, Othonem factum imperatorem, *adcurrunt patres, decerni-*

a) Num. sel. p. m. 143.

b) Hist. I. 47.

tur Othoni tribunicia potestas, et nomen Augusti, et omnes principum honores. Ipse in concione militum jactabat publice: *Senatus mecum est.* [a]) Vtrum senatus, qui concessit summa, negaverit honores communes, et receptos? An non hic neglectus vel in re tenui luculentum fuisset indicium principis vel contempti, vel odio habiti? Denique si unquam patribus fuit gravis ratio principis colendi, fuit profecto gravissima Othone imperante; nam huic uni debuere, quod non ad unum omnes caesi sunt a militibus, qui non semel totius ordinis excidium ausi sunt flagitare, atque etiam semel per vim tentare. [b]) Adferuntur rationes aliae, sed priore multo infirmiores, nonnullae etiam extreme frigidae. Accusant alii brevitatem imperii. At cur eadem brevitas non impedivit etiam, quo minus ferirentur aurei et argentei, et in nostram aetatem durarent? An non brevius fuit, aut aequale Pertinacis, Quintilli, Floriani imperium, quorum tamen copiosi numi supersunt? Perspicaciores alii, cum nossent Othonis vitam mollem, ac delicatam, aversatum eum fuisse monetam aeneam acute viderunt, quoniam *manus contactu aeris inficitur odore pravo, veneni etiam participe materia, et quae a poculentis abdicetur, et esculentis*, perinde quasi aenea moneta aut principi necessario fuisset contrectanda, aut ad conviviorum apparatum adhibenda. Postrema ratio omnium longe infacetissima. Aes flavum Italis *ottone* dicitur, fors ita dictum per ἀντίφρασιν, quod ab aere Otho abhorreret, perinde ac Fata, quae omnium minime parcerent, *Parcae* appellatae sunt. Postremas has duas causas reperit Ioannes Iacobus Chiffletius, ut testatur ejus filius Henricus in laudata dissertatione, quas ideo commemorare placuit, ut appareat, in quae ἀπροσδιόνυσα delabamur, cum omnium rerum volumus penetrare causas, quas nos ignorare majore cum laude praestaret profiteri, *nihilque*, ut cum Tullio loquar, [c]) *tam praepostere, tam incondite, tam monstruose cogitari posse, quod non possimus somniare.* Quam nos idoneam adferemus causam, cur obvii ac viles sint aenei Galbae numi, cum Vitellii, qui tamen aliquanto diutius ipso Galba imperavit, perrari sint numi ejusdem metalli? Istud igitur certum esto, tam nobis esse ignotam veram ejus facti causam, quam nobis incompertum verum, et antiquum exemplar numi aenei Othoniani commatis Romani. Ego hercle ejus reperiundi fortunam non magnopere appeto; nam praejudicatis adversus aeneos Othonis numos omnium animis, etsi oblatus ejus generis numus omnia praeferret γνησιότητος argumenta, tamen satis scio exstituros, qui, ut ajunt, nodum in scirpo quaererent, numquamque vel per levissimas, aut arcessitas causas, quas in cujusvis alterius imperatoris numo aut non viderent, aut excusarent, inauditum condemnabunt.

Non dissimulandi hoc loco numi restitutionum aenei cum capite Othonis a variis vulgati:

---

a) Tacit. Hist. I. 84. b) Sueton. c. 8. alii passim. c) de Divinat. L. II. c. 71.

M. OTHO. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput nudum.*

IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. -- *in medio* S. C. AE. II. (Muſ. Farnes. Tom. VIII. p. 317.)

IMP. OTHO. CAESAR. AVGVST. TR. P. *Caput nudum.*

IMP. TITVS. AVG. RESTIT. *Figura militaris ſtans d. elata, ſ. haſtam.* AE. II. (Morelli Impp. Muſ. d'Ennery p. 521.)

Prior numus non modo Pedruſio praeconi, ſed etiam omnibus primae famae in urbe antiquariis, quorum is examini numum ipſum ſubjecit, ſincerae eſſe antiquitatis viſus eſt. Neque aliter ſenſit Mediobarbus ἀυτοπτης in nota ad numos Othonis catalogi ſui pag. 103. Hi numi, ſi vere ſunt, ut creditur, antiqui, multum moleſtiae faceſſunt iis, in quorum ſententia vocabulum REST. in ejus generis numis *numum reſtitutum* notat; nam inde aut conſequetur neceſſario, exſtitiſſe aeneam Othonis monetam, ſecundum cujus exemplar Titus praeſentes numos feriundos curavit, et tum fallentur ii, qui, ut dixi, negant, Romae aeneam Othonis monetam fuiſſe ſignatam, aut neceſſe erit confiteri, Titum, aliosque in reſtituendis numis non ſemper certam legem fuiſſe ſecutos. Verum ii quoque, qui vocabulum REST. ad reſtituta opera publica referunt, non parum laborabunt, cum expedire eos juſſeris, qualenam opus publicum Otho intra exiguum trium menſium ſpatium, atque iſtud jam inde a principio bellicis motibus turbidum potuerit concipere, nedum ad coronidem perducere. Forte ob eandem hanc cauſam eruditus le Beau poſterioris hujus ſententiae auctor utrumque hunc numum diſsimulandum duxit in locuplete catalogo, in quo omnes reſtitutionum numos recitat. a) Sed de ſimilium numorum natura ample egimus Vol. V. in tractatu de numis reſtitutionum. Ceterum numi prioris fides eo valde ſuſpecta eſt, quod *patris patriae* titulum adjungit, quem illi unquam fuiſſe delatum, nullum habemus teſtimonium.

Animadvertendum denique, exſtare parvos aeneos Othonis cum inſcriptionibus et typis, quales in aurea ejus, et argentea moneta ſpectantur, quorum nonnullos laudatus Chiffletius deſcribit in diſſertatione citata. b) Hi, utut genuini, aeneam Othonis monetam non ſtabiliunt, verum ſunt, ut vir idem eruditus jam monuit, animae ſubaeratorum, quae argenteam pelliculam penitus amiſere, quales copioſos in vetere moneta, et paſsim in imperatorum numis habemus.

Numi reſtitutionum.

Vide, quae de his continuo altius, tum et in tractatu de his numis obſervavimus.

Numi commatis peregrini.

Taciti verba ſunt: c) *Longinquae provinciae, et quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine urbis, ac praetextu ſenatus, et occupaverat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriae le-*

a) Mem. B. L. Tom. XXIV. b) Cap. VI. c) Hiſt. I. 76.

giones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesque versae in Orientem provinciae nomine ejus tenebantur. Idem Africae obsequium initio a Carthagine orto. - - - Carthaginem ceterae civitates secutae. Tacitus his verbis omnes provincias complectitur, quarum urbes ac populi Othonis aetate propriam ferire monetam consuevere; nam continentes in Occasum sitae jam pridem ea abstinuerunt. Vt adeo ditionum in Orientem vergentium numi cum capite Othonis, nisi causae aliae morentur, fidem possint promereri, in Occidentem sitarum numus ejus genuinus sperari vix possit.

Ex *populis liberis* ejus numos signavit *Antiochia Syriae*, et alios quidem argenteos inscriptos ЄΤΟΥC. A. typo aquilae, (Vaill. Morelli) alios aeneos medii inter I. et II. formam moduli cum epigraphe Latina, et in Ӿ S. C. intra lauream. Similes numos tam argenteos, quam aeneos fuisse ordinariam Antiochensium monetam, in horum numis diximus. Ibidem alium ejus insignem numum produximus:

IMP. M. OTHO. CAE. AVG. *Caput Othonis.*

ΕΠΙ. ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. *intra coronam.* AE. III.

Idem Romanorum magistratus Mucianus, et annus 117 exstant etiam in numis Galbae. Hi numi egregie confirmant initium aerae Antiochenae, et quae de Muciano Othonis partes amplexo mox ex Tacito vidimus. Vide de his monetam Antiochiae Syriae.

Vulgati quoque sunt ejus numi Caesareae Cappadociae. (Morelli.) Alium Maroneae Thraciae edidit Seguinus, (Num. sel. p. 136.) sed quem ex Neroniano factum Othonianum docet non Vaillantius modo, [a]) sed et Morellius proposita sincera ejus numi icone. [b])

Coloniarum. Hujus generis certus Othonis nondum compertus. Quem Gessnerus ex museo Pfau citat inscripto: TI. CLAVDI. OPTATO. IIVIR. COR. ISTHMIA, esse haud dubie Neronis, aut ex hoc in Othonem fraude transformatum, colligo ex similibus Neronis coloniae Corinthi numis apud Vaillantium.

Alexandrini non pauci superant, omnes cum epigraphe L. A, quos omnes vide loco suo.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei, et argentei - - - - - - - - -	RR.
Aenei certae fidei - - - - - - - - -	O.
Aenei a Tito restituti, nonnullorum judicio probati -	RRRR.

Commatis peregrini:

Populorum liberorum - - - - - - -	RRR.

a) ad Seguini num. sel. p. 412. b) Specim. tab. XXI. n. 1.

Coloniarum	O.
Alexandrini	RR.

A. VITELIVS.

Vitelliorum genus alii perantiquum, et e Sabinis ortum dixere, alii perobscurum, ac pudendum. Vitellios cumprimis nobiles regnante postremo Tarquinio exstitisse Romae memorant Livius, [a]) et Plutarchus. [b]) P. Vitellius hujus nostri avus domo Nuceria, eques Romanus, et rerum Augusti procurator quatuor reliquit filios, Aulum in consulatu mortuum, Quintum nulla re insignem, Publium Germanici in Syriam comitem, et Cn. Pisonis accusatione nobilem, Lucium nostri Auli patrem, ter consulem ac censorem, de quo plura infra ad ejus nummum. Ex hoc, et matre Sextilia probatissima femina natus est A. Vitellius V. C. 768 mensis Septembris die minus certo. Probavit se mox Tiberio per voluptates, nam et ipse Capreis *spintriae* nomen est promeritus, Caligulae per aurigandi, Claudio per aleae studium, Neroni propter haec eadem. Ab his adfectus honoribus amplissimis in Africam subinde proconsule abiit, eamque provinciam biennio continuo administravit. Redux Romam urbis munia obivit, missus denique a Galba legatus Germaniae inferioris legionibus praepositus est V. C. 821. At vero milites Galbae imperium exosi, cum proximis Kalendis Ian. V. C. 822 ex more in Galbae verba jurare a Vitellio juberentur, detrectato sacramento conversis animis suum ipsi Vitellium imperatorem salutavere, cui continuo accesserunt legiones Germaniae superioris, mox Belgica, Lugdunensis, Raetia, Britannia. Caeso interea Romae Galba, atque intellecto, evectum ad imperium Othonem, nimirum contra hunc aemulum proficiscendum erat. Ergo exercitum bifariam divisum, ducibusque commissum in Italiam praemittit, fractusque primum nonnullis praeliis, mox relata insigni ad Bedriacum victoria, et Othone voluntaria morte interempto imperium solus tenuit. Ingressus urbem brevi justum bonorum omnium odium incurrit ob comissationum, et coenarum intemperiem et frequentiam, quibus parandis exhauriebatur aerarium, tum luxuriae, et saevitiae dira exempla, et quod medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia mittere Neroni inferias non dubitavit, ex quo patuit, quod sibi in administrando imperio exemplar praefigeret. Quo communi omnium ordinum odio patefacto Vespasianus Iudaeae tum praeses, etsi ipse, atque exercitus in Vitellii verba jurassent, persuaderi denique se passus est, ut oblatum a suis imperium acceptaret, cujus exemplum secutae sunt non modo vicinae Syriae, et Aegypti legiones, sed dissiti etiam magnis terrarum marisque spatiis Moe-

a) L. II. c. 4. b) in Poplicola.

ſiae et Pannoniae exercitus, quorum dux Antonius Primus ſuperatis Alpibus Italiae infuſus victis, qui adverſi ſtetere, Vitellianis, aut ut ad partes ſuas transirent, perſuaſis, menſe Decembri prope urbem caſtra poſuit. In hac interim turbata omnia partium ſtudio, praevalentibusque Vitellianis Flavius Sabinus Veſpaſiani frater in Capitolium pulſus obſeſſusque, illo ingente incendio deflagrante, dedere ſe coactus interfectusque eſt. Mox Antonii milites urbem ingreſſi repertum in latebris, quo ſe abdiderat, Vitellium protrahunt, vinctumque, ac multis ludibriis plagisque atrociter vexatum apud ſcalas Gemonias multis vulneribus conficiunt, corpusque in profluentem abjiciunt, quae contigere circiter die XX. Decembris. Vixit ſecundum Dionem annos LIV. dies LXXXIX., imperavit a morte Othonis menſes VIII. adjectis paucis diebus. Vitam ſcripſere Tacitus, Suetonius, Dio.

Vxor I. *Petronia*, quam repudiavit. [a])

Vxor II. *Galeria Fundana*. Ea numis genuinis caret. De liberis agetur mox in Vitellii numis.

Partes adverſae.

A. A. VITELLIVS. IMP. GERMANICVS. *in AV. et AR.*
B. A. VITELLIVS. IMP. GERMAN. *in AV. AR. AE.*
C. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP. *in AV. et AR.*
D. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. TR. P. *in AR.*
E. A. VITELLIVS. GERM. IMP. P. M. TR. P. *in AE.*
F. A. VITELLIVS. AVG. IMP. GERMAN. *in Quinariis.*
G. A. VITELLIVS. GERM. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
H. A. VITELLIVS. GERMA. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
I. A. VITELLIVS. GERM. IMP. AVG. TR. P. *in AV. et AR.*
K. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
L. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
M. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. PONT. *Sic proditur in aeneo I. formae in Catalogo muſei Turnonenſis S. I. Haec epigraphe ſi bene lecta, ſignatus eſt numus ante ſuſceptum pontificatum maximum.*

Ex hac inſcriptionum ſerie videmus, Vitellium praeter propria ſua nomina conſtanter uſum titulis *imperatoris* et *Germanici*, non ſemper *Auguſti*, *Caeſaris* nunquam. Egregie cum numis concordant auctores, ac definite quidem Suetonius: [b]) *Cognomen GERMANICI delatum ab univerſis cupide recepit, AVGVSTI diſtulit, CAESARIS in perpetuum recuſavit.* Et Tacitus: *Nomen GERMANICI Vitellio ſtatim datum, CAESAREM ſe appellari etiam victor prohibuit*, idque tanta pertinacia, ut *praemiſerit in urbem edictum, quo vocabulum*

a) Tacit. Hiſt. II. 64. b) Cap. 8.

AVGVSTI differret, CAESARIS non reciperet. [a]) Similia memorat etiam Plutarchus. [b]) At enim *urbem ingressus coactus est a populo ad adsumendum AVGVSTI titulum.* [c]) Quin inclinante fortuna, cum ab hostibus undique premeretur, *et CAESAREM se dici voluit aspernatus antea, sed tunc superstitione nominis.* [d]) Ex his testimoniis explicatam habemus rationem appellationum, quae in numis aut semper, aut rarius, aut nunquam leguntur. Caesaris nomen in his abest, etsi illud denique admitteret, verum, ut apparet, nimis sero. Legitur tamen in numis Alexandrinis, nondum scilicet perspecta ejus voluntate, ipso vero Vitellio paucis tantum diebus in Aegypto agnito imperatore. Atqui si per modestiam venerabili eo nomine abstinuit, unicum istud Vitellii factum, dum in fastigio stetit, laude dignum videri possit. Sane magis vitae congruebant nomina ultimae infamiae a dicace vulgo indita, *spintriae* ob exercitas cum Tiberio in Capreis libidines, [e]) *incendiarii* ob incensum Capitolium, *patinarii* ob conviviorum insaniam, tum quod patinam argenteam, qua cibi quaesitissimi parabantur, ob immensam magnitudinem *clypeum Minervae* appellavit, dedicavitque, quam serius Hadrianus in saniores usus conflari praecepit. [f]) Ab inepta plebe inditum ei etiam *Concordiae* nomen. [g])

Ex his, quae diximus, indubitatum est, numos Vitellii, qui *Augusti* appellatione abstinent, reliquis tempore priores esse. In quibus is dicitur *pontifex maximus*, ii signati non sunt ante XV. Kal. Aug., ut infra in numis inscriptis PONT. MAXIM. probabitur.

Caput in omnibus fere ejus numis laureatum est, perraro nudum.

Patris patriae titulum nullus certus Vitellii numus offert. Vnum aeneum I. formae cum ejus mentione sistit Pedrusius, sed qui, ut ex ejus imagine conjicere licet, satis integer non fuit. Miranda Schlegelii oscitantia, qui in commentario ad Morellium, ejusque tabulam I. Vitellii num. 11 revera hunc titulum memorat, qui tamen in ipso Morellii ectypo abest, eumque aliquoties subinde obtrudit, v. c. p. 237 bis. At vero, quod jam alias memini, in toto hoc opere ejus commentatores pro libidine, quas volebant capitis inscriptiones magno artis nostrae incommodo, et errandi periculo cum partibus aversis composuerunt.

Partes aversae.

Vt lit. K.

HONOS. ET. VIRTVS. S. C. *Honos seminudus stans d. hastam, s. cornucopiae, juxta stans Virtus capite galeato d. parazonium, s. hastam, et dextero pede galeam, ut videtur, premens.* AE. I. (Mus. Caes.)

Eadem aversa obvia est in numis Galbae. Ad numos similes provocat Iobertus, cum in illud armorum genus inquirit, quod saepe in moneta vetere a viris militaribus praeferri manu videmus, et ab antiquariis vulgo *parazoni-*

a) Tacit. Hist. II. 62. b) in Galba p. 1063. c) Tacit. Hist. II. 90. d) Tacit. Hist. III. 58. e) Suet. c. 3. f) Suet. c. 13. 17. Dio L. LXV. 3. g) Suet. c. 15.

um dici solet, certumque putari gladium, qui ex cingulo suspenditur. Si gladius esset, inquit, non sic praeferretur manu, ut in numis praesentibus, variisque aliis, uno ejus fine in altum elato, altero ad genu applicato, sed haereret ad latus adfixus cingulo. Addit, mirari se vehementer illud, quod nunquam in numis sive imperator, sive miles compareat armatus gladio etiam tum, cum cultum illi plane militarem praeferunt. Dubitari igitur nullatenus posse, parazonium istud aliud non esse, quam *un vrai bâton de commandement, tel qu'est parmi nous le bâton de Maréchal de France.* Haec Iobertus, [a]) quam sententiam, haud dubie ex eodem captam, amplexus est etiam Pinkertonus. [b]) At mihi, qui retinendam sententiam veterem plane existimo; inquirendum primo videtur, quid veteres *parazonii* nomine intellexerint. Vocabulum istud ex Latinis scriptoribus ab unico Martiale usurpatur, efficitque titulum epigrammatis XXXII. libri XIV.

Parazonium:

Militiae decus hoc, et grati nomen honoris,
Arma tribunicium cingere digna latus.

Iuxta etymon Graecum parazonium est, quidquid potest ope zonae corpori adligari, aut etiam cingulum vel balteus, ex quo alia quaecunque res suspenditur. Quare et dixit Plato: [c]) τιαρας και ϛρεπτυς και ἀκινακην παραζωννυσθαι, *tiaras, et torques, et acinacem praecingere.* At mirum profecto, vocabulum istud, etsi pure Graecum, non reperiri in auctoribus melioris aetatis, et tantum in glossariis mediae et infimae Graecitatis. Exstant tamen adfinia vocabula, atque haec fere semper *parvos gladios* significant. Hesychius: Παραζωϛρις, μικρα μαχαιρα. Idem: Ξιφος, μαχαιρα, ἡ περιζωνιον, ὁμωνυμον φασγανον, Athenaeo memorantur παραζωνιδια και λογχαρια. [d]) Xenophon inter Chalybum arma memorat etiam παρα την ζωνην μαχαιριον, ὁσον ξυηλην Λακωνικην, ᾧ ἐσφαττον, ὡν κρατειν δυναιντο, *juxta cingulum parvum gladium instar pugionis Laconici, quo percusserunt, quos nancisci poterant.* [e]) Ergo quod Xenophonti est παρα την ζωνην μαχαιριον, alii contractius dixere παραζωνιον.

Quaeritur porro, utrum illud, quod frequenter non in numis modo, sed et gemmis et anaglyphis adfixum militum lateri, plerumque sinistro, aut etiam loco motum gestari manu, atque ostentari videmus, esse parazonium existimari possit. Cur istud neget Iobertus, unica illi ratio est, quia saepe non adfixum lateri, quod oportebat, sed tractari manibus conspicimus, v. c. in numis praesentibus a Virtute, et frequenter a deâ Roma in numis obviis Neronis, etc. At enim si alienus situs locusve rem mutat, nihil obest, quo minus dicamus quoque, illud, quod Libertas dextera praefert, non esse pileum, quia locum suum non obtinet, id est, quia caput non tegit, atque eodem pacto illud, quod in ipso hoc numo Virtus pede premit, non esse galeam. Iam ve-

---

a) Science des Méd. T. I. p. 384. b) Essay on med. T. I. p. 195. c) de Rep. L. VIII. d) L. IV. p. 176. B. e) de Exped. Cyri L. IV. p. m. 338.

ro cum videmus, parazonium iſtud cum quadam oſtentatione tractari manibus, certi eſſe poſſumus, hoc tum geſtu aut praedicari virtutem, aut militare in alios imperium. Continuo ex Martiale vidimus, tribunum militarem honoris cauſa parazonio cingi. Inſignis eſt locus Dionis narrantis de Trajano: [a]) ἀλλα και ὁτε πρωτον τῳ μελλοντι των δορυφορων ἐπαρξειν, το ξιφος, ὁ παραζωννυσθαι αὐτον ἐχρην, ὠρεξεν, ἐγυμνωσε τε αὐτο, και ἀνατεινας ἐφη, Λαβε τουτο το ξιφος, ἱνα, ἀν μεν καλως ἀρχω, ὑπερ ἐμου, ἀν δε κακως, κατ᾽ ἐμου αὐτῳ χρησῃ. *Quin etiam, cum illi, qui praefecti praetorianorum munere functurus erat, gladium, quo cingi debebat, praeberet, eo nudato, atque porrecto: Accipe gladium hunc, ait, ut eo, ſi recte imperem, pro me, ſin ſecus, contra me utaris.* Ex quo patet, parazonium inſigne fuiſſe commiſſae ſummae in praetorianos poteſtatis. Virtutis praedicatio eſt, cum v. c. Trajanus in numis ARMENIA. ET. MESOPOTAMIA etc. illud manu ſiniſtra altius attollit, in quibus, cum magis ſunt integri, obſervantur ipſa etiam lora dependentia, quae parazonium cinctu ad latus firmabant, quod ipſum Bimardus quoque in numis aliis ſe obſervaſſe adfirmat. [b]) Neque tamen parazonium ſic fuit aut virtutis, aut honoris inſigne, ut non etiam ad infimum quemque militem, velut neceſſaria arma, pertineret. Miſſis copioſis exemplis aliis jubeo lectorem conſiderare militem gregarium, qui in ſegmento inferiore illuſtris gemmae Auguſteae muſei Caeſarei erigendo tropaeo occupatur, in quo modus illigati zona gladii manifeſte conſpicitur. Valeat igitur judicium de ſceptro imperii militaris, *bâton de commandement*, quod inficiantur monumenta, et ſcriptores veteres non ſtabiliunt. Deinque ſatis mirari non poſſum, quo pacto uterque vir eruditus poſſit adſerere, neque imperatores, neque milites in numis gladio ſuccinctos comparere. Conſuluiſſent familiarum numos, et vidiſſent v. c. apud Morellium in gente Servilia tab. II. n. 4. duos milites eductis gladiis ſtantes pendente ex cinctu vagina, tum paſſim in aliis ejusdem gentis numis milites gladio depugnantes, et ſimiliter in proxime praecedente gente Sergia. Quare vix ulli homini armato ſuus deerit gladius, modo eruditi hi viri cum parazonio in gratiam rediverint.

* * *

Epigraphe varia proditur.

I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Templum diſtylum, in quo Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AR.

Spanhemius, Vaillantius, Schlegelius, aliique cenſent, a Vitellio Iovis Capitolini typum lectum, quo palam faceret, ejus dei templum nulla ſua culpa arſiſſe, atque a ſe mox reaedificandum. Non adverterunt viri eruditi, numos hos hujus obtentu cauſae propter temporis anguſtias feriri non potuiſſe. Die XVIII. Decembris Flavius Sabinus a Vitellianis obſeſſus eſt in Capitolio [c]) Poſtridie ardet Capitolium. [d]) Re audita Veſpaſiani milites, qui non longe ab urbe aberant, adcurrunt, confligitur in urbe, Vitellius vincitur, et necatur, quae omnia contigere intra

a) L. LXVIII. § 16. b) ad Iobert. T. I. p. 422. c) Tacit. Hiſt. III. 67. ſeq. d) Ibid. c. 70.

diem XX. vel XXI. Decembris, ut manifeste colligitur ex Tacito, et Suetonio. An ergo intra diem unum, aut ad summum intra biduum, quo post Capitolii exitium superfuit Vitellius, feriri potuerint hi numi, aut etiam istud ab eo imperari, qui tum despectus ab omnibus, et desertus erat, quando ne quidem *Caesaris* titulus in ullo ejus numo comparet, etsi aliquanto ante adscitus, [a]) lectori arbitrandum relinquo. Ad haec in compluribus ejus generis numis omittitur titulus *Augusti*, ut videre est in museo Caesareo, et Theupoli, quos certum est fuisse signatos, antequam eam appellationem, ut diximus, admitteret. Quare istud argumentum insertum jam fuit ejus monetae non multo post aditum imperium, et quod sequitur, salvo adhuc Capitolio. Nam ut supra ex Tacito docui, eum titulum tum primum recepit, cum urbem ingressus est. Tribuendum ergo privato Vitellii adfectui, cur hunc Romanorum Iovem in monetam receperit. Etiam autonomos cum hoc typo infra post praesentem seriem intuebimur.

* * *

Vt lit. D vel I.

L. VITELLIVS. COS. III. CENSOR. *Caput L. Vitellii laureatum, ante quod aquila consularis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. I.

Eadem epigraphe. L. Vitellius togatus sedens d. extenta, s. aquilam consularem, pro scabello prora navis. AV. (Mus. Caes.)

Vt lit. K.

L. VITEL. CENSOR. II. S. C. *L. Vitellius sedens in substructione, sedente ex adverso alia figura togata, in imo stant tres figurae, quarum una censori dexteram offert.* AE. I.

Horum numorum aversae proponunt L. Vitellium nostri patrem, ter consulem ac censorem, clarissimis tum muneribus, ad quae eniti privatus potuit, idque non modo ipsi claritudinem, sed etiam filio Aulo ad imperium adipiscendum non leve momentum attulit. Nam dubitantem Germaniae exercitum, quem rei summae pro Galba praeficeret, nihil magis Vitellii partibus applicuit, quam quod illi *tres patris consulatus, censura, collegium Caesaris imponeret jam pridem imperatoris dignationem.* [b]) Sane triplex hic ejus consulatus, ac censura saepe ab ejus aetatis scriptoribus tanquam testimonium insignis ejus famae memorantur. Fuit consul primum anno V. C. 787, quo consule, ut refert Tacitus, post longum saeculorum ambitum avis phoenix in Aegyptum venit. [c]) Consul iterum V. C. 796 conlega Claudio Aug. Consul III. V. C. 800 conlega iterum Claudio. Censuram cum eodem Claudio obiit V. C. 801. Addenda et alia decora. Ex primo consulatu Syriae praepositus Artabanum Parthorum regem non modo ad colloquium, sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit extremis Tiberii temporibus. Anno V. C. 796 pro Claudio in expeditione Britannica absente Romae curam imperii sustinuit, fuitque vir innocens, et industrius, at notatus a libidine, et cumprimis turpi in adulando ingenio,

a) Tacit. H. III. 58. b) Tacit. H. I. 52. c) Ann. VI. 28.

cujus infamia aliquot, et indigna homine sano et illustri exempla commemorat Suetonius. [a]) Mortuum senatus statua pro rostris honoravit, cum inscriptione: *Pietatis immobilis erga principem.* [b])

In aversa numi I. proponitur hujus L. Vitellii caput, et quod insolens videatur, more ipsorum Augustorum laureatum, cujus verisimilem causam dabimus in tractatu de cultu capitis Augustorum. Adstituitur sceptrum aquila superne praefixum, indicium potestatis consularis. In numo II. sedet habitu censoris. Quid indicet pars navis, qua sedentis pedes fulciuntur, commentatores in reliquis omnibus, iisque obviis verbosi, monere neglexerunt. Ea, ut conjicio, indicantur rostra, pro quibus positam L. Vitellio a senatu statuam supra diximus, fuitque fortasse illa eodem cultu, quo eam numus exprimit.

Aversa numi III. propter inscriptum CENSOR. II. plus offert difficultatis. Monendum, adjectum numerum II. non observari in numo, quem edidit Patinus. [c]) Diserte etiam testatur Spanhemius, eam notam ab his numis abesse. [d]) Sed illam addunt ex recentioribus Vaillantius, [e]) Pedrusius, Morellius, Mediobarbus, Theupoli, Pembrock. [f]) Si verum est, eam notam exisitere in his numis, oportebat, qui illos vulgavere, ejus adjectae rationem adferre. Horum unus Schlegelius paucis rem expedit: *hic censura altera ejusdem obviat,* [g]) verum addere testem negligit, qui L. Vitellium censorem iterum prodat. Quin eodem loco non admodum alienus est ab eorum sententia, qui numum hunc ad L. Vitellium Auli nostri fratrem pertinere censent, quoniam et hic, ut ait, censorem egerit. At quo istud auctore adserit? atque ut demus, etiam hunc censoris munere functum, an etiam censor iterum exstitit, quod tamen ex horum praeconio adserit numus? Quidquid sit, istud certum, censorem non fuisse L. Vitellium, nisi una cum Claudio; at hic in marmoribus, quae videre est apud Gruterum, et Muratorium, censor quidem dicitur, nulla tamen iterati magistratus addita nota; ergo neque verisimile est, Vitellium iterum dictum censorem. Si igitur numerus hic vere est adjectus, inveniendum etiam est aliquid, quo is aliqua veri specie explicetur. Tacitus diserte prodit, Claudium V.C. 801 condidisse lustrum. [h]) Tamen idem paullo altius, [i]) atque etiam Dio, [k]) Claudium jam anno praecedente, nempe V. C. 800 censoriam potestatem exercuisse testantur. Ad posteriorem etiam hunc annum Claudii censuram refert Plinius. [l]) Cum igitur omnes hi scriptores testentur, actam a Claudio censuram V. C. 800, ac deinde definite Tacitus sequente anno conditum lustrum testetur, certum est, coepisse eam quidem V. C. 800, sed aut interruptam, aut male continuatam, impensius resumptam anno sequente, et ritu solenni clausam. Idem videtur innuere Suetonius, cum eandem Claudii

a) Vitell. c. 2. b) Suet. l. c. cap. 3. c) ad Suet. in Vitell. c. 2. d) Tom. II. p. 475. e) Num. praest. f) Part. III. tab. 12. g) in Morell. Impp. Tom. II. p. 236. h) Ann. XI. 25. i) Ann. XI. 13. k) L. LX. 29. l) L. X. c. 2.

censuram memorans [a]) sic scribit: *gessit et censuram - - - sed hanc quoque inaequaliter, varioque et animo, et eventu.* Lactantius igitur filius Aulus hanc patris L. Vitellii censuram, quae reipsa una fuit, duplicaverit, quo patri plus honoris impertiret.

Vt lit. D.

LIBERI. IMP. GERMAN. *Capita nuda duorum A. Vitellii liberorum se respicientia, in nonnullis intermedia superne astro.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Vt lit. I.

LIBERI. IMP. GERM. AVG. *Typus similis.* AV. (Muf. Caef.)

Pietatem in patrem sequitur proxime adfectus in liberos, verum qui sint hi liberi, quorum vultus in his numis sunt expressi, controvertitur. Ex uxore I. Petronia filium habuit Petronianum captum altero oculo. [b]) Huic in praesentes numos jus non est, nam insimulatum parricidii, ut creditum est, interemit pater, referente istud eodem loco Suetonio. Vxor II. Galeria Fundana praetorio patre. *De hac quoque liberos utriusque sexus tulit, sed marem titubantia oris prope mutum et elinguem.* [c]) Liberorum Vitellii saepe meminere auctores, at nunquam ab iis nisi marem unum et femellam memorari video, ac Tacitus quidem refert, jussisse Vitellium filio infanti universum exercitum in Galliis occurrere, et opertum paludamento appellasse *Germanicum.* [d]) Magis definite Zonaras, [e]) nimirum audita Othonis morte ad Vitellium in Gallias adcurrisse uxorem cum filiolo sexenne, quem pro concione *Germanicum* et *imperatorem*, αὐτοκράτορα, appellavit. Perperam critici hunc Zonarae locum solicitant, tanquam scribendum fuisset Καίσαρα, non αὐτοκράτορα. Ridicula, ut puto, res illis visa, puer sexennis imperator. Verum an non aeque ridiculum, puerum sexennem operire paludamento, ut mox ex Tacito vidimus? quin cum Tacitus diserte istud memoret, videtur ipse innuere, a Vitellio filium militi tanquam imperatorem propositum; nam paludamentum proprie non fuit habitus Caesarum, sed imperatorum. Ad haec an verisimile, filium dictum Caesarem a patre, qui Caesaris nomen ipse constanter aversatus est, et, ut docuimus, nonnisi extremis diebus, idque coactus adsumpsit? Vnius hujus adhuc filii Germanici meminit Tacitus pluribus locis. [f]) Anno demum sequente V. C. 823 interemptus est Muciani jussu, *mansuram discordiam obtendentis, ni semina belli restinxisset.* [g]) Felicior filia, quam pater imperium adeptus desponsavit Valerio Asiatico Belgicae legato. [h]) Serius Vespasianus splendidissime maritatam, incertum cui, dotavit, et instruxit. [i]) Cum ergo historici non plures, nisi duos superstites Vitellii liberos prodant, et numi ipsi binos tantum sistant, certum est, non alios in his numis proponi, quam descriptos hic filium et filiam. Adstipulantur etiam

a) in Claud. c. 16. b) Suet. c. 6. c) Suet. l. c. d) Hist. II. 59. e) Annal. Tom. II. f) Hist. III. 66. 67. 68. g) Tacit. Hist. IV. 80. Dio L. LXV. 22. h) Tacit. H. I. 59. i) Suet. in Vesp. c. 14.

capita ipsa; nam quod a sinistris est, per prolixiorem caesariem femellam manifeste arguit. Haec longius fuere exponenda; nam erant magni nominis antiquarii, qui Vitellio plures liberos adfinxere, et utrumque caput totidem esse filiorum censuere. Iosephus, qui Vitellium ἄπαιδα dixit, a) numi hi, et auctores laudati diserte refellunt.

Vt lit. K.

PAX. GERM*anicus* ROMA. S. C. *Roma sedens Victoriam porrigit Vitellio paludato adstanti; ei a dexteris adstat Pax.* AE. I. (Morelli.)

Proponitur hic numus etiam a Spanhemio, b) et Vaillantio, sed uterque Vitellium togatum dicit. Vaillantius item epigraphen aversae quibusdam suspectam ait.

Vt lit. I.

PONT. MAXIM. *Mulier sedens d. pateram, s. hastam.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Quo die pontificatum maximum ceperit Vitellius, nos erudit Suetonius. c) Magis deinde, ac magis, inquit, omni divino humanoque jure neglecto Alliensi die pontificatum maximum cepit. Explicatius Tacitus: d) *Funesti ominis loco acceptum, quod maximum pontificatum adeptus Vitellius de cerimoniis publicis XV. Kalendas Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensique cladibus.* Ad eundem diem utramque cladem quoque fixere Livius, e) et Florus. f)

Antica incerta.

VRBEM. RESTITVTAM. S. C. *Imperator paludatus Romam genuflectentem sublevat, adstant duo milites.* AE. I. (Angelloni, Morelli.)

Numum descripsi propter insolentiam, qua epigraphe in accusandi casu proponitur.

Vt lit. D et I.

XVVIR. SACR. FAC. *Tripus, superne delphinus, inferne corvus.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Teste Suetonio Vitellius *trium principum indulgentia non solum honoribus, verum et sacerdotiis amplissimis auctus est.* g) Et Tacitus: h) *consulatum, sacerdotia - - - nulla sua industria, sed cuncta patris claritudine adeptus.* Fuisse inter Romanorum sacerdotia XVviratum sacris faciundis, nemo ignorat. Typus numi ad Apollinem totus pertinet. Delphini caussam praeclare explicat Servius: i) *Hinc ergo et delphinum ajunt inter sacrata Apollinis receptum, cujus rei vestigium est, quod hodieque XVvirorum cortinis delphinus in summo honore ponitur, et pridie cum sacrificium faciunt, velut symbolum delphinus circumfertur, ob hoc scilicet, quia XVviri librorum Sibyllinorum sunt antistites, Sibylla autem Apollinis vates, et delphinus Apollini sacer est.* Addo Martianum Capellam, qui sic Apollinem loquentem sistit: k) *Oeonistice tertia est, per quam tripus illa ventura denunciat, atque omnis eminuit nostra cortina, denique in argumentum praescientiae corvus mihi adludit etc.* Corvus Apollini sacer res in vulgus nota. Comparet etiam in quinariis M. Antonii et Lepidi IIIvirorum juxta lituum auguralem, et guttum, ac

a) Bell. Iud. L. V. c. X. § 4. b) Tom. II. p. 643. c) Cap. 11. d) Hist. II. 91. e) L. VI. c. 1. f) L. I. c. 23. g) Cap. 5. h) Hist. L. III. 86. i) ad Aen. L. III. 332. k) Lib. IX. de Music.

propterea, apposite ad praesentis numi typum, Statio dicitur *comes obscurus tripodum*, [a]) et Silio Italico *Phoebea avis*, [b]) Aeliano Απολλωνος ακολυθος, *Apollinis assecla*. [c]) Hi numi aut signati sunt, antequam Vitellius pontificatum maximum suscepisset, aut illo jam pontifice maximo, jusseritque is feriri hos numos jactandi prioris sacerdotii causa, quo modo Vespasianus quoque, et Titus, etsi jam pontifices maximi, augures se in moneta professi sunt.

Autonomi hujus imperii.

Morellius in incertis familiarum, catalogus d' Ennery [d]) et museum Caesareum complures denarios offerunt, qui per argumentum haud dubie Vitellio imperante signati sunt, etsi Vitellii caput, aut epigraphen dissimulent. Similis naturae denarios jam sub Augusto, et Galba dedimus. Ad Vitellium referimus sequentes:

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Caput Vestae velatum, ad cujus pectus taeda ardens.*

I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Iuppiter sedens in templo distylo d. fulmen, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Vesta sedens d. pateram, s. taedam.*

I. O. M. CAPITOLINVS. *Protome Iovis capite diademato, ad pectus palmae ramulus.* AR. (Mus. Caes.)

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Vt in numo I.*

SENATVS. - - - NVS. *Victoria gradiens d. clypeum gestat, cui inscriptum:* VI. AV. Est ex AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

FIDES. EXERCITVM. *Duae dextrae junctae.* AR. (Mus. Caes.)

GENIVS. P. R. *Protome genii barbata diademata, prominente retro sceptro.*

I. O. MAX. etc. *ut in numo I.* AR. (Morelli in incertis.)

Protome Palladis.

SECVRITAS. P. R. *Mulier sedens d. caput fulcit, s. hastam, pro pedibus ara.* AR. (Mus. Caes.)

Typus simillimus *Iovis O. M. Capitolini*, quem supra in Vitellii numis certis vidimus, praesentium numorum certum κριτηριον constituit. Quare neque dubium videtur, eos, qui Vestam cum insolita hac in moneta epigraphe sistunt, imperante quoque Vitellio fuisse signatos. Historia nihil suppeditat, cur Iovem hunc Capitolinum, et Vestam in eodem numo sociaverit, et toties in moneta proposuerit, forte quod praecipua essent imperii R. numina una cum Marte; nam teste Ovidio, [e]) cum Romulus urbis fundamenta jaceret,

Vox fuit haec regis: condenti Iuppiter urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades.

SENATVS *roma*NVS, quo modo mancas numi III. literas expleo, nova est in moneta Romanorum inscriptio. Is typo Victoriae relatam Vitellio de Othone VI*ctoriam* AV*gustam* gratulatur. Aversam numi postremi habemus in numis Galbae, et Vitellii. De genio P.

a) Theb. L. III. v. 506. b) Puniç. V. 78. c) N. A. L. I. c. 48. d) Pag. 164.
e) Fast. IV. 827.

R. vide numos Cn. Lentuli in familia Cornelia.

Numi Vitellii fuspecti, aut falsi.

Cum rariores fint numi Vitellii aenei, praecipue I. formae, factum, ut falſariorum fraus iis procudendis frequentiorem operam daret. Laboris compendium fecere, numos Veſpaſiani in Vitellium transformando, cujus luculenta bina exempla hic proponere placet, ut ſibi a fraude caveant tirones, quae etiam expertis non raro illuſit.

Antica non proditur.

TVTELA AVGVSTI. *Mulier ſedens d. extenſa verſus puerum, ad latus adſtat alter.* AE. II.

Ita numum deſcribit Vaillantius. [a]) Averſa tota ad Veſpaſianum pertinet, cum cujus capite, et hoc typo obvii ſunt aenei II. formae ſignati V. C. 824. Vterque puer Titum, et Domitianum notat, ut ibi dicetur. Non poſſe binos pueros ad Vitellium pertinere, quod is, cum ad imperium acceſsit, filium tantum, ac filiam habuit, ſupra animadvertimus.

A. VITELLIVS. GER. AVG. P. M. T. P. COS. IIII. CENS. *Caput laureatum.*

AEQVITAS. AVGVSTI, *Aequitas ſtans.* AE. II.

Numum profert auctor muſei Theupoli, at nos cum riſu miramur, Vitellium dici COS. IIII. et CENS*orem*, quorum neuter titulus Vitellio, at uterque Veſpaſiano ad annum V. C. 825 competit.

Nomina, ac tituli.

De his vide animadverſiones ad partes adverſas principio poſitas. Pro praenomine ΑΥΛΟΥ in Alexandrino uno ſcribitur ΩΛΟΥ, ut in hujus claſsis numis notavi.

Numi commatis peregrini.

De horum raritate vide, quae continuo obſervabo.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei	RR.
Argentei	C.
Aenei I. formae	RR.
Aenei II.	R.
Aenei III.	O.
Commatis peregrini	
Vrbium liberarum	RRRR.

Hujus generis unicum Cydoniatarum Cretae reperit Vaillantius. Felicior abbas Seſtinius tres varios vulgavit, Macedonum, Ilienſium, Sardianorum, [b])

a) Num. praeſt. T. I. p. 29. b) Lettere Tom. IV.

utrum probos omnes, ambigo. Vide de singularibus his Sestini numis judicium meum in numis Alexandrinis Achillei.

Coloniarum	O.
Alexandrini	RRR.

VESPASIANVS.

Flavius Vespasianus natus est in Sabinis prope Reate XV. Kal. Decembres V. C. 762, patre Flavio Sabino obscurae originis, matre Vespasia Polla nobili Nursiae genere orta. Fratrem natu majorem habuit Flavium Sabinum praefectum urbis, extremis, ut supra diximus, Vitellii diebus ab hujus militibus obsessum in Capitolio, et interfectum. [a]) Defunctus solitis muneribus a Claudio in Germaniam, mox in Britanniam missus tantum se virtute extulit, ut triumphalia ornamenta, et duplex sacerdotium acciperet. [b]) Sub Nerone Africam rexit, eumque in itinere Achaico comitatus, dum certum sibi ab hoc exitium jam immineret, quod eo cantante ausus esset obdormiscere, repente contra spem bello adversum Iudaeos pertinaciter tum rebellantes gerendo praeficitur, illudque extremo Neronis tempore, et mox digladiantibus inter se Galba, Othone, Vitellio magna aequitatis, et virtutis bellicae gloria persequitur. Aversis a Vitellio omnium animis praecipuus Vespasiano auctor acceptandi imperii fuit Licinius Mucianus, qui tum Syriam cum IV. legionibus rexit. [c]) At initium ferendi ad eum imperii Alexandriae coeptum festinante Ti. Alexandro praefecto, qui Kal. Iul. V. C. 822 sacramento legiones adegit. Qua de causa factum, ut is principatus dies primus in posterum celebraretur. [d]) Secutus proxime exercitus Iudaicus V. non. Iul., ut scribit Tacitus, [e]) ut Suetonius, [f]) V. id. Iul., neque multo post Mucianus suos milites in Vespasiani verba adegit. [g]) Dum hic cum lectis militibus in Italiam navibus transmittit, interea Antonius Primus cum exercitu Moesiaco transgressus Alpes victis ad Cremonam Vitellianis denique urbem ipsam exeunte Decembri capit, caesoque Vitellio imperium Vespasiano asserit.

V. C. 822 P. X. 69.
TR. P. COS. DES. II.
Ser. Sulp. Galba Aug. II. T. Vinio Rufino cos.

Vespasiano in Aegypto, Tito in Palaestina absentibus consulatus in sequentem annum decernitur. Interea Romae alter filius Domitianus Caesar, et Mucianus res procurant. [h])

* * *

Praecipiendum ad monetam Vespasiani, numos cum ejus capite in urbe hoc anno nondum cusos fuisse, neque cudi potuisse. Nam, ut supra in Vitellio di-

a) Suet. c. 2. b) Suet. c. 4. c) Tacit. Hist. II. 76 seq. d) Tacit. l. c. 79. Suet. c. 6. e) l. c. f) l. c. g) Tacit. l. c. 80. h) Tacit. Hist. IV. Dio.

ximus, hic ante diem XX. Decembris caesus non est, et hoc rerum potiente fieri utique non potuit, ut Vespasiani, etsi per provincias agniti imperatoris, caput monetae urbis insereretur. Residui dies vix suffecerint formandis matricibus novae Vespasiani monetae servituris. Et revera nullus exstat Vespasiani numus, qui per titulos inscriptos huic tantum anno necessario competat, neque possit in annum proxime sequentem differri. Interea ex residuis Vespasiani aureis argenteisque numis erunt non pauci, qui hoc adhuc anno fuerint signati, nimirum extra urbem. Tacitus, ubi primas belli adversus Vitellium a Vespasiano suscepti curas enumerat, a) inter reliquos apparatus commemorat etiam: *apud Antiochenses aurum argentumque signatur.* Constat, ad imperatores pertinuisse signare aurum, et argentum, uti aes ad senatum. Quare aurum tantum, et argentum Tacito memoratur, in quod tantum jus Vespasiano fuit, omisso aere, ad quod signandum accedere debuit senatus auctoritas, sed qui hoc anno adhuc in potestate Vitellii fuit. Ex quo consequitur, quemadmodum certa historia refert, fuisse hoc jam anno signatos aureos argenteosque Vespasiani numos, sed extra urbem, ita ex rerum gestarum ordine certum etiam esse, aeneos nota S. C. insignes huic anno adfigi non posse.

Ajebam, etsi hoc anno cusi fuerunt numi aurei, et argentei, tamen deesse nobis certa eorum criteria. Qui TR. P. addunt, etiam anni sequentis dimidio competunt, et raro in Vespasiani numis tribuniciae potestatis numerus exprimitur. Verisimile est, ad hunc annum pertinere complures ex iis numis, qui omissis titulis *pontificis maximi*, et *patris patriae*, quos non videtur nisi Romam redux adoptasse, simpliciter inscriptum habent:

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. vel:
IMP. CAES. VESP. AVG. aut similiter.

Ceterum existimo, tuto ad hunc annum referri posse sequentes numos:

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P. *Caput laureatum.*
TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVEN. (sic) in alio: PRIN. IVN. (*sic*) *Vterque Caesar vel in citis equis, vel sellae curuli insidens, d. ramum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Ex luxata orthographia, scripto nempe IVEN. vel IVN. pro IVVEN. verisimile fit, hos numos esse ex iis, quos Antiochiae sub Vespasiani initia signatos dixi, fallentibus per festinationem ejus urbis monetariis, iisque Latinae linguae minus peritis, quanquam prioris modi altiore etiam aevo videre est exempla, quae dedimus volumine V. p. 213 et 265, quin et in lucerna in Herculani ruinis reperta legitur NOVM pro NOVVM. b) Atque ut Vespasianus binos suos filios jussit inseri monetae, eosque insidentes equis, sic credam, secundum hoc exemplum Antiochum IV. vicinae Commagenes tum regem utrumque suum filium equis item insidentem

a) Hist. II. 82. b) Lucerne d'Ercol. tab. VI.

voluisse signari adscripto ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΥΙΟΙ.

Ad hunc etiam annum revocandus esset aureus inscriptus: CAES. IMP. VESP. PON. TR. POT. CENS., quem dedit Mediobarbus pag. 108, tum et argenteus: IMP. CAESAR. VESPAS. PONT. TR. POT., et in aversa NEP. RED., quem idem dedit pag. 110, quia signatus esset uterque, antequam Vespasianus pontificatu maximo fuisset ornatus. Sed fallax utique est utriusque praeconium. Nam prior aureus propter additum CENS. nonnisi triennio post signari potuit, et satis ex modo inscriptionis apparet, numum esse Titi. Numum alterum, etsi aversam habet in numis Vespasiani et Titi obviam, cum hac capitis inscriptione alibi non reperi. Equidem miror, Bimardum hos numos aliquo loco putasse, et quidem in ea ipsa dissertatione, in qua Mediobarbi fidem gravissime impugnat.

V.C. 823 P. X. 70.
TR. P. I. II. COS. II. DES. III. P. M. P. P. IMP. I. — V.
Vesp. Aug. II. Tito Caes. cos.

Atrox per Gallias et geminata rebellio, populis per anni praecedentis turbida ad res novas intentis. Harum prior instigante Iulio Sabino Lingone, qui genus suum a Iulio Caesare derivari ementitus palam se Caesarem ferebat, brevi dissipata est fuso auctore, et latebris se abdere coacto. In altera plus discriminis duce Civili Batavo, accitis in societatem Germanis, caesis captisque legionibus Romanis. Domitianus ipse ac Mucianus ad grave hoc bellum proficiscuntur, sed praevenit Petilius Cerialis fusis duplici, at difficillima pugna hostibus. Haec late Tacitus.[a]) Vespasianus in Aegypto absens Tito bellum in Iudaeos demandat, qui diuturna et ardua obsidione Hierosolymas denique expugnat, et evertit Septembris die II. Romae Capitolio restaurando initium fit XI. Kal. Iul.[b]) Vespasianus exeunte aestate Romam ingreditur.

* * *

A. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG., *in AV. et AR.*
B. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P., *in AV. et AR.*
C. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. *in AV. et AR.*
D. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. II. TR. P. P. P. *in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *in AE. I. Epigraphe perrara.*
F. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. TRI. P. COS. II. *in AE. I.*
G. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. II. *in AE. I.*
H. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. II. DES. III. *in AE. I.* (Mus. Caes.) *Epigraphe rarissima.*

a) Hist. L. IV. et V. b) Tacit.

Caput in his omnibus constanter laureatum est.

* * *

Praemitto numos, qui Titum et Domitianum variis typis et inscriptionibus offerunt, idque eo magis utile mihi visum, quoniam hujus generis numos parum adcurate in catalogis descriptos video.

1.) *Vt lit. A vel B.*
TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN. *Vterque Caesar vel togatus sedens in sella curuli, vel equo decurrens d. elata.* AV. AR. (Morelli Impp.)

2.) *Antica incerta.*
CAESARES. VESP. AVG. F. *Vterque Caesar togatus stans d. extenta, s. volumen.* AV. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

3.) *Antica incerta.*
TITVS. ET. DOMIT. VESPASIANI. AVGVSTI. F. *Vterque Caesar velatus stans hastam, et clypeum humi attinet.* AR. (Morelli ex Schwarzburgico.) Liebeus in Gotha num. hunc numum dissimulat.

4.) *Vt lit. A.*
CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatum, juxta:* CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.* AV. AR. (Mus. Caes.)

5.) *Antica incerta.*
T. CAES. AVG. F. COS. D. CAES. AVG. F. PR. *Capita Titi, et Domitiani adversa.* AE. II. (Vaill.)

6.) *Vt lit. E.*
TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caesar in suggestu adversus sedens, ante unumquemque inferne figura togata stans.* AE. I. (Vaill. Mus. Caes.)

Ex propositis hic numis primi duo Titum, et Domitianum tanquam Vespasiani filios, Caesares, et principes juventutis sistunt. Tertii typus totus captus est ex numis Caji et Lucii Agrippae filiorum. Ceterum tres hi numi annum superiorem non fastidiunt, et forte horum aliqui signati sunt Antiochiae.

Quartus et quintus certo sunt anni praesentis, nam sistunt Titum consulem, qui hunc magistratum hoc anno cum patre inivit, et Domitianum praetorem, quem ad praeturam hoc anno ipsis Kal. Ian. evectum infra in ejus numis docebimus. Numus quartus obvius est, et jam saepe vulgatus. Verum alium nobis objicit Liebeus nostro huic plane similem quidem, sed in quo legit, et quidem ad partem numi in occidentem sitam: CAESAR. AVG. F. COS., ad alteram: CAESAR. AVG. TR. P. (*Goth. num. p. 59.*) Videmus, in hoc numo differre solas postremas literas TR. P., cum reliqui numi omnes offerant F. PR. Si vera omnino haec est Liebei lectio, multa sunt citra morem, et insigniter violenta. Epigraphes lectio citra ordinem naturalem inchoanda, quod patebit inspicienti iconismum, tum dexterior locus, atque is dignior datus Domitiano, ipsa Domitiani lineamenta magis virilia, quam Titi, etsi dispari multum aetate, effugium τῷ AVG. quaesitum, quod legendum utique foret AVGur, non AVGustus, pro quo magis ex more scribendum in hoc numo fuisset COS. DES. IT., qui Titi hoc anno proprius titulus fuit. Quare jure dubitare liceat, sitne revera epigraphe tam luculenta, et sana, qualem eam spondet eruditus editor. Ex eodem praecone numus idem illatus quoque est novae

Romanae Vaillantii editioni. a)

Vt lit. H.

AETERNITAS. P. R. S. C. *Victoria adproperans imperatori paludato, et s. hastam tenenti Palladium offert.* AE. I.

Anecdotum hactenus hunc numum edidi in mea Sylloge I. Obvia inde a Vespasiano est AETERNITAS. AVG., at nondum in numis cognita AETERNITAS. P*opuli* R*omani*. Victoria imperatori porrigit Palladium tracta ab Ilio superstitione, cujus salus, et aeternitas Palladio nitebatur. Romam quacunque via translatum, nam haec a veteribus, ut fabulosa omnia, varie proditur, eandem fortunam colonis Troja profectis praestare debuit. Signatus est numus eodem hoc anno, quo Vespasianus accepto nuper foris imperio urbem primum ingressus est, cui adeo obviam progressa Victoria pretiosum imperii, reique Romanae pignus porrigit.

Vt lit. A.

CONSEN. EXERCIT. *Duae figurae militares s. aquilam legionariam tenentes dexteras jungunt.* AR. (Mus. Caes.)

Insignis hic denarius recentem consensum exercituum Iudaici, Syriaci, Aegyptii in evehendo ad imperium Vespasiano exponit. Similem epigraphen habet Vitellius in numis suis.

Vt lit. A vel C.

COS. ITER. TR. POT. *typis variis Fortunae, Aequitatis, Pacis, Martis gradientis, Neptuni etc.* AV. AR.

Vt lit. A.

COS. DESIG. III. TR. POT. *Typus Aequitatis.* AV. AR.

Antica incerta.

IMP. V. P. P. COS. II. DESIG. III. *Imperator togatus stans s. hastam ab adstante milite Victoriolam accipit.* AV. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

V. C. 824 P. X. 71.

TR. P. II. III. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. VI. VII. VIII. Vespasiano Aug. III. Cocceio Nerva cos.

Titus ex Oriente redit, et una cum patre de Iudaea victa triumphat. Ianus clauditur. b) Vespasianus molitur templum Pacis.

A. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AV. AR. AE. I.*

B. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. III. *Caput in aliis laureatum, in aliis radiatum, in AE. II.*

C. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. III. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

E. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

a) Tom. II. p. 84. b) Orosius L. VII. c. 9.

F. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.*
G. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. COS. III. *Caput radiatum, epigraphe rarior, in AE. II.*
H. IMP. CAE. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, epigraphe rarior, in AE. I.*
I. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.*
K. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.*
L. IMP. CAES. VESPASIANVS. AVG. COS. III. *Caput radiatum, in AE. II.*
M. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AV. AR.*
N. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. IMP. TR. POT. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.* (Pellerin Mel. I. p. 200.)

* * *

Praemitto rursum numos, qui filios cum patre sociant.

Vt lit. A.

CAES. AVG. F. DES. IMP. AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Titus, et Domitianus adversi stantes paludati d. hastam, s. parazonium tenent. In aliis plenius scriptum:* CAESAR. *et* DESIG. *et* ITER. AE. I. (Muf. Caef. Morelli.)

Antica incerta.

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II. CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. S. C. *Typus idem.* AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

Gorius, qui in hos Morellii numos commentatus eſt, eos anno V. C. 825 ſignatos docet. [a]) At enim is judicium tantum ex parte averſa tulit, cum Morellius iniquo conſilio anticas ab averſis avelleret, ipſe vero Gorius Schlegelii, et Havercampi exemplo anticas, quas fortuna primas obtulit, temere partibus averſis adfinxit. Capitis inſcriptionem, quam ego propoſui, offerunt quinque numi integerrimi muſei Caeſarei, quae cum Veſpaſianum COS. III. dicat, invicte arguit, numos praeſentes huic, et nulli alteri anno deberi.

At vero juſtum diſsidium eſt in explicatu averſae. Vaillantius epigraphes lectionem ex parte numi ſiniſteriore, ſive orientali inchoat, ejusque partem: IMP. AVG. F. COS. DES. IT. adſtanti eodem loco figurae, quam Titum putat, applicat; reliquam epigraphes partem, quae ad dexteram, ſive occidentem incipit, nimirum: CAES. AVG. F. DES., ad adſtantem juxta figuram, quae Domitianus ipſi eſt, refert. Cauſa probabilis, cur aliter capiendas figuras, et aliter ordiendam inſcriptionem duxerit, ipſi viſa fuerit, quod figura ſiniſterior dicitur COS. DES. IT., quem titulum uni putabat Tito poſſe competere, qui revera anno proxime ſequente conſul II. proceſsit. Haeſi olim in Vaillantii ſententia, et ſecundum hanc praeſentes

a) T. II. p. 313.

numos descripsi in Catalogo musei Caesarei, [a]) ut et auctor musei Theupoli.

Aliter nunc re maturius discussa sentiendum existimo, nimirum partem epigraphes a dextera numi incipientem: CAES. AVG. F. DES. IMP. ad adstantem figuram, quam Titum ajo, sinisteriorem aliam: AVG. F. COS. DES. IT. ad adstantem aliam, nempe Domitianum pertinere. Sic statuendi causa multiplex. I. Servatur illaesus inscriptionis ordo, quae ex lege Romanorum monetaria omnis aetatis incipit a parte numi dextera, reliqua deinde inscriptione nullo interstitio in circulum continuata. Vaillantius violente epigraphen continuam in medio ipsius versus inchoat, cujus insolentiam facile quidem agnoverit ipse, sed aliud suaserit credita chronologiae lex. Cum ex Vaillantii sententia epigraphes pars ad sinistram posita ad Titum pertineat, necesse est, statutam etiam juxta figuram esse Titum, et eam, quae ad dexteram adstat, Domitianum. Verum omni aevo apud Romanos locus dexter dignior habitus est, et hic etiam competiit Tito seniori, et jam tum, cum hic numus cusus est, designato a Vespasiano conlegae. Sic in numis quoque superiore anno descriptis, in quibus uterque Caesar frequenter proponitur, constanter videmus Titi et caput, et inscriptionem digniore loco positam, ut omittam alia omnis aetatis exempla. III. Vaillantium manifeste redarguit numus Begerianus altero hic a me loco descriptus, qui typo prioribus simillimus inscriptione tantum differt, quae ipsa Titi, et Domitiani nomina enunciat. At haec figuram dexteriorem vocat Titum, sinisteriorem Domitianum, ergo ex analogiae lege idem de prioribus sentiendum. IV. Tituli utriusque Caesaris secundum meam sententiam accepti non repugnant historiae et chronologiae. Dicitur nimirum Titus CAESAR. AVG*usti* F*ilius* DESIG*natus* IMP*erator*. Cum Titus hoc jam anno revera dictus fuerit a patre *imperator*, et adoptatus conlega, pronissimum est, eum in numis ante istud tempus signatis dici DESIG*natum* IMP*eratorem*, quo modo et Caracallam adhuc Caesarem in numis dici videbimus *imperatorem destinatum*. Neque repugnat titulus Domitiani: AVG*usti* F*ilius* COS. DESIG*natus* IT*erum*. Certum est, fuisse Domitianum Nonis April. hujus anni consulem suffectum, ut in hujus numis probabitur, et nihil obstat, quo minus credi possit, eum jam tum a patre in proximum biennium fuisse designatum consulem, ut revera processit V. C. 826, ergo, si numi praesentes circa istud tempus signati sunt, potuit, ac debuit dici COS. DESIG. IT*erum*. Ejus rei dubium omne removet numus alter Begerianus, in quo aperte Domitianus dicitur COS. DES. II. At certum est etiam, hunc numum anno praesente fuisse signatum, quoniam Titus hoc tantum anno COS. DES. II. fuit, qualis in eodem hoc numo proditur. V. Ipsa quin etiam Vaillantii sententia repugnat chronologiae. In hac, quo tempore Titus jam dicitur IMP*erator*, Domitianus simpliciter tantum dicitur COS. DES. Verum communis est chronologorum opinio, Titum

a) Part. II. p. 122 et 141.

non ante reditum ex Oriente, et actum triumphum Iudaicum a patre adlectum imperatorem, quod ex eorum mente contigit circiter exeunte Aprili. At Domitianus, ut mox dixi, jam Non. April. certus fuit consul, quin teste Zonara ipse consulari dignitate conspicuus interfuit triumpho, ergo uterque titulus eodem tempore una stare nequit, at commode eodem tempore Tito competit titulus IMP*eratoris* DESIG*nati*, et una Domitiano COS. DESIG*nati* IT*erum*. Denique VI. juxta Vaillantium ad Domitianum pertinet sola epigraphes portio: CAES. AVG. F. DES. Verum quid solitarium illud DES. indicat? Nimirum subaudire oportet το COS. Sed haec omissio plane adversatur mori monetario. Advertit is scrupulus virum eruditum, quem ut ejiciat, non ea fide, qua agere religiosum antiquarium oportet, το COS. subdole intrusit, et epigraphen sic proposuit: CAESAR. AVG. F. COS. DES. a) Verum ea vox in omnibus musei Caesarei, tum a Morellio, Theupoli, Patino, et in Thesauro Christinae editis constanter abest. Atque his rite perpensis viderit lector, cujus sententiae subscribendum sit.

* * *

Numi testes victae Iudaeae, et de ea triumphi.

Incipiunt hoc anno numi praecones laudis ex victoriis Iudaicis partae, in quibus epigraphe: IVDAEA tantum, vel IVDAEA. CAPTA, vel IVDAEA. DEVICTA, vel DE. IVDAEIS. Typi: *Mulier in luctu sedens juxta tropaeum*, vel: *Captivus stans juxta palmam, adstante nonnunquam figura militari etc.* Sunt ex omni metallo, et durat digna ea jactatio in sequentes etiam annos.

* * *

Vt lit. D.

TRIVMP. AVG. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. ramum coronatur ab adstante retro Victoria, praecedit figura militaris, et captivus nudus manibus a tergo revinctis, pone tubicen.* AV. (Mus. Caes.)

De Vespasiani victoriis Iudaicis, actoque illustri triumpho scripsere Suetonius, Dio, at omnium liberalissime Iosephus. b) Adhibitos in triumphis quoque tubicines, refert Appianus in egregia descriptione triumphi Scipionis. c)

Numi hujus anni reliqui memorabiliores.

Vt lit. C.

AVG. *scriptum intra coronam quernam, in aliis oleaginam, in aliis idem inscriptum clypeo coronae oleaginae inserto.* AV. (Morelli.) AR. (Mus. Caes.)

Sunt, qui existiment, το AVG. in his numis scriptum pro AVGVR, ut revera in numis anni sequentis videbimus, Vespasianum sese in numis praedicare *augurem*. At verisimilius est, quod censet Liebens, d) quoniam auguratus nullum attributum adest, legendum potius AVG*usto*, et notare coronam, vel clypeum, ut moris tum erat, Vespasiano oblatum, dedicatumque.

* * *

a) Num. praest. T. I. pag. 31. edit. Rom.
b) Bell. Iud. L. VII.
c) Punic. c. 66.
d) Goth. num. p. 250.

Vt lit. C.

LIBERI. IMP. AVG. VESPAS. *Titus et Domitianus togati stantes.* AR. (Mus. Caes.)

Aversa sumpta est ex numis Vitellii, nisi quod in his sunt capita liberorum Vitellii se respicientia. Sed et sola capita habebis in numis anni sequentis.

* * *

Vt lit. M.

NEP. RED. *Neptunus pede dextero calcans globum d. acrostolium, s. hastam.* AV. AR. (Theupoli.)

Hic aversae typus deinceps quoque, ut et in numis Titi, recurrit. Nimirum Vespasianus anno superiore, isthoc Titus ex Oriente itinere maritimo Romam salvi reversi sunt, unde Neptuno nomine *reducis* honores habiti sunt.

* * *

Vt lit. A.

ROMA. RESVRGES. S. C. *Imperator togatus stans mulierem genuflectentem sublevat, alia figura galeata cum clypeo retro stante.* AE. I. (Mus. Caes.)

In numis Galbae vidimus ROMA. RENASCES, in his RESVRGES, nimirum pro RESVRGENS, ut ibi diximus. Et vero Vespasianus *Romam* aetate sua *resurgentem* dicere potuit, qui eam cum aedificiis novis, tum refectis veteribus, quae per superiorum temporum negligentiam, aut Neronianum, et mox Vitellianum incendium vitium fecere, insigniter exornavit. Atque aureum istud Vespasiani tempus respicit Tacitus, ubi agens de egregiis urbis monumentis Neroniano igne corruptis, haec continuo subjecit: [a]) *quamvis in tanta RESVRGENTIS VRBIS pulchritudine multa seniores meminerant, quae reparari nequibant.*

* * *

Vt lit. A.

S. C. *Templum perelegans 6 columnarum statuis superne, atque utrinque exornatum, in cujus medio signum Iovis sedentis, cui ad dexteram adstat Pallas, ad sinistram Iuno.* AE. I. (Pedrusi Mus. Farn. at pulcherrime delineatum sistit Morellius.)

Offert hic numus frontem templi Capitolini a Vespasiano, postquam in turbis Vitellianis arserat, magnifice refecti, aut verius e fundamentis de novo educti, cui substructioni factum initium XI. Kal. Iul. anni superioris, L. Vestino equestris ordinis a Vespasiano adhuc absente operi praefecto. Caerimonias tum adhibitas, ac populi studium eleganter describit Tacitus, [b]) Vespasiani vero in eo perficiendo contentionem non modo comprobat id, quod narrant Dio, [c]) et Suetonius, [d]) eum ipsum ruderibus amoliendis manum admovisse, ac suo collo quaedam extulisse (quanquam non, ut iidem addunt, *primum*, nam pluribus ante ejus adventum mensibus jam coeptum aedificium, ut docet Tacitus synchronus et adcuratus) verum etiam collata ad id opus liberalitas, etsi aliena; nam jussi fuere Iudaei superstites, didrachmum, quod antea in templi Hierosolymitani usus pendere quotannis debebant, Iovi Capitolino largiri. [e]) Quo edicto non aspernandas novo operi accessisse opes, vel ex uno Cicerone col-

a) Ann. XV. 41. b) Hist. IV. 53. c) L. LXVI. § 10. d) Cap. 8. e) Ioseph. Bell. Iud. L. VII. c. 6.

ligi poteſt, memorante: [a]) *Cum aurum Iudaeorum nomine quotannis ex Italia, et ex omnibus veſtris provinciis Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. - - - Exportari aurum non oportere, cum ſaepe antea ſenatus, tum me conſule graviſſime judicavit.* Etiam Philo collectae hoc modo pecuniae magnam vim depraedicat. [b]) Sed de hoc argumento vide plura in numis Nervae ad V. C. 849.

Praeter Iovis ſtatuam comparent in numo ſigna Palladis ac Iunonis; nimirum docente Tacito [c]) Helvidius praetor opus aggreſſus precatus eſt cumprimis Iovem, Iunonem, Minervam. Varro: [d]) *Capitolium vetus, quod ibi ſacellum Iovis, Iunonis, Minervae.* Et Martialis palpans Domitianum in Capitolii reſtaurationem incumbentem, (nam ſub Tito rurſum arſerat) ſic canit: [e])

Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada praetereo; res agit illa tuas.

Eas propterea appoſite Dio συνναυς Iovis Capitolini appellat. [f]) Obſervandum in hoc numo, Palladis ſignum Iovi ad dexteram, nimirum loco digniore, ſtare, poſtpoſitam adeo Iunonem. Non ſolus eſt hic numus, qui teſtimonium perhibeat, in auguſto eo templo Palladem Iovi ad dexteram adſtitiſſe. Etenim remota rei Romanae aetate hunc locum in eodem templo occupaſſe Palladem, nimirum anno V. C. 391, docet Livius, narrans, [g]) clavum fixum fuiſſe *dextero lateri aedis Iovis O. M.*, *ex qua parte Minervae templum eſt.* Confirmant iſtud numi Antonii Pii, in quibus tria haec numina eodem honoris diſcrimine ſedentia proponuntur. In aliis ejusdem Antonini pro diis ipſis propriae ſingulorum aves comparent, ſed eadem rurſum lege, ſic ut medium locum obtineat aquila, dexterum noctua, laevum pavo. Idem dignitatis diſcrimen offert vetus lucerna tres templi Capitolini cellas exhibens, quam edidit Paſſerius. [h]) Ex quo apparet, plus honoris impertitos Romanos Palladi, quam ipſi Iunoni petita haud dubie cauſa ab ipſo rei Romanae exordio, Palladio Troja huc translato, ſecundum quod Horatius quoque: [i])

Vnde nil majus generatur ipſo; (Iove)
Nec viget quicquam ſimile aut ſecundum,
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

Sed et inter poetas Graecos fuerunt, qui eam ad Iovis dexteram collocaverunt. Sane ex Ariſtidis rhetoris teſtimonio [k]) Πινδαρος φησι, δεξιαν καταχειρα τε πατρος αυτην καθεζομενην τας εντολας τοις θεοις αποδεχεσθαι, *Pindarus ait ad patris eam dexteram ſedere, et mandata diis perferenda accipere.* Contrarius tamen alibi apud Graecos fuit ordo. Narrat Pauſanias, [l]) Delphos euntibus occurrere templum, in quo ſignum Iovis adſtante ad dexteram Iunone, ad ſiniſtram Minerva. Ceterum ſimilem templi Capitolini typum, eundemque cellarum ordinem vide repetitum in numis

a) pro Flacco c. 28. b) de Monarchia L. II. p. 224. edit. Mangey. c) l. c. d) L. IV. de L. L. p. m. 38. e) L. IX. epigr. 4. f) L. LXVI. § 24. g) L. VII. c. 3. h) Lucern. fict. T. I. tab. 29. i) Carm. I. Od. 12. k) Orat. T. I. p. 10. l) L. X. c. 5.

Titi Caesaris, et Domitiani Caesaris, atque iterum in insigni tetradrachmo Domitiani Aug., quod dabimus ad annum V. C. 835.

* * *

Vt lit. N.

SIGNIS. RECEPTIS. S. C. *Imperator paludatus basi insistens s. hastam, dextera acceptat aquilam legionariam, quam ei accedens Victoria offert.* AE. I. (Pellerin Mel. I. p. 200. Musſ. Com. Festeticz.)

Egregius hic numus hactenus ignotus, dum Pellerinius thesaurum suum nobiscum communicaret, referendus videtur ad pacem cum barbaris transactam, quae consecuta est bellum gravissimum, cujus anno superiore meminimus, motum a Civili Batavo, quodque perniciosissimum imperio R. fuisset, si aut major concordia constitisset barbaris, aut Romanis dux minus cordatus, et praesentis ad pericula animi, quam Cerialis, obtigisset. Eo in bello variis infelicibus praeliis amissa fuisse signa, diserte prodit Tacitus ejus defectionis eloquens scriptor. Narrat is, [a]) incessisse Civilem circumdatum captarum cohortium signis; rursum post hanc labem legiones amisisse signa sua, [b]) eaque in Romanorum opprobrium circumlata; [c]) cum vero numus aquilam legionariam manifesto offerat, eundem habemus auctorem Tacitum non dissimulantem gentis suae dedecus, quo legiones binas a Civili interceptas, et ad deditionem coactas profitetur. [d]) Verisimile est, ea signa restituta fuisse inclinante Civilis fortuna, et ad pacis consilia compulsi, cujus initia habemus ex Tacito, [e]) sed quae deinceps contigere, inter quae enarrata fuerit etiam signorum restitutio, quam numi hi praedicant, malo historiae Romanae fato interiere. Docent igitur numi, quod scire ex historia scripta indultum non fuit. Ceterum non repugnat, hoc aversae typo indicari signa a Sarmatis recuperata, quod suadere videntur numi Domitiani, quos dabimus in hujus moneta ad annum V. C. 829.

* * *

Vt lit. A.

S. P. Q. R. ADSERTORI. LIBERTATIS. PVBLICAE, *intra coronam quernam.* AE. I. (Morelli Specim. tab. X.)

Haec aversae epigraphe in solo Vespasiano occurrit.

* * *

Vt lit. M.

TRI. POT. II. COS. III. P. P. *Mulier sedens d. ramum, s. caduceum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Numum descripsi propter trib. potestatis numerum cum consulatu conjunctum, quod rarius in Vespasiani moneta.

* * *

Vt lit. B.

TVTELA. AVGVSTI. S. C. *Mulier sedens dexteram extendit super adstantem Titum, sinistram super Domitianum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Typus allegoricus, quo Vespasianus se velut filiorum tutorem per paternum

a) Hist. IV. 18. b) l. c. 33. c) l. c. 34. d) l. c. 60 seq. e) L. V. sub fin.

adfectum profitetur publice; at hunc se etiam professus est securitatis propriae causa, quoniam tutior est vita principis, quo pluribus subsidiis nititur. Quo nixus fundamento Titus patrem placavit Domitiano propter aperta vitae scelestae argumenta infensum: ***non legiones, non classes perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum.*** a)

* * *

Et lit. B.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. ***Victoria prorae navis insistens d. lauream, s. palmae ramum.*** AE. II. (Mus. Caes.)

Mirum sane, post victos Carthaginienses, piratas, reges, qui tot triumphorum navalium materiam Romanis suffecere, adhuc memorari victoriam navalem ea aetate, qua omnis ora maritima imperio paruit. Hanc tamen jactat numus praesens hoc anno signatus docente capitis inscriptione. Et referendam eam victoriam ad ipsum bellum Iudaicum, non docet modo numus alter Vespasiani eodem hoc anno signatus, in cujus aversa: IVDAEA. CAPTA cum typo: ***Miles dextro pede prorae navis insistens***, (Mus. Caes.) verum etiam diserta Iosephi verba, qui, cum triumphum Iudaicum describit, inter alia, quae tum publice ostentabantur, ***secutas etiam complures naves*** testatur. b) Istud cum certum sit, concors est antiquariorum omnium opinio, nullo alio praelio navali comperto intelligendum illud, quod in lacu Gennesareth a Vespasiano, et Tito commissum prolixe a Iosepho describitur, c) quae quidem victoria justa fuit caesis aliquot Iudaeorum millibus, et plus triginta millibus captis, et venumdatis: Opportune ad istud confirmandum occurrit numus M. Aurelii signatus apud Gadara Decapoleos huic lacui vicina, in cujus aversa est: NATMA. ΓΑΔΑΡΕΩΝ, typo ***triremis cum multis remigantibus.*** (Pellerin Mel. II.) Verisimile omnino, Gadarenses Graecos in ejus praelii memoriam, quo eorum lacus usque eo nobilitatus est, eam NATMAχιαν annuis ludorum solennibus celebrasse, et in numis ipsis signasse, de quo vide plura Vol. III. in numis hujus urbis. Hanc a Vespasiano victoriam mature, ac vivo adhuc Nerone relatam oportet; nam addit Iosephus praelii hujus locuples historicus, a Vespasiano Neroni captorum juvenum sex millia ad Isthmum, quem perfodere is tentabat, missa esse. Hic typus occurrit etiam in numis Titi et Domitiani ad annum V. C. 826.

V. C. 825 P. X. 72.
TR. P. III. IV. COS. IV. P. M. P. P.
IMP. VIII. IX. X.
Vespas. Aug. IV. Tito Caes. II. cos.

Antiocho Commagenes rege de collusione cum Parthis suspecto Caesennius Paetus Syriae praeses Vespasiani jussu Commagenen occupat, eamque in provinciam redigit. Rex cum filiis Epiphane, et Callinico Romam abit, ibique regie excipitur. (Vide hujus regis numos.) Petilius Cerialis victis Britannis imperii in insula fines promovet. d)

a) Tacit. Hist. IV. 52. b) Bell. Iud. L. VII. c. 5. § 5. c) Bell. Iud. L. III. cap. ult. d) Tillemont.

Inita cenſura Tito conlega urbis mores corrigit. (Vide infra ſub titulo *Cenſor.*)

A. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. *Caput laureatum in AV et AR.*

B. IMP. CAES. VESPA. AVG. P. M. COS. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. IIII. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

E. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. IIII. CENS. *Caput radiatum, in aliis laureatum, in AE. II.*

F. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. IIII. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*

G. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. CEN. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

H. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

I. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. COS. IIII. *Caput in aliis radiatum, in aliis laureatum, in AE. II.*

K. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite, in AE. IV.*

L. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

M. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. CE. *Caput laureatum, in quinariis.*

N. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. IIII. P. P. *Caput laureatum, in AR.* (Muſ. Farn. Tom. II. tab. 19. n. 9.)

Notandum, nullum mihi cognitum anni hujus numum, qui non poſsit perinde ad annum ſequentem referri; nam conſulatus Veſpaſiani IV. et trib. poteſtas IV. etiam in annum ſequentem porriguntur.

Vt lit. A.

AVGVR. TRI. POT. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Veſpaſianus, qui in ejusdem numi antica ſeſe *pontificem maximum* dicit, in averſa *augurem* ſe tamen profitetur. Tanto apud Romanos honore inclaruit auguratus, quemadmodum compendio differit Spanhemius, qui hunc numum ex eadem gaza Caeſarea memorat. [a]) Ad haec volebat Veſpaſianus jactare decus ſibi adhuc privato delatum; nam teſte Suetonio [b]) re in Britannia fortiter geſta a Claudio *triumphalia ornamenta, et in ſpatio brevi duplex ſacerdotium accepit.* Vide etiam ſimilem Titi Aug.

a) Tom. II. p. 85. b) Cap. 4.

numum in hujus numis vagis. Auguris titulum cum pontificatu maximo conjunctum videre est etiam in numis Iulii Caesaris ad annum V. C. 708. Tiberius in marmore Muratorii non modo dicitur PONT. MAX., sed etiam AVGVR. XVVIR. S. F. VII. VIR. EPVLONVM, [a]) et sic Caligula quoque in numis et PONT. MAX., et AVG*ur* est.

* * *

Vt lit N.

LIBERI. IMP. AVG. VESPAS. *Capita nuda adversa Titi, et Domitiani.* AV. (Mus. Farnes. Theupoli.) AR. (Morelli.)

Eandem epigraphen vidimus in numis ad annum proximum. Forte et hic numus non rite lecta anticae inscriptione est anni praecedentis.

Vt lit. A.

VESTA. *Dea stans d. simpulum, s. hastam.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. G.

VESTA. *Templum Vestae cum dea intus stante.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Obvii sunt aurei et argentei Vespasiano imperante signati cum typo Vestae, ejusque templi. Perhibente Tacito [b]) in incendio, quod sub Nerone V. C. 817 urbem depavit, exustum est etiam *delubrum Vestae cum penatibus populi Romani.* Docemur his numis, Vespasianum, qui ad restituendas aedes sacras, ac praecipue vetera urbis monumenta totus incubuit, restituendo etiam huic Vestae delubro solertem operam impendisse.

* * *

Reliqui hujus anni numi typos annorum superiorum repetunt, aut obvios, et animadversionum inopes offerunt.

V. C. 826 P. X. 73.

TR. P. IV. V. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. CENS. IMP. X. XI.

Domitiano Caes. II. M. Valerio Messalino cos.

Vespasianus censuram cum filio Tito continuat. [c])

Desunt certi hujus anni numi, verum, ut supra monui, eorum pars, qui consulatum IV. inscriptum habent, anno praesente signata est.

V. C. 827 P. X. 74.

TR. P. V. VI. COS. V. DES. VI. P. M. P. P. CENS. IMP. XI. XII.

Vespas. Aug. V. Tito Caes. III. cos.

Vespasianus Achaiae, Lyciae, Rhodo, Tracheae Ciliciae libertatem adimit. Quo id definite anno factum, variant eruditi. Ex epocha Flaviopolis Ciliciae, quae ducta ab autumno praesentis anni haud dubie huic facto initium debet, colligi potest, constitutum istud anno praesente, aut ad summum sequente. Vespasianus lustrum condit. [d])

a) pag. 223. 6. b) Ann. XV. 41. c) Plin. L. III. § 9. d) Censorin. die nat. c. 18.

A. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. V. CENS. *Caput laureatum, in AE. II.*
B. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. V. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in AR.*
C. IMP. CAESAR. VESP. AVG. *Caput laureatum, in AR.*
D. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. V. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*
E. IMP. VESPASIAN. AVG. *sine capite, in AE. IV.*
F. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. V. CENS. *Caput radiatum, in AE. II.*
G. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. *Caput laureatum, in AE. II.*

Vt lit. G.

PON. MAX. TR. POT. P. P. COS. V. CENS - - - *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muf. Farnes.)

Numum hunc propofui, quia, quod in moneta aenea rarifsimum, notam S. C. omifit. Hujus in nonnullis defectus caufam probabilem dedimus in numis Tiberii ad annum V. C. 775.

* * *

Hujus anni numi reliqui nihil animadverfione dignum fuppeditant.

V. C. 828 P. X. 75.

TR. P. VI. VII. COS. VI. DES. VII. P. M. P. P. IMP. XIII. — XVI.

Vefpaf. Aug. VI. Tito Caef. IV. cos. Definit CENSOR.

Templum Pacis dedicat. [a]) Circa idem tempus videtur Vologefen Parthum Syriae imminenten, quod refert Dio, [b]) oblato per Trajanum Trajani Aug. patrem Syriae tunc praefidem belli metu reprefsiffe, quod erudite colligit Belleyus, [c]) irritatum forte, quod fibi petenti auxilia adverfum Alanos negaverat. Vide plura infra in Domitiano ad hunc annum.

A. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. VI. *Caput radiatum, in AE. II.*
C. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VI. *Caput laureatum, in AE. I.*
D. IMP. VESPASIAN. AVG. *fine capite, in AE. IV.*
E. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. VI. *Caput laureatum, in AE. II.*
F. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AR.* (Muf. Caef.)

---

a) Dio. b) *L.* LXVI. § 15. c) B. L. T. XXX. Mém. p. 271.

Vt lit. F.

IMP. XIII. *Scrofa cum suculis.* AR. (Muf. Caef.)

Numus integerrimus. Obvius eft hic typus in numis infcriptis: IMP. XIX., quos vide ad V. C. 831.

* * *

Vt lit. A.

IMP. XIIII. *Bos cornupeta.* AV. (Muf. Caef.)

De multiplicato *imperatoris* titulo agetur ad calcem numorum Vefpafiani.

* * *

Mirum, non exiftere in moneta Vefpafiani imaginem templi Pacis hoc anno dedicati, etfi fuerint, qui fibi illud in iis videre vifi funt, quos inter fuit Spanhemius, [a]) at numus, quem offert, revera imaginem templi Capitolini fiftit, de quo egi altius ad annum V. C. 824, ut etiam alter propofitus a Patino. [b]) Aliorum numorum, in quibus illud exhiberi dicitur, aut fufpecta fides, aut ejusdem Iovis Capitolini eft. Quodque magis mirum, fuit illud templum ingens monumentum magnificentiae Vefpafiani. Opus iftud Herodianus maximum, atque pulcherrimum totius urbis templum dixit. [c]) Plinius inter *pulcherrima operum, quae unquam*, numerat, [d]) et tefte Iofepho omnia eo collata fuere, quorum vifendorum ftudio homines antea per totum terrarum orbem vagabantur. [e]) Egregia artis monumenta, quae in hoc repofita fuere, variis locis commemorat Plinius, eodemque loco teftatur Iofephus, fuiffe ibi propofita vafa, et inftrumenta aurea Iudaeorum e templo Hierofolymitano rapta. Interea etfi Vefpafianus fignando, quod fciamus hactenus, in numis hoc templo abftinuit, nullum tamen aliud numen, aut genium frequentius monetae fuae inferuit, quam *Pacem*, quod teftantur omnium fere annorum inde a principio, et omnis metalli numi, ut:

PAX. AVGVSTI. *Mulier ftans d. ramum oleae, vel caduceum, f. cornucopiae,* vel: *Victoria gradiens*, vel: *Figura nuda ftans d. haftam mulierem genuflectentem fublevat.*

PACI. AVGVSTI. *Victoria gradiens eo, quo Nemefis, geftu habituque,* de quo typo abunde egi ad fimiles Claudii numos anni V. C. 794.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre redimitum corona binis turribus ornata.*

PACIS. EVENT. *Genius nudus ftans d. pateram, f. fpicas.* AR. (Morelli.)

V. C. 829 P. X. 76.
TR. P. VII. VIII. COS. VII. DES. VIII. P. M. P. P. IMP. XVII.
Vefpas. Aug. VII. Tito Caef. V. cos.

Hoc anno Domitianum ad reprimendos Sarmatas miffum ex ejus ad hunc annum numis colligunt eruditi, at perperam, ut in Domitiano ad praefentem annum comprobabo.

Infcriptiones capitis funt ad modum anni praecedentis, nifi quod pro COS. VI. fcribitur COS. VII.

* * *

Antica incerta.

---

a) Tom. II. p. 648. b) ad Suet. p. 393. c) L. I. c. 14. d) L. XXXVI. § 24.
e) Bell. Iud. L. VII. c. 5. § 7.

PONT. MAX. TR. P. COS. VII. P. P. *Columna rostrata, cui insistit simulacrum nudum capite radiato, d. hastam, s. quid instar parazonii tenens.* AV. (Morelli.)

Typus hic in sequentium etiam annorum numis, tum et filiorum visitur. Adhuc idoneum interpretem nactus non est, neque ego promittere ausim, conjecturae meae, quam mox producam, justum pondus inesse. Havercampus censet, exhiberi veterem columnam rostratam, quae in Vitelliano incendio perierit, restituta subinde a Vespasiano, hujus vero imperatoris esse statuam illi impositam. Eruditorum judicio permitto, an non alia, certiorque hoc typo statua intelligenda sit, ea nempe, de qua, tanquam de artis miraculo, copiosa habemus veterum testimonia, et quae ipsa Vespasiani quoque imperium nobilitavit. Erecta fuit Neronis jussu, hujusque insignis imagine, operis architecto Zenodoro, alta pedes CX.[a]) Suetonio pedes CXX.[b]) P. Victori CII. semis,[c]) Eusebio CXXVII.[d]) Dioni C.[e]) Divo Hieronymo CVII.[f]) Damnatis Neronis sceleribus cum eam vitium passam reficiendam Vespasianus curasset, dempto inde ejus principis capite, Solisque imposito capite Soli eam dicavit.[g]) Habuisse hunc colossum radios VII., testantur Hieronymus, et P. Victor,[h]) et quidem posterior singulos fuisse pedum XXII. semis, quo de prodigio Martialis:[i])

Nec te detineat miri radiata colossi,
Quae Rhodium moles vincere gaudet opus.

Iam vero et radiatum caput est, quod in numis his simulacrum offert. Egregie etiam respondet tempus; nam anno demum V. C. 829, non antea, hic in numis typus conspicuus fit. At constat ex Dione,[k]) colossum hunc insignem anno V. C. 828 in via sacra locatum, quem adeo, ut tanti moliminis opus, atque in solem religio merebatur, placuit numorum etiam celebritate efferre. Verum quae ex numi imagine non levis enascitur difficultas, est, quod tantae altitudinis, ponderisque colossus impositus est columnae, non, quod hae causae postulare videntur, basi, tum quod ea navium rostris decoratur, quorum sane ratio ignoratur, neque meminere in colossi descriptione veteres. Vereor, ne utraque haec peristasis conjecturae meae damnosa sit. Et rostrorum quidem explicatum ignoramus, ut ignoramus pleraque hujus aetatis facta deperditis Taciti et Dionis operibus, quae magno in explicandis priorum annorum numis fuere subsidio, et forte non improbabilis conjectura, petita ex felici Vespasiani ab Oriente reditu, cujus symbolum sol est, adferri posset, si luberet inhaerere conjecturis. Ad idem forte argumentum referendi sunt numi argentei in consulatu Vespasiani VIII. signati, in quorum aversa prora navis imminente desuper astro solis, in quibus illud astrum vice colossi Soli dedicati, et navis vice columnae rostratae positae

a) Plin. L. XXXIV. § 18. b) in Nerone c. 31. c) in Regione IV. d) in Chronico. e) L. LVI. § 15. f) in Habacuc c. 3. g) Plin. Hieronym. ll. cc. h) ll. cc. i) L. I. epigr. 71. k) l. c.

videri pofsint. Obfervandum denique, a Morellio dictam ftatuam fingi togatam, quae caufa fuit, cur a plerisque pro ftatua Vefpafiani eft habita. At in compluribus numis mufei Caefarei conftanter fingitur nuda. Quod fi etiam revera togata effet, nihil iftud obeffet; nam conftat, eam aliquando fuiffe Neronis, et tefte Hieronymo [a]) ex univerfo opere demptum tantum Neronis caput, et additum Solis, remanente adeo reliquo imperatoris cultu. Serius Commodus ablato rurfum Solis capite fuum ipfius impofuit teftibus Lampridio, Dione, ac praecipue Herodiano in hujus Augufti vitis. Typum, qualis in numo praefente eft, non abfimilem habes in numis Octaviani.

V. C. 830 P. X. 77.
TR. P. VIII. IX. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XVII. XVIII.
Vefpas. Aug. VIII. Tito Caef. VI. cos.

Atrox in urbe peftis. [b]).

V. C. 831 P. X. 78.
TR. P. IX. X. COS. VIII. DES. IX. P. M. P. P. IMP. XVIII. XIX.
L. Ceionio Commodo, D. Novio Prifco cos.

Iulius Agricola in Britannia res profpere gerit. [c])

Conjungo numos hujus, et praecedentis anni, in quos Vefpafiani confulatus VIII. porrigitur.

A. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. VIII. P. P. *Caput laureatum.*, *in AE. II.*

B. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

C. IMP. CAESAR. VESPASIAN. COS. VIII. *Caput in aliis laureatum*, *in aliis radiatum*, *in AE. II.*

D. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

E. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in AE. II.*

F. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*

Vt lit. D.

COS. VIII. *Prora navis*, *fupra quam aftrum*. AR. (Muf. Caef.)

Verifimilem hujus typi fenfum dedimus fupra ad annum V. C. 829.

Vt lit. F.

IMP. XIX. *Scrofa cum fuculis.* In aliis: *Modius*. AR. (Muf. Caef.)

Typus haud dubie indicat confpectam ab Aenea fuem cum foetibus triginta, de qua Virgilius principio L. VIII. Aeneidos.

V. C. 832 P. X. 79.
TR. P. X. COS. IX. P. M. P. P. IMP. XX.
Vefpaf. Aug. IX. Tito Caef. VII. cos.

Iulius Sabinus Pfeudo - caefar, de

a) l. c. b) Plin. L. XVIII. c) Tac. in ejus vita c. 18.

de cujus in Gallia rebellione egimus ad annum V. C. 823, cum IX. annos in ſpelunca abditus lateret, repertus, Romam perductus, et cum uxore morte adfectus eſt. [a]) Moritur Veſpaſianus IX. Kal. Iul. annum agens LXIX. ſuper menſes VII. ac dies totidem, [b]) poſtquam inde a Kal. Iul. 822 annos IX. menſes XI. dies XXIII. imperando expleſſet.

Fuit vir iis temporibus neceſſarius, qui veterem imperii ſplendorem praecedentium Caeſarum ignavia ac ſceleribus contaminatum egregie vindicavit. Qui ejus vitam memoriae prodidere, copioſi ſunt in commendanda ejus juſtitia, manſuetudine, integritate. Comis erga omnes, et acceſſus facilis, quique graves imperii curas, ad quas ſummam vigilantiam, et indefeſſum ſtudium attulit, facetiis, familiaribusque jocis temperare ſolitus erat, quorum complura exempla prodidit Suetonius. Tam praeclaros mores una pecuniae coacervandae cupiditas, et indigna eo faſtigio avaritia corrumpere eſt viſa, tametſi propter exhauſtum penitus aerarium ad eas ſe ſordes vi compulſum profiteretur. Idem tamen, qui privatim parcus, vitae modicae, et in exactionibus ſeverus fuit, egregie ac profuſe liberalis fuit, cum ad amplificandum urbis, ac imperii decus ſumptus erant faciendi; nam non modo Capitolium inſigni magnificentia exſtruxit, reliqua monumenta eodem cum Capitolio incendio corrupta reparavit, aquaeductus, ac vias per imperium vitiatas, adflictas terrae tremore urbes reſtituit, ſed novis etiam aedificiis urbem ornavit, inter quae templum Pacis propter magnitudinem, et magnificentiam admirationi fuit, amphitheatrum vero in hunc diem maxima ſui parte ſuperſtes ejus liberalem animum ſerae poſteritati depraedicat. Quin et conſulares inopes quingenis ſeſtertiis ſuſtentando, aliisque liberalitatibus meruit, ut in omne hominum genus liberaliſsimus a Suetonio diceretur. [c])

IMP. CAESAR. VESPASIANVS, AVG. *Caput laureatum.*

COS. VIIII. TR. POT. X. *Statua capite radiato d. haſtam inſiſtens columnae roſtratae.* In aliis: *Capricornus*, *Victoria etc.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De averſae prioris typo jam egimus ad V. C. 829, reliqui memorabile nihil adferunt.

Numi vagi.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

AETERNITAS. *Figura ſtans ad aram, d. caput Solis, ſ. Lunae.* AV. (Mediobarb.)

Haec averſa nunc primum occurrit. Vide, quae de ea notabimus in numis Trajani ad V. C. 864, et Severi ad V. C. 955.

Eadem adverſa.

IOVIS. CVSTOS. *Iuppiter nudus ſtans ante aram, d. pateram, ſ. aram.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

IOVIS poſitum in recto pro IVPPITER. Varro: [d]) *Iuppiter, Iovis, et Iovis, Iovis.*

---

a) Dio L. LXVI. §. 16. Plutarch. in Amatorio. b) Suet. c. 24. c) Cap. 17. d) de L. L. lib. VII.

* * *

IMP. CAESAR. AVG. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*

HISPANIA. *Mulier ſtans d. extenta ſpicas, ſ. binas haſtas, pendente a tergo clypeo Hiſpanico.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Illuſtrem hunc numum olim vulgavi in mea Sylloge I., quo loco animadverti, hoc numo Hiſpaniae in Veſpaſianum adfectum commendari, quam ſatis mature, et quidem Primi Antonii ſuaſu neglecto Vitellio in Veſpaſianum inclinaſſe conſtat, ut auctor eſt Tacitus. [a]) Veriſimile eſt, propter hanc ipſam cauſam factum, ut, quod narrat Plinius, [b]) *univerſae Hiſpaniae Veſpaſianus imperator Auguſtus jactatus procellis reipublicae Latii jus tribueret.* Et poterat in civili hoc motu magnum momentum adferre Hiſpania, quae teſte eodem Tacito [c]) una cum Galliis *validiſſima terrarum pars* habebatur. Et ait Iuvenalis: [d])

Horrida vitanda eſt Hiſpania, Gallicus axis, Illyricumque latus,

quibus verbis cautos eſſe jubet earum provinciarum praeſides, ne gentes tam robuſtas, tactuque aſperas vexent diripiantque, ut molles Aſianos. Forte etiam hoc typo converſa legionis Hiſpanicae in Veſpaſianum ſtudia ſignificantur, quae Galbam quondam comitata in urbe excubabat. [e]) Quorum omnium cauſa placuerit in Veſpaſiani quoque numis iterare typum in Galbae moneta obvium. Videtur numus hic Romae mox Veſpaſiano imperium auſpicato, eoque adhuc peregre abſente ſignatus; nam, etſi certae ſit antiquitatis, tamen minus reſpondent oris lineamenta, et non legitur in ejus moneta ſerius ſignata τὸ AVG. praepoſitum τῷ Veſpaſianus.

* * *

Antica incerta.

S. C. *Pallas gradiens d. palmae ramum, ſ. Victoriolam, pro pedibus ſerpens.* AE. I. (Morelli.)

Hunc numum propter argumenti analogiam retraxi ad numos Claudii anni V. C. 794.

* * *

Reliqui hujus claſsis numi aut obvium, aut jam aliis annis deſcriptum typum offerunt.

Divus Veſpaſianus.

Apotheoſeos honorem Veſpaſiano decretum diſsimularunt hiſtorici, quorum ſilentium abunde ſupplent numi. Quin ipſe deorum ſibi communionem praeſagivit, cum prima morbi acceſsione per jocum diceret: *ut puto, deus fio.* [f])

DIVVS. AVGVSTVS. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*

EX. S. C. *Quadrigae equorum thenſam trahunt.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa:

EX. S. C. *Poſteriores hae duae literae inſcriptae ſunt clypeo columnae adfixo, ſupra quam urna, hinc et inde lauri ramus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Proponitur urna condendis mortui cineribus deſtinata. Formula: EX. S. C. comprobat, ad ſenatum pertinuiſſe, decernere deorum honores principi vita functo, de quo vide, quae dicentur in tractatu de numis Conſecrationum.

---

a) Hiſt. III. c. 53. 70. b) L. III. p. 144. c) l. c. d) Sat. VIII. v. 116. e) Tacit. Hiſt. I. c. 6. f) Suet. c. 23.

* * *

DIVO. AVG. VESP. S. P. Q. R. *Imperator capite radiato d. hastam, s. Victoriolam in quadrigis elephantorum cum totidem rectoribus.*

IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio* S. C. AE. I. (Muf. Caef.)

Captus eft typus ex numis Augufti confecrati.

* * *

Sunt adhuc numi alii, quorum averfae typos offerunt absque ullo confecrationis ritu, vel indicio, infcripti: CERES. AVGVST. vel VICTORIA. AVGVST. (Muf. Caef.) Hos tamen effe hujus clafsis, docet antica, in qua Vefpafiani titulis additur DIVVS. Alium divi Vefpafiani numum vide in moneta uxoris Domitillae, tum et in tractatu de numis reftitutionum.

* * *

DIVO. VESPASIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila*, in aliis: *Ara ignita.* AR. (Muf. Caef.)

Hi numi ex argento impuro multo funt ferius fignati, de quo vide tractatum de numis confecrationum.

Numi reftitutionum.

Vide de his tractatum fingularem.

De literis EPHE. in Vefpafiani, filiorumque moneta occurrentibus.

Habentur non pauci horum Caefarum numi, in quorum area legitur vox folitaria, et truncata EPE., aut ut adcuratius obfervata offert: EPHE., ut viderunt Patinus, [a]) et Havercampus, [b]) Pellerinius in fuis jam EPE., jam contractum EPHE. vidit, utrumque tamen idem fignificare putat, quia in numis quoque Tyri legitur PENICE pro PHOENICE, omiffa fcilicet afpirata. [c]) Vtrumque modum obfervavi etiam in numis fimilibus mufei Caefarei. Animadvertendum ad hos numos, vocabulum illud exftare folum in argenteis, et tantum in iis, quos ex infcriptione capitis, aut typis conftat effe fignatos V. C. 823, 824, 825, nempe in Vefpafiani confulatu II. III. IV. Obfervatur etiam tantum in certis numis, quos dabo ex mufeo Caefareo, et Morellio.

AVG. *intra coronam*, Vefpafiani.

CONCORDIA. AVG. *Concordia fedens*, Vefpafiani, Domitiani Caef.

LIBERI. IMP. *etc. Capita filiorum*, vel: *Ipfi togati ftantes.* Vefpafiani.

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens*, Vefpafiani, Titi Caef.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre*, Domitiani Caef.

Exiftimant Patinus, Havercampus, Pellerinius, quos laudavimus, eo vocabulo intelligendam Ephefum, et in hac illos urbe fuiffe fignatos, quod quidem et mihi fatis videtur verifimile, praecipue quia in horum nonnullis occurrunt capitis infcriptiones, quas in denariis, qui certe commatis Romani funt, non reperias. Exemplo fit numus Titi, quem dabo ad V. C. 824, in quo is, cum Caefar adhuc effet, dicitur: IMPERATOR.

---

a) Thes. num. p. 58. b) ad Impp. Morellii. T. II. pag. 287. c) Lettres p. 159 feq.

T. CAESAR. At cur vocabulum iſtud occurrat tantum in denariis horum principum, cur in certis tantum annis, cur tantum cum certis typis ſociatum, cauſam non reperio. Varias has periſtaſes non expendit Pellerinius, ac propterea longae conjecturae, quas nobis obtulit, valde ſunt infirmae.

Addo notam aliam, nempe Φ jacens, atque item in argenteis tantum, et eorundem annorum numis conſpicuam. Sunt autem:

CONCORDIA. AVG. *Concordia ſedens*, Veſpaſiani.

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens*, Veſpaſiani.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre*, Veſpaſiani. Difficile videatur, hujus notae verum ſenſum elicere. Ceterum ejus generis vocabula truncata, aut literae ſolitariae, quae in numis familiarum, aut Auguſtorum inferioris aevi vulgo negligi ſolent, circum hanc aetatem obſervatu dignae ſunt.

De numis Veſpaſiani aeneis IV. formae.

Vt obvii ſunt ſub Veſpaſiano numi aenei I. et II. formae, ſic peculiare quiddam habent aenei formae contractioris, qui ad quartam, ut aimus, formam accedunt. Hoc volumine cuſos aliquos jam ſub Nerone notavimus; ſub Veſpaſiano occurrunt iterum, ac deinceps per conſequentia imperia usque ad Antonium Pium copioſius, ac majore varietate comparent, quam rei monetariae rationem ſub ſingulis imperiis ſolicite memorabo. Si quem hujus generis poſt Antoninum reperias, metue, ne ſubaeratum nactus ſis fraudulenta pellicula exutum. Poſt longi temporis intervallum ſub Decio redeunt. Veſpaſiani hujus generis numi ſunt:

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. *Palma.*

PON. M. TR. P. P. P. COS. III. S. C. *Vexillum militare.* In alio: *Aſpergillum, patera, lituus.* (Muſ. Caeſ.)

IMP. VESPASIAN. AVG. *Palma.* In aliis: *Globus intermedio gubernaculo.*

P. M. TR. P. COS. IIII. S. C. *Vexillum militare.* (Muſ. Caeſ.)

IMP. VESPASIAN. AVG. *Globus cum gubernaculo transverſo.*

P. M. T. P. P. P. COS. V. S. C. *Caduceus.* (Muſ. Caeſ.)

Alii, ſed COS. VI. *et* COS. VII. (Muſ. Caeſ.)

Numi falſi, aut ſuſpecti.

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum.*

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I.

Id genus numi frequentes circumferuntur, in quibus amphitheatrum, nunc vulgo *Coliſeum*, proponitur. Eos pro genuinis edidere Patinus, [a]) Spanhemius, [b]) Pedruſius, [c]) aliique. Sed enim quos viderim, omnes ſunt artis modernae, et fuit dignum argumentum, in quo ſeſe fraus lucri ſecura exerceret. Et vero mortuus eſt Veſpaſianus, priusquam opus perficeretur, ſupremam ſubinde manum imponente Tito, in cu-

a) in Suet. pag. 394. b) in Caeſſ. Iuliani p. 61. c) Muſ. Farnes. T. VI. tab. 14.

jus, ut et fratris Domitiani numis, iisque probae notae, ejus imago subſtructionis reperitur. Etiam falſum Titi numum cum hoc typo ſuo loco dabimus.

IMP. VESPAS. AVG. P. M. TRI. P. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum.*

IMP. T. CAES. VESPAS. AVG. F. TRI. P. II. COS. II. *Caput Titi nudum.* AV.

Deſcribitur hic numus a Pedruſio in muſeo Farneſiano, [a]) tum a Morellio. [b]) Neque epigraphe anticae in ullo certo Veſpaſiani numo habetur, neque Titus, antequam Auguſtus diceretur, nomine *imperatoris* pro praenomine uſus eſt. Non alia re facilius mala numi fides, quam inſcriptionibus detegitur, quas impoſtores imperiti aut temere fingunt, aut ſi qua eſt alterius anni, in numum ſuum recipiunt. Idem numus eſt in muſeo Caeſareo, at manifeſtae νοθειας.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi Graeci juſto numero ſuperant, inter quos inſignes ſunt, in quorum averſa legitur: ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ. addito anno imperii, ſuntque fere argentei, et maximi moduli, ſed de quibus ex inſtituto egimus Volumine IV. p. 413.

Coloniarum perexiguus eſt numerus, et quod mirum videatur, ex tanto coloniarum numero urbium tantum Macedoniae numos reperit Vaillantius, neque quod ſciam, alios addidere alii, etſi Antiochiae Piſidiae numum cum capite Titi imperante Veſpaſiano percuſſum idem auctor ediderit, quem vide in numis Titi.

Alexandrini copioſi.

Nomina ac tituli.

Titus Sabinus.

Auctores moderni Veſpaſiano paſsim *Titi* praenomen adponunt, qua iſtud auctoritate, nondum ſatis comperi. Ait Onuphrius Panvinius in ſuis Commentariis in Faſtos conſulares ad annum V. C. 823: *Illud animadverſione dignum eſt, quod ex Tacito, Dione, Tranquillo, ac antiquis lapideis, et aeneis monumentis obſervavi, Veſpaſianum ipſum, ejus patrem Sabinum, avum Petronium, fratrem Sabinum, fratris filios Sabinum, et Clementem, item filios ſuos Veſpaſianum, et Domitianum omnes* Titi *praenomen habuiſſe.* Lubet omiſsis reliquis, qui ad cauſam non pertinent, in uno Veſpaſiano morari. Advocat Panvinius Tacitum, Dionem, Tranquillum, ſed ab his ego Veſpaſianum conſtanter ſine praenomine appellari video. Ex marmoribus unicum recitat:

VICTORIAE AVG.
SACRVM.
PRO. REDITV.
IMP. CAES. T. FLAVI.
VESPASIANI. AVG.
PONT. MAXIM.
TRIB. PONT. COS. II.
P. P.
STATVAM. EX. AERE.
ORDO. SPOL. CONLOC.

Illud ipſum recitat quoque Gruterus, ſed ex eodem Panvinio, [c]) neque ali-

a) Tab. VIII. n. 5. b) in Veſpas. tab. V. n. 19. c) pag. 103. 7.

ud aliquod cum Titi praenomine obtulerunt Gruterus, Muratorius, Gudius, quos consului. Lapides omnes, iique copiosi in nominibus *Flavii Vespasiani* acquiescunt. Iure igitur potest de vera Panvinii lectione oriri suspicio. Adfirmat Tillemontius, a) varias exstare inscriptiones, quae eum *T. Flavium Sabinum Vespasianum* appellant, sed alios testes non citat, quam numos, quos in Thesauro suo obtrusit Goltzius, sed quas glandes jam stomachamur. Vnicum novi numum Graecum ex eorum genere, qui ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ. inscribuntur, cujus epigraphe ΤΙΤΟC. ΟΥΕСΠΑСΙΑΝΟC. CΕΒ., patrem videtur Vespasianum indicare, sed sunt etiam causae, quae eum Tito filio permittendum suadent, quas dedi in tractatu de his numis; (Vol. IV. p. 414.) ad haec nominum, titulorumque veritatem minus tutum est ex numis peregrini commatis repetere. Sane nullus est numus officinae Romanae, qui Vespasianum *Titum* nominet, quod praenomen si in aliquo legatur, sine dubio Titum filium indicabit. Tamen post haec disputata nondum plane negavero, fuisse Vespasiano Titi praenomen; istud tantum monitum velim, ex veterum munumentis adhuc cognitis illud non tam liquido probari, quam nonnullis visum, atque istud saltem manifesto apparet, Titi praenomen sic fuisse filio seniori commodatum, ut etiam omissis *Flavii Vespasiani* nominibus satis ipse intelligeretur, quo modo olim solo praenomine Tiberii privignus Augusti, et praenomine Caji filius Germanici Caligula.

Consul.

Fuisse Vespasianum ante principatum consulem, docuere historici, et Suetonius diserte, fuisse suffectum *per duos novissimos anni menses.* b) Erudite Pighius annum V. C. 803 adsignat, qui est Varronianus 804. Imperio admotus *consulatus VIII. veteri addidit*, c) et confirmatur numis, ut vidimus.

Trib. pot. Pater patriae, Pont. max.

Refert Tacitus ad V. C. 822, senatum Romae cuncta principibus solita Vespasiano absenti decrevisse, d) at Suetonius, eum trib. potestatem, et patris patriae appellationem nonnisi sero recepisse. e) Quidquid sit de hoc Suetonii testimonio, istud certum, jam in numis certis anni 823 utramque appellationem legi. Quin cum in numis postremo ejus anno signatis, iisque obviis legatur TR. P. X., necesse est, ut denarius numerus emergat, eum mox ab adito imperio trib. potestatem, et adhuc absentem inivisse. Sed haec uberius investigabuntur in doctrina trib. potestatis. Ceterum verisimile est, eum patris patriae, et pontificis maximi appellationem nonnisi in urbem reducem adoptasse.

Imperator.

Numi docent, Vespasianum fuisse imperatorem XIX., quem numerum marmora unitate augent. Historici ad digerendos hos numeros nihil fere conferunt. Solus Dio narrat, Vespasianum

a) in Vespas. art. I. b) Cap. 4. c) Suet. c. 8. d) Hist. IV. 3. e) Cap. 12.

una cum Tito captis Hierofolymis adclamatum imperatorem. a) Numi raro numerum addunt. Potius fubfidium ex marmoribus petendum, fed circumfpectione in his opus, quoniam infcriptiones perfaepe minus adcurate exceptae turpifsima in notis cumprimis chronologicis errata offerunt. Re ex veterum monumentis ad examen vocata fequens ordo probabilis ftatuendus.

V. C. 822. 823. IMP. I. II. III. IV. V. Toties eum intra hos annos fuiffe imperatorem, ex monumentis fequentis anni patet. IMP. V. certe ad annum 823 pertinet, nam jungitur cum COS. II. in numo, quem ad eundem annum defcripfi. Materiam fuffecere bella Iudaica, Germanica, Sarmatica.

V. C. 824. IMP. VI. junctum nempe cum TR. P. II. COS. III. (Gruter pag. DLXXIII. 1. et CLXXVI. 1.)
IMP. VII. cum iisdem notis. (Gruter p. CLIV. 3. Muratori p. CCCCXLV. 7.)
IMP. VIII. junctum cum trib. pot. III. COS. III. (Gruter p. CLXXXVIIII. 7. et CCXLIII. 2. 4.)

V. C. 825. IMP. VIII. junctum cum TR. POT. III. COS. IV. (Gruter p. CLXXXIX. 8.)
IMP. IX. junctum cum TR. POT. IV. COS. IV. (Gruter p. CCXLIV. 2.) Eadem trib. poteftas, et confulatus in fequentem etiam annum cadunt; fed cum in eodem marmore Domitianus dicatur COS. DES. II., certe notatur annus 825, nam Domitianus Kal. Ian. V. C. 826. procefsit COS. II.

V. C. 825. 826. IMP. X. junctum cum TR. POT. IV. COS. IV. (Gruter CXCVII. 4.) Hae notae in utrumque annum cadunt.

V. C. 827. Defunt monumenta. Verifimiliter hoc anno fuerit IMP. XI. XII.

V. C. 828. IMP. XIII. junctum cum TR. POT. VI. COS. VI. (Murat. CCCCXLVI. 1.)
IMP. XIIII. in numis, fed qui notam chronologicam non addunt, verifimiliter tamen huic anno tribuendi, ut et forte IMP. XV. XVI.

V. C. 829. IMP. XVII. junctum cum TR. POT. VII. COS. VII. (Gruter p. CLIV. 5.) TR. POT. VI. COS. VII. DES. VIII. (Donius p. 92.)

V. C. 830. IMP. XVII. junctum cum TR. POT. VIII. COS. VIII. (Gruter p. CCXLIII. 7.)
IMP. XVIII. junctum cum iisdem notis. (Muratori pag. CCXXVIII. 2. Gruter pag. CLXXXIX. 10.) Idem imperatoris numerus cum TR. POT. IX. (Murat. p. MMVII. 4.

V. C. 831. IMP. XIX. in numis. Defunt quidem notae chronologicae faltem in numis certis, fed verifimile eft, hunc numerum hoc anno valuiffe.

V. C. 832. IMP. XX. junctum cum

a) L. LXVI. 7.

TR. POT. X. COS. IX. (Gruter pag. CCXLIII. 8. Murat. pag. CCXXVIII. 4.)

Quae fuerit ejus tituli multiplicandi occaſio, niſi conjecturis te penitus immergas, difficile eſt decidere. Interiere ſcriptores plerique hujus imperii, et conſtat, ut alias monui, imperatores etiam levibus ex cauſis hunc honorem iteraſſe.

Cenſor.

Cenſura Veſpaſiani multis eſt teſtimoniis confirmata. Suetonius: [a]) *Suſcepit et cenſuram, ac per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam, nutantemque rempublicam ſtabilire primo, deinde et ornare.* Haec vage Suetonius; at Cenſorinus annum ipſum enunciat, [b]) cum narrat, factum eſſe luſtrum ab imperatore Veſpaſiano V. et Caeſare III. cos. Incidit hic utriusque conſulatus in annum V. C. 827. Plinius binis locis ejus cenſurae facit mentionem, et quidem uno: [c]) *Moenia ejus* (Romae) *collegere ambitu imperatoribus, cenſoribusque Veſpaſianis anno conditae 826 paſſuum XIII. M. CC.* Altero: [d]) *exempla recentiſſimi cenſus, quem intra quadriennium imperatores Caeſares Veſpaſiani, pater filiusque cenſores egerunt.* Numi, ſi editos catalogos ſpectes, varium ejus cenſurae cum exordium, tum finem ſtatuunt. Mediobarbus, qui numorum ordinem ſus deque vertit, etſi eos ad chronologiae leges contexere propoſuerit, jam ad annum V. C. 822 obtrudit numos, in quibus Veſpaſianus CENSOR inſcribitur. Nimirum ille eo anno, quo Roma abfuit, et quo incertae adhuc ejus fuere res, cenſum agere Romae potuit! Vel unicum hoc exemplum documento eſto, quam temere is catalogus, et quam nulla criſi, quod vel ipſos tirones mox advertat, conſarcinatus ſit. Numi certae fidei tantum in conſulatibus IV. et V., qui complectuntur annos V. C. 825. 826. 827, cenſoris titulum addunt, atque eandem etiam omnino legem ſequuntur numi Titi, qui patris fuit in cenſura conlega, etſi hic eo differat, quod cenſoris titulum ſuſcitavit in conſulatu VI. Ergo quod ad cenſurae exitum attinet, probe convenit Cenſorino cum numis, qui V. C. 827 conditum a Veſpaſiano luſtrum adſerit. At cum Plinius quadriennium huic cenſurae conſtituat, intelligendi haud dubie ſunt anni incompleti, et revera coeperit V. C. 824, at ſequente primum anno is titulus fuerit monetae inſertus. Marmora Veſpaſianum adhuc in conſulatibus VIII. et IX. cenſorem appellant, ſed iſtud honoris tantum cauſa, ut L. Vitellius etiam in numis poſt mortem cuſis cenſor dicitur.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - C.

a) Cap. 8. b) de die nat. c. XVIII. c) L. III. p. 156. edit. Hard. d) Lib. VII. p. 405.

Aenei I. et II. formae	C.
Aenei IV. formae	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod. cum *anno novo sacro*	RR.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RRR.
Alexandrini	C.

FL. DOMITILLA VESPASIANI VXOR.

Satis eſt, Suetonii de ea verba exſcribere, vix alia apud alios ſcriptores ejus mentione. Ita ille: [a]) *Inter haec* (nimirum vivo adhuc, ut colligitur, Caligula) *Flaviam Domitillam duxit uxorem, Statilii Capellae equitis Romani Sabratenſis ex Africa delicatam olim*, (alii *delegatam*) *Latinaeque conditionis, ſed mox ingenuam, et civem Romanam recuperatorio judicio pronunciatam, patre adſerente Flavio Liberale Ferentini genito, nec quidquam amplius, quam quaeſtorio ſcriba. - - Poſt uxoris exceſſum Caenidem Antoniae libertam et a manu, dilectam quondam ſibi, revocavit in contubernium habuitque etiam imperator paene juſtae uxoris loco.* Dicta ſubinde fuit Auguſta, et divis adſcripta, utrum a marito, an filio Tito, incertum, de quo vide numos proximos.

Liberi. Eodem loco Suetonius: *Ex hac liberos tulit* TITVM, DOMITIANVM, *et* DOMITILLAM. *Vxori ac filiae ſuperſtes fuit, atque utramque adhuc privatus amiſit.*

Numi:

DIVA. DOMITILLA. AVG. *Hujus caput.*
IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. III. TR. P. P. P. *Caput laureatum.* AV. (Muſ. Pembrock.)

Eadem adverſa.

DIVVS. AVGVSTVS. VESPASIANVS. *Caput radiatum.* AV. (Vaill. Beger Theſ. Br. T. II. p. 635.)

In aliorum averſis:

FORTVNA. AVGVST. *Fortuna ſtans d. gubernaculum, ſ. cornucopiae.* AR. (Muſ. Caeſ.)
PACI. AVGVSTAE. *Victoria ſtans eo cultu, qualis a me deſcribitur in numo Veſpaſiani ad V. C. 828.* AR. (Vaill.)
PIETAS. AVGVST. *Mulier ſedens d. adſtantem puerulum protegit.* AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Primum habemus in Domitilla exemplum collati in honorem ejus, adhuc in vita privata mortuae, Auguſtae tituli, et inſuper divinitatis. Additum

a) Cap. 3.

etiam ejus honori sacerdotium probat marmor Gruterianum, [a]) in quo Asconia dicitur SACERDOS. DIVAE. DOMITILLAE. Secutus Trajanus suo patri, qui privatus quoque mortuus est, divinos quidem honores, at non Augusti titulum detulit. Censent Vaillantius, [b]) et post hunc Gorius, [c]) quoniam numi laudati FORTVNA. AVGVST. — PACI. AVGVSTAE — PIETAS. AVGVST., eorumque typi nihil ad Domitillae consecrationem faciunt, eos aut esse suspectos, et forte moderni artificis, aut temere permutatas matrices. At falluntur viri eruditi; nam quod eorum plura exemplaria variis in museis iisque purgatis latent, istud malae eos fidei absolvit; deinde si matricum in iis confusionem opinamur, propterea quod partes aversae nihil habent ad consecrationem pertinens, eandem opinari etiam in numis divi Vespasiani oportebit, quorum item aversae offerunt CAES. AVGVST. — VICTORIA. AVGVST. etc. Sed de hac peristasi monebimus praeterea alia in tractatu de numis consecrationum. Si numo ex adductis primo fides, quod ignoro, consecrata fuit a marito, et quidem propter inscriptum consulatum III. jam saltem anno V. C. 824. Si numus hic fallit, mallem consecratam a filio Tito putare.

* * *

MEMORIAE. DOMITILLAE. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. T. CAESAR. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio* S. C. AE. I. (Mus. Caes.)

Dissident antiquarii, sintne id genus numi tribuendi Domitillae Titi matri, an sorori cognomini. Sorori eas largitus est Occo, et Tristanus, quam sententiam subinde amplexi sunt alii; verum hos quoque ad matrem pertinere, communis nunc fere obtinet sententia. Malim bona antiquariorum venia sequi Occonem, suadentibus istud rationibus, quae certe sorori prae matre favent, estque istud examen minime sterile, sed ferax observationum non inutilium.

Si numi hi sunt Domitillae matris, quaeri jure potest, cur in numis praesentibus omittantur tituli DIVAE, et AVGVSTAE, quibus eam fuisse praeditam docent numi aurei, et argentei supra descripti. Habemus in numis consecratam Liviam Augusti, atque eadem in numis consecrationis constanter dicitur DIVA. AVGVSTA. Eadem lege in numis consecrati Augusti omnibus: DIVVS. AVGVSTVS, Claudii: DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS, Vespasiani: DIVVS. VESPASIANVS. AVGVSTVS, atque etiam in certis Domitillae matris: DIVA. DOMITILLA. AVG., et paullo post in numis Iuliae Titi filiae: DIVAE. IVLIAE. AVG. Cur ergo, si hujus quoque sunt numi praesentes; in his solis observata non esset lex inde ab Augusto constanter retenta? Ergo cum numi hi et *divae*, et *Augustae* appellationes omittant, indubitatum videtur, primum, non posse eos tribui Domitillae matri, quae utroque honore gloria-

a) pag. 366. 4. b) Num. praest. T. II. pag. 94. c) ad Morelli Impp. T. II. pag. 323.

ta est, deinde debere eos tribui Domitillae alteri, quae, quod sciamus, ad neutrum evecta est. Sunt, qui Domitillae junioris consecrationem ex Statio putant posse erui, [a]) verum satis apparet, eum locutum esse more poetarum principibus adulantium. Eadem enimvero conditione Augustum quoque vivum a senatu consecratum oportebit statuere, quoniam eum adhuc viventem *deum* passim compellant Maro, Naso, aliique; quin et Domitium Neronis patrem naturalem habebimus consecratum, quia de eo Seneca dixit: [b])

Nero, ipse divo Domitio genitus patre.

Tillemontius quoque hanc Domitillam consecratam dixit, [c]) sed nonnisi sponsoribus numis Goltzii, qui sunt in hujus Thesauro huberrimo.

At enim aversa exhibet thensam mulis vectam, ergo, inquet aliquis, si hi numi forent Domitillae sororis, ipse hic typus comprobaret, eam fuisse superis adscriptam. Verum jure negavero, carpentum simile esse certum consecrationis indicium. Quod ut vere adfirmem, liceat provocare ad numos Agrippinae senioris, qui et inscriptione, et typo his nostris adeo sunt similes, ut dubitari non posit, ab illis praesentem typum fuisse captum, ac propterea insigniter ad hanc causam valent. Horum aversa est: S P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thensa a binis mulis tracta.* Tenemus ex Suetonio, [d]) Caligulam matri Agrippinae instituisse inferias, tum Circenses, carpentumque, quo in pompa traduceretur, at fuisse eam unquam consecratam, neque numi, neque historici usquam meminerunt. Horum Agrippinae numorum partem aversam Caligula, aut verius Claudius deprompsit ex numis Liviae, qui sententiam meam apertius stabiliunt. In horum superficie una est: S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* Fuere hi Liviae numi, ut loco suo vidimus, ea adhuc vivente signati, atque adeo, antequam divis accenseretur, jam fuit ei decreta thensa. Eundem thensae honorem Agrippinam juniorem adhuc vivam sibi adrogasse tradit Tacitus, [e]) et Messalinam Claudii Dio. [f]) Vnde perspicuum est, carpentum fuisse decretum publice signum amplioris cujusdam venerationis, at non consecrationis. Et licet sane ex omnigena similitudine numorum Agrippinae senioris, et Domitillae colligere, eandem omnino utriusque fuisse conditionem; utrobique omittuntur tituli DIVAE, et AVGSTAE, quoniam utraque neque consecrata fuit, neque Augustae nomine insignis, et utrobique scribitur MEMORIAE, suadente nimirum pietate illic in uxorem fratris Germanici, hic in sororem. His igitur expensis nemo credo erit, qui ambiget, numos omnes Domitillae nomine inscriptos, qui *divae* et *Augustae* nomina omittunt, (sunt autem tantum aenei I. formae cum uno hoc thensae typo) esse Domitillae juniori tribuendos.

a) Silv. L. I. carm. 1. v. 97. 98. b) in Octavia v. 249. c) in Vespas. art. I. p. 3.
d) in Calig. c. 15. e) Ann. XII. 42. f) L. LX. § 22.

Ea, quae modo disputavi, egregie confirmantur numo alio, quem depictum proposuit Morellius, si modo probae fidei is est:

DOMITILLAE. AVG. MATRI. T. CAES. VESP. AVG. S. P. Q. R. *Thensa a duabus mulis tracta.*
IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. P. P. *in medio:* S. C. AE. I.

Hic a priore solum differt inscriptione anticae. Omittitur nimirum MEMORIAE, et reliqua epigraphe matrem Domitillam aperte eloquitur. At dixi, suspectum videri numum; nam deest vocabulum DIVAE, eumque in nullo alio probatae auctoritatis catalogo vulgatum video. Ex numo, quem mox describam, manifeste patebit, quod jam pluribus aliis locis monui, Morellium numos quoque aperte falsos cum genuinis miscuisse.

Numus spurius.

DOMITILLAE. AVG. MATRI. DOMIT. CAES. AVG. S. P. Q. R. *Thensa a binis mulis tracta.*
IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. CENS. P. P. *in medio:* S. C. AE. I. (Morelli Impp.)

Vndecunque demum numisma istud depinxit Morellius, illud certe turpiter fallit. Nonnisi post Titi mortem Augusti titulum abstulit Domitianus, at hic in uno eodemque numo uterque dicitur Augustus. Accedit, in eo Titum dici censorem, qui tamen, ex quo Augustus dictus est, hoc epitheto in moneta abstinuit. Ne Mediobarbus quidem, in largiendo hoc titulo perliberalis, ad hos annos extremos Titi numum reperit cum addita hac appellatione. Haec, utut absurda, nullam tamen malae fidei suspicionem moverunt Gorio commentatori.

Numi commatis peregrini.

ΦΛΑΟΥΙΑ. ΔΟΜΙΤΙΛΛΑ. *Hujus caput.*
L. ς. *Serpens super equi currentis dorso.* AE. III.

Alexandrinum hunc numum edidere Patinus, a) Spanhemius, b) et Morellius. Cusus hic numus est anno VI. aut Vespasiani, aut Domitiani. At cum *divae* et *Augustae* tituli in eo absint, quibus, ut dictum, Domitilla senior sub Domitiano ornata jam fuit, intelligendum sane Vespasiani imperium. Sed hoc ratiocinium tum tantum valebit, si capite anticae exhibetur Domitilla Vespasiani conjux. Nam si filiam cognominem sistit, poterit ad utriusque imperium referri. Est ergo ab Alexandrinis in alterutrius Domitillae honorem signatus hic numus.

* * *

ΔΟΜΙΤΙΛΛΑ. CEBACTH. *Hujus caput.*
L. ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ. *Aequitas sedens.* AE. III. (Gessnerus ex museo Pfau tab. LIX. n. 21.)

Annus hic XII. necessario est Domiti-

a) Num. Impp. p. 109. b) Tom. I. p. 290.

ani, quo Alexandrini ejus matris memoriam renovaverunt.

Alterius regionis numum editum non reperio.

PRETIUM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - - - -	C.
Aenei I. formae, ſed quos dixi eſſe verius Domitillae filiae - - - - - - - - - -	R.
Commatis peregrini, non exſtant niſi Alexandrini aenei III. formae - - - - - - - -	RRR.

DOMITILLA VESPASIANI F.

Fuiſſe eam Veſpaſiani et Domitillae filiam, mortuamque ante Veſpaſiani imperium, ſupra in ejus matre ex Suetonio docui. Reliqua ejus omnia ignota. Filiam habuit nomine et hanc Domitillam, nuptam T. Flavio Clementi Domitiani conſobrino, et ab hoc, quia Chriſtiana ſacra colebat, relegatam, cujus duos filios, Veſpaſianum et Domitianum imperii heredes deſtinavit Domitianus, ut dicemus infra in Veſpaſiano juniore. Vide de variis his Domitillis Spanhemium, [a]) et notam Reimari ad Dionis L. LXVII. § 14.

Numi:

MEMORIAE. DOMITILLAE. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. T. CAESAR. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio:* S. C. AE. I.

Numum hunc, quem continuo ſupra in moneta Domitillae matris deſcripſi, eſſe probabilius Domitillae Veſpaſiani filiae, eodem loco probare conatus ſum, quem adi.

* * *

Numum a Chiffletio editum cum epigraphe: MEMORIAE. DOMITILLAE. DIVI. VESp. F. eſſe ſpurium, poſt Harduinum docuit Bimardus. [b])

VESPASIA POLLA *Veſpaſiani mater.*

Pollae numum aeneum II. formae poſſedit olim Vindobonae in muſeo ſuo Ioſephus Hauerus, eumque genuinum judicavit. Malae fidei notam Khellius data typis epiſtola importunius impegit, quam ut iſtud adridere poſſet poſſeſſori, tanto acerbius injuriam ferenti, quod vendere muſeum ſuum inſtituerat. Vidit igitur orbis eruditus opus juſti voluminis inſcriptum: *Ioa. Ioſephi nobilis de*

a) T. II. p. 286. b) ad Iobert. T. I. p. 284.

Hauern, dissertatio apologetica, qua aenei, et unici Vespasiae Pollae numi antiquitas, et integritas vindicantur. Vindobonae 1766. Parum eo opere probatus numi candor adversae sententiae patronis videbatur, exortumque bellum inter partes atrox, quod, ut fieri solet, inter contumelias gerebatur. Pluribus post annis, posteaquam discessum ab armis est, fatale istud cimelium, tanti causam moliminis, et irarum, oculis intueri coram licuit, ac tum dubitare mecum ipse coepi, magisne miserandum putem laborem aut eorum, qui numi antiquitatem aggressi sunt vindicare, aut eorum, qui mercem, quae objecta oculis continuo pudendos νοθειας vibices aperuit, dignam judicavere, cui repudiandae operae pretium esset immorari. Ceterum vidi olim cum apud nos in museo Kössleriano, tum in variis per Italiam museis similes hujus Pollae numos, sed hos ex eorum quoque sententia, quorum fuere, spurios agnitos, ut adeo numo huic Haueriano ne illud quidem solatium, esse se unicum, reliquum sit.

T. FLAVIVS VESPASIANVS.

Titus natus est Romae III. Kal. Ian. V. C. 794 matre Flavia Domitilla, educatusque una fuit puer cum Britannico. a) Patris in Germaniam, et Britanniam comes virtutem suam, animum intrepidum, ac pietatem insigni documento puer probavit, cum in Britannia perrupto barbarorum globo patrem periclitantem, ac jam paene captivum liberavit. b) Patrem a Nerone bello Iudaico praefectum adsecutus, legionique praepositus, Tarichaeam, et Gamalam urbes Iudaeae validissimas in potestatem redegit. c) Exeunte anno V. C. 821 missus a patre ad salutandum Galbam apud Corinthum necem Galbae, et motus Vitellii intelligit. Quare consilio opportune mutato mox ad patrem revertitur. d) Crescente interea provinciarum in Vitellium odio, et Muciano Syriae tum praeside transferre imperium in Vespasianum meditante ipse consiliorum inter utrumque nuncius exstitit, dum denique pater a propriis, ac provinciarum vicinarum legionibus imperator pro Vitellio adclamaretur..

V. C. 822 P. X. 69.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. DES.

Titus profecto ad stabiliendum imperium patre subsistere in Iudaea ad hanc perdomandam jubetur. Fine anni caeso Vitellio a senatu Caesar, princeps juventutis, patrisque in consulatu sequentis anni conlega designatur. e)

* * *

Ad hunc annum, etsi sequentem quoque non abnuant, referri possunt numi aurei, et argentei a me supra in numis Vespasiani ad V. C. 822, et 823 de-

a) Suet. cap. 2. b) Dio L. LX. § 30. c) Suet. c. 4. d) Tacit. Hist. II. 1. Suet. c. 5. Ioseph B. I. L. IV. c. 9. § 2. e) Tacit.

ſcripti, in quorum antica eſt caput Veſpaſiani, eique anno competens inſcriptio, in averſa: TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN., vel LIBERI. IMP. AVG. etc., et uterque Caeſar vario ſitu, cultu, et habitu. Quod ſi horum nonnulli revera hoc anno ſignati ſunt, neceſſe eſt, id factum Antiochiae, cujus cauſam ſupra in Veſpaſiano ad eundem hunc annum attuli.

V. C. 823 P. X. 70.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. IMP.

Patris in conſulatu I. conlega hunc abſens init. Hieroſolyma omni vi adortus denique expugnat die II. Septembris. a) Ab ea victoria *imperator* a militibus adclamatur. b)

Praeter numos ad annum priorem exhibitos, qui anno praeſenti competunt etiam, huic anno, neque alteri, tribuendi ſequentes:

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatulum*, illinc:
CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.*

IMP. CAESAR. VESPASIANVS AVG. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

T. CAES. AVG. F. COS. — D. CAES. AVG. F. PR. *Capita adverſa Titi, et Domitiani.*

Averſa cum patris capite, ſed epigraphen non prodit editor Vaillantius. AE. II.

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caeſar in ſuggeſtu adverſus ſedens, ante unumquemque inferne figura togata ſtans.*

IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *Caput laureatum.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

V. C. 824 P. X. 71.
CAESAR. IMP. TR. P. COS. DES. II. PONTIF. IMP. II.

Ex Palaeſtina in Aegyptum primum, deinde Romam abit. c) A patre deſignatur IMPERATOR docentibus hujus anni numis. Cum patre de Iudaeis triumphat. Ab eodem in trib. poteſtate conlega adſciſcitur, d) et quidem haud dubie Kalendis Iuliis, ut probare conabimur in doctrina de trib. poteſtate. Acceſsit et titulus *imperatoris.* Praetorii praefecturam hactenus non adminiſtratam, niſi ab equite Romano, ſuscipit. e)

CAES. AVG. F. DES. (in aliis DESIG.) IMP. *Titus paludatus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium*, illinc:
AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Domitianus adverſus ſtans eodem cultu.*

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput Veſpaſiani laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II. illinc:
CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. S. C. *Vterque Caeſar ſtans, ut in praecedente.*

---

a) Noris Epoch. Syromac. b) Suet. c. 5. Dio L. LXVI. § 7. c) Suet. c. 5.
d) Suet. c. 6. e) l. c.

Aversa incerta. AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

In numo priore Titus dicitur DESI*gnatus* IMP*erator*, at in posteriore jam absolute IMP*erator* compellatur. De his numis, eorum aetate, et vero lectionis modo plura disserui supra in numis Vespasiani ad eundem annum. Nullus alius certus exstat numus, quo doceremur, Titum jam hoc anno fuisse imperatorem conlegam, ad quem honorem fuisse eum designatum, prodit numus ex propositis primus, et eodem adhuc anno evectum secundus. Ceterum de definito mense, aut die, quo Titus seu Romam venit, seu cum patre triumphavit, seu conlega adscitus, seu pontificatum adeptus est, nihil adfirmari certi potest, de quo variae variorum conjecturae legi possunt apud Tillemontium. [a])

* * *

T. CAESAR. IMP. VESP. *Caput laureatum.*

PONTIF. TR. POT. *Typi varii obvii.* AV. AR.

Numos hos ad annum praesentem referre solent antiquarii, at quoniam Titus plerumque in moneta sua numerum trib. potestatis omisit, hi numi aliis perinde annis tribui possunt. Esset quidem hujus anni numus argenteus a me in catalogo musei Caesarei ad annum praesentem descriptus, in cujus aversa: PONTIF. TR. P. COS. Verum cum numum denuo in judicium vocarem, adverti fugientem notam numeralem τo COS. consequentem. Pontificatus in numis anni proxime sequentis frequenter legitur. Eo illum hoc ipso anno fuisse decoratum, praeclare confirmat tabula Fastorum pontificalium, in qua legitur: [b]) ADLECTVS. AD. NVMERVM. EX. S. C. T. CAESAR. AVG. F. IMPERATOR. IMP. CAESAR. VESPASIANO. AVG. III. M. COCCEIO. NERVA. COS. P. R. C. AN. DCCCXXIIII.

* * *

IMPERATOR. T. CAESAR. AVGVSTI. F. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens, infra* EPHE. AR. (Mus. Caes.)

Praeclarum hunc numum, qui olim fuit in museo C. Ariosti, vulgavit Khellius, (Suppl. ad Vaill. p. 39) sed erravit scribendo: AVGVST. P. P. pro AVGVSTI. F. Singulare est in hoc numo Titi adhuc Caesaris nomen IMPERATOR instar praenominis, de quo vide, quae infra sub titulo Imperatoris monebimus. In sensum vocabuli EPHE. supra in numis patris Vespasiani pag. 339 inquisivimus. Potest numus hic adhuc in annum proximum differri.

* * *

Mirum, non exstare, quod sciam, Titi numum hujus anni testem Iudaeae captae, et acti de ea triumphi, cum tamen solus ipse bellum Iudaicum confecerit denique, et triumphaverit cum patre. Certe qui Iudaeae captae meminere, omnes sunt annorum sequentium, quamvis ad hunc ipsum annum exstent frequentes cum capite Vespasiani. Quare cum ex defectu aliorum certorum hujus anni numorum, tum vel ex

a) T. II. P. I. p. 44. et P. III. p. 844.

b) Gruter p. 300 col. 2.

hac ipsa causa, verisimile omnino est, labente adhuc toto hoc anno non fuisse signatos Titi numos, nisi in consortio cum Domitiano. Nam si revera signati essent, mirum videatur, non memorari perinde in Titi numis insignem victae Iudaeae honorem, qui Tito potissimum debebatur.

V. C. 825 P. X. 72.
CAESAR. IMP. TR. P. I. II. COS. II.
PONT. IMP. III. IV.

Incipit CENSOR.

Patris in censura conlega, quae inceperit forte anno praecedente, at numi eam hoc anno prodere incipiunt. Vide Vespasianum ad hunc annum.

A. T. CAES. VESPASIAN. IMP. P. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, vel radiatum in AE. II.*
B. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput laureatum in AE. I., laureatum, vel radiatum in AE. II.*
C. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. IIII. PON. TR. POT. II. COS. II. *Caput radiatum in AE. II.*
D. T. CAES. IMP. PON. TR. P. COS. II. CENS. *Caput laureatum, vel radiatum in AE. II.*
E. T. CAES. VESP. IMP. PON. TR. POT. COS. II. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*
F. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput laureatum in AE. I.*
G. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. III. PON. TR. POT. II. COS. II. *Caput laureatum in AE. I.*
H. T. CAES. VESPAS. IMP. P. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, vel radiatum, in AE. II.*

Omnes fere anni hujus numi cogniti sequenti etiam applicari possunt, quia Titi consulatus II., et trib. potestas II. in sequentem quoque annum porriguntur.

Notandum praeterea, nullum mihi cognitum hujus biennii, seu consulatus II. numum certum aureum, vel argenteum. Quos in praefixo schemate vidimus hoc consulatu notatos, omnes sunt aenei. Exhibet quidem opus Imperatorum Morellii in tabula V. numos 25. 26. 27. 28 aureos, et in tabula VI. numum 25 argenteum, in quibus omnibus notatur consulatus II. At sciendum, tabulas Morellii, quae aureos argenteosque Titi numos complectebantur, fuisse deperditas, earumque supplementum additum a Gorio, ut monet ipse in epistola aureis Titi numis praefixa. a) Tamen perinde habeatur, sive Morellium, sive Gorium habeamus numorum

a) pag. 342.

praeconem, modo constet de eorum fide. At enim istud ipsum est, quod eorum auctoritatem elevat. Nam omnium horum numorum, quos proponit, consulatu II. insignium ex utroque metallo nobiliore, alium vadem praestare non potuit, quam Mediobarbum, et hic numos Arschotanos, Minium, aliosque, quorum omnium fidem parvi pendimus. Idem sit judicium de argenteo IMP. IIII., qui est tab. VII. n. 22, pro quo haud dubie legendum IMP. XIII.

Vt lit. B.

CAESAR. DOMITIAN. COS. DES. II. *Domitianus eques s. hastam.* AE. I. (Mus. Caes.)

Est hic numus fortasse unicus certus anni praesentis, reliquis, ut dixi, anno sequenti non adversantibus; nam anno sequente Domitianus jam fuit COS. II. Aversa explicabitur in moneta Domitiani.

* * *

Vt lit. B.

CONGIAR. PRIMVM. P. R. DAT. S. C. *Titus in suggestu sedens, infra figura tesseram ostentans, quam figura togata sinu excipit, pone Palladis signum.* AE. I. (Mus. Caes.)

Mirari possumus, illatum monetae congiarium Titi, nullum monetae patris. Similis epigraphe, et fere etiam typus est in numis Neronis. Mirabilis numus, quem Mediobarbus ex museo Moscardi describit, et exquisitissimum, integerrimumque vocat: CONG. TER. P. R. IMP. MAX. DAT., quam epigraphen utinam illustrasset quoque. Nemo sanus erit, cui non numus spurius videbitur.

* * *

Vt lit. B.

IVDAEA. CAPTA. S. C. *Typi, ut in numis Vespasiani.* AE. I.

Nunc primum numi Titi decus Judaicum enarrare incipiunt, patre illud jam in numis anni praecedentis jactante. Huc pertinet numus ejusdem Titi in urbe incerta signatus, in cujus aversa: ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ. *Victoria galeae insistens clypeo palmae appenso inscribit:* ΝΕΙΚΗ. ΚΑΙΣ. (Pellerin Rec. III. tab. 134.)

* * *

Vt lit. D et H.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis insistens.* AE. II. (Mus. Caes.)

Hujus aversae explicatio petenda ex numo simili Vespasiani ad annum V. C. 824.

V. C. 826 P. X. 73.

CAESAR. IMP. TR. P. II. III. COS. II. DES. III. PONT. CENS. IMP. IV.

Certi anni praesentis numi desiderantur, verum, ut ad annum proxime superiorem monui, etiam ii, qui consulatum II. inscriptum habent, huc revocari possunt.

V. C. 827 P. X. 74.

CAESAR. IMP. TR. P. III. IV. COS. III. DES. IV. PONT. CENS. IMP. V. VI.

Acta hujus anni vide in Vespasiano.

A. T. CAESAR. IMP. COS. III. *Caput laureatum, in AE. II.*
B. T. CAESAR. IMP. VESP. vel VESPASAN. vel VESPASANVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. T. CAESAR. IMP. PONT. *Caput laureatum, in AE. II.*
D. T. CAESAR. IMP. PONT. TR. P. COS. III. CENS. *Caput laureatum, in AE. II.*

* * *

Vt lit. B.

AETERNITAS. *Mulier stans d. caput Solis, et Lunae.* AV. (Muf. Caef.)

De hoc Aeternitatis typo vide quae advertam in numis Trajani ad V. C. 864, et Severi ad V. C. 955.

* * *

Vt lit. B.

PONTIF. TR. P. COS. III. *Caduceus.* AR. (Muf. Caef.)

Rari funt hoc adhuc anno numi Titi argentei. Aureum certum non novi. At inde ab anno fequente in utroque metallo abundant.

* * *

Vt lit. C.

TR. POT. COS. III. CENSOR. *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muf. Caef.)

In numis cum hoc typo omitti folitam fuiffe notam S. C., dixi in moneta Tiberii ad annum V. C. 775.

V. C. 828 P. X. 75.
CAESAR IMP. TR. P. IV. V. COS. IV. DES. V. PONT. IMP. VII. — X. Definit CENSOR.

Hujus anni gefta vide in Vefpafiano.

A. T. CAESAR. IMP. VESPASIAN. *Caput laureatum, in AV et AR.*

B. T. CAESAR. IMP. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

COS. IIII. *Bos cornupeta,* vel: *Capricornus.* AV. (Muf. Caef.)

Vtriusque typi caufa mihi ignota. An aftrologiam refpiciunt, cujus in numis Graecis Romanisque non pauca habemus exempla?

Vt lit. A.

PONTIF. TR. P. COS. IIII. *Victoria ciftae infiftens inter erigentes fe angues.* In aliis: *Mulier fedens.* AV. AR. (Muf. Caef.)

V. C. 829 P. X. 76.
CAESAR. IMP. TR. P. V. VI. COS. V. DES. VI. PONT. IMP. X.

Adverfae funt ut ad annum praecedentem, aucto folum confulatu.

COS. V. *Bos, vel aquila.* AV. AR. (Muf. Caef.)

V. C. 830. 831. P. X. 77. 78.
CAESAR. IMP. TR. P. VI. VII. (VII. VIII.) COS. VI. PONT. IMP. XI. XII. XIII.

Revocatur CENSOR.

A. T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*, *in AV. et AR.*
B. T. CAESAR. VESPASIANVS. *Caput laureatum*, *in AR.*
C. T. CAES. IMP. AVG. F. TR. P. COS. VI. CENSOR. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
D. T. CAESAR. IMP. PONTIF. COS. VI. CENSO. *Caput laureatum*, *in AE. II.* (Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. A.

COS. VI. *typis variis, et obviis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

IMP. XIII. *Scrofa cum ſuculis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Reliqui typi *Iudaeam captam*, *Pacem Aug.*, *Victoriam Auguſti*, vetera nempe argumenta recolunt.

V. C. 832 P. X. 79.
CAESAR. IMP. TR. P. VIII. COS. VII. PONT. IMP. XIV.
Veſpaſ. Aug. IX. Tito Caeſ. VII. cos.
Deſinit iterum CENSOR.

CAESAR. IMP. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. VIII. COS. VII. *variis typis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput laureatum.*

CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques ſ. haſtam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum, qui repugnare chronologiae videtur, vide explicatum infra in Domitiano ad eundem hunc annum.

Eodem anno
AVG. TR. P. IX. COS. VII. DES. VIII. P. M. P. P. IMP. XIV. XV.

Patri Veſpaſiano IX. Kal. Iul. mortuo ſuccedit Titus. Cn. Iulius Agricola altero bello univerſam Britanniam vaſtat. Ex his victoriis Titus imperator XV. appellatur. [a]) Ingens Veſevi incendium vaſtata foede pulcherrima Campaniae ora, Herculano, et Pompeiis, quas jam ad annum V. C. 816 terraemotu adflictas diximus, nunc penitus ſepultis, cineribus non modo Romam usque, ſed et in Africam, et Syriam perlatis. [b]) Continuo et pontificatus maximus defertur Tito, quem, ut ait Suetonius, [c]) *ideo ſe profeſſus accipere, ut puras ſervaret manus, fidem praeſtitit, nec auctor poſthac cujusquam necis, nec conſcius etc.*

A. IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*
B. IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

---

a) Dio L. LXVI. § 20. b) Dio l. c. c) Cap. 9.

C. IMP. TITVS. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

D. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. II.*

*
* *

Vt lit. A.
COS. VII. *Bos stans.* AR. (Muf. Caef.)
Vt lit. A.
TR. P. VIII. IMP. XIIII. COS. VII. *Quadrigae lentae, super quibus flos.* AR. (Muf. Caef.)

Numus fub ipfum imperii exordium fignatus, antequam *patris patriae* nomen admififfet, quod deinceps in numis fimilibus non omittitur. In aliis cum fimili infcriptione variant typi, fed hi obvii.

*
* *

T. CAES. IMP. VESP. AVG. P. M. *Caput laureatum.*
Sine epigraphe. Imperator eques a figura militari d. pede galeae infiftente globum accipit. AR. (Muf. Caef.)

Numus fingularis non modo propter averfae typum, fed etiam quod titulum IMP. poftponit. Sed fatis vel ex typo imperatoris globum, nempe fummi faftigii infigne acceptantis apparet, numum fub initium augufti imperii fuiffe fignatum, retento adhuc priore titulorum ordine.

V. C. 833 P. X. 80.
AVG. TR. P. IX. X. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XV. XVI.
Tito Aug. VIII. Domitiano Caef. VII. cos.

Saevum Romae incendium, quo abfumptum rurfus templum Iovis Capitolini, aliaque aedificia cum facra, tum profana, quae enumerat Dio. [a]) Titus amphitheatrum et balnea dedicat, et magnificentiffimos ludos edit. [b])

A. IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AV. AR.*

B. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in aliis radiatum, in AE. II.*

C. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

D. IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

*
* *

Vt lit. C. Titus togatus fedens fuper congerie armorum d. ramum, f. volumen, in area S. C.
Sine epigraphe. Amphitheatrum. AE. I. (Pedrufi Muf. Farn. Pembrock P. III. tab. 76. Muf. Caef.)

Exhibet averfa ftupendae molis am-

a) L. LXVI. § 24. b) Ibid. § 25.

phitheatrum, dictum hodie *Colisaeum*, quod propter operis firmam compagem aeternum fuerat, nisi recentior barbaries partem esset demolita. Ad illud aedificandum cum dixit Cassiodorus, Titum derivasse auri rivos, a) nequaquam videatur locutus ὑπερβολικως; nam captis mensuris, et inito calculo confecere Barthelemyus, et P. Iacquier, solum ejus murum externum constiturum hodie XVII. milliones librarum Gallicarum. b) Tanti fuerat effundere thesauros, ne deesset populo jam immanissimarum libidinum sitienti locus dignus, in quo, ut conqueritur Arnobius, c) *mandi homines cerneret, et bestiarum laniatibus dissipari, interficere se alios nullius ob meriti causam, sed in gratam voluptatem consessorum, ipsosque illos dies, quibus tantum committeretur nefas, in gaudiis communibus ducerent, et festa hilaritate sacrarent.* Coeptum aedificari imperante Vespasiano, hoc demum anno finitum dedicatumque a Tito, ut dixi in annalibus, ac propterea numis illatum. Recurrit idem typus in numis Domitiani hujus anni, ut et in numis divi Titi. Etiam numi Gordiani maximae formae hujus aedificii imaginem sistunt. Multos hodie circumferri Vespasiani numos cum hac aversa, sed falsos omnes, dixi in hujus moneta.

Vt lit. A.

TR. P. IX. IMP. XV. COS. VIII. P.P. *typis variis.* AV. AR.

Numi similes ingente numero exstant. Ex typis, ceteris obviis, memorari meretur *elephas loricatus*, qui refertur haud dubie ad ludos magnifice hoc anno obitos. Hic typus saepius occurrit ob eandem causam in numis inscriptis: MVNIFICENTIA. AVG. De loricata hac bellua vide, quae notabimus in moneta Antonini Pii ad annum V. C. 902.

Copiosi sunt etiam aenei I. et II. formae, sed qui non exhibent nisi typos jam cognitos.

V. C. 834 P. X. 81.
AVG. TR. P. X. XI. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XVI. XVII.
L. Flavio Silva Nonio, Asinio Pollione Verrucoso cos.

Moritur Titus idib. Sept. non immuni procuratae necis suspicione Domitiano. d)

Princeps fuit, si quis alius, longiore vita dignissimus; tanta illi morum comitas, tantum omnibus benefaciendi studium, quo factum, ut vulgo amor, ac deliciae humani generis vocaretur, e) et quod magis mirum, privata ejus vita reprehensione, et odio publico non caruit. Nam et saevitia, et luxuria, et rapacitas, tum etiam amor intempestivarum comissationum palam notabantur, sic ut alter futurus Nero passim praedicaretur, neque alius quis tam adverso rumore, magisque invitis omnibus transiret ad principatum. f) Princeps correctis in melius studiis nonnisi famae, ac virtutibus servivit. Memoriae proditae sunt nonnullae ejus voces alte in animum defigendae iis, quos moderandis populis fortuna praefecit,

a) L. V. epist. 42. b) B. L. T. XXVIII. p. 585. c) adv. gent. L. II. d) Suet. in Tito c. 11. in Domit. c. 2. Dio L. LXVI. § 26. e) Suet. c. 1. f) Suet. c. 6. 7.

ut cum diceret, *non oportere quemquam a sermone principis tristem discedere*, aut cum recordatus super coenam, nihil se cuiquam eo die praestitisse, laudatam eam vocem promeret, *amici, diem perdidi.* [a]) Berenicen Agrippae II. Iudaeae regis sororem, quam in Iudaea cognitam sic deperivit, ut vivo adhuc patre acciret Romam, habitaretque una in palatio, neque amplius dubitaretur, futuram conjugem, quae jam omnia conjugis munia obibat, ultro dimisit invitus invitam, quod moleste istud contubernium ferre populum Romanum persentisceret. [b]) Morti proximus, *non exstare*, ajebat, *ullum suum factum poenitendum, excepto duntaxat uno,* quod quale fuerit, adsequi nemo, nisi per varias conjecturas potuit. [c]) Vera Titi aetas inter auctores controversa est, de quo vide variorum sententias enarratas a Reimaro. [d])

Vxores. De his infra.

*
* *

Numi, qui certe essent hoc anno signati, mihi ignoti, qua de re mox infra in animadversionibus ad Titi monetam aliqua notabo.

Numi vagi.

Pauci sunt id genus numi, quoniam saltem inscripti sedulo consulatus tempus commode definiunt. Ex his memorandi:

IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum.*

AVGVR. TRI. POT. *Instrumenta pontificalia.* AR. (Mus. Caes.)

Similis aversa est etiam in numo Vespasiani ad annum V. C. 725 descripto, quem adi.

Eadem adversa.

BONVS. EVENTVS. AVGVSTI. *Vir nudus stans d. pateram, s. spicas cum papavere.* AR. (Mus. Caes.)

De bono Eventu vide dicta in numis gentis Scriboniae.

Divus Titus.

De Titi consecratione Suetonius: [e]) *defunctumque nullo praeterquam consecrationis honore dignatus* est Domitianus. Consecratum S. C. dixit Eusebius. [f])

DIVO. AVG. T. DIVI. VESP. F. VESPASIANO. *Titus capite radiato sedens ante aram ignitam d. ramum, s. hastam.*

IMP. CAES. DIVI. VESP. F. DOMIT. AVG. P. M. TR. P. P. P. *in medio:* S. C. AE. I.

Hujus numi fidem tueatur Morellius, qui eum ex museo regis Galliarum delineavit. Reliquis est ignotus, atque ipsi etiam Vaillantio.

*
* *

DIVO. AVG. T. DIVI. VESP. F. VESPASIAN. *Titus capite radiato togatus sedens super congerie armorum d. ramum, s. volumen, in imo* S. C.

Amphitheatrum. AE. II. (Mus. Caes.)

Similem utriusque partis typum vidimus in numo anni V. C. 833.

---

a) Suet. c. 8. b) Tacit. Hist. II. 2. Suet. c. 7. Dio L. LXVI. § 15. c) Suet. c. 10. Dio L. LXVI. § 26. d) ad Dionis *L.* LXVI. § 119. e) in Domit. c. 2. f) in Chronic.

DIVVS. TITVS AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Caput filiae Iuliae.* AV. AR. (Morelli.)

DIVO. TITO. *Caput radiatum.*
CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* In aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De numis ſimilibus multo ſerius ſignatis vide tractatum de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

De his vide tractatum de numis reſtitutionum Vol. V.

Numi falſi.

IMP. TITVS. CAES. VESPASIANVS. AVG. P. M. *Caput Titi*, in aliis: *Capricornus.*
TR. P. VIII. IMP. XIIII. COS. VII. P. P. *Amphitheatrum.* AV.

Data opera numum hunc deſcriptum ab Occone, reſtitutum a Mediobarbo, et a Gorio inſertum Theſauro Morellii a) hic recenſeo, ex quo iterum, iterumque appareat, quae fuerit in obtrudendo amphitheatro impoſtorum aviditas, et licentia, de qua egi ſupra in falſis numis Veſpaſiani. Numus hic eo peccat, quod Titi jam Auguſti titulum conjungat cum trib. poteſtate VIII., quod etſi forte non repugnet, tamen nullus adhuc comparuit numus, qui utrumque titulum conjungeret; omnes enim nobis cogniti numi a trib. poteſtate IX. Auguſti honorem ordiuntur. Ad haec amphitheatrum iſtud nondum in conſulatu Titi VII., ſed anno primum ſequente perfectum, dedicatumque eſt.

AETERNITATI. FLAVIORVM etc. qui numus eſt ex Arſchotanis valde ſuſpectis.

Animadverſiones in monetam Titi.

Varia obſervata fuit in Titi monetae oeconomia, cujus difficile eſt veram cauſam reperire, et ſatis eſto proponere modum omiſsis conjecturis.

V. C. 822 — 824. Horum annorum non habemus monetam Titi certam, niſi in conſortio cum fratre Domitiano, ut jam adverti ad V. C. 824.

V. C. 825. 826. Non habemus certam monetam auream, et argenteam, niſi forte ad hos annos pertinent numi frequentes utriusque metalli inſcripti PONTIF. TR. POT.

V. C. 827. Rari argentei. Aureus nondum mihi obſervatus, ut dixi ad hunc annum.

V. C. 828. Aurum, et argentum obvium, ut et aenei II. formae; ſed aenei I. formae deficiunt, et ſervatur haec lex, quousque Auguſti titulum accepit Titus. Factum iſtud exeunte Iunio anni

V. C. 832, et reliquo hoc ſemeſtri copioſos videas in auro, et argenteo, atque etiam in aere I. et II. formae.

V. C. 833. Copioſos habemus aureos, et argenteos, qui cum conſulatu VIII. conjungunt trib. poteſtatem IX. At nullum novi numum aureum argenteumve ab altero hoc ſemeſtri usque ad

a) Tab. VI. n. 42.

ejus mortem, quae in Septembri anni sequentis contigit, percussum; nam neque trib. potestas X., neque XI., quibus per istud intervallum praeditus fuit, amplius in ullo memorantur. Ad hoc ergo tempus magnam partem pertinebunt ii, quos, quia notis chronologicis carent, vagos appellare soleo. Copiosi autem sunt aenei I. et II. formae nota consulatus VIII. insignes, qui cadit in annum utrumque, nempe V. C. 833, et 834.

Aeneos III. vel IV. formae, quod constet, moneta Titi non offert.

Tituli Titi.

Imperator.

Hujus tituli varia fuit in Tito ratio, et ab omnium aliorum Caesarum instituto abludens. Eccam:

V. C. 822. 823, imperatoris titulo abstinet.

V. C. 824, in numis primi semestris dicitur CAES. DESIG. IMP., seu *designatus imperator*, de quo vide quae diximus in moneta Vespasiani ad hunc annum. In numis ejusdem anni serius signatis vocatur T. IMP. CAESAR, ac deinceps, donec Augustus dictus est, constanter dicitur: T. CAES. IMP. succedentibus reliquis titulis. Ab eo etiam tempore constanter caput laureatum praefert, quamquam etiam radiatum in pluribus aeneis II. formae numis, certe nunquam nudum.

V. C. 832. Titus Augustus, et factum tum, ut το IMP. in prioribus Titi Caesaris numis constanter postpositum, deinde in ejus Augusti numis praeponeretur, scriberetur que perpetua lege: IMP. TITVS. CAES. etc. Si qui numi aliam sequuntur legem, sic ut Titus Caesar dicatur IMP. TITVS., et Titus Augustus TITVS. IMP., certam metue fraudis suspicionem, aut numum extra urbem signatum puta. Ita Alexandrini minus religiosi Αυτοκρατορος titulum Titi nomini passim praeposuere. Idem praefigitur in numis inscriptis ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, tum et in denario, quem descripsi ad V. C. 824, sed qui verisimiliter signatus est Ephesi. De denario Titi Augusti cum postposito IMP. vide, quae ad annum V. C. 832 monuerim.

Quaesitum ab eruditis magnae famae viris, an titulus imperatoris Tito adhuc Caesari additus indicet, Titum a patre adscitum in imperio conlegam, an imperatoris honorem ei a victoriis delatum, de quo altero titulo mox infra agetur. Prior sententia sine dubio tenenda suadentibus istud cum historicis, tum numis. Plinius loquens de censura a Vespasiano V. C. 826 acta, quique hoc ipso tempore naturalem suam historiam scripsit, ait: [a]) *Census, quem intra quadriennium imperatores Caesares Vespasiani, pater, filiusque censores egerunt.* Ergo imperatoris nomen commune fuit tam patri, quam filio. Tito Romam reduci, cum adhuc in itinere esset, nunciatum fuit, esse se Romae nominatum imperatorem, ut refert Philostratus. [b]) Atque de hac imperii societate capienda sunt verba Suetonii: [c]) *neque ex eo* (nem-

a) L. VII. p. 405. b) in Apoll. Tyan. L. V. c. 30. c) in Tito c. 6.

pe post ejus in urbem adventum) *destitit participem, atque etiam tutorem imperii agere.* Sane omnem potestatem, quantacunque conferri poterat, videmus a patre cum filio communicatam, eo in consulatibus omnibus conlega adsumpto, communi triumphi et censurae honore, collata trib. potestate, et permissa imperatorii de victoriis tituli iteratione, quoties ipse eum iteravit. Confirmatur denique verbis Plinii in Panegyrico ad Trajanum, [a]) qui cum de Trajano a Nerva adoptato dixisset: *simul filius, simul Caesar, mox IMPERATOR, et consors trib. potestatis, et omnia pariter, et statim factus est*, continuo subjicit: *quae proxime parens verus* (Vespasianus) *tantum in alterum filium* (Titum) *contulit.* Si ergo hoc loco vocabulum *imperator* non partum Trajano ex victoria titulum, sed in imperio conlegium notat, idem etiam ex Plinii sententia in Tito notabit. Tamen honoris, ac potestatis primatum patri adseruere titulus Augusti, imperatoris ut praenomen, patris patriae, et pontificis maximi.

Idem invicte stabiliunt numi. In his anno V. C. 824 signatis dicitur DESIGnatus IMPerator. Ad hunc titulum ex victoria partum nemo designabatur, sed datus est mox post victoriam acclamatione militari. Ad haec Titus jam anno praecedente ex captis Hierosolymis dictus est imperator, ut mox dicetur, ergo is titulus intelligendus est de Tito ad imperii conlegium designato.

Haec ut certa sunt, ita non minus certum, in numis Titi vocabulum IMP. nonnunquam valuisse tam ad notandam imperii societatem, quam imperatoris titulum ex victoriis. Ejus argumentum praebeant inscriptiones capitis in numis ejusdem anni V. C. 825, in quorum uno:

T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II.

in alio:

T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. III. PON. TR. POT. II. COS. II.

Certe in utroque numo eadem est τὸ IMP. potentia, sed in altero numo praeterea exhibetur ad indicandum titulum ex victoriis. Similis ratio est in numis V. C. 830 signatis, in quorum uno:

T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS.

in alio:

T. CAESAR. VESPASIANVS. in aversa: IMP. XIII.

Omittitur nimirum in alterius numi antica vox IMP., quoniam in aversa ponitur addito ex victoriis numero. Neque istud modo observatur in numis Titi Caesaris, sed etiam Vespasiani, nam in hujus numo V. C. 831 signato legitur:

* CAESAR. VESPASIANVS. AVG., in aversa: IMP. XIX.

* * *

Hactenus de imperatoris titulo conlegii indice, nunc in eundem ex victoriis repetitum inquiramus.

V. C. 823 certe fuit IMP. I., nam teste Suetonio, [b]) Dione, [c]) et Iosepho, [d]) expugnatis Hierosolymis una cum patre a militibus acclamatus est imperator.

V. C. 824 videtur dictus IMP. II., sed desunt monumenta.

a) Cap. 8. b) Cap. 5. c) L. LXVI. § 7. d) Bell. Iud. L. VI. c. 6. § 1.

V. C. 825 IMP. III. dicitur in inscriptione Gruteriana, a) quam supra in Vespasiano sub eodem hoc articulo esse certe hujus anni comprobavi, jungiturque cum consulatu II., et TR. POT. II. Numi ad hunc annum idem docent.

Inde ex monumentorum defectu magna lacuna usque ad annum V. C. 831, sed quae expleri commode potest sequendo inde ab hoc anno iterationem Vespasiani, quam plerumque certam habemus; nam, ut docuimus, honores pater plerosque cum filio communes habere voluit. Ex hac lege fuit Titus

V. C. 826 IMP. IV.
V. C. 827 IMP. V. VI.
V. C. 828 IMP. VII. VIII. IX. X.
V. C. 829 IMP. XI.
V. C. 830 IMP. XI. XII.
V. C. 831 IMP. XIII. consentiunt et numi.

V. C. 832 IMP. XIIII. junctum cum TR. P. VIII. COS. VII. et titulo adhuc Caesaris, b) item

IMP. XIIII. junctum cum TR. P. VIIII. COS. VII. et titulo Augusti, in numis hujus anni.

IMP. XV. junctum cum TR. P. VIIII. COS. VII. DES. VIII. in inscriptione aquae Marciae ad portam Esquilinam, c) et in numis. Dictus fuit IMP. XV. ex victoriis Britannicis, ut diserte Dio ad hunc annum. d)

V. C. 833 IMP. XV. junctum cum TR. POT. COS. VIII. in numis.

IMP. XV. junctum cum TR. POT. X. COS. VIII. e)

V. C. 833. 834. IMP. XVI. et iisdem annis.

IMP. XVII. in inscriptione portae majoris Romae junctum cum TR. P. X. COS. VIII. f)

Caussas iterationis easdem cum patre habuit, sed et has plerasque ignoramus, ut diximus in Vespasiano.

Censor.

De censura, quam cum patre egit, vide dicta in Vespasiano. Eam eadem lege, ut pater, inscripsit numis annorum 825, 826, 827, sed contra, quam pater fecit, eam restituit in numis annorum 830, 831.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi Graeci habentur non pauci, suntque, ut in patre Vespasiano, argentei illi in majore pretio, qui annum novum sacrum inscriptum offerunt.

Coloniarum numi, quo tempore imperium solus obtinuit Titus, hactenus cogniti non sunt; nam quos habemus Stoborum, et Cassandreae Macedoniae urbium, Vespasiano imperante prodivere. Laudatus a Vaillantio numus Antiochiae Syriae ad hanc classem non pertinet; nam hac aetate ea colonia nondum fuit. Numum Caesareae Palaestinae ab eodem Vaillantio promulgatum offerre caput Elagabali, non Titi, in hujus coloniae numis probavimus. Etiam numus coloniae Antiochiae Pisi-

a) pag. 244. 2. b) Gruter p. 243 n. 8. c) Gruter p. 177. 1. d) L. LXVI. § 20.
e) Gruter p. 189. 9. f) Gruter 176. 1.

dine Vespasiani imperio debetur propter epigraphen: T. CAES. IMP. PONT., qua vivo patre usus est.

Alexandrini plures exstant, sed quam miram habeant oeconomiam, diximus in horum classe.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	C.
Aenei I. et II. formae - - - - - - -	C.
Aenei III. et IV. formae - - - - - - -	O.
Commatis peregrini	
Argentei max. mod. cum *anno novo sacro* - - -	RR.
Aenei urbium liberarum - - - - - -	R.
Coloniarum - - - - - - - - -	RRRR.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

VXORES TITI.

Vxor I. *Arricidia* Tertullo patre equite R. nata, quam juvenis duxit. a) Ejus nulli numi cogniti.

Vxor II. *Marcia Furnilla* in mortuae Arricidiae locum successit, splendido genere orta, cum qua divortium fecit sublata filia *Iulia*. b) Fuere, qui ei tribuerent numum sequentem:

ΦΟΥΛΒΙΑ. CEBACTH. *Hujus caput.*

ΑΙΓΕΙΡΑΙΩΝ. *Vir habitu curto, et tectus pileo Phrygio gradiens d. jaculum.* AE. (Angeloni Hist. Aug. p. 76. Patin ad Suetonii Titum c. 4.)

Vterque vir eruditus ex hoc numo colligit, hujus feminae nomen, quod varium in codicibus Suetonii legitur, nimirum *Furnilla*, *Furvilla*, *Fulvia*, *Flavilla* etc. fuisse *Fulvia*, ac Patinus quidem pertinacius istud adserit, quoniam antiquo numismati nihil potest refragari. At praestabat longius inquirere in numi fidem, aut certam ejus lectionem. Mulieri repudiatae dedicatam monetam, nedum dictam Augustam, vix credibile. Aegira urbs Achaiae, in qua numum signatum censet Angelonus, mihi ignota, quanquam Aegiram memorent geographi, et numi. Credam potius, ut epigraphen aversae, ita et anticae male lectam, numumque esse Fulviae Plautillae uxoris Caracallae.

a) Suet. in Tito c. 4. b) Suet. l. c.

IVLIA TITI F.

Titi ex Marcia Furnilla filia. a) Eam pater virginem Domitiano fratri in matrimonium obtulit; quod cum is recusasset devinctus Domitiae nuptiis, collocata fuit Flavio Sabino, filio T. Flavii Sabini fratris Vespasiani, patrueli Titi, ac Domitiani. b) Verum vix nuptam vivo adhuc patre ardentissime coepit diligere. Mortuo Tito, caesoque per iniquum praetextum marito Sabino, cumque a Domitia sua propter adulteriorum infamiam animum avertisset, non amplius tecte eum ea consuevit, sed aperte adeo, ut essent, qui crederent, fuisse eos vero matrimonio conjunctos, et testetur Philostratus, c) eapropter nuptialia sacra Ephesi publice fuisse celebrata. d) At enim ipse amasius causa mortis exstitit, cum praegnantem eam coegisset uterum abjicere. e) Fuisse dictam Augustam a Tito, consecratam a Domitiano, numi docent. De anno nativitatis, ac mortis nihil certi constat. Id unum notavit Suetonius, f) natali filiae suae a Tito captas Hierosolymas, quod accidit die II. Septembris. g)

Passim video, tam ab historicis nostrae aetatis, quam antiquariis hanc Titi filiam dici Iuliam Sabinam; et saepe mirabar, factum istud a viris in historia critica primi subsellii, quorum agmina enumerare longum foret. Tamen nondum reperi in omni antiquitate testem sincerum, qui Iuliam nostram altero nomine *Sabinam* appellaret, neque scriptorem, neque numum, neque marmor. Vulgavit quidem Muratorius monumentum vetus, in quo legitur SABINA. AVG., quod ille nomen reliquae inscriptionis causa nonnisi Iuliae Titi F. convenire existimat. h) Verum epigramma istud magis est mutilum, quam ut auctoritatem facere per se possit. Vltra in hanc causam cum inquirerem, comperi denique, Sabinae istud nomen ex Goltzii Thesauro in eruditorum commentarios fluxisse, qui unus omnium, ac solus numos tres *Iuliae Sabinae* nomine inscriptos vulgavit. Vide simile Goltzii figmentum repetitum in Sabina Hadriani uxore.

Observandus in Iuliae numis duplex capitis cultus. In aliis crines compositi sunt more, quem tenuit utraque Agrippina, nodo in collum retro pendente; in aliis accedit ad morem, quem observamus in numis Plotinae, et sociarum, crinium cultu turgente.

Numi Iuliae imperante Tito signati.

IVLIA. AVGVSTA. TITI. AVGVSTI. F. *Hujus caput.*

VENVS. AVGVST. *Venus seminuda aversa stans s. hastam, et simul columnae in-*

---

a) Suet. in Tito c. 4. b) Suet. in Domit. c. 22. Philostr. Vit. Apoll. L. VII. c. 7. c) l. c. d) Suet. in Domit. c. 10 et 22. Dio L. LXVII. § 3. e) Suet. in Domit. c. 22. Plin. epist. L. IV. 11. f) in Tito c. 5. g) Noris Epoch. Syrom. h) Thes. inscript. p. 914. 10.

nixa d. galeam. AV. AR. (Khell. Suppl. ad Vaill. Muf. Caef.)

IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Hujus caput.*

CERES. AVGVST. *vel:* CONCORD. AVGVST. *vel:* VESTA. S. C. cum *typis propriis.* AE. II. (Muf. Caef. Morelli.)

Eadem adverfa.

VESTA. *Dea fedens.* AR. (Muf. Pfau ap. Geffner.)

Cum in his numis Titus non dicatur *Divus*, certum eft, eos fignatos vivo adhuc fratre Tito. Intelligimus etiam, a Tito filiae delatum Auguftae honorem.

Numi Iuliae mortuo Tito fignati.

IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Hujus caput.*

DIVVS. TITVS. AVGVSTVS. *Caput Titi laureatum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

IVLIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

DIVI. TITI. FILIA. *Pavo cauda explicata.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Pavo immortuarum numis fymbolum obvium, at in hoc numo Iuliae, ceu Iunoni per adulationem tributum credi poffet, nifi idem typus occurreret etiam in numis Domitiani Caefaris. Argenteum alium cum eodem pavonis typo citat Vaillantius, fed infcriptum: CONCORDIA. AVGVST., qualis averfa eft etiam in numis Domitiani.

IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Hujus caput.*

VESTA. *Dea fedens.* AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 181. Baldini ad Vaill. T. II. p. 102.)

Diva Iulia.

DIVA. IVLIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. *Thenfa a binis elephantis tracta, fuper qua fignum Iuliae d. fceptrum, f. ramum.* AR. (Morelli, Vaill.)

DIVAE. IVLIAE. AVG. DIVI. TITI. F. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. (*in aliis* XVI.) CENS. PER. P. P. *in medio* S. C. AE. I. (Muf. Caef.)

Ex pofteriore hoc numo difcimus, Iuliam V. C. 843, 844, quibus Domitianus COS. XV. fuit, jam fuiffe vita functam. Etiam foli numi docent, confecratam fuiffe a Domitiano, qui ejus mortis caufa exftitit.

Numus reftitutus.

Vide hunc defcriptum in tractatu de numis reftitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum Graecarum numos habemus percuffos Smyrnae, et Thyatirae, quos vide apud Vaillantium, Pellerinium, Haymium. Singularis eft numus Pergami apud Spanhemium, a) in quo ejus caput jungitur cum capite Domitiani, tam parum ergo difsimulata ejus Caefaris cum nepte fua confuetudine, quam illam difsimulavere Ephefii, ut fupra ex Philoftrato docuimus.

Coloniarum, et *Alexandrini* defunt.

a) in Caefl. Iuliani p. 64.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	RR.
Argentei max. formae ſupra citati	RRRR.
Aenei I. formae.	R.
Aenei II. formae	C. fere.

De numis commatis peregrini continuo actum.

DOMITIANVS.

Natus eſt ex Veſpaſiano et Fl. Domitilla IX. Kal. Nov. patre conſule deſignato, inituroque menſe inſequente honorem, ut teſtatur Suetonius. a) Fuit hic primus Veſpaſiani conſulatus adhuc privati, isque ſuffectus, quem geſsit per Novembrem, et Decembrem V. C. 804. Vide, quae altius in Veſpaſiano ſub titulo *Conſul* diximus. Cum pater V. C. 822 ab externis legionibus imperator pro Vitellio eſſet renunciatus, ipſe Romae relictus a Vitellianis cum patruo Sabino exeunte Decembri obſeſſus eſt in Capitolio, hocque incenſo aegre apud aedituum occultatus ibi pernoctavit; tum mane facto lineo amictu turbae ſacricolarum Iſiacorum immixtus igno a usque evaſit quaeſito alibi latibulo. b)

V. C. 822 P. X. 69.

CAESAR. PRINC. IVVENT. PRAETOR. DESIG.

Caeſo circiter die XX. Decembris Vitellio progreſſus e latebris Domitianus a militibus Caeſar conſalutatur. c) Militum judicium confirmat ſenatus, qui praeterea Domitiano praeturam urbanam, et conſulare imperium decernit. d)

Dixi in numis Veſpaſiani, et Titi ad praeſentem annum V. C. 822, poſſe ad hunc annum referri numos aureos, et argenteos, in quorum averſa (nam anticam Veſpaſianus pater occupat) exhibentur Titus, et Domitianus vario cultu, et inſcriptione: TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN. vel: LIBERI. IMP. AVG. etc. quos deſcriptos vide in numis Veſpaſiani ad annos V. C. 822 et 823. Quod ſi horum complures revera anni praeſentis ſunt, neceſſe eſt, eos non in urbe fuiſſe ſignatos, quoniam uterque nonniſi exeunte Decembri, caeſo nempe Vitellio, Romae Caeſar eſt agnitus. At feriri poterant Antiochiae; nam legiones, quo tempore Veſpaſianum auſae ſunt imperatorem proclamare, non dubitaverint,

a) in Domit. c. 1. b) Tacit. Hiſt. III. 74. Suet. c. 1. c) Tacit. Hiſt. III. 86. Suet. c. 1. d) Tacit. Hiſt. IV. 3. Suet. c. 1.

ejus quoque filios agnoscere Caesares. Vide, quae plura in Vespasiano ad hoc argumentum pertinentia disserui.

V. C. 823 P. X. 70.
CAESAR. PRINC. IVVENT. PRAETOR.

Kalendis Ianuariis praeturam init, a) eamque licenter, et intemperanter exercet muneribus publicis pro libidine distributis, sic ut absens Vespasianus miraretur, quod non et sibi successorem mitteret. b) Adversum Gallos, Batavos, et Germanos rebelles una cum Muciano proficiscitur, verum audito per iter, rem a Petilio Ceriali prospere gestam, Lugduni subsistit. c) Domitiam uxorem ducit. d)

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatulum*,
CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.*
IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)
T. CAES. AVG. F. COS. — D. CAES. AVG. F. PR. *Capita adversa Titi et Domitiani.*
Antica cum patris capite, sed epigraphen dissimulat Vaillantius. AE. II.
TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caesar in suggestu adversus sedens, ante unumquemque inferne figura togata stans.*
IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *Caput laureatum.* AE. I. (Mus. Caes.)

Omnes hi numi certe hoc anno signati sunt, quia Vespasianus in iis dicitur COS. II., Titus COS., et Domitianus PR*aetor*, quibus ii muniis tum fuere insignes.

Ad hunc annum referri etiam possunt numi alii cum Titi et Domitiani capitibus, quos in Vespasiano ad V. C. 822 et 823 descripsi.

V. C. 824 P. X. 71.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. et COS. DES. II.

Consul suffectus, et mox consul designatus II., ut continuo probabitur. Patris et fratris triumpho Iudaico albo equo conspicuus interest. e)

CAES. AVG. F. DES. IMP. *Titus paludatus stans d. hastam, s. parazonium.*
AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Domitianus adversus stans eodem cultu.*
IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum.* AE. I. (Mus. Caes.)
T. IMP. CAESAR. COS. DES. II.
CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. *Typus idem.*
Aversa incerta, haud dubie patris Vespasiani. AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

Eosdem hos numos jam descripseram in moneta Vespasiani ad hunc annum, quo loco verum eorum explicatum sta-

a) Tac. Hist. IV. 39. b) Suet. in Domit. c. 1. Tac. H. L. IV. passim. c) Tac. H. L. IV. 68. 85. 56. Suet. in Domit. c. 2. Silius Ital. Punic. III. 608. d) Dio L. LXVI. § 3. Suet. c. 1. e) Suet. in Domit. c. 2. Ioseph. Bell. Iud. L. VII. 5.

bilire conatus ſum, quorſum lectorem remitto. Vtrumque numum ad ſolum hunc annum pertinere, indubitatum eſt; nam in priore Veſpaſianus dicitur COS. III., et in altero Titus COS. DES. II. certis praeſentis anni characteribus. Quod ad Domitianum propius pertinet, cum is in his numis dicatur COS. DES. II., quaerendum, quo tempore fuerit COS. I. Tacentibus hiſtoricis litem egregie decidit tabula aenea, quae exſtat apud Gruterum: a)

IMP. CAESAR. VESPASIANVS.
AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P.
COS. III. DESIG. IIII. - - et infra:
NON. APRIL. CAESARE. AVG.
F. DOMITIANO.
CN. PEDIO. CASTO. COS. - - -

Notae Veſpaſiani titulo additae manifeſte evincunt, iſtud epigramma eſſe anni praeſentis V. C. 824, et quidem TR. POT. II. ſemeſtris prioris, quo labente Domitianus menſe Aprili fuit conſul ſuffectus. Egregie etiam conſentit Zonaras, qui agens de Veſpaſiani et Titi triumpho Iudaico, quem actum exeunte Aprili opinantur eruditi, addit, Domitianum *tum conſulem* (ὑπατευοντα) interfuiſſe triumpho equo vectum. Serius, ſed eodem adhuc anno, ut numi praeſentes definiunt, deſignatus eſt COS. II. in ſequens biennium, ut revera proceſſit V. C. 826.

V. C. 825 P. X. 72.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. DES. II.

Annales hoc, et conſequentibus aliquot annis nihil de Domitiano memorant. Nimirum comperto, eum rerum novarum cupidum, ſimulare coepit modeſtiam, ac ſimplicitatem, atque inprimis ſtudium literarum, et amorem carminum profiteri, quo velaret animum. b)

CAESAR. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques ſ. haſtam.*
T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

De Domitiano conſule deſignato II. egimus ad annum praecedentem. Hic typus haud dubie proponit Domitianum, quo is modo patris triumphum eſt comitatus, ut proxime diximus. De liberis paterni triumphi comitibus vide, quae obſervabimus in numis L. Veri ad annum V. C. 921.

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. COS. DES. II. *Caput laureatum.*
S. C. *Templum Iovis Capitolini.* AE. II. (Muſ. Theup.)

Hic numus primus eſt, qui laureatum Domitiani caput ſiſtit, de quo notabo plura in tractatu de cultu capitis Augg. De typo averſae actum in numis Veſpaſiani ad V. C. 824.

a) pap. 573. 1. b) Tacit. Hiſt. IV. 86. Suet. in Domit. c. 2.

V. C. 826 P. X. 73.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. II.

Nihil de Domitiano adferunt annales, sed abundare incipiunt numi.

A. CAES. AVG. F. DOMIT. COS. II. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. CAESAR. AVG. F. DOMITIAN. COS. II. *Caput laureatum, in AE. II.*
C. CAESAR. AVGVSTI. F. *Caput laureatum, in AE. II.*
D. CAES. AVG. F. *Caput laureatum, in AE. III.*

* * *

Antica incerta. (Ea, quam Gorius ad Morellii Impp. praetendit, haud dubie fallit.)

CONG. II. COS. II. S. C. *Domitianus togatus sedens in substructione adstante Liberalitate, et in imo figura ad accipiendum congiarium vestem pandente.* AE. II. (Morelli, Vaill.)

Numus insignis, et eximiae raritatis. Domitianum adhuc privatum, et primis principatus annis fuisse egregie liberalem, refert Suetonius. [a])

* * *

Vt lit. C.

DOMITIANVS. COS. II. *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Mus. Caes.)

Vide, quae de omisso in numis similibus S. C. ad numum similem Vespasiani V. C. 827, ac praecipue Tiberii V. C. 775 notavi.

* * *

Vt lit. D.

DOMIT. COS. II. *Caduceus.* AE. III. (Morelli.)

Etiam in hoc numo, in quo item pro typo caduceus, deest nota S. C., quamvis in reliquis omnibus hujus moduli, quales copiosos, sed cum typis aliis, Morellius tabula XXV. Domitiani sistit, nunquam abfit.

* * *

Vt lit. B.

S. C. *Domitianus in lentis quadrigis d. ramum, s. sceptrum cum aquila.* AE. II. (Mus. Caes.)

Indicat hic typus processum Domitiani consularem.

* * *

Vt lit. B.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis insistens d. lauream, s. palmae ramum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Typum explicavimus in moneta Vespasiani ad V. C. 824.

Reliqui typi in anni hujus numis sunt obvii.

V. C. 827 P. X. 74.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. III. DES. IV.

Hoc item anno neglectus in annalibus Domitianus.

Partes adversae hoc anno sunt, ut praecedente, nisi quod COS. II. in COS. III. migrat.

Vt lit. A.

PRINCEPS. IVVENTVT. *Spei typus.* AV. AR. (Mus. Caes.)

In aeneis II. formae typi obvii.

a) cap. 9.

V. C. 828 P. X. 75.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. IV. DES. V.

Volagase I. Parthiae rege a Vespasiano auxilia adversum Alanos, et ducem belli alterum ex ejus filiis deposcente, omni ope contendit Domitianus, ut ipse mitteretur. At Vespasianus ipsa auxilia petenti regi negavit. a)

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. *Caput laureatum.*
COS. IIII. *Cornucopiae, vel Pegasus.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Antica incerta.
PON. COS. IIII. DES. V. PRINC. IVVENT. *Ara ignita.* AV.

Numum hunc aliis catalogis ignotum exhibet Morellius.

V. C. 829 P. X. 76.

Ex numis hujus anni conjiciunt eruditi, demandatam fuisse hoc anno Domitiano expeditionem in Sarmatas, et ab hoc recepta signa legionum, sed perperam, ut continuo patebit.

A. CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. *Eadem epigraphe addito COS. V. in AV. AR.*
C. CAESAR. AVG. F. DOMITIAN. COS. V. *in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
COS. V. *Barbarus genuflexus vexillum offert.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Antica incerta. Fallit ea, quam Gorius adfingit.
SIGNIS. A. SARMATIS. RESTITVTIS. *Idem typus.* AV. (Morelli.)

Gorius in utrumque numum commentatus b) ejus explicatum arcessit ex iis, quae narrat Suetonius, c) Domitianum *necessario expeditionem unam in SARMATAS suscepisse, legione cum legato simul caesa - - - de SARMATIS lauream Capitolino Iovi retulisse.* Qua in re jucundum est videre, quam propere in fraudem inducantur ii, qui non consultis fontibus aliorum scrinia compilant. Gorius, quod passim ipse manifestat, Mediobarbum omnia sus deque vertentem plerumque secutus hoc etiam loco cum eodem duce graviter offendit. Enimvero utrumque hunc numum esse Domitiani adhuc Caesaris, ipse profitetur, et arguit istud praeter capitis inscriptionem etiam consulatus V. At Suetonius, qui Domitiani expeditiones, alias, quas Caesar, alias, quas Augustus susceperat, refert, Sarmaticum istud bellum inter posteriores enumerat. d) Igitur ad numum hunc explicandum ex Suetonio nihil habemus subsidii, et expeditio Sarmatica, quam numus memorat, multo fuit prior altera, cujus meminit Suetonius.

Quaerenda igitur expeditio altera

a) Suet. in Domit. c. 2. Dio L. LXVI. § 15. b) ad Morellii Impp. Tom. II. pap. 416. c) Cap. 6. d) Cap. 6.

anno praesente, aut proxime praecedente in Sarmatas mota. Eam breviter attingit Tacitus, [a]) prolixius persequitur Iosephus, [b]) nimirum V. C. 823 Sarmatas inter belli civilis turbida Istrum transgressos irruisse in Moesiam, et adortos Romana praesidia tum modica, multos, atque una consularem legatum Fonteium Agrippam in praelio occidisse. Qua re audita Vespasianum misso exercitu duce Rubrio Gallo eos gravibus damnis adfectos ex imperii finibus submovisse. Amissa tum etiam signa Romana caeso legato verisimile est, sed postliminio recuperata hi numi docent.

Mediobarbus, Gorius, aliique ex solis his numis, nam aliis monumentis destituebantur, arguunt, hoc anno Domitianum bellum hoc mandante patre suscepisse, finivisseque. At quae eis istud adferendi ratio? an quod insigne istud factum numis Domitiani inscribitur? ergo etiam *victoria navalis*, quam in lacu Gennesareth a Vespasiano circa annum V. C. 821 reportatam diximus, tribuenda Domitiano tum Romae degenti, quoniam ea in Domitiani quoque numis, iisque V. C. 826 signatis memoratur. Neque minus male arguitur, hoc anno susceptum bellum Sarmaticum, quoniam ejus egregie confecti honos in hujus anni numis praedicatur. Sic enim etiam memoratam victoriam navalem necesse erit arguere relatam V. C. 824, quoniam eam numi Vespasiani hujus anni produnt, item anno 826, quoniam eam ad hunc annum numi Titi, et Domitiani repetunt. Piget adferre exempla, quam amaverint imperatores praeclara sua facta per plures subinde annos praedicare. Paucis ut absolvam, ex his numis neque evinci potest, ullum fuisse ad hunc annum bellum Sarmaticum, neque Domitianum ad illud gerendum Roma profectum. Et mirum sane esset, Vespasianum ejus curam mandasse potius Domitiano dubiae fidei adolescenti, et nulla bellica laude cognito, neglecto filio natu majore Tito multarum palmarum duce, ac tum in otio Romae deside.

Ad eandem victoriam Sarmaticam referri tuto posset numus Vespasiani, quem exhibui ad annum V. C. 824, in cujus aversa legimus: SIGNIS. RECEPTIS, verum ut ibi disputavi, argumentum aversae non minus pertinere potest ad bellum Germanicum, quo amissa quoque cum legionibus signa constat, et haud dubie finito tumultu recepta.

Ceterum omnis scientia, barbarum in his numis genuflexum esse Sarmatam, fundatur in vocabulo SARMATIS numi secundi; nam si illud abesset, Parthus omnino esset habendus; adeo omnis habitus, et cultus Parthum spirat, qualis nempe ad omnes apices simillimus, et item flexo genu sistitur in argenteis Augusti numis vexillum offerens, quem Parthum esse certum est. Et mirum sane videatur, Sarmatis et Parthis tanto terrarum intervallo disjunctis idem fuisse vestimenti genus. Advertendum etiam, alterum hunc numum Morellianum neque a Vaillantio, neque alio quopiam conspectum, tametsi in numis Ar-

a) Hist. IV. 59. b) de Bell. Iud. L. VII. c. 5 sub fin.

schotanis exhibeatur numus Domitiani cum simillimo barbari genu curvantis typo adjecta epigraphe: SIGNIS. A. SARMATIS. RECEPT. [a]) sed satis cognita est intuta ejus catalogi fides. Quod si numus hic delicatioribus aliis suspectus videatur, ut revera satis per hoc opus vidimus, non satis semper sinceros videri numos, quos Morellius in suo Thesauro imperatorum proposuit, tum enimvero liceret suspicari, in numo ex adductis primo contineri argumentum Parthicum, ut revera ex annalibus hujus aetatis vidimus, Vespasianum aliquoties cum Parthis collisum, sed in qua causa parce nos instruunt monumenta residua. Conjecturam insigniter firmat Eutropius, cum narrat, [b]) Armeniam a Parthis sublatam, legionesque Romanorum sub jugum missas. Ex quo verisimile fit, effecisse serius Vespasianum sive auctoritate, sive minis, ut earum aquilae restituerentur, ipsum vero hos numos feriundos curasse sumpto exemplo ex numis Augusti propter similem causam signatis. Apud Silium Italicum [c]) haec Iuppiter vatem agens de Domitiano:

Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.
Hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos.

Quibus ex verbis colligi posset, Domitianum, sed jam Augustum, saltem per duces cum Parthis bellum gessisse. Verum qualecunque istud Orientis obsequium his versibus descriptum, tum et actus triumphus nihil ad praesentes numos faciunt, qui Domitiano adhuc Caesare signati sunt.

* * *

Reliqui hujus anni numi typos obvios, aut priorum annorum offerunt.

V. C. 830 P. X. 77.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI.

Nihil produnt annales.

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. COS. III. *Caput laureatum.*

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Vesta sedens d. Palladium.* In aliis: *Duae dexterae junctae sustinentes aquilam legionariam prorae navis infixam.* In aliis: *Salus stans.* AV. AR.

Haec aversae epigraphe in aureis, et argenteis ejus numis ab hoc anno, usque dum Augustus diceretur, obvia est, verum typi valde differunt, atque hi, saltem quod constet, nullo cum titulo principis juventutis nexu.

* * *

Eadem adversa.

S. C. *Spei typus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Notandum, hos numos valere etiam in subsequens biennium, per quod COS. VI. duravit.

V. C. 831 P. X. 78.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI.

Ad hunc etiam annum referendi nu-

a) Tab. 31. b) in Nerone. c) Punic. III, v. 610.

mi anno superiore descripti, ut ibidem monui.

V. C. 832 P. X. 79.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI. DES. VII.

Moritur Vespasianus pater IX. Kal. Iul. Succedit frater Domitiani Titus. Queritur noster, relictum se participem imperii, sed fraudem testamento adhibitam. a) Eum solatur frater, perseverans testari consortem fore, et successorem. b)

Numi ad annum V. C. 830 descripti huic etiam anno possunt applicari. Sed ad hunc annum vere pertinet numus sequens:

CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques, s. hastam.*
T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Mus. Caes.)

Numus hic totus nitidus est, et citra fraudis suspicionem, ei tamen pars utraque male videtur cohaerere. Nam si aversam spectes, quia Titi consulatum VII. praedicat, numus sine dubio debetur anno praesenti V. C. 832. At Domitianus hoc anno non fuit COS. DES. II., qualis dicitur in antica, sed COS. VI. DES. VII. Quin Domitianum COS. DES. II. jam vidimus in ejus numis, qui sunt anni V. C. 824. Nolo praetexere monetarii sphalma, cum facile possit apparens haec pugna conciliari. Constat, ut dicemus sub finem ad titulum consulis, ex consulatibus VI., quos Domitianus ante imperium gessit, unum tantum fuisse ordinarium, reliquos quinque suffectos. At constat etiam, anno, in quo sumus, Domitianum in annum sequentem fuisse consulem designatum, et quidem *septimum*, si habeatur ratio consulatuum quinque suffectorum, consulem *iterum*, seu II., si iidem negligantur. Si ergo postremum placuit monetario, plenum habemus numi hujus explicatum. Infra ad annum V. C. 834 videbimus, eodem modo Pagium alienum Domitiani consulatum explicasse, sed minus, ut videtur, feliciter. Ceterum simile huic exemplum dabunt numi Macrini eodem modo explicandi.

V. C. 833 P. X. 80.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VII.

Non desinit clam, palamque fratri struere insidias, solicitare exercitus, meditari fugam, patienter eas injurias ferente Tito, nonnunquam cum lacrimis obsecrante, ut tandem bono erga se animo esse vellet. c)

A. CAES. DIVI. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum*, in AE. I. et II.

a) Suet. c. 2. b) Suet. in Tito c. 9. Victor epit. in Tito. c) Suet. in Tito c. 9. in Domit. c. 2.

B. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*
C. CAESAR. DIVI. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AV. AR. et Quinariis.*
D. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

* * *

Vt lit. C.

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Pallas gradiens, vel lectisternium, super quo galea, vel caper intra coronam.* AV. AR.

Hujus anni numi Palladem, ejusve attributa proponere incipiunt, quod deinde argumentum, ex quo Augustus dictus est, in ejus moneta perfrequens ad fastidium usque est, multum variante ejus deae habitu. Conspirant adeo numi cum scriptorum testimoniis, qui copiosi sunt in memorando vesano Domitiani in Palladem adfectu. Eam ab illo superstitiose cultam refert Suetonius, [a]) ejusque honori celebrata quotannis quinquatria, [b]) aucta eo usque insania, ut Palladis se filium publice profiteretur. [c]) Vide de hoc argumento passim Martialem, et ejus deae causa turpissime adsentantem Quinctilianum. [d])

Ad eundem Palladis cultum pertinet etiam galea super lectisternio, tum et caper; nam caprum perniciosum orbi monstrum Pallas virtute, et prudentia confecit, ejusque pellem, Graecis αἰγίδα, pectori suo obduxit, serviturum partim tegumenti vice, partim praesidio adversum pericula, ut refert Diodorus Siculus. [e]) Exhibent etiam copiosi Domitiani numi caput Medusae ejus pectori adfixum, ad quod haud dubie adludit Martialis: [f])

Accipe belligerae crudum thoraca Minervae,
Ipsa Meduseae quem timet ira deae.

Et idem alibi: [g])

Dic mihi, virgo ferox, cum sit tibi cassis, et hasta,
Quare non habeas aegida? Caesar habet.

Vt lit. D.

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I. (Vaill. Theup.)

Eodem anno signati sunt numi fratris Titi cum eodem typo, quos vide.

* * *

Copiosi sunt Domitiani numi consulatu VII. notati; verum hi non tantum ad annum praesentem, sed etiam sequentem usque ad Septembrem pertinent, quo is dictus est Augustus.

V. C. 834 P. X. 81.

AVG. TR. P. COS VII. DES VIII. PONT. P. P.

L. Flavio Silva Nonio, Asinio Pollione Verrucoso cos.

Tito idib. Sept. vita functo succedit in

a) Cap. 15. b) Cap. 4. et Dio L. LXVII. § 1. c) Philostr. vit. Apollon. L. VII. c. 24. d) Instit. L. X. c. 1. e) L. III. c. 69. f) L. VII. epigr. 1. g) L. XIV. epigr. 179.

mi anno ſuperiore deſcripti, ut ibidem monui.

V. C. 832 P. X. 79.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI. DES. VII.

Moritur Veſpaſianus pater IX. Kal. Iul. Succedit frater Domitiani Titus. Queritur noſter, relictum ſe participem imperii, ſed fraudem teſtamento adhibitam. a) Eum ſolatur frater, perſeverans teſtari conſortem fore, et ſucceſſorem. b)

Numi ad annum V. C. 830 deſcripti huic etiam anno poſſunt applicari. Sed ad hunc annum vere pertinet numus ſequens:

CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques, ſ. haſtam.*
T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic totus nitidus eſt, et citra fraudis ſuſpicionem, ei tamen pars utraque male videtur cohaerere. Nam ſi averſam ſpectes, quia Titi conſulatum VII. praedicat, numus ſine dubio debetur anno praeſenti V. C. 832. At Domitianus hoc anno non fuit COS. DES. II., qualis dicitur in antica, ſed COS. VI. DES. VII. Quin Domitianum COS. DES. II. jam vidimus in ejus numis, qui ſunt anni V. C. 824. Nolo praetexere monetarii ſphalma, cum facile poſſit apparens haec pugna conciliari. Conſtat, ut dicemus ſub finem ad titulum conſulis, ex conſulatibus VI., quos Domitianus ante imperium geſſit, unum tantum fuiſſe ordinarium, reliquos quinque ſuffectos. At conſtat etiam, anno, in quo ſumus, Domitianum in annum ſequentem fuiſſe conſulem deſignatum, et quidem *ſeptimum*, ſi habeatur ratio conſulatuum quinque ſuffectorum, conſulem *iterum*, ſeu II., ſi iidem negligantur. Si ergo poſtremum placuit monetario, plenum habemus numi hujus explicatum. Infra ad annum V. C. 834 videbimus, eodem modo Pagium alienum Domitiani conſulatum explicaſſe, ſed minus, ut videtur, feliciter. Ceterum ſimile huic exemplum dabunt numi Macrini eodem modo explicandi.

V. C. 833 P. X. 80.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VII.

Non deſinit clam, palamque fratri ſtruere inſidias, ſolicitare exercitus, meditari fugam, patienter eas injurias ferente Tito, nonnunquam cum lacrimis obſecrante, ut tandem bono erga ſe animo eſſe vellet. c)

A. CAES. DIVI. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum*, in *AE. I. et II.*

a) Suet. c. 2. b) Suet. in Tito c. 9. Victor epit. in Tito. c) Suet. in Tito c. 9. in Domit. c. 2.

B. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*
C. CAESAR. DIVI. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AV. AR. et Quinariis.*
D. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

* * *

Vt lit. C.

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Pallas gradiens, vel lectisternium, super quo galea, vel caper intra coronam.* AV. AR.

Hujus anni numi Palladem, ejusve attributa proponere incipiunt, quod deinde argumentum, ex quo Augustus dictus est, in ejus moneta perfrequens ad fastidium usque est, multum variante ejus deae habitu. Conspirant adeo numi cum scriptorum testimoniis, qui copiosi sunt in memorando vesano Domitiani in Palladem adfectu. Eam ab illo superstitiose cultam refert Suetonius, [a]) ejusque honori celebrata quotannis quinquatria, [b]) aucta eo usque insania, ut Palladis se filium publice profiteretur. [c]) Vide de hoc argumento passim Martialem, et ejus deae causa turpissime adsentantem Quinctilianum. [d])

Ad eundem Palladis cultum pertinet etiam galea super lectisternio, tum et caper; nam caprum perniciosum orbi monstrum Pallas virtute, et prudentia confecit, ejusque pellem, Graecis αἰγίδα, pectori suo obduxit, serviturum partim tegumenti vice, partim praesidio adversum pericula, ut refert Diodorus Siculus. [e]) Exhibent etiam copiosi Domitiani numi caput Medusae ejus pectori adfixum, ad quod haud dubie adludit Martialis: [f])

Accipe belligerae crudum thoraca Minervae,
Ipsa Meduseae quem timet ira deae.

Et idem alibi: [g])

Dic mihi, virgo ferox, cum sit tibi cassis, et hasta,
Quare non habeas aegida? Caesar habet.

Vt lit. D.

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I. (Vaill. Theup.)

Eodem anno signati sunt numi fratris Titi cum eodem typo, quos vide.

* * *

Copiosi sunt Domitiani numi consulatu VII. notati; verum hi non tantum ad annum praesentem, sed etiam sequentem usque ad Septembrem pertinent, quo is dictus est Augustus.

V. C. 834 P. X. 81.
AVG. TR. P. COS VII. DES VIII. PONT. P. P.
L. Flavio Silva Nonio, Asinio Pollione Verrucoso cos.

Tito idib. Sept. vita functo succedit in

a) Cap. 15. b) Cap. 4. et Dio L. LXVII. § 1. c) Philostr. vit. Apollon. L. VII. c. 24. d) Instit. L. X. c. 1. e) L. III. c. 69. f) L. VII. epigr. 1. g) L. XIV. epigr. 179.

imperio frater Domitianus.

Ad reliquos anni hujus menſes ſpectant numi, qui cum Auguſti titulo conſulatum VII. conjungunt.

IMP. CAES. DOMITIAN. (in aliis DOMITIANVS.) AVG. PONT. *Caput laureatum*, in AV. AR.

IMP. CAESAR. DOMITIANVS. AVG. *Caput laureatum*, in AV. AR.

Inſcriptiones averſarum: TR. P. COS. VII. vel: COS. VII. DES. VIII. P. P. vel TR. P. COS. VII. DES. VIII. *typis obviis*. AV. AR.

Eodem anno PONT. MAX.

A. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AV. AR.*

B. IMP. DOMITIAN. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

C. IMP. D. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput radiatum, in AE. II.*

D. IMP. CAES. DIVI. VESP. DOMITIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AE. I. II.*

Inſcriptiones averſarum in AV. et AR. ſunt ut in prioribus ſolo PONT. notatis, et conſpirant plerumque typi. Aenei *Romam ſedentem*, vel *Pacem Auguſti* ſiſtunt.

Ad hunc annum referendus etiam erit numus, quem ſic deſcribit Occo:

IMP. DOMIT. AVG. P. M. COS. II. ✠ S. C *Cornix*. AV.

Hunc numum Pagius omiſſum a Mediobarbo, haud dubie, quod ſuſpectus illi videbatur, conqueritur, cum tamen temporum rationi nequaquam repugnet. Eſto, Domitianum dici Auguſtum, et nonniſi COS. II., nimirum, inquit, prudens monetarius ſuffectorum quinque Domitiani conſulatuum rationem non habuit. [a]) Ingenioſe iſtud, et ſecundum ea, quae infra ad Domitiani conſulatus notabimus, vere. At enim nequaquam propterea approbandus numus, quod ſe chronologiae, et hiſtoriae ſubjicit. Aliae rationes perſuadere Pagio debuerant, numum jure a Mediobarbo omiſſum, quas inter praecipua eſt, quod numero aureo inſcriptum S. C. praetenditur. Ad me quod attinet, numum falſum non dixero, ſed inique promulgatum; nam numi ſimiles Domitiani typo cornicis, vel corvi obvii ſunt, ſed aenei IV. formae, et ejus generis, quales infra poſt numos hujus principis vagos recenſebimus. Sed neque epigraphen Occonianam, etſi chronologiam non laedat, gemino altero exemplari mihi cognito poſſum confirmare. Tamen numum Domitiani, qui ſuffectos reticet, dedimus ſupra ad annum V. C. 832.

a) Critic. Baron. ad ann. Chr. 83.

V. C. 835 P. X. 82.
TR. P. I. II. COS. VIII. DES. IX. P. M. P. P. IMP. II.
Domitiano Aug. VIII. T. Flavio Sabino cos.

Mores urbis bonis legibus emendat. Capitolium magnifice restituit, de quo mox. Ei nascitur filius, de quo infra in Domitia.

Inscriptiones partium adversarum sunt eaedem cum iis, quas anno superiore altero loco descripsi. Variat tantum unica in eximio argenteo maximae formae, quem continuo dabo.

Vt lit. C.
TR. POT. IMP. II. COS. VIII. DES. IX. P. P. *typis obviis, plerumque Palladis.* AV. AR.

Vt lit. D.
TR. P. COS. VIII. DES. VIIII. P. P. S. C. *perpetuo et vario Palladis typo.* AE. I. II.

* * *

IMP. CAESAR. DOMITIAN. AVG. P. M. COS. VIII. *Caput laureatum.*
CAPIT. RESTIT. *Templum Iovis Capitolini tetrastylum, in cujus medio Iuppiter sedens adstante ad dexteram Pallade, ad sinistram Iunone.* AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 181. Pembrock Part. III. tab. 41.)

Capitolium bello Vitelliano flammis haustum, restitutumque mox a Vespasiano, iterum imperante Tito V. C. 833. incendio absumptum est, ut ad hunc annum diximus. Eodem adhuc anno Titum ei restituendo manum admovisse docet inscriptio fratrum Arvalium, quam dissertatione illustravit Philippus a Turre, [a]) recitatque Muratorius, [b]) in qua legimus: VII. idus Decembres in aedem Opis convenisse sacerdotes, ut nuncuparent vota AD. RESTITVTIONEM. ET. DEDICATIONEM. CAPITOLI. AB. IMP. T. CAESAR. VESPASIANO. AVG. Mortuo anno sequente Tito fratris coepta continuavit Domitianus, absolvitque teste praeter complures alios Suetonio, [c]) et Silio Italico. [d]) Quae fuerit operis magnificentia, abunde docet Plutarchus, [e]) qui, cum Capitolii ter flammis absumpti, ter restituti fata enarrasset, refert, a Domitiano in solam deaurationem absumpta XII. millia talentorum, columnas fuisse ex marmore Pentelico, easque se vidisse Athenis longitudine crassitiei elegantissime respondente, at multum subinde decoris Romae demptum, cum perpoliendo, et exsecando minueretur vera proportio. Quo anno finitum sit opus, et dedicatum, reticent historici; at egregius hic numus annum praesentem adsignat. Templum istud in numis Vespasiani, quos vide ad annum V. C. 824, columnas in fronte sex exhibet, sed in numo praesente quatuor. Quare Domitianus aut universam structuram mutavit, aut in eo fingendo minus fideles fuere monetarii.

Saepius alias dixeram, numos argenteos maximae formae, qui primis Au-

a) Monum. vet. Antii. b) Pag. 312. c) Cap. 5. d) Punic. III. 622. e) in Poplicola.

gustorum saeculis signati sunt, extra urbem cusos videri. Eam sententiam praesens nummus confirmat, si modo non aspernamur indicia non levia, quae is ipse suppeditat. Epigraphe, quae capiti adjicitur, in nullo certo commatis Romani conspicua est. Epigraphe etiam aversae non in orbem ducitur, ut in reliquis Domitiani omnibus, sed in lineas dividitur. Quae tamen urbs insigne hoc numisma ediderit, in incerto est.

V. C. 836 P. X. 83.
TR. P. II. COS. IX. DES. X. P. M. P. P. IMP. II. - -
Domitiano Aug. IX. Q. Petilio Rufo cos.

Agricola in Britannia Caledonios vincit. a) Britanniam mari circumfluam tunc primum certa fide cognoscitur. b) Videtur Domitianus hoc adhuc anno expeditionem in Cattos suscepisse, de qua vide annum sequentem.

IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum.*
TR. POT. COS. VIIII. P. P. *Pallas stans.* AR. *Caduceus.* Quin. (Mus. Caes.)
Eadem adversa.
TR. POT. II. COS. IX. DES. X. *Pallas stans.* AR. (Mus. Caes.)

Eodem anno:
TR. P. III. IMP. V.

Antica non proditur.
TR. P. III. IMP. V. COS. VIIII. P. P. *Elephas.* AR. (Morelli ex museo reg. Gall.)

Hujus anni tantum argentei mihi cogniti, etsi verisimile sit, cusos etiam aureos cum iisdem typis, quod et alias plerumque factum observamus. Aenei omnino desiderantur.

V. C. 837 P. X. 84.
TR. P. III. IV. COS. X. DES. XI. P. M. P. P. IMP. V. VI. VII.
Domitiano Aug. X. T. Aurelio Sabino cos.
Incipit GERMANICVS, mox CENSOR.

Bellum in Cattos nulla urgente causa susceptum c) dux ipse componit, nisi factum istud jam anno praecedente. Certe *Germanici* titulus hoc primum anno in numis legitur. (Vide infra sub titulo *Germanici.*) Agricolae virtute pacata ad tempus Britannia, et servire coacta. d)

A. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV. AR.*
B. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. *Caput radiatum, in AE. II.*
D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. X. *Caput radiatum, in AE. II.*

a) Tacit. in Agric. c. 25 seq. b) Ibid. c. 28. Dio L. LXVI. § 20. c) Suet. c. 6.
d) Tacit. in Agric. c. 29.

Adversa non proditur.

GERMANICVS. COS. X. *Mulier seminuda, et moesta clypeo Germanico insidens, inferne hasta fracta.* AV. (Morelli.)

Primum nunc occurrit captus ex victis, ut ferebat, Germanis titulus *Germanici*, cum tamen reversus esset a stulta expeditione, ne viso quidem hoste, ut testatur Dio. [a]) Neque dubitavit agere triumphum, sed quem derisui fuisse ait Tacitus, emptis per commercia, quorum habitus, et crines in captivorum speciem formarentur. [b]) Atque hunc titulum stolida vanitate partum adeo sibi proprium fecit, ut non modo in omnibus deinceps numis usque ad vitae finem reliquis suis titulis adjiciendum curaret, sed etiam passim a Martiali, Silio Italico, Statio κατ' ἐξοχὴν *Germanicus* diceretur. Demus hanc veniam poetis, quia pro vocabulo *Domitianus*, quod metri legibus nimium saepe repugnat, aliud magis opportunum nacti sunt. Sed et turpis adulator Quinctilianus nulla pressus metri superstitione eum nullo alio nomine, nisi *Germanici Augusti* indicat. [c]) Innumeri per annos sequentes sunt numi, qui ementitum istud victae gentis fortissimae decus jactant inscripto in aversa, ut in numo praesente, GERMANICVS, vel: GERMANIA. CAPTA, vel IMP. additis variis numeris, et in quibus typi sunt, ut in hoc ipso: *Germania moesta specie mulieris clypeo insidens*, qui ex forma oblonga Germanicus est, et quo se ea gens distinguit, vel: *Tropaeum erectum inter similem mulierem sedentem, et inter Germanum revinctis manibus inter arma sua stantem*, quod hic commemoravi, ne deinceps repetere necesse sit. Si qui erunt alii rariores typi, suo loco prodentur. Sunt qui existiment, hunc titulum multis antea annis a Domitiano fuisse adoptatum, de quo disputabo infra, quo loco de hujus principis titulis ex instituto agam.

* * *

Vt lit. A vel B.

P. M. TR. POT. III. IMP. V. COS. X. P. P. *Pallas stans vario cultu*, vel: *Aquila insistens fulmini.* AV. AR.

Vt lit. D.

IOVI. CONSERVATORI. S. C. *Iuppiter stans d. fulmen, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

Narrat Tacitus, [d]) Domitianum, cum obsessus a Vitellianis in Capitolio apud aedituum proxima nocte lateret, ac feliciter postridie insidias evasisset, mox *potiente rerum patre disjecto aeditui contubernio modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuisse, casus suos marmore expressam.*

* * *

Antica incerta.

IMP. VII. COS. X. CENS. POT. P. P. *Pallas stans d. fulmen, s. hastam.* AR. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

Vnicus hic est numus mihi cognitus, qui Domitianum jam hoc anno *censoria potestate* praeditum asserat, qui titulus in sequentis anni numis obvius est. De numi fide dubitari nequit, cum eum Morellius ex museo regis Galliarum sistat. Vide plura infra sub titulo *Censor.*

a) L. LXVII. § 4. b) in Agric. c. 39. c) Inst. L. X. c. 1. d) Hist. L. III. 74.

V. C. 838 P. X. 85.
TR. P. IV. COS. XI. DES. XII. P. M. P. P. CENS. IMP. VII. VIII. IX.

Domitiano Aug. XI. T. Aurelio Fulvo cos.

Bella externa incerta, domi atrocia crudelitatis in Domitiano exempla.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. CENS. POT. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

B. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. XI. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. et II.*

E. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. *Caput muliebre in AE. III.* (Morelli tab. XXIV. n. 35.)

* * *

Vt lit. C.

P. M. TR. P. IIII. IMP. VII. COS. XI. P. P. *Pallas ſtans*, vel: *Aquila inſiſtens fulmini.* AR. (Morelli tab. X. n. 28 ſeq.)

Vt lit. C.

P. M. TR. P. IIII. IMP. VIII. COS. XI. P. P. *Aquila inſiſtens fulmini.* AV. (Morelli ex muſ reg. Gall.) vel: *Pallas ſtans.* AR. (Morelli.) vel: *Victoria.* Quin. (Morelli.)

Vt lit. C.

IMP. IIII. COS. XI. CENSORIA. POTESTAT. P. P. *Germania clypeo inſidens.* AV. AR. In aliis: CENS. POT. *vel:* CENS. PER. *typis jam notis.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A vel B.

S. C. *Imperator paludatus ſtans d. parazonium, ſ. haſtam, d. pede fluvium procumbentem calcat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Fluvium hunc eſſe Rhenum, quem revera per expeditionem anni prioris transgreſſum Domitianum ſcribit Zonaras, indicant alii numi huic ſimillimi, niſi quod praeterea in imo ſcriptum offerant RHENVS, quos depictos ſiſtunt Patinus, [a]) et Morellius. Vt prioris generis numi ſunt obvii, ita hi cum vocabulo RHENVS rariſsimi, niſi forte praeſtat fraudem ſuſpicari; nam magnopere mirum, eum ignotum fuiſſe Vaillantio, ignotum item nobiliſsimis aliis muſeis. Neque Morellius ad ejus numi picturam muſei mentionem adjecit; ex quo apparet, aliorum eum tantum indicia ſecutum. A Rheno adulandi etiam materiam cepit Martialis, cum principem adloquitur: *Tibi ſumme Rheni domitor etc.* [b])

Eodem anno
TR. P. V. IMP. IX. X. XI.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. V. *Caput laureatum.*

a) ad Suet. Domit. c. 2. b) L. IX. epigr. 7.

IMP. VIIII. COS. XI. CENS. POT. P. P. *Pallas*. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

IMP. XI. COS. XI. CENS. P. P. P. *Pallas*. AR. (Muſ. Caeſ.)

Aenei copioſi reliqui I. et II. formae, qui conſulatu XI. notantur, obvias habent, tritasque inſcriptiones, et typos. De rarioribus aeneis III. formae hujus anni agetur ſeparatim ſub finem.

V. C. 839 P. X. 86.
TR. P. V. COS. XII. DES. XIII. P. M. P. P. CENS. IMP. XI. XII. XIII. Domitiano Aug. XII. Serv. Corn. Dolabella cos.

Primus agon Capitolinus conſtitutus, more Olympicorum quinto quoque anno redeunte celebratus. [a]) Incipit bellum Dacicum auctore gentis rege Decebalo, [b]) per plures annos varia fortuna, ſed etiam magno Romanorum opprobrio geſtum, de quo vide Tillemontium ad hunc et ſequentem annum.

Magna eſt inter eruditos lis, quo anno bellum iſtud coeperit, quoque deſiverit, quorum varias opiniones proponit Tillemontius in nota VI. ad hunc annum. Singuli numos in ſententiae ſuae patrocinium advocant. Verum confidenter auſim adſerere, Domitiani numos omnes quibuscunque annis ſignatos nullum praebere Dacici belli indicium, ſive inſcriptiones, ſive typos conſulas, et ſi careremus hiſtoricis, ignoraremus ſane, bellum a Domitiano cum Dacis geſtum. Pagius, qui numos advocat, aut Dacos cum Germanis confundit, aut vagis numorum typis rem agit. [c]) Quare Tillemontius optimo inter haec incerta conſilio Euſebio inhaerendum cenſet, qui initium hujus belli anno praeſenti adfigit, duraſſe vero ſaltem usque ad exitum anni V. C. 843, quoniam idem Euſebius ad annum ſequentem Domitiani triumphum Dacicum conſtituit, cujus ipſe etiam Suetonius meminit. [d]) Iuvat hoc loco monere, exſtare numum Domitiani ab incerto populo ſignatum, inſcriptumque: ΜΥΣΙΑ, typo provinciae lugentis, quo indicari Daciam cisdanubianam, et ipſum hoc Domitiani cum Dacis bellum, dixi in numis Moeſiae ſuperioris Vol. II. pag. 6.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. V. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

IMP. XI. COS. XII. CENS. P. P. P. (Muſ. Caeſ.) Fuiſſe imperatorem XI. adhuc XIII. Kal. Mart. hujus anni, docet tabula honeſtae miſsionis apud Sanclementium. [e])

IMP. XII. COS. XII. CENS. P. P. P. (Muſ. Caeſ.)

IMP. XIII. COS. XII. CENS. P. P. P. *typis jam cognitis Palladis, vel Germaniae ſcuto inſidentis.* AV. AR. et Quin.

---

a) Cenſorin. de die nat. c. 18 ſub init. et fin. b) Euſebius. c) Critic. Bar. ad ann. Ch. 86. d) Cap. 6. e) de vul. aera. p. 155.

Eodem anno.
TR. P. VI. IMP. XIV.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. COS. XII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AV. AR. (Muf. Caef.)

In aeneis utriusque formae copiofis typi jam vulgati.

V. C. 840 P. X. 87.
TR. P. VI. COS. XIII. DES. XIV. P. M. P. P. CENS. IMP. XIV.
Domitiano Aug. XIII. A. Volufio Saturnino cos.

Bellum cum Dacis continuatum creditur.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
IMP. XIIII. COS. XIII. CENS. P. P. P. *Typis folitis.* AV. AR. et Quin.

Eodem anno.
TR. P. VII. IMP. XIV.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. COS. XIII. CENS. P. P. P. *Typis Palladis.* AR. *Victoriat.* Quin. (Muf. Caef.)

Aenei vetera argumenta repetunt.

V. C. 841 P. X. 88.
TR. P. VII. COS. XIV. P. M. P. P. CENS. IMP. XIV. XV. XVI.
Domitiano Aug. XIV. L. Minucio cos.

Ludi faeculares acti. Ad hunc annum, etfi re fatis incerta, refert Tillemontius feditionem a L. Antonio Germaniae fuperioris praefide motam, qui imperium invadere eft aufus. Adverfus eum profectus quidem Domitianus, mox iterum reverfus eft, audito, Antonium a L. Maximo victum, caefumque effe. Vide plura apud Tillemontium.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. Caput laur. vel radiat. in AE. II.*
B. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum in AV.*
D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERMAN. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
F. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. *Caput Palladis, in AE. III.* (Morelli tab. XXV. n. 29.)

G. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERMANIC. COS. XIIII. *Caput laureatum, in AR.* (Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. G.

CENS. P. P. P. *Pallas ſtans d. fulmen, ſ. haſtam, pro pedibus clypeus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D vel E.

IMP. XIIII. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Germania ſedens, vel Pallas.* AV. AR.

IMP. XV. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.

IMP. XVI. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* (Morelli.)

Cum mihi de antica non conſtet, certus eſſe non poſſum, utrum numus hic ad trib. poteſtatem VII. an VIII. referendus ſit.

Vt lit. C.

GERMANICVS. COS. XIIII. *Germania moeſta clypeo patrio inſidens, infra haſta fracta.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno.

TR. P. VIII. IMP. XVII. — XX.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. *Caput laureatum.*

IMP. XVII. COS. XIIII. CENS. P. P. P.

IMP. XVIII. etc.

IMP. XIX. etc.

IMP. XX. etc. *Typi in his plerumque Palladis.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Numi tribunatus VIII. poſſunt etiam referri ad annum ſequentem, quo Domitianus fuit adhuc COS. XIIII.

Aenei I. et II. formae typis obviis.

LVDI SAECVLARES.

Primus ex imperatoribus Auguſtus ludos ſaeculares celebravit anno V. C. 737, et quidem ut teſtabatur ipſe Claudius, a) *intermiſſos eos Auguſtus multo poſt diligentiſſime annorum ratione ſubducta in ordinem redegit.* Scripſerat haec Claudius adhuc privatus in hiſtoriis ſuis. Verum idem in principatu ſuo culpabat Auguſtum, tanquam anticipaſſet ludos, nec legitimo tempori reſervaſſet, b) atque hoc titulo repetiit hos ludos V. C. 800, credo, quod juſtum videbatur, ſaeculares ſecundum ſaecula urbis conditae conſtitui, de quo canone vide quae olim copioſius ſumus dicturi ad numum Maximiani Herculei inſcriptum: SAECVLARES. AVGG. Anno ab his XLI. eos rurſum fecit Domitianus *computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, ſed quo olim Auguſtus ediderat.* c) Eundem hunc annum teſtatus eſt etiam Cenſorinus: d) *Septimos Domitianus, ſe XIV. et L. Minucio Rufo cos. anno DCCCXLI.* Tabulae Capitolinae eos in annum ſequentem differunt. Memorant enim annum V. C. 841, qui in noſtris Varronianis eſt 842. Sed quod ad verum horum ludorum tempus, modumque pertinet, non eſt hujus loci inquirere, et videri

a) Suet. in Claud. c. 21. b) Suet. l. c. c) Suet. in Domit. c. 4. d) de die natali c. 17.

possunt, quae copiose disputant Censorinus, [a]) Zosimus, [b]) Valerius Maximus, [c]) et auctores moderni, quorum elucubrationes collegit Fabricius. [d]) Quod huc pertinet, certum est ex Censorino, anno praesente a Domitiano hos ludos factos, et numi praeterea nos edocent, eos celebratos in Domitiani trib. potestate VIII., nam numi, qui horum ludorum meminere, tribunatum VIII. passim eloquuntur. Verum haec ipsa peristasis molesta nonnullis visa. Nimirum, inquiunt, constat, saeculares in aestate celebrari solitos. At numi eorum testes Domitiani tribunatum VIII. inscriptum habent omnes. Coepit is idib. Septembris V. C. 841, ergo ludi hi acti essent aestate jam praeterita. Istud anni tempus ut salvum persistat, non existimant repugnare, si differantur in aestatem anni sequentis, quo tempore Domitianus adhuc consulatu XIV. et trib. potestate VIII. insignis fuit. Dubium istud ut expediat Pagius, qui hanc causam uberius tractavit, [e]) exhibet ex Mediobarbo numum, qui cum mentione saecularium Domitiani tribunatum VII. conjungit. Refertur is apud Mediobarbum inter aeneos pagina 137 sub finem, captus ex indice manuscripto musei Cavatortae, teste parum idoneo. Alterum testimonium validius narrante Pagio, missam sibi esse picturam numi argentei, in cujus una facie legitur: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GER. P. M. TR. P. VII., in altera: COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. typo praeconis gradientis, atque in hoc denario notam VII. esse integerrimam fatentibus ipsis, qui videre, Toinardo, et Vaillantio. Haec Pagius. Hoc indicium si non fallit, praeter Censorini oraculum aliud habemus testimonium certissimum, ludos hos celebratos fuisse anno praesente, neque in sequentem differri posse, numosque horum solennium praecones majore deinceps copia per secutum proxime tribunatum VIII. fuisse signatos. Non praetermittendum, quo tempore hi ludi spectabantur, Tacitum fuisse praetorem, iisque intentius adfuisse, quoniam erat sacerdotio quindecumvirali praeditus, ad quod horum ludorum cura pertinuit, ut ipse perhibet. [f])

Cum aliorum etiam Augustorum habeamus numos ludorum saecularium testes, nempe Augusti, Severi, Philipporum, Gallieni, Maximiani Herculei, in nullis tamen ritus, ac caerimoniae per haec sacra observatae tam varie, ac diligenter exhibentur, quam in his Domitiani. Operae igitur pretium, si in his curatius versemur.

A. DOMITIANVS. AVGVSTVS. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV.*

B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. *Caput laureatum, in AR. et Quin.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

---

a) l. c. b) L. II. sub init. c) L. II. c. 4. d) Bibliograph. ant. pag. 447. e) Critic. Baron. ad ann. Chr. 88. f) Ann. XI. 11.

* * *

Vt lit. A.

COS. XIIII. *Cippus, cui inscriptum:* LVD. SAEC. FEC. *intra lauream.* AV. (Mus. Caes.)

Alius, sed antica, ut lit. B. et ex AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. B.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Vir togatus gradiens tectus galea, ex qua binae alae adsurgunt, d. bacillum, s. clypeum rotundum.* AR. et Quin. (Mus. Caes.)

Vt lit. B.

Eadem epigraphe inserta cippo, juxta candelabrum, et similis vir gradiens. AR. (Mus. Caes.)

Gorius varias eruditorum conjecturas enumerat, quid opinandum sit de viro, cultu tam singulari ingrediente, [a]) aliis Salium, aliis Fecialem, aliis praeconem putantibus, atque ipse denique suam proponit conjecturam, videri Minervam a Domitiano propter cognitum in eam adfectum ludorum, de quibus agimus, arbitram constitutam, atque istud paullo infra [b]) non jam conjicientis more, sed confidenter adfirmat. Non meminit Gorius, simillimam figuram, nisi quod pro bacillo caduceum dextera praefert, proponi etiam in numis Augusti ad annum V. C. 737, tum et gentis Sanquiniae, signatis item occasione ludorum saecularium illo tempore obitorum. Vnde liquet, virum sic indutum esse qualemcunque horum ludorum, aut caerimoniarum ministrum, ac verisimiliter praeconem ludos promulgantem, ut jam ad numos hujus argumenti gentis Sanquiniae observavi, nisi forte fuit habitus ipsorum quindecumvirorum, quorum, ut dixi, fuit procurare ludos saeculares.

Vt lit. C.

COS. XIIII.. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus stans d. pateram ad aram sacrificat; hinc mulier humi sedens, et d. cornucopiae tenens, illinc popa porcum attinens, pone citharoedus, et tibicen.* AE. I. (Mus. Farn. Morelli.)

Hic, et sequentes numi egregie nos in ludorum saecularium caerimoniis erudiunt, et apposite ad ea, quae de eorum origine et ritu liberaliter commemorant Valerius Maximus, [c]) et cumprimis Zosimus. [d]) In praesente numo fingitur imperator sacris ad aram operans ad lyrae et tibiae concentum. Iacet humi Tellus mater, quam notat cornucopiae, nimirum fecundam rerum parentem, et adducitur porca, nempe Telluri immolanda, quod ipsum praeceptum est versibus Sibyllinis inter haec ludorum solennia fieri, quos hoc loco sistit Zosimus:

ἀνθι δε Γαιη
Πληθυμενῃ χοιρος τε και ὑς ἱεροιτο μελαινα.

deinde vero Telluri
Feraci porcus, et sus immoletur nigra.

Vnde et Horatius inter alia numina, quibus tum vota fieri consuevere, Tellurem quoque invocat: [e])

Fertilis frugum, pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona.

a) ad Morellii Impp. T. II. p. 427. b) pag. 429. c) L. II. c. 4. § 5. d) L. II. sub init. e) Carm. saec. v. 29.

Vt lit C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C.
Imperator togatus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat citharoedo et tibicine adſtantibus, juxta popa bovem attinens, pone alius victimam ſecuri feriens, pone templum ſex columnarum. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Horum ludorum tempore oblatos fuiſſe Iovi et Iunoni boves albos, Diti, et Proſerpinae nigros, cum ex ſe, tum ex verſibus Sibyllinis memorat Zoſimus, et Horatius: a)

Quique vos bobus veneratur albis.

Vt lit. C.

Similis averſa, niſi quod popa adſtans caprum, et ovem attinet. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Has quoque victimas explicat Zoſimus: *prima*, ait, *nocte ſpectaculorum* (nam tres dies, noctesque duravere) *tribus aris in ripa fluminis conſtructis imperator cum quindecumviris tres agnos caedit.* Mox infra ex oraculo Sibyllae verſum recitat:

ἐνϑα σε ῥεζειν
Ιερα ποντογενοις Μοιραις ἀρνας τε και αιγας.
ſubinde te immolare
Natis mari Parcis ovesque, et capros.

Vt lit. C.

Similis averſa, niſi quod humi procumbat Fluvius d. cornucopiae tenens. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Eſt hic fluvius Tiberis; nam docente Zoſimo ex lege horum ludorum hoſtiae propter Tiberis ripam ad Terentum (locum ſic dictum in campo Martio) diis ſacrificabantur, monente id ipſum Sibylla quoque:

ϑεοισι μεν ἀϑανατοισι
Ρεζειν ἐν πεδιῳ παρα Θυμβριδος ἀπλετον ὑδωρ.
diisque immortalibus
Sacrificare in campo propter Tiberis immenſum fluentum.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C.
Imperator togatus ſtat ſ. volumen tenens, adſtat pone vir alius togatus; inde procedunt tres pueri manibus elatis palmae ramum praeferentes. AE. I. (Muſ. Farnes. Morelli.)

Explicationem puerorum procedentium ſuppeditat Zoſimus: *die tertio in Apollinis aede Palatina ter novem illuſtres pueri, totidemque puellae, patrimi omnes, ac matrimi, hoc eſt: qui ambos parentes adhuc ſuperſtites habent*, (ὁι παντες ἀμφιϑαλεις, ὁπερ ἐςιν, ἀμφοτερȣς τȣς γονεις ἐχοντες) *hymnos et paeanas Graeca Romanaque lingua canunt.* Similia mox recitant verſus Sibyllini, Et ſecundum hoc Horatius: b)

Condito mitis, placidusque telo
Supplices audi pueros Apollo,
Siderum regina bicornis audi
Luna puellas.

Et Catullus: c)

Dianae ſumus in fide.
Puellae, et pueri integri,
Dianam pueri integri,
Puellaeque canamus.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C.
Imperator togatus ſtans d. extenta adloquitur tres figuras togatas genu flectentes, et

---

a) Carm. ſaec. v. 49. b) Carm. ſaec. v. 33. c) in Carm. ſaec.

manus attollentes. AE. I. (Muſ. Farnes. Morelli.)

Veriſimile eſt, hoc typo ſiſti Domitianum, qui tanquam pontifex maximus hortatur Quirites, ut ludos hos magna frequentia et adſiduitate peragant, quod ipſa etiam Sibylla in extremis ſuis verſibus monet:

ημασι δ' ἐστω
Νυξι τ' ἐπασσυτερῃσι θεοπροπιυς κατα θωκυς
Παμπληθης ἀγυρις, σπυδη δε γελως τε μεμιχθω.

diebus vero ſit
Noctibusque ſingulis ad deorum pulvinaria
Frequens conventus, ſeriaque cum ludicris alternent.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, cui inſcriptum* SVFPD., *porrigit aliquid figurae togatae infra ſtanti adſtante figura alia minore, et manus attollente, in ſuggeſtu duo vaſa donis referta, retro templum quatuor columnarum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Literas ſuggeſtui inſcriptas explent eruditi legendo: SVF*fimenta* P*opulo* D*ata*, iisque notari putant ea, quae narrat Zoſimus: a) *paucis diebus, antequam ludi peragerentur, in Capitolio, temploque Palatino quindecumviri ſedentes in ſuggeſtu luſtralia populo diſtribuebant. Ea ſunt faces, et ſulphur, et bitumen.* Non alius magis numus falſariorum turpem artem exercuit, vidique ejus generis exempla innumera ex omni metallo, etiam maximae formae.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC., *cum quo continuo jungitur:* A. POP., *reliqua epigraphe* FRVG. AC. *inſcripta ſuggeſtui. Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, inferne duae figurae togatae, quarum una ex vaſe fruges effundit, pone templum, in imo:* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Averſae epigraphe nodum offert vindice dignum. Spanhemius eam ſic explicandam exiſtimat: A. POP*ulo* FRVG*es* AC*ceptae*, quae ille verba de primitiis frugum, tritici, hordei, fabarum intelligenda cenſet, quas ineuntibus hiſce ludis univerſus populus diis ſacrorum illorum praeſidibus offerret, quaeque ſacris illis peractis, ut ait Zoſimus, univerſo populo diſtribuerentur, *και τῳ παντι δημῳ διανεμονται.* b) Ex Spanhemii ergo, aliorumque mente fuit populus, qui fruges accepit, vel, ut cum numis loquar, a quo fruges acceptae ſunt. Nuper vir praeclare eruditus Steph. Antonius Morcellus aliam ejus explendae viam inivit, ſcilicet: COS. XIIII. LVD*is* SAEC*ularibus* A. POP*ulo* FRVG*es* AC*cepit*, miraturque, iſtud a Spanhemio obſervatum non eſſe, cum idem primitiarum, quas pontifex maximus diis libaret, oblationem hic ſignificari, erudite, ut ſolet, oſtenderit. c) Aliter ut ſentiret, virum eruditum impulerit ipſa epigraphes ratio. Nam in hac tantum exprimuntur verba: COS. XIIII. LVD. SAEC. omiſſo FEC*it*, quod in praecedentibus nunquam deeſt. At enim fieri poterat, ut vocabulum iſtud,

a) l. c. b) de praeſt. num. T. II. p. 538. c) de Stilo inſcript. p. 237.

quo reliquae inscriptioni locus fieret, excluderetur, sic tamen, ut illud subaudiri necesse sit, quo modo in numis Augusti ad annum V. C. 737, et gentis Sanquiniae legitur tantum: AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE., suppresso, quod subaudiendum est, *fecit*. Probabilior alia causa fuerit, quod naturalis epigraphes lex suam videatur lectionem imperare. Nam cum illa incipiat cum recto COS. XIIII., non poterit oratio claudi cum vocabulo AC*ceptae*, sed AC*cepit*. Non negavero, in hac Morcelli sententia inscriptionis stilum magis esse nitidum, ac tersum, an vero etiam veritati magis consentaneum, magnopere dubitem. Etenim si sic legas, is, qui fruges accepit, non erit populus, sed Domitianus, qui a populo accepit. At vero nullum habemus veterum testimonium, per hos ludos a populo principibus munus fuisse oblatum, sed potius contrarium. Ergo cum istud probari non possit, neque vel levissimo argumento probaverit ipse ejus sententiae auctor, possumus adhuc explicationem receptam sequi, et beneficium istud in populum collatum credere.

V. C. 842 P. X. 89.
TR. P. VIII. IX. COS. XIV. DES. XV.
P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

T. Aurelio Fulvo II. A. Sempronio Atratino cos.

Deficiunt certa hujus anni gesta. Aliqui ad hunc annum Domitiani in Dacos expeditionem referunt.

Pars numorum, qui trib. potestatem VIII. et consulatum XIV. continent, quosque ad annum superiorem descripsi, ad hunc etiam annum possunt referri, nisi aliud praecipiat imperatoris titulus quater in hoc tribunatu auctus, sed qui parum chronologiae servit.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIIII. *Caput laureatum.*

IMP. XXI. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Mus. Caes.)

Aeneos certos hujus anni non habemus. Ceterum ad annum praesentem aeque ac praecedentem pertinent numi inscripti COS. XIV., qui consulatus numerus utrumque annum occupat.

V. C. 843 P. X. 90.
TR. P. IX. COS. XV. P. M. P. P.
CENS. IMP. XXI.

Domitiano Aug. XV. M. Cocceio Nerva II. cos.

Incerta etiam hujus anni gesta.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. CENS. PER. P. P. *Caput laureatum in AE. I. laureatum vel radiatum in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, in AV.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIIII. *Caput laureatum, in AR.*

D. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. *Caput laureatum, in AE. III.*

*
* *

Vt lit. C.

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

GERMANICVS. COS. XV. *Germania clypeo inſidens.* AV. In alio: *Imperator in quadrigis d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Morelli.) In aliis: *Pallas ſtans vario cultu.* AV. (Morelli.)

Sunt, qui Domitiani triumphum Dacicum ad hunc, vel ſequentem annum conſtituunt, capto praeterea augurio ex quadrigis, ut putant, triumphalibus, quas offerunt numi conſulatu XV. notati, quo Domitianus hoc et ſequente anno inſignis fuit. Verum idem typus exſtat etiam in aureo apud Morellium cum nota COS. XIIII., qui adeo referendus eſt ad proximum ſuperius biennium, quin et in numis conſulatibus XVI. et XVII. inſcriptis. Ex quo ſatis apparet quadrigas has non eſſe triumphales, ſed iis proceſſum Domitiani conſularem indicari, praecipue cum aquilam conſularem manu praeferat, de quo conſulatus inſigni monebimus plura in tractatu de conſulibus Auguſtis.

*
* *

Aenei I. et II. formae argumenta cognita repetunt. De aeneis III. formae agetur ſub finem numorum hujus principis.

Eodem anno.

TR. P. X. IMP. XXI.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. X. *Caput laureatum.*

*

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 844 P. X. 91.

TR. P. X. XI. COS. XV. DES. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

M. Vlpio Trajano, Man. Acilio Glabrione cos.

Triumphum de Dacis ad hunc annum refert Euſebius, quem etiam memorat Suetonius, a) ſed ſine temporis nota.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XI. *Caput laureatum.*

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

*
* *

Antica incerta.

VOTA. PVBLICA. COS. XV. *Imperator ad aram ſacrificans ſociis tibicine, popa, victima.* AR. (Mediob.)

Mediobarbus in his votis intelligit decennalia. Sin iſtud, numus erit anni praecedentis 843, vel praeſentis 844, prout nimirum Domitianus decennalia celebraverit vel ineunte anno X. imperii, vel exeunte, de quo non ſatis conſtat. Sed conceptorum publice votorum variae eſſe cauſae potuere.

*
* *

Exſtant complures aenei omnis formae cum conſulatu XV., ſed qui aeque anno praecedenti poſſunt adplicari.

V. C. 845 P. X. 92.

TR. P. XI. COS. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

Domitiano Aug. XVI. Q. Voluſio Saturnino cos.

Nihil memoria dignum ſuppeditant annales.

---

a) Cap. 6.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVI. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, in AV. rarius nudum, in AV.* (Muſ. Caeſ.)

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XI. *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. XXI. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica non proditur.

IMP. XXI. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Palma.* Deeſt S. C. AE. II. (Morelli.)

Propter typi raritatem commendandus, etſi ignorem, quae cauſa palmam in hujus anni moneta plantaverit, niſi forte adludit ad patris in Iudaea victorias. Numum citat Morellius ex muſeo Schwarzburgico, nunc Saxo-gothano. At miror, eum reticeri a Liebeo, qui rariores ejus muſei numos deſcripſit.

Vt lit. B.

GERMANICVS. COS. XVI. *Germania clypeo inſidens*, vel: *Imperator in proceſſu conſulari*, vel: *Pallas.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno.

TR. P. XII. IMP. XXII.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XII. *Caput laureatum.*

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas vario cultu.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſſunt hi numi etiam referri ad partem priorem anni ſequentis.

V. C. 846 P. X. 93.

TR. P. XII. XIII. COS. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.

Pompeio Conlega, Cornelio Priſco cos.

Bellum in Sarmatas hoc forte anno a Domitiano ſuſceptum legione cum legato ſimul caeſa, cujus meminit Suetonius. a)

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIII. *Caput laureatum.*

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Aenei conſulatu XVI. notati, quoniam hic in tres annos cadit, et abſtinent mentione tribuniciae poteſtatis, certo ex his anno adfigi nequeunt, quod notandum pariter ad annum ſequentem.

V. C. 847 P. X. 94.

TR. P. XIII. XIV. COS. XVI. DES. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.

L. Nonio Torquato Aſprenate, T. Sextio Magio Laterano cos.

Nihil ad hunc annum memorabile ſufficit hiſtoria.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIIII. *Caput laureatum.*

a) Cap. 6.

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Numos alios omnis metalli, qui praeterea ad hunc annum referri poſſunt, pete ex praecedente biennio.

V. C. 848. P. X. 95.
TR. P. XIV. COS. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.
Domitiano Aug. XVII. T. Flavio Clemente cos.

Flavium Clementem conſobrinum ſuum, ac tum conſulem interfici jubet, quod Chriſtianis ſacris, ſive, ut dici tum ſolebat, Iudaeorum ſuperſtitioni addictus eſſet, [a]) atque ad haec tempora conſtituitur ab eruditis altera eccleſiae perſecutio.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVII. CENS. PER. P. P. *Caput laureatum, in AE. I. laureatum, vel radiatum, in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, vel nudum, in AV.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. C.
IMP. XXII. COS. XVII. CENS. P. P. P. *Pallas*. AV. AR. *Victoria gradiens*. AR. et in Quin. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit. B.
GERMANICVS. COS. XVII. *Germania jacens ſuper clypeo*, vel; *Proceſſus conſularis*, vel: *Pallas*. AV. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

* * *

Aenei vetera recinunt.

Eodem anno.
TR. P. XV. IMP. XXII.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XV. *Caput laureatum.*
IMP. XXII. COS. XVII. CENS. P. P. P. *Pallas, vel Victoria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Numi ſic inſcripti porriguntur etiam ad annum ſequentem, quoadusque caeſus eſt Domitianus.

V. C. 849 P. X. 96.
TR. P. XV. XVI. COS. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.
C. Antiſtio Vetere, Manlio Valente cos.

Die XVIII. Septembris Domitianus a Stephano liberto, et conjuratis caeditur anno aetatis XLV., imperii anno XV. die VI. [b])

Non poterat videri mors praematura principis, per quindecim annos, grande mortalis aevi ſpatium, in optimum quemque ſaevientis, in bona civium perinde ac ſua involantis, et praeſtantium virorum virtutem, ac praeclara facta, quod eorum caedibus et exiliis palam fecerat, tanquam piaculum deteſtantis. Inhumanos ejus mores ſtrictim, at nervoſe notat Tacitus ſic de impiiſsimi principis imperio loquens: [c]) *Dedi-*

a) Dio L. LXVII. § 14. b) Sueton. c. 17. c) in vita Agric. c. 2.

mus profecto grande patientiae documentum, et ficut vetus aetas vidit, quid ultimum in libertate effet, ita nos, quid in fervitute, adempto per inquifitiones et loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipfam cum voce perdidiffemus, fi tam in noftra poteftate effet oblivifci, quam tacere. Et fuit ejus crudelitas tanto minus ferenda, quod cum incredibili arrogantia, ac vanitate conjuncta fuit. Idem, qui fufcepto bello ne vifo quidem hofte reverfus eft, et de Dacis fic triumphavit, ut non puderet annuum eis tributum perfolvere, tot tamen per urbis regiones arcus cum quadrigis, et infignibus triumphorum, quod infpecti etiam numi teftantur, exftruxit, quot et quantos ante eum nemo. a) Septembrem, et Octobrem ex nominibus fuis *Germanicum, Domitianumque* appellavit, quod altero imperium fufcepiffet, altero natus effet. b) Flaviae genti templum erexit, c) ac denique dominum fe, deumque compellavit ipfe, et compellari fe ab aliis voluit, d) quos infanos titulos ex numis quidem extorres, operibus tamen figlinis infcriptos reperit Pafferius, e) ut taceam aequalium fcriptorum, ac praecipue poetarum ingenia in adfentationes praecipitia. Atque hic dominus deusque quotidie fibi horam fepofuit; qua venari mufcas, et ftilo configere inftituit. f) Nihil magis ineptum convivio funebri, quod viris urbis gravifsimis apparavit, defcripfitque prolixe Dio. g) Quare eo mortuo ita laetatus eft fenatus, ut continuo juberet fcalas inferri, clypeosque et imagines ejus coram detrahi, et adfligi folo, novifsime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. h) Atque haec princeps caufa fuit, cur Procopius aevo fuo unicam fuperfuiffe tantum ejus ftatuam potuerit adferere, etfi putida ibi, ut plane conjicio, admixta fabula. i) At miles caefum Domitianum gravifsime tulit, ftatimque eum *divum* appellare conatus eft, poftulatis ad poenam, quod in Nerva exfequemur, caedis auctoribus. k) Caufa tanti adfectus fuit ftipendium quarta parte auctum, qua inconfulta liberalitate factum, ut ceffante ad hos fumptus aerario militum numerum cogeretur imminuere, provinciae vero neceffariis praefidiis nudatae tanto magis barbarorum incurfionibus paterent. l)

Vxor *Domitia*, et ex ea natus filius. Vide infra in numis Domitiae.

* * *

Numi ad annum praecedentem defcripti, qui trib. poteftatem XV. et confulatum XVII. memorant, etiam hunc fibi annum vindicant. Certi hujus anni numi, intelligo tribunatum XVI. praeferentes, nondum reperti.

* * *

Numum confecrationis, quem ex Patino defcripfit Mediobarbus, fuiffe a falfario intrufum, docuit cl. Valois. m)

Numi vagi.

DOMITIANVS. AVG. GERM.
Caput nudum.

---

a) Suet. c. 13. b) ibid. c) Suet. cap. 1. 5. d) Suet. c. 13. e) Lucern. T. I. tab. 74. T. III. tab. 26. 38. f) Suet. c. 3. Dio L. LXVI. § 9. g) L. LXVII. § 9. h) Suet. c. 23. i) Hift. arcan. c. 8. k) Suet. c. 23. l) Suet. c. 7. 12. Zonaras. m) B. L. Tom. XII. pag. 314.

IMP. CAESAR. *scriptum aut in gyrum, aut in epistylio templi Iovis Capitolini, vel Palladis, vel aliorum.* AR. (Morelli tab. IX. n. 1 — 5.)

Antica incerta.

IOVI. CVSTODI. *vel:* IVPPITER. CVSTOS. S. C. *Iuppiter sedens d. fulmen, vel Victoriolam.* AE. I. (Morelli.)

Suetonius: [a]) *Novam autem excitavit aedem in Capitolio CVSTODI IOVI.* Causam addit Tacitus: [b]) nimirum Domitianum in Capitolio ex Vitellianorum inquisitione elapsum, *mox imperium adeptum IOVI CVSTODI templum ingens, seque in sinu dei sacravisse.*

De numis aeneis III. vel IV. formae.

Indicavi supra in moneta Vespasiani, hoc imperante signatos fuisse numos aeneos minimae formae. Exile istud aes copiosius est sub Domitiano, atque etiam sub consequente paullo post Trajano. Hos inter numulos multi sunt, qui imperatoris neque caput, neque nomen offerunt, nonnulli tamen per typos, ut conjicere licet, pertinere ad Domitianum cognoscuntur. Ex his eos, qui memorabiliores sunt, et certe Domitiani, hic recensebo, dilatis reliquis ad imperium Trajani. Id genus numi videri possunt apud Morellium in Domitiano tab. XXV., apud Gesnerum tab. LXVII., et in Catalogo musei Caesarei ad calcem numorum Trajani.

IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. *Caput Palladis.*

S. C. *Noctua, vel oleae ramus. In aliis abest epigraphe Domitiani manentibus reliquis.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. *in aliis:* COS. XV. *Caput Apollinis laureatum.*

S. C. *Lyra*, vel: *Serpens tripodi implexus*, vel: *Corvus ramo insistens. In aliis abest epigraphe Domitiani.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *in aliis addito* COS. XV. *Caput Cereris spicis coronatum.*

S. C. *Vas prominentibus spicis*, vel: *Spicas cum papaveribus colligatas*, vel: *Navis expanso velo.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *Caput Palladis.*

IO. IO. TRIVMP. *Arbor olivae.* (Theupoli.)

Eandem aversam habent etiam numi nonnulli, quos inter tesseras reponimus.

Hactenus vidimus, typos aversae constanter referri ad numina, quorum capita in antica proponuntur.

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *in medio:* S. C.

Rhinoceros.

Tres id genus numuli sunt in museo Caesareo, iique integerrimi. In omnibus his ex rhinocerotis naribus duo cornua protuberant, alterum, quod propius rictum est, longius, alterum paullo altius, et minus prominens. Rarior est species rhinocerotum bicornium, eorum tamen jam meminere veteres. De simili Martialis: [c])

Namque gravem GEMINO CORNV
sic extulit ursum.

a) Cap. 5. b) Hist. III. 74. c) Lib. Spectac. epigr. 22.

Praeclare ſecundum hos numos Pauſanias, cum narrat, [a]) vidiſſe ſe rhinocerotas, quos ταυρȣς Αιϑιοπικȣς vocat, quorum e naribus extremis cornu prominet, et paullo ſuperius alterum, non tamen magnum. Haec commemoranda fuere, quia Harduinus ex ipſis his Domitiani numis manifeſtum eſſe docet, unico in nare cornu hanc feram eſſe inſtructam, [b]) eundemque deinde errorem forte ex Harduino hauſtum, in Domitiani numis nonniſi unum cornu obſervari, propagavit Iacobus Bruce Anglus, qui in ſuo Abyſsiniae itinerario multa de hoc animali alias unicorni, alias bicorni enarravit, quo loco hiſtoriam naturalem quadrupedum ejus regionis deſcribit.

Numi commatis peregrini.

Vrbium Graecarum liberarum juſta ſupereſt copia. Ex his memorandi nonnulli, quorum certam non tenemus patriam.

Numi argentei ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, *anni novi ſacri*, de quibus ex propoſito egimus Vol. IV. in tractatu de notis chronologicis.

Sunt et alii argentei III. formae elegantis operis, in quorum averſa: ЄΤΟΥϹ. ΙΔ. ΥΠΑΤΟΥ. ΙΖ. *Vna, vel duplex lyra inſiſtente plerumque noctua.* Variae his numis patriae ab auctoribus adſignantur, ſed verius eſſe Lyciae vindicandos, probare conatus ſum in ejus regionis numis. Sunt hujus generis etiam ſub Nerva, et Trajano ſignati. Reperiuntur apud Morellium ſub Domitiano tab. XII. n. 43 etc. et in Vaillantii numis praeſt.

Sunt etiam argentei, et aenei: ΟΜΟΝΟΙΑ. ϹЄΒΑϹΤΗ, *typo Concordiae ſedentis, vel ſtantis.* (Vaill. Muſ. Caeſ.) quorum item natales ignorantur.

Memorandus item:

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ. *Caput laureatum.*

ΠΟΛΙΟΥΧΟϹ. *Pallas gradiens d. haſtam intentans, ſ. clypeum.* AE. II. (Muſ. Farnes. T. IX. tab. VIII. n. 9.)

Πολιȣχοι Suidae ſunt *urbium praeſides*; quare iſtud epitheton variis diis a veteribus inditum fuit. Privatim illud tributum eſt Palladi a Spartanis, cui hoc nomine templum in arce fuit, [c]) et Vitellius pateram immenſae magnitudinis *clypeum Minervae*, ἀσπιδα Πολιȣχȣ, *appellavit*, [d]) quae jam obſervavit Gyraldus. Quaecunque urbs fuit, quae hunc numum ſignavit, certum videtur, hoc typo uſam in Domitiani gratiam, a quo Minervam inſignitius cultam noverat, praecipue cum ea eodem cultu, ut in Graeco hoc numo proponitur, frequenter in moneta Romana compareat.

ΜΥΣΙΑ. *Provincia moeſta humi ſedens juxta armorum congeriem.* Vide, quae de ſingulari hoc numo conjeci in numis Moeſiae ſuperioris Vol. II. p. 6.

Coloniarum numi rari ſub patre, et fratre, ſub Domitiano majore numero occurrunt.

Alexandrinorum magna copia.

a) L. IX. c. 21. b) Nota LVII. ad Plii librum VIII. c) Pauſan. L. III. c. 17. d) Suet. in Vitell. c. 13.

TITVLI DOMITIANI.

Consul.

Domitianum anno V. C. 824 processisse consulem primum, et quidem suffectum, de quo consulatu varie ab eruditis fuit disputatum, supra ad ejusdem anni numos comprobavi. Ceterum ex consulatibus sex, quos, antequam imperium obtineret, obivit, nonnisi unum ordinarium gessit, eumque cedente, et suffragante fratre, ut docet Suetonius.[a]) Fuit hic alter ejus consulatus, quem inivit V. C. 826. Magis infra refert Suetonius: [b]) *Consulatus XVII. cepit, quot ante eum nemo*, (serius Theodosius junior omnino XVIII.) *ex quibus septem medios continuavit, omnes autem paene titulo tenus gessit; nec quemquam ultra Kalendas Maji, plures ad idus usque Ianuarias.* Etiam Ausonius XVII. Domitiani consulatus enumerat, [c]) et suffragantur marmora omnia, et numi, dempto unico, quem praeter cl. Valesium [d]) laudat Harduinus aeneum I. formae, et inscriptum: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVIII. CENS. PERP. P. P., testatus praeterea, numum esse integerrimum, ac nitidissimum, atque ex eo fastos esse corrigendos, qui consulatus tantum XVII. Domitiano tribuunt. [e]) At ego pace viri eruditi dixero, malim ex omnibus scriptoribus, et monumentis unum numum, quam ex uno numo illos omnes corrigi. Esto, numum esse integrum, ac sanum, an nullis numi veteres laborant monetariorum peccatis? Cur ergo in absolvendo hoc Harduini numo tam simus diligentes, praecipue cum tot, ac tam certis monumentis adversatur? Admisso igitur monetarii lapsu neque erit necesse circumspicere cum Mazzoleno alterum effugium, intelligi nimirum XVIII. consulatum, sed *designatum*, etsi absolute positus sit. Adfert is quidem exempla varia, nonnunquam consulatus designatos sumptos fuisse absolute, [f]) verum alibi docebimus, rationes ad id probandum allatas in fallace fundamento niti. Ceterum nonnunquam a monetariis consulatuum Domitiani suffectorum rationem non fuisse habitam, exemplum altius dedimus ad annum V. C. 832.

Pontifex maximus.

Domitianum non continuo cum imperio adivisse pontificatum maximum, verum aliquanto serius, probant numi ad annum V. C. 834 descripti, in quorum aliis una cum Augusti appellatione dicitur simpliciter PONT., in aliis PONT. MAX.

Censor.

Narrat Dio, [g]) Domitiano ab expeditione Germanica reverso decretum a senatu, ut, quod nemini adhuc contigit, *censor perpetuus* (τιμητης δια βιυ) designaretur. Tillemontius eam expeditionem figit ad annum V. C. 836. Verum cum numi Mediobarbi Domitianum

a) in Domit. c. 2. b) Cap. 13. c) in gratiar. actione pro consulatu ad Gratianum c. 27. d) B. L. Hist. T. XII. p. 313. e) Hist. Aug. ad annum P. X. 96. f) Animadv. VI. in num. mus. Pisani p. 117. 125. g) L. LXVII. § 4.

jam anno 835 censorem appellent, nonnihil ipse conturbatur, quoniam sic anticipanda esset expeditio, ut sibi cum Dione conveniat. At enim virum ego eruditum ea cura liberum esse jubeo; nam in numis certae fidei, iisque bene exploratis, quales certe non sunt Mediobarbiani, non dicitur censor, nisi anno demum V C. 837, quin hactenus unicus tantum mihi cognitus est hujus anni numus hoc titulo insignis, quem supra ad hunc annum exhibui, obvio deinceps in sequentium annorum moneta. Ex quo jure colligimus, exeunte anno V. C. 837, neque antea, hunc titulum Domitiano fuisse delatum. Advertendum praeterea, in laudato numo anni V. C. 837 notari tantum CENS*oriam* POT*estatem*, at in numis anni sequentis V. C. 838 jam CENS. POT., vel plenius CENSORIA. POTESTAT., jam CENS PER. Atque deinceps istud CENS. PER., vel compendio CENS. P. usque ad ejus mortem constanter valuit. Vnde conjici posse videtur, Domitiano anno V. C. 837 *censoriam potestatem* simpliciter fuisse decretam, at anno sequente *censuram perpetuam*.

Germanicus.

Germanici titulus obvius est, atque ad taedium in utraque pagina monetae Domitiani repetitus. At quo anno hunc sibi adsciverit, disputatur. Norisius, cum videret, numos, in quorum una parte scriptum: IMP. CAESAR. DOMITIANVS. AVG. GERM. P. M., in altera: TR. P. COS. VII., non dubitavit adfirmare, Domitianum mox ab adito imperio (nam tum consul VII. erat) titulum Germanici sumpsisse, memorem nimirum belli Germanici, ad quod ipse anno V. C. 823 peradolescens cum Muciano egressus est, atque etsi illud bellum confectum jam erat, antequam Germaniam attingeret, tamen sibi ejus confecti decus per stolidam vanitatem adrogasse. Atque ob hanc ipsam expeditionem, ait, Domitiano adhuc Caesari permissum fuisse laureae gestandae jus. a) In eadem sententia fuit etiam Gorius, commentatus in numum Morellii tab. XV. n. 21, in cujus aversa est: GERMANICVS. COS. VII. S. C. *Domitianus capite laureato eques citato cursu.* AE. I. Quam mire variaverint auctores alii in figendo hujus tituli principio, vide notas variorum ad Silii Italici L. III. v. 607 edit. Drackenborch.

In haec avia deflexere viri eruditi Mediobarbum ducem inconsulte secuti. Non nego, existere numum a Norisio, aliosque similes complures a Mediobarbo adductos, verum quovis pignore certarem, esse eos ex genere subaeratorum. Et exstat revera in museo Caesareo numus similiter inscriptus, sed cujus hiatus vilem animam prodit, cujus generis numorum ex perfidis officinis Flaviorum praecipue aetate magnam vim prodivisse, vetus est querela. Eorum justum numerum suppeditabit vel unum museum Caesareum. Hujus ingenii numos qui volet in scribenda historia critica vades adhibere, etsi certae sint antiquitatis, is profecto historiam veram consarcinabit, sed talem, qualem Lucianus per jocum commentus

a) Epoch. Syrom. diss. III. p. 269.

est. Verum satis ista perspecta sunt iis, quibus licet de numis judicare non ex praeconio catalogorum, sed ex ipso usu. Mediobarbus praeter innumeras alias labes, quibus refertum est ejus opus, etiam hoc peccat, quod subaeratos a probis argenteis non secrevit. Sane acutissimo Tillemontio adeo adversari veritati videbatur, Domitianum jam in consulatu VII., seu V. C. 834 dictum fuisse Germanicum, ut non dubitaret adserere, suspectos sibi videri numos omnes sic inscriptos. (in Nota IV. ad Domitian.) Quapropter cuperem etiam novo examine inquiri in fidem aenei Morelliani mox laudati, in quo item GERMANICVS conjungitur cum COS. VII., cujusque similem usque non reperi. Quod si lubet fidem habere huic Morellii numo, habeamus et fidem alteri ab eodem edito, in quo contra omnes nobis cognitos Domitianus dicitur IMP*erator* XXIII., de quo agemus articulo sequente. Plane igitur certum, in proponendis his numis, qui in chronologicis notis peccant, aut erraſſe Morellium delineantem, aut chalcographum, aut etiam in iis elaborandis ipsum monetarium veterem. Morellium in pingendo nonnunquam fuisse incautiorem, jam alias detexi, ejusque palmare exemplum dedi in denariis Scipionis Asiagenis. Chalcographum quis absolvere volet, praecipue in hoc imperatorum opere, cui suprema Morellii manus defuit? Sed neque desunt hac praecipue aetate certa in numis monetariorum peccata, neque in argenteis modo, quorum imperantibus Flaviis cognita est perversio, sed et aeneis. Est in museo Caesareo aeneus I. formae integerrimus, isque obvius, in cujus antica Vespasianus dicitur COS. III., certo charactere anni V. C. 824. In aversa Titus dicitur: CAES. AVG. F. AVG. IMP., cum tamen ex praescripto aliorum similium, quos in ejus anni moneta obtuli, tum et chronologiae legibus certo scribendum fuerit: CAES. AVG. F. DES. IMP. Ceterum non deest effugium, neque istud violentum, quo patrono in laudato numo Morelliano recte una stare possint et GERMANICVS, et COS. VII. Alias diximus, ex consulatibus sex, quos Domitianus adhuc Caesar gessit, quinque fuisse suffectos. Hos ergo si neglexit monetarius, cujus aliud exemplum dedi supra ad annum V. C. 832, consulatus VII. numi praesentis adnumeratis quinque suffectis erit reipsa XII., numusque adeo signatus V. C. 839.

His, ut oportebat, praemonitis standum omnino tantum numis certae fidei, iisque magno numero superantibus existimo. Atque secundum hos certi reddimur, Domitiano Germanici nomen non fuisse inditum, nisi exeunte anno V. C. 836, vel statim incipiente anno 837. Ejus gravem rationem mihi sufficit istud, quod nullum vidi anni prioris numum, qui Germanici titulum ostentet, nullum posterioris, qui eum omittat. Atque haec sententia egregie stabilitur Alexandrinis Domitiani numis, inscriptis ΕΤΟΥΣ. ΤΡΙΤΟΥ, quorum alii titulum ΓΕΡΜ. omittunt, alii addunt. Coepit Domitiani annus III. die XXIX. Augusti V. C. 836. Ergo is parte priore anni hujus Alexandrini hunc titulum nondum recepit, atque uti in his numis ante annum III. non legitur,

ſic neque deinceps amplius omittitur. Hoc igitur admiſſo rite ſtabilitur ipſis etiam numis eruditorum judicium, qui anno V. C. 836 coeptum a Domitiano cum Cattis bellum, illudque hoc anno exeunte, aut ineunte altero compoſitum judicavere. Item, ſi dixit Martialis de Domitiano: [a])

Nobilius (nomen) *domito tribuit Germania Rheno,*
Et puer hoc dignus nomine Caeſar eras.

non voluit intelligi, Domitianum, cum puer adhuc eſſet, jam Germanici titulo fuiſſe decoratum, ſed adulantis more dicit tantum, eum hoc nomine fuiſſe dignum, nimirum cauſa expeditionis Germanicae ſocio Muciano, de qua actum ſupra.

Dacicus.

Sic dictum fuiſſe Domitianum ex poetarum teſtimoniis tenemus, quae congeſsit Liebeus, [b]) ſed auctoritatis publicae monumenta eo abſtinent.

Imperator.

Non diu lectorem in hoc articulo morabor, cum ſoli numi hujus tituli numeros ſatis commode figant, et vix aliquid conferant, marmora, aliaque monumenta. Ex his igitur conſtat, Domitianum vicies et bis dictum imperatorem. At liberaliorem experior Morellium, qui aeneum II. formae proponit inſcriptum: IMP. XXIII. COS. XVII. CENS. P. P. P. [c]) Licebit tanto magis indicio huic diffidere, quia ad numi imaginem non exſtat nota ejus muſei, quod tam rarum cimelium contineret. Quare permiſſum nobis putamus, aut lectoris, aut chalcographi, aut monetarii ipſius vitium ſuſpicari. Quo tempore hunc titulum iteraverit, ſupra per ſingulos annos adſcriptum reperies. At in ſingulis reperire cauſam iterationis tacentibus hiſtoricis vel Oedipo negotium faceſſat. Eam certe non ſufficiunt hoſtes victi eo numero, quem hic titulus offert. Veriorem in ejus cupiditate reperio; nam oblatum fuiſſe Caeſaribus aurum, quotiescunque quis imperator ex victoriis diceretur, ipſe Auguſtus profitetur in marmore Ancyrano. [d]) Nonnullas de barbaris victorias Euſebius in Chronico certis annis adfixit.

PRETIVM.

Aurei	C.
Aureum maximae formae ex muſeo regis Galliarum indicat cl. Beauvais.	
Argentei	C.
Aenei I. II. III. formae	C.

a) L. II. epigr. 2. b) Goth. num. pag. 252. c) Tab. XIX. n. 4. d) Tab. IV. v. 26.

Commatis peregrini :

Argentei max. mod. cum *anno novo sacro* - - -	RR.
Tetradrachma alia - - - - - - - -	RRRR.
Vrbium liberarum, vel coloniarum, - - - - -	vix R.
Alexandrini - - - - - - - - - -	C.

DOMITIA.

Fuit Domitia Longina filia Cn. Domitii Corbulonis, viri consularis, et fratris uterini Caesoniae, quae fuit Caligulae uxor, a) quem post conservatum Orientem furens in optimum quemque Nero vita privavit. Nuptam L. Lamiae Aemiliano Domitianus V. C. 823 per vim a marito abstraxit, ipso etiam serius, cum rerum potiretur, caeso. b) Eam altero imperii anno dixit Augustam. c) Paullo post comperta ejus cum Paride histrione consuetudine repudiavit, capto etiam de ea interficienda consilio, rursum intra breve tempus impatiens discidii, velut efflagitante populo reduxit. d) Consciam, et participem fuisse caedis Domitiani, dixere Dio, e) Zonaras, et Aurel. Victor. f) In marmore Herculanensi legitur: DOMITIAE. CN. F. DOMITIANI. CAESARIS. g) Aliud monumentum multo illustrius dederunt ruinae veterum Gabiorum nuper detectae, cujus descriptionem mecum communicavit cl. Georgius Zoëga, serius vulgatam ab Ennio Vicecomite. h) Marmor longum palmos Rom. XVI. portae templi imminens prolixum continet epigramma, unde ea tantum excerpo, quae ad Domitiam nostram pertinent. Incipit vero sic:

IN. HONOREM. MEMORIAE. DOMVS. DOMITIAE. AVGVSTAE CN. DOMITI. CORBVLONIS FIL. DOMITII. POLYCARPVS. ET EVROPE. LOC. DAT. DECRET. ORDINIS. DECVR. AEDEM FECERVNT. ET. EXORNAVERVNT. STATVIS. ET. RELIQVIS. REBVS. PECVNIA. SVA etc.

Sequitur decretum decurionum municipii Gabiorum factum IMP. CAES. T. AELIO HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. III. M. AELIO. AVRELIO. CAES. COS. (est annus V. C. 893. P. X. 140.) quo acceptatur liberalitas Polycarpi, qui posteaquam exstruxisset TEMPLVM. IN. HONOREM. AC. MEMORIAM. DOMITIAE, largitus est municipio Gabiorum HS. X. M. N., ex cujus pecuniae reditu IIII. IDVS FEBRAR. NATALE. DOMITIAE decurionibus, et seviris fieret divisio etc. Ex insigni hoc monumento colligo, Domi-

a) Plin. L. VII. § 4. b) Sueton. c. 1. Dio L. LXVI. §3. c) Suet. c. 3. Euseb. in Chronico. d) Suet. c. 3. Dio L. LXVII. § 3. e) l. c. § 15. f) in Epitome. g) Symbol. Rom. Vol. I. p. 7. h) Mus. Pio - Clem. T. VI. p. 76.

tiam caeso conjuge Domitiano vitam adhuc diu prorogasse, eique non multo post mortem tempore (nam beneficiorum memoria diu durare non solet) a gratis libertis Polycarpo et Europe exstructum templum, ac demum V. C. 893 dictam pecuniam municipio concessam. Discimus item, ea quoque aetate licitum fuisse privatis, in honorem etiam eorum, qui in divos relati non fuere, ac saltem illustrium personarum, ex pietatis adfectu erigere templa.

Filius. Domitiano ex Domitia natum esse filium, testatur Suetonius: a) *deinde uxorem Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat Augustam - - - repudiavit.* Apparet ex verbis nonnihil implexe positis, locum hunc esse luxatum, quod jam agnovere commentatores. Addo historiam ipsam fieri ambiguam, et inductos fuisse in fraudem viros eximios. Nam si verba *in secundo suo consulatu* sumantur rigide, hic Domitiani filius natus est anno V. C. 826, quo pater Domitianus processit consul II., in qua opinione fuit etiam Tillemontius. b) At enim certum est ex Martiali, eum natum esse tum, cum Domitianus jam esset Augustus. Nam sic eum recens in lucem datum adfatur: c)

Nascere Dardanio promissum nomen Iulo,
Vera deum soboles, nascere magne puer.
Cui pater aeternas post saecula tradat habenas,
Quique regas orbem cum seniore senex.

Ergo secundus hic consulatus intelligendus est is, qui ei jam Augusto secundus fuit; alioqui Suetonius eo capite [illegible] sequitur illa, quae peregit Domitianus jam arbiter imperii. Quare verisimiliter hic natus est anno V. C. 835, atque hac occasione factum fuerit, ut Domitiam Augustam diceret, quod ibi addit Suetonius, et ad hunc annum refert Eusebius. Falluntur, qui hunc filium ex Iulia Titi filia Domitiano natum autumant; nam nolebat ex hac fieri pater, jussa, quotiescunque conciperet, foetum abigere, ut in hujus vita diximus. Ad filium infantem ut revertar, eum praematura morte exstinctum, et a patre inter divos relatum, docent cum numi, tum Silius Italicus, d) qui cum Domitiano coelestes honores praedicit, filio etiam certam in Olympo stationem adsignat, nimirum:

solioque Quirinus
Concedet, mediumque parens, fraterque locabunt,
SIDEREI juxta radiabunt tempora nati.

Adde Statii testimonium: e)

tua turba relicto
Labetur coelo, miscebitque oscula juxta.
Ibit in amplexus NATVS, fraterque, paterque,
Et soror.

Quo anno mortuus sit, non constat. Eum numi infantem proponunt, verum quod ei nomen fuerit, dissimulant.

---

a) Cap. 3. b) Tom. II. Part. I. p. 105. c) L. VII. epigr. 3. d) Punic. L. III. 627. e) L. I. Silv. I. 99.

Numi;

DOMITIA. AVGVSTA. IMP. DOMIT. *Hujus caput.*

IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In aliorum averſa:

CONCORDIA. AVGVST. *Pavo.* — PIETAS. AVGVST. *Mulier ſedens, pro pedibus puerulus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

DOMITIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

VENVS. AVG. *Venus ſeminuda averſa ſtans ſ. haſtam, et ſimul columnae innixa, d. galeam.* AR. m. m. (Pellerin Mel. I. p. 181. Muſ. Caeſ.)

Dubium non videtur, hunc numum extra urbem ſignatum ſecundum ea, quae de hujus formae numis ſaepe alias dixi.

* * *

DOMITIA. AVGVSTA. IMP. DOMIT. *Hujus caput.*

DIVVS. CAESAR. IMP. DOMITIANI. F. *Infans globo inſidens inter ſeptem aſtra.* AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Hic, et numi ſequentes una anonymum Domitiani filium continent, de quo continuo egi.

* * *

DOMITIAE. AVG. IMP. CAES. DIVI. F. DOMITIANI. AVG. *Hujus Caput.*

DIVI. CAESARIS. MATER. (*in aliis:* MATRI.) S. C. *Domitia ſedens dexteram verſus puellum togatum adſtantem extendit.* AE. I. (Vaill.)

Numus hic rariſsimus eſt, ſi modo certae fidei. Sane is, qui eſt in muſeo Caeſareo, parum habet antiqui moris. Etiam is, qui fuit in muſeo d' Ennery, ſuſpectus nonnullis eſt viſus.

* * *

Adverſa fere ſimilis.

DIVI. CAESARIS. MATER. S. C. *Mulier ad aram ſacrificans ſ. haſtam.* AE. I. et II. (Vaill. Muſ. Chriſtinae, Muſ. d' Ennery.)

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum juſto numero exſtant numi non modo cum capite Domitiae ſolius, ſed etiam juncto capite Domitiani mariti, quos vide apud Vaillantium. In numo Lappenſium Cretae capitis inſcriptio proditur: ΔΟΜΙΤΙΑ. ΛΟΝΓΕΙΝΑ. ϹΕΒΑϹΤΗ. (Muſ. Farnes. T. IX. tab. 9.) *Longinae* cognomen, cujus memoriam conſervavit Suetonius, in nullo alio, quod ſciam, numo additur.

Coloniae numus cum ejus capite vix exſtat.

Alexandrini ſunt rariſsimi, quos vide loco ſuo.

PRETIVM.

Aurei . . . . RRRR.

Argentei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei max. formae - - - - - - -	RRRR.
Aenei I. formae. - - - - - - - -	RRRR.
Aenei II. formae - - - - - - - -	RRR.
Aenei III. formae - - - - - - - -	O.

Commatis peregrini, ut proxime dictum.

VESPASIANVS IVNIOR.

Exſtant numi aenei Smyrnae ſignati: ΟΥΕСΠΑСΙΑΝΟС. ΝΕΩΤΕΡΟС. *Caput juvenile nudum.*

СΜΥΡΝΑΙΩΝ. *Victoria gradiens.* In aliis: *Spes gradiens.* (Harduin Hiſt. Aug. p. 733. Haym Tom. I. p. 248. Pellerin Mel. II. p. 49.)

Eruditi, qui in hos numos commentati ſunt, varias propoſuere ſententias, cujus fuerit filius Veſpaſianus hic, quem *juniorem* compellant hi numi. Cenſet Harduinus, [a]) *fuiſſe eum filium Veſpaſiani, ſed ex ſecunda conjuge Domitilla.* Bis in paucis verbis inſigniter hallucinatur vir eruditus, primum, quod quartam ſobolem adfingat Veſpaſiano, cum tamen diſerte tradat Suetonius, tres tantum liberos Veſpaſiano tuliſſe Domitillam, Titum, Domitianum, et cognominem matri Domitillam. [b]) Deinde quod Domitillam ſecundam Veſpaſiani uxorem appellet, perinde quaſi de prima aliqua ejus uxore conſtaret. Haec ergo ſententia inter ſolita Harduini figmenta amolienda eſt. Eundem Veſpaſiani quoque filium fecit cl. Beauvais nuperus Caeſarum biographus, non tamen ex Domitilla, ſed ex Caenide concubina, quam pridem ſibi dilectam mortua Domitilla revocavit, habuitque etiam imperator paene juſtae uxoris loco, ut eodem loco narrat Suetonius. Verum an ullo pacto veriſimile, filium illegitimo thoro natum in hac filiorum legitimorum Titi, et Domitiani potentia in nomen Veſpaſiani adoptatum, eique publice dedicatam monetam?

Vero propiora docet Haymius [c]) inductus Suetonii indicio, qui agens de T. Flavio Clemente haec ſcribit: [d]) *Denique Flavium Clementem patruelem ſuum contemptiſſimae inertiae interemit, cujus filios etiam tum parvulos ſucceſſores palam deſtinaverat, et abolito priore nomine alterum VESPASIANVM appellari juſſerat, alterum Domitianum.* Eorum etiam meminit Quinctilianus, cum utrumque ſibi a Domitiano erudiendum datum narrat his verbis: [e]) *Cum vero mihi Domitianus Auguſtus ſororis ſuae nepotum delegaverit curam etc.* ſed nomina omittit. Huic igitur Veſpaſiano numos hos confidenter tribuendos eſſe exiſtimat. Sunt tamen nonnullae rationes, quae iſtud quoque judicium impediunt, inter quas memoranda, quod facies in numis propo-

a) l. c. b) in Veſpas. c. 3. c) l. c. d) in Domit. c. 15. e) Inſtit. orat. in prooem. ad L. IV.

ſita juſtum virum arguit, cum tamen ex verbis Suetonii non obſcure colligatur, utrumque tum fuiſſe parvulum, cum pater Clemens caeſus eſt, nimirum V. C. 848 in ejus ipſius conſulatu. Anno ſequente caeſus Domitianus. Poſtea certe juveni huic Veſpaſiano moneta dedicata non eſt. Viderint ergo eruditi, utrum ea oris lieamenta poſsint parvulo convenire; tametſi Graecis ejus aevi monetariis neque magna ars, neque adcuratio fere conſtiterit. Sed enim placet rem in medio relinquere. Omnium minime ferendum ejus judicium, qui muſeum Pembrockianum vulgavit, cum numum ſimilem Domitiano tribuit. [a]) Veſpaſiani nomen Titus quidem, at Domitianus nunquam tulit.

M. COCCEIVS NERVA.

M. Cocceium Nervam, quae ſunt omnia ejus nomina in Marmore Gruteri,[b]) Aurelius Victor in Caeſaribus Cretenſem origine facit, praefatus, hactenus per Italiam ortos imperium rexiſſe, deinceps advenas, alter Victor in Epitome oppido Narnienſi genitum, quod verius; nam certum eſt, primum Trajanum ex non Italis fuiſſe imperatorem,[c]) ſic ut Victoris poſsimus teſtimonium aſpernari. Gens non magnopere illuſtris, tamen ex conſulatibus inclyta, quos ejus majores in hanc domum intulere. Subductis annis LXVI., quot Nervam vixiſſe memorat Dio,[d]) eum naſci oportuit anno V. C. 785. Docente marmore, quod citat Gruterus,[e]) matrem habuit Sergiam Plautillam Laenatis filiam. Honores mature adiit, et per probatam bello virtutem a Nerone anno V. C. 818 triumphale decus, et effigiem apud palatium eſt conſecutus, ac tum in annum ſequentem deſignatus praetor.[f]) V. C. 824 proceſsit conſul cum Veſpaſiano, et 843 conſul iterum cum Domitiano. Hoc caeſo die XVIII. Septembris V. C. 849 per virtutum commendationem imperator factus eſt operam conferentibus Petronio Secundo praefecto praetorio, et Parthenio caedis auctoribus.[g])

V. C. 849 P. X. 96.
TR. P. COS. II. DES. III. P. M. P. P.
C. Antiſtio Vetere, Manlio Valente cos.

Inolita per Domitiani aevum vitia proſcribit, ſecuritatem, et libertatem revocat.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. *Caput laureatum, in AV. AR. AE. I. II.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. DESIGN. III. P. P. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*

---

a) Part. III. tab. 51. n. 1. b) pag. 300. c) Dio L. LXVIII. § 4. d) l. c. e) pag. 246. f) Tac. Ann. XV. 72. g) Eutropius.

C. IMP. NERVA. CAES. AVG. PONT. MAX. TR. P. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

CONCORDIA. EXERCITVVM. *Duae dexterae junctae juxta aquilam legionariam prorae navis infixam.* AV. AR. *et addito* S. C. *in* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Indicat typus averſae concordiam legionum tam terreſtrium, quam claſsicarum.

Vt lit. A et B.

CONGIAR. PR. S. C. *Imperator togatus in ſuggeſtu conſidens adſidente juxta alia figura togata, adſtat figura teſſeram tenens, et alia per gradus adſcendens, pone Palladis ſignum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic ſatis eſt cognitus, at ſuſpecta mihi lectio numi alterius cetera ſimillimi, quem edidit Patinus, a) in quo is legit: CONGIAR. II, praecipue ſi pars adverſa conſulatum II. inſcribit. Veriſimile non eſt, Nervam virum moderationis cognitae intra tres menſes bis diſtribuiſſe congiarium, quae liberalitas caro ſtetit. Videtur pro PR. perperam legiſſe II.

Vt lit. C.

COS. II. DESIG. III. P. P. *Diana venatrix gradiens d. ſagittam ex pharetra promit comite cane.* AR.

Obſervat Vaillantius, hunc averſae typum in moneta Romana inſolentem eſſe. Cenſet igitur, cum Nervam ex Creta oriundum dicat Victor, Diana autem ſingulari in hac inſula religione coleretur, propterea eam huic denario inſertam. At dixi ſupra, non ſatis unius Victoris teſtimonio Cretenſe Nervae genus probatum. Ceterum ſimilis Dianae typus frequens eſt in numis Auguſti, quem ibi ad Siciliam referendum diximus.

Vt lit. A.

FISCI. IVDAICI. CALVMNIA. SVBLATA. S. C. *Palma.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Inde a primis reipublicae Iudaicae temporibus Iudaei dimidium ſicli, ſeu duas drachmas in uſum altaris pendere jubebantur, ut legere eſt in libro Exodi. b) Ea pecunia ſubinde in templi ſumptus ceſsit, collata non modo ab his, qui Iudaeam incoluere, ſed et ab iis, qui in quacunque orbis parte verſabantur, Romanis privatum iſtud tributum jam vetantibus, cujus ſupra in numis Veſpaſiani p. 327 exempla dedi, jam edicto permittentibus, cujus generis unum nomine Auguſti vulgatum propoſuit Philo Iudaeus, c) at plura alia Ioſephus. d) Idem Philo corrogatam hanc pecuniam aliquoties per eum tractatum vocat ἀπαρχας, *primitias*, ergo illa eandem habuit naturam cum iis muneribus, quae olim coloniae metropolibus ad cultum patriorum deorum ſingulis annis mittere conſuevere, quo modo Polybius quoque vocavit ἀπαρχας illud, quod Carthaginienſes Tyrum metropolin ſuam mittere ſunt ſoliti. e) At certum eſt etiam teſte eodem Philone, f) a totius orbis Iudaeis ſanctam civitatem metropolis loco fuiſſe habitam. Ceterum dictum illud dimidium ſicli fuit notum

---

a) Thes. num. p. 154. b) XXX. 12. 13. c) de Legat. ad Caium p. 592. d) Antiq. L. XVI. c. 6. e) Exc. legat. 114. f) advers. Flacc.

didrachmum census, quod pro se, et Petro persolvisse Christum statere per miraculum in pisce invento narrat Matthaeus. [a]) Anno V. C. 823 Hierosolymis a Vespasiano cum templo eversis jussi sunt Iudaei ubicunque terrarum existentes didrachmum illud repraesentare, non tamen cessurum in usum suorum sacrorum, sed Iovis Capitolini, ut diserte perhibent Iosephus, [b]) et Dio. [c]) A Domitiano *Iudaicum fiscum acerbissime actum esse*, narrat Suetonius, [d]) *ad quem deferebantur, qui vel improfessi Iudaicam intra urbem viverent vitam, vel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent.* Spanhemius, qui in hoc quoque numo explicando eruditam suam facundiam comprobavit, [e]) docente ipsa numi epigraphe arguit, non ipsum fiscum Iudaicum, seu didrachmum, quod censuere varii, a Nerva abolitum dici, sed tantum ejus *calumniam* sublatam, hoc est: ab eodem fiscali debito solvendo immunes in postremum mansisse, quicunque se haud erant Iudaeos professi, nec inde pro Iudaeis in fiscales tabulas relati. Nam quam turpiter, nequiterque sub Domitiano inquisitum sit in eos, qui de Iudaismo suspecti fuere, eodem loco Suetonius adlato infami facto confirmat. Atque ad hanc explicationem confirmandam illustre mihi exemplum praesto est. Constantinus M., ut idololatriae licentiam coerceret, teste Eusebio [f]) binas leges condidit, quarum una fuit *νομος ὁ μεν ἐιργων τα μυσαρα της κατα πολεις και χωρας το παλαιον συντελυμενης ἐιδωλολατρειας*, *lex coercens ea, quae plane abominanda per urbes, et regiones antiquitus patravit idololatria.* Quibus verbis persuasi fuere non pauci, voluisse Constantinum omnes hac lege paganae religionis ritus aboleri, sed quod certae historiae adversatur. Tantum dicit Eusebius, vetita ab imperatore *τα μυσαρα*, sive quae supra modum infanda, praecipue extra urbem, vetus superstitio fovit, aluitque. Iudaeos etiam postea non fuisse immunes a solvendo hoc didrachmo, docemur ex epistola Origenis ad Africanum: *και νυν Ιυδαιων το διδραχμον ἀυτοις (Ρωμαιοις) τελυντων*, *et cum nunc quoque Iudaei didrachmum illis* (Romanis) *pendant.* Satis apparet, rem Iudaicam magni fuisse hac aetate, et vel in ipsa urbe momenti, atque tanta atrocitate, et promiscue quidem per causam Iudaismi in populum saevitum, ut sublata tandem causa dignum istud factum censeret senatus, cujus memoria in aere perennaret.

Palmam esse Iudaeae symbolum, res nota. Plinius: [g]) *Iudaea vero inclyta est vel magis palmis.*

V. C. 850 P. X. 97.
TR. P. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Nerva Aug. III. P. Virginio Rufo cos.

Ingens Romae seditio, qua praetoriani auctores caedis Domitiani ad mortem postulant, eosque licet reluctante Nerva interimunt. Ergo Nerva senectutem suam sperni sentiens Traja

a) XVII. 24. b) de Bell. Iud. L. VII. c. 6. § 6. c) L. LXVI. § 7. d) Cap. 12.
e) Tom. II. p. 500. f) in vita Const. L. II. c. 45. g) L. XIII. § 6.

num in Germania inferiore, quam tum rexerat, absentem adoptat. [a]) Ipso adoptionis die, qui secundum eruditorum sententiam cadit in exeuntem Octobrem, vel ineuntem Novembrem, laureatae literae venerunt, nunciantes, relatam in Pannonia victoriam. [b]) Cum Suevis bellum gessisse Nervam, ex marmore probat Albertus Rubenius, in quo Q. Attius dicitur donis donatus AB. IMPERATORE. NERVA. AVG. GERM. BELLO. SVEBIC. CORON. AVREA. [c]) Ex victoria exeunte hoc anno dicitur imperator II. et GERMANICVS.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. *Caput laureatum*, *in AV. AR. AE. I. II. sed in his postremis saepe radiatum.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. POT. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

NEPTVNO. CIRCENS. CONSTITVT. S. C. *Neptunus nudus stans d. demissa, s. tridentem, pro pedibus ancora.* AE. II.

Numum hunc a Rev. Ashby Anglo editum reperio in opere, quod *Archaeologia published by the Society of Antiquaries of London* inscribitur, ubi exstat volumine III. pag. 165. Auctor eum integerrimum, tectum viridi patina, repertumque ante annos non multos in horto prope Colcestriam adserit. Explicandae epigraphes tres modos proponit, legendo vel: NEPTVNO. CIRCENSesCONSTITVTi, vel: NEPTVNO. CIRCENSi CONSTITVTa scilicet *statua*, vel NEPTVNO. CIRCENSium CONSTITVTori, omnesque varios hos modos exemplis ex vetere moneta petitis stabilire satagit. Praeterea jure unicum vocat, neque ex quocunque alio museo, vel catalogo cognitum. Obtulit is dissertationem suam eruditae societati mense Majo anni 1772. Verum en tibi similis argumenti numum alium, et hunc quoque unicum, quem singulari dissertatione academiae Cortonensi dedicata illustravit Philippus Becchettus Ord. Praed. Eccum!

IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. IIII. - - *Caput laureatum.*

NEPTVNO. CIRCENSES. RESTITVT. S. C. *Neptunus nudus stans d. flagellum, s. hastae innixus, humi genius Tiberis jacens.* AE. II.

Nemo erit emunctioris naris antiquarius, cui non mirabile videbitur, non, quod hi numi contineant argumentum historiae Romanae scriptoribus ignotum, nam plura alia nos docet Nervae moneta, quorum illi ne verbo quidem meminere, verum in numis binis, quorum singuli sunt unici, referri factum idem, sed modo plane dissimili, illo Circenses constitutos, hoc restitutos docente. Quapropter nequaquam dubito, eo animo futuros plerosque, ut alterutrum condemnandum putent, et forte delicatiores aliquos, qui utrumque fastidient. Atque hujus caussa incerti nolo argumenti inquisitioni inhaerere.

Vt lit. A.

PLEBEI. VRBANAE. FRVMENTO.

a) Dio L. LXVIII. § 3. b) Plin. Paneg. c. 8. c) ad num. Arschot. pag. 52. edit. Beger.

CONSTITVTO. S. C. *Modius prominentibus spicis, et papavere.* AE. I. (Mus. Caes.)

Partem votorum populi Romani, qualis hac aetate fuit, praeter panem et Circenses nihil amplius optantis, numus hic exprimit. Stante adhuc republica constitutum, ut populo e publico frumentum leviore pretio, egentiori plebi sine pretio distribueretur. Gratuitas has largitiones in plebem collatas fuisse menstruas, docet Dionysius Halicarnassensis diserte perhibens, singulis mensibus (κατὰ μηνα) frumentum egenis civibus (τοις ἀποροις των πολιτων) donatum.[a]) Suetonius de Augusto: [b]) *ac ne plebs frumentationum causa frequentius a negotiis avocaretur, ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinavit, sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut sui cujusque mensis acciperet.* Ad haec beneficia referri non debent congiaria, aliaeque liberalitates saepe in numis memoratae, primum quia hae non statae, fixaeque, sed extraordinariae, et arbitrariae fuerunt, deinde quia posteriorum harum non egentiores modo, sed universus populus fuere participes. Sane generatim scriptores, et monumenta, cum de fixis his largitionibus loquuntur, *plebis* vocabulum adhibent. Haec, atque his plura argumentum praesens illustrantia erudite observavit Spanhemius, quem adi, [c]) tum et Pitiscum sub *Plebs urbana*. Addo, meminisse hujus beneficii a Nerva in plebem profecti etiam codicem MS. bibliothecae Caesareae Vindobonensis, quem citat cl. Brotier in suo Tacito. [d]) Ejus auctor incertus haec de Nerva: *et funeraticum plebi urbanae instituit XLXIIS,* id est, denarios LXII. cum semisse. Quo loco pro *funeraticum* haud dubie praeeunte nostro numo legendum: *frumentum.* Cum quo denariorum numero fere conspirat, quod de Augusti liberalitate narrat insigne monumentum Ancyranum: [e]) TRIBVNITIAE. POTESTATIS. DVODEVICINSIMVM. CONSVL. XII. TRECENTIS. ET. VIGINTI. MILLIBVS. PLEBEI. VRBANAE. SEXAGENOS. DENARIOS. VIRITIM. DEDI. Similem numerum dedit Xiphilinus ex Dione: [f]) ὁ δε Αυγυςος το τυ δημυ τυ σιτοδοτυμενυ πληθος, ἀοριςον ὀν, ἐς εικοσι μυριαδας κατεκλεισε, και ὡς γε τινες λεγυσι, καθ' ἑνα ἑξηκοντα δραχμας ἐδωκε. *Augustus autem multitudinem eorum, qui frumentum ex publico accipiebant, et quorum numerus indefinitus fuit, ad CC. millia coercuit, et ut nonnulli auctores sunt, singulis LX. drachmas dedit.* Ceterum hoc Nervae beneficium, tum et typus modii admonet me insignis marmoris Sardiani, in quo laudatur L. Iulius Bonnatus, quod ЄΝΔЄΙΑϹ. ΓЄΝΟΜЄΝΗϹ. ΚΑΤΑ. ΤΟΝ. ΔΗΜΟΝ. ΜЄΓΑΛΟΨΥΧΙΑ. ΧΡΗϹΑΜЄΝΟϹ. ЄΚ. ΤΩΝ. ΙΔΙΩΝ. ЄΙϹ. ЄΠΙΚΟΥΦΙϹΜΟΝ. ЄΚΑϹΤΩ. ΠΟΛΙΤΗ. ЄΧΑΡΙϹΑΤΟ. ΜΟΔΙΟΝ, *orta in populo annonae caritate excelsi animi impulsu singulis civibus modium ad sublevandam inopiam ex propriis reditibus admensus est.* [g]) In numis Laodiceae colo-

---

a) Ant. L. IV. pag. 228. b) Cap. 40. c) Tom. II. pag. 531. d) Tom. IV. pag. 234. e) Chishull Ant. Asiat. pag. 174. lin. 6. f) L. LV. § 10. g) Spon. Misc. pag. 356.

niae Syriae ad ſimilem typum modii legitur: AETERNVM. BENEFICIVM, nimirum eodem ſenſu, ut ibi diximus.

Vt lit. A.

TVTELA. ITALIAE. *Imperator ſellae curuli inſidens dexteram extendit verſus puellum puellamque, adſtante juxta muliere.* AE. I. (Triſtan.)

Narrat de Nerva Victor: *puellas, puerosque natos parentibus egeſtoſis ſumptu publico per Italiae oppida ali juſſit.* a) Iſtud ergo indicat laudata in hoc numo tutela, cujus pietatis quam illuſtrem heredem habuerit filium Trajanum, in hujus moneta intelligemus.

Vt lit. A.

VEHICVLATIONE. ITALIAE. REMISSA. S. C. *Duae mulae paſcentes, pone vehiculum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

En alterius generis beneficium Nervae humanitate in provinciales derivatum, *vehiculatio Italiae remiſſa*, novo hoc, et inaudito, ſi numum hunc demas, in Latinorum lingua vocabulo, ſic tamen, ut ſatis vel ab hoc ipſo, vel a typo averſae intelligatur, nomine vehiculationis notari illud, quod a ſcriptoribus *res*, vel *curſus vehicularis*, *vehicularium munus*, *vehicula publica*, *curſus publicus* dicebatur. In hujus ſervitii originem, naturam, ac leges praeclare iterum inquiſivit incredibilis vir eruditionis Spanhemius. b) Nimirum integra adhuc republica legati publice ad exteras gentes miſsi, ut perhibet Livius, c) oppidatim jumenta imperabant. Coepit onus iſtud, ut fit, ingraveſcere libidine magiſtratuum peregre profectorum, aut redeuntium, ac tandem provincialibus juxta vias poſitis, praecipue per Italiam, eſſe intolerabile. Atque hanc licentiam a Nerva fuiſſe coercitam, praeſens numus edocet, quibus legibus, incertum, tacentibus ſcriptorum veterum commentariis, aut deperditis. Quae deinceps in hac re vehiculari a principibus conſtituta fuerint, vide apud laudatum Spanhemium.

Eodem anno
TR. P. II. IMP. II.
Incipit GERMANICVS.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. COS. III. P. P. *Caput laureatum, in numis omnis metalli, et formae, in AE. II. formae ſaepe caput radiatum.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. POT. II. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. NERVA. CAES. AVG. GERM. P. M. TR. P. II. *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. II. COS. III. DES. IIII. P. P. *Typi varii.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De titulo *Germanici*, et *imperatoris II.* vide, quae occupavimus in annalibus.

V. C. 851 P. X. 98.
TR. P. II. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II.
Nerva Aug. IV. Trajano Caeſ. II. coſ.

Moritur Nerva exeunte Ianuario, ſex-

a) in Epitome. b) Tom. II. p. 561. c) L. LXII. 1.

Dacia inivisse. Verum constat ex Plinio, [a]) propositum fuisse Trajano, non inire consulatum, nisi Romae, quae sane praecipua ei causa fuit recusandi consulatus III., quem absens in Germania suscipere debuisset.

Proposui nodos, qui sententiam partis adversae impediunt. In judicium vocemus nostram, quae consulatum V. in annum V. C. 857 P. X. 104 prorogat. Hic vero plana omnia, et exporrecta. Inivit Trajanus trib. potestatem VI. circa finem Septembis V. C. 855, fuitque tum teste marmore IMP. II. Labente ea trib. potestate usque ad Septembrem anni V. C. 856 bis auxit imperatoris titulum, reversusque est in urbem, et designatus consul V. in annum sequentem, ac tum signati numi litera A. propositi: TR. P. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Egit tum triumphum Dacicum, recepitque DACICI nomen, et mox signati numi litera B. descripti: DACICVS. COS. IIII. Continuo auspicatus est trib. potestatem VII. exeunte Septembri, atque intra hunc, et proximum Decembrem compingendi numi lit. C. et D. inscripti: TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. addito constanter DACICI nomine.

Ceterum negari nequit, magnopere huic quoque sententiae obstare unanimem fastorum consensum. Expendat lector, plusne fiduciae tribuendum sit concordibus aevi inferioris scriptoribus, an monumentis publicis, coaevis, nullasque vices passis.

V. C. 857 P. X. 104.
TR. P. VII. VIII. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. IIII.
Trajano Aug. V. L. Appio Maximo II. cos.

Decebalus propalam accusatus convictusque, neque implevisse pacis conditiones, et res novas moliri, hostis iterum a senatu judicatur.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. DACICVS. P. M. *Caput laureatum, in AE. II. etiam radiatum.*

TR. P. VII. IMP. IIII. COS. V. P. P. S. C. *typis variis, et obviis.* AE. I. II.

Ex consulatu V. et trib. potestate VII. certum fit, numos hos signatos fuisse a Kalendis Ian. hujus anni usque ad exeuntem Octobrim.

Eadem epigraphe et caput.

CONGIAR. SECVND. COS. V. *Typus congiarii solitus.* AE. I. (Mus. Farn. Vaill.)

Alterius hujus congiarii scriptores non meminere, neque numus aliud praeter consulatum V. enunciat per plures annos vagum. Tribuendum tamen huic anno satis fidenter ausim adserere, quia in eo eadem est capitis inscriptio, quae in numis praecedentibus tam hujus anni, quam exeuntis superioris. Videbimus autem ex numis, quos deinceps cum consulatu V. describemus, capitis epigraphen esse diversam, ac propterea eos annis potius sequentibus tribuendos.

a) Paneg. c. 60.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum.*
DACICVS. COS. V. P. P. *Dacia moesta clypeo patrio insidens, infra gladius incurvus.* AV. *Victoria gradiens.* Quin. (Mus. Caes.)

Hos quoque numos ad hunc annum referendos existimo, quoniam habemus numos aureos, et argenteos anni prioris similiter utrinque inscriptos mutato tantum consulatus numero, in aversa autem numorum, quos deinceps signatos videbimus, vix unquam omittitur titulus *Optimi Principis*.

IMP.NERVA.TRAIANVS.AVG. GER. DACICVS. *Caput laureatum.*
P. M. TR. P. COS. V. P. P. *typis variis ad victoriam Dacicam fere adludentibus.* AV. AR.

Rationes mox adlatae hos quoque numos huic anno vindicant.

V. C. 858 P. X. 105.
TR. P. VIII. IX. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. IIII.
Ti. Iulio Candido II. A. Quadrato II. cos.

Incipit verisimiliter hoc anno in partibus numorum anticis epigraphe dandi casu expressa, et in aversis titulus OPTIMI. PRINCIPIS, de quo vide plura in notis sub finem numorum Trajani.

Trajanus facto in Danubio ponte lapideo stupendi operis Daciam intrat, qua tota capta Decebalus violentas sibi manus infert. Imperator regis thesauros sive in Sargetia flumine, sive cavernis defossos reperit. Facta isthaec anno praesente, et haud dubie parte sequentis. Palma Syriae praeses Arabiam Petraeam Romanis subjicit. a)

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum.*
DAC. CAP. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *variis typis Daciam captam adumbrantibus.* AR.

Vere ad historiam. Numi post primum bellum Dacicum a Trajano motum signati *Daciam captam* non praedicant, quoniam ea licet sub duris conditionibus permissa Decebalo fuit. At nunc *captam* legimus, ut capta revera fuit teste Dione, b) aliisque.

Eadem adversa.
DANVVIVS. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Fluvius decumbens dexteram navi adstitutae adplicat, s. urnae innititur.* *AR.* obvius.

Huic sociandus alter:

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Fluvius s. arundinem tenens d. Daciae jacentis collum premit, dextero genu ejus femori imposito.* AE. I. obvius.

Merebatur illustris hic fluvius, ut in numis quoque proponeretur, cum quod testis esset luculentus immensi in bellum Dacicum apparatus, et ex vicino victoriarum, tum quod trajiciendus erat, ut in hosticum perveniretur. Idem in numo ex propositis altero violentas prostratae Daciae manus inferendo indicare videtur, ejus quoque in subigenda Dacia aliquod fuisse meritum. Revera

a) Dio L. LXVIII. § 14 seq. b) l. c.

classem in Moesia, atque adeo in Danubio adversus barbarorum incursiones stetisse, comprobat praeter plures alias inscriptio Gruteriana, [a]) in qua *classis Flaviae Moesicae* fit mentio. At maxima Trajano ex ipso flumine parta gloria, cum illud ponte lapideo junxit, quod opus, si Dioni fides eam substructionem adcurate describenti, longe omnia Trajani opera superavit, docuitque, nihil esse, quod humano ingenio effici nequeat. [b]) Ejus formam aedificii videre sibi videntur eruditi in columna Trajani Romae superstite, et quidem tabula E segmento LXXIV. num. 260 picturae Morellianae, positae ad calcem Thesauri numorum imperatorum. Exstat etiam ejus pontis arcus unus in aeneis quibusdam Trajani numis, quos vide infra inter numos vagos consulatus V. At enim non vereor, νοθειας notam impingere numo aeneo a Mediobarbo edito, [c]) in quo: PONS. TRAIANI. DANVVIVS typo pontis, quam mercem verecunda quaevis musea hactenus repudiavere, atque similis fraudis figmentum reputo inscriptionem ad hoc argumentum pertinentem, vulgatam pridem a Lazio, et Leunclavio, restitutam a Grutero, [d]) quam ferunt in ponte Danubii ad ruinas urbis Warhel repertam:

PROVIDENTIA. AVG. VERE PONTIFICIS. VIRTVS. ROMANA. QVID. NON. DOMET. SVB IVGVM. ECCE. RAPITVR. ET DANVBIVS

An in ullo unquam Romanorum epigrammate, praecipue publico, similem legimus orationem, et tam indecoram jactantiam? et an dignus majestate Romana ineptus in verbo PONTIFICIS lusus? Nimirum recens adulteratorum fraus sese potissimum in fingendis veterum prodigiis exercuit, quo facilius cupidis illuderent.

Ceterum non defuere, qui verba Dionis hunc pontem usque adeo efferentis in examen vocarent, negarentque, posse datas ab eo mensuras cum legibus architectonicis consistere, quantumque ex ejus reliquiis, quae supersunt hodie ad portam ferream Serviam inter, et Walachiam potest colligi, opus universum diditam de eo famam non aequare, pilasque tantum fuisse lapideas, fornices ligneos. Vide Marsilii Danubium variis locis, et in compendio notam Reimari ad hunc Dionis locum. Dejiciendum autem curavit Hadrianus metuens, ne barbari oppressis pontis custodibus in Moesiam intrarent. [e]) Teste Procopio [f]) utrique pontis capiti additum fuit castellum, operisque architectus Apollodorus Damascenus, quod postremum adfirmat etiam Tzetzes. [g])

De jactato alio ponte lapideo in Istro, opere Constantini M., ac numis ejus testibus, vide hujus Augusti monetam.

a) pag. 575. 1. b) L. LXVIII. § 13. c) in Trajano ad V. C. 858. d) pag. 162. 6. e) Dio l. c. f) de Aedific. Iustin. L. IV. c. 6. g) in Chiliade II.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*

ARAB. ADQ. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Mulier stans d. ramum, s. calamum, pro pedibus struthio, in aliis camelus.* AR. (Mus. Caes.)

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AE. II. etiam radiatum.*

ARAB. ADQVIS. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Idem typus.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Inde ab Augusti aetate, qui Arabiam duce Aelio Gallo, sed infelice successu, tentaverat, ei regioni ab armis Romanis quies fuit. Felicius istud sub Trajano tentatum, qui eam Eutropio teste in provinciae formam redegit. Ejus expeditionis dux fuit A. Cornelius Palma Syriae praeses. Tempus definit Dio, nempe quo bellum Dacicum II. exivit, a) et apertius Chronicon Eusebii, et Alexandrinum, ex quibus habemus, Arabas Petraeos, et Bostrenos ab anno praesente annos suos computare, de qua epocha egi in numis urbium Arabiae. Recte igitur numi laudati, testes *Arabiae adquisitae*, huic anno tribuuntur, etsi sequentem etiam non respuant. Vix est, quod moneam, partem a Romanis occupatam exiguam tantum Arabiae immensum excurrentis partem constituisse, eamque, quae Iudaeae adsita, et a Petra ejus urbe principe *Petraea* appellata fuit. Ad typum quod attinet, fuisse camelum, animal in Arabia perfrequens, proprium ejus regionis symbolum, cum ex numis gentis Aemiliae, et Plautiae, tum ex aliis Graecis, inscriptis ΑΡΑΒΙΑ, cognitum est. Quod vero dextera gestat, Tristanus, qui in hoc explicando redundat, b) ramum turis, quodque sinistra, calamum odoratum*, secundum veteres scriptores Arabiae opes, suspicatur, qua in sententia subinde adseclam habuit Spanhemium, c) quod examen historiae naturalis studiosis permitto.

V. C. 859 P. X. 106.
TR. P. IX. X. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. V.
L. Ceionio Commodo Vero, L. Tutio Cereali cos.

Trajanus in urbem reversus de Dacis iterum triumphat. d) Viam per paludes Pomptinas munire incipit, e) de quo vide infra ad annum V. C. 865.

Tillemontius, aliique censent, Trajanum hoc adhuc anno profectum in Orientem, ut Parthis bellum inferret, et anno sequente in urbem iterum reversum. Verum istud prorsus non videri verisimile, infra in animadversione II. evincere conabor.

* * *

Numi certi hujus anni non habentur, eos tamen, qui huc pertinere possunt, vide inter numos vagos consulatus V. post numos ad annum V. C. 864 descriptos.

---

a) L. LXVIII. § 14. b) Comm. hist. T. I. p. 299. c) T. I. p. 360. d) Plin. L. VIII. epist. 4. e) Dio L. LXVIII. § 15.

V. C. 860 P. X. 107.
TR. P. X. XI. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. V.
L. Licinio Sura III. C. Sosio Sencione IV. cos.

Incerta hujus anni acta historicorum inopia.

* * *

De numis anni hujus eadem esto lex.

V. C. 861. 862. P. X. 108. 109.
TR. P. XI. XII. XIII. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
App. Annio Trebonio Gallo, M. Atilio Metilio Bradua cos.
A. Corn. Palma II. C. Calvisio Tullo II. cos.

Eadem rerum utriusque hujus anni ignoratio, et numorum, qui ad hoc tempus pertinent, incertitudo.

V. C. 863 P. X. 110.
TR. P. XIII. XIV. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
Ser. Salvidieno Orfito, M. Paeducaeo Priscino cos.

Viam Benevento Brundusium sternendam curat, coeptamque per paludes Pomptinas finit. (V. marmora mox citanda.)

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
VIA. TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Mulier humi sedens d. rotam, s. rupi imposita.* AE. I. (Mus. Caes. Mediobarb.)

Magnos sumptus fecisse Trajanum in sternendas vias, obiter praedicat Dio. a) At alio loco commemorat, b) eum paludes Pomptinas lapidibus stravisse, additis per viam aedificiis, et pontibus magnificis. Inchoatam hanc jam fuisse anno V. C. 859 saltem mox finito bello Dacico II., satis ex verbis Dionis colligitur, finitam vero anno praesente, aut saltem sequente, docet lapis Tarracinae exstans, quem his verbis sistit Fabrettus autopta: c)

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. FILIVS. NERVA. TRAIANVS. AVG. GERMANICVS. DACICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. XIIII. IMP. VI. COS. V. P. P. - - SILICE. SVA. PECVNIA STRAVIT

Hoc item anno, aut exeunte superiore terminatam ab eo viam aliam, quae Benevento Brundusium ducit, aliud marmor apud Gruterum docet: d)

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANVS. AVG. GERM. DACIC. PONT. MAX. TR. POT. XIII. IMP. VI. COS. V. P. P. VIAM. A. BENEVENTO. BRVNDVSIVM. PECVNIA. SVA. FECIT

Exstat hoc marmor hodieque in oppido dicto *Bisceglia.* e) In marmore Gruteri f) habemus curatorem VIAE. NOVAE. TRAIANAE, et apud eundem g) *curatorem trium Trajanarum.* In alio narratur, h) Trajano imperante stratam viam per Bruttios, et Salentinos, sed

a) L. LXVIII. § 7. b) l. c. § 15. c) de Colum. Traj. p. 291. d) pag. 151 2.
e) Voyage pittor. de Naples Vol. III. p. 38. f) p. 1091. 8. g) p. 446. 4. h) p. 199. 1.

notis chronologicis in hoc valde corruptis. Neque vero is Italiae solum muniendis viis providit, sed remotis etiam provinciis; nam Victor memorat *iter conditum per feras gentes, quo facile ab usque Pontico mari in Galliam permeatur.* [a]) Galenus quoque insignes vias a Trajano munitas praedicat. [b]) Quae vero in praesente numo VIA TRAIANA vocatur, ea ipsa haud dubie est, quam per Pomptinas, atque inde Brundusium ductam diximus, quaeque eadem fuit, quae vetus Appia, sed quam Trajanus aut vitium passam refecit, aut omissis ambagibus contraxit, aut interruptam continuavit.

Similes numi adhuc in consulatu VI. Trajani, iique tum copiosius, et ex omni quidem metallo percussi sunt. Quid quod multis post Trajanum annis praeclari ejus moliminis in numo renovata est memoria, qui talis esse fertur:

IMP. TRAIANO. PIO. FEL. AVG. P. P. *Caput laureatum.*
VIA. TRAIANA. *Mulier humi sedens d. flagellum, s. rotae innixa.* AR.

Cl. le Beau numi hujus index [c]) suadente metallo, (nam vilioris est argenti), fabrica, modulo, literarum forma, et quia *Pii Felicis* nomina adduntur, quibus simul sumptis nullus imperatorum ante Commodum usus est, inferiore eum aevo signatum judicavit, eumque Gordiani Pii in eo lineamenta agnovisset, non dubitavit huic eum imperatori tribuere, cui forte placuerat, quia viam Trajanam refecerit, alterum se Trajanum velle videri, ac nominare etiam. Alia mihi sententia. Esse eum aetatis multo inferioris partum, facile mihi cum viro cl. convenit, sed non esse in eo propositum Trajanum, non continuo dedero. Ait, obstare nomina *Pii Felicis*, at constat, sequiore aevo nonnunquam defunctis principibus fuisse tributos titulos, quibus usi sunt principes successores. Sic idem Trajanus apud Havercampum in numo contorniato dicitur P. F. [d]) Ad lineamenta quod attinet, erudito le Beau Trajanum fastidienti plane adversatur Mangeartus illata ejusdem numi mentione, *il n'est pas possible*, ait, *d'y méconnoître les traits de Trajan, pour peu qu'on veuille y faire attention.* Gordianum etiam in hoc numo inficiatur Harduinus, et Trajanum ipsum agnoscit, sed prave formatum. [e]) Restitutam ergo serius munitae ejus a Trajano viae memoriam inserto etiam ejus capite dubitari nequit, quo modo et praecedentium Augustorum consecrationes imperator, quisquis ille fuit, renovavit, eorum quoque capitibus in moneta propositis, quae ipsa pariter a veris eorum lineamentis plerumque multum abludunt.

* * *

Alios hujus anni numos vide inter numos vagos consulatus V. post annum sequentem descriptos.

V. C. 864 P. X. III.
TR. P. XIV. XV. COS. V. DES. VI.
P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
C. Calpurnio Pisone, M. Vettio Bolano cos.

Incerta iterum hujus anni acta. Ta-

a) in Caesarib. b) de meth. med. L. IX. c. 8. c) B. L. Tom. XXI. p. 247. d) Num. cont. p. 102. e) ad Plin. T. I. p. 411.

men certos hujus anni numos habemus.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. DES. VI *Caput laureatum.*

AET. AVG. (*de qua epigraphe continuo*) PIET. *vel* VESTA, *vel: Victoria inscribens clypeo:* DACICA, *addito in singulis:* S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *typis congruis.* AR. (Muf. Caef.)

NVMI VAGI

consulatu V. notati.

Ingens est numorum Trajani copia, qui consulatum V. inscriptum praeferunt, sed certos characteres non habent, unde colligi possit, cui anno ex annis octo, quibus consul V. extitit, numi sic inscripti sint inserendi. Ex infinita messe seligam tantum eos, qui insigniores, et eruditiores typos offerunt praemissa pro more inscriptionum capitis oeconomia.

A. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

C. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

AET. AVG. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Mulier stans d. caput Solis, s. Lunae.* AR. (Muf. Caef.)

Eandem aversam jam habuimus in aureis Vespasiani, et Titi. Romanos principibus suis adsignasse *Aeternitatem*, velut certam divinitatis notam, nimio constat. Ne cumulem generalia exempla, en tibi exemplum, quod ad Trajanum privatim pertinet. Scripsit ad Trajanum Plinius, [a]) *Rogatus a Nicaeensibus publice per ea, quae mihi et sunt, et debent esse sanctissima, id est: per AETERNITATEM TVAM, salutemque, ut preces suas ad te perferrem etc.* Ejus imago veteribus fuere Sol, et Luna, quoniam, ut ait Mamertinus, [b]) *quidquid immortale est, stare nescit, aeternoque motu se servat aeternitas.* Vide similem sententiam apud Pacatum. [c]) At jam antiquissimis temporibus utrumque sidus aeternitatem signavit. *Thronus ejus*, inquit psaltes regius, [d]) *sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum.* Sed et auctor est Diodorus Siculus, [e]) Aegyptios vetustissimos mundum supra se contemplatos, et non sine stupore demiratos universi naturam existimasse, ἑιναι δυο θεὑς αἰδιὑς τε και πρωτὑς τον τε ἡλιον, και την σεληνην, *esse duos deos aeternos, et primos Solem, Lunamque*, quorum illum dixere Osirin, hanc Isidem. Sed de hoc gemini astri symbolo cum principibus Romanis comparato vide, quae plura adferemus ad numum Severi anni V. C. 955, cujus antica inscribitur: CONCORDIAE. AETERNAE.

a) L. X. epist. 87. b) in Genethl. Maxim. c. 3. c) in Panegyr. c. 19. d) Psalm. LXXXVIII. v. 38. e) Bibl. L. I. § 11.

Vt lit. A.
ALIM. ITAL. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Imperator togatus stans dexteram extendit versus duas parvas figuras adstantes, s. volumen, ut videtur.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.
Epigraphe similis addito S. C. *Mulier stans d. spicas, s. cornucopiae, adstat parva figura togata.* In aliis: *Imperator sedens dexteram extendit versus mulierem adstantem cum binis infantibus, quorum unum in ulnis gestat adstante altero.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Laudabilem Trajani curam alendae Italiae ſoboli impenſam, tam auctores veteres, quam marmora, et numi teſtatam reliquere, tametſi idem meritum jam praeceperit pater Nerva, ut diximus ad hujus numum inſcriptum: TVTELA. ITALIAE anni V. C. 850. Depraedicat in Trajano beneficium iſtud Dio, cum narrat, a) Trajanum V. C. 852 in urbem reverſum *reipublicae curam inprimis gessisse, sic ut civitatibus etiam Italiae multa largitus sit ad educationem liberorum*, deinde Plinius in Panegyrico, dum capite XXVI. et binis ſequentibus conquiſitos, conſcriptosque infantes memorat, qui publicis ſumptibus alerentur. *Paullo minus*, ait, *P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quae liberalitas principis nostri conquisivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur etc.* Dictus fuit panegyricus anno V. C. 853, ex quo patet, Trajanum mox ab adito imperio tam praeclarae humanitati animum adplicuiſſe. Addimus extra cauſam, Plinium hanc principis ſui liberalitatem non tantum oratoris more collaudaſſe, ſed etiam imitatum, cum certam ſummam IN. ALIMENTA. PVERORVM. ET. PVELLARVM. PLEB. VRBAN. dediſſe perhibetur in marmore apud Muratorium, b) cujus praeſiitae liberalitatis meminit etiam in epiſtola ad Caninium. c) Ad Trajanum ut revertar, lapis haud multo poſt ſtatutus, nimirum intra annos V. C. 854 et 856, ut inſcriptus conſulatus IV. docet, vulgatusque a Muratorio d) eandem principis optimi liberalitatem commendat:

IMP. NERVAE. TRAIAN. AVG. GER.
PONT. MAX. TRIB. POT. COS. IIII.
P. P. NOMINE. PVERORVM. PVEL
LARVMQVE. EX. S. C. PVB. D. D.

aut, ut in ſimili apud Gruterum legitur: e) NOMINE. PVERORVM. PVELLARVMQVE. VLPIANORVM. Proximum pro temporis ſerie monumentum, quod hanc Trajani beneficentiam comprobet, eſt inſignis tabula aenea quantivis pretii, anno 1747 in agro Placentino eruta, lata pedes X S., alta pedes VS. pondere librarum DC., in quam commentati ſunt Muratorius, et Gorius in opere Florentiae edito in folio anno 1749, et quae deſcribitur a Sebaſtiano Donato in Supplem. ad nov. Thes. Muratorii Part. II. p. 437, in cujus exordio legitur:

---

a) L. LXVIII. § 5. b) pag. 732. c) L. VII. ep. 18. d) pag. 230. 5. e) pag. 1084. 7.

OBLIGATIO. PRAEDIORVM. OB. HS. DECIENS. QVADRAGINTA. QVATVOR. MILLIA. VT. EX. INDVLGENTIA. OPTIMI. MAXIMIQVE. PRINCIPIS. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANI. GERMANICI. DACICI. PVERI PVELLAEQVE. ALIMENTA. ACCIPIANT. etc.

Ex titulo DACICI eruimus, tabulam hanc confectam inde ab anno V. C. 856. Ejus liberalitatis a Trajano in generis humani incrementum exercitae meminit etiam Spartianus, [a]) atque ut ad numos redeam, factum istud comprobatur copiosis numis non modo in consulatu ejus V., sed etiam serius in VI. percussis, qui elegantes ad rei argumentum typos offerunt. Habemus ergo hanc Trajani liberalitatem per quinque postremos consulatus, sive ab anno V. C. 852 saltem usque ad 865 publicis monumentis consignatam, et nobilitatam. Coeptum a Nerva et Trajano beneficium principibus successoribus in exemplum abivisse, videbimus in numis Faustinae senioris inscriptis: PVELLAE. FAVSTINIANAE. Pium M. Aurelii institutum commendat marmor, quod dedicavere PVERI. ET. PVELLAE. ALIMENTARI. FICOLNENSIVM, [b]) tum et *novae puellae Faustinianae* ab eodem principe nutritae. [c]) Principis incerti meritum celebrat marmor a Muratorio editum, [d]) quod hoc loco lubet totum restituere:

C. ALFIO. C. F. SERGIA
CLEMENTI. MAXIMO. IV VIR. I. D.
AEDILIQ. PECVNIARVM
PVBLICAR. Q. ALIMENTOR.
PVERI. ET. PVELLAE. QVI
EX. LIBERALITATE. SACRATISSIMI. PRINCIPIS. ALIMEN.
ACCIPIVNT. CONSENSV
PARENTVM. EX. AERE
CONLATO.

Sed de praebitis cum a Trajano, tum successoribus alimentis vide plura alia apud Spanhemium. [e]) Quaestores alimentorum, qualis ex proximo marmore fuit C. Alfius, vel ut alibi vocantur, quaestores pecuniae alimentariae, plures ex lapidibus collegit Reinesius. [f])

* * *

Vt lit. B.

AQVA. TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Genius fluvii intra antrum procumbens d. arundinem, s. urnam, ex qua aqua profluit.* AE. I. II. Obvius.

Trajanum aquis urbis Romae restituendis, corrigendisque magnam curam impendisse testem habemus locupletem Sex. Iulium Frontinum. [g]) *Nec satis fuit*, inquit, *principi nostro* (Trajano) *ceterarum restituisse copiam et gratiam. Anionis quoque novi vitia excludi posse vidit.* Et postquam narrasset, qua is ratione excluserit vitia, concludit, *haec tam felix proprietas aquae, omnibus dotibus aequatura Marciam, copia vero su-*

a) in Hadriano. b) Marini Iscriz. Alban. p. 42. c) Capitolin. c. 26. d) pag. 469. 9. e) Tom. II. p. 542. f) Syntagm. Inscr. T. I. p. 405. g) de Aquaed. art. 92. 93.

peratura, *venit in locum deformis illius*, *ac turbidae*, *novum auctorem imperatorem Caesarem Nervam Trajanum Augustum praescribente titulo.* Argumentum istud adhuc in Trajani consulatu VI. illatum est monetae, et quidem omnis metalli.

* * *

Vt lit. B.

CONGIARIVM. TERTIVM. S. C. *Typus congiarii solitus*, *retro tripus*. AE. I. (Mus. Caes.)

Quo anno Trajanus tertiam hanc liberalitatem erogaverit, decidi nequit.

* * *

Vt lit. A.

COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *typis variis*. AV. AR. etiam Quin.

Numi aurei, et argentei sic inscripti fuere ordinaria moneta per totum consulatum V. signata, sed quae certis annis adfigi nequit. Est hujus generis numorum ingens copia, neque minor varietas in typis manente eadem utrinque inscriptione. Hi plerumque sive ad victoriam Dacicam, et Arabiam adquisitam adludunt, sive varia numina, templa, symbolica etc. offerunt, quae singula recensere longum foret, et parum ad causam profuturus labor.

* * *

Vt lit. B.

PORTVM. TRAIANI. S. C. *Portus variis aedificiis ornatus*, *in cujus medio triremes*. AE. I. (Vaill. Mus. Farn. et Christinae.)

Tres sunt Italiae portus, qui hunc *portus Trajani* titulum vindicare sibi posse videntur, I. *Centum cellae*, hodie *Civita vecchia*, de quibus sic coaevus Plinius: [a]) *Villa pulcherrima* apud hanc urbem *cingitur viridissimis agris*, *imminet litori*, *cujus in sinu fit cum maxime portus.* Et cum prolixè enarrasset rationem novi operis, addit: *habebit hic portus etiam NOMEN AVCTORIS.* II. Ostia ex vetere scholiaste Iuvenalis, qui ad hujus versus 76 et 77 Satyrae XII.

Tandem intrat positas inclusa per aequora moles,
Tyrrhenamque Pharon, *porrectaque brachia sursum*,

sic commentatur: Inclusa per aequora, *portum Augusti dicit*, *sive Trajani.* Porrectaque, *quia Trajanus portum Augusti restauravit in melius*, *et interius tutiorem SVI NOMINIS fecit.* III. Antona, nam in arcu Trajani, qui integer adhuc exstat in portu Anconae, hoc legitur epigramma praemissis ejus titulis, et TR. POT. XVIIII. [b])

PROVIDENTISSIMO. PRINCIPI. SENATVS. P. Q. R. QVOD. ACCESSVM ITALIAE. HOC. ETIAM. ADDITO EX. PECVNIA. SVA. PORTV. TVTIOREM. NAVIGANTIBVS. REDDIDERIT.

Omnibus rite expensis verisimillimum videtur, hunc *portum Trajani* esse portum Centum cellarum, qui totus Trajani opus fuit, quemque diserte Plinius *habiturum nomen auctoris* testatur. Atque etsi Ostiensis etiam portus dicatur Trajani, levius tamen prae Pliniano est scholiastis testimonium, qui in veris nominibus potuit hallucinari, et ut illud demus quoque, verisimile non est, voluisse senatum in moneta praedicare por-

a) L. VI. epist. 31. b) Gruter pag. 247. 6.

tum a Trajano tantum restauratum, auctumque, et negligere alterum Centumcellarum ab eo immensis sumptibus e fundamento excitatum. Multo minus intelligi poterit portus Anconitanus, quem amplificatum quidem a Trajano, et tutiorem redditum constat, at non ab eo appellationem traxisse.

Vt lit. A.

REST. ITAL. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Imperator togatus stans mulierem genu flectentem sublevat, versus quem duo pueli adstantes manus attollunt.* AV. et mutatis nonnullis AE. I. II. (Mus. Caes.)

Dubium non est, hoc typo innui alimenta, de quibus supra actum, soboli Italiae adsignata, eamque hac liberalitate restitutam.

Vt lit. C.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Typis variis.* AE. I. II.

Numi cum hac epigraphe per hunc consulatum omnium maxime obvii, et quidem in omni metallo, et forma, et potiorem numorum Trajani partem constituunt. Typorum etiam prodigiosa varietas, plerumque ad victam Daciam adludentium. Ex omni grege binos digniores seligam.

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Circus cum omni suo ornatu.* AE. MM. mod. et AE. I. (Mus. Caes.)

Factos a Trajano in Circum sumptus commemorat Dio: [a]) *Hippodromo inscripsit: perfecisse se, ut populo Romano sufficeret; nam postquam damnum passus esset, majorem, et pulchriorem effecit.* Etiam Pausanias inter magnifica Trajani opera recenset hippodromum duorum stadiorum longitudinem aequans. [b]) Fuisse eum delectatum varii generis spectaculis, iterato refert Dio, [c]) et Plinius venationis studiosum testatur. [d]) Neque alia de causa aetate sequiore tot crediderim ei dedicatos numos, quos *contorniatos* dicimus, in quibus missus Circenses, venationes etc. exhibentur, quam quod posteritati constabat, his eum studiis animi relaxandi causa fuisse delectatum. De Trajani in Circum maximum meritis vide paucis differentem cl. Morcellum. [e])

* * *

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Arcus pontis turri utrinque munitus, infra in undis navicula.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Plerisque visum, portum Trajani, de quo supra, non pontem horum numorum typo proponi. At imaginem adcuratius consideranti facile patebit, esse opus arcuatum, et erectum, non horizontali sinu in portus morem curvatum, turrim quoque esse perviam, et instar portae, per quam pons possit adiri. Certi portus, quos in numis habemus, nimirum Ostiensis sub Nerone, et alter sub Trajano, longe alia sunt forma. Exhibet ergo arcus hic, velut pars totius, famigeratum Danubii pontem, de quo egi supra ad numum DA-

a) L. LXVIII. § 7. b) L. V. c. 12. c) L. LXVIII. § 10 et 15. d) Paneg. c. 81.
e) de Stilo inscr. p. 69.

NVVIVS anni V. C. 858. Vide etiam judicium Fabretti de hujus numi typo, [a]) tum similem typum in numis Severi ad annum V. C. 961.

Vt lit. B.

VRBS. ROMA. HETERNA. (*sic*) *Templum sex columnarum, ante quod sacrificium plurium figurarum.* AE. m. m. (Mus. Pisani.)

Illustris numus, si modo genuinus.

V. C. 865 P. X. 112.

TR. P. XV. XVI. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.

Trajano Aug. VI. T. Sextio Africano cos.

Trajanus hoc anno consul VI. procedit. Ceterum nihil certum suppeditant annales.

A. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A. in aliis, ut lit. B.

ALIM. ITAL.	S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *typis congruis, qui descripti, et explicati jam sunt in numis consulatus V.* AV. AR. AE. I. II.
AQVA. TRAIANA.	
ARAB. ADQ.	
PIET.	
VESTA.	
VIA. TRAIANA.	

Vt lit. B.

DACIA. AVGVST. PROVINCIA. S. C. *Mulier pileo patrio tecta rupi insidens d. spicas, s. signum militare, binis puellis in rupe adsidentibus, quorum hic spicas, ille botrum tenet.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Daciam a Trajano in provinciam redactam constitutis in ea colonis Dio, Eutropius, Victor, Suidas, aliique affatim tradidere. Neque istud confirmat modo numus praesens commatis Romani, sed etiam numi in ipsa Dacia inde a Philippo signati, inscriptique: PROVINCIA. DACIA. Mediobarbus numos similes jam in consulatu V. percussos memorat. Verum tot, ac tanta sunt per illud opus extremae indiligentiae testimonia, ut ejus unius fide stari tuto non possit. Numi musei Caesarei, aliique certi, quos viderim, nonnisi consulatum VI. objiciunt. Haec si ita habent, videtur Dacia hoc demum anno rebus omnibus rite ordinatis, stabilitisque coloniis plenam provinciae Romanae formam indepta. Dicitur Dacia in his numis AVGVSTI. PROVINCIA, quia Augustis attributa fuit, non senatui, populoque, de qua divisione, et discrimine provinciarum egimus Volumine IV. Ad typum quod attinet, eum descripsi ex integerrimis musei Caesarei, cum in eorum descriptione varient alii. Rupes regionis naturam haud dubie exprimit, quam etiam hoc pacto descripsit Dio. [b]) Statius Daciam saepe vocat *verticem*, vel *montem*, etiam absolute, v. c. in Equo max. v. 80.

tu tardum in foedera MONTEM
Longo Marte domas.

a) de Columm. Traj. p. 98. b) L. LXVIII. § 8.

Botrus, et ſpicae ad ſoli fertilitatem adludunt.

Vt lit. A. in aliis, ut lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI, *typis variis.* AV. AR. AE. I. II.

Annus hic, et ſequens hoc modo majorem monetae partem in omni metallo inſcripſit.

V. C. 866 P. X. 113.
TR. P. XVI. XVII. COS. VI. P. M.
P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
L. Publicio Celſo II. L. Clodio Criſpino cos.

Columna cochlis Trajani exeunte hoc anno, aut priore ſequentis parte dedicatur. (Vide, quae mox diſſeram.) Reliqua omnia incerta.

Huic anno applicari etiam poſſunt numi omnes ad annum praecedentem deſcripti. Addo inſignes alios:

Vt lit. A., in aliis, ut lit B.
(Vide annum priorem.)

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. (*addito in aeneis* S. C.) *Columna cochlis, ſuper qua ſtatua imperatoris.* AR. AE. I. II.

En monumentum Trajani illuſtre, et in hodiernum diem in urbe aeterna ſuperſtes, nihilque ab longae aetatis injuriis paſſum, niſi quod inſiſtens superne imperatoris ſtatua exitium non evaſit. Damnum ut ſarciret Sixtus V. pontifex maximus, cum praeſtitiſſet ad numorum praeſentium fidem aliud ibi Trajani ſimulacrum conſtituere, maluit divi Petri apoſtolorum principis ſignum aeneum eo loco collocare, magnopere mirantis, quid ad ſe inſculptum per columnae aream bellum Dacicum, caedes ac tumultus, incendia, veteris ſuperſtitionis ritus pertinerent, et ſic clariſſimum iſtud opus in turpem hybridam transformare. Ejus ſcriptores veteres non pauci meminere. Obiter Dio: a) *In foro columnam maximam collocavit.* Liberalius alii menſuram ipſam addunt. Eutropius altam pedes CXLIV. adſerit b) Caſsiodorus pedes CXL. c) P. Victor altam pedes CXXVIII. et habere intus gradus CLXXXV., feneſtellas XLV. d) cum quo conſentit auctor Notitiae imperii utriusque in deſcriptione Romae.

Stetit ingens haec moles in foro, quod aedificavit Trajanus ipſe, et de ſe *Trajanum* appellavit, ut narrant Dio, et Eutropius, e) cujusque mox infra imaginem ex numis intuebimur, atque ut addita inſcriptio docet, quam continuo integram proponam, et iisdem paene verbis Dio, f) fuit menſurae loco, ad declarandum, quantae altitudinis terra ex monte Quirinali, ut immenſis ejus fori ſubſtructionibus locus eſſet, ſit egeſta. Opus anaglyphum, quo columna tota amicitur, ducta in modum cochleae, unde et *cochlis* dicitur, imaginum ſerie, ſiſtit res a Trajano per utrumque bellum Dacicum egregie geſtas, quas hic deſcribere longum foret, et adiri poteſt Alphonſus Ciaconius, qui delineatas olim, ut fertur, ab ipſo Raphaele Vrbinate, ejusque diſcipulis columnae hujus figuras commentario erudito illuſtravit, deinde Raphaelis Fabretti Syntagma de columna Trajani, denique

a) L. LXVIII. § 16. b) in Trajano. c) in Chronico. d) in Regione urb. VIII. e) ll. cc. f) l. c.

imagines aeri incisae, ab adcuratissimo Andrea Morellio ex gypseis formis depictae, quas olim Ludovicus M. magnis sumptibus ex ipso archetypo expressas deferendas Lutetiam curavit. Hae tabulae aeneae Gorii animadversionibus illustratae exstant ad calcem Tomi III. ejus operis, quod numos primorum XII. imperatorum ab eodem Morellio delineatos exhibet.

Tempus, quo mirandum hoc opus finitum, dedicatumque est, satis prope definit epigramma supra columnae ostium positum:

SENATVS. POPVLVSQ. ROMANVS
IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM.
DACICO. PONTIF. MAXIMO. TRI.
POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P.
AD. DECLARANDVM. QVANTAE
ALTITVDINIS. MONS. ET. LOCVS.
TANTis operiBVS. *) SIT. EGE
STVS

*) Ita post alios legendum recte contendit Fabrettus, a) aliis aliter lacunam explentibus.

Praecipiente hoc epigrammate columna haec perfecta denique est, quando Trajanus trib. potestatem XVII. jam inchoavit; quod factum in autumno anni praesentis V. C. 866. Non ergo ejus dedicatio in anterius tempus dimoveri potest, neque etiam in multo posterius, quam priorem anni sequentis partem; nam, ut in Animadversione I. post hujus Augusti numos fuse probabimus, Trajanus anno sequente inter titulos suos adoptavit cognomen OPTIMI, quo cum nostrum epigramma abstineat, necesse est opus hoc absolutum, et epigraphen exaratam intra tempus sic definitum, de quo vide adhuc, quae ad sequentem annum inter numos consulatus VI. observabo.

V. C. 867 P. X. 114.
TR. P. XVII. XVIII. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
Q. Ninnio Hasta, P. Manlio Vopisco cos.

Incipit hoc anno in numorum antica titulus OPTIMO, *et desinit in horum aversa titulus* OPTIMO PRINCIPI. *Vide Animadversionem I. post numos Trajani.*

Audito, Chosroen Parthiae regem Armeniam pulso Exedare dedisse Parthamasiridi, Trajanus ratus violata imperii jura, revera gloriae cupiditate motus in Orientem proficiscitur, bellum Parthis facturus. b) Vide Animadversionem II. eodem loco exstantem.

A. IMP. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Columna cochlis, aliive typi.* AR. (Mus. Caes.)
Vt lit. B.

a) de Columna Traj. p. 52. b) Dio L. LXVIII. § 17.

P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Columna cochlis*, *aliive typi*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

PROFECTIO. AVGVSTI. *Imperator eques d. haſtam praecedente figura militari, et tribus ſequentibus*. AV. (Muſ. Caeſ.)

Alius, *ſed antica*, *ut lit. C.* AE. I. (Vaill.)

Hos numos non eſſe ſignatos ante hunc annum, et in ejus averſa exhiberi Trajani ad bellum Parthicum profectionem, abunde per binas animadverſiones ad calcem ejus numorum poſitas probabimus.

* * *

Vt lit. C.

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. S. C. *Columna*, *ſuper qua noctua*. AE. I. (Seguin Num. ſel. p. 147. Ficoroni Piombi ant. p. 6. ſeq.)

Exiſtimat laudatus Ficoronus, columnam in hoc numo propoſitam eſſe eandem, quae hodie in area curiae Innocentianae montis Cytorii humi procumbens conſpicitur, et quae vulgo nunc honori Antonini Pii a M. Aurelio, et L. Vero dedicata fertur, ut dicemus in numis divi Antonini. Cauſam inde repetit vir eruditus, quod in imo ejus columnae ſcapo legitur epigramma Graecum, quod nomen Trajani, et operis architectum memorat. Quare exiſtimat, monumentum unum ab altero mutua opera illuſtrari. Viderint iſtud eruditi Romani, qui, quae de dicto epigrammate feruntur, poſſunt ipſi explorare. Revera conſultus a me cl. Zoëga in haec verba reſcripſit: nemini jam in urbe dubium videri, columnam hanc Antonini honori fuiſſe dedicatam, praetenſam autem epigraphen judice ipſo Cajetano Marinio artis epigraphicae ante omnes peritiſsimo aliud non eſſe, quam rudes quasdam lapicidae notas, quibus columnae aut magnitudo, aut pondus indicatur, cujus generis notae eodem loco inciſae jam etiam in aliis columnis ſunt compertae. Haec et plura alia amiciſsimus Zoëga. Ceterum praeſentis numi typum Seguinus recte ex numo Conſtantini M. explicavit, in quo videas noctuam cippo inſiſtentem addita epigraphe: SAPIENTIA. PRINCIPIS.

* * *

Numi inſcripti, ut in A. B. C. exhibuimus, non modo ad annum praeſentem pertinent, ſed eo usque differri poſſunt, dum denique Trajani titulis nomen PARTHICI acceſsit, ut deinceps videbimus.

NVMI ALII CONSVLATVS VI.
quos veriſimile eſt anno praeſente ſignatos.

Cum inde ab anno V. C. 858 in numis Trajani omnibus epigraphe capitis in dandi caſu, ſeu dedicationis ritu concepta ſit, habentur numi conſulatu VI. inſignes, in quibus caſus rectus rurſum obtinet. Habent horum averſae *Forum Trajani, Baſilicam Vlpiam*, et *Divos Nervam et Trajanum patrem*. Hic epigraphes modus, ac praeterea, quod id genus numi fere tantum in auro, et argento reperiuntur, opinari facit, eos jubente Trajano fuiſſe ſignatos, et cum dicta opera dedicaret, parentibusque ſuis illuſtriorem quendam honorem haberet, liberaliter in populum diſtributos. Facta haec veriſimiliter anno praeſente,

atque non multo ante, quam ad bellum Parthicum exiret, ſic ut videatur, non voluiſſe eum antea urbe egredi, antequam impoſitam operibus ſuis ſupremam manum, eaque dedicata ipſe conſpiceret. Non leve conjecturae robur addit omiſſus in horum antica titulus OPTIMI, quem infra in animadverſione I. dicemus labente hoc anno collatum, et fere circa autumnum, quo etiam tempore ad bellum egreſſum diximus, ſic ut hos numos ſerius ſignatos credibile non ſit. Deinde cum conſtet, columnam cochlidem, quae in ipſo Trajani foro ſtetit, circa idem tempus fuiſſe dedicatam, ut ad annum ſuperiorem diximus, videtur eodem tempore ipſum etiam forum Trajanum, et baſilicam, quae ejus quoque pars exſtitit, dedicaſſe, ac tum demum omnibus his peractis ad bellum intentum egreſſus.

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

FORVM. TRAIANI. *Aedificium perelegans ſtatuis, columnis, tropaeis ornatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic inſignis fabricae admirabile illud forum exhibet, cui ut locum planum, atque opportunum reperiret, Trajanus obſtantem montem Quirinalem tanta altitudine, quanta columnae cochlidis eſt, juſsit effodi, ut diſerte Dio, a) et cum ejus verbis plene conſpirans epigramma ipſi columnae cochlidi inſertum, quod integrum ad annum ſuperiorem recitavi. Situm fuit in regione urbis VIII., ut teſtatur P. Victor. b) Ejus architectum Dio alio loco prodit eundem Apollodorum Damaſcenum, qui et mirabilem pontem in Danubio fecit. c) Ornatum fuiſſe undequaque ſimulacris hominum, equorum, et inſignium militarium, non numus hic modo oſtentat, verum et ſcriptum prodidere Pauſanias, d) et A. Gellius, e) qui etiam addit, ſubſcriptum fuiſſe: EX. MANVBIEIS, nimirum Dacico bello reportatis. Ammianus Marcellinus *ejus ſtructuram etiam numinum aſſenſione mirabilem, ejusque giganteos contextus nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos* vocat, f) atque inter reliqua commendat ſtatuam Trajani equeſtrem, quam ipſam exhiberi puto in ejus numis in conſulatu VI. cuſis. Sed et multo adhuc ſerius ejus magnificentiam praedicavit Caſsiodorus, cum ait: g) *Trajani forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt.* Quin vel exeunte ſaeculo VIII. aerae Chriſtianae tam ſpectabiles adhuc ejus fuere reliquiae, ut transiens illac Gregorius M. papa tantae ſubſtructionis admiratus conſilium auderet ſupremum numen implorare, ut ab aeternis inferni poenis eximeretur Trajanus architectus, neque reluctantem piis votis deum experiretur, quam lepidam fabulam miremur a Paulo diacono primum fuiſſe adprobatam, deinde vulgatam. h)

Eadem epigraphe et caput.

BASILICA. VLPIA. *Porticus perelegans gradibus ſublimis, et ſtatuis exornata.* AV. (Muſ. Caeſ.)

a) L. LXVIII. § 16. b) in Deſcript. urb. c) L. LXIX. § 4. d) L. V. c. 12. e) Noct. Att. L. XIII. c. 24. f) L. XVI. g) Variar. L. VII. form. 6. h) in vita S. Greg. M.

Basilica est amplior quaedam substructio ornata porticibus, columnis, signis, tropaeis, et magis adeo ad majestatem, et magnificentiam regiam, quam utilitatem seu publicam, seu privatam comparata, unde et nomen traxit, tanquam *aedes regias* diceres. Hoc *ἔτυμον* jus dedit Statio, basilicam Paulli uno vocabulo *regiae* significandi: [a])

Illinc belligeri sublimis REGIA Paulli.

Vetus illa, atque simplex respublica hac adhuc substructionum vanitate caruit, fatente ipso Livio ad annum V. C. 544: *neque enim tum basilicae erant.* [b]) Non multo post auctis urbis opibus Cato basilicam a se Porciam dictam aedificavit, secutae aliae, quas in lexico suo enumerat Pitiscus. Inter has admirationi fuit basilica *Aemilia*, seu *Paulli*, cujus imaginem dedimus in numis gentis Aemiliae ad denarium inscriptum: AIMILIA. REF*ecta*, quem adi. Servierunt illae in varios usus. Narrat Plutarchus: [c]) tribunos plebis populum in basilicam Porciam convocare fuisse solitos. Et Seneca: [d]) *fremitu judiciorum basilicae resonant.* Alios earum usus vide apud laudatum Pitiscum. Basilicae nostrae, cujus auctor Trajanus, meminit Lampridius, cum narrat, [e]) Commodum toga sumpta *in basilica Trajani praesedisse.* Et Vaillantius laudat Nicephorum narrantem: [f]) *porro senatu in basilicam, quae Vlpia, convocato.* Huic numo jungendus alter similis:

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

BASILICA. VLPIA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Porticus similis.* AE. I. (Mus. Farn. Vaill. Mus. Christin.)

Vtriusque partis inscriptio valuit ab anno V. C. 865 usque ad 867 jam adultum, quo titulus OPTIMO in anticam est trajectus, ut superius pluribus comprobavi. Ergo illustris haec substructio etiam senatu jubente numis fuit illata, atque haud dubie postremo hoc anno V. C. 867, quo dedicatam hanc basilicam verisimile dixi, et antequam Trajanus OPTIMI titulum reciperet.

* *

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

DIVI. NERVA. ET. TRAIANVS. PAT. *Capita adversa Nervae laureatum, Trajani patris nudum,* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

DIVVS. PATER. TRAIANVS. *Caput Trajani patris nudum.* AV. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

DIVVS. PATER. TRAIAN. *Trajanus pater togatus sedens d. pateram, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

De Nerva consecrato satis dictum in hujus imperatoris moneta. Superest Trajanus pater naturalis in his numis propositus, qua occasione, quae de illustri hoc viro, et per filii claritudinem multo illustriore sive auctores, sive

a) Silv. I. 1. 29. b) L. XXVI. c. 27. c) in Caton. min. c. 5. d) de Ira L. III. c. 33. e) in Commodo c. 2. f) L. VII. c. 26.

monumenta prodidere, colligere juvat. Hic patria Hispanus jam sub Nerone clarus exstitit. Nam a Fl. Iosepho memoriae proditum, a Vespasiano bellum cum Iudaeis gerente missum Trajanum legionis X. praefectum, qui Iapham expugnaret, qua in expeditione virtutem suam cumprimis probavit. [a]) Idem alio etiam loco ejus meminit, cum Tito Taricheas oppugnanti subsidio missus est. [b]) Ergo propter virtutem charus Vespasiano, qui mox imperium adeptus Trajanum consulem renunciavit, cujus memoriam, fastis ejus nomen reticentibus, (nam suffectum eum fuisse dubium non est) conservavit Plinius junior, qui eum *consularem* vocat. [c]) Videtur etiam tum inter patricios fuisse adscriptus, quoniam idem Plinius eodem loco patricium eum quoque appellat. Ex consulatu propraetore missum in Syriam, docemur numo insigni, qui editus exstat in museo Pembrock, [d]) et jam antea cognitus Spanhemio. [e])

- - - IMP. PON. - - *Caput Titi laureatum.*

ΕΠΙ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΕΚΡ. *intra coronam.* AE.

Perperam editor ejus musei Domitianum in antica exhiberi censet; nam quo tempore numus hic signatus est, nimirum V. C. 829, imperatoris titulum Domitianus non habuit, ad quem lapidem nolim offendisse ipsum etiam Belleyum, qui erudite de hoc numo disseruit. [f]) At Titus jam inde ab anno V. C. 824 imperatoris nomine insignitus fuit. Causa vero dedicandae Tito monetae Trajano fuerit amicitia, atque conjunctio. Nam Iosephus utroque loco a me supra laudato Trajanum Tito adfuisse scribit. Quin in Iaphae obsidione, cum oppidani jam ad extrema essent redacti, Titum sibi a Vespasiano mitti postulavit, ut in eum captae urbis posset honorem transferre.

Ex anno epochae ΕΚΡ. certi sumus, numum hunc Antiochiae Syriae fuisse signatum inde ab autumno V. C. 829, ac praeterea certi sumus, quod ex nullo scriptore tenemus, Trajanum tum propraetore rexisse Syriam. Neque istud solum insigni huic cimelio debemus, verum etiam quod ejus aevi res in Syria gestas illustrat, ut copiose videri potest in laudata Belleyi dissertatione, ex qua in hac brevitate pauca solum excerpo. Plinius haec de Trajano Aug. praedicat: [g]) *Nonne incunabula haec tibi, Caesar, et rudimenta, cum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere, cum ferociam, superbiamque Parthorum* *) *ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque et Euphratem admirationis tuae societate conjungeres.* Habemus ergo certum testimonium, Trajanum patrem contra Parthos stetisse, laurumque re bene gesta emeritum. Tempus vero, reliquasque peristases

a) Bell. Iud. L. III. c. 7. § 31. b) l. c. cap. 9. § 8 et cap. 10. § 3. c) Paneg. c. 9. d) Part. III. tab. 87. e) Tom. II. p. 329. f) Mem. B. L. T. XXX. p. 271. g) Paneg. c. 14.

*) Pro *Parthorum* legendum esse *barbarorum* non inique conjicit Mathias Gesnerus in edit. Plinii Lipsiae 1770.

omnes ignoramus. Iam vero constat ex iis, quae in annalibus Vespasiani ad annum V. C. 828 observavi, et pluribus persequitur Belleyus,[a]) circa istud tempus aliquid Vespasiano irarum cum Vologese Partho intercessisse. Cum igitur eo ipso tempore Trajanus teste numo fuerit praeses Syriae, isque a Plinio dicatur decoratus lauro Parthica, verisimile est, ejus belli curam a Vespasiano demandatam Trajano, eumque ex hoc ornamenta triumphalia adeptum, quoniam eum Plinius alio loco *triumphalem* quoque appellat.[b])

Trajanum ex praetura Syriae avocatum fuisse ad regendam pro consule Asiam, docet insigne marmor editum a Muratòrio,[c]) repertumque apud Laodiceam Phrygiae. Eo in monumento, quod Belleyi in indagandis ejus viri magistratibus fugisse videtur, haec leguntur:

ΤΙΤΩΙ. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ. ΥΠΑΤΩ. ΤΟ. Ζ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ. ΥΙΩΙ. ΚΑΙ. ΤΩΙ. ΔΗΜΩΙ. ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ. ΛΥΚΙΟΥ. ΤΟΥ. ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ. ΤΟΥΤΟΝ. ΛΙΘΟΝ. ΕΚ. ΤΩΝ. ΙΔΙΩΝ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ. κ. τ. λ. ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ. ΤΟΥ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΤΟΥ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ.

Tito Caesari Augusto Vespasiano cos. VII. imperatoris Vespasiani F. et populo Nicostratus Lycii F. Nicostrati N. hunc lapidem suis sumptibus erexit etc. Dedicavit Trajanus procos.

Idem marmor vidit, ediditque Chandlerus,[d]) sed qui postrema vocabula plenius sic legit: ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ. ΜΑΡΚΟΥ. ΟΥΛΠΙΟΥ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. Ex quo adeo certi sumus, marmoris hujus Trajanum fuisse ex gente Vlpia. Ex inscripto Titi consulatu VII. manifestum est, lapidem hunc dedicatum anno V. C. 832, et quidem ejus altero semestri; nam Titus primum ex ante diem IX. Kal. Iul. ejus anni dictus est Augustus. Inique dubitat Muratorius, an nomine *Trajani proconsulis* in hoc lapide memorati indicetur Trajanus postea dictus Augustus, an ejus pater. Constat Trajanum filium anno V. C. 832 annos fuisse natum nonnisi XXVI., quae aetas muneri proconsulari matura non fuit, atque ipse anno demum V. C. 844 consul primum processit. Ergo lapis hic sine dubio ad Trajanum patrem pertinet, eumque Asiae fuisse proconsulem evincit. Quid eo deinceps factum, et quo anno, quave morte obierit, incompertum. Satis constat, quo tempore Plinius panegyricum dixit, nimirum anno V. C. 853, eum in vivis non amplius fuisse, ut patet ex ejus capite 89.

Quem ex Plinio *patricium*, *consularem*, et *triumphalem* vidimus,[e]) et ex numo, et marmore rectorem primum Syriae, deinde Asiae, praesentes numi Latini Trajani jussu signati *divum* faciunt, quod reticuere scriptores, alterumque istud post Domitillam Vespasiani uxorem habemus exemplum hominis inter coelites relati, qui privatus mortuus est. Quo

a) l. c. pag. 282 b) Paneg. c. 9. c) pag. 446. 3. d) Inscr. ant. pag. 30.
e) Paneg. c. 9.

anno Trajanus in patrem pius hos ei honores decreverit, incertum. Anno V. C. 853, quo dictus est Plinii panegyricus, humanitatem nondum exuit; nam sic de eo Plinius: [a]) *sed et tu, pater Trajane (nam tu quoque, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) - - - Macte uterque* (Nerva et Trajanus pater) *ingenti in remp. merito; cui hoc tantum boni contulistis. Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, coelum alteri dederit* - - - Ex quo patet, tum adhuc Trajanum Aug. patri statuas triumphales, et ornamenta quidem, sed nondum coelum decrevisse, etsi jam consecrato patre adoptivo. Quoniam numi hi eandem habent aetatem, eandem etiam rationem inscriptionis anticae, quae est in numis *Fori Trajani*, et *Basilicae Vlpiae*, verisimile est, Trajanum eo tempore, quo forum suum dedicavit, novos quosdam honores Nervae jam consecrato addidisse, constituta forte in foro aede sacra, atque eosdem honores cum naturali suo patre communes esse voluisse. Fingitur Trajanus pater sine laurea, ut privatus distingueretur a Nerva imperatore.

* * *

Vt lit. A.

VIRTVTI. ET. FELICITATI. *Virtus, et Felicitas stantes cum attributis.* AV. (Morelli Specim. tab. V.)

Non pudebat magnas, et illustres animas, res suas praeclare gestas non uni tribuere virtuti, sed etiam felicitati acceptas referre. Hoc ingenio fuere summi veteris aevi viri, inter Graecos Timoleon, inter Romanos Sulla, de quibus vide Plutarchum.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AR.*

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I.*

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. (*addito in AE.* S. C.) *Imperator in lento equo d. hastam.* AR. AE. I. (Mus. Caes.)

Est haec haud dubie statua illa equestris, quam profusa cum laude praedicat Ammianus. [b]) Narrat, Constantium II. Romam profectum, cum inter alia Romanae magnificentiae opera admiraretur forum Trajani, et simile quid moliri se posse desperaret, saltem *Trajani equum locatum in atrii medio, qui ipsum principem vehit, imitari se velle dicebat, et posse. Cui prope adstans regalis Hormisda, cujus e Perside discessum supra monstravimus, respondit gestu gentili, ante, inquit, imperator stabulum tale condi jubeto, si vales: equus, quem fabricare disponis, ita late succedat, ut iste, quem videmus.*

V. C. 868 P. X. 115.

TR. P. XVIII. XIX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. GERM. DAC. IMP. VII. VIII. IX.

L. Vipstano Messala, M. Vergiliano Pedone cos.

Antiochiae Syriae ingenti terrae tremore fere oppressus motis in vere castris Armeniam invadit, eamque totam subigit exacto Parthamasiri Partho, et

a) Cap. 89. b) L. XVI. c. 10.

imposito praeside Romano. Transgressus in Mesopotamiam multa oppida capit, et *Parthicus* a militibus dicitur. [a])

A. IMP. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput radiatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

Numi sic inscripti tum ad partem anni praecedentis, ex quo *Optimi* titulum Trajanus adoptavit, tum ad praesentem pertinent. Tamen sequentes ad annum, in quo sumus, certo referendi.

Vt lit. A.

IMPERATOR VII. *Imperator sedens in suggestu adstantibus duabus aliis figuris, infra milites cum signis militaribus, quorum aliqui manus attollunt.* AV. (Mus. Caes.)

Vt lit. C.

IMPERATOR. VIII. *in aliis:* VIIII. S. C. *Typus similis.* AE. I. (Mus. Caes.)

Fuisse Trajanum hoc anno imperatorem VII. et VIII., hi numi comprobant. De IX. nonnihil ambigi potest, de quo videatur infra, quo loco de titulo *imperatoris*, et causa iterationis agam. Typus offert imperatorem suos adloquentem milites, et horum una adsensum juxta id, quod indicat Lucanus: [b])

His cunctae simul adsensere cohortes,
Elatasque alte, quaecunque ad bella vocaret,
Promisere manus.

Vt lit. A.

REX. PARTHVS. *Imperator in suggestu sedens, cui adstat praefectus praetorio; in imo rex Parthus supplex, et militibus circumdatus.* AV. (Morelli Specim. p. 59. Vaillant. Spanheim T. II. p. 580.) Similem AE. I. profert etiam Vaillantius in Num. praest.

Praeclare numum hunc explicat, et illustrat Morellius ex Dione narrante, [c]) Armenia hoc anno capta Parthamasirin ejus regem ex Arsacidarum sanguine ad Trajani colloquium admissum. Sedisse pro tribunali imperatorem, et accedentem Parthamasirin diadema sibi detractum ad Trajani pedes posuisse. Quo facto cum clamorem milites sustulissent, quod regem Arsacidam Pacori filium adstantem sine diademate velut captivum viderent, regem perterritum se convertisse, velut qui effugium circumspiceret. Verum ubi se militum corona septum vidit, deprecatum fuisse, ne quid in turba dicere cogeretur etc. En omnem hanc narrationem ad numi imaginem exactam. Imperator pro tribunali, rex supplex absque diademate, vel tiara, et ipse dictus REX PARTHVS, sive quod, ut asseverat Dio, ex sanguine Arsacidarum fuit, sive quod pulso Exedare Armeniae a Parthis rex datus est, ut dixi in annalibus anni praecedentis; adstat etiam militum corona Dioni memorata. Hae igitur peristases omnes consentiente etiam Spanhemio

a) Dio L. LXVIII. § 18 seq. b) L. I. v. 386. c) L. LXVIII. § 19.

Morellii judicium rite confirmant. Recte igitur Morellius contra Vaillantium arguit, regem in hoc numo propositum, sive Parthamasirin, esse diversum ab eo, qui in numis sequentis anni proponitur inscripto REX. PARTHIS. DATVS, sive Parthamaspates, quem Trajanus Parthis regem praefecit. Vaillantii sententiam ipsa capitis epigraphe, sed quam is malo suo in consilium raro adhibuit, evertit. Si rex hujus numi esset rex Parthiae, a reliquis Trajani titulis non abesset titulus PARTHICI, quem capta Parthia obtinuit, et qui nunquam abest in numis, in quibus facta Parthica jactantur, et adest constanter in numis inscriptis REX. PARTHIS. DATVS, et anno sequente signatis. Hic titulus cum absit, sitque epigraphe capitis talis, qualis anno praesente viguit, certum est, percussum numum, antequam Trajanus Parthiam tentasset, ergo anno praesente, quo ipso istud Parthamasiris factum contigisse diximus.

V. C. 869 P. X. 116.
TR. P. XIX. XX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. GERM. DAC. IMP. X. XI.
L. Aelio Lamia, Aeliano Vetere cos.
Incipit PARTHICVS.

Assyriam intrat, et accepta in fidem Ctesiphonte *imperator* appellatur confirmato PARTHICI cognomine. (Vide infra commentarium ad hunc titulum.) Ad Oceanum penetrat. Redux Ctesiphonte Parthamaspatem Parthiae regem designat. Arabiam inter Tigrim, et Euphratem sitam tentat. [a])

A. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. PARTHICO. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GERM. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GER. DAC. PARTHICO. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERM. *Caput radiatum, in AE. II. III.*

Vt lit. A.

ARMENIA. ET. MESOPOTAMIA. IN. POTESTATEM. P. R. REDACTAE. S. C. *Imperator paludatus stans d. hastam, s. parazonium inter duos fluvios, et mulierem pileo Armeniaco tectam humi considentes.* AE. I. (Mus. Caes.)

Sunt isthaec facta anni prioris, et praesentis. Indicat Armeniam mulier pileo patrio tecta, qualis etiam conspicitur in numis Augusti inscriptis: ARMENIA. CAPTA. Mesopotamiam notant fluvii duo, nimirum quae Euphrate, et Tigri comprehensa, ἐν μεσῳ των ποταμων, inde nomen abstulit. Ovidius, quo loco Caii Caesaris Agrippae F. triumphum de Parthis, sed irrito augurio, praesagit, et quae tum procedent fercula, symbola captarum regionum, urbiumque, sequentes etiam admiscet versus hunc numum illustrantes: [b])

a) Dio L. LXVIII. § 26. b) Artis amat. L. I. v. 223.

Hic est Euphrates praecinctus arundine frontem,
Cui coma dependet caerula, Tigris erit.
Hos facito Armenios, haec est Danaeia Persis,
Vrbs in Achaemeniis vallibus ista fuit.

Vt lit. D.

DAC. PARTHICO. P. M. TR. POT. XX. COS. VI. P. P. *Corona querna, intra quam* S. C. AE. II. III. (Muf. Caef.) AR. (Khell Supplem. ad Vaill. p. 54.)

Occurrit rurfus numerus trib. poteftatis, qui inde a tribunatu VII. ex Trajani moneta exulavit. Similis, fed argenteus citatur a Khellio.

* * *

Vt lit. C.

PARTHIA. CAPTA. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Tropaeum, hinc et illinc captivus fedens.* AV. (Muf. Caef.)

Vt lit. B.

PARTHICO. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Caput Solis radiatum,* in aliis *varii typi alii.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Caput Solis Orientis eft fymbolum a Trajano fubacti, quod fatis declarant tot numi alii inferioris aevi infcripto: ORIENS. AVG., et typo Solis.

Vt lit. C. in AV., ut lit. A. in AE.

REGNA. ADSIGNATA. *Imperator fedens in fuggeftu adftantibus duabus aliis figuris, infra tres viri, quorum prior dexteram porrigit tanquam aliquid accepturus.* AV. AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. A.

REX. PARTHIS. DATVS. S. C. *Imperator paludatus fedens in fuggeftu adftante alia figura novo regi Parthiae infra ftanti diadema imponit, quem mulier pileo Parthico tecta flexo genu veneratur.* AE. I. (Muf. Caef.)

Vtriusque numi argumentum cum nomini Romano, tum Trajano ipfi gloriofum. Praeclarum hunc imperatorem in Oriente non Parthis modo, fed aliis etiam populis dediffe reges, alios in fidem accepiffe, et confirmaffe, aliorum lites compofuiffe, ex Dione, Eutropio, alisque novimus. Alterum numum eximie illuftrat Dio. [a]) *Itaque, ait, ut Ctefiphontem venit, Romanis omnibus, Parthisque, qui tum aderant, in magnam planitiem congregatis, confcenfoque alto tribunali Parthamaspatem impofito ei diademate Parthis regem praefecit.* In numo alio, infcripto: REX. PARTHVS, non proponi Parthamaspatem Parthiae, fed Parthamafirin Armeniae regem, in numis anni fuperioris animadverti.

Vt lit. C.

VOTA. SVSCEPTA. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Imperator togatus ftans ante aram, ex adverfo mulier d. pateram, f. cornucopiae facris operans.* AV. (Muf. Caef.)

Primum nunc comparent *vota*, quae fuiffe decennalia magis ex numis fequentium imperatorum patebit. Haud dubie haec celebrata fuerint circa initium Novembris, quando Trajanus trib. poteftatem XX. inivit.

a) L. LXVIII. § 30.

V. C. 870 P. X. 117.
TR. P. XX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. AVG. GERM. DAC. PARTH. IMP. XI. XII.

Quinctio Nigro, C. Vipstanio Aproniano cos.

Ex Arabia redux in morbum incidit, quo ingravescente commissa Hadriano tum Syriae praesidi exercitus cura Romam redit, sed in itinere Selinunte Ciliciae ex aqua intercute exstinguitur primis mensis Augusti diebus aetatis anno LXI. secundum alios LXIV. [a]) Eutropius et Cassiodorus eum mortuum esse apud Seleuciam Isauriae scripsere, quos male Pagius in Critica ad hunc annum refutat ex numo Trajani, quem dedit Mediobarbus, in cujus aversa legitur: SELINVNTEM, quem numum esse confictum jam satis constat. Cineres aureae urnae inclusi columnae ejus cochlidi illati sunt. [b])

Vir fuit ad tantum imperium regendum natus, credebaturque post atrocia priorum Caesarum exempla orbi terrarum divino quodam munere missus. Nam quod extraneus erat domui Nervae, neque Italiam patriam habuit, nullum illi jus ad id fastigium praesto fuit. Sane in nullo alio laudando magis fuit eloquens, et unanimis antiquitas. Non alienus modo ab omni crudelitate, sed ultro in bonum quemque beneficus, indulgentia, justititia, facilitate, affectu in senatum populumque, veterem visus est libertatem restituisse, atque eo nomine *Optimi* cognomen communi consensu est promeritus. Vt in vita privata parcus, ac modicus; sic in sumptibus faciendis, cum id respublica, aut Romani nominis majestas, aut ipsa pacis ornamenta postularent, magnificus fuit, ac liberalis. Ejus in muniendis viis, aedificandis portubus, excitando Romae foro amplissimo, sternendis pontibus molimina fidem prope superantia ex ipsis numis vidimus. In bello manu consilioque promptus militis, ducisque munia omnia obivit, ejusque auspiciis crevit res Romana adjectis ad septemtriones Dacia, ad Orientem Armenia, et Mesopotamia. Hic tantus vir vitiis non caruit. In vinum, ac puerorum amores praeposteros pronus fuisse fertur, gloriae etiam appetentior, quam, alio obtentu, veram exstitisse suscepti in Oriente belli causam testatur Dio; [c]) quodque passim videre erat ejus titulos aedibus inscriptos, eum Constantinus M. *herbam parietariam* dicere consuevit. [d]) Trajecturum se etiam in Indiam Alexandri M. exemplo adfirmabat, si adhuc per aetatem suam liceret, [e]) etsi tantas jam cis, et ultra Euphratem regiones occupaverat, quantas propter earum distantiam, et malam populorum fidem retineri posse spes nulla adfulgebat, quasque paullo post Hadrianus meliore consilio abjiciet. Ejus memoriae principis delatum est, ut deinceps principibus a senatu adclamaretur: *felicior Augusto, Trajano melior.* [f])

---

a) Dio L. LXVIII. § 33. et Reimarus in subjecta nota. b) Dio L. LXIX. § 2. Victor in Epit. Eutropius, Cassiodorus, Iornandes in Trajano. c) L. LXVIII. § 17. d) Victor Epit. Ammianus L. XXVII. e) Dio L. LXVIII. § 29. f) Eutrop.

* * *

Numi superiore anno indicati ad hunc quoque annum fere omnes possunt referri.

DIVVS TRAIANVS.

Trajanum coelitum numero adscriptum testantur numi, tum marmorum numerus ingens, ac scriptores, quos inter cumprimis legendus Spartianus, [a]) qui etiam dedicati Trajano templi meminit.

* * *

DIVO. TRAIANO. PATRI. AVG. *Caput laureatum.*
IMP. CAES. TRAIAN. HADRIAN. OPT. AVG. G. D. PART. *Caput Hadriani laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

DIVVS. TRAIANVS. PATER. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
IMP. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. REST. *Hadrianus stans ad aram sacrificat.* AR. (Mus. Caes.)

Posteriorem hunc denarium rarissimum jam exhibui in tractatu de numis restitutionum Vol. V. p. 100. Hactenus nonnisi ex museo d'Ennery cognitus fuit, sed idem anno praesente gazae etiam Caesareae accessit repertus inter denarios imperatorios bis mille sexcentos in agro Novocileiensi Styriae. Quam graviter is quoque doctrinam eruditi le Beau de numis inscriptis REST. feriat, colligi potest ex iis, quae eodem loco copiose exposui.

* * *

DIVO. TRAIANO. PARTH. AVG. PATRI. *Caput laureatum.*
Phoenix. AV. (Mus. Caes.)

Phoenix aeternitatis symbolum, quemque propterea *aeternam avem* dixit Claudianus, [b]) nunc primum in hoc Trajani consecrati numo comparet, et comparebit saepius deinceps ad notandum *saeculum aureum*, ac praecipue *felicem temporum reparationem*, quae primum occurrit in numis Constantis Constantini M. filii, quos vide.

DIVVS. TRAIANVS. PARTH. PATER. *Figura virilis togata sedens d. ramum, s. hastam.*
Aversa Hadriani. AE. I. (Vaill.)

DIVO. TRAIANO. PARTH. AVG. PATRI. *Caput laureatum.*
TRIVMPHVS. PARTHICVS. *Trajanus in quadrigis triumphalibus d. sceptrum cum aquila, s. ramum.* AV. (Mus. Farn.)

Eximium hunc, et rarissimum numum insigniter illustrat Spartianus his verbis: [c]) *Cum triumphum ei* (Hadriano) *senatus, qui Trajano debitus erat, detulisset, recusavit ipse, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus imperator ne post mortem quidem triumphi amitteret dignitatem.* In hanc sententiam etiam Victor. [d]) Hujus triumphi meminit etiam opus anaglyphum, quod aeri incisum sistit Fabrettus, [e]) et in quo proponitur M. ANTONIVS. EXOCHVS gladiator, qui adeptus est palmam in ludis institutis OB. TRIVMPhum DIVI. TRAIANI, nisi forte, quoniam monumentum illud non videtur

---

a) in Hadriano. b) Carm. XLV. v. 63. c) in Hadriano. d) in Epit. e) de Colum. Traj. p. 256.

Trajani triumpho coaevum, sed artis multo posterioris, legendum potius: OB. TRIVMP*hales* DIVI. TRAIANI; nam ex Dione constat, [a]) imperatori Trajano vita functo spectacula fuisse a senatu decreta, quae *Parthica* sunt appellata, et celebrata per multos annos, tandem peragi desivere. Quae Dio Parthica dicit, eadem haud dubie sunt, quae vetus Kalendarium a Lambecio ex bibliotheca Caesarea editum vocat TRIVMPHALES, et adfigit ad XIV. Kal. Octobres, qui dies reipsa fuit natalis Trajani. Vt adeo certum videatur, certamina haec PARTHICA, seu TRIVMPHALIA ob Trajani hunc *triumphum Parthicum* fuisse a senatu ad hunc Trajani natalem fixa, et quotannis renovari solita. Vnde et causam petendam existimo, cur tanto numero exstent contorniati Trajani imagine insignes, nimirum distributi inter ludos horum triumphalium causa actos, ac conjici propterea etiam posse, hos triumphales nequaquam, ut narrat Dio, celebrari desitos, nisi forte ejus aetate neglecti, serius cognito in spectacula Romanorum adfectu restitui coepere.

DIVO. NERVAE. TRAIANO. AVG. *Protome Trajani.*

S. P. Q. R. DIVO. TRAIANO. PARTHICO. *Aurora d. facem luculentam, s. palmam tenens in curru, quem leo et aper juncti trahunt; praecedit Hercules nudus d. clavam super humero.* AE. max. mod.

Praestantem hunc numum singularis typi causa nequaquam negligendum censui, etsi videam, a nonnullis eum in contorniatis putari, de quo vide Havercampum. [b]) Apta allegoriae dispositio, tum et anticae cum aversa nexus, quem vix unquam in toto contorniatorum agmine reperias, faciunt, ut non gravate adsentiar Havercampo, eum ex vili eorum classe eximenti. At non satisfaciunt, quaecunque ad eum explicandum sive Erizzus, sive Tristanus, sive postremum Havercampus aliena sane, et longe arcessita attulere. Enimvero triumphum Aurorae duce Trajano, novo Hercule procuratum, victis barbaris, velut monstris, ad jugum adactis verum video illustris hujus cimelii argumentum. Facile est evincere, figuram curru vectam esse Auroram, non vero, quod aliis visum, seu Victoriam, seu Dianam alatam. Ex lege communi Aurorae tantum et alae, et fax competunt. Alatam habes in denariis gentis Plautiae, facem praefert in insigni numo Alexandrino cum capite L. Veri, quem olim edidi. [c]) Atqui vetus mos, terras in ortum sitas Solis, vel Aurorae imagine adumbrare. Sic in numis aureis Trajani, signatis, ex quo ad bellum Parthicum profectus est, saepe videas caput Solis, et quo tempore L. Verus bellum cum Parthis gessit, signatus est Alexandriae numus, quem mox citavi, typo Aurorae, et adscripto HΩ, quod vocabulum Graecis *Aurora* est. Denique in numis inde ab Aureliano signatis perpetuum est: ORIENS. AVG. typo Solis. Iam vero in omnibus his monumentis Sol, sive Aurora orbis situm indicant, qui principibus et belli, et laudis materiem suppeditavit. Atque ex hoc more Virgilius quoque gentes

a) L. LXIX. § 2. b) de Contorn. p. 93. c) Sylloge I. p. 72.

in ortum sitas vocat *Aurorae populos*, vel vires *Orientis*. a) Non minus eleganter leo Nemeaeus, et aper Erymanthinus currum subire jussi indicant Parthos ab novo Hercule victos, tanquam monstra orbi Romano exitialia, et modo servire jussa. Sic et Sesostriem invectum publice legimus junctis currui triumphali regibus, quos bello vicerat. b) Praeclare ergo numus hic et vindicatum a Parthis Orientem, et hos servituti subjectos, et ipsum vindicem Trajanum ob oculos ponit, atque hac de causa omissis aliis ejus titulis Germanici, et Dacici solus *Parthici* inscriptus legitur. Signatus est haud dubie occasione triumphalium, quae Trajano post mortem fuisse decreta, continuo diximus.

* * *

Numum: DIVIS.PARENTIBVS, aliosque, huc adhuc pertinentes vide infra in numis Plotinae.

* * *

DIVO. TRAIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila expansis alis*, in aliis: *Ara ignita*. AR.

Sunt ex argento impuro, neque Trajano coaevi, sed multo signati serius. Quis eorum fuerit auctor, inquiretur in tractatu de numis consecrationum.

Numi restitutionum.

Horum unum argenteum restitutore Hadriano dedimus paullo supra inter numos divi Trajani, tum et in tractatu de numis restitutionum.

De numis aeneis III. formae.

Supra ad calcem numorum Domitiani monui, hujus, et consequentium proxime imperatorum aetate signatos numos aeneos III., ac etiam IV. formae, in quorum antica eorum capita, aut saltem epigraphe sistitur. Hujus generis complures cum Trajani capite habentur, videnturque flati sub initio ejus imperii, nam plerumque GERManici tantum, raro DACici titulum addunt. In aversa varii sunt typi, addito semper, quo Romanorum esse monetam agnoscas, S. C., ut: *lupa*, *aper*, *clava*, *Diana venatrix*, *Hercules*, *caduceus*, *etc.*

At sunt etiam similes aenei, qui imperatoris neque caput, neque epigraphen exhibent, verisimiliter autem inde a Vespasiano usque ad Hadrianum percussi sunt, quorumque hic meminisse videtur opportunissimum. Habent ii plerumque in superficie adversa caput numinis cujuspiam, in aversa praeter constans S. C. ejus proprium attributum. Sic:

Caput Iovis. ℞ *Fulmen*, vel: *Aquila fulmini insistens.*

Caput Martis. ℞ *Thorax*, vel: *Tropaeum.*

Caput Palladis. ℞ *Noctua.*

Caput Apollinis. ℞ *Tripus.*

Caput Tiberini. ℞ *Lupa cum gemellis lactentibus.* Hunc numum ex museo Caesareo edidi, et explicavi in mea Sylloge I. p. 100.

Pileus alatus Mercurii. ℞ *Caduceus.*

Gryphus pede anteriore rotae imposito.

a) Aen. VIII. 686. 687. b) Diodor. L. I. § 58.

☧ *Tripus*. Vtrumque iſtud attributum eſt Apollineum, quo modo attributa numi praecedentis ſunt Mercurii. Fuit gryphus Nemeſi quidem ſacer, et ſic etiam perinde cum rota huic deae adſtituitur, ut diximus in numis Smyrnae Ioniae. At illum Apollo quoque ſibi vindicat, ut in hoc numo certe ad Apollinem refertur propter tripodem in averſa poſitum. Significat igitur rota, gryphos junctos fuiſſe Apollinis currui, ut diſerte docet Claudianus, [a]) et numi Aureliopolis Lydiae.

Numi commatis peregrini.

Copioſos habemus hujus claſsis numos in urbibus Graecis ſignatos. Multi etiam exſtant ex argento puro, et maximae etiam multi formae, ut: COM. ASI. ROM. ET. AVG. ſignati Pergami Myſiae. — DIAN. PERG. ſignati Pergae Pamphyliae. — COS. II. *Faſciculus ſex ſpicarum*, urbis non ſatis certae. Vulgavit numos ſimiles Vaillantius in numis ſuis praeſtantioribus. Vide etiam, quae de his in numis Nervae commatis peregrini diximus.

ΔΙΚΤΥΝΝΑ. ΚΡΗΤΩΝ. De numis his argenteis egi in moneta Cretae in genere.

Sed et in moneta Trajani peregrina inſignis eſt numerus numorum argenteorum I. et III. formae, quin et aeneorum, in quorum averſa perpetua eſt epigraphe ΔΗΜΑΡΧικης Εξυσιας ΥΠΑΤος, addito conſtanter numero conſulatus, non ſemper tribuniciae poteſtatis. Quoniam in his urbis, vel regionis nomen non additur, eorum patriam neceſſario ignoramus, niſi cum typi aut certum, aut ſaltem veriſimile indicium ſuppeditant. Operae pretium, certos ab incertis ſecernere, atque iſtud hoc loco a me fieri ad meum inſtitutum plane pertinet propterea, quia, quod patriae mentione abſtinent, locum certum, ſibique debitum in parte I. hujus operis habere non poterant. En utrorumque catalogum:

Numi inſcripti: ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ.
quorum patria certa, aut veriſimilis.

Epigraphe, et caput Trajani.

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. - - ΥΠΑΤ. - *Typi: Caput Herculis laureatum.* AR. I.

Aquila clavae inſiſtens, juxta lauri ramus. AR. I.

Mulier velata et turrita rupi inſidens d. ſpicas, pro pedibus fluvius emergens. AR. I.

Sunt hi numi haud dubie Antiochiae Syriae, in cujus eos moneta plene deſcriptos, et explicatos reperies.

ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙϹ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. ΔΑΚ. *Caput laureatum.*

ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. ΥΠΑΤ. ς. *Diana Pergenſis in templo diſtylo.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Eſt Pergae Pamphyliae. Sub Nerva, et paullo ſupra ſub Trajano dedimus numos cum epigraphe: DIANA. PERGENSIS, et ſimili typo.

Eadem epigraphe et caput.

ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. ΥΠΑΤΟ. ς. *Figura paludata d. haſtam inſiſtens Argaeo monti.* AR. III. (Vaill.)

Eſt haud dubie Caeſareae Capadociae propter inſculptum montem Argaeum. Vide hujus numos.

a) de VI. conſulatu Honorii v. 30.

ΑΥΤ. ΚΑΙϹ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. *Caput lauratum.*
ΔΗΜ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. Β. *Duae lyrae, quibus insistit noctua.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Similis averſa habetur in numis Lyciorum, quos adi.

* * *

Numi inſcripti: ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. *quorum patria incerta.*

* *Arabia ſtans d. ramum, ſ. calamum, pro pedibus camelus.* AR. I. et III. (Vaill. Muſ. Caeſ. Khell Subplem.)

Typus ſumptus ex numis Trajani Romanis inſcriptis ARAB. ADQ., ſecundum quos adeo quaecunque ea urbs Trajano *Arabiam adquiſitam* gratulatur.

* * *

Fortuna ſtans. AR. I. (Theupoli.) AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Faſciculus ſex ſpicarum. AR. I. (Vaill.)

Aquila legionaria inter duo ſigna militaria. AR. I. (Vaill.)

Caput mulieris pectore tenus d. ſagittam. AR. I. (Theupoli.)

Caduceus. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Libertas ſtans. AR. III. (Vaillant.)

Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. haſtam. AR. III. (Vaillant.)

Duae dexterae junctae aquilam legionariam tenent prorae impoſitam. AR. III. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Protome muliebris d. bacillum. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Victoria gradiens. AR. III. (Khell Subplem.)

Camelus. AR. III. (Vaill.)

Caput Iovis Ammonis. AR. III. (Muſ. Caeſ.) etiam forma quinarii. (Vaill.) AE. I. et III. (Muſ. Caeſ.)

NVMI METALLORVM.

Exſtant numi, qui metallorum meminere, quae Romanorum induſtria, et cupiditas variis in provinciis conſtituit, et excoluit. Ejus generis habemus inſcriptos Trajani, et Hadriani nomine, forte etiam conſequentium mox imperatorum, ſuntque omnes aenei III. formae, etſi certum ſit, fodinas in his numis memoratas nobiliora etiam metalla fudiſſe. Ex quo argui poteſt, iſtud monetae genus in eorum ſtipendium, qui ad opus in metallis faciundum deſtinati fuere, percuſſum eſſe. Propoſitum mihi eſt, in hunc locum conferre numos omnes veterum metallorum teſtes, neque ſolum Trajani nomine, ſed etiam ſucceſſoris Hadriani inſignes, additis praeterea ejusdem argumenti autonomis, aliisque, qui me judice huc ſpectare videntur, etſi alii antiquarii aliud decreverint.

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum.*
METALLI. VLPIANI. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DACICO. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
METALLI. VLPIANI. DELM. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput Martis galeatum barbatum.
METAL. DELM. *Thorax.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin Rec. I. p. 77.)

Caput juvenile laureatum.
METAL. DELM. *Cervus ſtans.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Muſ. Com. Vitzai.)

Epigraphe ignota. Caput Hadriani.

METAL. DELM. *Typus ignotus*. (Harduin Num. urb. ill. ſub *Pannonia*.)

Hi numi metalla *Dalmatiae*, quae paſsim et *Delmatia* antiquis dicta fuit, praedicant, niſi quod numus ex allatis I., qui regionem reticet, forte ad metallum Pannonicum, de quo proxime, pertinet. Quam fuerint ea in regione divites auri fodinae, cum hiſtorici veteres, tum poetae abunde meminere, quorum teſtimonia, ne olim cantata recinam, videſis in Blaſii Caryophili opere *de antiquis fodinis* pag. 55.

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

METALLI. VLPIANI. PANN. *Mulier ſtans d. bilancem*, *ſ. cornucopiae.* AE. III. (Morelli Specim. p. 215.)

Caput Trajani radiatum.

METALLI. PANNONICI. *in area numi.* AE. III. (Geſsner ex muſeo Pfau tab. LXXXII. n. 57.)

Succedit metallum Pannonicum. De Pannoniae fodinis, quas numi ſtabiliunt, nulla apud veteres mentio, etſi contermina Dacia iis abundavit.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. *Caput laureatum.*

DARDANICI. *Mulier ſtans d. ſpicas*, *ſ. veſtem adducit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

ROMA. *Caput Romae galeatum.*

DARDANICI. *Mulier ſtans d. ſpicas*, *ſ. veſtem adducit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.) Similem habes apud Pellerinium, ſed corrupta epigraphe Rec. I. tab. X. n. 9.

Numos ſic inſcriptos ad eandem hanc claſſem pertinere non immerito ſuſpicamur, ſuppreſſo nimirum vocabulo METALLI, quod in praecedentibus numis aperte ponitur. Falluntur, qui eos monetam urbis volunt, atque Dardanum gentis Trojanae, atque adeo ἀνακτῆς Romae auctorem reſpiciunt. Nam primum fabrica in iis Romana non eſt, deinde abeſt nota S. C. aeris Romani hac praecipue aetate certum indicium. Harduini explicationem, quia per ſomnium conceptam, prudens praetereo.[a]) Fuit autem Dardania regio ſita in Moeſia ſuperiore verſus Macedoniam, et ſaepe memorata veteribus cum hiſtoricis, tum geographis, et in marmore ipſa Trajani aetate poſito dicitur L. Beſius PRAEF. ALAE. DARDANORVM. [b]) Et duravit haec ejus regionis appellatio adhuc ſub Diocletiano; nam ex Dardania fuiſſe oriundum Claudium Gothicum, refert Trebellius Pollio. [c]) Certum igitur, fuiſſe in hoc tractu fodinas, quae a regione nomen adeptae ſunt perinde ac Dalmaticae, et Pannonicae, atque ad harum modum percuſſos numos cum epigraphe DARDANICI. Magnum meae ſententiae robur addit Plinius, qui ex ea regione veniſſe aurum ſcripſit, quod *Dardanum* dictum eſt, [d]) et in Conſtitutione Gratiani [e]) memorantur procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam, mediterraneam Myſiam, ſeu Dardaniam.

HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

AELIANA. PINCENSIA. *intra coronam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem fiducia numum praeſentem

---

a) ad Plin. Tom. I. p. 216. b) Marm. Oxon. c) in Claudio. d) L. XXXIII. § 12. e) Cod. L. XI. tit. 6. § 4.

ad hanc classem revoco. Censuit Frölichius, [a]) hac aversae inscriptione indicari certamina *Aelii* Hadriani honoribus *Pinci* in Moesia celebrata, quo in judicio secutus utique est antesignanum Harduinum, sic de hoc numo scribentem: cum Hadrianus lustraret Moesiam, *certamina Pinci sunt edita, quae hoc numo PINCENSIA apellari subolvit ante nos nemini.* [b]) In eadem sententia fuit quoque Morellius. [c]) Plane videtur, Harduino hoc etiam loco odoram suam vim parum cessisse feliciter. Enimvero adduci non possum, ut credam, ludos, qui magnos sumptus, et copiosos apparatus postulant, fuisse constitutos in urbe Moesiae pertenui, et vix cognita, neque vel unum habemus exemplum ludorum numis urbium hujus tractus inscriptorum. At habemus numos frequentes in hoc tractu, qui metalla memorant, Dalmaticum, Pannonicum, Dardanicum, cum quibus numus praesens conspirat fabrica, magnitudine, atque etiam aetate; nam solum cum Trajani, et Hadriani capite habemus metallorum numos saltem certos. Neque ab horum more abludit typus hujus numi, nam epigraphen intra coronam habemus quoque in sequentibus binis metallis. Si ergo suppleamus omissum vocabulum *metalli*, quod suppressum quoque vidimus in numis duobus proxime praecedentibus, habemus sensum percommodum: METALLA. AELIANA. PINCENSIA, nimirum dicta *Aeliana* ab auctore *Aelio* Hadriano, quo modo dicta vidimus *Vlpiana* ab institutore *Vlpio* Trajano, et *Pincensia* a Pinco, apud quam urbem ea fuere constituta. Ceterum Pincum Moesiae superioris oppidum memoratur in Notitia imperii, cujus gentile Ptolemaeo est: Πικηνσιοι. Anvillius illud paullo infra Viminacium Istro adstituit, quo nunc loco Gradisca. [d])

IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

MET. NOR. *intra coronam.* AE. III.

Eloquitur *metallum Noricum.* Fuisse Noricum auri fossilis ferax, ex Polybio refert Strabo. [e]) Sed et abundasse ferro veterum multi docuere, de quo videantur Caryophilus, [f]) et Spanhemius. [g]) In marmore Muratorii dicitur Ti. Claudius Macro CON. FER. NOR., id est: *confector*, vel *conductor ferri Norici*, [h]) De ferro Norico frequens mentio apud veteres, quorum testimonia collegit Potterus. [i]) Ad numi hujus explicationem adhaesit Patinus, et proposuit dubitantis more, an liceat METropolin NORici, hodie *Nürenberg*, suspicari? [k])

Caput juvenile incertum.

METAL. AVRELIANIS. *intra coronam.* AE. III. (Morelli Specim. p. 215. Pembrock P. III. tab. 91.) Similem crassiusculum, eumque integerrimum vidi ipse in museo ill. com. Vitzai.

Postremus hic metallorum numus aliud nihil docet, quam fodinas quasdam forte a M. Aurelio dictas fuisse. *Aureli-*

a) Not. elem. p. 32. b) Num. Ant. illustr. sub *Pincum.* c) Specim. p. 216. d) B L. Tom. XXVIII. p. 435. e) L. IV. p. 319. f) de ant. fodin. p. 50. g) Tom. II. p. 630. h) pag. 28. 3. i) ad Clem. Alex. Strom. L. I. p. 363. k) Num. impp. in indice numor. Hadr.

anas, quemadmodum *Vlpianas*, et *Aelianas* vidimus. Verum ubi gentium sitae fuerint, reticente patriam numo ignoramus. Si hunc numum pertinere ad Aurelianum dixisset cl. Pinkertonus, posset fortasse permitti, at quod idem laudatos supra numos cum epigraphe *Metalli Vlpiani Pannonici*, *Norici*, et *Delmatici* ad eundem Aurelianum refert, [a]) istud enimvero incredibile videatur.

ANIMADVERSIO I.

qua probatur, titulum OPTIMO *anno demum V.C. 867 fuisse numorum anticae insertum.*

Tres sunt variae rationes, quibus numi Trajani in consulatu VI., qui in sextum annum porrigitur, signati inscribuntur.

Prima offert inscriptionem capitis, et partium aversarum eandem, quae hactenus in numis consulatus V. valuit, nimirum: IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. etc. in AV. et AR. vel: IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. etc. in AE., et in aversa item raro omittitur formula: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. Typorum etiam argumenta plerumque sunt eadem, sic ut inter utriusque generis numos vix aliud discrimen observetur, nisi quod pro COS. V. legatur COS. VI.

Secunda eo a priore differt, quod formulam OPTIMO. PRINCIPI in aversa omittit, et vocabulum OPTIMO in anticam admittit, et cum reliquis Trajani titulis miscet, legiturque constanter hoc ordine: TRAIANO. OPTIMO. AVG. Neque in numis sic inscriptis comparent amplius vetera consulatus V. argumenta historica, ut: *Alimenta Italiae*, *Aqua Trajana*, *Arabia adquisita*, *Via Trajana*.

Tertia ad priores titulos addit vocabulum PARTHICO, sic ut post vocabula TRAIANO OPTIMO. AVG. GER. DAC. proxime jungatur verbum PARTHICO, nisi cum in aversam trajicitur.

Ex adcurata hac descriptione suapte patescit, triplicis rationis inscriptiones ita sibi succesisse, ut una ab altera fuerit extrusa. Nam ex quo secunda ratio invaluit, cujus aetatem mox propius definiemus, prior in usu esse desiit, et cum semel vocabulum PARTHICO adhiberi coeptum est, illud constanter in numis retentum fuit. Sane numi, quos haud dubie constat primis hujus sexennii annis fuisse signatos, verbo OPTIMO in antica abstinent, illud recipiunt ii, quos tempus medium cudit, et in numis ultimi triennii adhaeret vocabulum PARTHICO. Egregie cum numis conspirant marmora, quaecunque sunt indubitatae fidei, quae tanto magis praesentem disputationem juvant, quanto diligentius trib. potestatis numerum addunt, quo Trajani numi plerumque abstinent.

His constitutis inquirendum tempus, quo Trajanus vocabulum OPTIMO reliquis titulis adscribere coepit. In epigrammate columnae Trajani, quod totum ad annum V. C. 866 descripsi, quodque trib. potestatem XVII. eloquitur, is titulus inter reliquos Trajani honores

a) Essay on medals Vol. I. p. 274.

nondum comparet. Cum hoc marmore conſpirant etiam numi Graeci. In muſeo Caeſareo, alibique habentur numi Alexandrini:

ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. ΔΑΚΙΚ. *Caput Trajani.*

L. IZ. *Typis variis.*

Et ſane nullum habemus monumentum, quod cum trib. poteſtate XVII., vel anno Trajani XVII. conjungeret titulum OPTIMI. Contra vero monumenta omnia, quae vel Trajani trib. poteſtatem XVIII. exprimunt, vel quorum aetas in eam incidit, OPTIMI titulum addunt. Quod ad marmora attinet, exſtat unum, quod poſt Gruterum ſincerius edidit Muratorius, [a]) et Iohannes de Vita, [b]) in quo legitur omiſsis reliquis: TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERMANICO. DACICO - - - TRIB. POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. In alio apud Gruterum: [c]) - - - TRAIANVS. OPTIMVS. AVG. GERM. DACICVS. - - - TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. Addit nonnullas alias idem docentes Fabrettus. [d]) Concordant cum marmoribus numi Graeci. Exſtat in muſeo Caeſareo numus Alexandrinus:

ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΡΙστος ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. ΔΑΚΙΚ - - *Caput Trajani.*

L. IH. *Mulier decumbens in lectiſternio.*

Exſtant numi ſignati Laodiceae Syriae:

ΑΥΤΟΚΡ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ΑΡΙϹΤ. ΚΑΙ. ϹΕΒ. ΓΕΡ. ΔΑΚ. *Caput Trajani.*

ΙΟΥΛΙΕΩΝ. ΤΩΝ. ΚΑΙ. ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. ΒΞΡ. *Caput muliebre turritum.* (Muſ. Caeſ. et Theupoli.)

Coepit aera Laodicenorum ab autumno V. C. 706. Numus ergo praeſens ſignatus eſt ab autumno anni V. C. 867 usque ad autumnum anni ſequentis, intra quod ipſum tempus currebat Trajani trib. poteſtas XVIII.

Cum ergo monumenta omnia, quae trib. poteſtatem XVII. memorant, abſtineant titulo OPTIMI, illa vero, quae tribunatum XVIII. ſiſtunt, eum conſtanter uſurpent, colligo, titulum hunc inter ipſa fere confinia utriusque trib. poteſtatis, atque adeo labente anno Iuliano 867 fuiſſe decretum, et adhiberi coeptum. Nam ſi pluribus menſibus, antequam exſpiraſſet trib. poteſtas XVII., is fuiſſet collatus, veriſimile eſt, exſtiturum unum ſaltem, alterumve monumentum, quod titulum OPTIMI cum dicta poteſtate XVII. conjungeret, et ſi collatus fuiſſet aliquot menſibus ſerius poſt initum jam tribunatum XVIII., veriſimile item eſt, exſtiturum aliquod monumentum tribunatu XVIII. inſigne, quo hic titulus omitteretur. Conjecturam meam non parum juvat numus aureus, in cujus averſa eſt: PROFECTIO. AVGVSTI, quem numum referendum eſſe ad iter Parthicum hoc anno ſuſceptum, in ſequente animadverſione docebo. In hujus antica jam leguntur tituli TRAIANO. OPTIMO. AVG. Ingreſſus eſt Trajanus hoc iter, ut veriſimile eſt, circa autumnum, qua occaſione ſignatus eſt

a) pag. 231. 2. b) Inſcript. Benevent. XVII. 1. c) pag. 190. 7. d) de Columna Traj. pag. 293.

numus praesens in honorem Trajani proficiscentis, et jam OPTIMI titulo decorati. Norisii tenuis conjectura est, Trajano hoc OPTIMI decus a senatu decretum fuisse labente hoc anno inter solennia ejus natalis XIV. Kal. Octob. [a]) atque adeo mihi saltem in tempore collati ejus tituli belle cum summo hoc viro convenit.

Haec copiosius a me sunt disputata, quoniam multum serviunt non modo ad collocandos rite numos, verum etiam corrigendos scriptores veteres, novosque, et impostorum fraudes detegendas. Xiphilinus ex Dione [b]) et Zonaras nomen OPTIMI Trajano decretum nonnisi post captam Armeniam, et Mesopotamiam adserunt, quae anno primum sequente, eoque satis adulto contigere. At marmor, quod post alios recitat Fabrettus, [c]) positum IDIBVS. IANVARIS. L. VIPSTANO. MESSALLA. M. PEDONE. COSS., qui fuere consules anni sequentis, et in quo Trajanus dicitur OPTIMVS. AVG., luculente docet, eum jam medio Ianuario V. C. 868 Optimi cognomen tulisse. Quid quod Trajanus jam dicatur OPTIMVS in numis inscriptis: IMPERATOR. VII. VIII. VIIII., quos titulos ex victoriis primum Armeniacis, Parthicisque nactus est, et antequam PARTHICI titulum adipisceretur, qui ex omnibus his numis adhuc abest. Ergo is Optimi titulum jam secum in Orientem tulit. At multo minus ferendum est recentiorum peccatum in ejus nominis prolepsi admissum. Mira sane est Occonis confidentia ita ad numos anni V. C. 863 ex tripode pronunciantis: *OPTIMI cognomen sibi a senatu decretum hoc anno Trajanus admittit*, et quod amplius mirere, jam inde ab anno V. C. 858 velut sui oblitus numos citat Optimi titulo in antica inscriptos. Atque hoc ipsum Occonis edictum respexerit Vaillantius, quando in suis numis praest. Impp. Tom. II. pag. 121 edit. Rom. temere adserit, jam in consulatu V. Optimi cognomen occurrere. Refert Muratorius inscriptionem, in qua Trajanus dicitur TR. P. XVIII., et compellatur *Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*. [d]) Ea viro erudito aliam ob causam adulterina videtur. Addere potuit et hanc, quod in ea Optimi cognomen omittitur, quod in genuinis monumentis cum hac trib. potestate abesse non solet, et dicitur *Parthicus*, quo nomine Trajanus nonnisi in monumentis trib. potestatis XIX. et XX. decoratur. En tibi notas illas syrtes, in quibus inconsulti, et viarum rudes falsarii vulgo adhaerent, nec alia magis ratione mala impostorum fides in apricum profertur.

Quae alia ad decretum hunc OPTIMI titulum pertinent, infra in titulis Trajani commemorabo. Hoc loco propositum tantum fuit in examen vocare, quo anno is in partes anticas cognominis vice involaverit.

ANIMADVERSIO II.

qua probatur I., Trajanum bellum in Parthos non movisse jam anno V. C. 859, ne-

---

a) Epoch. Syrom. pag. 247. b) L. LXVIII. § 23. c) de Column. Traj. pag. 293. d) pag. 1075. 2.

que illud bellum fuisse duplex. II. Verisimiliter anno V. C. 867 Trajanum ad illud profectum.

I. Eruditus historiae imperii Romani scriptor Tillemontius prolixe probare instituit, Trajanum jam anno V. C. 859 P. X. 106 adversus Parthos profectum. Argumenta, quibus sententiam suam tueri nititur, in pugnum contracta haec fere sunt. I. testimonium Ioannis Malalae, qui Trajanum VII. die Ianuarii V. C. 860 P. X. 107 Antiochiam ingressum scribit, et deinceps in in Persas profectum. II. Acta martyrii S. Ignatii, in quibus hic dicitur a Trajano Antiochiae praesente conjectus in vincula, et ad bestias damnatus, *praesidentibus apud Romanos Syria, et Senecio*, qui erant consules ejusdem anni V. C. 860. Hujus quoque sententiae vades citat chronica Eusebii, et Alexandrinum. III. Auctoritas marmorum et numorum, in quorum aliquibus Trajanus jam in consulatu V. dicitur *Parthicus*, aut typi proponuntur ad bellum Parthicum spectantes. Vide plura apud ipsum Tillemontium in nota XVII. et XXI. ad Trajanum. At cum idem vir eruditus sententiam suam vehementer contrariis Norisii argumentis premi videret, quibus is evincere contendit, Trajanum non potuisse ante annum V. C. 865 P. X. 112 in Parthos proficisci, (Vide ejus epistolam consularem, aut in compendio Tillemontium l. c.) et tamen argumentis suis grave pondus inesse, non aliam esse aptiorem viam ratus est, qua dissidium istud conciliaretur, quam si statuatur duplex Trajani in Parthos exitus, prior in consulatu ejus V., alter VI.

Haec Tillemontii argumenta, utut in speciem valida, facile tamen cum gravioribus comparata vim omnem amittunt. Atque horum validissimum sane est, ex auctoribus, et monumentis veteribus plane constare, Trajanum in consulatu VI. in Orientem profectum, ut mox videbimus; at illum per consulatum V. Roma abfuisse, nedum longinquum, grave, ac periculosum in remoto Oriente bellum gessisse, nullo indubitatae fidei testimonio posse comprobari. An credibile, istud praeteritum fuisse ab historicis, et ab horum nullo vel tenuem factam mentionem belli Parthici *duplicis*, cum tamen duplex bellum Dacicum aperte distinguant Dio, et Spartianus? et an ullo pacto credibile, si Trajanus revera in consulatu V. cum Parthis fuit commissus, neque redivit inglorius, nullam in numis, vel marmoribus fieri mentionem seu victoriarum, seu decretorum honorum, ut: triumphi, arcus, aucti imperatoris tituli etc.? Videmus in numis sopito pridem bello Dacico signatis perpetuo, atque ad fastidium jactari Dacica, nimirum vetera illa, an reticuisset senatus, qui imperatorem suum laudis immodicum novit, novas lauros ex Oriente adportatas? Nam neutiquam momor paucula illa exempla ex numis, et marmoribus Tillemontio obtrusa. Valeant haec monumenta, ut sane valere multum debent, at tum solum valeant, cum nobis de eorum fide plene constat. Bellam enimvero Trajani historiam, quam quis ex catalogis seu lapi-

dum, ſeu numorum, quos nobis Gruterus, Muratorius, Mediobarbus obtruſere, volet contexere. Non habent fabulae monſtra magis obſcoena, Chimaeras, Cerberos, Centauros, quam inauſpicatus is partus erit, *ut nec pes, nec caput uni reddatur formae.* Sinceri lapides, et numi nequaquam ante conſulatum VI. aut titulum *Parthici*, aut Parthici belli facta ſiſtunt. Numi TIGRIS, vel INDIA, vel REX. PARTHIS. DATVS addito COS. V. unum Mediobarbum praeconem habent. Hujus indicio ſi ſtare velit Tillemontius, in eo reperiet numum, quo teſte multo adhuc maturius licebit bellum Parthicum inchoare; jam enim in conſulatu IV. proponit numiſma inſcriptum TIGRIS. Atque inter haec neſcio an audienda adhuc videantur laudata acta martyrii S. Ignatii, ac praecipue teſtimonium Malalae, qui eodem hoc loco tam abſurda de Trajano narrat, ut mirum videatur, argumentis aliis contrarium docentibus ad eum velle virum quempiam cordatum provocare. Certum igitur, bellum Parthicum nec fuiſſe duplex, nec coeptum ante conſulatum VI., et qui alia adhuc argumenta volet, conſulat Noriſii epiſtolam conſularem.

II. Inquirendus continuo annus conſulatus VI., quo veriſimile eſt, Trajanum paludatum ad bellum Orientis exiviſſe. Quantumcunque varient eruditorum de hac profectione ſententiae, certiſsimum tamen videtur, eam labente anno V. C. 867 contigiſſe, ac veriſimiliter circa autumnum, ſic ut peragratis Aſiae minoris provinciis appellere deinde in Syriam, et initio anni ſequentis conſiſtere Antiochiae, et experiri ibi horrendum illum terrae motum potuerit. Argumentum I. duco ex numo inſigni aureo muſei Caeſarei, in cujus antica Trajanus dicitur OPTIMVS. AVG., et in averſa: PROFECTIO. AVGVSTI, typo *imperatoris equitis d. haſtam geſtantis, praecedente figura militari, tribus ſequentibus.* Probavimus in animadverſione ſuperiore, titulum OPTIMVS. AVG. in antica numorum non coepiſſe, niſi currente hoc anno V. C. 867 P. X. 114, ergo numus praeſens ante hunc annum ſignari non potuit, atque adeo neque profectionem ad aliud bellum, quam extremum iſtud Parthicum indicare poteſt. Cumque fere certum ſit, numum non poſterius, ſed ſub ipſum tempus profectionis, quae ejus feriundi occaſionem praebuit, fuiſſe percuſſum, ſequitur etiam, ipſum iter ante hunc etiam annum non fuiſſe ſuſceptum. II. Non eſſe ſuſceptum ſerius, manifeſtum ſit ex tempore terrae motus Antiocheni, ſed quod inter diſcrepantes tot ſententias ante omnia ſtabiliendum. Nullus auctorum, qui ejus ſtragis meminere, illud pluribus notis chronologicis inſignivit, quam Ioannes Malala. [a]) Narrat, eam accidiſſe die XIII. Decembris feria I. poſt gallicinium, aerae Antiochenae anno 164, poſt annos duos, ex quo Trajanus in Orientem venit. Coepit annus Antiochenus 164 in autumno V. C. 868, ergo ſecundum Malalam terrae motus contigit in Decembri ejusdem anni V. C. Iam demonſtravit Noriſius, pleraſque has Malalae notas aut male dictatas,

a) Chronogr. L. XI.

aut in mendo cubare. [a]) Sed ego Malalae inconſtantiam ejus ipſius verbis coarguo. Refert hoc loco terrae tremorem ad annum V. C. 868. Paullo ſupra narravit, Trajanum anno imperii ſui XII menſe Octobri in Orientem profectum, ut Parthis bellum inferret. Coepit annus Trajani XII. fine Octobris, aut initio Novembris V. C. 861. Hoc loco narrat, terrae motum ingruiſſe biennio poſt ejus in Syriam adventum, ergo terrae motus contigit ſecundum alterum hunc ejus calculum anno V. C. 863, ad ſummum 864, atque adeo quatuor ſaltem annis ſolidis a ſe ipſo diſſentit. Euſebius eum ad annum V.C. 866, Evagrius ad annum 864 revocat. At omnium adcuratiſsime Dio, qui cum eos recenſeret, quibus ea ſtrages fatalis fuit, addit: ὢν ἐις και ὁ Πεδων ὁ ὑπατος ἐγενετο, *inter quos etiam fuit conſul Pedo*. [b]) Eum faſti omnes conſulem ordinarium anni V. C. 868 produnt conlega Vipſtano Meſſalla. Hoc Dionis teſtimonio refellitur rurſus Malala, qui terram motam in Decembri ſtatuit, etſi in anno cum Dione conſpiret. Nam ex titulis IMP. VII. et VIII., quos anno V. C. 868 ſibi Trajanus addidit, abunde colligitur, eum initio veris mox in hoſticum moviſſe, transitoque Euphrate, et in remotiſsimis terris poſitum credibile non eſt voluiſſe Antiochiam redire, ut ibi hiberna, et Decembrem ageret, quanquam et ipſe Dio in hac fuiſſe ſententia videatur, ſed quem mox refutabimus. Supereſt adhuc dimicatio cum Pagio, qui cum Malala terrae motum Decembri adfixit praeter cauſas alias jam cognitas perſuaſus teſtimonio anonymi cujusdam Olympiadum deſcriptoris Graeci, quem in ſuis hiſtoriarum collectaneis exhibuit Scaliger. Is terrae motum Antiochenſem ad annum III. Olympiadis 223 refert, atque illi quoque inter eos, quos ruina oppreſsit, memoratur ὁ Πεδων ὑπατος. [c]) Currebat, ait Pagius, hic annus III. inde a Iulio anni V. C. 868, ergo malum illud accidere non potuit initio ejus anni, quo tempore nonniſi annus II. ejus Olympiadis numerabatur. [d]) Verum quam exigua ſit horum collectaneorum auctoritas praecipue in notis chronologicis, et quae pluribus locis a Scaligero ipſo interpolata fuiſſe conſtat, noverunt omnes. Iſtud teſtimonium qui amplecti volet, amplectatur etiam illud, quod paucis lineis altius dictat, Hadrianum factum eſſe imperatorem anno IV. Olympiadis 222, qui reſpondet anno V.C. 865 manifeſta quinquennii anticipatione. Poſſum reliqua a Pagio objecta praeterire hoc uno addito, Baronium quoque, Calviſium, et Noriſium ante initium veris V. C. 868 terram Antiochiae moveri juſsiſſe. III. Etiam ex titulis IMP. VII. et VIII. manifeſtum ſit, Trajanum labente anno hoc V. C. 867 in Orientem abiviſſe. Quod hactenus conſtet, ii ſolum junguntur cum ejus trib. poteſtate XVIII., quae coepit ineunte Novembri hujus ipſius anni 867, ex quo patet, in hoc tribunatu, quoniam bis titulum iteravit, bellum maxime ſaeviiſſe. Eſto, Trajanum jam an-

a) Epoch. Syrom. pag. 183. b) L. LXVIII. § 25. c) pag. m. 341. d) Crit. Bar. ad ann. Ch. 115.

no V. C. 866, et ineunte adeo mox trib. poteſtate XVII. in Parthos profectum, an veriſimile eſt, Trajanum toto hoc tribunatu aut otioſum Antiochiae conſediſſe, aut nullum patraſſe inſigne factum bellicum, quo imperatoris titulum augeret, cum tamen Dio initium belli ſtatim ab ejus in Syriam adventu ducat? Ex his ipſis etiam titulis docemur, non potuiſſe Trajanum in Orientem exire anno ſequente V. C. 868; nam appuliſſet eo, quando jam inivit trib. poteſtatem XIX. At qui deinde fuere Romani imperii hoſtes, de quibus in tribunatu XVIII. victis tituli imperatorii numerum bis auxit?

Ex his palam fit, Dionis narrationem hac parte cum veteribus monumentis parum eſſe concordem, niſi, quod veriſimile videtur, corrupta fuit ab epitomatore Xiphilino. Secundum hunc neceſſe foret, uno anno Trajani profectionem anticipare. Nam poſtquam narraſſet, eum Antiochiam adventaſſe, [a]) continuo bellum orditur, et qua ratione Trajanus Armeniam ſubegerit, ſubinde trajecerit in Meſopotamiam, ejusque oppida ceperit, dictus propterea a ſenatu *Optimus*, et a militibus *Parthicus* Niſibi, Batanisque captis. Igitur ex Dionis ſententia anno V. C. 866 ad bellum hoc eſt profectus, et in vere ſequentis anni 867 coepto bello usque ad hiemis initium foris ſtetit, tum Euphrate rurſum trajecto Antiochiam repetiit. Ibi ſub initium anni V. C. 868, qui propter Pedonis conſulatum, ut dixi, fixus eſt, gravem terrae motum perpeſſus [b]) in vere rurſum in aciem exivit, reliqua belli confecturus. [c]) Quae quidem omnia ſatis ab iis, quae per utramque animadverſionem diximus, refelluntur. Omnibus igitur his ſecum collatis praeſtabit Trajani ex urbe disceſſum figere ad annum V. C. 867, deinde Antiochenum terrae motum ad initium anni 868, cujus proximo vere in Parthos egreſſus eſt meriturus duplicem imperatoris hoc adhuc anno honorem, neque, ut dixi, videtur veriſimile, Trajanum niſi finito bello ad hiberna Antiochiam reverſum. Noriſius, qui olim Trajani expeditionem ad annum V. C. 865 P. X. 112, vel non multo tardius fixerat, [d]) ſerius eam anno hoc ipſo V. C. 867 P. X. 114 inchoatam agnovit, [e]) ejusque lectis, ponderatisque rationibus acquievit etiam Tillemontius. [f])

MAGISTRATVS et TITVLI.

De tempore adoptionis, et trib. poteſtatis Trajani.

Belleyus in erudita diſſertatione, qua numum Graecum, qui Trajano trib. poteſtatem XXI. (ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΚΑ.) adſerit, explicare aggreſſus eſt, ante omnia neceſſe duxit, tempus adoptionis Trajani in examen vocare. [g]) Recitatis variorum ſententiis, quorum alii diem XVIII. Septembris, alii XXVII. vel XXVIII. Octobris, alii principium Novembris maluere, ipſe Panvinio adhaeret, adoptionem ad XVIII. Septem-

a) L. LXVIII. § 18. b) l. c. § 24. c) l. c. § 26. d) in Epiſt. conf. e) Epoch. Syrom. p. 183. f) in nota XXII. et XXV. in Traj. g) Mem. B. L. T. XXI. p. 442.

bris figenti. Argumenta, ut ait, invicta petit I. ex panegyrico Plinii diem XVIII. Septembris *triplici gaudio laetum* adſerentis, [a]) *qui principem abſtulit peſſimum*, (Domitianum) *dedit optimum*, (Nervam) *meliorem optimo genuit*, (Trajanum) quo ſolo vocabulo *genuit* Plinius indicare voluit, ut exiſtimat Belleyus, et natalem Trajani, et natalem adoptionis, ſeu imperii. II. Ex numo Trajani apud Gabala Syriae ſignato, quem edidit Frölichius, [b]) et qui praeter annum epochae ΓΜΡ. Trajanum dicit: ΝЄΡ. ΚΑΙϹ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. absque Auguſti titulo. Coepit epocha Gabalorum in autumno V. C. 707, ergo numus hic ſignatus eſt ab autumno V. C. 849. Cum vero Trajanus in hoc numo jam dicatur *Caeſar*, neceſſe eſt, eum cuſum fuiſſe ante autumnum V. C. 850, quo jam coepit annus Gabalorum ΔΜΡ. Nuncius igitur adoptati die XVIII. Septembris Trajani circa finem Octobris a Gabalenis eſt acceptus, ac continuo ſignatus hic numus, antequam annus ΓΜΡ. exſpiraſſet.

An ex verbis Plinii adoptio Trajani ad diem XVIII. Septembris invicte figatur, (nam aliud praeterea argumentum nullum adfert Belleyus) jure dubitare liceat. Eorum ſenſum ſi expendamus, manifeſtum ſit, oratorem vocabulo *genuit* intelligi voluiſſe Trajani natalem, cum certum ſit, Trajanum hoc die natum fuiſſe. An una comprehenderit natalem adoptionis, grave ex eo dubium, quod tum dies ille non *triplici gaudio laetus*, ſed *quadruplici* dicendus fuiſſet, quod ſane non neglexiſſet Plinius oratoris more omnes captans cauſas herois ſui in coelum extollendi, quo argumento ad refutandam Panvinii ſententiam uſum jam video Tillemontium. [c]) Tantum ergo abeſt, ut Plinius Belleyi ſententiae patrocinetur, ut adverſetur etiam. Numus Gabalorum diem adoptionis non decidit, quanquam iſtud neque adfirmet Belleyus; tamen per epochae annum ΓΜΡ exigere videtur, Trajanum ſaltem in Septembri jam fuiſſe adoptatum, et Caeſarem dictum, atque hoc pacto Victorem [d]) falſi arguere, adſerentem, Trajanum tribus duntaxat menſibus fuiſſe conlegam Nervae, cujus oraculum ſecuti viri praeſtantiſsimi Dodwellus, Noriſius, Pagius, Tillemontius, aliique adoptionem Trajani ad exeuntem Octobrim, vel ineuntem Novembrim conſtituerunt. Nam a die XVIII. Septembris V. C. 850, quo adoptatus Trajanus a Belleyo ſtatuitur, usque ad exeuntem Ianuarium, quo mortuus eſt Nerva, ſaltem quatuor ſunt menſes ſolidi. Tamen, ut verum fatear, non magnopere mihi probatur, tantum fiduciae in uno hoc Gabalorum numo reponi, nec ſatis video rationis, cur adeo properarent Gabaleni, ut, ſimul audito, adoptatum fuiſſe Trajanum, perpaucis adhuc reſiduis anni ſui ΓΜΡ diebus, ſtatim ejus nomine, et effigie monetam ferirent. Quid quod ſerius, quam haec dictaveram, ex numis a Seſtinio vulgatis, iisque magis integris comperi, in eodem hoc Gabalenſium numo Trajanum non Caeſarem tantum, ſed Auguſtum inſuper compellari, quin valde eſſe veriſimile, initium

a) Cap. 92. b) IV. Tentam. c) Nota III, ad Nervam. d) in Epitome.

aerae Gabalensis uno anno serius esse constituendum, quae omnia olim copiosius comprobabo in Addendis ad numos Gabalorum. Interim non verisimile modo est, sed plane necessarium statuere, fuisse Trajanum adoptatum, et trib. potestate ornatum, antequam in Orientis urbibus in autumno V. C. 850 novus annus iniret, ut continuo patebit.

Non excessisse Trajanum trib. potestatem XX., tam numi commatis Romani, quam marmora, quae modo sint certae fidei, luculente produnt. At Belleyus in eadem dissertatione [a]) Trajani binos argenteos, unumque aeneum, Tyri, ut opinabatur, percussos, ex Pellerinii thesauro profert, in quorum aversa legitur: ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. ΚΑ. ΤΠΑΤ. ς. Serius binos similes argenteos ex museis Austriacis addidit Khellius, [b]) quorum unus nunc est in museo Caesareo. Ergo Trajanus, quod cum Romano trib. potestatis computo conciliari nequit, omnino tribunatum XXI. attigit. Eam difficultatem sic resolvere tentavit Belleyus. Supponit I. ex calculo Norisii, annum Tyriorum coepisse die XIX. Octobris. Supponit II., ut diximus supra, Trajanum die XVIII. Septembris adoptatum fuisse. Concludit igitur, Tyrios a dicto Septembris die usque ad XIX. Octobris numerasse annum primum, sumendo annum incompletum pro completo, et ab hoc die inchoasse secundum, quod etiam ab Aegyptiis factum ex numis ipsis novimus, qui annum secundum imperii Augustorum semper a die primo mensis Thot, seu XXIX. Augusti auspicati sunt, etsi principatus paucis tantum diebus ante ejus mensis exordium fuisset aditus. Ergo secundum hanc regulam trib. potestas XXI. apud Tyrios inire debuit die XIX. Octobris V. C. 869.

Principio modus, quem vir eruditus ad explicandum istud aenigma invenit, praeposterus, et pugnare cum ipsa ratione videbatur. An enim, ajebam, licuit provincialibus alium statuere iterandae trib. potestatis modum, quam quem ipse princeps, ac senatus R. constituit, observavitque? qua ratione Tyrii tribunatum, qui, etsi singulis annis renovatus, anni tamen vicem non obtinuit, poterant in annos suae rationis convertere? Novimus, singulos Augustos natalem, quo imperium obtinuere, et trib. potestatem renovavere, peculiari modo celebrasse, et per provincias celebrari jussisse, uti novimus, Vespasiano placuisse Kalendas Iulias, [c]) Hadriano III. idus Augusti, [d]) ergo cum Romae, ac per provincias ex sententia Belleyi die XVIII. Septembris conceptis votis ageretur XX. Trajani natalis, eundem et egere Tyrii, sic tamen, ut solidis XI. mensibus trib. potestatem anticipaverint, cujus iteratio, saltem Trajani adhuc aetate, a dicto natali pendebat? Aegyptiorum exemplum, quibus adde exemplum Orientalium in numis ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, minus recte quadrat; nam illi annos imperii Caesarum, non tribuniciam potestatem, ad anni sui rationes adcommodaverunt, ac propterea non inscripserunt numis

a) pag. 458. b) Subplem. ad Vaill. pag. 60. c) Tacit. Hist. II. 79. d) Spartian.

ΔΗΜ. ΕΞ., ſed Λυκαβαντος, vel ΕΤΟΥC, quae vocabula annum ſignificant. Paucis ut abſolvam, ut non licuit provincialibus aliquid immutare in numero conſulatuum, aut titulis patris patriae, Dacici, Parthici etc., quoniam haec acceſsio a principis, aut ſenatus arbitrio pendebat, ita veriſimile quoque videbatur, modum, quo princeps tribunatum iteravit, eſſe debuiſſe normam, qua, et non alia, provinciales quoque uterentur.

Haec cum maxime apud animum meum reputarem, cuperemque reperire rationem, qua prolepticum hunc tribunatum XXI. excuſarem, incidi in binos numos, qui Belleyi ſententiam ſaltem eſſe probabilem poſſunt perſuadere. Sunt vero:

ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙC. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟC. CEB. ΓΕΡ. ΔΑΚ. *Caput Trajani laureatum.*

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. Ις. ΥΠΑ. Ε. *Arabia ſtans d. calamum, pro pedibus camelus.* AR. III. (Khell Subplem. ad Vaill. p. 59.)

Eadem adverſa.

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. Ις. ΥΠΑΤ. ς. *Caput Herculis Tyrii.* AR. I. (Muſ. Caeſ.)

Videmus in utroque hoc numo eandem trib. poteſtatem XVI., ſed in priore conſulatum V., in altero VI. Horum alter nihil alienum a Romano more offert, at repugnat prior. Nam ſecundum Romanorum computum trib. poteſtas XVI. cum conſulatu V. componi nequit. Nam cum Trajanus tribunatum hunc XVI. in autumno V. C. 865 inivit, non amplius conſul V., ſed jam inde a Kalendis Ian. ejusdem anni conſul VI. exſtitit. Ergo anticipata haud dubie eſt trib. poteſtas, numusque ſignatus ab autumno V. C. 864 usque ad proximas Kalendas Ian. 865, quibus conſul VI. proceſsit Trajanus. Quare in quacunque demum Orientis urbe hic numus cuſus eſt, confirmat ſane, urbes Aſiaticas, ſaltem nonnullas, in calculo trib. poteſtatis morem a Romanis diverſum ſecutas, qui veriſimiliter alius non exſtitit, quam quem Belleyus, ut ſupra vidimus, docuit, nimirum dum urbes tribunatum imperatorum cum legibus ſuorum annorum compoſuere, quantumcunque is mos rationi videatur adverſari.

Non poſſum hoc loco diſsimulare nobile marmor ab Aratiſpitanis Hiſpaniae Trajano jam mortuo poſitum, quod vidit, et excepit eruditus Carterus Anglus, et expoſuit in opere, quod inſcripſit: *Iter Gibraltari Malagam verſus*, et quidem parte II. Vol. III. cap. 4.

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
DIVO. TRAIANO. OPTVMO
AVG. GERM. DACICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIB. POT. XXI. IMP.
XIII. COS. VI. P. P. OPTVMO
MAXVMO. QVE. PRINCIPI. CON
SERVATORI. GENERIS. HVMANI
RESPVBLICA. ARATISPITANORVM
DECREVIT. DIVO. DEDICAVIT

Nihil video in hoc marmore, quod non conveniat Trajano, aut quod viri eruditi, qui epigraphen exſcripſit, poſsit negligentiam arguere, ut adeo omnem poſsit fidem promereri. Duo tantum ſunt animadvertenda TRIB. POT. XXI., quae praeterquam in memoratis proxi-

me numis non legitur, et IMP. XIIL; quod in nullo alio monumento proditur, cum postremus imperii numerus hucusque cognitus sit XII. Quae si vera sunt, sequetur, Trajani postremum tribunatum revera fuisse XXI., non, quod hactenus constabat, XX, et hac parte marmor cum laudatis tetradrachmis conspirare. Atqui si vere Trajanus numeravit tribunatus XXI., novum habemus in ejus chronologia nodum, qui sententias omnes, quae hactenus de calculo trib. potestatis circumferuntur, impedit, ut computanti facile patebit. Ergo interea admittamus explicationem, quam de trib. potestate a nonnullis Graecis ad annum suum civilem exacta dedimus, et negligamus marmor positum ab Aratispitanis, obscuri et geographis omnibus ignoti nominis, donec ejus fidem plura alia, ac sincera monumenta confirmabunt.

Consul.

Trajanum V.C. 844 adhuc privatum processisse consulem, in synopsi privatae ejus vitae diximus. V.C. 850 adoptatus a Nerva, et consul II. in annum sequentem designatus est, eumque consulatum Kalendis Ian. V.C. 851 absens inivit, et inter barbaras gentes gessit. a) Cum moris tum esset, ut, cum quis Augustus dictus est, anno continuo sequente susciperet consulatum, eum recusavit per speciem, quod absens illum gerere non posset. b) V.C. 853 processit consul III. V.C. 854 consul IV. V.C. 857 consul V. secundum numos, et marmora, sed fasti omnes quintum hunc consulatum anno praecedente inchoant, quod dubium ad annum V.C. 856 expendi. Tandem V.C. 865 consul VI.

Pater patriae.

Patris patriae titulum aliquanto tempore recusasse Plinius docet. c) *At tu etiam nomen patris patriae recusabas. - - - Nomen illud, quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris; et Caesaris, receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parcissimus aestimator jam te mereri fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriae esses antequam fieres.* Ex verbis Plinii colligere licet, Trajanum nonnisi post suum in urbem adventum hunc titulum admisisse, qui contigit V.C. 852, nam priore capite ejus in urbem profectionem describit. Conspirant quoque numi, qui hoc primum anno eum titulum memorant.

Optimus princeps, Optimus.

Trajano cognomen OPTIMI datum fuisse mature, et haud dubie mox post ejus in urbem ex Germania adventum, qui contigit anno V.C. 852, testis luculentus est Plinius, qui collati ejus a senatu tituli in panegyrico, quem anno sequente dixit, jam meminit, et quidem uno loco: d) *jam quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen?* Et alibi: e) *justisne de causis S. P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen adjecit? - - - Adoptavit te optimus princeps in suum, senatus in OPTIMI nomen.* Igitur Trajanus saltem an-

a) Plin. Paneg. c. 56. b) Ibid. c. 60. c) Paneg. c. 21. d) Cap. 2. e) Cap. 88.

no V. C. 853 hoc titulo ornatus jam fuit. Verum eo in monumentis publicis, saltem iis, quae supersunt, et sunt indubitatae fidei, numos intelligo, ac marmora, usus non est ante annum V. C. 858, ut ad anni hujus monetam animadverti, atque etiam tum, quod cumprimis observandum, is mos obtinuit, ut titulus hic nunquam partem numi anticam occuparet, sed semper aversam, et fere semper hac formula: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. Observandum etiam, eodem tempore, quo haec formula coepit, coepisse etiam morem, epigraphen capitis dandi casu, seu dedicationis ritu, efferendi. Ex quo satis apparet, circa hoc tempus novo senatus consulto decretum esse, ut hic OPTIMI PRINCIPIS titulus etiam monumentis publicis insereretur. Anno demum V. C. 867 factum, ut titulus OPTIMI. PRINCIPIS in numorum aversa desineret, et vocabulum OPTIMO in anticam trajiceretur, sic ut semper medium locum inter TRAIANO et AVG. occuparet, de quo fusius disputavi supra pag. 448 in animadversione peculiari, quo loco et parachronismos Dionis, et recentiorum de constituto hoc titulo commemoravi ex concordia tam numorum, quam marmorum evidentes. Ergo hoc tempore titulus OPTIMI, etsi fiducia Plinii jam pridem cognominis vices obtinuit, instar veri cognominis adhiberi, et in usu esse coepit, quod vel ex successoris Hadriani numis patet, in quem is, quia verum cognomen, per adoptionem transivit.

Germanicus, *Dacicus*, *Parthicus*.

GERMANICVS. Plinius in Panegyrico: [a]) *Allata erat ex Pannonia laurea id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret.* Addit, continuo post a Nerva lauream in gremio Iovis depositam, et in hominum concione, deorumque adoptatum Trajanum. Fuere, qui censerent, quos inter postremo ipse Belleyus, [b]) victoriam, propter quam allata est laurea, fuisse reportatam ab ipso Trajano, qui imperante Nerva translatus in Pannoniam ex Germania inferiore Marcomannos ei provinciae imminentes ingenti clade adfecit, ac propterea primum Nervae, dein hujus permissu sibi *Germanici* nomen peperit. Sed enim si haec victoria fuisset Trajani, an istud reticuisset Plinius panegyrista, cui ingens inde ejus laudandi campus patuisset? Et vero per scriptores omnes constat, Trajanum, cum adoptatus est, fuisse Germaniae inferiori praefectum, et constat ex Plinio, Nervam mox ab audita victoria Iovi gratias acturum conscendisse Capitolium, et una adoptasse Trajanum; constat denique ex Eutropio, Trajano, cum Coloniae Agrippinae ageret, adoptionem nunciatam. An verisimile, Trajanum intra tam breve tempus, quod inter victoriam, et adoptionem intercessit, Coloniam redire potuisse, tanto a Pannonia regionum intervallo dissitam? Sane praetensa haec ejus in Pannoniam profectio, et Marcomannorum in eam impressio, et relata ab eo victoria, si Cedrenum exci-

a) Cap. 8. b) B. L. Tom. XXI. p. 444. seq. in Mem.

pias infimi aevi fcriptorem, nullo teftimonio comprobantur, quafi vero non alter aliquis rejicere, Germanos, quicunque ii fuere, Pannoniae minitantes potuiffet, aut Trajanus adoptari, nifi relata victoria, non potuiffet. Collatus *Germanici* titulus ad rem non pertinet, nam hunc adeptus eft non propter victoriam, fed jure adoptionis, quo in omnes patris titulos fuccefsit, nimirum quo eodem jure Hadrianus, cum primum adoptatus fuit, dictus eft *Optimus, Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*. Vere igitur loquitur Plinius, [a]) Trajano, *cum Germaniae praefideret, GERMANICI nomen hinc* (Roma) *miffum*, nimirum communicato hoc per adoptionem titulo, perinde ac ei titulus filii, Caefaris, imperatoris Roma quoque miffus eft. Titulum *Germanici*, quia adoptione nactus illum eft, jam primi ejus numi oftentant, neque is in poftremis omiferat.

DACICVS. Hunc titulum Trajano delatum fuiffe ex victoriis Dacicis, eoque monumenta publica uti coepiffe anno V. C. 856, fupra in numis ad hunc annum diximus. Confirmatur iftud numis Alexandrinis, qui eum nunquam ante annum Z fiftunt, qui coepit die XXIX. Augufti V. C. 856. Ergo falfi arguitur infcriptio laudata a Grutero, [b]) qua Trajanus dicitur DACICVS. TR. P. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO, quae funt notae anni V. C. 854.

PARTHICVS. Dixi fupra in annalibus, titulum Parthici monumentis inferri coeptum V. C. 869, quo anno currebat trib. poteftas XIX. et XX. Ejus nunc ratio expedienda.

I. In nullo certae fidei marmore cum trib. poteftate XVIII. conjungitur titulus Parthici. Vide hujus tribunatus infcriptiones plures collectas a Fabretto. [c])

II. Vulgavit Muratorius marmor, in quo Trajanus dicitur TRIBVNIC. POTEST. XIX., et abeft adhuc Parthici cognomen. [d]) At in alio marmore apud Gruterum in eadem TRIBVNIC. POTEST. XVIII. dicitur Parthicus. Haec ergo epigrammata probant, circa autumnum V. C. 868, quo tribunatum XIX. inivit, nondum hunc titulum tuliffe.

III. Idem, atque eodem plane modo comprobatur ex numis. Eft in mufeo Caefareo numus integerrimus Trajani Laodiceae Syriae fignatus cum anno epochae ΓΞΡ, ex quo abeft cognomen Parthici. Alter fimillimus, et cum eodem anno ΓΞΡ laudatur a Norifio ex mufeo regis Galliarum, et in quo titulus Parthici additur. [e]) Coepit aera Laodiceae anno V. C. 706. Signati ergo funt hi numi ab autumno V. C. 868 usque ad autumnum anni V. C. 869, comprobantque, currente hoc anno Laodiceno Trajanum Parthici cognomen adoptaffe. Cum autem annus hic totus fere coincidat cum trib. poteftate XIX., fequitur, currente hoc tribunatu titulum hunc ad alios titulos accefsiffe. Novi, Norifium ex numo ejusdem Laodiceae, qui cum anno BΞP jam Parthici titulum praefert, arguere, eum hoc cognomine jam anno V. C. 868 fu-

a) Paneg. c. 9. b) pag. 246. 6. c) Col. Traj. p. 292. d) pag. 450. 4. e) Epoch. Syrom. p. 239.

ille decoratum.' Sed vereor, ne fors numi vitio deceptus vir eruditus legerit BΞP. pro ΓΞP.; nam si parte priore anni ΓΞP. Trajanus nondum dictus est Parthicus, ut ex numo nitidissimo musei Caesarei supra ostendi, multo minus id nomen anno hunc praecedente ferre potuit. Accedit, in solo museo Farnesiano servari complures similes Laodiceae numos cum anno BΞP, alium illaesum in museo Caesareo, in nullo tamen horum legi titulum Parthici. Ergo certum videtur, labente anno Laodiceno ΓΞP, et quod eodem recidit, labente tribunatu XIX. Parthici elogium Trajano accessisse. Idem confirmant numi Alexandrini inscripti L. IΘ., quorum alii Parthici titulum adhuc omittunt, alii addunt. Coepit annus IΘ. die XXIX. Augusti V. C. 868, cujus adeo initio Trajanus eo titulo certe caruit.

IV. Narrat Dio, Trajanum captis in Mesopotamia Nisibi, et Batanis ab exercitu dictum Parthicum. [a]) Contigisse istud V. C. 868, supra ad eundem annum indicavi, et prolixius in Animadversione II. quam altius pag. 450 dedi. At non contentum fuisse Trajanum hac militum voluntate, sed exspectasse in hujus tituli usum sententiam senatus, eo patet, quod infra idem Dio refert, [b]) Trajanum capta Ctesiphonte imperatorem appellatum *confirmato Parthici cognomine*. Supra in annalibus computata temporum ratione Ctesiphontem captam dixi V. C. 869, ergo etiam tum confirmatum Parthici cognomen, et in monumentis publicis adhiberi coeptum.

Trajano ob res adversum Parthos prospere gestas a senatu non modo decretum fuisse nomen Parthici, sed etiam ludos perpetuos dictos *Parthicos*, supra in numis consecrati Trajani docui.

Imperator.

De Trajano adoptato haec Plinius: [c]) *simul filius, simul Caesar, mox IMPERATOR, et consors tribuniciae potestatis, et omnia pariter, et statim factus est, quae proxime parens verus* (Vespasianus) *tantum in alterum filium* (Titum) *contulit*. At hoc loco vocabulum *imperator* conlegam imperii significat, non vero titulus est ex victoriis partus, ut verba Plinii diserte docent, etsi aliud videatur Fabretto, [d]) sed quod nos argumentum alibi laxius tractabimus. Eodem modo Titum a patre adsumptum imperatorem velut conlegam, in hoc disputavimus.

Ratio tituli *imperatoris* ob victorias iterati docentibus numismatum, et marmorum praescriptis, quae tamen utraque aliquoties destituunt, ejusmodi est:

IMP. II. in marmore Puteolano, quod primum Gruterus, [e]) deinde correctius edidit Fabrettus, [f]) conjungitur cum TR. P. VI. et COS. IIII. Sunt hae notae annorum V. C. 855 et 856, sed quia posteriore hoc anno Trajanus jam fuit IMP. IIII., certum videtur, titulum IMP. II. partum jam fuisse anno 855, aut residuus adhuc fuit ab anno 854, quoniam hoc jam anno coepit bellum Dacicum, ex quo Trajano accessisse hunc titulum verisimile est. Nam non

a) L. LXVIII. § 23. b) § 28. c) Paneg. c. 8. d) de Columm. Traj. p. 89.
e) pag. 190. 3. f) l. c. p. 278.

adſentior Fabretto, ex levi cauſa conjicienti, Trajanum jam anno V. C. 851 dictum IMP. II. ex Germanica expeditione. [a])

IMP. III. Hic titulus in nullo, quod norim, monumento legitur. Partum cenſeo V. C. 855, vel ſequente, ex bello item Dacico primo.

IMP. IIII. conjungitur in numis cum TR. P. VI. COS. IIII. DES. V., qui ſunt indices anni 856. Iungitur etiam in numis cum TR. P. VII. COS. IIII. DES. V., qui ſunt ejusdem anni indices, ſed partis poſterioris. Legitur hic numerus adhuc in trib. poteſtate VIIII., quam inivit in autumno V. C. 758, cum qua conjungitur in marmore Gruteriano, [b]) et alio apud Muratorium. [c])

IMP. V. jungitur cum trib. poteſtate VIIII. in marmore Gruteriano, [d]) et quoniam eundem tribunatum junctum etiam cum IMP. IIII. vidimus, certum eſt, hoc currente titulum iteratum, qui nimirum coepit ab autumno V. C. 858, quo tempore maxime incubuit bellum Dacicum II., ex quo repetitus honos. Fallit igitur marmor Muratorii, quod IMP. V. copulat cum TR. P. VIII., [e]) et oppido intempeſtivum eſt alterum apud eundem, [f]) quod Trajanum TR. P. VIIII. COS. V. IMP. V. jam *Parthicum* appellat.

IMP. VI. Quo anno acceſſerit hic numerus, ignoratur, cum tribunatuum X. et XI. inſcriptiones deſint. Eum demum jungi videmus cum TR. P. XII. apud Gruterum, [g]) et Muratorium. [h]) Inivit haec in autumno V. C. 861. Forte haec iteratio reſidua adhuc eſt ex Arabia Petraea, quam V. C. 858 a Palma imperio adjectam diximus. Et jungitur adhuc cum TR. P. XVII. inita per autumnum V. C. 866 in celebri inſcriptione columnae cochlidis, quam ad annum hunc deſcripſi.

IMP. VII. conjungitur cum TR. P. XVIII., quae inivit V. C. 867, in marmore apud Muratorium, [i]) et in arcu Beneventano. [k]) Labente hoc tribunatu diximus bellum cum Parthis in Armenia geſtum V. C. 868. Narrat Dio, [l]) cum victus Armeniae rex Parthamaſiris Trajanum poſito diademate ſupplex adivit, eum a militibus tanquam ex victoria adclamatum fuiſſe imperatorem. Dictus tum videtur IMP. VII.

IMP. VIII. Et hic numerus copulatur cum eadem TR. P. XVIII. in marmore Gruteriano. [m])

IMP. VIII. VIIII. Alteruter numerus ſcriptus eſt in arcu portus Anconitani ſecundum eos, qui inſcriptionem hodieque exſtantem excepere, ſed hi ipſi in numero quoque trib. poteſtatis variant, aliis XVIII., aliis XVIIII. promulgantibus. [n]) Videtur ergo nobile illud epigramma multum ab aetatis injuriis paſſum legem amplius facere non poſſe. Inſtituto noviſsimo examine legendum eſſe TR. POT. XVIIII. narrat cl. Fea. [o]) Vtrumque hunc numerum addiderit Trajanus per geſta V. C. 868 in Armenia,

a) Col. Traj. p. 283. b) pag. 247. 1. c) pag. 449. 4. d) pag. 162. 2. e) pag. 231. 6. f) pag. 449. 2. g) pag. 190. 4. h) pag. 231. 1. i) pag. 231. 2. k) Vita Antiq. Benev. p. 256. l) L. LXVIII. § 19. m) pag. 190. 7. n) Grut. pag. 247. 6. Fabretti de Col. Traj. p. 293. Vaillant. in Colon. p. 150. Pedruſi Muſ. Farn. T. VI. pag. 221. o) ad Winkelmannum Vol. II. pag. 373.

et Mesopotamia bella. IMP. VII. VIII. VIIII. leguntur etiam in numis, qui ad eundem annum 868 referendi videbantur.

IMP. X. in nullo monumento reperire licuit, quare neque ejus iterationis tempus definiri potest.

IMP. XI. jungitur cum TR. P. XVIIII. et absque titulo *Parthici* in lapide apud Muratorium. a) Dixi supra, quo loco tempus dati tituli Parthici definivi, eum collatum fluente trib. potestate XVIIII., et haud dubie V. C. 869. Ergo Trajanus hujus anni principio fuerit adhuc IMP. XI. Verum idem IMP. XI. in alio marmore, quod est apud Gruterum, b) jungitur cum TR. P. XVIIII., et titulo Parthici, quod adeo epigramma posterius est. Narrat Dio, Trajanum capta Ctesiphonte dictum *imperatorem*, et *Parthicum*, c) quae dixi evenisse V. C. 869.

IMP. XII. jungitur cum TR. P. XX. in insigni marmore apud Muratorium. d) Est hic numerus iterati imperii postremus, saltem in monumentis certis, captusque forte ab expeditione postrema in Arabiam suscepta.

IMP. XIII. junctum cum TR. P. XIII. in marmore nuper reperto, quod dicatum fuit Trajano jam vita functo. Illud supra sub titulo trib. potestatis totum recitavi, ubi vide, quae de utriusque numeri insolentia observavi.

Numi Trajani falsi, aut suspecti.

Vetus est querela, vix alium esse imperatorem, cujus numi plures adulterini circumferantur. Ea labes Mediobarbi cumprimis catalogum in hujus Augusti numis corrupit, de quo dubites, utrum erudiat magis, an perturbet, quemque si sequare, fieri non potest, quin in avia certissime deducare. Lubet in eorum gratiam, qui deflectere a vera semita metuunt, ex omni Mediobarbi farragine nullo selectu corrasa nonnullos indicare, quos neque ipse sinceros unquam viderim, neque in sobriis catalogis vulgatos legerim, in quo critico examine jam praeclare versatus est cl. Valesius, cujus judicia vide in Actis Parisinis Inscript. Tomo XIV. p. 116, et Tomo XVI. p. 145, quem ego appello libentius propterea, ne solus videar Medibarbi laudibus velle detrahere.

V. C. 850. TRAIANVS. IMP. CAESAR. *Capita Nervae, et Trajani in prospectu.*

851. ADOPTIO. *Figura militaris etc.*

854. TIGRIS. P. M. TR. P. etc. *Tigridis fluvii decumbentis symbolum.*

858. ARABIA. AVGVST. PROVINCIA. *Puer ducens capistro camelum etc.*

PORT. OST. S. C. *Portus Ostiensis etc.*

PONS. TRAIANI. DANVVIVS. *Pons etc.*

860. AEGYPTOS. *Sphingis typus.*

IND. P. R. in alio: INDIA. PRO. P. R. *Rhinoceros.*

TIGRIS. *Tigridis fluvii forma expressa.*

a) pag. 450. 4. b) pag. 248. 2. c) L. LXVIII. § 28. d) pag. 231. 4.

NILVS. *Nili typus etc.*
VIRTVS. AVGVSTI. TIGRIS. *Pons supra Tigrim stratus cum fluvii typo.*
V. C. 866. CIRCVS. TRAIAN. *Circus etc.*
NAVMACHIA. *Pugnae navalis in Tiberi exhibitae typus etc.*
BIBLIOTHECA. TRAIANI. *Ophus hexaphilon etc.* (sic)
867. ASSYRIA. IN. POTESTATEM. P. R. RED. *Figura stolata etc.*
868. ADIAB. S. P. Q. R. etc. *Figura captiva sedens etc.*
ASSYRIA. ET. PALAESTINA. IN. POTEST. P. R. REDAC. *Mas et femina Assyrii etc.*
ADVENTVS. AVG. MAVRETANIAE; in alio: ADVENTVI. AVG. ARAB.
ARABIA. CAPTA. *Palma.*
DE. CALDAEIS.
BABYLONIA. *Structura e lapide quadrato.*
EVPHRATES. *Pons etc.*
869. EXERCITVS. PARTH. *Imperator alloquitur cohortes.*
EXPEDITIO. AVG. PARTH. *Imperator eques etc.*
870. SELINVNTEM *in peristylio portas latas aedificii lapidei spoeriti.* (sic) Hunc numum proposuit etiam Harduinus in suo Plinio, [a]) et more suo, nugas miscendo seriis, explicat, Trajanus apud Selinuntem mortuus fraudi occasionem dedit. Vide, quae de hoc numo praeterea diximus supra ad V. C. 870.

Cavendum a numis aeneis I. formae, inscriptis: BASILICA. VLPIA, vel: PORTVM. TRAIANI, nonnullisque aliis, quorum non pauca exstant exemplaria maligni commatis.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei et argentei	C.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod.	RR.
III. formae	R.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

a) L. V. §. 22.

POMPEIA PLOTINA.

De hac his verbis Plinius: [a]) *Tibi uxor in decus, et gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? - - - Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis incessu?* Haec orator fortasse minus incorruptus, at easdem virtutes de mortua praedicat historia. Ita nimirum de illa Dio: [b]) *Hujus uxor Plotina, cum primum ingrederetur palatium, conversa ad gradus, et ad confertos circumstantes*, talis, *inquiebat*, huc ingredior, qualem me exire cupio. *Atque ita sane se gessit in toto principatu, ut omni reprehensione caruerit.* Disertius Aurelius Victor: [c]) *Pompeja Plotina incredibile dictu est, quanto auxerit gloriam Trajani*, et mox subjicit, correptum ab ea propter immodicas procuratorum exactiones maritum, et ad mitiora consilia conversum. Hadrianum ejus opera a Trajano fuisse adoptatum, cum quo teste Dione familiarius consueverat, [d]) in hujus vita differemus. Quo anno dicta fuerit Augusta, incertum. Testatur Plinius, [e]) ei, atque Marcianae Trajani sorori oblatum a senatu hunc titulum, sed eas deprecatas, quamdiu Trajanus patris patriae appellationem recusasset. Hanc is satis mature accepit, nempe V. C. 852. Ergo utraque femina etiam tunc id cognomen nacta videri possit. Verum obstat, quod mox idem Plinius addit: *et sint, et habeantur Augustae, quia non vocantur.* Ergo tempore dicti panegyrici, nempe V. C. 853 eo nomine adhuc caruere. Ceterum in Trajani trib. potestate IX., quae coepit in autumno V. C. 858, utramque jam dictam fuisse Augustam, docet marmor apud Muratorium. [f]) Mortua est imperante Hadriano, qui de se bene meritae basilicam apud Nemausum opere mirabili exstruxit. [g]) Atratus etiam per novem dies fuit, et in ejus laudes carmina fecit. [h]) Stetit quoque in Thracia urbs ab ejus nomine *Plotinopolis* dicta.

Numi vivo Trajano signati.

PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Hujus caput.*
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *Vesta sedens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Signati sunt hi numi V. C. 865, vel parte priore anni 866; nam illo Trajanus processit consul VI., hoc labente cognomen *Optimi* collegit, quo praesentes numi abstinent.

Eadem adversa.
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *Ara ignita altior, prae qua sigillum Pudicitiae basi impositum, in imo:* ARA. PVDIC. AV. AR. (Vaill. Mus. Caes.)

Vidimus supra, Plotinam a Plinio propter vitae sanctitatem laudari, cum

---

a) Paneg. c. 83. b) LXVIII. § 5. c) Epit. in Fl. Iuliano. d) L. LXIX. § 1. e) Paneg. c. 84. f) pag. 230. 7. g) Spartian. h) Dio L. LXIX. 10.

qua adeo *ara pudicitiae* egregie jugatur. Vidimus tamen etiam, a Dione huic ejus virtuti labem adſpergi propter conſuetudinem cum Hadriano. Iam prima Romae aetate ſtetit in urbe ſacellum, et *ara pudicitiae* tam patriciae, quam plebeiae, [a]) cujus adhuc meminit Iuvenalis: [b])

Maura Pudicitiae veterem cum praeterit aram.

Eadem adverſa.

FIDES. AVGVST. S. C. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. caniſtrum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

PLOTINAE. AVG. TRAIANI. AVG. *Hujus caput.*

VENERI. GENETRICI. S. C. *Venus ſtans d. ſurſum elata, ſ. extenta.* AE. I. (Pembrock P. III. tab. 51.)

Numi mortuo Trajano ſignati.

PLOTINA. AVG. DIVI. *Caput Plotinae.*

TRAIANI. PARTHICI. *Veſta ſedens.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

PLOTINAE. AVG. *Hujus caput.*

IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. G. D. PART. *Protome Hadriani laureata.* AV.

Singularis hic numus, et cujus ſimilis hactenus conſpectus non eſt, ex eorum eſt numero, qui, ex auro omnes, ante annos non multos ad Caſtrum novum prope Centumcellas reperti ſunt. Vide Muſeum Pio-Clementinum. [c]) Inſigne iſtud cimelium teſtatur filii Hadriani in matrem Plotinam adfectum.

Diva Plotina.

Plotinam conſecratam teſtantur marmora apud Gruterum, [d]) in quibus produntur *Aemilia*, et *Cantia ſacerd. divae Plotinae*, tum templum ejus honori apud Nemauſum erectum, [e]) denique numi ſequentes:

PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

DIVAE. PLOTINAE. AVGVSTI. MATRI. *Hujus caput, prae quo aſtrum.*

DIVO. TRAIANO. AVGVSTI. PATRI. *Caput Trajani nudum, prae quo aſtrum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Epigraphe incerta. Caput Hadriani.

DIVIS. PARENTIBVS. *Capita adverſa (in aliis jugata) Trajani, et Plotinae aſtris inſignita.* AV. (Vaill. in Hadriano.)

Binos numos poſtremos illuſtrat marmor, quod poſt Maffeium edidit Donatus: [f]) DIVO. NERVAE. TRAIANO. PARTHICO. ET. DIVAE. PLOTINAE. etc. IMP. HADRIANVS. etc. PARENTIBVS. SVIS.

* * *

DIVI. NERVA. P. ET. PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Capita adverſa, Nervae laureatum, et Plotinae.*

IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput Trajani laureatum.* AV. (Vaill. Num. praeſt. in Trajano. Morelli Specim. p. 58. Liebe p. 441.)

---

a) Liv. L. X. c. 23. b) Sat. VI. 307. c) Tom. I. p. 96. d) pag. 322. 1. 2. e) Spartian. Dio L. LXIX. 10. f) ad Theſ. Murat. p. 138. 10.

Cum in numo praesente Plotina diva dicatur, jure arguit Vaillantius, eum non a Trajano, qui uxore superstite decessit, feriri potuisse. Signatus igitur est ab Hadriano, etsi hujus nomen reticeatur, in honorem majorum, qui sibi per adoptionem accessere. Mirum tamen, atque omnino singulare quid numus hic offert, nimirum si is mortuo Trajano signatus est, omitti nomen DIVI, quod tamen additur ad caput Plotinae, quae pluribus post maritum annis mortua, et consecrata demum est. Verum habeatur fides Vaillantio, et Morellio, qui eum ex museo regio ediderę, et Liebeo autoptae, qui similem suum ex museo Saxo-gothano adcuratius vulgavit.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Rari sunt hujus classis numi, quos videre est apud Vaillantium, Pellerinium, et in compilatione Gessneri. At singularis est numus a Pellerinio propositus, [a]) et signatus apud Mytilenen, in quo exhibentur capita Plotinae, et Matidiae, etsi in hoc misere vapulet orthographia, cum harum nomina scripta legantur hoc modo: ΠΛΩΤΤ. et ΜΑΤΤ.

Coloniarum.

Harum numi prioribus sunt multo rariores.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.

Commatis peregrini:

Vrbium liberarum	RR.
Coloniarum	RRR.
Alexandrini	O.

MARCIANA.

Trajani soror, Matidiae, de qua mox infra, mater. Cui nupta fuerit, in ea ejus aetatis historiae caligine ignoramus. Plinius, quo loco Plotinae laudes persequitur, etiam Marcianam celebrat, [b]) quas laudes nisi adulatio infecit, fuit singulari simplicitate, candore, moderatione, nulla adversum potentem fratris uxorem aemulatione. Addit, ab ea Plotinae exemplo aliquamdiu re-

a) Rec. III. p. 229. b) Paneg. c. 84.

cusatum *Augustae* cognomen, id tamen subinde admissum, etsi ignoretur annus, marmora et numi docent, ut supra in Plotina dictum. Annum quoque nescimus, quo mortem obivit. Constat ex marmore Muratorii, a) eam vixisse adhuc in Trajani trib. potestate IX., quae coepit V. C. 858. Sed etiam constat, eam in ejus trib. potestate XVIII., quae inivit circa autumnum V. C. 867, in vivis amplius non fuisse Nam in epigrammate arcus Anconitani per hunc tribunatum posito, quod vulgavit Gruterus, b) *divae* appellatione decoratur; quanquam sint, qui ibi legant TR. POT. XVIIII., ut supra in Trajano sub titulo *Imperator* monui. Ejus quoque honori Trajanus in Moesia inferiore urbem statuit, a nomine dictam *Marcianopolin*, Ponto Euxino adsitam, et diu non parum illustrem. Post mortem divinos honores abstulisse, infra docebitur.

Numi:

MARCIANA. AVG. SOROR. IMP. TRAIANI. *Hujus Caput.* CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. V. P. P. *infra:* MATIDIA. AVG. F. *Mulier sedens inter duos infantes adstantes.* AR. (Morelli Specim. p. 100.)

Eadem adversa.

CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *infra:* MATIDIA. AVG. *Mulier sedens inter duos infantes adstantes.* AR. (Mus. Caes.)

Bis in prioris numi explicatione peccat insignis Morellius, I. quod epigraphen aversae expleat hoc modo: MATIDIA. AVG*usti* F*ilia*. Matidia *Augusti* filia non fuit, sed AVG*ustae*, nempe Marcianae. Explendum igitur legendo: AVG*ustae* F*ilia*. II. quod adstantes infantes Matidiae filias faciat, quae fuere Sabina, et Matidia junior. Infantium in his numis idem sensus est, qui in aliis Matidiae numis, in quibus sistitur similis mulier, sed stans, et utraque manu pusionem gestans, scripto juxta: PIETAS. AVGVST., quibus in numis Vaillantius quoque binas Matidiae filias videt. Teste Spartiano Sabina Hadriano nupsit V. C. 853. Non modo numi bini, quos hic proposui, multo serius sunt signati, quia consulatus V. et VI. iis inscripti leguntur, sed etiam laudatus numus Vaillantii; nam hoc anno, ut in Plotina, et nunc in Marciana vidimus, neque mater Marciana, multo minus filia Matidia *Augustae* adhuc titulum tulere. Sequeretur ergo, Sabinam jam pridem Hadriano nuptam adhuc in matris Matidiae sinu gestari, quod absurdum jam notavit Khellius. c) Indicatur ergo his typis Matidiae *pietas* in genus humanum, quae Trajani exemplum imitata procuratis alimentis tenerae aetati providerit.

Diva Marciana.

Marcianam coelitum numero insertam praeter numos sequentes probant etiam marmora. Apud Gruterum exstat lapis positus Cetraniae Severinae SACERDOTI. DIVAE. MARCIAN*ae*. Quo anno hos honores adepta sit, in occulto est. Scimus solum, divam jam fuisse circa annum V. C. 867, quoniam in arcu

a) pag. 230. 7. b) pag. 247. 6. c) Subplem. p. 66.

portus Anconitani, qui Trajani trib. poteftatem XVIII. memorat, (nifi forte legendum XVIIII., ut in Trajano fub titulo *imperatoris* dictum) legitur: DIVAE. MARCIANAE. AVG. SORORI. AVG. [a])

DIVA. AVGVSTA. MARCIANA. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ftans.* AV. item Quin. AV. AR. et AE. I. addito S. C. Sunt omnes in mufeo Caefareo.

Eadem adverfa.

CONSECRATIO. *Thenfa a duobus equis vecta.* AR. (Vaill.)

Eadem adverfa.

EX. SENATVSCONSVLTO. *Thenfa a duobus elephantis cum feſſoribus vecta, fupra quam figura velata.* AR. AE. I. (Vaill. Muf. Chriftinae.)

Eadem adverfa.

LIBERTAS. PVBLICA. *Mulier ftans d. - - - f. haftam transverfam.* AR. (Pembrock P. III. tab. 24.)

Numi commatis peregrini.

Vnum Sardibus percuffum ex thefauro regis Galliarum ftitit Vaillantius. [b]) Philadelphiae Lydiae, et Aleae Arcadiae fignatos protulit Arigonius. Ejusdem alium fibi oblatum putavit Haymius fignatum Marcianopoli Moefiae inferioris, verum in eo non effe legendum ΜΑΡΚΙΑΝΑ, fed ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΙC, dixi in urbis hujus moneta.

Coloniarum numi defiderantur.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.

Commatis peregrini:

Liberarum urbium	RRR.
Coloniarum	O.
Alexandrini	O.

MATIDIA.

Marcianae Auguftae Trajani fororis filia. Patrem ignoramus, ut et maritum, ex quo Sabinam peperit, quae vivo adhuc Trajano cum Hadriano juncta fuit. Trajani patrui cineres una cum Plotina in urbem comitatam refert Spartianus. [c]) Reliquam ejus vitam aetas obliteravit. A Trajano *Auguftae* titulum abftuliffe, teftantur numi, fed ignoratur ejus collati annus. Supra in primo Marcianae numo vidimus, eam in Trajani confulatu V. nondum dici

a) Grut. pag. 247. 6. b) in Num. Graec. c) in Hadr. c. 5.

Augustam, sed solum Augustae filiam. At in consulatu VI. Augustae honore fuisse ornatam, alter Marcianae numus docet. In divarum numerum relatam infra videbimus.

Proles:

I. SABINA Hadriani Aug. uxor.

II. MATIDIA junior. Hujus meminere trina epigrammata, quae fere conspirant. [a]) Horum unum sic junioris hujus Matidiae genus persequitur:

MATIDIAE
AVG. FIL. DIVAE
MARCIANAE. AVG.
NEPTI. DIVAE. SABINAE
AVG. SORORI
IMP. ANTONINI
AVG. PII. P. P. MATERTERAE
MINTVRNENSES
D. D.

Cum nostra haec Matidia in hoc marmore dicatur quidem filia Augustae, sed non ipsa Augusta, et quidem adhuc tempore Antonini Pii, docemur, eam neque in provectiore aetate Augustae titulum tulisse. Observandum praeterea ad hoc Minturnensium epigramma, multum laborare Tillemontium, qua ratione junior haec Matidia dici queat Antonini Pii matertera, seu matris soror, (*tante maternelle*) dum constat, hujus Augusti matrem fuisse Arriam Fadillam; et miratur, si vere ejus matertera exstitit, feminam tam illustrem omissam fuisse a Capitolino, qui tamen hujus Augusti genus ac stirpem prolixe commemorat. Quare varias illatae hujus necessitudinis conjecturas proponit, neque tamen sibi satisfacit. [b]) Etiam Reinesius subsidia ex genealogia quaerit, sed incassum. [c]) At vero facile aenigma istud solvitur, si duplicem necessitudinis conditionem spectemus, aliam, quam efficit natura, aliam, quam adoptio. Secundum priorem modum non fuit Matidia Antonini matertera, ac propterea omissa fuit a Capitolino, qui naturalem tantum stirpem enarrare instituit; at fuit talis per adoptionis legem; nam secundum hanc Sabina facta est mater Antonini, et, quod consequitur, Sabinae soror Matidia junior evasit matertera Antonini, atque hoc titulo usi Minturnenses, qui marmor illud huic Matidiae honoris causa posuere, commemorato primum naturali cum praecedentibus Augustis nexu, in hujus defectu adscititium collaudant, ut eam per adulationem cum imperantis principis domo possint conjungere. Sane si Sabina potuit dici mater Antonini Pii, nempe per adoptionem, ut habetur in marmore Gruteriano, [d]) etiam Sabinae soror Matidia dici potuit ejus Augusti matertera, per adoptionem item.

Iunior haec Matidia numis caret.

Numi:

MATIDIA. AVG. F. *in area*: CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. V. P. P. *Mulier sedens inter duos infantes adstantes*.

MARCIANA. AVG. SOROR. IMP. TRAIANI. *Caput Marcianae*. AR. (Morelli Specim. p. 100.)

---

a) Gruter p. 252. 9. 10. et p. 1085. 3. b) Nota I. in Ant. Pium. c) Inscr. Class. III. n. 20. d) pag. 252. 7.

Alius similis, *sed:* MATIDIA. AVG. *et* COS. VI. AR. (Muf. Caef.)

Horum numorum explicationem pete ex primis Marcianae numis, et ex iis, quae fupra de Matidia noftra diximus.

MATIDIAE. AVG. *Hujus caput.*
PLOTINAE. AVG. *Caput Plotinae.* AV. (Muf. Caef.)

Erat Plotinae gravis ratio Matidiam obfervandi. Effecit illa artibus fuis, ut Hadrianus, quem impenfius amabat, hujus filiae Sabinae nuberet, quo facto viam amafio fuo, qui adeo per Trajani proneptem Caefareae domui conjunctus fuit, ad adoptionem ftravit. En praecipuam caufam nexus, qui inter utramque feminam intercefsit, et quem praefens numus confirmat. Vtramque etiam conjunctam infra in Mytilenes numo intuebimur.

MATIDIA. AVG. DIVAE. MARCIANAE. F. *Hujus caput.*
PIETAS. AVGVST. *Mulier ftans inter duos infantes.* AV. AR. item AE. I. addito S. C. (Sunt omnes in mufeo Caefareo.)

Eadem adverfa.
PIETAS. *in alio:* PIETAS. AVGVST. *Mulier ftans utraque manu infantem geftat.* AR. (Vaill. Khell Suppl.)

Horum numorum explicationem ex Marcianae numis arceffe.

Eadem adverfa.
PIETAS. AVG. *Mulier ad tripodem facrificans.* AV. AR. (Vaill. Khell Subplem.)

Diva Matidia.

Matidiam fuiffe confecratam, foli fere numi docent, a quo, quatenus iri poteft, indagandum. Vaillantius ex verbis Spartiani: [a]) Hadrianus *focrui fuae honores praecipuos impendit ludis gladiatoriis*, *ceterisque officiis*, arguit, eam ab Hadriano *divae* honores adeptam. Sin iftud, credo, Spartianum, quod fupremum, ac fummum erat officium, nequaquam fuiffe difsimulaturum. At enim video in marmore Minturnenfium, quod fupra recitavi, quodque Antonini Pii aetate Matidiae junioris honori pofitum fuit, non dici: MATIDIAE. DIVAE. AVG. FIL., fed tantum: MATIDIAE. AVG. FIL. Quare fi mortua jam tum, et confecrata fuiffet fenior Matidia, tam parum omiffus fuiffet in hac titulus DIVAE, quam parum in eodem marmore omiffus fuit juxta nomina Marcianae matris, et Sabinae filiae. Videtur ergo protracta in LXX. faltem annos aetate fub Antonino mortua, et ab hoc inter divas relata. Verum quae hic difputo, tum folum valebunt, cum quis Hadriani numum, quem mox fecundo loco fubjiciam, et qui confecratam ab hoc Matidiam teftificatur, inter adulterinos volet ablegare.

DIVA. AVGVSTA. MATIDIA. *Hujus caput.*
CONSECRATIO. *Aquila ftans.* AV. (Muf. Caef.)

En certifsimum ex aureo hoc numo Matidiae confecratae teftimonium. Sed ejus memoriam confervavit etiam plumbum. Nam tubo hujus metalli Romae reperto Sponius infcriptum legit: TEMPLO. MATIDIAE. [b])

* * *

a) in Hadr. b) Mifcell. p. 55.

IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. *Caput laureatum Hadriani.*

DIVAE. MATIDIAE. SOCRVI. S. C. *Templum, intra quod figura sedens, hinc et illinc sacellum, intra quod Victoria, ut videtur, basi insistens, et coronam offerens; utrinque porrigitur porticus.* AE. max. mod. (Mus. Caes.)

Numum hunc mole sua conspicuum, nam praeterquam quod volumen numorum I. formae excedit, solito etiam est crassior, et ex Romano Carthusianorum museo Vindobonam translatum, genuinum judicavere antiquarii Romani, [a]) et Frölichius. [b]) Pars numi antica videtur fraudis suspicione carere, opus aversae non ejusdem candoris est. Veniam dabit lector, si tristior sum in adprobandis numis, a quorum agnito valore pendet veritas historica. Hic numus si genuinus est, certi erimus, Hadriano imperante mortuam Matidiam, et consecratam, de quo aliorsum dubitari posse, continuo diximus. Nescio, quo obducto oculis glaucomate Casaubonus ad citatum supra Spartiani locum Marcianam posuit pro Matidia Hadriani socrum profiteri.

Numi commatis peregrini.

ΜΑΤΙΔΙΑ. ΜΥΤΙ. *Caput Matidiae.* ΠΑΝΚΡΑΤΙΔΗϹ. *Aesculapius stans.* AE. III.

Numum hunc edidit Vaillantius ex museo Foucault, et hoc Parmam translato restituit Pioveneus, sed legit ΠΑΝΚΡΑΤΙΔΕϹ. Similis citatur etiam in museo Theupoli.

Alium apud eandem Mytilenen percussum, in quo Matidia cum Plotina jungitur, in hujus moneta memoravi.

Trallianum Lydiae edidit Haymius.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.

Commatis peregrini:

Vrbium liberarum	RRR.
Coloniarum	O.
Alexandrini	O.

a) Baldinus in Vaillant. edit. Rom. Tom. III. pag. 118. b) Cimel. Vindob. P. II. p. V.

HADRIANVS.

P. Aelio Hadriano, ut eum vocat Dio, [a]) major patria fuit Hadria Piceni, unde majores ejus profecti Scipionum aetate apud Italicam Hispaniae consederunt. [b]) Pater ejus fuit Aelius Hadrianus cognomento Afer, mater Domitia Paulina domo Gadibus, natusque est Romae IX. Kal. Febr. V. C. 829, [c]) secundum alios Italicae. [d]) Decennis patre orbatus in tutelam Trajano consobrino suo ac municipi, subinde Augusto, at tum praetori datus est. [e]) Obitis primae aetatis muniis translatus in Moesiam, subinde profectus ad Trajanum; ut novum adoptione Caesarem salutaret, et exercitus gratulationem deferret, in Germania superiore consistere jussus est. [f]) Trajano cum propter mores, tum formam charus primum, dein ducta ejus ex sorore Marciana nepte Sabina arctius eidem conjunctus viam ad supremum fastigium planiorem est nactus. V. C. 854 quaestor, atque exacto hoc munere ad bellum Dacicum Trajanum est profecutus. V. C. 858 tribunus plebis, eodemque fere tempore alteram expeditionem Dacicam sectatus, praepositusque legioni I. Minerviae praeclara edidit virtutis specimina. [g]) Confecto hoc bello praetor ludos magnificos edidit [h]) Post haec legatus pro praetore in Pannoniam inferiorem missus compressis Sarmatis consulatum sibi emeruit, qui tamen ordinarius non fuit, sed suffectus. [i]) Hunc consulatum Panvinius anno V. C. 862 illigat. Magis deinde in familiaritatem Trajani admissus Plotinae praecipue studio, destinatus est legatus ad imminens bellum Parthicum. V. C. 870 cum Trajanus propter adversam valetudinem reditum ex Oriente pararet, Hadrianum in annum sequentem Plotina agente consulem designatum in Syria cum exercitu reliquit. [k]) Neque multo post Trajanus apud Selinuntem Ciliciae ad extrema deductus invitus quidem, verum uxore machinas omnes admovente Hadrianum adoptavit. [l]) Nec desunt, qui celatam per aliquot dies Trajani mortem, et compositas interim a Plotina adoptionis tabulas, easque ad senatum missas adferrent. [m])

HADRIANVS CAESAR.

Numorum Hadriani agmen ducat numus mirae indolis:

IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GERM. DAC.
Caput Trajani laureatum.
HADRIANO. TRAIANO. CAESARI.
Caput Hadriani laureatum. AV.

a) L. LXVIII. § 33. b) Spartian. Victor in Epit. c) Spartian. d) Eutropius, Iornandes, Hieronym. in Chron. Euseb. e) Spartian. Dio f) Spartian. g) ibid. h) ibid. i) Spart. Dio L. LXIX. k) Spart. Dio L. LXVIII. § 33 et L. LXIX. § 1. l) Eutrop. Spartian. m) Spartian. Dio L. LXIX. § 1. Victor in Caess. Cedrenus.

Numum hunc ex museo de Cleves edidit, illustravitque Belleyus, iterato testatus, antiquitatis illum esse plane indubitatae. a) Praefari istud necesse fuit, quod plura cimelium istud continet, quae historiae, et chronologiae adversantur. Vtrum velis, arguit Belleyus, seu vivo Trajano, seu mortuo signatum statuas, inter malleum et incudem deprehensus es medius. Sin mortuo, cur, inquit, abest titulus DIVI? (tametsi minus premat haec difficultas, quia Trajanus dici DIVVS non potuit, antequam senatus Romae consecrationem mortuo decerneret.) et cur Hadrianus, qui mox intellecta Trajani morte Augustum sese dixit, adhuc dicitur Caesar? Sin vivo, qua ratione intra triduum feriri potuit hic numus, cum constet, Trajanum, posteaquam Hadrianum principio Augusti V. C. 870 in extremo suo morbo adoptavit, post triduum excessisse? Cur deinde abest titulus *Parthici*, quo Trajanum jam anno praecedente in omnibus suis numis usum novimus? Denique cur peccatur in nominum ordine, quando Hadrianus adoptatus dicendus fuerat TRAIANVS HADRIANVS, non HADRIANVS TRAIANVS? Haec paradoxa impulere Belleyum, ut crederet, Plotinam, quam constat omnes adhibuisse machinas, ut ab aegroto marito Hadriani sui adoptionem extorqueret, sic ut teste Dione crederetur etiam, totum hoc adoptionis negotium ab uxore inscio Trajano fuisse peractum, Plotinam, inquam, vivo adhuc, sed languente marito numos similes furtive cusos sparsisse inscripto Hadriani Caesaris nomine, ut vere a Trajano adoptatus crederetur. En tibi Belleyi conjecturas verisimiles quidem, tamen ad explicandam numi vere antiqui insolentiam necessario arcessitas. Et vero opus deproperatum, et non in otio confectum arguunt non modo nomina Hadriani male, ut dixi, sibi succedentia, sed etiam pars adversa male cum aversa sociata. Etenim in parte adversa numorum Trajani postremo ejus biennio signatorum tum tantum omittitur titulus PARTHICO, quando is in partem aversam fuit trajectus; ergo is in praesentis numi antica omittendus non fuit. Ergo monetarius, dum opus urget, inconsulto matricem arripuit, alterius generis aversis destinatam. Posset hic numus juvare Dodwellum, qui inter adoptionem Hadriani, et mortem Trajani annum interponit, b) si qua posset esse fiducia in numo unico, et quem variae, justaeque causae fratribus dissimilem arguunt.

V. C. 870 P. X. 117.
AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. II. P. M. P. P. OPT. GERM. DAC. PARTH.
Quinctio Nigro, C. Vipstanio Apronia-no cos.

Hadrianus V. idus Aug. Antiochiae literas adoptionis accipit, quem diem deinceps natalem adoptionis celebravit. III. idus Aug. excessus Trajani nunciatur, qui dies subinde natalis imperii ha-

a) B. L. Mem. Tom. XXIV. p. 89. b) Append. ad dissert. Cyprian. XXXX. seq.

hitus. [a]) Continuo legiones ex Armenia, Mesopotamia, et Assyria, quoniam difficulter teneri poterant, abducit, Euphrate imperii limite constituto. [b]) Antiochia digreditur ad inspiciendas Trajani reliquias, quibus Romam missis Antiochiam repetit. [c])

A. IMP. CAE. DI. TRAIAN. F. DI. NER. NEP. TRA. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*

B. IMP. CAES. DIVI. TRAIAN. AVG. F. TRAIAN. HADRIAN. OPT. AVG. GER. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

C. IMP. CAES. DIVI. TRAIAN. PARTH. F. DIVI. NER. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

D. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. AVG. DIVI. TRA. PARTH. F. *Caput laureatum*, *in AV.*

E. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. AVG. DIVI. TRA. *Caput laureatum*, *in AR.*

F. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum*, *in AR.*

G. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*

H. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AE. I.*, *etiam radiatum in AE. II.*

Animadversiones ad capitis cultum vide infra in prolegomenis ad numos consulatus III.

* * *

Vt lit. A.

ADOPTIO. TRIBVNIC. POTESTAS. *Trajanus, et Hadrianus togati stantes jungunt dexteras.* AR. (Mus. Caes.)

Fictus hic est adoptionis typus Trajano paucis post hanc peractam diebus apud Selinuntem Ciliciae mortuo, et et Hadriano interea Antiochiae Syriae absente. De hac adoptione paullo supra egimus. Idem typus infra in numis aeneis I. formae redibit.

Vt lit. B.

DAC. PARTHICO. P. M. TR. P. COS. P. P. S. C. *Trajanus, et Hadrianus togati stantes globum una tenent.* AE. I. (Mus. Caes.)

Hic numus, ut et sequentes aliquot, Hadrianum jam anno praesente *patrem patriae* appellant, quod repugnat oraculo historicorum. Sed de hoc vide plura ad calcem numorum Hadriani sub titulo: *Pater patriae.*

Vt lit. D.

DIVI. NERvae NEPoti P. M. TR. P. COS. *infra*: FORT. RED. *Fortuna sedens.* In aliis: ORIENS. *Caput Solis radiatum.* AV. (Mus. Caes.)

Vt lit. E.

PARTH. F. DIVI. NER. NEP. P. M. TR. P. COS. *infra*: CONCORD. *vel*:

a) Spart. b) Spart. Eutrop. c) ibid.

IVSTITIA. *vel:* PAX. *vel:* PIETAS. *cum typis congruis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit F.

PARTHIC. DIVI. TRAIAN. AVG. F. P. M. TR. P. COS. P. P. *ſcripto infra, vel omiſſo vocabulo* ADOPTIO. *Trajanus, et Hadrianus togati ſtantes jungunt dexteras.* In aliis: PAX. *vel* PIETAS. *etc.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

P. M. TR. P. COS. DES. II. *infra* PAX. PIETAS. *etc. cum ſuis typis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C, in aliis, ut lit. H.

PONT. MAX. TR. POT. COS. S. C. *in aliis:* COS. DES. II., *infra:* CONCORDIA, *vel:* FORT. RED. *cum ſuis typis.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

PONT. MAX. TR. POT. COS. *Binae figurae togatae ſedentes in ſubſtructione adſtante Liberalitate, ad ſingulas hinc et illinc adſcendit figura congiarium acceptura.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic, ut ex conſulatu ſimplice patet, eſt anni praeſentis. Praeterquam quod *militibus ob auſpicia imperii duplicem largitionem dedit*, populi etiam benevolentiam captavit, mox ab adito imperio *ternis per ſingulos aureis ſe abſente diviſis.* Vtriusque facti auctor eſt Spartianus. Ergo viri duo togati ſedentes par conſulum ſunt, qui vice Caeſaris abſentis imperato congiario praeſident.

V. C. 871 P. X. 118.

TR. P. I. II. COS. II. DES. III. P. M. OPT. GERM. DAC. PARTH.

Abeſt in anni hujus numis P. P., *de quo vide infra ſub titulo Patris patriae.*

Hadrianus Aug. II. Ti. Claud. Fuſco Salinatore cos.

Romam revertitur, et mox Trajanum conſecrat. Populo debitum fiſci remittit. Singula comprobantur numis.

A. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. G. D. PART. *Caput laureatum, in AV.*

C. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

D. IMP. CAES. DIVI. TRA. PARTH. F. DIVI. NER. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum, in AE. II.*

E. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, in AE I.*

F. IMP. CAES. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. *Caput laureatum, in AR.*

Vt lit. C.

ADVENTVS. AVG. PONT. MAX. TR. POT. COS. II. S. C. *Roma galeata armis inſidens ſ. haſtam dexteram jungit cum imperatore paludato adſtante.* AE. I. II.

Rebus omnibus in Syria ordinatis Hadrianum per Illyricum Romam profectum refert Spartianus, atque iſtud accidiſſe hoc anno, per inſcriptum COS. II. teſtatur numus praeſens.

Vt lit. F.

AVG. GER. DAC. PAR. P. M. TR. P. COS. ITERO. (*ſic*) S. P. Q. R. *Figura militaris ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum olim vulgavi, [a]) non modo quod in pluribus cauſis differt a cognitis hactenus Hadriani numis, ſed etiam propter ſingularem modum ſcripti ITERO pro ITERVM. Vide, quae ibi amplius diſputavi. Ceterum numus eſt elegantis operis, ut vulgo eſt omnis Hadriani moneta, et nullatenus ſuſpectus.

Vt lit. B.

DIVO. TRAIANO. PATRI. *Caput Trajani laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Fuit Hadriano in urbem reduci in primis curis, in coelitum numerum patrem de ſe optime meritum referre, ut teſtatur Spartianus. Qua iſtud ratione praeſtiterit, ſupra in divi Trajani numis diximus.

Vt lit. C.

LIBERALITAS. AVG. PONT. MAX. TR. POT. COS. II. S. C. *Duae figurae togatae in ſuggeſtu ſedentes, retro Liberalitas ſtans cum teſſera, et alia figura per gradus adſcendens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed TR. P. II. AE. max. mod. (Vaill. Num. praeſt. T. III. p. 116.)

In numis anni ſuperioris congiarium primum vidimus, en alterum in praeſente. Verba ſunt Spartiani: [b]) Hadrianus *ad refellendam triſtiſſimam de ſe opinionem, quod occidi paſſus eſſet uno tempore quatuor conſulares, Romam venit . . . et ad comprimendam de ſe famam congiarium duplex praeſens populo dedit, ternis jam per ſingulos aureis ſe abſente diviſis.* Habemus ergo jam congiaria terna, unum anni praecedentis diſtributis viritim numis aureis ternis, alterum duplex hujus anni, quod tamen fortaſſe uno nomine fuit intellectum; nam liberalitas III. occurrit demum in conſulatu III. Fuiſſe tamen diſtributa diverſo tempore, uterque hoc loco laudatus numus docet, quorum prior ſimpliciter TR. POT., ſed alter TR. P. II. enunciat, niſi forte in priore diſſimulatus fuit numerus, quod fere conſtanter in Hadriani moneta factum. Vaillantius aeneum prodidit inſcriptum: LIBERALITAS. AVG. II. *Liberalitas ſtans.* Verum cum pro more anticam reticeat, atque ignoremus adeo, utrum numus ſignatus ſit in conſulatu II. vel III., inutilis ad cauſam noſtram omnino eſt. Dixi ad numum ſimilem anni prioris, utroque viro ſedente exhiberi par conſulum, per quos abſente Hadriano liberalitas peragebatur. At cum congiario alteri anni hujus teſte Spartiano adfuerit imperator ipſe, ejusque numi binos etiam viros in ſuggeſtu ſedentes proponant, dubium non videtur, etiam in his, quo civilius iſtud haberetur, exhiberi anni hujus conſules, nempe Hadrianum, alterumque ſeu ordinarium, ſeu ſuffectum. Vaillantius figuram adſidentem ait eſſe Sabinam. At enim adduci non poſſum, ut credam, aut tantum ſibi ſumpſiſſe Sabinam, aut

a) Sylloge I. p. 101. b) Cap. 7.

tantum mulieri indultum fuisse ab Hadriano non magnopere uxorio.

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. II. *in aliis:* COS. DES. III. infra: AET. AVG. vel: ORIENS. vel: PAX. vel: SALVS etc. cum typis propriis. AV. AR. (Mus. Caes.)

Hujus rationis est potior pars monetae aureae, et argenteae hujus anni.

Vt lit. E.

RELIQVA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOLITA. S. C. *Lictor stans syngraphas humi jacentes admota face comburit, s. fasces. In aliis: adstant praeterea duae aliae figurae, in aliis tres.* AE. I. (Mus. Caes.)

Argumentum horum numorum ex illustrioribus unum est, quae ars nostra complectitur, quod ut plenius intelligatur, lubet marmor eodem pertinens, et pluribus verbis inscriptum, etsi turpiter interpolatum, ex Grutero proponere: a)

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PAR
THICI. F. D. NERVAE. NEP. TRA
IANO. HADRIANO. AVG. PONT.
MAX. TRIB. POT. II. COS. II. QVOD
VNVS. OMNIVM. PRINCIPVM. ET
SOLVS. REMITTENDO. SESTERTI
VM. NOVIES. MILLIES. CENTENA
MILLIA. N. DEBITVM. FISCI. NON
PRAESENTES. MODO. SED. ET. PO
STEROS. SVOS. PRAESTITIT. HAC
LIBERALITATE. SECVROS

Haberem, quod adderem, marmor aliud Hispaniense ex Donio a Muratorio transscriptum, b) atque idem argumentum continens, sed cui, quod insolentia multa continet, fides exigua habenda videtur. Coaevis his monumentis addamus testimonia historicorum. Hos inter Spartianus memorat: c) *Ad colligendam autem gratiam nihil praetermittens infinitam pecuniam, quae fisco debebatur, privatis debitoribus in urbe, atque Italia, in provinciis vero etiam ex reliquiis ingentes summas remisit, syngraphis in foro divi Trajani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis.* Et Dio: d) *Vt Romam venit, quidquid aut fisco, aut publico Romanorum aerario debebatur, remisit, sexdecim annorum definiens tempus, ex quo, et usque ad quod tempus beneficium istud observandum esset.* Omitto Eusebium, Cassiodorum, Chronicon paschale, qui omnes hanc Hadriani insignem liberalitatem depraedicant. Nomine autem *reliquorum veterum*, quae in numo memorantur, intelliguntur publica, et fiscalia debita e residuis provincialium tributis, aut vectigalibus, ut notat Spanhemius, qui utriusque vocabuli verum sensum copiosis exemplis illustrat, quem praecipue adi. e) Ea laudatum marmor compendio vocat *debitum fisci.* Summa in numo indicata efficit circiter sexaginta milliones florenorum Austriacorum, aut triginta milliones scutorum Romanorum, quo aestimare liceat cum beneficii ipsius magnitudinem, tum capacem inauditae liberalitatis Hadriani animum. Factum istud anno praesente, consulatus II. numo inscriptus invicte comprobat, et cum marmor praeter hunc consulatum insuper memoret trib. potestatem II., quae

a) pag. 10. 6. b) pag. 451. 1. c) Cap. 7. d) L. LXIX. § 8. e) Tom. II. p. 553.

coepit circa dimidium Augusti hujus anni, certi insuper reddimur, eam liberalitatem inde usque ad proximas Kalendas Ianuarias exercitam, quibus consulatum III. Hadrianus inivit. Ceterum qui alii imperatores superioris, et inferioris aetatis simili beneficio claruerint, et quae alia ad hanc debiti remissionem pertinent, et quam difficultatem offerant verba Dionis sexdecim annorum tempus definientis, ne in hoc meo instituto longior sim, vide apud Spanhemium, [a]) et Tillemontium. [b])

Typus in his numis modum ipsum, quo abolitum est fisci debitum, exprimit. Eodem exemplo jam olim Spartani *τα παρα των χρεωςων γραμματεια συνεισενεγκαντες έις άγορχν, ά κλαρια καλυσι, και παντα συνθεντες έις έν, ένεπρησαν*, *congestas in forum debitorum syngraphas, quas claria appellant, omnes coacervatas concremaverunt.* [c]) Teste Livio [d]) reperti, cum ager foderetur, libri Numae Pompilii *in comitio, igne a victimariis facto in conspectu populi cremati sunt.* Hactenus omnes, qui horum numorum meminere, adseruerunt, in aversa exhiberi imperatorem stantem, et sinistra sceptrum tenentem. Verum in integerrimo numo ac nitidissimo musei Caesarei non sceptrum in manu hominis comburentis, sed fasces cum securi, solita lictorum arma, video, qui adeo in his numis proponitur exsequendo Hadriani jussu occupatus.

ANIMADVERSIO

in universam reliquam Hadriani monetam.

Labyrinthi inexplicabiles meatus ingredimur, reliquam, eamque numerosam Hadriani monetam lustraturi. Nam quod proximis Kalendis Ianuariis V.C. 872 consulatum III. ingressus eum deinceps magistratum per omnem vitam non amplius suscepit, eo quidem repudiato honore modestiam suam probavit, qui immodice repetitus in Domitiano arrogantiae signum fuit, at scientiae nostrae, et temporum cognitioni parum consuluit. Et ferendus esset hic defectus, si modo monetariis iteratae trib. potestatis numerum addere libuisset, quod plerumque in aliorum imperatorum numis factum. At enim ignotum fuit anteactae aetati, eam aliquando fore historiae sortem, ut ab numis mutuari lucem cogeretur. Ergo cum Hadrianus perpetuo deinceps inscribatur COS. III., absit numerus trib. potestatis, ipsa vero numorum argumenta etsi non raro historiam, vix tamen unquam chronologiam juvent, consilium aliud reliquum non est, nisi ut universa reliqua series ordine alphabetico partium aversarum succedat. Atque is modus multo mihi est visus opportunior illo, quem Mediobarbus sequendum putavit, qui et ipse incertus, quibus annis singulos hujus principis numos insereret, etsi istud raro alias ignoravit, cepit consilium, omnes consulatus III. numos se-

---

a) l. c. b) in nota 3 ad Hadr. p. m. 958. c) Plutarch. in Agide c. 13. d) L. XL. c. 29.

cundum eorum typos, et argumenta certis annis nullo ad chronologiam respectu illigandi, quod etsi improbare propter varias causas maxime possem, religione tamen moveor, pias ejus, quas subjecit, preces reveritus: *faxit deus, ut ab omnibus probetur.*

Est tamen in his tenebris exigua quaedam lux, quam *patris patriae* titulus suppeditat. Infra ad calcem numorum hujus Augusti, quo loco de tempore ejus tituli recepti agam, probare contendam, non fuisse ab Hadriano adoptatum ante annum V. C. 881. Ex quo colligi potest, numos omnes, qui consulatum III. memorant, et ejus elogii mentione abstinent, aetate praecedere illos, qui illud addunt. Tamen in subjecta numorum descriptione ejus discriminis vitandae causa confusionis rationem non habebo, idque hic solum praemonuisse satis esto.

Ergo eorum, quae proxime differam, hunc ordinem constitui: I. texentur annales non interrupti ad usque ipsum Hadriani excessum. In his me Tillemontium, nisi cum aliquoties ex certis causis discedendum visum, secutum profiteor, quin ad me pertinere existimem, in examen vocare, sintne facta Hadriani singula suis rite temporibus tributa, qua parte non historia minus, quam numorum scientia laborat. Praesentis instituti non est, annalium Romanorum nodos extricare, verum omne illud solum promere, in quo ad eos extricandos numi aut conferunt, aut deficiunt. II. Proponentur pro more inscriptiones partium adversarum, III. praecedent numi, qui regionem, urbem, aliaque ad geographiam pertinentia memorant. IV. succedent nullo alio discrimine numi reliqui omnes.

V. C. 872 P. X. 119.
TR. P. II. III. COS. III. P. M.
IMP. II.
Desinunt tituli: OPT. GERM. DAC. PARTH.
Hadriano Aug. III. Q. Iunio Rustico cos.

Sarmatas per legatos vincit.

V. C. 873 P. X. 120.
TR. P. III. IV. COS. III. P. M.
IMP. II.
L. Catilio Severo, L. Aurelio Fulvo cos.

Hoc anno Hadrianum iter per orbis Romani provincias inchoasse conjiciunt eruditi. Primum Gallias, deinde Germaniam adit.

V. C. 874 P. X. 121.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M.
IMP. II.
L. Annio Vero II. Aurel. Augurino cos.

In Britanniam trajicit, ubi ad continendos barbaros ab uno mari ad aliud murum ducit. In Gallias redux Hispaniam petit.

V. C. 875 P. X. 122.
TR. P. V. VI. COS. III. P. M.
IMP. II.
M. Acilio Aviola, C. Corn. Pansa cos.

Quorsum se ex Hispania verterit, incertum.

V. C. 876 P. X. 123.
TR. P. VI. VII. COS. III. P. M. IMP. II.
Q. Arrio Paetino, C. Ventidio Aproniano cos.

Athenis partem anni exegisse, verisimile visum eruditis.

V. C. 877 P. X. 124.
TR. P. VII. VIII. COS. III. P. M. IMP. II.
M. Acilio Glabrione, C. Bellicio Torquato cos.

In Asiam creditur transivisse, et invisisse ejus provincias.

V. C. 878. P. X. 125.
TR. P. VIII. IX. COS. III. P. M. IMP. II.
P. Corn. Scipione Asiat. II. Q. Vettio Aquilino cos.

Perlustratis Archipelagi insulis Athenas revertitur.

V. C. 879 P. X. 126.
TR. P. IX. X. COS. III. P. M. IMP. II.
Annio Vero III. Eggio Ambibulo cos.

Siciliam putatur adivisse.

V. C. 880 P. X. 127.
TR. P. X. XI. COS. III. P. M. IMP. II.
Titiano et Gallicano cos.

Incertum iter. Videtur ex insula in urbem reversus.

V. C. 881 P. X. 128.
TR. P. XI. XII. COS. III. P. M. IMP. II.
Incipit Pater Patriae.
L. Nonio Asprenate Torquato II. M. Annio Libone cos.

Patris patriae titulum admittit, et Sabinam *Augustam* dicit. Haec prolixius probabuntur infra sub hoc titulo.

V. C. 882 P. X. 129.
TR. P. XII. XIII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Q. Iulio Balbo, P. Iuventio Celso II. cos.

Fine hujus anni fuisse in Arabia, ex actis anni sequentis colligitur.

V. C. 883 P. X. 130.
TR. P. XIII. XIV. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Q. Fabio Catullino, M. Flavio Apro cos.

Fuit hoc anno in Aegypto. (Vide infra numos inscriptos ALEXANDRIA.) Illuc eum venisse ex Syria, colligo ex Dione, [a]) tum ex numis Gazae, quae propter ejus adventum hoc anno novam aeram constituit. (Vide infra numos cum epigraphe: IVDAEA.) In urbe templum Romae, et Veneris aedificatur. [b])

V. C. 884 P. X. 131.
TR. P. XIV. XV. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Ser. Octavio Laenate Pontiano, M. Antonio Rufino cos.

Ex Aegypto in Syriam redit. [c])

a) L. LXIX. § 12. b) Euseb. Chronic. Cassiodor. Phlegon. c) Dio l. c.

V. C. 885 P. X. 132.
TR. P. XV. XVI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Sentio Augurino, Ario Severiano II. cos.

Hoc anno verisimile, coepisse bellum Iudaicum a Barchoceba motum, cujus initium Tillemontius biennio differt. Nam coepit teste Dione paullo postea, quam ex Oriente discessit Hadrianus, et longe abesse visus est. a)

V. C. 886 P. X. 133.
TR. P. XVI. XVII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Antonio Hibero, Nummio Sisenna cos.

Anni hujus incerta omnia.

V. C. 887 P. X. 134.
TR. P. XVII. XVIII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
C. Iulio Serviano III. C. Vibio Varo cos.

Eadem rerum incerta.

V. C. 888 P. X. 135.
TR. P. XVIII. XIX. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Pontiano et Atiliano cos.

Initiatur sacris Eleusiniis et Athenis templum Iovis Olympii pluribus antea saeculis coeptum ad fastigium educit. (Vide de his infra in numo: RESTITVTORI. ACHAIAE.) Cognito virium defectu L. Aelium adoptat, quod factum alii in sequentem annum rejiciunt. b) Hoc anno verisimile est, bellum Iudaicum Iulii Severi virtute confectum.

V. C. 889 P. X. 136.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
L. Ceionio Commodo Vero, Sex. Vetuleno Civica Pompejano cos.

Crebra sanguinis per nares ejectione exhaustis viribus, atque inde tristior plures per causam affectati imperii ad mortem adigit.

V. C. 890 P. X. 137.
TR. P. XX. XXI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
L. Aelio Vero Caes. II. L. Caelio Balbino Vibullo cos.

Incerta hujus anni.

V. C. 891 P. X. 138.
TR. P. XXI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Camerino et Nigro cos.

Mortuo Kalendis Ianuariis L. Aelio T. Antoninum adoptat die XXV. Februarii. Post longos, ac diros cruciatus moritur Bajis die X. Iulii exactis annis vitae LXII. et fere dimidio, imperii XX. supra menses XI. Spartianus, et Eutropius Hadriano annos imperii XXI. menses XI. largiuntur. Eorum sententiae accedit Norisius nixus praeterea numorum ac marmorum testimonio, sed valde infirmo. c) Ergo cum annum so-

a) L. LXIX. § 12. b) Tillemont. nota 13 in Hadr. c) Vot. decenn. p. 122.

lidum addit Hadriano, necesse erit, tantundem temporis adimere successori Antonino, ac tum viderit, in quos se laqueos induerit. Recole, quae in parte I. hujus operis ad numos Alexandrinos Antonini Pii observavimus. [a]) Sed et Pagius hanc Norisii opinionem late refutat. [b])

Fuit Hadrianus inter principes de imperio Romano optime meritos numerandus, etsi ingentia vitia non parum ejus verae laudi detrahant. Si biographum Spartianum, Dionemque audiamus, non alium magis principem perinde summa, atque infima imperii procurasse legimus. Quam ille indefessus fuerit in obeundis totius imperii provinciis, atque omnibus, qua illae laborarent, per se ipsum inspiciendis, quam severus in milite disciplinae exactor, quamque ille non ducis magis, quam commilitonis munus fungeretur, copiosius in sequentium numorum explicatione differemus. Comis vero in omnes, et facilis saepe amicorum conviviis interfuit, aegros etiam tenuioris fortunae bis ac ter in die invisit, solatiis fovit, omnia denique ad privati hominis modum fecit. Vt privatim, sic et publice liberalis non modo debitum fisci ingens, quod ad annum V. C. 871 vidimus, populo remisit, et provincias damnum passas collato aere sublevavit, sed etiam erectis templis magnificentissimis, Athenis praecipue, quas impense dilexit, ac Cyzici, aquaeductibus, portubus, urbium tam ornamento, quam commodis consuluit. Superest Romae stupendae molis sepulcrum a se juxta Tiberim conditum, adcuratius reliquis descriptum a Procopio, et rudera Tiburtina, ejus magnificentiae aeternum monumentum, quo in loco, ut narrat Spartianus, [c]) sibi villam mire aedificavit, ita ut in ea et provinciarum, et locorum celeberrima nomina inscriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Poecilen, Tempe vocaret. Etsi inde ab adito imperio tuendae per terrarum orbem paci operam omnem impendit, qua de causa Armeniam, reliquasque trans Euphratem positas regiones, nimirum perpetuum bellorum fomitem ultro abjecit, non tamen militem ignavo otio diffluere passus est, sed occupatum semper, et in armorum negotio adsiduum tenuit, quo factum, ut et exteris esset semper formidatus, et ut bellum ipse nullum movit, sic mota facile componeret. Inter ferias has imperii occupationes superfuit tamen tempus, quod seu exercitio corporis, seu honestis artibus impenderet. Venatus pertinax studium numi ipsi suppeditabunt. Graecis vero studiis tanta inde a puero contentione fuit deditus, ut Graeculus ipse a nonnullis diceretur. [d]) Neque arithmeticae modo, geometriae, picturae, et musicae peritiam professus est, sed etiam artem fingendi ex aere, vel marmore, an vero proxime Polycletos, et Euphranoras, Victori, qui istud memoriae prodidit, non temere credimus. [e]) Pere-

a) Vol. IV. p. 73. b) Dissert. hypat. P. I. c. 4. c) in Hadr. sub fin. d) Spartian. Victor in Epit. e) in Epitome.

grinationis ita fuit cupidus, ut omnia, quae legerat de locis orbis terrarum, praesens vellet addiscere. Tam praeclarae vitae maculam aspersere voluptates, in quibus nimium eum fuisse perhibet Spartianus. Inconsultum ejus amorem, quo in puerum Antinoum furebat, in hujus numis perstringemus. Pacis vero fuisse appetentiorem proditur, quam istud imperii majestatem decere videretur; nam pecuniam eum exteris erogasse, ne quid novi molirentur, non modo Dio tradit, [a]) sed et apertius Victor, [b]) eum a regibus multis pace ope occultorum munerum impetrata jactavisse palam, plus se otio adeptum, quam armis ceteros. Verum multo funestior ejus fuit invidia, qua insectatus est eos, qui in arte quapiam excelluere, sic ut horum non paucos ad mortem etiam adigeret, quos inter fuere Euphrates celebris ejus aetatis philosophus, et Apollodorus Damascenus, fori Trajani, et pontis in Danubio architectus, et visum est nonnullis, pacis tantum, et securitatis publicae obtentu ab eo Armeniam, aliasque provincias relictas, disjectumque famigeratum Danubii pontem, revera quod Trajani gloriae invideret. Vti laetum eum, liberalem, clementem, ita et severum, tenacem, simulatorem, ac saevum, denique in omni vita varium vocat Spartianus. Saevitia, quam principio imperii caesis aliquot viris praestantissimis prodidit, multo violentius postremis ejus vitae annis erupit, cum accedente ad morbi dolores tristitia pestilentius adhuc malum suspicio animum ejus pervaderet, qua impulsus viros reip. clarissimos, et consulares, tanquam imperium adfectarent, occidi jussit. Quantum sibi ex his funeribus conciliaverit senatus odium, infra in ejus consecrati numis persequar. Animam egredi cunctantem his cohortatus versiculis fertur: [c])

Animula vagula, blandula,
Hospes, comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos.

Istud carmen, si festivus quidam lepor inter facetias fudit, potest sane dissimulari. Sin argumentum est judicii, quod de pulcra, justaque scribendi ratione tulit, videmus, sibi in ipsa morte constare Hadrianum, qui vegetus valensque Antimachum Homero, Catonem Ciceroni, Ennium Virgilio potuit praeferre, [d]) et sunt ii venia digni, qui eum Graeculum, et sophistam per ludibrium appellaverunt. Sepultus est primum Puteolis in villa Ciceronis, ejus deinde cineres translati Romam in sepulcro juxta Tiberim, quod sibi ipse vivus fecit, conditi sunt. [e])

Vxorem unicam habuit *Sabinam* sterili matrimonio.

ANIMADVERSIO

ad partes anticas numorum Hadriani.

Ad has praemonendum I., Hadrianum in iis plerumque fingi capite nudo, quod minus frequens est in numis Augustorum cum proxime praecedentium, tum consequentium. Sunt, qui istud

a) L. LXIX. § 9. b) in Epit. c) Spartian. c. 25. d) Spart. Dio. e) Spart.

factum opinentur propterea, quoniam teste Spartiano *frigora, et tempestates ita patienter tulit, ut nunquam caput tegeret.* Cum quo consentit et Dio: [a]) *nullo calore, nullo frigore, ut capite operto esset, adduci potuisse, nam et inter nives Celticas, et calores Aegyptios nudo capite ambulavit.* Quae res ei male vertit; nam teste iterum Spartiano *peragratis omnibus partibus capite nudo, et in summis plerumque imbribus atque frigoribus in morbum incidit lectualem.*

II. Novi etiam moris est caput barbatum, testantibus istud non solum numis, sed diserte etiam Dione: [b]). *Hadrianus enim*, ait, *primus imperatorum barbam promisit.* Videmus quidem etiam tam Augusti, quam Neronis genas in numis barbula vestiri, sed in his, ut diximus, causa fuit aut luctus, aut ponendae secundum veterem consuetudinem barbae aetas nondum matura. Ejus in Hadriano moris causam statuit Spartianus, *ut vulnera, quae in facie erant naturalia, tegeret.* At enim aliam huic ejus instituto causam subesse suspicor, nimirum quod philosophiae studia pertinacius professus erat, quam qui professi sunt, barbam alere consuevere. Atque in hac etiam mente fuisse Iulianum Augustum, satis ex iis patet, quae in Caesaribus suis Hadriano objectat: *post hunc* (Trajanum) *progreditur vir prolixa barba venerandus . - - Hunc cum saepius in coelum oculos attollentem, ac solicite occulta inquirentem conspexisset Silenus, quid vobis, ait, videtur hic sophista?* Sane constat, Hadrianum sophistas, nisi quos propter invidiam acerbius habuit, impense fovisse, atque ipsum refert Spartianus apud Alexandriam in museo multas quaestiones professoribus proposuisse, et propositas dissolvisse, neque alia causa fuit tanti ejus in Athenas Atticas adfectus, nisi quod eam urbem philosophiae studia ab antiquo commendavere. His cum et proximi ejus successores Augusti enixe vacaverint, (nam eam aetatem proprie sophistarum dicere possumus) barbam et ipsi alebant, nisi forte et hos velit Spartianus naturalia in facie vulnera barbae velo voluisse obtegere. Ea cultus ratio ex philosophiae cultu nunc invecta apud posteros principes in consuetudinem abiit, sic ut in longum tempus etiam imperatores ii, qui omnium minime philosophi essent, barbam tamen promitterent.

III. Si quis volet monetam Hadriani attentius observare, facile intelliget, in numis consulatus I. et II. comparere potius Hadriani protomen, quam caput, collum intelligo productius addita majore parte pectoris, et tergoris, tum et faciem in his nonnihil macilentam, et mentum acutius, ad haec additam simili προτομῃ inscriptionem nondum captum per adoptionem TRAIANI nomen omittere, quod deinceps, ubi caput est tantum, et non amplius ea, quam dixi, protome, atque illud pinguius, constanter abest. Et haec quidem tam capitis, quam epigraphes peristasis observatur adhuc in nonnullis consulatus III. numis. Ex quo manifestum, primis consulatus III. annis retentum adhuc veterem et capitis, et inscriptionis

a) L. LXIX. § 9. b) L. LXVIII. § 15.

modum, et quod ſuapte ſequitur, numos omnes hujus legis in haec conſulatus III. principia removendos. Secundum hanc regulam reliquis aetate priores ſunt omnes, qui anticam habent, ut ea mox literis A. B. E. G. deſcribetur. Cum majoris momenti indicia alia deſint, etiam leviora aſpernanda non ſunt.

IV. Etiam epigraphe dandi caſu concepta ex more monetae Trajanae viguit adhuc in Hadriani conſulatu I., ſeu anno V. C. 870. Tamen ſine ejus anni in numis, in quibus Hadrianus dicitur COS. DES. II., caſus rectus redire jam coepit. Perpauci ſunt numi, qui in conſulatu II. dandi caſum retinuere, deinceps conſtanter valere juſſum.

A. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Protome laureata, in AV. AR. AE. I. II. III.*

B. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. *Protome laureata in AE. I. radiata in AE. II.*

C. IMP. CAES. HADRIANVS. AVG. COS. III. *Caput laureatum. Haec epigraphe forte tantum exſtat in aureo, inſcripto:* AN. DCCCLXXIIII. etc. *quem dabimus infra ſuo loco.*

D. HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, vel nudum, in AV. AR. AE. I. III. ſed in AE. II. etiam radiatum.*

E. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Protome laureata in AE. I. radiata in AE. II.*

F. HADRIANVS. AVGVST. *Caput laureatum, in AV. et AR. Epigraphe rara.*

G. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. P. M. TR. P. COS. III. *Protome laureata in AE. max. mod. radiata in AE. II.*

H. HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P. *Caput jam laureatum, jam nudum, in AV. AR. AE. I. II.*

I. HADRIANVS. AVGVSTVS. P. P. *Caput jam laureatum, jam nudum, in AV. AR. laureatum in AE. I.*

K. HADRIANVS. AVG. COS. III. *Caput laureatum, in unico AE. I. apud Pellerinium.* (Mel. I. p. 205.)

NVMI GEOGRAPHICI.

Memorabiles ſunt Hadriani numi, qui *regiones*, *urbes*, *fluvios*, ad quos inviſit, tum et *adventum* in eas terras, et loca, easque beneficio ſuo *reſtitutas*, ac denique *exercitus* in iis excubantes oculis objiciunt. Singula haec ut ex numis praeclare edocemur, ſic et ab hiſtoricis egregie comprobantur. Teſte Dione tot ipſe urbes coram vidit, quot ante eum imperatorum nullus, omnibusque ſubvenit, dum aliis aquam, aliis portus, annonam, opera, pecunias, honores aliis alios largitus eſt. a) Quam fuerit in inſtituendis exercitibus

a) L. LXIX. § 5.

adſiduus, infra ad numum: DISCIPLINA. AVG. plenius differemus. Quam vero duriter tanta itinera fecerit, nulla cujusque incommodi habita ratione, jam diximus, et dicetur adhuc.

Monendum praeterea, numos hos plerosque non eſſe ſignatos eo ipſo anno, quo provincias ſingulas adivit, ſed ſaltem complures multo ſerius; nam in omnibus hujus claſsis numis dicitur *Pater Patriae*, quem titulum anno demum V. C. 881, ſeu imperii anno XI. adoptavit, cum tamen certo conſtet, eum jam ante iſtud tempus multas peragratum provincias. Indubitatum igitur, ſerius a monetae praefectis imperatos hos typos recenſendo ſingillatim illas terras, quas per vices obivit, quo ſeu imperatoris ſui praeclare facta poſteritati commendarent, ſeu ejus ambitioni, et laudis cupiditati ſervirent.

Quo anno adiverit regiones ſingulas, quarum in his numis ſit mentio, ſi quid probabile occurrerit, in ipſis commentariis docere non negligam. Multa in hac cauſá reperi incerta, et obſcura, quae ſatis illuſtrare virorum eruditorum adhibiti conatus nondum potuere. Omnium minime ſequendus Pagius, qui in Critica ſua ipſus ſibi pedicas lubens volensque adligavit, dum non temporum modo, ſed et rerum geſtarum ſeriem infauſtis ſuis quinquennalium epochis coercere adlaboravit.

* * *

Vt lit. H.

RESTITVTORI ACHAIAE. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat, in medio urna prominente palmae ramo.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. II. obvii.

Saepius Achaiam inviſit Hadrianus nimium delectatus Graecorum ingenio, quo Achaia, latius in Romanorum ſenſu accepta, inde ab remotiſsimo aevo illuſtris exſtitit. Quam in ejus urbes munificus fuerit, pluribus in locis commemorat Pauſanias, ornata balneis, et aquis ex Stymphalo derivatis Corintho, templis, porticibus, ſimulacris per alias urbes poſitis. [a]) At praecipuus Hadriani adfectus in Athenas, qua in urbe adhuc privatus archontem egit V. C. 865 teſte Phlegonte. [b]) Factus ſubinde imperator nihil erat honorum, quod urbi antiqua fama cognitae non impertiret. Inter opera ibi ſtatuta eſt gymnaſium, bibliotheca, templum Iunonis, et Iovis Panhellenii, ſed omnibus his praeſtat templum Iovis Olympii, [c]) de quo infra ſub titulo *Olympius*, quem Hadriano dedere Graeci, redibit mentio. Addidit praeterea magnam pecuniam, frumentum, ac denique totam inſulam Cephalleniam. [d]) Vnde merito hierophantis, quae Hadrianum Eleuſine initiavit, in elegante epigrammate, quod ante annos paucos ibidem reperit Worsleyus Anglus, et cum eruditis communicavit eruditus Show Danus, [e]) de hoc imperatore dixit:

Ασπετον ός πασαις πλυτον κατεχευε πολεσσιν,
Αδριανον, κλεινης δ' έξοχα Κεκροπιας.

a) L. II. p. 117. 118. et alibi. b) in Mirabil. c. 25. c) Pauſan. L. I. p. 42. 43. d) Dio L. LXIX. § 16. e) Charta papyr. p. 77.

Qui immensas divitias in omnes diffudit civitates,
Hadrianum, praecipue in urbem *inclytae Cecropiae.*

Propter tanta urbis incrementa, sic ut pars addita *novae Athenae* diceretur, arci inscripti fuere hi versus: [a])

Αι δ' εισ' Αθηναι Θησεως πρωτον πολις,
Η δ' Αδριανυ, κ' ȣ δε Θησεως πολις.
Hae sunt Athenae, Thesei vetus urbs,
At hae Hadriani, non vero Thesei urbs.

Apposite in numi aversa mulieri genu flectenti adstituitur urna prominente palmae ramo. Achaia ab ludis IV. omnibus Graeci nominis eo confluentibus, satis per se cognita, verum et Hadrianum is typus proxime contingit. Eum Athenis instituisse certamina, atque in iis pro agonotheta resedisse, testantur Spartianus, Eusebius, et Dio, et decursionem equestrem in Nemeis, et Isthmiis ludis intermissam Argivis restituisse auctor est Pausanias. [b]) Ergo Achaia restitutis ad veterem splendorem ludis suis, quibus maxime inclyta fuit, jure ab Hadriano restituta dici potuit.

* * *

Vt lit. H.

AEGYPTOS. *Mulier humi sedens d. sistrum, s. canistro innixa, pro pedibus ibis.* AV. AR. AE. I. II. (Mus. Caes.)

Hadrianum peragrata Iudaea, et Arabia venisse Pelusium, restaurasse ibi Pompeji M. sepulchrum, et Antinoum suum, qui in Nilum exciderat, amisisse testantur Spartianus, et Dio. [c]) Haec ut certa sunt, sic disputatum de tempore, quo Aegyptum intravit. Infra in numis inscriptis: ALEXANDRIA, probabimus, hunc in Aegyptum adventum figendum esse ad annum V. C. 883.

Typus aversae elegans est, atque uni Aegypto proprius. Sistrum instrumentum musicum Isidi persaepe tributum, et in Aegypto vulgati usus, ad quod apposite Virgilius: [d])

Regina in mediis PATRIO vocat agmina SISTRO.

Sic et ibis nota avis Aegyptia, et canistrum Aegypti ubertatem significant.

* * *

Vt lit. H.

AFRICA. *Mulier humi sedens capite elephanti exuviis tecto d. leonem contingit, s. canistro innititur, pone spica.* In aliis: *Mulier eodem cultu sedens d. scorpium, s. cornucopiae, pro pedibus canistrum, ex quo spicae promicant.* AV. AR. AE. I. II. (Mus. Caes.)

Antica ignota.

AFRICA. COS. III. P. P. *Navis cum remigantibus adsidente ad gubernaculum Victoria.* AE. max. mod. (Vaill. in num. m. m.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. AFRICAE. *Imperator togatus stans ad aram, illinc genius Africae capite elephanti exuviis tecto d. pateram, s. spicas, pro pedibus victima.* AV. (Mus. Caes.) AR. (Vaill.) AE. I. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. AFRICAE. *Imperator togatus mulierem elephanti exuviis tectam,*

---

a) Gruter pag. 1078. 1. b) L. VI. pag. 491. c) L. LXIX. § 11. d) Aen. L. VIII. v. 696.

f. spicas tenentem, et genu flectentem sublevat, in utrinsque medio spicae. AV. (Vaill.) AR. AE. I. (Muf. Caef.)

Adivisse Africam diserte testatur Spartianus, *ac multum beneficiorum ejus provinciis attribuisse.* Et infra: *quando in Africam venit, ad adventum ejus post quinquennium pluit, atque ideo ab Africanis dilectus est.* Caput proboscide ornatum jam inde ab Agathoclis Siculi aetate, ut ejus numi demonstrant, fuit Africae symbolum. Leo, et scorpius, perinde ac elephanti, animalia sunt in hoc tractu perfrequentia, atque ideo Africae adstituuntur, ut cuniculus Hispaniae. Praeterea Africam subjectam fuisse scorpio signo coelesti, tradit Manilius. [a]) Canistrum et spicae regionis fertilitatem arguunt.

* * *

Vt lit. H.

ALEXANDRIA. *Isis stans d. sistrum, s. situlam.* AR. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

ALEXANDRIA. S. C. *Mulier humi considens d. spicas, s. racemum cum botris, et simul canistro innititur, pro pedibus tres spicae.* AE. I. II. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE. S. C. *Imperator, et figura muliebris sacrificans.* AE. I. (Vaill.) In alio: *Hadrianus et Sabina jugati stantes manus porrigunt Serapidi et Isidi jugatis, ara intermedia.* AE. I. (Vaill.)

Opportune hoc loco tempus definire conabimur, quo Hadrianus Aegyptum, et Alexandriam intravit, in quo figendo propter monumentorum defectum operam hactenus luserunt chronologi. Scriptores veteres aut reticent tempus, aut in eo definiendo more suo dissentiunt. Quae de ejus in Aegyptum profectione, dissimulato tamen anno, tradiderunt Dio, et Spartianus, jam commemoravi supra in numo inscripto: AEGYPTOS. Si Vopiscum audias, fuit Hadrianus in Aegypto saltem anno V. C. 888. Nam recitat epistolam Hadriani, in qua is scribit Serviano: *denique ut primum inde* (Aegypto) *discessi, et in filium meum Verum multa dixerunt, et de Antonino quae dixerunt, comperisse te credo.* [b]) Constat, Aelium Verum non fuisse adoptatum ab Hadriano ante annum V. C. 888, ergo necesse est, hoc vel sequente anno fuisse Hadrianum in Aegypto, quod qua ratione cum historia certa conciliari possit, plane ignoro. Chronicon Alexandrinum Hadriani in Aegyptum iter in annum V. C. 875 confert, ut dicetur infra ad numos Antinoi. Pagius annum V. C. 872 maluit propter inscriptum his, de quibus agimus, numis consulatum III. [c]) quasi vero Hadrianus hoc tantum anno fuisset COS. III., et non reliquis usque ad vitae finem omnibus. Litem invicte decidunt cum numi, tum eximia vetus inscriptio. Audiamus primum numos.

Exstant Hadriani numi Alexandrini varii modi:

L. IE. *Genius muliebris Alexandriae capite elephanti exuviis tecto, et veste succincta stans, s. demissa spicas tenens adprehensam dexteram adstantis imperatoris togati*

a) L. IV. v. 776. b) in Saturnino c. 8. c) Crit. Bar. ad ann. Chr. 119.

dexteram osculatur.

L. IЄ. *Idem genius s. vexillum tenens dexteram, qua simul spicas tenet, cum adstante imperatore jungit.*

L. IЄ. *Idem genius oleae ramum protendens occurrit imperatori quadrigis advecto.*

L. IЄ. *Imperator dextera elata, s. hastam sedet in sella supra triremem, in qua simul conspicitur gubernator.*

Vide similis argumenti numos alios in museo Borgiano sub L. IЄ.

Omnes hi typi tam adcurate secundum modos omnes Hadriani in urbem Alexandriam adventum exprimunt, ut eruditi plerique non dubitaverint, eum anno Alexandrinorum IЄ., quem omnes hi numi inscriptum offerunt, adfigere. Coepit hic annus secundum Alexandrinorum computum in neomenia Thot, id est: die XXIX. Augusti V. C. 883 exiturus eodem die anni sequentis, quo adeo labente certum est, Hadrianum in Aegypto commoratum. Tillemontius ex iisdem numis Hadriani in Aegyptum adventum usque in annum V. C. 885 differt, verum praeclaro illi viro calculus annorum Alexandrinae monetae inscriptorum non satis videtur fuisse perspectus, quem hodie exploratum habemus. Vaillantii doctrinam, istud Hadriani iter in annum Alexandrinum IA. id est: XI. retrahentis refutavimus in moneta nomorum Aegypti. [a]) Haec numi.

At multo illustrius testimonium veteris epigrammatis, praeterquam quod cum numorum testimonio conspirat, ipsum etiam anni tempus, quo in Aegypto adhaesit Hadrianus, nos edocentis. Illud Pocokius ipse cruri sinistro celebratae in superiore Aegypto Memnonis statuae insculptum excepit, vulgavitque, [b]) attamen parum fideliter, nam erroribus totum est obsitum, sed quod sic eruditi sanitati restituendum putarunt, ut videre est apud Dorvillium: [c])

Εκλυον ἀυδησαντος ἐγω Ποϐλιος Βαλϐινος
Φωνας τας θειας Μεμνονος ἠ Φαμενωφ.
Ηλθον ὁμȣ δ' ἐρατᾳ ϐασιληϊδι τηδε Σαϐινᾳ,
Ωρας δε πρωτας ἁλιος ἐσχε δρομον.
Κοιρανω Αδριανω πεμπτω δεκατῳ ἐνιαυτῳ,
Αματα δ' ἐσχεν Αθυρ ἐικοσι και τισυρα.

Audivi loquentis ego Publius Balbinus
Voces divinas Memnonis, qui et Phamenoph. *)
Veni vero una cum amabili regina Sabina,
Horae vero primae sol habuit cursum.
Domini Hadriani quinto decimo anno,
Dies vero habuit Athyr viginti, et quatuor.

*) Consentit cum Aegyptia. hac ejus statuae appellatione etiam Pausanias. (Attic. L. I. c. 42.)

Nolo hic morosius inquirere, sitne universum hoc epigramma recte restitutum, nec ne. Vocabula, quae argumento praesenti serviunt, in Pocockii ectypo bona fortuna illaesa sunt, neque medica manu egent. Narrat, quisquis is fuit P. Balbinus, se una cum Sabina Hadriani conjuge ad Memnonis statuam

a) Vol. IV. pag. 100. b) Descript. of east T. I. tab. 39. c) in Charitonem pag. 524.

visendam profectum, factumque istud imperantis Hadriani anno XV., sive secundum numos L. IЄ. Ergo anno hoc Alexandrino Hadrianus, et Sabina praesentes fuere in Aegypto, qui, ut diximus, coepit exeunte Augusto V.C. 883, P. X. 130. Amplius et diem definit marmor, nempe quartum, et vicesimum mensis Athyr. Coepit hic mensis anni Aegyptii tertius in anno communi die XXVIII. Octobris anni Iuliani, ergo quartus et vicesimus Athyr currebat cum die XX. Novembris, quo apud Memnonem fuit Sabina. En ex illustri hoc monumento tempus proxime definitum, quo Hadrianus in Aegypto praesens fuit, proxime etiam accedente divo Hieronymo, [a]) ex cujus mente Antinous, Hadriani in itinere Aegyptio comes, in Aegypto mortuus est V.C. 882, de quo vide, quae plura dicemus in moneta Antinoi.

Haec pridem scripseram, cum ad manus meas pervenit opus praeclarum Georgii Zoëgae, quo is Aegyptios numos musei Borgiani illustravit adjecta dissertatione de tempore, quo Hadrianus in Aegypto fuit. Non negat vir praestans, Hadrianum anno imperii secundum Alexandrinos XV. fuisse in Aegypto, numis Alexandrinis cum anno IЄ., quos supra indicavi, nimis aperte istud docentibus. Verum, quod aliis etiam viris eruditis placuisse video, bis eum in Aegyptum profectum statuit, primumque ejus iter anno imperii secundum Alexandrinos VI. adfigit, quo etiam tempore mortuum ibi Antinoum comprobare nititur. Fueritne hoc Hadriani in eam regionem iter simplex, an geminum, disputare non lubet, verum mearum esse partium existimo, evertere argumentum ejus validissimum, quo primum, ac maturius Hadriani iter niti ipse testatur. Ad tres enim numos Antinoi commatis Alexandrini, omnes L. Θ. notatos, quos olim in catalogo musei Caesarei descripseram, provocat, ex quo jure arguit, cum Antinous Hadriani comes, testibus his numis mortuus jam fuerit in Aegypto anno imperii IX., numi alii Alexandrini Hadrianum anno XV. fuisse in Aegypto testentur, sequi, bis eum ad hanc regionem invisisse. Verum cum eosdem hos numos secundis curis in examen revocassem eo tempore, quo eadem argumenta de Hadriani itinere, et morte Antinoi tractare coepi, non obscure vidi, legendum potius L. IΘ., ut adeo auctor clarissimus ex his musei nostri numis nihil habeat ad causam suam subsidii, et gravate feram ipse, mea negligentia viro mihi amicissimo in re gravioris momenti fuisse illusum. Vide, quae de his Antinoi numis in hujus moneta copiosius differam.

Si Hieronymo, [b]) et Cassiodoro fides, Hadrianus Alexandriam a Romanis vastatam refecit, et teste Vopisco vetera privilegia restituit, et nova addidit. [c]) In eadem urbe cum professoribus disputasse in museo, tradit Spartianus. Typi numorum praesentium principes Aegypti deos, aut fertilitatis cognitae argumenta exhibent, ac notandum praeterea, nunquam in nu-

a) in Chronico. b) l. c. c) in Saturnino c. 8.

mis Romanis genium Aegypti, vel Alexandriae elephanti pelle vestiri, quod patet cum ex numis modo adductis, tum ex numis gentis Aemiliae. Verum ab Aegyptiis ipsis id persaepe factum, probant numi Alexandrini, quos paullo ante disputationis causa advocavi, aliique imperatorum praecedentium cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ, tum numi ipsorum Aegypti regum.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ARABIAE. *Imperator, et mulier stantes ad aram dexteras conjungunt jacente humi victima.* AR. (Gessner ex mus. Pfau.) AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ARABIAE. S. C. *Imperator togatus mulierem genu flectentem, et s. forte calamum tenentem sublevat, pro pedibus camelus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Narrat Spartianus, Hadrianum *peragrata Arabia Pelusium venisse.* Secundum ea, quae continuo in *Alexandria* dixi, necesse est peragratam ab Hadriano Arabiam ineunte anno V. C. 883. De attributis Arabiae, quae posterior numus offert, egi in moneta Trajani ad numum ARAB. ADQ. anni V. C. 858.

* * *

Vt lit. H.

ASIA. *Mulier dextro pede prorae navis insistens d. acrostolium, s. gubernaculum.* AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ASIAE. S. C. *Imperator togatus, et mulier sacrificantes.* AE. I. (Vaill. Mus. Caes.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ASIAE. S. C. *Imperator figuram muliebrem sublevat capite radiato, s. sceptrum gerentem.* AE. I. (Vaillant.) In alio: *Mulier flexo genu gubernaculum super humero tenens ab adstante imperatore togato sublevatur.* AE. II. (Mus. Caes.)

Hadrianum in Asia (proconsularem intellige, quam solum innuunt hi numi) fuisse versatum, satis constat. Eum per hunc tractum *iter facientem condidisse templa sui nominis*, narrat Spartianus. Quin urbes etiam memorantur, quae ita ab eo auctae fuere, ut non dubitarent, eum alterum conditorem appellare, et ab eo nomen mutuari. In harum numero fuere Cyzicus, Smyrna, Stratonicea Cariae, aliaeque complures. Quantam pecuniae vim erogaverit in annius Smyrnae ornamenta, videri potest apud Philostratum. a) Quae ejus fuerint in Cyzicum merita, erecto ibi in nomen suum templo magnificentissimo, et constitutis ludis, in hujus moneta dictum. Quae sane causa princeps fuerit, cur eum Cyziceni tertium decimum deum appellaverint. b)

Typus numi primi Asiae attributa maritima commodat, quod pleraeque ejus provinciae mari essent adsitae, neque aliter nisi mari, saltem Roma profectis, adiri posset. Implexior ratio capitis radiati, et sceptri, quae offert numus tertius, si modo Vaillantius praeco vera vidit.

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. BITHYNIAE. S. C. *Ara ignita, hinc imperator togatus stans, illinc Bithynia capite turrito d. pateram,*

---

a) in vita Polemonis. b) Socrat. Hist. eccles. L. III. c. 23.

f. gubernaculum, pro pedibus victima. AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI BITHYNIAE. S. C. *Imperator togatus mulierem genu flectentem fublevat, quae dextro pede proras navis infiftit, et finiftra duas fpicas, in aliis gubernaculum tenet.* AE. I. II. (Muf. Caef.)

Fuiffe Hadrianum in Bithynia, fcriptores diferte quidem non prodidere, verum iftud teftantur numi praefentes; atque etfi horum teftimonio careremus, an temperare fibi potuiffet Hadrianus, quo minus regionem inviferet, quae Antinoi fui patria exftitit? Quin etiam conftat, eum in Bithynia venatum, et quo loco urfam occiderat, urbem de fuo nomine Ἀδριανὴ θῆρας, *Hadriani venationem*, aedificaffe, ut referunt Spartianus, et Dio, etfi haec urbs ambiguis finibus Myfiae potius videatur tribuenda. Quam fuerit Hadrianus in Bithynos beneficus deprecante potifsimum, ut videtur, Antinoo, teftantur urbes ab ejus nomine appellatae *Hadriani*, *Hadrianopolis*, praeter jam memoratas *Hadrianotheras*, quin et Claudiopolis, five Bithynium Antinoi patria innumeris ab hoc imperatore beneficiis adfecta *Hadrianam* fe in numis ad Gallieni usque aevum profitetur. Nicaeam quoque, Nicomediam, aliasque ejus regionis urbes fub imperii fui initium tremore terrae gravifsime adflictas liberalitate fua juvit, [a]) et ferius in iisdem urbibus infignia templa, fora, aliaque aedificia ftatuit, ut adeo jure *Reftitutor Bithyniae* appellari fit promeritus.

Bithyniae in numis caput eft turritum, credo propter infignium urbium copiam. Gubernaculum manu tenet propter ejus regionis navigandi opportunitatem, hinc in Propontidem, illinc in Euxinum vergentis.

* * *

Vt lit. H.

BRITANNIA. S. C. *Mulier fedens dextero pede rupibus impofito, finiftra caput fuftentans, d. haftam gerit, cubito in praegrandem clypeum innixo.* AE. I. II. (Vaill.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. BRITANNIAE. S. C. *Imperator, et provincia facrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

EXERC. BRITANNICVS. S. C. *Imperator paludatus ftans in fuggeftu adloquitur cohortes.* In aliis: *Imperator eques.* (Vaill.)

Tefte Spartiano *Britanniam petiit, in qua multa correxit, murumque per LXXX. millia paffuum primus duxit, qui barbaros, Romanosque divideret.* Sequendo verba ejusdem auctoris haec Hadriani profectio figitur ad annum V. C. 874. Reliqua Britannica Hadriani aetate fere ignorantur, neque typi aliquid, cui immoremur, fuppeditant.

* * *

Vt lit. H.

CAPPADOCIA. S. C. *Vir capite turrito, et habitu fuccincto ftans d. montem Argaeum, f. vexillum tenet.* AE. I. II. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. CAPPADOCICVS. S. C.

a) Eufeb. in Chronico.

Imperator eques adloquitur milites. AE. I. (Vaill.)

Hadrianus instituto per Asiam proconsularem itinere Cappadociam intravit, et ab indigenis *servitia castris profutura suscepit*, ut refert Spartianus. Addit, eum ex vicino Parthiae rebus, et conservandae vicinorum regum amicitiae prospexisse. De monte Argaeo, trito Cappadociae symbolo, actum in numis Caesareae Cappadociae.

* * *

ADVENTVI. AVG. CILICIAE. S. C. *Imperator, et mulier sacrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Ciliciam Hadrianum adivisse, explicate historici non produnt, tamen id factum post iter Cappadocicum, colligitur ex Spartiano. Nam post illud narrat, *circumeuntem provincias procuratores, et praesides pro factis supplicio adfecisse*, ac deinde intrasse in Syriam, quod factum Tillemontius ad annum V. C. 877 refert.

* * *

Vt lit. H.

DACIA. S. C. *Mulier rupi insidens d. signum militare, s. gladium incurvum.* AE. I. II. (Muf. Caes.)

Vt lit. H.

EXERC. in aliis EXERCITVS. DACICVS. S. C. *Imperator in equo d. elata tres adstantes milites adloquitur.* AE. I. (Muf. Caes.)

Hadrianum privatum bis fuisse in Dacia, nimirum per utrumque bellum Dacicum, ex Spartiano discimus. Vtrum illam Augustus adiverit, neque numi, neque scriptores meminere. Istud certum narrante Eutropio, non placuisse Hadriano Daciam imperio adjectam, et abjecisset eam statim ab adito principatu, perinde atque Armeniam, nisi aliud suasissent tot Romanorum coloniae ibi constitutae, quae abductis legionibus hostium incursionibus totae patuissent. Nihil igitur ea parte immutavit, nisi quod celebrem Danubii pontem, Trajani opus, dejecit, ut in hujus moneta diximus. Quare marmor editum a Grutero, a) positumque Hadriano, *cujus virtute Dacia imperio addita felix est*, aut suppositititium putandum, aut infamis adulationis reum.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. GALLIAE. S. C. *Imperator, et mulier ad aram sacrificantes, humi jacet victima.* AE. I. (Muf. Caes.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. GALLIAE. *Imperator togatus mulierem humi prolapsam sublevat.* AR. AE. I. II. (Muf. Caes.)

Primum Hadriani iter, ex quo peregrinari instituit, Gallicum fuit auctore Spartiano.

* * *

Vt lit. H.

GERMANIA. *Mulier stans d. hastam, s. clypeum Germanicum.* AR. (Muf. Caes.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. GERMANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill. Muf. Caes.)

Ex Galliis transivisse in Germaniam, refert Spartianus, atque idem alibi narrat, ab eo Germanis regem impositum.

a) pag. 249. 4.

* * *

Vt lit. H.

HISPANIA. *Mulier sedens juxta rupem d. ramum, pro pedibus cuniculus.* AV. AR. AE. I. II. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. HISPANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill.) AE. II. (Muf. Chriftinae.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. HISPANIAE. *Imperator togatus mulierem fublevat f. ramum tenentem, pro pedibus cuniculus; in aliis pro hoc ara intermedia.* AR. AE. I. II. (Muf. Caef.)

Spectatis majoribus Hadriano patria fuit Hifpania, et natale illis folum Italica municipium Baeticae; nam ipfe Romae primam lucem afpexit. Puer aliquamdiu in hac fua patria moratus eft, dum in Germaniam, ac deinde Romam avocaretur, ut fupra diximus. In fupremo faftigio ex Galliis Hifpaniam petiit, et acto Tarracone omnium Hifpanorum conventu ibi hiemavit, et fumptu fuo aedem divi Augufti reftituit. a) Etfi in propinquo effet, Italicam tamen fuam non invifit, quanquam multis eam honoribus, et fplendidis muneribus ornaret. b) Certe quinquennalem honoris caufa in ea egiffe, Spartianus refert.

Cuniculus Hifpaniae fymbolum vulgo cognitum, de quo vide, quae olim plura diximus in Prolegomenis ad numos Hifpaniae Vol. I. p. 8.

* * *

Vt lit. H.

ITALIA. *Mulier ftans d. haftam, f. cornucopiae.* AR. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ITALIAE. *Imperator, et Italia ftantes ad aram facrificant.* AV. (Muf. Caef.) AR. (Vaill.) AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ITALIAE. *Imperator togatus ftans mulierem genu flectentem, et f. cornucopiae tenentem fublevat.* AV. (Vaill.) AE. I. (Muf. Caef.)

Hadrianum primum adveniffe in Italiam anno V. C. 871, in ejus anni numis vidimus, atque hic adventus faepe fuit repetitus, quoties nimirum ab folitis peregrinationibus in urbem reverfus eft. Sed et conftat, multis ab eo beneficiis, et honoribus ornatam fuiffe hanc terrarum dominam. Remiffum fifci debitum fupra vidimus, quae indulgentia Italiam maxime fublevavit, remiffum praeterea Italiae aurum coronarium, pueris etiam, ac puellis, quibus Trajanus alimenta deftinaverat, incrementum liberalitatis adjecit. c) In pluribus Italiae urbibus annuum, eumque honorarium magiftratum gefsit. d)

* * *

Vt lit. H.

IVDAEA. S. C. *Imperator togatus ftans mulierem genu flectentem fublevat, circa quam tres puelli palmas geftantes.* AE. I. (Muf. Farnes.) Alius, fed fine S. C., AE. max. mod. cum praegrandi circulo in mufeo Pifani. Similis cum fimili circulo, fed fufus, eft in mufeo Caefareo.

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. IVDAEAE. S. C. *Imperator, et genius Iudaeae facrificantes,*

---

a) Spartian. b) Dio L. LXIX. § 10. c) Spartian. d) ibid.

juxta quem pueri palmas tenentes. AE. I. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. IVDAICVS. S. C. *Imperator in suggestu stans milites adloquitur.* AE. I. (Patin ad Suet. p. 377.)

Adventum Hadriani nostri in Iudaeam testatur Dio. a) Desunt numi, qui Hadrianum *restitutorem Iudaeae* celebrarent, etsi typus numi primi revera restitutionem imitetur. Sed enim illo imperante indigna erat ea natio, quae augusto beneficio recrearetur. Satis constat, quanto furore, qui fidem humanam superet, adhuc Trajano rerum potito fanatica ea gens velut oestro percussa Cyrenaicam primum, quae sceleris incunabulum fuit, deinde Alexandriam, ac Cyprum caedibus, incendiis, rapinis pervaserit. Ad obsequium armis redacta quievit tantisper. Subinde, seu quod Hierosolymas coloniam deduxit Hadrianus, ut ait Dio, b) seu quod genitalia praecidere vetarentur, ut Spartiano visum, palam obsequium exuit, arsitque infando bello omnis Palaestina lecto duce Barchoceba. Belli initia, tametsi per populi commoti vilitatem levia videri poterant, non tamen aspernanda Hadrianus arbitratus Iulium Severum, quo praestantiorem ducem ea aetas non habuit, ex Britannia evocat, belloque gerendo praeficit, qui tandem nonnisi aegre, ac multis acceptis incommodis, captis iterum, atque iterum eversis Hierosolymis, excisis castellis, interfectis omnibus, qui obstitere, reliquis sub hasta venditis, bello temerario finem imposuit. Ejus adcuratam historiam conscripsit Tillemontius. c)

Quo anno Iudaeam inviserit Hadrianus, controvertitur. Factum istud profitetur Pagius anno V. C. 872. P. X. 119, d) ergo ipso anno, cujus Kalendis Ianuariis consul III. processit conlega Rustico. Sententiam suam binis testimoniis comprobat, uno Chronici Alexandrini, narrantis, iisdem consulibus Hadrianum venisse Hierosolymas, rebusque ibi ordinatis urbem de se dixisse *Aeliam*. Altero Epiphanii ex libro de Ponderib. et Mensur., cujus verba sunt: *Hadrianus Antiochiam, ac Coelen Syriam, Phoenicen, et Palaestinam, quae Iudaea dicitur, anno, quam eversa fuerat, septimo et quadragesimo peragrans Hierosolymam celeberrimam urbem ac nobilissimam contendit, quam Titus Vespasiani filius secundo sui imperii anno everterat.* Chronici Alexandrini edicto, quia ipsi consules adduntur, certe intelligendus annus V. C. 872. Ad Epiphanium quod attinet, minus illi probe cum computo chronici convenit. Captae fuerunt a Tito Hierosolymae V. C. 823 die II. Septembris, ergo annus septimus ac quadragesimus Chronici exivit eodem die anni V. C. 870. At enim hoc tempore vix imperium adhuc degustavit Hadrianus. Ait quidem Pagius, ut utrumque auctorem conciliet, et biennii defectum resarciat, annum primum Epiphanii non ducendum ab anno V. C. 823, seu captarum Hierosolymarum, sed ab anno sequente, quo triumphus Iudaicus actus est, ac praeterea, ut

a) L. LXIX. § 11. b) L. LXIX. § 12. c) T. II. P. II. p. 490. d) Crit. Baron. ad hunc ann.

ſaepe ab antiquis fit, excludi annum ultimum, quo Hadrianus Hieroſolymas venit. Violenter ſatis, ſed ad cauſam neceſſario. Credam praeſtare, hujus aetatis chronologis non magnam habere fidem, qui paſsim rationem temporum male deſcripſere. Satis eſto, tam maturum Hadriani in Iudaeam, ac vicinum tractum iter non modo infirmo niti fundamento, ſed etiam componi non poſſe cum inſtituto itinerum, quod ſibi in peragrandis imperii provinciis praefixit Hadrianus, et nos in annalibus digeſsimus. At vero Hadrianum anno demum V. C. 883 fuiſſe in Iudaea, et inde intraſſe Aegyptum, docent numi Gazae Iudaeae, et quae ſupra ad numum Hadriani inſcriptum: ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE. diſſeruimus.

* * *

Vt lit. K.

RESTITVTORI. AVG. LIBYAE. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat.* AE. I. (Pellerin Mel. I. p. 205.)

Mediobarbus eo loco, quo *reſtitutas* ab Hadriano provincias recitat, cum ad Libyam perventum eſt, ejus numum plane perfunctorie ſic deſcribit: RESTITVTORI. LYBIAE, nulla facta mentione ſeu typi, ſeu muſei, quo factum, ut monſtrati hujus numi nullam eſſe habendam rationem cenſerent antiquarii. In aliis catalogis omnibus, quotquot reperi, eum numum reticeri video. Serius illum ex muſeo ſuo vulgavit Pellerinius, verum is, ut ab auctore proponitur, nonnulla offert inſolentia. I. Epigraphe capitis: HADRIANVS. AVG. COS. III. in nullo hactenus Hadriani numo a me comperta eſt. Sed levius iſtud. Majoris momenti eſt, quod in eo obſervo II., nimirum epigraphen averſae: RESTITVTORI. AVG. LIBYAE. Quid huc irrepſit vocabulum AVG., quod in omnibus reſtitutarum provinciarum numis conſtanter abeſt, quanquam adſit conſtanter in numis inſcriptis: ADVENTVI. AVG.? Vtrum exſtet alicubi numus RESTITVTORI. AVG. AFRICAE, quem ibi vir eruditus citat, ignoro, atque etiam majorem in modum dubito; nam videtur hunc numum citare ſolum de memoria, et non conſultis libris, perinde atque mox infra confertim fallitur, cum adſerit, non exſtare numos inſcriptos: ADVENTVI. AVG. SICILIAE, deinde auctores veteres nusquam adfirmare, Hadrianum aliquando aut in Achaia, aut in Sicilia commoratum, cujus tamen profectionis copioſa veterum habemus teſtimonia, quae ſuis locis indicata reperies. Ad numum propoſitum ut redeam, utraque a me propoſita ratio perſuaderet facile, eum eſſe malae notae mercem, niſi eum genuinum tueretur auctor gravis, et magni in ſcientia noſtra nominis Pellerinius. Fuiſſe Libyae tum maxime opus reſtitutore Auguſto, nimio certum, quando imperante Trajano, et Hadriano a Iudaeis rebellibus ultra ducenta hominum millia caeſa conſtat, de qua miſerae regionis calamitate vide Dionem, et Oroſium. Hadrianum in vicina Ale-

xandriae Libya fuisse venatum, narrat Athenaeus. e)

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MACEDONIAE. S. C. *Ara ignita, hinc imperator togatus stans, inde genius Macedoniae pileatus succincta veste d. pateram, s. flagellum, pro pedibus victima.* AE. I. (Vaill.) AE. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. MACEDONIAE. S. C. *Imperator togatus figuram genu flectentem pileatam, et s. flagellum tenentem sublevat.* AE. I. (Mus. Caes.)

Quo tempore in Macedoniam venerit, incompertum; verisimile tum, quando altero imperii anno per Illyricum Romam ex Oriente venit. Pileum vulgati in hac regione moris vidimus in numis regum Macedoniae, tnm et in denariis C. Antonii, et gentis Planciae. Verum additi flagelli causam hactenus reperire non potui.

* * *

Vt lit. H.

MAVRETANIA. S. C. *Maurus stans d. hastam, s. equum freno retinet.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MAVRETANIAE. S. C. *Ara, hinc imperator stans, inde Mauretania d. pateram, s. vexillum, pro pedibus victima.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. MAVRETANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. MAVRETANIAE. S. C. *Imperator sublevans figuram procumbentem.* Sic numum describit Vaillantius. AE. I.

Neque de tempore, quo Mauretaniam vidit Hadrianus, aliud praeter conjecturas habemus. De Mauris Spartianus: *Motus Maurorum compressit, et a senatu supplicationes emeruit.* Spectato ordine, quo istud narrat, id factum est sub initium ejus peregrinationum. Causa motus per Lusium Quietum illata, virum in praestantissimis ejus aetatis numerandum. Patria Maurus in utroque bello Dacico cum suo Maurorum equitatu egregia edidit facinora. Veterem suam gloriam in bello Parthico sic provexit, ut in meritorum praemium a Trajano praeturam primum, ac consulatum auferret, ac denique provinciam Palaestinam, quo in munere Iudaeos rebelles ad obsequium reduxit. Haec compendio persequitur Dio. b) Si fides Themistio, eum Trajanus, etsi extra imperii Romani fines natus esset, successorem sibi destinavit. d) Ab Hadriano ad regendos Mauros translatus, orto ab his tumultu, cujus ipse, ut imperium in se transferret, auctor est creditus, imperatoris jussu exarmatus est misso ad sedandos Mauros Marcio Turbone, d) denique in itinere sive senatus, sive ipsius Hadriani jussu occisus est. e)

Maurus equum ducens proprius gentis typus. Maurorum equitatus antiquae famae cum propter equorum excellentiam, tum gentis ipsius studium. Quare et in priscis Mauretaniae regum

a) L. XV. p. m. 677. b) L. LXVIII. § 32. c) Orat. XVI. d) Spart. c. 5. e) Idem cap. 7.

numis ſignatos jam equos videmus. Quanto vero uſui hoc ipſo aevo equeſtris ea gens in variis Trajani bellis duce Luſio fuerit, pluribus locis teſtatur Dio, ejusque teſtimonium perennius exhibet columna Trajani, in qua equites Mauri finguntur effreni curſu in Dacos irruentes.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MOESIAE. S. C. *Ara, hinc imperator ſtans, illinc genius Moeſiae d. pateram, ſ. incertum quid.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERC. MOESIACVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill.)

De Hadriani in Moesiam itinere nihil prodidere veteres. Fuere, qui eum Pinci Moeſiae ſuperioris oppido celebraſſe ludos ex ejus ipſius numo adfirmarent, ſed quam nos ſententiam refutavimus ſupra in numis Trajani pag. 446.

* * *

Vt lit. H.

RESTITVTORI. NICOMEDIAE. *Imperator togatus mulierem genu flectentem, et ſ. gubernaculum inverſum tenentem ſublevat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Huc pertinent, quae ſupra ad Bithyniam, cujus Nicomedia metropolis fuit, diſſerui, quo loco ea etiam beneficia commemoravi, quae privatim in Nicomediam Hadrianus contulit. Gubernaculum manu tenet perinde atque in Bithynia in numo ſupra laudato. Cauſa eſt, quod opportuno portu inſtructa naves non modo in commercii, ſed et belli uſum ſervituras in tuto collocavit. Cum quo praeclare conſpirat numus ejusdem urbis Graecus cum capite Antonini Pii, in cujus averſa eſt figura ſtans gubernaculum item inverſum tenens, ſcripto juxta: CTOΛOC, *claſſis*, de quo numo egi pluribus in moneta Nicomediae. Ex quo apparet, fuiſſe hanc urbem totius ejus tractus navarchida.

* * *

Vt lit. H., in aliis ut lit. I.

NILVS. *Nilus decumbens d. cornucopiae, ſ. arundinem, et ſimul Sphingi innixus, pro pedibus hippopotamus, infra crocodilus.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

NILVS. S. C. *Nilus procumbens d. cornucopiae, pro pedibus hippopotamus, infra crocodilus, plures puelli ſenem aut circumſiſtunt, aut per corpus repunt.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ. Vaill.)

Vt lit. H.

S. C. *Idem averſae typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Nilus Aegypti illuſtris fluvius, at Hadriano *ſemper acerbus, ſemper honoratus*, qui charum ſibi Antinoum ſeſe pro imperatoris capite devoventem merſerat, quod infra in ejus amaſii moneta copioſius perſequar. Habemus in elegantibus his numis Nilum cum omnibus ſuis attributis, arundine, Sphinge, crocodilo, hippopotamo, puellis, ſive cubitis, de quibus ſingulis late egimus in Prolegomenis ad numos Alexandrinos Vol. IV. p. 36., in quibus perfrequens eſt Nili eodem modo decumbentis imago.

* * *

Vt lit. H.

EXERC. NORICVS. S. C. *Imperator eques adloquitur cohortes.* AE. I. (Vaill. Muſ. reg. Chriſtinae.)

* * *

Adverſa ignota.

EXERCITVS. PARTHICVS. *Imperator ſtans in ſuggeſtu milites adloquitur.* AE. max. mod. (Vaill. in num. m. m.)

Hoc numo probatur, Hadrianum, etſi Parthica abjecit, aluiſſe tamen exercitum, qui Parthiae invigilaret, et quem dubium non eſt circa Euphratem excubaſſe. Fuiſſe hoc imperante bellum Parthorum in motu, ſed Hadriani colloquio repreſſum, narrat Spartianus.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. PHRYGIAE. S. C. *Imperator ſacrificat cum genio provinciae pileo Phrygio tecto.* AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. PHRYGIAE. S. C. *Imperator togatus figuram genu flectentem pileo Phrygio tectam, et ſ. pedum tenentem ſublevat.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

De Phrygia, quod ad Hadrianum pertineret, nihil diſtincte veteres. Pileus, quo genius tegitur, proprium fuit Phrygum geſtamen, et illo tecti, ſimulque pedo armati, ſcilicet vitae paſtoritiae argumento, in veterum monumentis ſaepe finguntur illuſtres Phryges, Paris, Marſyas, Midas, aliique.

* * *

Vt lit. H.

EXERCITVS. RAETICVS. S. C. *Imperator in aliis ſtans, in aliis eques milites adloquitur.* AE. I. II. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. D.

SICILIA. S. C. *Caput adverſum juvenile paſſis crinibus ſine collo, infra quod monſtrum marinum.* AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. SICILIAE. S. C. *Ara, juxta quam hinc ſtat imperator, illinc mulier capite ſpicis redimito, d. pateram, ſ. ſpicas.* AE. I. (Catal. d'Ennery.) AE. II. (Paruta in Sicil. tab. 174.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. SICILIAE. S. C. *Imperator togatus ſublevat mulierem genu flectentem ſ. ſpicas tenentem, et capite ſpicis redimito.* AE. I. II. (Paruta l. c. Vaill.)

Redux ex Achaia, quod factum Tillemontius cenſet V. C. 879, *in Siciliam navigavit, in qua Aetnam montem conſcendit, ut ſolis ortum videret, arcus ſpecie, ut dicitur, varium.* a) Numi II. et III. facilem ſuppeditant explicatum; nam ſpicae fertilitatem notant, nimirum cognitas inſulae facultates. Sed argumentum numi I. moleſtum eſt aenigma. Vaillantius caput illud adverſum eſſe Meduſae ſtatuit, Havercampus Solis, qui nempe hac facie ſaepe, ut ait, in Rhodiorum numis obſervatur, et cum compertum ſit, hos Syracuſas colonis frequentaſſe, en cauſam typi hujus in Siciliam tranſlati. b) Fuerintne monetarii Romani adeo arguti, aut adeo in arctum redacti, ut, cum Siciliam adumbrare vellent, ad levem hanc, et ignobilem de advocatis Rhodo colonis periſtaſin confugere neceſſe fuerit, ambigo, cum uſitati alii, ne-

a) Spartian. b) Muſ. Chriſtinae. pag. 60.

que unis ſolum Syracuſis, ſed toti inſulae communes typi, ut: Diana, triquetra etc. praeſto eſſent. Si caput illud revera Solis eſt, de quo tamen dubitare liceat, credam potius adludi ad ſolem ab Hadriano ex Aetna proſpectum, quod continuo ex Spartiano vidimus, quam ad Rhodios adventitios, praecipue cum et Aetnaei ejus montis accolae Solis caput in moneta ſua ſignaverint. Sed forte Meduſae potius caput refert, quod ſaepe in numis Siculis, et inſertum triquetrae comparet. Monſtrum marinum infra poſitum eſſe Scyllam, dubitari nequit, quam conſtat in freto Siculo grave imperium exercuiſſe, et quam forma non multum abſimili ſiſtunt numi Sex. Pompeji. Quanquam niſi numus hic Vaillantium praeconem haberet, virum longo uſu in palaeſtra noſtra exercitatum, luberet numi hujus γνησιοτητα in dubium vocare. Nam primum, cum provinciae omnes, quas hactenus vidimus, figuras integras ſuis diſtinctas attributis quocunque demum ſitu offerant, ſola Sicilia arceſsitum longe, aenigmaticum, et hac aetate obſoleti thematis typum obtrudit, cum tamen eadem Sicilia in ſucceſſoris Antonini numis perſonam mulieris, nempe in fingendis hac aetate provinciis uſitatam induat. Suſpecta etiam videtur in hoc numo capitis epigraphe; nam cum in omnibus aliis Hadriani numis ſimilis argumenti legatur inſcriptum: HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P., in hoc uno praetenditur inſcriptum: HADRIANVS. AVGVSTVS. Sed praeſtat rem in medio relinquere.

Vt lit. H.

EXERCITVS. SYRIACVS. S. C. *Imperator ſtans, in aliis eques milites adloquitur.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. THRACIAE. S. C. *Imperator et genius provinciae ſacrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Iter Hadriani in Thraciam incerti eſt temporis. In ea urbem de ſuo nomine Hadrianopolin dictam ad Hebrum condidit hodieque celebrem.

RELIQVI HADRIANI NVMI MEMORABILIORES.

Vt lit. C.

ANN. DCCCLXXIIII. NAT. VRB. P. CIR. CON. *Mulier humi ſedens d. rotam, ſ. tres obeliſcos, ſeu conos complexa.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

Eadem averſa addito S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ. alibi.)

Illuſtres hi numi ex iis, qui COS. III. inſcribunt, ſoli ſunt, quorum aetas tuto, ac proxime poſsit definiri; nam offerunt ipſum *annum* DCCCLXXIIII ab urbis ſcilicet conditu, atque una memorant *natalem urbis*, nimirum a Parilibus, quae XI. Kal. Majas in memoriam conditae hoc die urbis celebrata fuere. In hos numos poſtremus commentatus eſt Baro Bimardus ad Iobertum, [a]) qui laudatis primum aliorum ſententiis de vera epigraphes lectione, (nam de hac cumprimis agitur) iisque refutatis ſuam demum ſtabilire nititur. Non attinet, eas quoque hoc loco commemorare,

a) Tom. II. pag. 178.

quae quoniam falsae lectioni innituntur, suapte corruunt. Vaillantius legit: *Anno 874 natalis urbis populo Circenses concessit.* Sed advertit Bimardus, ludos Circenses adeo fuisse Romae frequentes, ut verisimile non videatur, voluisse monetarios facti ordinarii memoriam modo extraordinario in numis conservari. Harduinus, cum quo, ut plerumque alias, sentit Iobertus, sic epigraphen explicat: ANN*o* DCCCLXXIIII. NAT*ali* VRB*is* P*lebeii* CIR*censes* CON*stituti*. Hunc modum aspernatur Bimardus, quoniam nullo idoneo fundamento nititur, ac praecipue, quoniam Circenses aeque plebeii, ac senatus, et equestris ordinis fuere. Refutatis ergo horum sententiis suam prodit legendo: ANN*o* DCCCLXXIIII. NAT*ali* VRB*is* P*rimum* CIR*censes* CON*stituti*. Censet igitur, Hadriano imperante ad celebrandum natalem urbis nova, et hactenus insueta fuisse constituta. Revera neminem auctorum veterum, ipsum neque Ovidium, cum natalem hunc in fastis memorat, constitutorum hujus causa sacrificiorum, aut ludorum meminisse. Constituisse igitur Hadrianum, cui indignum visum est, diem universo populo Romano sacerrimum nullis peculiaribus caerimoniis condecorari, ut ludi Circenses ejus causa peragerentur. Hanc sententiam non parum juvat Athenaeus, [a]) qui, cum narrasset, quo tempore Romae cum dipnosophistis suis convivabatur, repente exauditum tibiarum, et cymbalorum, et cantantium strepitum, addit: ἐτυχεν δε ὑσα ἑορτη, τα Παριλια μεν παλαι καλυμενα, νυν δε Ρωμαια, τῃ της πολεως Τυχῃ ναυ καθιδρυμενυ ὑπο τυ παντ' ἀριςυ και μυσικωτατυ βασιλεως Αδριανυ. *Forte autem tum agebatur festum, quod Parilia olim vocabatur, nunc autem Romana, templo Fortunae urbis dedicato ab optimo, et literarum amantissimo imperatore Hadriano.* Quo testimonio docemur, ab Hadriano statutum templum Fortunae urbis, ac tum festum Parilia haud dubie novis quibusdam ritibus, atque, ut numi hi docere videntur, ludis Circensibus fuisse celebratum. Haec Bimardi sententia si non plane certa, tamen praeferenda reliquis videtur. At enim lis durabit semper, donec de vera siglae P. significatione, quae varie expleri potest, magis certi erimus. Eruditus Fogginius legendum censet P*ublici*, nimirum, inquit, ut numus indicet, fuisse jam etiam antea eo die a gente Iulia privatis sumptibus celebratos ludos Circenses, quoniam narrante Dione [b]) pridie Parilium nuncius de victis a I. Caesare in Hispania Pompeji liberis in urbem est perlatus. [c]) Sed statuendus tandem conjecturis modus.

Insignia, quae mulier humi sedens manu complectitur, Circum ipsum, ludosque notant tanquam partes totum, nimirum rota currum, tres obelisci, sive coni Circum, quorum terni conjuncti utrinque spinam finiebant, et metae usum praestabant, circa quam flectendus quadrigarum cursus. Narrat Ioannes Lydus, [d]) hos circorum obeliscos, quos ille perperam pyramides vocat, fuisse sacros Nemesi, credo, ne severam

a) L. VIII. p. m. 361. b) L. XLIII. § 42. c) Fasti Verrii p. 58. d) Περι μηνων in prooem.

hanc deam sibi adversam experirentur, qui in arenam descenderunt.

Sunt hi numi soli, qui annum epochae ab urbe condita, toti imperio tantopere sacrae, atque venerabilis inscribunt, et qua non raro scriptores Latini in signandis annis usi sunt. Sed neque in marmoribus frequentior ejus usus. Audrichius, qui similia collegit, [a]) unicum tantum marmor reperit, qui ejus mentionem faciat. Est apud Fabrettum: [b]) EXCESSIT. ANNO. VRBIS. CONDITAE. DCCCXCVII. Ceterum an anni urbis conditae in utroque hoc monumento sint in annis Varronis, an Capitolinis, aliisve, non liquet.

* * *

Variae inscriptiones capitis.

COS. III. *addito in aliis* P. P. *variis typis in omni metallo, et forma.*

Nihil in Hadriani numis hac aversae inscriptione vilius stantibus cum hac omnis generis typis, sed qui obvii plerumque sunt argumenti.

* * *

IMP. CAESAR. HADRIANVS. AVGV. COS. III. P. P. *Caput laureatum.*

DECVRSIO. *Bini viri in citatis equis d. hastam praecedente milite.* AE. m. m. (Mus. Farnes. Vaill. in numis max. mod.)

Huc propter idem argumentum referendus sequens:

Vt lit. D.

S. C. *Idem aversae typus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Eadem aversae epigraphe, et idem typus obvii sunt in numis Neronis, quo loco animadverti, iis indicari Neronis in Circenses studium. Satis compertum, ab his Hadrianum nostrum alienum non fuisse, utut moderatum, *) quod etiam tum patuit, quando decursionem equestrem (δρομον ιππιον) Nemeis, et Isthmiis ludis intermissam Argivis restituit, ut narrat Pausanias. [d])

Vt lit. H.

DISCIPLINA. AVG. *Imperator adducta manu veste praecedens sequentibus pluribus militibus cum signis militaribus.* AV. AE. I. (Mus. Caes.) In aliis scribitur: DISCIPVLINA. AVG. (Vaill.)

Audiendus ad numi hujus intelligentiam Spartianus: [e]) *Militem*, ait, *quasi bellum immineret, exercuit, tolerantiae documentis eum imbuens - - - cibis etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc est: caseo, larido, et posca exemplo Aemiliani, et Metelli, et auctoris sui Trajani, multos praemiis, nonnullos honoribus donans, ut ferre possent ea, quae asperius jubebat; siquidem ipse post Caesarem Octavium labentem DISCIPLINAM incuria superiorum principum retinuit - - - exemplo etiam virtutis suae ceteros adhortatus, cum etiam vicena millia pedibus armatus ambularet, triclinia de castris, et porticus, et cryptas, et topia dirueret, vestem humillimam frequenter acciperet, sine auro balteum sumeret - - - delicata omnia undique summoveret, arma postremo eorum, supellectilemque corrigeret etc.* His consona refert etiam Dio, [f]) qui et addit, ita ab eo milites omnes exercitos, et institutos, ut quae tum ab illo constituta

---

a) Institut. antiq. p. 69. b) Inscript. p. 88. c) Dio L. LXIX. § 10. d) L. VI. p. 491. e) Cap. 10. f) L. LXIX. § 9.

ſunt, ad ſua usque tempora vim legis in diſciplina militari obtinerent. Et Victor: [a]) *Officia publica, et palatina, nec non militiae in eam formam ſtatuit, quae paucis per Conſtantinum immutatis hodie perſeverant.*

Antica incerta.

HERC. GADIT. *Hercules innixus clavae ſ. tria mala, hinc vir humi decumbens, illinc dimidia navis.* AV.

Hunc numum Triſtanus ſeſe ex Arſchotanis numis hauſiſſe profitetur, [b]) quorum tamen exigua vulgo fides eſt. Verum ejus meminit quoque Vaillantius, et bina ejus exemplaria ſe vidiſſe teſtatur Florezius. [c]) *Hercules Gaditanus* Tyro metropoli Gades translatus non modo in Hiſpania, ſed ipſa Roma inclytus fuit, ſic ut ex jure Romano ejus loci Hercules, quod plerisque aliis aliarum regionum diis negatum, bonorum heres ſupremis tabulis ſcribi potuerit. [d]) Proponitur vero in numo Hadriani, cum quod urbs Gaditana Italicae ejus patriae vicina facile cum hac Herculis cultum communicavit, eſſetque mater Hadriani Domitia Paulina Gadibus oriunda, ut principio diximus, tum quod Hadrianus provincias omnes obeundo, easque beneficiis quaquaverſum adficiendo Herculis quodammodo nomen, et honores ſibi emeruit. Navis rem Gaditanorum maritimam haud dubie arguit; at viri decumbentis imaginem, quam plerique alii fluvium dixere, eſſe incerti explicatus, facile mihi cum laudato Florezio convenit. Forte non temere conjecero, eſſe imaginem Oceani. Sane in numis Tyri metropolis Oceanum viri eodem modo decumbentis ſpecie propoſitum vidimus, ſcripto juxta, ne is alioſum accipiatur, vocabulo ΩΚΕΑΝΟϹ., notum vero, Gades ipſi Oceano fuiſſe adſitas. Similis figura viri humi decumbentis eſt etiam in numo Herculis Prodicii, quem dabimus infra ſub P. M. TR. P. COS. III. Ceterum vide, quae Triſtanus loco indicato ad hunc numum fuſe commentatur. Huc etiam revocari poſſunt numi aurei, et argentei inſcripti COS. III. vel: P. M. TR. P. COS. III., et quorum typus eſt: *Hercules nudus, et adverſus armis inſidens d. clavam, ſ. fulmen.*

Vt lit. A.

LIBERAL. AVG. III. P. M. TR. P. COS. III. *Typus congiarii obvius.* In aliis: *Duae figurae ſedentes, quae congiarium diſpenſant.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

LIBERALITAS. AVG. III. S. C. *Typus congiarii obvius.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D.

LIBERALITAS. AVG. IIII. COS. III. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, cui adſtat Liberalitas, quae ex cornucopiae opus in ſubjecti civis ſinum effundit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Antica ignota.

LIBERALITAS. AVG. V. *Reliqua ignota.* Vide, quae mox *dicentur.*

Vt lit. H.

LIBERALITAS. AVG. VI. *Liberalitas ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

LIBERALITAS. AVG. VII. *Liberalitas*

a) in Epit. b) Comment. hiſt. Tom. I. p. 378. c) Medall. de Eſpann. Tom. III. p. 70. d) Vlpian. Fragm. XXV.

his memorari meretur sequens:

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. *Templum distylum, intra quod Hercules nudus stans d. clavam, quem mulier altera adstans a dexteris, altera a sinistris ad se invitare videntur, infra figura senilis decumbens.* AV. (Mus. Caes.)

Eximium hujus numi typum lubet Ciceronis ipsius verbis explicare. a) *Namque Herculem Prodicium dicunt, ut est apud Xenophontem, cum primum pubesceret, quod tempus a natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, datum est, exisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum, multumque dubitasse, cum duas cerneret vias, unam Voluptatis, alteram Virtutis.* Vide de Prodicio hoc Hercule Xenophontem, b) Themistium, c) Quinctilianum, Maximum Tyrium, aliosque, quos recenset Potterus ad Clementis Alexandrini Paedagog. L. II. c. 10. Atque hanc subinde fabulam eleganter Silius Italicus seniori Africano applicuit, d) serius monetarius noster Hadrianum cum Hercule contendens. Nam ut hic averso a voluptate animo austerum vitae genus est amplexus, et excisis ingenti labore monstris pacem terrarum orbi restituit, ita et Hadrianus posthabitis mollioris vitae illecebris maluit per insignem laborum tolerantiam peragrare orbem Romanum, atque in singulis ejus provinciis castigata praesidum avaritia, judicatis litibus, egenis sublevatis beneficentiae suae vestigia relinquere. Hadrianum per ipsos numorum typos saepe cum Hercule comparatum in hoc tractatu vidimus; an vero exstent etiam numi, qualem se apud praesidem Thuanum vidisse ait Casaubonus, e) inscriptum: ΑΥΤ. Κ. ΑΔΡΙΑΝΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. ΗΡΑΚΛΗϹ. ΡΩΜΑΙΟϹ, et in quo ipse in ornamentis Herculeis spectatur, valde dubito. Verisimile est, numum hunc esse Commodi, qui *Hercules Romanus* dictus saepe est in numis tam Romanis, quam Graecis, quanquam revera in museo Theupoli inter numos maximi moduli pag. 778 recitetur numus, in quo Hadriani caput leonis pelle coopertum dicitur, si modo genuinus is putandus est. Quid sibi velit procumbens in imo vir senilis, mihi incompertum. Fluvium dicerem, si aut arundinem gestaret, aut urnae pro more inniteretur; sed neque tum ejus causam tenerem. Vide etiam, quo pacto Lucianus eandem Herculis Prodicii fabulam secum actam narrat. f)

Vt lit. I.

PATIENTIA. AVGVSTI. COS. III. *Mulier sedens d. pateram, s. hastam.* AR. (Seguin Sel. num. p. 150.)

Suspicatus primum est Vaillantius, in hoc Seguini numo vocabulum CLEMENTIA a falsario concinne in PATIENTIA transformatum, conjectura nequaquam temeraria, quia in numis utrovis modo inscriptis idem est typus. g) At fatetur Morellius, subinde alterum ejus numi exemplar Vaillantio obtigisse, et ab hoc museo regio illatum, in quo

a) de Offic. L. I. c. 32. b) Memorab. Socrat. L. II. c) Orat. XXII. d) Punic. L. XV. v. 20. e) ad Spartiani Hadr. cap. 13. f) in Somnio. g) in notis ad Seguin. p. 414.

nunc bis habe
de explicat co
tum, ſiquiden
patientia eſt ho
rerum arduaru
ac diuturna pe

Vt lit.

PROVIDENT
perator togatu
men reſpicit aq
et ſcipionem u
II. (Muſ. Cae

Iudice Triſt
po ſuam in ſ
nimirum qui
to, aut meri
videntiae del
ſtatuentibus ſ
aquilam Iov
ſeu ſceptro im
opportune ci
ſententia *aqu*
et amoris, *qu*
nus fertur.

Vt lit.

PVDIC. P.
lier velata ſtan
ta. AR. (Mu

Pudicitia
Auguſtorum,
guſtarum. P
anus, quanc
qui apud Sab
gerant, *quam*
poſtulabat, in
ultorum amor
cum tenuit A

---

a) Specim. p
358.

Vt lit. A.

SAEC. AVR. P. M. TR. P. COS. III. *Vir seminudus stans, et s. tenens globum, cui phoenix insistit, d. circulum contingit, quo totus ambitur.* AV. (Mus. Caes.) AR. (Vaill.)

Aversa hujus numi aureum imperante Hadriano saeculum depraedicat. Saecula ex metallis traxisse nomen, mythologorum inventum est. Quae beatiora fuere, iis ab auro, metallorum nobilissimo, indita appellatio. Tale sub Augusto exstiturum, si fides Virgilio, multis ante eventum saeculis Aeneae pater Achises praedixit: [a])

Augustus Caesar, divum genus, AVREA condet
SAECVLA.

Sed fuere etiam saecula, quae cum ferrea essent, ac lutea, aurea nihilominus sunt dicta, quomodo decretum fuit a Commodo, ut aevum, quo principatum teneret, nominaretur saeculum aureum, idque in omnibus literis scriberetur. [b]) Vtrum senatus imperante Hadriano per adulationem similem legem sciverit, incertum. Avem globo insistentem esse phoenicem, docemur ex numis inferioris aevi, in quibus non raro eadem volucris globo insistens adstituitur inscriptioni: GLORIA. SAECVLI. vel: FELIX. TEMPORVM. REPARATIO. Phoenicem esse aeternitatis symbolum, diximus in numis divi Trajani. Sed etiam longius aevum notat, quoniam diu vivere est creditus. Circulus haud dubie indicat orbem saeculi in se revoluti, nisi forte zodiacus est; nam si non fallit similis numi pictura Pembrockiana, [c]) in eo zodiaci signa videntur. Vide de hoc numo plura apud Tristanum, [d]) et Liebeum. [e])

Antica incerta.

S. P. Q. R. AN. F. F. OPTIMO. PRINCIPI. *scriptum intra lauream.* AE. I. (Vaill. Mus. Christinae.)

Antica incerta.

S. P. Q. R. AN. F. F. HADRIANO. AVG. P. P. *intra lauream.* AE. I. (Vaill.)

Adclamatio haec est, qua S. P. Q. R. AN*num* N*ovum* F*austum* F*elicem* (nam sic legendas literas solitarias continuo docebimus) Hadriano auguratur. At fuit principibus duplex singulis annis annus novus, unus, communis omnibus, nimirum Kalendis Ianuariis, quo die strenae, id est: munuscula ultro citroque mitti consuevere, quae non raro plene inscripta fuere his verbis: ANNVM. NOVVM. FAVSTVM. FELICEM, ut nos docet Fabrettus, [f]) ad quam inscriptionis normam legendae etiam, ut mox dixi, numorum praesentium literae. Etiam pro salute principis anni principio, nimirum III. non. Ianuar. vota fuisse concepta, disputabimus in tractatu de numis Votorum. Alter annus novus principibus sacer fuit dies, quo imperium auspicati sunt, dictus et dies natalis imperii, atque hoc sensu revera Seneca in Apocolocynthosi diem III. id. Octobr., quo mortuus est Claudius, et imperare coepit Nero, vocat *annum novum, initium saeculi felicissimi.* Vter annus novus in his numis intelligatur, nam utroque recurrente

a) Aen. VI. b) Dio L. LXXII. § 15. c) Part. I. tab. 17. d) Comment. hist. T. I. p. 368. e) Goth. num. p. 443. f) Inscript. p. 500. n. 36. 37.

ſtrumenta, quae utraque manu geſtat, tuto definiri nequit. Magis laborat explicatio Vaillantii, qui, quod figura ſtans d. tenet, antliam dicit, qua Hadrianus lacum Fucinum exſiccavit. Omnia in hoc judicio praepoſtera. Quaeritur primum, utrum lacus tantae capacitatis, et per aquarum molem ſaepe vicinis damnoſus adactis antliis potuerit egeri? Deinde cum Spartianus dicat: *Fucinum lacum emiſit*, ſatis apparet, Hadrianum eodem modo opus aggreſſum, quo olim Claudium, qui eundem lacum effoſſo monte, et ducto canali *emiſit*, ut ait Suetonius. [a]) Ope antliae aquas non emittimus, ſed haurimus, attollimus, ſugimus. Denique hanc ejus ſententiam evertunt numi poſteriores, qui globum exhibent, quo nemo dubitabit indicari tellurem, ſeu orbem terrarum, non vero exiguam terrae portionem egeſtu lacus agriculturae idoneam redditam. Simili inſcriptione, et typo numum cudit Commodus ad annum V. C. 940. An vero et hic lacum Fucinum emiſit? Animadvertendum etiam, cum in numo Domnae ad ſimilem typum, qualem exhibent numi poſteriores, nempe mulierem ſedentem juxta globum, quem puelli obeunt, ſcriptum legatur: FECVNDITAS, inſcriptione numorum praeſentium *telluris ſtabilitas* indicari poſſe *tellurem* procurata liberorum procreatione, principe matrimoniis favente, et alimentorum ope juventuti deſtinatorum *ſtabilitam*.

Vt lit. D.

VIRTVTI AVGVSTI. *Imperator eques leonem haſta confodit.* AE. max. mod. (Muſ. Farnes.)

Hadrianum venatus fuiſſe ſtudioſiſſimum, in ejus vitae compendio diximus. Ea autem fuit per multum, ac diuturnum uſum dexteritate, ut aprum maximum uno ictu conficeret. In Myſia, ſive Bithynia, quo loco feliciter eſt venatus, et urſam occidit, oppidum Hadrianotheras, *Hadriani venationem*, condidit. Equus, cui in praeſente numo inſidet, forte eſt nobilis ille Boryſthenes, quo in venationibus uti ſolebat, cuique mortuo monumentum aedificavit, erexitque cippum ejus laudes epigrammate eloquentem. Quod vero propius ad numi praeſentis typum pertinet, eſt, quod leonem manu ſua ſtraviſſe feratur. Inter periculoſa haec ſtudia jugulum, et coxam fregit, ut nonnihil crure claudicaret. Haec Spartianus, et Dio. [b]) Narrat etiam Athenaeus, [c]) Hadrianum in Libya Alexandriae vicina venatum immanem leonem Maurum, cujus metu tota vicinia ſolum vertit, confeciſſe.

Vt lit. H.

VENERIS FELICIS. *Venus ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

VRBS. ROMA. AETERNA. *Roma ſedens in templo ſex columnarum d. globum, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Theupoli.)

Vtrumque numum conjungo. Hadrianum Veneri, et Romae aedificaſſe templum, cum ex aliis, tum Dione conſtat. [d]) Addit, eum ipſum fuiſſe hujus aedis architectum, occiſumque ejus

a) in Claud. c. 20. b) L. LXIX. § 10. c) L. XV. p. m. 677. d) L. LXIX. § 4.

Est hic pons Tiberi impositus, et ab Hadriano dictus Aelius teste Dione. [a]) Ejus meminit etiam Spartianus: [b]) *fecit et sui nominis pontem.* De numo hoc sic Baldinus: [c]) *dummodo sit indubitatae antiquitatis, a peritis enim pro suspecto habetur.* Sane in Caesareo quoque museo ejus exemplum adest, sed haud dubie spurium.

Vt lit. H.

Sine epigraphe. Isis cum flore loti in capite cani praegrandi currenti insidet, d. sistrum, s. hastam. AE. II. (Mus. Caes.)

Idem typus exstat in aeneo II. formae item anepigrapho Faustinae senioris apud Theupoli, et in numo Fl. Iuliani musei Caesarei inscripto: VOTA. PVBLICA. Eum explicatum vide in numis: VOTA. PVBLICA, quos post ejusdem Iuliani numos recitabimus.

DIVVS HADRIANVS.

DIVVS. HADRIANVS. AVG. *Caput nudum.*

CONSECRATIO. *Aquila globo insistens.* AV. (Mus. Caes.)

Senatus ob caesos complures illustres ordinis sui viros, de quibus egi supra in synopsi ejus vitae, tam inflammato erat in Hadrianum odio, *ut acta ejus fieri irrita vellet, nec appellatus esset divus, nisi Antoninus rogasset. Templum denique ei pro sepulcro apud Puteolos constituit, et quinquennale certamen, et flamines, et sodales, et multa alia, quae ad honorem quasi numinis pertinent.* Haec Spartianus. [d]) Similia Dio, [e]) et Eutropius. Addit Victor, [f]) postquam subito prodivere, quorum imperatum quidem ab Hadriano exitium fuit, sed quos ejus furori studiose subtraxit Antoninus, tum senatores suos quique complexi censuere, quod principio abnuerant. De certamine quinquennali apud Puteolos constituto consule, quae in Antonino sub titulo *Pius* notabo. L. Fabius Cilo dicitur SODAL*is* HADRIANAL*is* adhuc imperante Severo in binis marmoribus, quae post alios emendatius edidit insignis Marinius. [g])

DIVO. HADRIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila stans expansis alis.* In aliis: *Ara ignita.* AR. (Mus. Caes.)

Sunt argenti impuri, multoque serius signati, de quo numorum genere agetur in tractatu de numis consecrationis.

De numis aeneis maximi moduli.

Sub Hadriano cudi coepti numi, quos proprie *maximi moduli* appellamus, nimirum qui seu mole, seu volumine numos primae formae excedunt, et nota solita S. C. fere constanter abstinent, neque adeo eidem usui videntur serviisse, cui reliqua moneta aenea. Istud hic ὡς ἐν παρόδῳ monuisse suffecerit, nam de hoc argumento jam egimus olim in Prolegomenis generalibus Vol. I. cap. V. et X. Iuvat tamen hoc loco commemorare orationem a Winkelmanno parum consulte prolatam. *Observan-*

---

a) L. LXIX. § 23. b) Cap. 19. c) in Vaill. edit. Rom. T. I. p. 68. d) in Hadr. sub fin. e) L. LXX. § 1. f) in Caess. g) Iscriz. Alban. p. 50.

rum plurimos Hadriano imperante Amiſi Ponti percuſſos habemus. Sunt etiam nonnulli ſimiles ſignati Caeſareae Cappadociae, et in aliis urbibus ignotis, quos vide apud Vaillantium, et in Supplementis Khellii.

Exſtant etiam argentei maximae formae in urbibus Graecis cuſi, ex quibus inſigniores ſunt duo Tarſenſes, quorum unus in averſa habet: ΑΔΡΙΑΝΩΝ. ΤΑΡϹЄΩΝ typo *Aquilae harpae inſiſtentis*, quem olim ex muſeo Caeſareo edidi, et illuſtravi. a) Alter cum capite hinc Hadriani, illinc Sabinae, quem integrum dabimus infra in numis hujus Auguſtae.

At multo plures ſunt argentei maximae formae, quorum epigraphe Latine peragitur. Hos non ſolum ipſa moles arguit extra urbem percuſſos, ut jam alias ſaepe inde ab Auguſto monui, et hoc loco apertius profitetur Vaillantius ipſe, ſed etiam typi certis urbibus proprii. Sunt vero:

COS. III. *Duae Nemeſes ſtantes.* (Vaill.) Typus Smyrnae.

— — *Iuppiter togatus ſtans d. aquilam, ſ. haſtam.* (Vaill.) Typus Laodiceae Phrygiae.

— — *Iuppiter Labrandenſis ſtans d. aquilam, ſ. bipennem.* (Muſ. Caeſ.) Typus eſt regum Cariae, et Mylaſae Cariae, de quo vide numos hujus urbis.

— — *Minerva ſtans, etiam in nonnullis intra templum.* (Vaill.) Forte Amiſi, vel Sidetum.

— — *Apollo Actius ſtans.* Vaillantius hujus numi praeco cenſet, numum ſignatum Nicopoli Epiri, ſed vereor, ut exſtet numus argenteus cum imperatoris capite in urbe Graeciae Europaeae ſignatus.

COS. III. *Aeſculapius ſtans.* (Vaill.) Typus Pergamenus.

— — *Figura barbata ſtans d. tridentem, ſ. aquilam, pro pedibus Cerberus.* (Vaill.) Typus ſane inſolens, qui uno ſigno trium deorum fratrum attributa complectitur. Sed urbem, in qua hic numus ſignatus, non reperio.

— — *Faſciculus ſex ſpicarum.* (Vaill.) Typus tritus in numis hujus formae per omnes fere hactenus Auguſtos, etſi de patria non ſatis conſtet.

Praetereo typos alios ignobiliores, quos omnes vide apud Vaillantium.

Huc etiam pertineant argentei ſimilis formae, iique ſatis obvii, quorum ſimiles jam vidimus in moneta praecedentium imperatorum:

DIANA. EPHESIA. *Diana Epheſia ſtans.* (Muſ. Caeſ.)

COM. BIT. (*Commune Bithyniae.*) *Templum, cujus periſtylio inſcriptum:* ROMSPAVG. (Muſ. Caeſ.) De hoc numo, una cum aeneis m. m. inſcriptis: ΚΟΙΝΟΝ. ΒЄΙΘΥΝΙΑϹ. egi in numis Bithyniae.

Illuſtris praeterea eſt ſequens:

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Auguſti nudum.*

HADRIANVS. AVG. P. P. REN. *Figura togata ſtans d. duas ſpicas praefert,*

a) Sylloge I. pag. 47.

finistra togae involuta. AR. m. m.

Vide variorum, measque de singulari hoc numo conjecturas a me propositas in Prolegomenis ad numos Familiarum pag. 102.

Addendus denique:

ΕΥΚΛΕΙΔΗϹ. *Caput barbatum laureatum.* In antica est caput Hadriani. Numus haud dubie aeneus, et urbis incertae. [a]) Notus Euclides insignis a disciplinis mathematicis famae.

De nomine *Olympii*, quod plures Graeciae urbes Hadriano impertivere, vide proxime sub *Titulis*.

Metalla.

Numos Hadriani, qui *metalla* memorant, in numis Trajani sub eodem titulo recensuimus.

MAGISTRATVS et HONORES.

Consul.

Tertio consules, cum ipse ter fuisset, plurimos fecit. [b]) Modus, quem in ineundo hoc magistratu tenuit, supra in annalibus propositus est, neque chronologiam vexat.

Pater patriae.

De adoptato ab Hadriano patris patriae titulo haec prodidere historiae, et annalium conditores. Orosius: [c]) *Idem quoque continuo pater patriae in senatu ultra morem majorum appellatur.* Spartianus: [d]) *Patris patriae nomen delatum sibi statim, et iterum postea distulit, quod hoc nomen Augustus sero meruisset.* Chronicon Eusebii ad annum Hadriani XII. et V. C. 881 sic ait: *Hadrianus imperator PATER PATRIAE appellatur, uxorque illius Augusta.* At ejus interpres Hieronymus, tum et Fasti Siculi utramque appellationem ad annum V. C. 879 retrahunt.

Numi sequentem rationem tenent:

Numi consulatus I., id est: signati a mense Augusto anni V. C. 870 usque ad proximas Kalendas Ian. In horum aliis titulus P. P. additur, in aliis omittitur.

Numi consulatus II. sive signati V. C. 871. In his omnibus titulus P. P. abest, si forte demas unicum musei Carpinei editum a Buonarrotio, sed de quo agetur infra.

Numi consulatus III., sive signati a Kal. Ian. V. C. 872 usque ad exitum Hadriani. Rursum in horum aliis hic titulus additur, in aliis omittitur. Observo tamen, in omnibus hujus consulatus numis, in quibus occurrit Hadriani protome, et nomen TRAIANI reliquis adhuc ejus nominibus additum, et qui omnes secundum ea, quae in prolegomenis ad numos consulatus III. monui, primis hujus consulatus annis signati sunt, titulum P. P. perpetuo abesse, et abesse etiam in numis, qui per epigraphen sese ANN. DCCCLXXIIII. urbis conditae percussos ipsi profitentur. Nam non moror aeneum similem a Mediobarbo ad hunc annum descriptum, in quo P. P. additur. Plus tribuo numis iis hujus argumenti, quos suo loco descripsi.

---

a) Spon Miscell. pag. 140. b) Spartianus. c) L. VII. c. 13. d) Cap. 6.

Procedant et marmora.

In horum nullo, cujus auctoritate niti posſit hiſtoria critica, Hadrianus dicitur P. P. ante trib. poteſtatem XII. Ejus cauſa videri poteſt inſigne marmor poſitum in TR. P. II., quod *reliqua vetera abolita* dicit. [a]) Columna milliaria poſita in eadem trib. poteſtate II. [b]) Aliud illuſtre TR. P. V., in quo leguntur termini pomoerii reſtituti. [c]) Aliud monumentum publicum TR. P. VI., in quo Hadrianus dicitur viam Sueſſanis municipibus ſua pecunia feciſſe. [d]) Elegans tabula marmorea cardinalis Carpinei cum TR. P. X. [e]) Tabula marmorea, in qua Hadrianus TR. P. XI. perhibetur templum deae Cuprae reſtituiſſe [f]) Praetereo complures lapides alios concordes; nam nonniſi monumentis publicis lubet ſententiam meam ſtabilire.

At vero monumenta demum, quae trib. poteſtatem XII. memorant, omnia, quod norim, Hadrianum *patrem patriae* appellare incipiunt, cujus cauſa citare liceat unam tabulam aeneam, ut ajunt, honeſtae miſsionis, [g]) et continuatur ſedulo hic titulus per reliquos tribunatus, cujus exempla proferre non attinet, quoniam hoc loco ſolum agitur, quo anno hic titulus addi coeperit. Non me fugit, per Gruteri, et Muratorii opus non paucas ſpargi inſcriptiones, in quibus Hadrianus jam ante hanc trib. poteſtatem XII. patris patriae honore adficitur. At vero qui has in examen vocare volet, deprehendet facile, earum nullam ejus eſſe auctoritatis, quae latam a me legem posſit infringere, aut cum illuſtribus monumentis a me proxime laudatis componi; atque etiam ut iſtud demus, quis erit, qui ſpondere audeat, additas epigrammati notas chronologicas rite fuiſſe exceptas, ſic ut pro TR. P. VII. non potius legendum ſit TR. P. XII. et COS. III. pro COS. II.? Sed de ſimili vulgatorum marmorum perverſitate vide quae multo plura monebo in tractatu de tribunicia poteſtate. Nequaquam diſsimulo, opponi poſſe numum, qui propoſitae regulae dicam impingit, a Buonarrotio editum, [h]) qui talis eſſe fertur: HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* X COS. II. P. P. *Cybele quadrigis leonum invecta.* Satis eſto animadvertere, nullum numum conſulatus II. hactenus cognitum offerre memoratam hanc capitis epigraphen, aut etiam caput, quale pictura exhibet, loco protomes, quam hoc anno fuiſſe in uſu, in prolegomenis ad numos conſulatus III. affatim probavi. Quare in praeſente numo aut legendum COS. III., aut is adulterinis accenſendus, quorum artifices ſubtiliora haec criteria perſpecta non habuere.

Sed argumentum ex validiſsimis unum, quod ex Alexandrinis Hadriani numis peto, huc diſtuli. Sunt in muſeo Caeſareo numi duo hujus claſsis, in quorum antica: *Caput et epigraphe Hadriani*, in averſa: ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟC. *Duae dexterae junctae;* in horum uno additur: L. IB., in altero L. IΓ.

a) Grut. p. X. b) Grut. pag. 154. 6. c) l. c. pag. 198. 1. d) l. c. pag. 151. 3. e) l. c. pag. 249. 1. f) l. c. pag. 1016. 2. g) l. c. pag. 573. 2. h) Oſſerv. iſtor. tab. I. n. 1.

Augusteae appellationis, infra in hujus vita exponemus.

Trajanus, *Optimus*, *Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*.

In nomina haec Hadriano per adoptionem jus partum. Trajani nomen adhuc primis consulatus III. annis in numis retentum, ut dixi in prolegomenis ad numos consulatus III. Reliqua nomina primo Hadriani anno obvia, sed jam coepere fastidiri anno altero. Nam, ut tum dixi, in solis Trajani consecrati numis leguntur, tandem in consulatus III. moneta omnino reticentur.

Olympius.

Insolitam hanc, et superum regi propriam appellationem Graecorum adulatio cum Hadriano communem esse jussit, ut docent copiosa marmora, praecipue Atheniensia, et numi. Complura marmora hunc titulum prodentia vide apud Muratorium. [a]) Numi, in quorum antica reliquis Hadriani titulis additur ΟΛΥΜΠΙΟC, sunt Cyzici, (Mus. Albani.) Ephesi, (Mus. Pisani.) Laodiceae Phrygiae, (Theupoli.) Tarsi in insigni tetradrachmo musei Caesarei, a me olim vulgato, [b]) et aliarum plurium. Conferendi ejus elogii auctores fuere Athenienses, nequaquam novo ingenio, nam hoc titulo jam pridem Periclem suum ornavere Iovi propter eloquentiae vim comparatum. [c]) Sed in Hadriano causa fuit, quod is Iovis Olympii templum immensae molis apud Athenienses perfecit, et dedicavit, de quo videantur Spartianus, Dio, [d]) Pausanias. [e]) Hujus causa et ludi *Hadriana Olympia* a Graecis urbibus passim constituti, quorum meminere Philostratus, [f]) marmor Cyzicenum, [g]) aliaque, de quibus vide notam Olearii ad dictum Philostrati locum. Biagius ex museo Naniano vulgavit aram dedicatam ΑΔΡΙΑΝΩ. ΒΑΣΙΛΕΙ. ΟΛΥΜΠΙΩΙ. ΔΙΙ. ΔΩΔΩΝΑΙ. *Hadriano imperatori Olympio Iovi Dodonaeo.* [h]) Ne tamen nimium coelesti hoc cognomine sese efferat Hadrianus, meminerit, ab iisdem Atheniensibus teste Dione Chrysostomo Olympium quoque vocatum fuisse hominem, incertum quem, ex ignobili quopiam Phoenices vico oriundum, [i]) nec longum tempus, et eodem nomine Graeci Commodum orbis pestem cohonestabunt testibus Ephesiorum numis.

Imperator.

Iteratum ab Hadriano imperatoris titulum ex numis ignoramus. Plus lucis suppeditant marmora, a quibus docemur, Hadrianum toto imperii tempore semel tantum, neque amplius, hunc honorem auxisse. Ita in praegrandi basi marmorea apud Gruterum leguntur hae notae: TR. P. XX. IMP. II. COS. III. P. P. [k]) In alio lapide apud eundem: TR. P. XXI. COS. III. IMP. II. P. P. [l]) Si fides inscriptioni, quam Gruterus ex Panvinii commentariis hausit, [m]) imperator II., atque postremum jam fuit in trib. potestate III., quae cadit in

a) Pag. 234. 235. b) Sylloge I. pag. 47. c) Plutarch. in Pericle. d) L. LXIX. § 16. e) L. I. pag. 42. f) in Polemone pag. 530. g) Caylus Rec. Tom. II. pag. 211. h) Monum. Graec. pag. 57. i) Orat. XXXI. pag. 346. k) pag. 249. 8. l) pag. 252. 2. m) pag. 248. 8.

annos V. C
hoc tempus
Fuerunt qui
perium mo
multo atro
feliciter rep
cuit impera
quod nullar
ſive quod be
ctori adeo f

Commatis R
Aurei
Aenei
Aenei
Aenei
Commatis pe
Argent
Argent
Aenei
Colonia
Alexan

Sabina Tr
et hujus filia
hiſtoria non
jano, ſed n
te, Hadrian
tis artes ma
At enim inv
fuiſſe nuptiae
concordiam A
numi, et qui

---

a) Dio L. L

mane ingenium pertulisset, et elaboravisse, ne ex eo ad humani generis perniciem gravida fieret.[a]) Desperato utriusque consensu ad extremum prope servilibus a marito injuriis adfecta, denique ad mortem voluntariam compulsa est,[b]) non sine fabula propinati per occultum veneni. Ex verbis Spartiani istud referentis colligitur, factum istud circiter biennio ante mariti mortem; alii multo arctius tempus constituunt.[c]) Et vero ex numo Amisenorum, quem infra producam, et altero Alexandrino cum anno KA., liquet, eam in autumno V. C. 889, nimirum altero ante Hadriani excessum anno adhuc fuisse superstitem.

Augustae titulo fuisse honoratam, numi palam testantur. Hieronymus in Chronico, et Chronicon paschale eodem anno Hadrianum dictum *patrem patriae*, et Sabinam *Augustam* statuunt, annumque adsignant V. C. 879. Vtrumque etiam conjungit Orosius, sed factum illud contendit mox imperii initio.[d]) Verum supra in Hadriano docui, (sub titulo patris patriae) probabiliorem esse Eusebii sententiam, titulum patris patriae in annum V. C. 881 differentis. Igitur in Sabina quoque differendus *Augustae* titulus, si modo verum est, quod sane verisimile est, eodem anno utrique novum hunc honorem accessisse. Etenim constat ex Plinio,[e]) Plotinam, et Marcianam tamdiu deprecatas Augustae appellationem, quamdiu Trajanus patris patriae nomen recusasset, quarum exemplo recente forte et usa Sabina hunc honorem non maturius appetiverit. Huic disputationi lucem quoque adfundet numus Tarsensis, quem infra dabimus, et consulendus etiam numus I. commatis Romani. Numi Sabinae Alexandrini certae fidei annum primum dant IΓ, hoc priorem nondum vidimus, ut in horum tractatu diximus. Coepit is exeunte Augusto V. C. 881, quo praeclare confirmatur initium Augustei hujus in Sabina tituli supra ad eundem annum fixum. Quare frustra Scaliger Eusebium in Sabina Augustae elogium differentem vellicat, adserens, illud competere uxoribus, simul ac mariti a senatu Augusti dicti sunt.

In divarum numerum fuisse relatam, numi *divae Sabinae* docebunt.

Matrimonium fuisse sterile, continuo diximus.

Si quid valet scriptorum nostri aevi, et antiquariorum consensus, binas Augustas, quibus *Iuliae Sabinae* nomen fuit, agnoscere cogemur, unam, quae fuit Titi Aug. filia, alteram, in qua nunc versamur, Hadriani uxorem. Demonstravimus in numis Iuliae Titi, huic Augustae nunquam fuisse *Sabinae* nomen, illudque unis Goltzii mendaciis deberi, quae deinde eruditorum omnium commentarios infecere. Idem nunc de Hadriani uxore judicium, cujus alterum nomen *Iuliae* sola iterum Goltzii officina doliaria finxit. Certe illud monumenta veterum omnia, si modo fide digna sunt, inficiantur. Vulgavit Pocockius epigramma, quod in Memnonis crure legitur hujus sententiae:[f])

a) Victor in Epit. b) Victor l. c. c) Tillemont. p. 450. d) L. VII. c. 13.
e) Paneg. c. 84. f) Inscript. ant. p. 82.

rem. [a]) Cereris cultu fingitur etiam Sabina in insigni gema beryllo musei Caesarei.

* * *

Vt lit. C.

S. C. *Mulae duae thensam trahentes.* AE. I. (Vaill.)

De hoc thensae typo recole, quae supra ad numum Iuliae Augusti uxoris, inscriptum: S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. notavi.

* * *

Vt lit. A. Caput Sabinae spicis coronatum.

Sine epigraphe: Cybele leone suo vecta d. tympanum, s. hastam. AE. max. mod. (Mus. Caes.)

Videmus in rarissimo hoc numo Sabinam Cereris instar proponi, ut continuo ad numum primum adverti.

Diva Sabina.

Sabinam consecratam testimonio suo, cui contradici nequit, statuunt numi, a quo, jure potest ambigi. Communis inter recentiores sententia obtinet, eam istud honoris ab ipso marito nactam. At enim si verum est, quod nonnullis visum, eam paucis ante hujus obitum mensibus mortuam, et quidem porrecta ab hoc potione venenata, adduci non possum, ut credam, aut Hadrianum ipsum in recente odio voluisse uxorem invisam ad summum honoris apicem extollere, nisi ad amoliendam ejus ad mortem adactae suspicionem fecisse istud dicatur, aut senatum invito principe decernere apotheosin fuisse ausurum. Credibile igitur, placuisse istud successori Antonino, cujus Sabina fuit jure adoptionis mater, cujusque fuisse natura materteram, supra in Matidia παρεργως indicavimus.

DIVA. AVG. SABINA. *Caput Sabinae velatum.*

CONSECRATIO. *Aquila stans.* AR. In aliis: *Sabina d. hastam ab aquila sursum vecta.* AV. (Mus. Caes.)

Eadem adversa, sed in nonnullis caput sine velo.

PIETATI. AVG. *Ara.* AR. (Mus. Caes. Vaill.)

Quod supra verisimile dixeram, Sabinam ab Antonino consecratam, numus hic confirmare videtur. Ex nonnullorum veterum sententia hic *Pius* dictus est, quia precibus adegit senatum, ut Hadriano patri coelestes honores decerneret. Idem cum impetrasse videatur matri, signatus numus praesens typo arae, quam Sabinae dedicaverit addita epigraphe *pietatis Augustae.*

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Insignes sunt argentei drachmae pondere signati apud Amisum Ponti, qui praeferunt annos aerae Amisenae PΞΓ, PΞZ. (Mus. Caes.) PΞH. et PΞΘ. (Vaill. Num. praest.) Ex hoc posteriore certum fit, Sabinam saltem in autumno anni V. C. 889, a quo tempore numus hic percussus est, adhuc fuisse in vivis, et forte adhuc in autumno 890, si aera Amisi non, quod hactenus visum eruditis, V. C. 721, sed 722 coepit, et refellitur sententia Baldini ex male intel-

a) Murat. Inscript. p. 237. 1.

lecto Spartiani loco arguentis, Sabinam jam mortuam ante adoptionem Aelii, quem tamen adoptatum jam constat anno V. C. 888, aut saltem nondum adulto anno 889.

* * *

Egregius etiam est sequens, quem ex Pellerinio totum describere operae pretium.

ΑΥΤ. ΚΑΙ. ΘΕ. ΤΡΑ. ΠΑΡ. ΥΙ. ΘΕ. ΝΕΡ. ΥΙ. ΤΡΑΙ. ΑΔΡΙΑΝΟΝ. *Caput Hadriani radiatum intra literas grandes* Π. Π.

CABEINA. CEBACTH. ΑΔΡΙ. TARC. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΟC. *Caput Sabinae lunae impositum intra literas grandiores* AY. AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. pag. 187.)

Proponitur in hoc numo Hadrianus cinctus corona radiata instar Solis, et Sabina instar Lunae, quae in Augustorum pari attributa praeter monetam Romanam inde a Severo non pauci offerunt numi extra urbem signati, et speciatim numi coloniae incertae cum capitibus Neronis, et Octaviae. Sed haec aliunde satis cognita. Verum istud in hoc numo peculiare, quod in area partis anticae legatur Π. Π. id est: Πατερα Πατριδος, in area aversae AY. id est: AYγουστη, et quidem utrumque exaratum charactere grandiore, quod sane non sine certa ratione factum. Plane verisimile est, numum hunc fuisse signatum V. C. 881, quo anno diximus, et Hadrianum *patris patriae*, et Sabinam *Augustae* titulos abstulisse, quod novum additum decus dum utrique gratulantur Tarsenses, illud peculiari quadam ratione, et in ostentationem, quo in oculos citius incurreret, numismati argenteo maximae formae insculpsere. Novi, Pellerinium literas AY. legere AYτονομου, haud dubie propterea, quoniam, cum jam praecedat vocabulum CEBACTH, sequens AYγουστη ejusdem cum priore significationis manifesta esset tautologia. At vero primum ipse fatetur Pellerinius, nunquam alias Tarsenses solitos Αυτονομου titulum numis inscribere; deinde propter hanc ipsam rationem, ut minus apparens esset tautologia, pro jam dicto CEBACTH substituerunt AYγουστη. Minus offendisset Pellerinium apparens haec tautologia, si reflexisset animum ad numum ejusdem Sabinae ab Haymio editum, [a]) in quo legas: CABEINA. CEBACTH. AYΓ.

* * *

Coloniarum.

Hactenus ei tantum a Corinthiis dedicatam monetam constat.

* * *

Alexandrini.

Horum nonnulli proditi. Insignior is, qui annum KA. inscriptum exhibet, [b]) unde arguitur, ut dictum, Sabinam adhuc exeunte Augusto V. C. 889 in vivis fuisse.

a) Tom. II. tab. 33. n. 9. b) Theupoli.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei	R.
Argentei	C.
Aenei max. mod.	RRRR.
Aenei I. II. formae	C.
Aenei III. IV. formae, nisi verius sunt animae denariorum, et quinariorum	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod.	RRRR.
Argentei III. formae	RR.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	RRR.

L. AELIVS CAESAR.

Teste Spartiano ante adoptionem dictus est *L. Aurelius Verus*, quanquam et habuisse paterna *Cejonii Commodi* nomina idem testetur. Pater fuit Cejonius Commodus, quem alii Verum, alii L. Aurelium, Annium alii prodiderunt, majoribus nobilissimis, ex Hetruria, vel Faventia oriundis. a) Transactae primae aetatis experimenta desiderantur. Per literarum, et formae commendationem probatus Hadriano, cum hic morborum pertinacia vexatus successore, atque adjutore egeret, ab hoc adoptatus in gentem Aeliam transivit, et deinceps neglectis aliis nominibus dici coepit *L. Aelius Caesar*. De anno adoptionis magna, et multum agitata inter eruditos lis, quam vide apud Tillemontium. (Nota 13 ad Hadr.) Qui maturrime, annum V. C. 888 constituunt, quibus favet Spartianus binis locis, in Hadriano, et Aelio; alii sequentem 889. Numi Romani nihil conferunt, qui tantum habentur cum ejus consulatu II., quem is inivit V. C. 890. Istud certum ex marmore Gruteriano, b) Aelio saltem ante exeuntem annum 889 tribuniciam potestatem non fuisse delatam; nam in hoc dicitur Hadrianus TRIB. POT. XXI., et Aelius simpliciter TRIB. POTES. COS. II. Ingressus est Hadrianus tribunatum XXI. die circiter XI. Augusti V. C. 890. Quare si Aelio tribunicia potestas maturius fuisset delata, is jam explevisset primam in Augusto ejus anni, addereturque in mar-

a) Spartian. b) pag. 252, 2.

more trib. p
etsi Hadrian
ceant, non
ac multo mi
quod Hadri
addere non
Borgiano Ve
Alexandrinu
. ЄIPHNH. ty
Aelius diem
lendis Ianua
coepit exeu
nus B sive I
889, quo it
nus A, seu
ani mense co
detur adeo
esse talis: V
cessit consul
nomine Cejo
Caesaris men
annum temp
no, et *Caesa*
te dicitur, e
Mox praetor
Pannoniam
annalibus.

Narrat Spa
quadam ratio
Nerva, fuisse
Constantium,
no. Qua ora
erit historico,
dicemus in tr
adoptionis ex
laudato numo
set cl. Zoëga,
Caesaris numi
Aelius ado

a) Spartian.

in Aelii numum transtulit. En tibi novum iterum argumentum, quam parum nos auctoritate catalogorum, ac praecipue in describendis argenteis stare possimus, in quibus latentis intus aeris ignominia raro, a Mediobarbo nunquam notatur, tanquam istud addere, vel omittere ad utilitatem, quam ex numis veteribus capimus, non pertineret.

Ex omnibus Aelii numis sequens unicus est, qui totus describendus videatur.

Vt lit. A.

PANNONIA. TR. POT. COS. II. S. C. *Pannonia mulieris specie stans pileo patrio tecta, d. vexillum.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Tam in Hadriano, quam Aelio commemorat Spartianus, Aelium mox post adoptionem Pannoniis ducem, ac rectorem fuisse impositum. Quamdiu in provincia manserit, ex ambiguis Spartiani verbis non satis liquido colligitur. Anno exeunte eum Romae jam fuisse, certum est ex ejus subita morte, de qua mox. Pannoniam utramque videsis in moneta Decii, et Iuliani II. tyranni. Dixi, Pannoniam in his numis sisti pileo patrio tectam. Gestare pileos proprium fuit populis a Ponto Euxino in occasum positis, et de Getis quidem, Dacis, Pannoniis istud testantur scriptores, et monumenta. Daciae genium pileatum habemus in ejus ipsius numis, tum et numis Trajani Daciae captae testibus. Pileatos Dacos, et Getas vocat etiam Paulinus. [a]) De Pannoniis Vegetius: [b]) *Vsque ad praesentem prope aetatem consuetudo permansit, ut omnes milites pileis, quos Pannonicos vocabant, ex pellibus uterentur.* Vide de hoc plura in nota Fabricii ad Dionis Dacos πιλοφορους. [c])

V. C. 891. P. X. 138.
CAESAR. TR. POT. II. COS. II.

Redux e provincia, et aeger accepta potione, qua se existimabat juvari, mortuus est ipsis Kalendis Ianuariis. (Spartian.)

Fuere, qui ejus mortem referrent ad Kalendas Ian. anni praecedentis, verum existunt duo marmora, quae contrarium invicte docent, unum, quod supra citavi, in quo Aelius jungitur cum Hadriano agente trib. potestatem XXI., quam is auspicatus est circiter die XI. Augusti anni prioris, ergo Aelius tum adhuc superstes fuit; alterum item apud Gruterum, [d]) positum L. AELIO. CAESARE. II. P. COELIO. BALBINO. COS. KAL. IVL. Processit Aelius, ut vidimus, consul II. anno proxime superiore, seu 890, et marmor positum est Kalendis Iuliis, ergo non potuit diem obivisse Kalendis Ianuariis ejusdem anni, nisi forte dicere quis velit, eum, etsi mortuum, nominari tamen in marmore, quia consul annum aperuit, eique nomen dedit. Verum vix credibile, dissimulaturos istud fuisse historicos, si idem dies eum et consulem, et funus vidisset. Obstant et numi Aelii, qui copiosi supersunt, et qui omnes consulatum II. inscriptum habent, quem is inchoavit eo ipso die, quo secundum patronos adversae sententiae mortuus est. Ergo necesse erit, aut credere, om-

a) Carm. XXX. b) L. I. c. 20. c) L. LXVIII. § 9. d) pag. 1009. 6.

nes hos num
hunc consula
jam vita fun
mile? Obstat
ris Sinope per
ex cujus cal
vixisse exeun
Ceterum f
verbis utar,
chritudinis re
vita privata
nus tamen re
et in republic
cia rebus aut
non quidem
cis famam ab
mollitie nimi
multas novi
effeminatum
guentis lectos
Cursoribus Cu
posuit, inditi
nis nominibus
prosperae fui
maxime patui
drianum paul
feratur dixisse
incubuisse, et
lies, quod po
jus adoptione
Aelio dixere
Ostendent te

Esse sinent.
Consecratus p
at statuas per
et templa in
nori ab Hadri
tianus, sepult

a) in Vero sub

quae de hujus numi usu plura diximus in numis Amisi Ponti.

In numo maximi moduli, quem Spanhemius ex museo regis Galliarum citat, dicitur ΛΟΥΚΙΟC. ΑΙΛΙΟC. a)

Coloniae numus unicus editus a Vaillantio ex museo Christinae, estque Corinthi.

Alexandria Aegypti plures offert inscriptos: ΔΗΜ. ϹΞΟΥC. ΥΠΑΤ. Β. De insigni alio inscripto L. Γ. egi altius. Reliqua vide in numis hujus classis.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei	RR.
Argentei	R.
Aenei max. mod.	RRRR.
Aenei I. et II. formae	vix R.
Aenei III. formae	O.
Commatis peregrini:	
Vrbium liberarum AR. max. mod.	RRR.
AR. III. formae	RR.
Aenei	RR.
Coloniarum	RRRR.
Alexandrini	RR.

ANTINOVS.

Hujus numos, etsi ad imperatorum classem nullo pacto pertineant, Hadriani monetae subjicio, cum quod conjuncti melius, quam per singulas urbes, quorsum pertinent, dispersi ejus illustrant historiam, tum quod nihil fere continent, nisi quod ad unum Antinoum, et qui eum extulit, Hadrianum pertineat.

Antinous natus Bithynii Bithyniae urbe adeo per formae illecebras gratiosus apud Hadrianum fuit, ut inde ab Iovis Ganymede non habeat antiquitas alium viri amasium magis ore vulgi celebratum, et per infamiam cognitum. Insaniam, qua in vivum furebat, intendit in mortuo. E vivis ereptum in Aegypto, satis constat, at mortis genus jam olim anceps, et variis rumoribus fuit vulgatum. Plerique navigio excussum, et mersum in Nilo scripsere. Alii, devotum fuisse Hadriano, ac pro eo, detrectantibus aliis, mortem voluntariam oppetiisse, quod imperatori, cum fatum producere vellet, animam voluntariam opus esse noverat. Fuere etiam, qui ab ipso Hadriano immolatum suspi-

a) in Caess. Iuliani pag. 11.

cabantur,
Quidquid e
derate, ac
statuas moc
dicavit, se
struxit ab e
polin. Eti
tale esse v
quod hodie
adfecit. T
luctu patui
per alias i
do turpiter
urbes, seu
driano con
vicis ejus i
templa, fa
mina gymi
summorum
rent, illust
gnato, qua
grammate
ΝΟΩΙ. ΣΥ
ΓΥΠΤΩΙ.
ΠΟΛΛΩΝ
adsessori de
Ulpius Apo
cum a Te
ipsa deoru
Plura ejus
morum ex
versum hu
populis an
tur, cui n
ante Alexa
voluntate
dis mortuo

---

a) pag. 86
42. edit. Ox
(*Vol. V*

ejus numis Alexandrinis. Sepultum fuiſſe Antinoopoli, teſtatur Epiphanius. Ea, quae diximus, capta ſunt ex Dione, Spartiano, [a]) Victore, [b]) Pauſania, [c]) Suida, [d]) tum paſsim ex patribus eccleſiae.

Numi:

Neque Roma, neque Romae metropolis exemplo coloniae monetam ſuam famigerati hujus ſcorti imagine inquinari paſſae ſunt. Solis igitur urbibus Graecis conſervatae Antinoi memoriae ſive beneficium, ſive dedecus debemus, quarum hic numos omiſsis aliis, qui ejus hiſtoriam non illuſtrant, alphabeti Graeci ordine ſubjicimus, Alexandrinis ad calcem reſervatis.

ANTINOOC. IAKXOC. *Caput hedera redimitum.*
ЄΓЄCIOC. ANЄΘHKЄ. AΔPAMTTTHNΩN. *Ceres ſedens.* AE. I. (Haym. T. II.)

De vocabulo IAKXOC, quo nomine Graeci Bacchum quoque intellexere, plura olim differui, cum in numum ejusdem Antinoi Tarſenſem, in quo idem NЄOC IAKXOC appellatur, quemque infra recitabo, commentarer.[e]) Videntur Graeci plurimum adfinitatis inter Bacchi, atque Antinoi decoram formam vidiſſe, nam illius plerumque aut attributa Antinoo addidere, ut certos nos faciunt cum numi, tum Pauſanias, qui, quas vidit, Antinoi ſeu tabulas pictas, ſeu ſigna, pleraque cultu adſimilari Baccho adſerit. [f]) Averſam Cereris, aut verius Proſerpinae erudite Haymius ex Arriano explicat, cujus verba ſunt: [g]) *etiam Athenienſes* (quorum coloni fuere Adramyteni Myſiae, hujus numi auctores) *Bacchum Iovis, et Proſerpinae filium colunt, diverſum ab hoc Baccho, et Iacchus myſticus huic Baccho, non Thebano illi, accinitur.* Addo marmor Gruterianum dicatum FABIAE. ACONIAE . . . SACRATAE. APVD. ELEVSINAM. DEO. IACCHO. CERERI. ET. CORAE. [h]) Habuere ergo Adramyteni Bacchum ſuum ducta religione Athenis, aut his vicina Eleuſine, quem et numus, et marmor IACCHVM vocant, et in averſa ſociatur Proſerpina, quae hoc pacto perſonati hujus Antinoi mater exſtitit.

ANTINOOC. HPΩC. AΓAΘOC. *Caput nudum.*
AΔPIANOΘHPITΩN. *Bos ſtans, in cujus latere luna.* AE. II. (Spanheim Tom. II. p. 336. Vaill. Num. Graec.)

Eadem adverſa.
AΔPIANOΘHPA. *Caput Apri.* AE. m. m. (Theupoli.)

Numi ſunt Hadrianotherae Bithyniae. Aliud ab hac honoris vocabulum Antinoo inditum, nempe *boni herois*, quo nomine veteres dixerunt bonorum virorum ſolutas corpore animas, in quo comprobando prolixus eſt Spanhemius. [i]) Averſam numi prioris objicere Apin majorum gentium inter Aegyptios

a) in Hadriano. b) de Caeſſ. c) in Arcadic. p. 617. d) in Ἀδριανὸς et Παιδικὰ. e) Num. vet. p. 232. f) L. VIII. p. 617. g) de Expedit. Alex. p. 88. h) pag. 309. 2. i) l. c.

numen, inserta lateri lunula efficit, qua de nota Api propria vide Plinium, [a]) et Ammianum. [b]) Iungitur is cum Antinoo, quoniam hic, ut supra vidimus, σύνθρονος erat Aegypti deorum.

Alterius numi aversa ad urbis historiam pertinet, ut in ejus moneta docuimus. Non omittendum hoc loco, in ejus numi descriptione ingentem lapsum ab auctore Catalogi Theupoli admissum, dum ejus epigraphen legit: ΑΔΡΙΑΝΟΥ. ΘΗΤΑ., idque interpretaretur: *Hadriani servus.*

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. *Caput nudum.*

AMICO - - - *Vpupa intra lauream.* AE. II. (Seguin Sel. num. p. 152.)

Epigraphen aversae valde esse attritam profitetur Seguinus, sic ut dubitare liceat, utrum epigraphe vere *Amisum* Ponti urbem enunciet. Typo upupae Antinoi in Hadrianum suum pietatem indicari existimat, quia, inquit, haec avis pro symbolo pietatis erga deos, et parentes habebatur. Ejus adserti fontem non indicavit; reperio tamen apud Aelianum, [c]) hunc alitem adversum parentes pium esse. Monendum, Vaillantium numum Antinoi cum simili aversae typo protulisse, sed inscriptum: CΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΙЄΡΟΝΥΜΟC. ΑΝЄΘΗΚЄΝ. [d])

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. *Caput Antinoi nudum.*

ΙΟΥΑ. CΑΤΟΡΝΙΝΟC. ΑΝΚΥΡΑΝΟΙC. *Deus Mensis stans d. ancoram, s. hastam.* AE. I. (Vaill.)

Numus est Ancyrae Phrygiae, et typus aversae huic urbi domesticus.

* * *

ΗΡΩC. ANTINOOC. *Caput nudum.*

ΤΟΙC. ΑΡΚΑCΙ. *Equus liber gradiens.* AE. m. m. (Mus. Caes.)

ΒЄΤΟΥΡΙΟC. *Protome Antinoi capite nudo.*

Eadem aversa. AE. m. m. (Mus. reg. Gall. Theupoli.)

Nusquam alibi copiosiores Antinoo honores habiti sunt, quam apud Mantineam Arcadiae, nimirum praecipiente istud Hadriano. Ejus causa exstitit, quod Bithynienses Bithyniae, apud quos natus est Antinous, Mantinensium coloni fuere. Igitur sacram novo deo aedem eo in oppido exstrui, ejusque simulacris, et quaesitissimis marmoribus exornari jussit, addito gymnasio, et annuis initiis, et certamine quinquennali. Refert isthaec Pausanias αὐτόπτης. [e]) Ad notionem epigraphes ΤΟΙC. ΑΡΚΑCΙ. subaudi: ἀνέθηκε, *dedicavit*, et quidem magistratus ΒЄΤΟΥΡΙΟC, *Veturius*, sive sacer is fuit, sive profanus, quem alter numus cetera similis praeterea enunciat. De hac formula in Graecis numis obvia egimus alibi. [f]) Equum partis aversae ad certamina in Antinoi honorem a Mantinensibus obita referendum tenui conjectura censemus.

* * *

a) L. VIII. § 71. b) L. XXII. c. 13. c) de Nat. anim. L. X. c. 16. d) Num. Graec. p. 30. e) L. VIII. p. 617. f) Vol. IV. p. 368.

H. ΠΑΤΡΙC. ANTINOOT. *Caput Antinoi nudum.*

KOINON. BEIΘTNIAC. *Templum octo columnarum.* AE. m. m. et AE. III. (Vaill. Muf. Caef.)

Patria Antinoi, a qua, ut teftatur infcriptio anticae, hi numi percufsi funt, fuit Bithynia, aut arctiore fenfu Bithynium Bithyniae oppidum, de quo proxime. Pars averfa non raro occurrit in numis Hadriani, et Sabinae, cujus explicationem pete ex numis communi Bithyniae nomine fignatis. a)

* * *

HPΩC. ANTINOOC. *in aliis:* H. ΠΑΤΡΙC. ANTINOON. ΘΕΟΝ. *Caput nudum.*

ΑΔΡΙΑΝΩΝ. ΒΙΘΤΝΙΕΩΝ. *Mercurius rejecto poft tergum palliolo ftans d. palmae, f. oleae ramum tenet, pone taurus.* AE. m. m. (Muf. Caef. Vaill. Muf. Pifani, Muf. Farnes.)

Bithynium oppidum Bithyniae ut Antinoi, fic horum numorum patria fuit, cui praeter varia in amafii gratiam ab Hadriano collata benefacta permiffum etiam, ut honorifico *Hadriani* nomine uti liceret. Partis averfae typus ut varie ab hujus numi praeconibus proponitur, fic et varie explicatur. Non dubito, fub Mercurii fchemate latere ipfum Antinoum, cujus patria fuit Bithynium, et patria major, ut diximus, Arcadia, perinde atque Mercurius ipfe Arcas fuit natus in Cyllene Arcadiae monte. Eft in mufeo reginae Chriftinae numus Commodi in hoc Bithynio fignatus, in cujus averfa Vaillantius caput Antinoi vidit. Sed hoc ejus praeconium iam in numis hujus urbis refutavi.

* * *

OCTIΛIOC. MAPKEΛΛOC. IEPETC. TOT. ANTINOOT. *Caput nudum.*

ANEΘHKE. TOIC. AXAIOIC. *Mercurius nudus f. caduceum, d. adfurgentem Pegafum retinet.* AE. m. m. (Muf. Faro. Theupoli.)

Eadem adverfa.

ANEΘHKE. TOIC. AXAIOIC. *Mercurius nudus ftans d. ftrophium, f. caduceum, ante eum Priapus in cippo.* AE. m. m. (Vaill.)

Eadem adverfa.

ANEΘHKE. TOIC. AXAIOIC. *Antinous eques cum hafta.* AE. II. (Vaill.)

Eadem adverfa.

ANEΘHKE. KOPINΘIΩN. *Sol nudus in bigis d. flagellum.* AE. m. m. (Muf. Caef.)

Ex poftremo hoc numo priorum, qui generatim Αχαιοις tantum memorant, locus natalis colligitur. Exhibent hi Hoftilium Marcellum, qui fe ipfum *facerdotem Antinoi* profitetur, et qui, compofita utriusque partis infcriptione, praefentes numos Corinthiis, et in genere Achaeis dedicavit. Qua ratione Mercurius numi primi cum Pegafo connectatur, difficulter poterit ex mythologia expediri, nifi forte placuit Corinthiis, Antinoum partim attributis Mercurii, quae ei addita ex fequentibus etiam numis intelligemus, partim Bellerophontis Corinthii proponere. Alterius numi typus fenfum fortaffe continet turpiter ambiguum. Tertius Antinoum omni herois cultu incedentem fiftit. Quarti typus

a) Vol. II. p. 403.

ad Corinthios pertinet, ut horum numi commonstrant.

* * *

ANTINOOC. HPΩOC. *Caput nudum.*

ΔΕΛΦΩΝ. *Tripus.* AE. II. (Pellerin Suppl. III. p. 131.)

Est Delphorum Phocidis typo tripodis domestico causa oraculi.

* * *

ЄΥΚΑΡΠЄΩΝ. *Caput perjuvenile nudum, pone caduceus.*

ЄΠΙ. Γ. ΚΛ. ΦΛΑΚΚΟΥ. *Luna cum duobus astris, inferne caput bovis.* AE. III. (Haym, Pellerin.)

Caput anticae Haymius esse Mercurii asserit, Pellerinius Antinoum sub Mercurii specie ab his Phrygiae Eucarpensibus propositum. a) Istud certum, magistratum *C. Claudium Flaccum* legi etiam in numo Antonini Pii apud eandem Eucarpiam signato, quem edidit Arigonius, quae peristasis Antinoo non quidem prodest, sed neque multum adversatur, cum altius dixerimus, ejus cultum etiam mortuo patrono Hadriano pluribus in oppidis durasse. Si caput anticae vere est Antinoi, causam sociatae in aversa lunae pete ex sequente numo Hierapolis. Pellerinius etiam in alio simili capite, quod exhibetur in numo suo Docimei Phrygiae, Antinoi caput sub Mercurii imagine agnoscit.

* * *

ANTINOON. ΘЄΟΝ. *Protome Antinoi.*

ΙЄΡΑΠΟΛΙC. *Luna cum astro.* AE. III. (Vaill.)

Numum omnibus partibus simillimum, sed Nicopolis Epiri nomine olim edidi ex museo comitis Vitzai, b) nisi fortassis uterque unus idemque numus est, et Vaillantius epigraphes parte per aevum adrosa ex ΙЄΡΑ. ΝΙΚΟΠΟΛΙC suum ΙЄΡΑΠΟΛΙC obtrusit, numumque adeo Hierapoli Phrygiae dedit. Typum lunae tum ex Tatiani adversum gentiles oratione explicui, cujus verba in Latinum versa sic habent: *quomodo mortuus Antinous adolescens speciosus in luna sedem obtinuit? quis illum eo deduxit?* Fuere igitur nonnulli Graecorum theologorum, qui lunicolam fecere Antinoum. Quod si Antinous sive Hierapolitis, sive Nicopolitis creditus fuit Bacchus, qualis testimonio numorum creditus fuit Adramytenis, et Tarsensibus, aliam potest luna habere significationem; nam docente Vlpiano c) Διονυσε ἀδελφη ἡ σεληνη, ἐνιοι δε παιδα σεληνης του Διονυσου. *Bacchi soror est Luna, sunt tamen, qui Bacchum Lunae filium volunt.*

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *Protome capite nudo.*

ΙΠΠΩΝ. ΚΑΛΧΑΔΟΝΙΟΙC. *Antinous grypho volante sursum vectus.* AE. m. m. (Seguin.)

Gryphus ales Apollini sacer nunc Antinoo velut alteri Apollini servire a Chalcedoniis cogitur. Noti horum numi imperatorii, in quibus fingitur Apollo, a cycno in altum elatus.

* * *

ΚΥΖΙΚ. seu *Cyzicenorum* unum, sed cum reliqua inscriptione vitiata vulgavit Vaillantius. (Num. Graec.)

* * *

a) Rec. II. p. 35. b) Num. vet. p. 102. c) ad orat. Demosth. in Midiam.

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

H. MHTPOΠOΛIC. NIKOMHΔЄIA. *Aries cum astro.* AE. m. m. (Vaillant.)

In aliorum aversa: *Harpocrates*, vel *Taurus*, *etc.* AE. m. m. vel AE. III. (Vaillant, Buonarroti Osserv. istor.)

Iungitur aries cum Antinoo, velut novo Mercurio, cui, ut constat, animal illud proprium fuit, astrum vero Antinoi sidus indicat, de quo in ejus vita egimus. Harpocrates Antinoi collega in concilio deorum Aegypti, ut eodem loco diximus, atque vel eodem sensu taurus, qui frequenter numorum Aegypti posticam partem occupat, Apin sistit, vel victimam, quae ejus honori caesa est.

* * *

ANTINOON. ΘЄON. *Protome Antinoi.*

NЄIKOΠO - - - *Luna bicornis cum astro.* AE. III. (Mus. com. Vitzai, et a me editus in meis Num. vet. p. 102.)

- - *Eadem adversa.*

NЄIKOΠOΛЄWC. *Porta urbis.* AE. III. (Mus. princ. de Waldeck.)

Sunt hi numi Nocopoleos Epiri. Ad explicandum lunae typum adhibe, quae supra ad similem aversam in numo Hierapolis Phrygiae observavi.

* * *

HPΩC. ANTINOOC. *Caput nudum.*

ЄΠI. ΓOTANΔPOT. CAΛHNΩN. *Bacchus stans.* AE. (Sestini Lettere T. IV. p. 127.)

Est Salae Phrygiae. Magistratus nomen aliter legendum videtur; forma enim parum Graeca est.

* * *

ANTINOOT. HPΩ. - - *Caput nudum.*

CAPΔIANΩN. NЄΩKOPΩN. *Apollo Actius stans.* AE. I. (Mus. Farnes.)

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

CAPΔIANΩN. *Vir barbatus nudus in aliis stans, in aliis sedens d. fulmen, s. infantem gestat.* AE. III. (Mus. Caes. Patin, Vaillant.)

Apollinem Actium a Sardianis cultum testantur eorum numi, quibus inscriptum AKTIA, nempe certamina. Vir alterius numi infantem ulnis complexus haud dubius est Iuppiter Bacchum ex Semele inter fulmina natum fovens, de quo vide dicta in moneta Sardium. Vidimus hactenus, et videbimus deinceps, Antinoum jam Apollini, jam Baccho fuisse aequiparatum. Ergo Sardiani Antinoum instar Apollinis Actii, et instar Bacchi sui Pyrigenis proposuere.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

ΠOΛЄMΩN ANЄΘHKЄ. CMTPNAIOIC. *Taurus.* In aliis: *Panthera femella d. gerens thyrsum.* In aliis: *Prora navis.* (Mus. reg. Gall. Mus. Caes.) In aliis: *Aries, juxta quem caduceus.* (Mus. Farnes. Mus. Magni Ducis, et Pisani.) Sunt omnes AE. max. mod. In alio: *Alexander M. dormiens sub arbore, adstant duae Nemeses.* AE. I. (Vaillant.)

De tauro actum jam saepius. Panthera ad Antinoum velut Bacchum, ut aries ad eum tanquam Mercurium pertinent. Navis, nisi ad urbis historiam adludit, quam in Smyrnae moneta exposuimus, aut ad ipsum *Polemonem* numo inscriptum, cui teste Philostrato con-

cessum fuit sacram eam triremen conscendere, [a]) referri potest ad Antinoum, cujus statuam cum adjuncta navi lusoria Hadriani jussu effictam, et apud Antinoopolin dedicatam refert Epiphanius. Typus Alexandri M. dormientis, et geminae Nemesis Smyrnae domesticus est, ut olim dictum. De Polemone horum numorum auctore multa diximus in numis Smyrnae Ioniae, et Laodiceae Phrygiae.

* * *

ANTINOOC.HPΩC. *Caput nudum.*
ΑΔΡΙΑΝΗC. ΤΑΡCΟΥ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC. ΝΕΩΚΟΡΟΥ. *Cista mystica Bacchi inter tres thyrsos, in imo:* ΝΕΩ. ΙΑΚΧΩ. AE. I. (Mus. Caes.)

ANTINOOC. HPΩC: *Caput nudum.*
Eadem epigraphe. Tripus cum ramo humi jacente, in imo: ΝΕΩ. ΠΥΘΙΩ. AE. I. (Mus. Caes. Buonarroti Osservaz. p. 36.)

In alio: ΚΥΔΝΟC. *Cydnus fl. decumbens.* AE. m. m. (Vaill.)

Antinoum appellatum *Iacchum*, jam supra in Adramytenorum numo vidimus. In praesente eum Tarsenses *novi Iacchi* nomine adficiunt. Numum ipsum olim edidi, et explicavi in meis Numis veterib. p. 232. In altero numo vocatur *novus Pythius*, seu Apollo. Igitur Tarsenses Antinoum propter formae illecebras cum illis diis comparavere, quos pulcherrimos opinio ferebat, Apollinem nempe, et Bacchum. Quare et apud Ovidium sic Sappho de Phaone suo formoso:

Sume fidem, et pharetram, fies manifestus Apollo,
Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *vel:* ANTINOΩI. HPΩI. *Caput nudum.*
ΤΙΑΝΟΙ. *Neptunus in navi vectus a duobus equis marinis.* AE. m. m. (Mus. Caes.)

Alius, sed: *Antinous seminudus panthera vectus, s. thyrsum super humero.* AE. m. m. (Mus. Caes. et reg. Gall.)

Alius, sed: *Antinous nudus sedens super basi.* AE. I. (Vaillant. Mus. Vitzai.)

Alius; sed: *Bacchus nudus stans d. cantharum, s. thyrsum, pro pedibus panthera.* AE. III. (Mus. Caes.)

Diligentes in observando Antinoo videmus Tianos Bithyniae, ac Bacchi formam ei potissimum convenire fuisse opinatos, ex numis ipsis videmus.

* * *

Antica incerta.
ΕΠΙ. ΑΙΛ. ΚΑΠΙΤΩΝΟC. ΑΡΧ. Α. ΤΟ. Β. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Antinous in templo quatuor columnarum.* AE. I. (Vaillant.) In alio: *Venus nuda, tamen pudica, stans in templo quatuor columnarum.* AE. II. (Ibid.)

Sunt hi numi Philadelphiae Lydiae.

* * *

ΠΑΝΙ. ΑΝΤΙΝΟΩ. *Protome Antinoi nuda capite hedera coronato, s. pedum.*
Epigraphe vitiata. Taurus stans. AE. m. m. (Mus. Caes.)

Anticae epigraphe exstat quoque in

a) in vita Polemonis § 1.

numo contorniato, quem paullo post dabimus. Verisimile videtur, propositum hoc loco numum signatum fuisse in Arcadia, qua in regione, ut supra ad numum, inscriptum TΩIC. APKACI, monuimus, praecipuo Antinous honore est mactatus, et Pan ipse, utpote inter Arcadas natus, princeps numen extitit. Quare et popularibus Panos ritu proponere Antinoum placuit. Eadem de causa nequaquam absurdum, numum Bithynii cusum opinari, quoniam id oppidum Arcadum fuit colonia, ac propterea in eo quoque celebratior Panos cultus.

* * *

ANTINOOC. *Caput nudum.*

Antinous eques sinistra elata, intra equi pedes AΛ. AE. II.

Hoc modo numum hunc proposuit Haymius, eumque propter adstitutas literas AΛ. Alabandae Cariae donavit. a) Similem alterum serius vulgavit Liebeus, b) nisi quod in aversa ante Antinoum equitem visitur pars aedificii, et intra equi pedes legitur PEΣ / T. AΔ Vterque vir eruditus numum suum integerrimum profitetur. Hactenus ergo hic numus in eorum classem tribuatur, quorum vera patria ignoratur. Omnium minime probavero conjecturam Liebei, qui literas aversae legi posse PEΣαινης Της AΔριανης, et significare Rhesaenam Mesopotamiae suspicatur.

* * *

Neu quid hoc loco monetae Antinoiae desit, addemus pseudonumos sequentes:

ANTINOOY. HPΩOC. *Caput Antinoi.*

VICTORIA. AVG. *Victoria stans d. coronam, s. palmam.* Contorniatus. (Vaillant in Numis Graecis p. 40.)

ANTINOΩ. ΠANI. *Protome Antinoi capite nudo, s. pedum super humero.*

VICTORIA. AVG. *Victoria gradiens.* Contorniatus perelegans. (Mus. Princ. de Waldeck.)

Ignobilia haec monumenta, quorum natales inferiori imperii R. aevo debentur, istud tamen confirmant, quod principio in vita Antinoi dixeram, Caesarei hujus Ganymedis memoriam diu adhuc in multorum animis perseverasse.

Numi Antinoi Alexandrini.

Lubet ante omnia proponere hujus classis numos Antinoi, quo modo eos variis in catalogis editos reperi, sed quorum deinde seu probitatem, seu veram lectionem in severius judicium vocabo.

1.) ATT. KAIC. TPAIAN. AΔPIANOC. CEB. *Caput Hadriani.*

L. H. *Protome Antinoi, cujus capiti flos loti, aut calathus imminet, juxta palmae ramus.* AE. I. (Mus. Pisani. Theupoli.) *Alius simillimus, sed cum* L. IH. (Zoëga ex mus. reg. Gall.)

2.) ANTINOOY. HPΩOC. *Caput imminente flore loti.*

L. Θ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. II. (Similes tres a me olim ex museo Caesareo vulgati P. I. pag. 195. Patin Numi Impp. p. 166.)

a) Tom. II. tab. 33. n. 10. b) Goth. num. p. 311.

3.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟϹ. *Caput loto ornatum.*

L. ΤΡΙϹΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ. *Caput Iovis laureatum.* AE. I. (Zoëga Num. Aegypt. ex muſeo reg. Chriſtinae.)

4.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟϹ. *Caput loto ornatum.*

L. IH. IΘ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. II. (Harduin Hiſt. Aug. Muſ. Caeſ.)

5.) ΑΥΤ. ΚΑΙϹ. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. *Caput laureatum.*

L. ΕΝΝΕΑ. Κ. Δ. *Protome Antinoi, cujus capiti calathus imminet, juxta palmae ramus.* AE. I. (Haym. T. II. p. m. 275.)

6.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟϹ. *Caput loto ornatum.*

L. K. *Antinous eques d. caduceum.* AE. (Arigoni, Theupoli.)

7.) *Eadem adverſa.*

L. KA. *Antinous eques d. caduceum.* AE. I. III. (Muſ. Piſani, Farnes. Theupoli.)

Si in numo ex propoſitis primo revera habetur imago Antinoi, ut iſtud adferit Mazzolenus muſei Piſani editor, et cum eo auctor muſei Theupoli, ad haec ſi in aliis Alexandrinis Antinoi numis certus legitur annus Θ, ut mihi quondam viſum, cum catalogum muſei Caeſarei vulgarem, atque etiam Patino numum ſimilem edenti, [a]) plurimum probabilitatis accedet teſtimonio Chronici Alexandrini, cujus verba ſunt Latine reddita: *Anno II. Olympiadis CCXXV. Aviola, et Panſa Cos. Hadrianus in Aegyptum profectus urbem Antinoi Thebaidis aedificat ex a. d. III. Kal. Novemb.* Hae notae efficiunt annum V. C. 875. P. X. 122. Mortuus igitur tum jam fuit Antinous, quoniam unanimi conſenſu Antinoopolis nonniſi mortuo Antinoo aedificata fuit. Atque hanc ſententiam penitus confirmabunt numi, de quibus ago, cum annis H. et Θ, qui ſecundum Aegyptiorum calculum incipiunt exeunte Auguſto V. C. 876 et 877, quique cum jam Antinoum ſpecie numinis proponant, eum jam antea deceſsiſſe invicte arguent.

At vero his argumentis obſtat I. auctoritas Hieronymi, [b]) qui Antinoi mortem in annum V. C. 882 differt, ac praecipue monumentorum veterum, quibus facile probatur, Hadrianum anno demum V. C. 883 in Aegypto fuiſſe, quo tempore Antinoum Nilo fuiſſe merſum communis fama eſt. II. Argumentum a laudatis numis cum annis H. et Θ petitum minus eſt validum, quoniam dubitare licet, utrum exiſtant numi Antinoi inſcripti L. Θ. Sane numi ſimiles tres muſei Caeſarei, quos loco II. deſcripſi, et in quibus non ſatis integris, atque inductus a Patino, legere mihi dictum annum videbar, in examen rurſum vocati, potius L. IΘ. offerunt, atque eundem etiam annum forte offeret Patinianus. Numus ex propoſitis I. cum anno H. exiguum adfert momentum; nam primum abeſt inſcriptio Antinoi, et numus ipſe non hujus eſt, ſed Hadriani; deinde etſi demus, protomen averſae ſecundum omnia lineamenta referre Antinoum, eo tamen certi nondum ſumus, eſſe eam mortui, non vivi imaginem. Nam poterant facile Alexandrini, quibus cognitus utique fuit

a) l. c. b) in Chronico.

insanus Hadriani in hunc puerum amor, prono Graecorum ingenio ad consecrandos etiam vivos, cuipiam deorum suorum Antinoi personam largiri, ut paullo post iidem Alexandrini Antoninum Pium, et Faustinam vivos Serapidis et Isidis specie proposuere. Denique quod cumprimis observandum, in hoc quoque numo nullus dubito legendum L. IH., non L. H., quod ut credam, facit simillimus alter ab adcuratissimo Zoëga ex museo regis Galliarum descriptus, et L. IH. inscriptus, [a]) quem deinde ratione temporis continuo sequitur citatus Haymianus cum anno XIX.

At molestiam adhuc facessit numus III. cum anno XIII. Etenim cum Antinous in illo jam dicatur *heros*, necesse est, in mortuis eum jam fuisse anno Alexandrinorum XIII., qui coepit exeunte Augusto anni V. C. 881, quod sane adversatur sententiae nostrae, qua, ut supra in Hadriani numis pag. 489 probavimus, statuitur, Hadrianum V. C. 883 demum fuisse in Aegypto, ac tum mortuum Antinoum. Interim, fateor, non parum vellicat, non modo, quod unicus is est cum hoc anno Antinoi numus, neque ex opulentissimis aliis museis ejus similis cognitus, sed multo magis etiam, quod numus hic ex omnibus unicus est, qui annum XIII. sic plene L. ΤΡΙCΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ perscribat contra omnia alia exempla, cum in aliis numis Hadriani, Antonini, Aurelii legatur L. ΤΡΙCΚΔΕ. vel: ΤΡΙCΚΑΙ. vel: ΤΡΙCΚΑΙΔ., neque aliter. Atqui similia observata, ut in aliis caussis levia videri possunt, sic in numis, in quibus philologia critica nititur, animum jure advertunt. Constat, quam se industrie in effingendis Antinoi numis exercuerit falsariorum ars, et memini, in illustri Christinae museo, in quo cimelium illud servatur, offendisse me numos non modo jure suspectos, sed etiam antiquos quidem, sed quos recentior fraus depravavit, cujus exemplum olim proposui in meis Numis veterib. p. 286, et in credito Antinoi numo, de quo egi in operis praesentis volumine II. p. 408.

Ex his sequitur, nullam nobis ex numis hactenus cognitis imponi necessitatem Antinoi mortem anticipandi, quod olim censuit Buonarrotius. [b]) Quin ex numis ipsis Antinoi, quorum certi cum anno Hadriani XVIII. incipiunt, satis manifeste eruitur, tam mature ejus mortem non esse constituendam. Nam quis credat, si Antinoum cum Chronico Alexandrino mortuum anno V. C. 875 statuamus, continuis primis annis, dum recens fuit Hadriani dolor, atque is mox consecratus, et omnibus mactatus honoribus, nullam ab Alexandrinis ei dedicatam monetam, nisi velimus numos intra hoc tempus cusos omnes fortuito deperditos adserere, tandem ab anno V. C. 887 post annorum XII. intervallum, cum jam paullatim resedit dolor, atque ejus observandi contentio, coeptos cudi numos cum ejus imagine, ac deinceps per reliquum Hadriani imperium continuatos? Accedit argumentum aliud, atque, etsi ἀρνητικον, nequaquam tamen, ut opinor, ignobile. Si juxta Chronici Alexandrini testimonium jam anno V. C. 875 in Aegypto fuit Ha-

a) Numi Aegypt. p. 146. n. 388. b) Osserv. istor. p. 26.

drianus, et is tum urbem Antinoi aedificavit, quam nonnisi post ejus amasii mortem fuisse fundatam conspirant omnes, quaeri jure potest, cur hactenus numus nomi Antinoitae, quem diserte inter Aegypti nomos memorat Ptolemaeus, repertus nondum sit, cum tamen in hac numorum classe plerorumque habeamus nomorum numos cum capite Hadriani addito L. IA. Annus hic Hadriani XI. Alexandrinus majore sui parte fluxit cum anno V. C. 880, ergo quinquennio post, quam mortuus praetenditur Antinous, et condita Antinoi urbs, neque adeo justum defuit temporis spatium, quo stabilitis jam Antinupolis rebus haec quoque urbs et nomus in monetae hujus Hadrianeae societatem potuisset vocari. Ergo haec ipsa omissio confirmare videtur, Antinoum anno XI. Alexandrinorum lucis adhuc habuisse usuram. Quod si aliquando contingeret, ejus generis numum ex terrae latebris emergere, tum hercle, ut suapte manifestum est, tantum confirmabuntur verba Chronici Alexandrini, quantum evertetur sententia mea, et causa conditae jam tum Antinupolis necesse erit confiteri, non modo statuendam maturiorem aliquam Hadriani in Aegyptum profectionem, sed et maturandam ipsius Antinoi mortem, contra ac nobis aliorum monumentorum ope visum fuit. Magis igitur verisimilis sententia Hieronymi, quamvis et haec nimis maturam ejus mortem videatur dictare. Tillemontius in annum Hadriani XVI. V. C. 885 inclinat, nimirum quia huic anno Hadriani in Aegyptum profectionem adfixit. Vide de hoc argumento plura supra in numis Hadriani: ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE.

PRETIVM.

Commatis Romani	O.
Commatis peregrini	
Coloniarum	O.
Vrbium liberarum	
Aurei et argentei	O.
Aenei max. formae	RRR.
— I. et II. formae	RR.
— III. formae	RR.
Alexandrini	RR.

FINIS VOLVMINIS VI.